Luchtaanvallen op Eindhoven en Philips 1940 1945

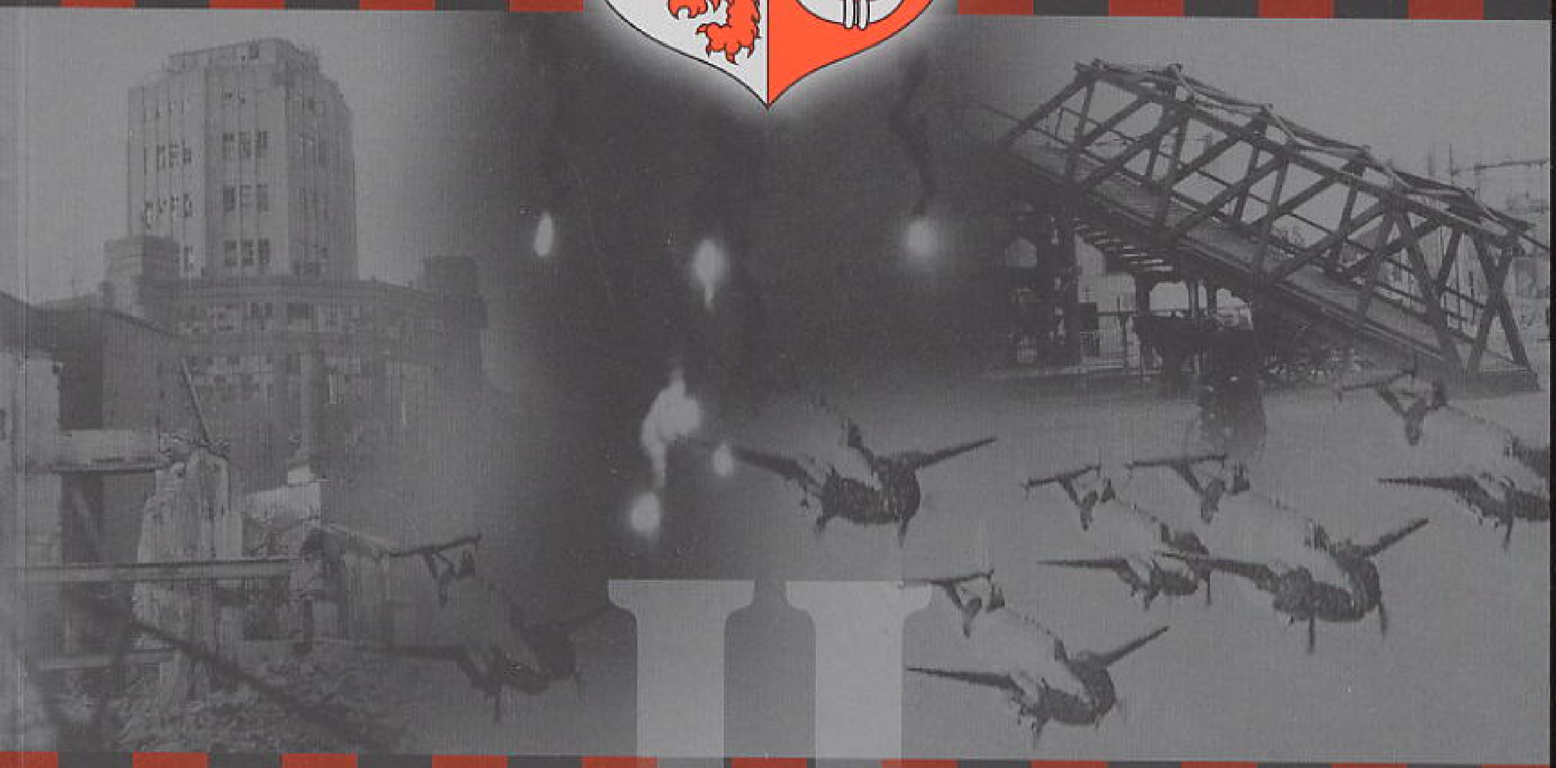

II

Door Ad Hermens

Luchtaanvallen op Eindhoven en Philips 1940-1945

Feiten en achtergronden over de luchtaanvallen tijdens de periode 1940-1945

Deel 2

1. Op 13-04-1942 nam de R.A.F. deze luchtfoto van de toen nog bijna ongeschonden stad.

Dit boek is opgedragen aan allen die gevallen zijn in en om Eindhoven 1940-1945

Samensteller: Ad Hermens
Tekstverwerking: Annemarie Diepenbroek
Opmaak: Studio LayOut, Weert
Druk: Jako & van Eijk, Geldrop
Uitgave: Ad Hermens,in eigen beheer, Geldrop
I.S.B.N.: 90-802074-3-8
Trefwoorden: Luchtoorlogen; Nederland; geschiedenis; Wereldoorlog II; Eindhoven
Copyright: Ad Hermens 2002
Tel/Fax: 040-285 00 16

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in eigen vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopiën, opnamen, of op welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft de grootste zorgvuldigheid betracht bij het achterhalen van de rechten op tekst- en beeldmateriaal. Zij die menen toch nog rechten te mogen doen gelden kunnen zich tot de uitgever wenden.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van:

- Gemeente Eindhoven

Inhoudsopgave

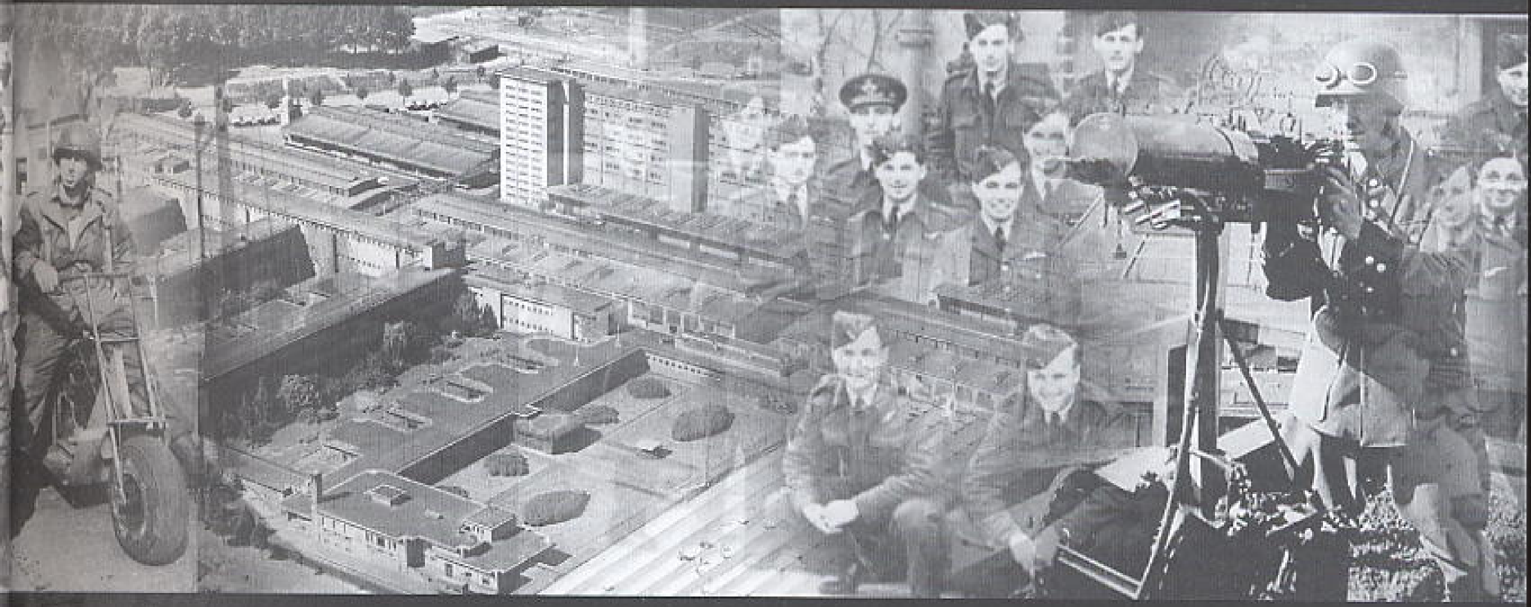

Deel 1

Voorwoord 7

Aan de lezer 8

Inleiding 10

Hoofdstuk 1, Zo begon het 11

Hoofdstuk 2, Keerpunt 1942 105

Hoofdstuk 3, R.A.F Bombardement 06-12-1942 189

Hoofdstuk 4, De gevolgen van de aanval 281

Deel 2

Hoofdstuk 5, Na de aanval 439

Hoofdstuk 6, R.A.F. Bombardement 30-03-1943 en bevrijding 611

Hoofdstuk 7, Luftwaffe Bombardement 19-09-1944 en einde 709

Bijlagen 816

Hoofdstuk 5

Na de aanval

Inhoud 437
Hoofdstuk V 439

Na de aanval

Ooggetuigen en schade Eindhoven 440
- De trein 445
- Centrum 449
- De Catharinakerk getroffen 494
- Woensel 497
- Strijp-Gestel 531
- Tongelre 553
- Stratum 555

De gevolgen van de aanval
- Schade Philips Emmasingelcomplex 573
- Schade Philips Strijpcomplex 580

De dagen na de aanval
- De pers 590
- Opruimen en herstellen 608

Deel 2

Centrum

Hr. F.J. Philips, 1942; 37 jaar vertelt:

Bron: "75 jaar met Philips" Hr. F.J. Philips, 1976

Die noodlottige zondagochtend waren mijn vrouw en ik met mijn zwager Van Riemsdijk en mijn zuster Jetty op bezoek bij een nicht die juist een kindje ten doop had gehouden. Daar dronken wij na de kerk het gebruikelijke kopje surrogaatkoffie, toen wij plotseling in de verte heel laag een eskader vliegtuigen zagen aankomen. Wij bevonden

Ooggetuigen en schade Eindhoven

Hr. F.J. Philips met zijn echtgenote Sylvia op zijn trouwdag.

ons aan de buitenkant van de stad, zodat wij alles duidelijk konden zien en wegens het grote aantal vermoedden wij al dadelijk dat het Engelse machines waren. Onze eerste reactie was: "Zou het om het station van Eindhoven te doen zijn?" Meteen zagen wij bommen vallen, wij hoorden het dreunen van de inslagen en met ontzetting begrepen wij dat onze stad werd gebombardeerd! Zo snel wij konden zijn mijn zwager en ik op onze tandem naar De Laak gegaan, waar wij allen gelukkig ongedeerd aantroffen. Op enige afstand zagen wij dat de Demer, de voornaamste winkelstraat van Eindhoven, reeds in brand stond. Mijn vrouw en mijn zuster zijn later op de andere tandem gevolgd. Van ons huis ben ik dadelijk op mijn fiets naar de binnenstad gegaan. Nu pas drong tot mij door dat onze fabrieken het doelwit van de luchtaanval vormden. Omdat het even stil in de lucht werd, dacht ik dat het bombardement wel voorbij zou zijn, maar terwijl ik naar de Emmasingel reed, kwam er nog een laatste golf bommenwerpers aanstormen, zodat ik snel ergens dekking in een fietsenzaak moest zoeken. Ik had al gezien, dat ons kantoorgebouw treffers had gekregen. Er was brand uitgebroken, maar met alle geweld wilde ik daaruit de twee portretten redden, die Jan Veth in 1916 bij het 25-jarig bestaan van de zaak van mijn vader en oom Gerard had geschilderd. Gelukkig waren de andere schilderijen en kostbaarhede uit het gebouw reeds lang geleden in veiligheid gesteld. De portretten hingen in onze commissariskamer, gelijkvloers. Door een venster klom ik naar binnen, met een helm op. Brandweerlieden waren met mij meegegaan en onder hen verdeelde ik gauw een partij goede sigaren die mijn vader ergens in een kast had achtergelaten. Zelf kon ik een zilveren sigarenstel van mijn bureau meenemen, dat ik een jaar geleden van mijn collega's had gekregen. Ik ging naar de commissariskamer, opende de deur, maar op hetzelfde moment viel een groot stuk van het plafond naar beneden. Onze brandweerlieden wilden mij niet in de kamer laten binnengaan, zij vonden dat te gevaarlijk en zo moest ik helaas de portretten aan het vuur prijsgeven. Het gebouw is totaal uitgebrand.

De ravage in de stad en in onze fabrieken was enorm. Het tijdstip van het bombardement, op de zondagochtend van Sinterklaasavond, was wel zo gekozen, dat de fabrieken niet in werking waren, maar de bevolking telde meer dan honderd doden, in de ziekenhuizen lagen tientallen gewonden en een deel van Eindhoven was door brand verwoest. Mijn vrouw en mijn zuster Jetty

hebben alle gewonden bezocht. Het relaas van die bezoeken kregen wij te horen en daarbij heeft ons één bijzonderheid sterk getroffen: niemand van deze Eindhovenaren richtte enig verwijt tot de geallieerden! Er was één man, die zijn vrouw en drie van zijn zeven kinderen had verloren. Toch kwam er geen klacht tegen de vliegers over zijn lippen. Het moreel van de Eindhovense bevolking bij dat bombardement is voorbeeldig geweest.

662. Jonckheer H. van Riemsdijk

Jonckheer H. van Riemsdijk vertelt:

Zondag 6 december 1942 ging Jetty naar de doop van de baby van Jette en Ton. Ik was op de Golf vanwege Sint Nicolaaswedstrijden. Wij waren op de 7de hole en hoorden plotseling een zwaar geronk. Zeventien toestellen kwamen uit de grauwe, laaghangende wolken omlaag schieten. Nog even waren zij in de veronderstelling dat het Duitsers waren, maar met vreemdsoortige type en een onheilspellend zwaar gedreun van afweergeschut gaf ons de zekerheid dat het Tommies waren. Wij konden toen nog niet vermoeden, dat deze toestellen een aanval op de fabrieken ondernamen, daar het gedreun ons voorkwam als uitsluitend afweergeschut. Maar bij het clubhuis gekomen, zagen wij aan de horizon zware rookwolken omhoog trekken.

Jetty was uit de kerk, ter gelegenheid van de doop van Harmke, naar het huis van Jette en Ton gegaan om te feliciteren. Toen gebeurde het! Alle gasten renden naar de smallen en korte gang om daar enige dekking en beschutting te zoeken. Het kleine huis trilde en waggelde of het zo zou instorten. Het paard van de doopkoets, voor het huis geparkeerd, was amper in toom te houden. Het was een kort maar zeer angstig moment. Na de eerste aanval volgde kort daarop een tweede. Men kon de bommen als eitjes uit de vliegtuigen zien vallen. Toen het helse lawaai van vliegtuigen, ontploffende bommen en afweergeschut verstomd was, stapten Jetty en Sylvia vliegensvlug op de fiets naar ... huis. Hun enige gedacht was: "Naar huis, naar de kinderen!" Op de hoogte van de Aalsterweg gekomen begon het afweergeschut weer even te knallen. Schijnbaar kwam een reconnaissence aircraft even een foto nemen...! Jetty en Sylvia sprongen van de fiets en renden een bakkerswinkel binnen. Gelukkig was Jetty vlug thuis. De anderen hadden in de kelder gezeten en hoewel de zenuwen natuurlijk flink op de proef waren gesteld. Bleken de kinderen na deze doorstane emotie zonder mammie en pappie nog betrekkelijk rustig te zijn.

Bij het naderen van Eindhoven vanaf de Golf werd het duidelijk dat de aanval niet onbeduidend geweest was. In Aalst beweerd men dat "Heel Eindhoven plat was". Dat "Van de binnenstad geen huis meer overeind stond". Bij het binnenrijden van Eindhoven kwamen wij dokter Specken op zijn motor tegen. Hij vertelde dat het Binnengasthuis een voltreffer had gekregen. Wat een tragische berichten. De eerste slachtoffers, op platte transportfietsen van de luchtbeschermingsdienst gelegd, werden reeds naar ziekenhuizen en luchtbeschermingsposten overgebracht. Het was een sinister beeld en het deed het ergste vermoeden! Wanneer men geen bepaalde taak bij een dergelijke ramp toebedeeld heeft is het moeilijk spontaan te helpen. En zo waren er talloze mensen die doelloos rondliepen hoewel zij allen wel hadden willen aanpakken om de eerste nood op een of andere wijze te lenigen. De wegen waren spoedig afgesloten en daarachter brandde de binnenstad. Men moest hulpeloos toezien. Het was moeilijk te bepalen, wat nu precies brandde. Zeer zeker

de Emmasingel. De mensen stonden in groepjes bij elkaar voor laatste berichten. Op De Laak bleek alles gezond te zijn, doch Annejets' zenuwen hadden een flinke duw gekregen, hetgeen niet te verwonderen viel, want het gebouwtje van Van Briel en Verster was door één voltreffer eenvoudig van de aardbodem weggevaagd! Een zware brandrook hing onheilspellend boven de stad, gesprongen ruiten van de huizen en de winkels van de Dommelstraat lagen in stapels scherven over de straat. In de buurt van de getroffen gebouwen mocht men niet komen. Er lagen overal nog blindgangers. Brandweren van de mijnen waren in allerijl ontboden. Diezelfde middag was Jetty al in touw voor het Rode Kruis. De ziekenhuizen liepen al vol en voor de lichtgewonden was nauwelijks meer plaats. Vandaar hadden wij het Diaconessenhuis aangeboden enige zusters nachtlogies te geven. Maar, in plaats van enkele lieftallige verpleegsters te mogen herbergen, kregen wij tegen de avond een oude opoe van 80 jaar. Zij was uit haar huis gebombardeerd en had schaafwonden aan hoofd en handen. Het mensje was geheel overstuur en jammerde maar: "Oh, wat benne jullie toch goed voor mij". Wij hebben haar voorlopig in een gemakkelijke leunstoel tegenover de haard in de kamer van Tineke gezet. Mijnheer Van de Vlught had deze patiënte gebracht en toen hij eenmaal de gang naar de Parklaan 52 wist, kwamen er meer...

663. De gebouwen van Verster en Van Driel in de Parklaan werden getroffen. Deze foto nam de auteur in 2002 tijdens een drastische verbouwing.

664. Het Diaconessen-ziekenhuis in de begin periode. In die rumoerige tijd werden hier veel patiënten verpleegd.

Een meisje Duitz. Haar vader lag gewond in het Diaconessenhuis, maar waar haar moe was wist zij niet te vertellen en deze onwetendheid maakte haar erg in de war. Hun huisje op de Frederiklaan had een voltreffer gekregen en haar moeder had zij niet meer gezien. Tot slot kwam mijnheer Van de Vlught met een man aangestrompeld, die een mitrailleurkogel uit een vliegtuig in zijn bil had zitten. Wij hebben deze man zo goed en zo kwaad als het ging ontdaan van zijn bebloede kleren en op zijn buik op bed gelegd, niettegenstaande de vuile voeten...!

Het dependance-ziekenhuis was nu in full swing, zonder medische hulp of toezicht! Dat zou nog mooi kunnen worden die nacht! Maar ... waarom zijn er eigenlijk helpsters? Een Rode Kruis-helpster werd opgeroepen en keurig in uniform hield deze de wacht over de patiënten. Ton van Anrooy kwam gelukkig diezelfde avond na een inspannend aantal uren nog even langs. Zo waren wij tenminste gerustgesteld dat die diagnose van de gewonden juist was en de patiënt met de kogel in zijn bil bijvoorbeeld ook nog niet een maagbloeding zou hebben...

De kinderen vonden dit miniatuurziekenhuis met de helpster bijzonder interessant. Na de rondgang van Ton stond Ajef, kennelijk met een bepaalde bedoeling, beneden te wachten. "Oom Ton, oom Ton", vroeg Ajef, toen Ton de trappen afkwam. "Mag ik 'm hebben?" "Wat Ajef?" "Nou, die kogel uit de bil.." Welk een teleurstelling dat het projec-

tiel nog in de bil zat en het was nog een grotere deceptie, dat de patiënt met zulk een schitterend souvenir, enige dagen na een liefderijke verpleging, naar het ziekenhuis in Den Bosch overgebracht werd. Dag patiënt en kogel in de bil..!
's Avonds voor het naar bed gaan klommen wij naar de zolder. Door het zolderraampje zagen wij de rode gloed boven de binnenstad hangen en rechts van de gloeilampentoren brandde het hevig (Later bleek dit Strijp te zijn). Het was een onheilspellend en sinister gezicht en wij vroegen ons af hoe lang dit nog zou duren.

temidden van zwaar zieken, met luide stem moet verkondigen dat zijn dochter het goed maakt en dat wij zouden proberen zijn vrouw op te sporen. De arme man jammerde maar en vreesde dat zijn vrouw niet meer levend onder het puin vandaan was gekomen...
Het viel niet mee de gewenste inlichtingen over de familie Duitz te krijgen. De luchtbeschermingskerels mochten dan wel in uniform rond lopen, veel discipline en organisatie was er niet. Wel wist men met zekerheid te zeggen dat de vrouw van Duitz dood onder het puin vandaan was

Nacht tussen zijn mammie en pappie, want opoe had zijn bed in beslag genomen. Hij vond het geloof ik wat gezellig en.. de andere twee waren kennelijk jaloers. De volgende morgen gingen Jetty en ik op speurtocht, teneinde de nabestaanden van opoe gerust te stellen en de familieleden Duitz weer met elkaar in contact te brengen. Alle wegen waren natuurlijk nog afgezet, doch de Rode Kruis-armband opende alle versperringen, ofschoon het Rode Kruis op dat moment niet door burgemeester Pulles bij de hulpverlening was ingeschakeld! Het Rode Kruis werd eigenlijk geheel genegeerd, doch een week later moest onze Pulles toch bakzeil halen...
In het Diaconessenhuis lag vader Duitz. Met veel moeite heb ik hem aan het verstand gebracht dat zijn dochter bij ons lag. Dat viel niet mee, want Duitz was stokdoof. Het is geen plezierige gewaarwording wanneer men op een ziekenzaal,

gehaald. Maar er was ook nog een oude opoe in huis geweest en daarover kon geen sterveling met enige zekerheid iets zeggen. Er werd opgebeld naar sectieposten, naar ziekenhuizen, geïnformeerd bij mensen die met het opruimingswerk hadden geholpen, lijsten van doden werden gecontroleerd, maar de oude opoe Duitz bleef zoek. Doch het vermoeden van iedereen, dat ook zij niet levend meer onder het ingestorte huis gehaald was, werd tenslotte na enige dagen door een mededeling van de luchtbeschermingsdienst bewaarheid.
Terugkomend in het Diaconessenhuis was er gelukkig een pastoor die het zware verlies aan Duitz kon mededelen. Het zou mij niet erg gemakkelijk afgegaan zijn om een dergelijk persoonlijk en droevig bericht van een voor mij onbekend persoon over de ziekenzaal te schreeuwen...

Ik zal niet uitvoerig vertellen welke enorme verwoestingen aan de fabrieken waren toegebracht. Het was een beroerd gezicht, de grote machtige gebouwen zo vernield en nog smeulend te zien. De kantoren aan de Emmasingel, de hoogbouw vlak achter de polikliniek, de apparatenfabriek, deze eens zo forse gebouwen hadden nu de aanblik van de ergste oorlogsverwoestingen. Wij werden stil en bedrukt toen wij er langs fietsten. Het was een vreselijk beeld van verwoesting en destructie, zoals men dat slechts van afbeeldingen in tijdschriften kent. Het grote werk, door mensenhanden in één mensenleeftijd gewrocht, nu in enkele minuten tijd vernield en kapot.
Voor Frits is het een heel ding geweest. Hij had zich er steeds op gespitst om met zijn vader na afloop van de oorlog een ronde door de fabrieken te maken en daarbij de fabrieken onbeschadigd over te dragen en met trots de nieuwbouw te laten zien. Maar ... Frits was één van de eersten met een optimistische, positieve kijk op deze ramp: "Wij gaan het weer beter en mooier opbouwen!". Het kan niet anders of met een dergelijk spirit zal dit doel ook worden bereikt!
Ook een groot aantal huizen in de buurt van de fabrieken was verwoest. Het aantal doden bedroeg uiteindelijk 150. Er deden verhalen de ronde van duizend doden, enzovoorts.
Inderdaad, de verhalen en geruchten die zo hier en daar verspreid werden waren weer fantastisch. De ene sprak van honderden toestellen, de ander

665. Vele ruiten sneuvelden bij de Ventoseflat in de Mathildelaan.

666. De eerste bommen ontploffen op de Emmasingel. Het volk maakt zich uit de voeten. Ook de trein uit Den Bosch is tot stilstand gekomen en brandde uit.

De trein

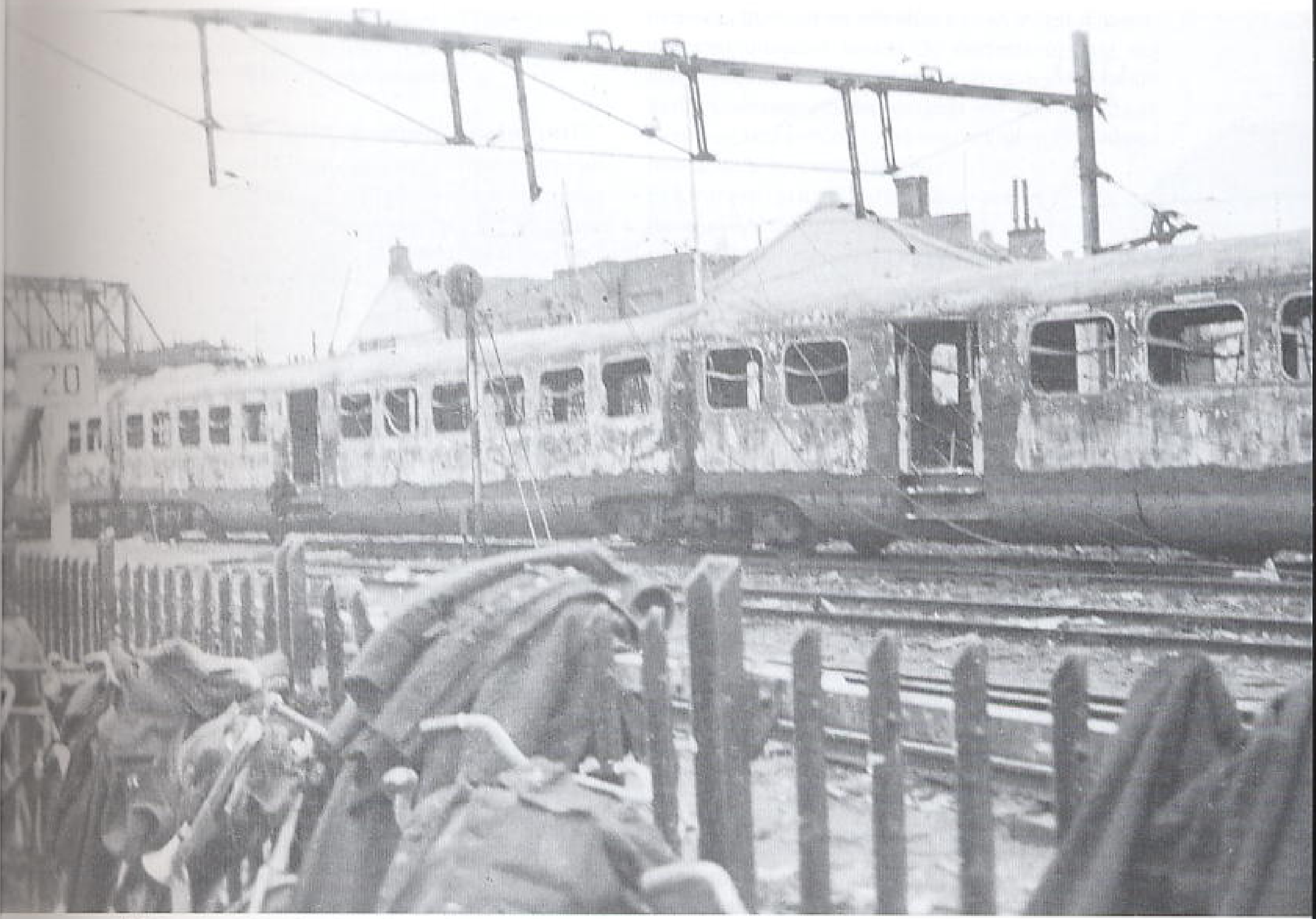

667. De trein uit Den Bosch werd geraakt niet allen konden heelhuids de trein verlaten, er vielen doden.

had Dr. Anton Philips zelf in de cockpit van het voorste toestel gezien, met zijn wandelstok de plaatsen aanwijzend die gebombardeerd moesten worden. Uit zuiver militair oogpunt was de aanval goed gelukt en de wijze van gooien had ieders bewondering en achting. Zelfs de Duitsers... (Meer ontzag misschien!) De piloten zelf hadden een groot risico genomen door een dergelijke low level attack uit te voeren, zo laag zelfs dat één van de vliegtuigen tegen een fabrieksgebouw in Strijp is aangevlogen.
De BBC had ook in verschillende van haar uitzendingen veel aandacht aan deze aanval geschonken, een bewijs dat deze wijze van aanvallen als een nieuw systeem te beschouwen was.

Bron: Dagboek 10 mei 1941 – 8 mei 1945
Jhr. H. van Riemsdijk.

De trein die naar Den Bosch zou gaan

Mevrouw v.d. Heuvel, In trein op station

Vertelde dat zij in de trein zat, die naar Den Bosch zou gaan, maar die vertraging had. Plotseling komt NS-personeel de mensen waarschuwen dat ze onmiddellijk de trein moeten verlaten omdat er een luchtaanval aan de gang is.
Ze rennen allemaal voor hun leven, worden tegen de grond gesmakt wanneer de bommen op de trein vallen, die net uit Den Bosch over de overweg binnen loopt en die wij dus uitgebrand hebben zien staan.
Mevrouw v.d. Heuvel wordt zo vier keer tegen de grond gegooid, raakt haar tas kwijt (met paperassen en geld) en een pak, dat ze bij zich had.
Ze bereiken de ondergrondse gang naar het stationsgebouw en blijven daar tot alles voorbij is.

668. *De trein die getroffen werd gezien vanuit de Fellenoord. Al gauw kwamen de mensen kijken.*

Een jaar later komt haar tasje weer boven water. Ze kan het afhalen op het politiebureau. Alles zit er nog in behalve het geld. De beurs is leeg!

Bron: Dagboek de heer v.d. Ploeg

Wij zouden ons op die dag verloven

Mevr. L. Verbeek-v.d. Wiel, in trein naar Eindhoven, 1942; 20 jaar

Ik was net 20 jaar en mijn vriend Jan en ik zouden ons op die dag verloven. Wel in stilte zonder verdere poespas. Ik wilde eigenlijk nog niet, ik was nog zo jong, maar Jan wilde het graag. Je wist maar nooit hoe je elkaar in de oorlog kwijt kon raken. In die tijd woonde ik bij familie in Houten en ik zou met de trein van half elf vanuit Utrecht naar Eindhoven reizen. Jan zou me afhalen in Eindhoven met een tandem en zo samen naar Soerendonk trappen, want 's zondags reden bijna geen bussen. Mijn ouders woonden in Soerendonk, Jan in Budel. Nog wat kleine cadeautjes ingepakt van opgespaarde rook- en snoepbonnen. Tabak voor mijn vader en een pakje koffie en maggi-blokjes voor moeder. Ook nog wat snoepgoed voor de rest van de familie, want het was tenslotte Sinterklaas.

Ik zag een plaat staan: "Philips 2 minuten"

Het ging al fout in Utrecht. Er kwam geen trein om half 11. Wachten dus tot tegen half twaalf. Het was een overvolle trein. Verschillende coupé's "Nur für Wehrmacht". Toch vond ik nog een zitplaatsje. Een Duitse vrouw was zeer boos omdat de jongeren, waaronder ik, geen manieren hadden, omdat niemand voor haar opstond. Veel Duits kabaal maar geen reactie. Net voor Eindhoven zag ik op een groot veld een plaat staan "Philips, 2 minuten".
Ik stond op en op hetzelfde moment vlogen de ruiten uit de trein, koffers en tassen vielen.

Een moment dat ik aan een treinongeluk, maar toen zag ik de vliegtuigen laag overkomen en de bommen vallen. Ze waren een beetje langwerpig en meteen volgde de ontploffingen.

Hoe had ik zo hoog kunnen springen!?

De trein bleef stil staan, ongeveer waar nu de tunnels naar Woensel zijn. Toen was dat een overweg. Ik zag huizen in elkaar storten. Uit sommige huizen renden mensen en kinderen naar buiten.
Het was een hels kabaal, sirenes loeiden, mensen in de trein schreeuwden ....
Tegenover mij stond een jonge man, die me naar beneden trok. Iedereen schreeuwde: "liggen, liggen!". De jongeman zei: "Durf je mee eruit, ik zal je koffer pakken". De mensen die op de grond lagen trokken aan onze kleren en benen, maar we kwamen eruit. Hij zei: " We springen over dat grote hek, neem een aanloop, ik spring eerst".

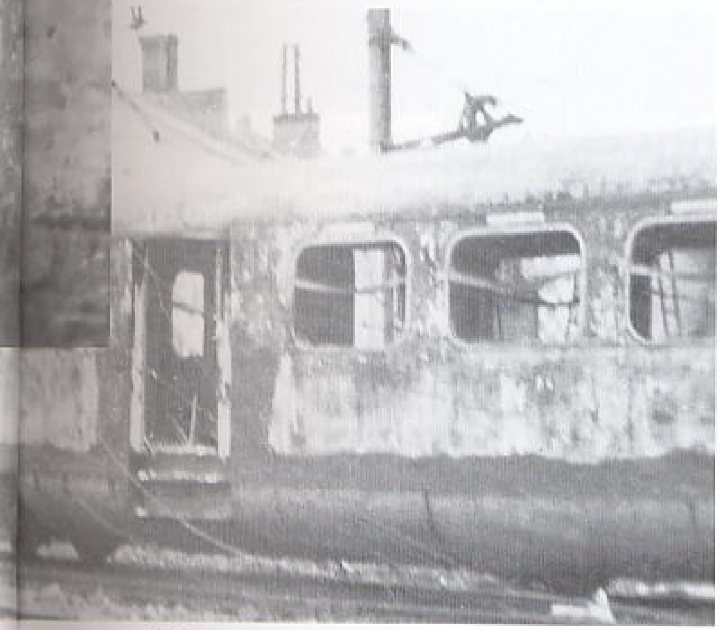

669. Een close-up van de trein. De bommen en het vuur hebben hun werk gedaan.

Later toen ik terug ging heb ik nooit begrepen, hoe ik zo hoog had kunnen springen! Hij wilde een café binnenvluchten, maar ik wilde naar het station, waar Jan me zou afhalen. Achteraf was dit ons geluk want dat café (aut. De Bonte Os) is bij de tweede aanval in elkaar gegooid. Er waren verschillende doden.

Daarna heb ik hem niet meer gezien

Toen we het station inrenden begon de tweede aanval. Een klein gebouwtje wat in de hal stond werd getroffen en vloog uit elkaar. Ik kreeg wat scherven in een arm en naar later bleek was ik vuil en zwart.

Wij de trappen af en daar beneden waren veel mensen, huilend en scheldend van angst. Op een gegeven moment kwam de onderdoorgang vol rook, blijkbaar door brandbommen. Aan beide kanten waren glazen deuren en de jongeman rende de trappen op en sloeg de ruiten in. Daarna heb ik hem niet meer gezien.
Er kwamen Duitse soldaten het station in: "heraus, heraus!" Als we allemaal het station uit zijn proberen we een goed heenkomen te zoeken. Op straat herinnerde ik mij dat er op het Raiffeisenplein, waar in die tijd ook de bussen kwamen, een schuilkelder 'was. Deze zat opgepropt vol, dus geen plaats voor mij, dus bleef ik aan de buitenkant staan. Het was een inferno. Ontploffingen, vuur en rook, luchtalarm en intussen schreeuwende soldaten en Rode Kruiswagen.

In de buurt van de Hut van Mie Pils

Ik zag in de verte van een hoog gebouw, misschien was het bij Philips, figuren, mensen afspringen of door de ontploffingen de lucht in gaan.
In een heg op dat plein zag ik een jongen, een kind van ± 14 jaar. Handen voor de ogen en maar huilen. Toen ik kwam vertelde hij dat hij uit Nederweert kwam en met de trein naar Weert moest.
Ik zei: "Kom maar met mij mee, we zullen samen proberen hier weg te komen". Naar Jan zoeken ging toch niet want intussen waren al veel straten door politie, soldaten enzo afgesloten. We slopen langs de huizen omdat ik de weg wel wat wist en zo kwamen we in Stratum terecht. Overal liepen mensen buiten. Sommigen wilden de stad in om te gaan kijken, maar dat ging niet. Iedereen werd tegengehouden.
Zo liepen wij, de jongen was intussen wat gekalmeerd, richting Leende, langs het fietspad, want er was toen nog geen autoweg. In de buurt van de hut van Mie Pils kwamen we drie meisjes uit Soerendonk tegen met de fiets. Ze draaiden om, de stad ingaan ging toch niet. Wij achterop en zo gingen we hobbelend naar Soerendonk. Mijn familie wist toen natuurlijk al dat Eindhoven gebombardeerd was, maar ze dachten dat Jan en ik al wel de stad uit zouden zijn, omdat ik om half 12 zou aankomen. Ongerust waren ze eigenlijk niet geweest.
De zus van Jan was naar mijn familie gekomen en toen ik thuis kwam en Jan niet was het natuurlijk paniek. Onderweg naar huis had ik ook steeds schietgebedjes gepreveld en angst gehad over wat er met hem gebeurd zou zijn.
De jongen kreeg wat te eten en werd door een van mijn broers achter op de fiets naar Nederweert

gebracht. De volgende dag bracht een broer van de jongen fruit voor ons!

Jan liet een foto van mij zien

Jan stond op het station op mijn aankomst te wachten toen het bombardement begonnen was. Hij was tussen het eerste en tweede bombardement gevlucht naar de schuilkelder op het Raiffeisenplein. Hij zat dus in de schuilkelder toen ik er buiten tegen stond! Als ik niet was weggegaan met de jongen zouden we elkaar getroffen hebben. Niet dus! In de schuilkelder kreeg hij een gesprek met een jongeman, die vertelde dat hij met de trein uit Utrecht was gekomen en met een meisje uit de trein was gevlucht. Jan zei dat zijn meisje ook met die trein zou komen en vroeg hoe het meisje er uit zag. Ik werd beschreven, blond, blauwe ogen, maar die zijn er zoveel. Jan liet een foto van mij zien en jawel, dat was het meisje! Jan had nog geprobeerd om bij het station te komen en na veel moeite de tandem teruggevonden. Hij was ook nog bij vrienden aan geweest en was erg overstuur. Er waren geen inlichtingen te krijgen over de trein of het station. Hij is toen uiteindelijk met de tandem richting Leende gereden. In Leende zag hij een van mijn broers, die in Heeze gevoetbald had. Mijn broer ging achter op de tandem en een ander met zijn fiets. Zo kwamen ze in Soerendonk. Grote vreugde! Mijn arm ging steeds meer pijn doen. De dokter heeft er wat splinters uitgevist. Later in Utrecht werden er nog enkele uitgehaald, toen de zwellingen minder waren. Dat viel dus nogal mee. Wel had ik later spijt van de gaten in mijn jas. Je had zomaar geen nieuwe.

Ze had een pop of iets dergelijks in haar handjes

Toen ik in de trein ging staan net voor het bombardement zag ik langs het spoor een man fietsen met een klein meisje achterop. Ze had een pop of iets dergelijks in haar handjes. Het was tenslotte Sinterklaas.

Tijdens het bombardement dacht ik een ogenblik aan hen. Later toen ik met die jongen in Stratum liep zag ik diezelfde man met kind fietsen. Ze waren waarschijnlijk net op tijd weg geweest. Ik was blij ook al kende ik hen niet.

Ringen aan onze vingers gestoken

Toen Jan en ik 's avonds samen bij de warme kachel zaten en wat van de schrik bekomen waren, hebben we de ringen aan onze vingers geschoven. Bedoeld dus als een zekerheid in de oorlog. Er kon zoveel gebeuren...

670. Zo heeft menigeen de Woenselse overweg gekend. Veel wachten of over de brug, zelfs met de fiets.

Trein uit Den Bosch getroffen

Hr. P.F.M. Mangé, Eindje, 1942; 24 jaar

Hij had op deze dag dienst bij de gasfabriek en was onderweg naar huis. Op het moment van het bombardement was hij op de voetgangerstunnel. De spoorbomen waren al dicht en hij zag dat de trein uit Den Bosch getroffen werd en tot stilstand kwam. De reizigers vielen uit de trein en hij zag dat velen het café "de Bonte Os" invluchtten. Hij was onderweg van de Demer naar zijn kosthuis op 't Eindje voor het eten van half 1. Toen hij daar aankwam zag hij dat bommen op het huis gevallen waren en dat allen omkwamen. Hij ging toen terug naar de gasfabriek waar gesis was en zette de kranen open.

Boemeltreintje

Hr. W.F.J. van Ooyen, wachtend op de trein, 1942; 2,5 jaar

Zoals mijn ouders mij vertelden, gingen wij bij mijn grootouders, de ouders van mijn vader, in 's-Hertogenbosch "Sinterklaas uithalen". Wij zouden met de sneltrein van twaalf uur naar Den

Bosch vertrekken. Omdat wij nogal vroeg waren, konden wij nog met een "boemeltreintje" mee. Dan hoefden we niet op het koude station blijven wachten. Deze sneltrein van twaalf uur werd met dit bombardement tussen Eindhoven en Best aan flarden geschoten. Mijn moeder en mijn tante hebben tot wij 's avonds met de bus terugkeerden verondersteld dat wij in deze trein zaten.
Mijn moeder vertelde van het bombardement dat het huis in de Slagerstraat, waar wij destijds woonden, stond te schudden en dat de deuren open en dicht sloegen. De vliegtuigen vlogen zo laag over richting centrum, dat zij de piloten zag zitten.

671. Op de Fellenoord snellen de mensen naar de overweg om poolshoogte te gaan nemen.

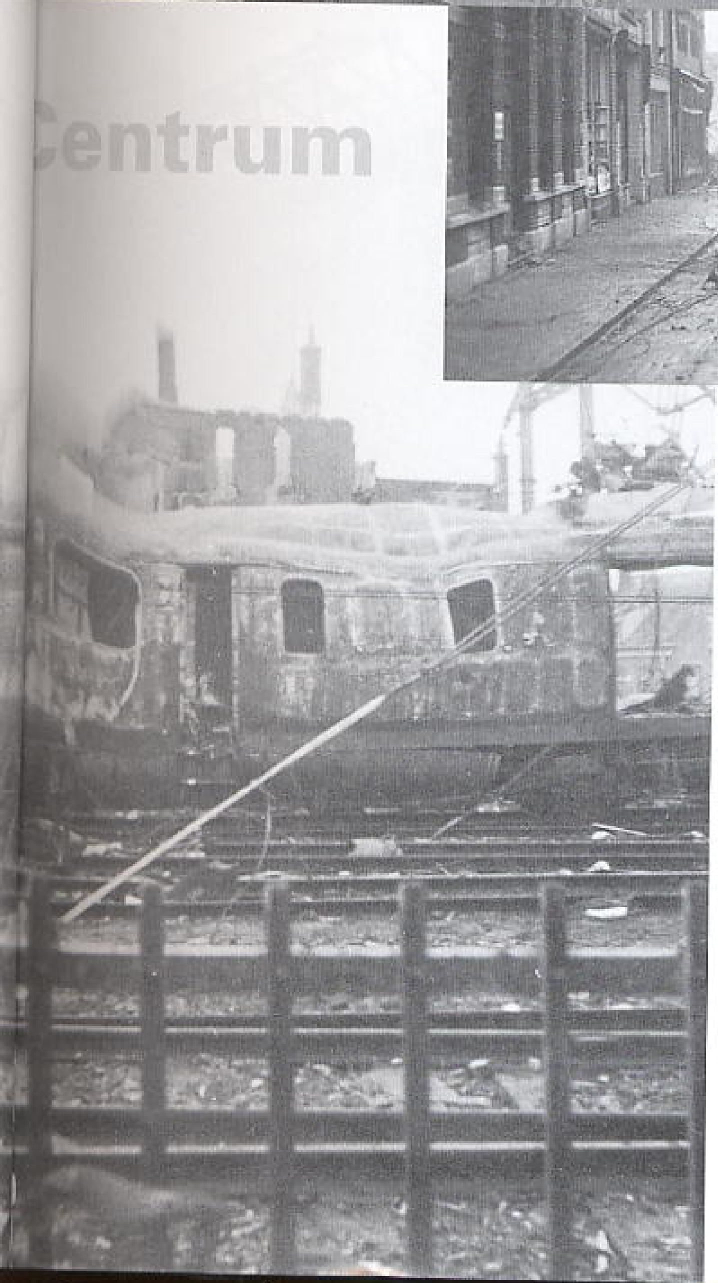

En toen opeens zag ik de Philipstoren herrijzen uit het puinstof

Hr. M. van Glabbeek, Woenselse Overweg, 1942; 18 jaar

Zoals wij zondagsmorgens altijd deden gingen wij, mijn vriend Gerard van Hirsel en ik, bioscoopplaatjes kijken, om te zien naar welke bioscoop wij zouden gaan.
Wij gingen eerst naar de Chicago bioscoop in de Rechtestraat, vandaar uit naar de Rembrandt en de Parisien in de Vrijstraat.

672. Door de grote hitte stond de trein bol.

Wij waren nog al vlug uitgekeken en toen herinnerden wij ons de City-bioscoop in Woensel.
Dus wij naar Woensel, toen wij bij de overweg kwamen waren de slagbomen dicht. Nu waren voor "De Bonte Os" (dat was een café) richtingsborden voor het Duitse leger geplaatst. Ik zei tegen Gerard: "Ik heb geen zin om over die overwegbruggen te gaan, laat ons hier maar gaan zitten wachten".
Wij zaten daar wat uit te rusten en opeens hoorden wij schieten, dat was het afweergeschut op de Philips-toren, wij zeiden: "Gaan die nu op Sint-Nicolaasdag oefenen?". Terwijl wij naar boven keken zagen wij een vliegtuig laag overkomen en bommen gooien die over de overweg insloegen, ik denk in de Bogert of Fellenoord. Ik zei tegen Gerard: "liggen!, verdomme dit is een bombardement!". Even was er een korte stilte. Ik zei tegen Gerard "kom we gaan onder de Philipstoren schuilen, want daar is ruimte. Gerard had daar geen zin in en wilde daar niet naar toe.
Toen begon weer het afweergeschut op de Philipstoren en wij hoorden weer vliegtuigen aankomen, ik wou perse naar de Philips-toren om te schuilen, maar Gerard wilde de ander kant in, zo gingen wij uit elkaar. De Philips-toren heb ik niet bereikt.
Ik herinner mij dat ik mijn ogen opende maar niets zag, met mijn armen duwde ik een hoop stenen weg, wreef over mijn gezicht dat bebloed was, toen begon ik te beseffen dat het totaal mis was met mij, ik voelde mij opgesloten, als zijnde in een grot, en toen opeens zag ik de Philips-toren herrijzen uit het puinstof.
Ik probeerde op te staan dat lukte een beetje, maar dan als een dronken man, want ik viel weer neer. Wat nu volgt, is geen aansluitend verhaal, maar flarden van herinneringen.
Ik hoorde een kind vragen "waar is mijn moeder", (of het een jongen of meisje was weet ik niet meer). Het opstaan lukte mij nog niet, ik ging weer tegen de vlakte. Ik herinner mij twee personen (manlijk of vrouwlijk weet ik niet), die hebben mij meegenomen. Ik herinner mij vaag het Binnenziekenhuis, maar daar was paniek. Op een gegeven moment lag ik op een bank of zoiets, dat bleek later in het Diaconessen Ziekenhuis te zijn in de Parklaan. Wie mij uitgekleed en in bed gedaan had, weet ik niet, ook niet wie de dokter was die mij verbonden en verder onderzocht had.
Nu gaan we naar maandag 7 december. Het zal ongeveer twaalf uur geweest zijn (denk ik) dat er een paar personen bij mijn bed waren een maar riepen en vroegen: "hoe heet je en waar woon je?" ik herinner mij dat ik aan het einde van het bed een priester zag staan, onbewust heb ik mijn naam en straat genoemd waar ik woonde. Zoals

673. Een close-up van vernielde voetgangersbrug. Hij ligt er als een stille getuige van de aanval.

674. Het ingestortte deel van de voetgangersbrug ligt ook als een flinke versperring op de weg.

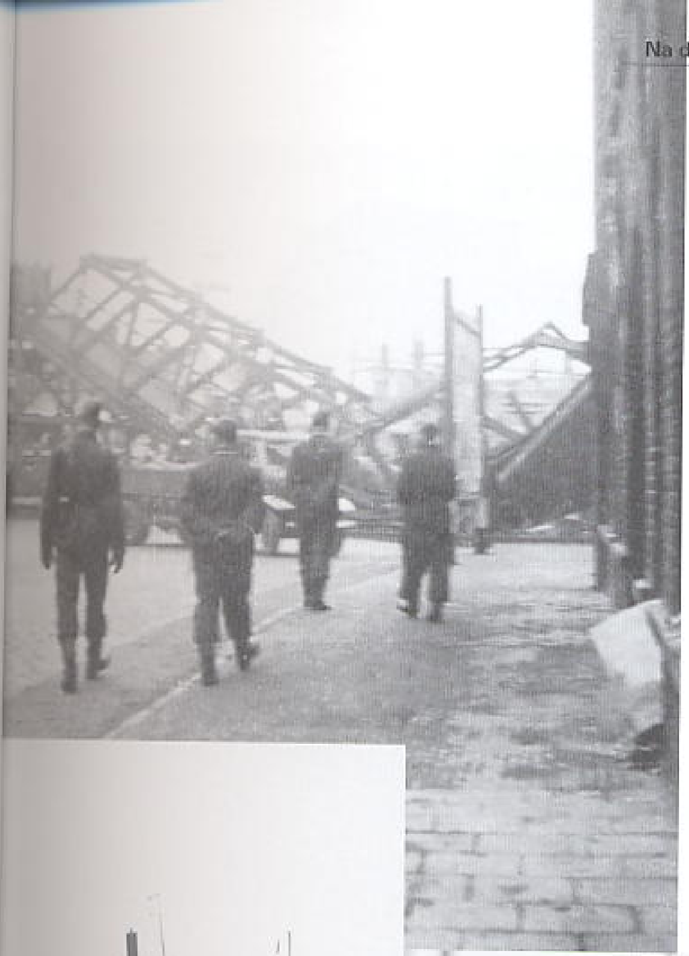

675. Het verlengde deel van de voetgangersbrug over de weg stortte in. Ook de Duitse soldaten gingen kijken. Foto vanaf Mathildelaan.

675a. Mevr. M. van Vroenhoven-van Aarle vond na de aanval op de Demer een stuk plexiglas en liet er een mooi kruisje van maken.

676. In verband met nog meer instortingsgevaar hield de politie de wacht. Op de achtergrond een Duitse soldaat.

ik later hoorde zijn mijn ouders, broers en zuster direct gekomen, want die zaten in het ongewisse, waar ik was, (mijn vriend Gerard was dood onder het puin vandaan gehaald). Wie er die maandag bij mij op bezoek geweest was, dat weet ik niet, ik was weer buiten bewustzijn. Zoals ik later hoorde, zag ik er onooglijk uit, zij herkenden mij niet. Mijn

hoofd zat in het verband en de rest van mijn gezicht was een korst van bloed vermengd met stof en gruis van het bombardement.
Het ergste vond ik, toen alles weer een beetje normaal was met mij, dat ik mijn vriend verloren had, en nu nog vraag ik mij af, wij waren altijd samen en waarom niet op 6 december, waarom moesten wij uit elkaar? Noodlot!! of voorziening?

Ik geloof dat ik een "Onze Vader" prevelde

Hr. G. van den Boomen, in het centrum, 1942; 22 jaar

Op Sinterklaasmorgen zondag 6 december 1942 trakteerde ik mezelf op een bioscoopje. Ik ging tijdens de oorlog anders nooit naar de film, want het waren meestal Duitse propagandaproducten. Op zondagmorgen werden echter in het Rembrandtheater in de Vrijstraat zogeheten culturele films gedraaid, die "onschuldig" waren; ik meen dat die morgen een film over de Inca-cultuur of een andere uitgestorven beschaving werd vertoond.
Zoals te doen gebruikelijk zette ik mijn fiets achter de bioscoop aan de Emmasingel in de bewaakte stalling van het Rembrandtheater. Tijdens het draaien van de rolprent hoorden we plotseling een donker gerommel dat me onderaards leek. De bioscoop trilde een beetje. Ik dacht aan een aardbeving. De mensen keken elkaar aan en evenals menige andere bezoeker stond ik op. Toen het geluid ophield ging ik weer zitten. Maar het gerommel begon opnieuw. Nog steeds dacht ik aan een aardbeving en dat het opnieuw begon was erg verontrustend. De meeste mensen begonnen weg te lopen en ik sloot me bij hen aan. Ik was een van de laatsten en ik herinner me hoe een vrouw een paar meter voor mij viel en onder de voet dreigde te worden gelopen. Ik hielp haar overeind en liep achter de anderen aan de trap af. Beneden in de foyer liepen de bioscoopbezoekers vast op een portier die met zijn armen wijd uiteen voor de deur stond. "Binnenblijven", riep hij, "het is buiten te gevaarlijk", of woorden van gelijke strekking.
Toen het weer rustig werd, liet hij de menigte door en toen pas begreep ik dat er sprake was van een bombardement op de Philipsfabrieken, een goede honderd meter achter mij. Ik liep rechts de Vrijstraat in en omdat ik dacht dat alles afgelopen was, rondde ik de hoek naar de Emmasingel om mijn fiets te halen. Ik was plotseling helemaal

677. Deze opname geeft een goed beeld van de ravage. De beschadigde lichttoren van Philips. Links de vernielde Emmasingel en Demer en de brug. Wonderwel bleef "De Tramhalte" overeind.

alleen met de fietsenbewaarder. Ik gaf hem braaf mijn kaartje en ook nog het verplichte dubbeltje en pakte mijn fiets, die als alle andere onder het stof zat. Op het moment dat ik weer op de Emmasingel stond hoorde ik vliegtuigen naderen. Met een half oog zag ik op de Philipsfabrieken Duitse soldaten met afweergeschut op de zeer laag overkomende vliegtuigen schieten. Ik holde naar de andere kant van de Emmasingel, waar enkele huizen stonden, helemaal vlak bij de fabrieken.

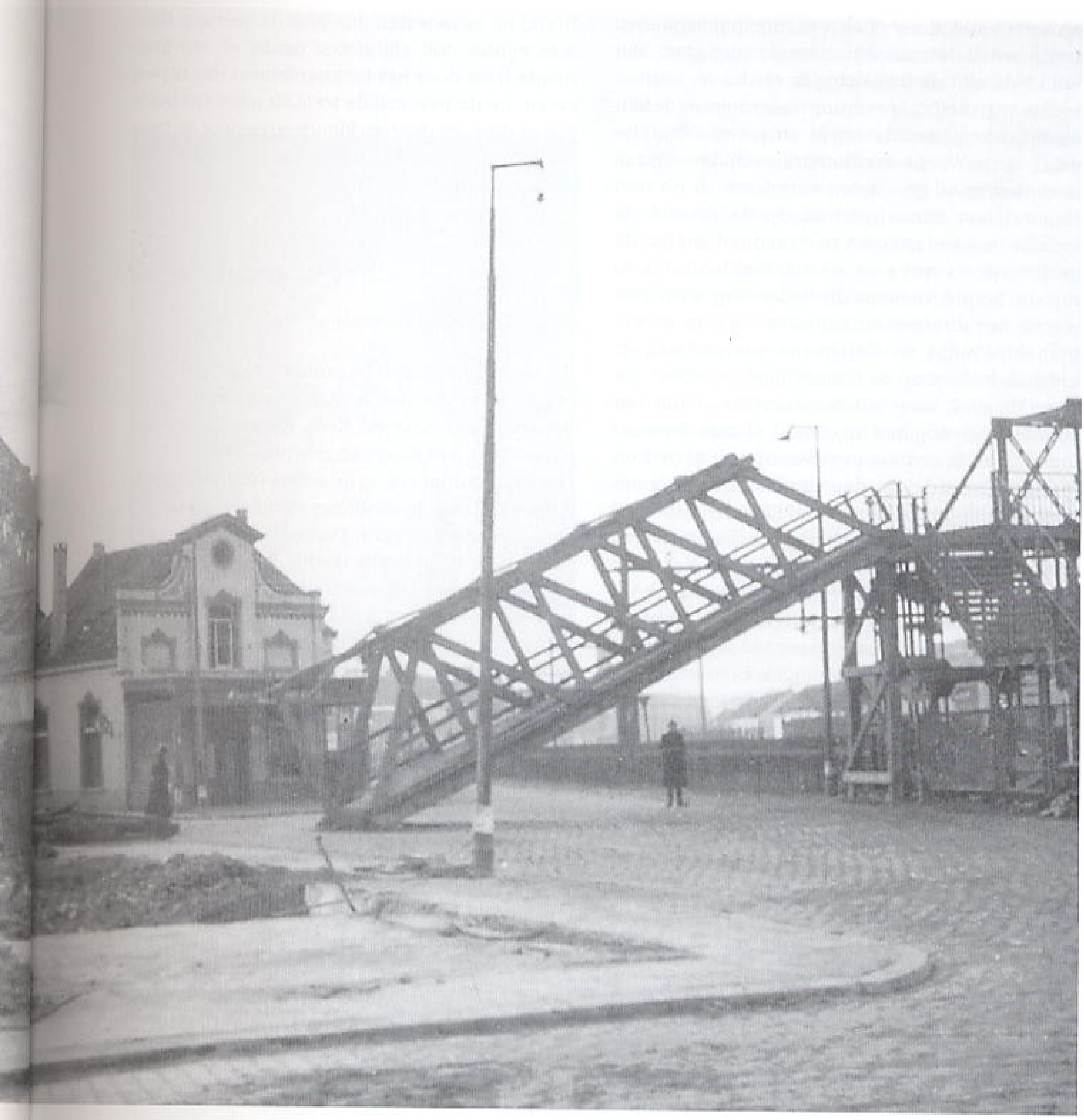

De ruiten lagen er uit en de deuren stonden wijd open; de bewoners waren kennelijk gevlucht. Ik liep een halletje binnen en ging met mijn rug tegen de muur naast de open deur staan. We wisten al sinds het begin van de oorlog in Nederland dat veel muren dicht om je heen je enige kans op bescherming boden; bij bombardementen waren behalve kelders, halletjes en wc's de veiligste plekken in een woning.
Ik hoorde de bommen naar beneden gieren en het geknetter van het afweergeschut. Ik wachtte op het einde van de aanval. Of op de dood. Ik was tegelijk bang en kalm, want op wat er gebeurde en wellicht ging gebeuren kon ik verder geen enkele invloed meer uitoefenen. Ik geloof dat ik een Onze Vader prevelde.
Er gebeurde in mijn halletje niets en het werd plotseling weer rustig. Ik holde naar buiten, greep mijn fiets die ik op het trottoir had gesmeten, sprong erop en racete de Emmasingel af. Ik ging natuurlijk niet de kant van Woensel, waar ik woonde, op want dan bleef ik onder de schaduw van de Philipsfabrieken en er kon natuurlijk een nieuwe aanval komen. Ik zag daar ook grote rookwolken over de Emmasingel drijven. Daarom fietste ik de andere kant op, richting Wal, maar

na een tiental meters begaven mijn beide banden het, want de straat was bezaaid met glas. Met mijn fiets aan de hand ging ik verder en besloot met een grote boog richting Tongelre om de Philipsfabrieken heen te lopen en zo naar huis te gaan, in de Woenselse Runstraat. Onderweg zag ik doden en/of gewonden vervoeren in de richting van het Binnengasthuis op de Vestdijk. Ik besefte met een gevoel van dankbaarheid dat de geallieerden expres de zondag hadden gekozen om dit bombardement uit te voeren, want dan waren de fabrieken en kantoren leeg. Ik werkte toen bij Philips en wel in het kantoor van de afdeling Inkoop op de Emmasingel, praktisch op dezelfde plek waar dit bombardement mij persoonlijk toch nog had ingehaald. Omdat ik moest lopen deed ik er lang over voordat ik in de Runstraat arriveerde. Er ging een zucht van verlichting op, bij mij en mijn familieleden, toen ik thuis kwam. Mijn familie had de rookwolken zien hangen boven de binnenstad en had me al dood of gewond gewaand. Later hoorde ik dat bij dit door 85 Britse vliegtuigen uitgevoerde bombardement 130 stadsgenoten om het leven waren gekomen. Twee van deze omgekomen stadgenoten waren de vader en de zus van een collega van mij bij Philips, Arie le Pair. Hij woonde op het adres Frederiklaan 117 met zijn vader, die weduwnaar was, zijn zus Annie en zijn broer Gerard. Laatstgenoemde, die toen zeventienjarige Gerard Le Pair was bevriend met Klaas de Jager, een broer van mijn latere vrouw Grietje de Jager.

De voetgangersbrug stond in brand

Hr. S. Nijboer, zijn ouders in de stad

Mijn vader en moeder gingen die Zondag naar de morgenvoorstelling in het Rembrandttheater. Tijden het U.F.A. nieuws (Duitse propaganda) werden de "glorieuze" overwinningen van de Duitsers getoond. Plotseling werd het heel erg echt en begon het hele gebouw mee te trillen. De mensen in de bioscoop raakten in paniek en wilden allen tegelijk naar buiten. Mijn ouders zijn even blijven zitten tot zij er vrij uit konden (waarschijnlijk door de achteruitgang). Ze kwamen toen ter hoogte van de kapper op de Emmasingel terecht. Op dat moment kwam de tweede aanval. Mijn vader draaide in de portiek een sigaretje en zag het allemaal gebeuren. Toen het weer bedaarde zijn ze samen verder huiswaarts gegaan. De houten voetgangersbrug over het spoor stond in brand en ze moesten dus over de overweg. Deze was echter ook afgesloten omdat er een brandende trein door het bombardement was blijven staan. De deuren van de trein stonden aan beide zijden open en daarom klommen ze door de trein. Zo kwamen ze op de Fellenoord en konden weer veilig naar huis.

De teddybeer

Hr. J. Spoorenberg, Emmasingel, 1942; 4 jaar

Wij woonden op een bovenhuis, ongeveer op de plaats waar nu de Nieuwe Emmasingel begint. Beneden ons woonde Kees Ekelmans met zijn gezin. Kees had daar een groentewinkel.
Onze huiskamer lag op de eerste verdieping, voor langs de straat. In de kamer stond een kastje met een roldeurtje er voor. Daarin bewaarde ik mijn speelgoed, maar soms laadde ik het kastje leeg en deed ik alsof het een trein was. Ik ging er dan rechtop in zitten en maakte zo reizen naar onbekende oorden. Zo ook die dag. Ik herinner me dat zo goed, omdat mijn vader me gebood uit de kast te komen, omdat er gebombardeerd werd. Dit laatste maak ik er nu van. Ik herinner me dat me duidelijk was dat er gevaar dreigde en dat ik daarom niet in de kast mocht blijven zitten. Het volgende wat ik me herinner is, dat ik met mijn vader en moeder, een jonger broertje en pater Meyknecht o.s.a., die bij ons op bezoek was, naar beneden ging, naar de hoedenfabriek. De fabriek vormde een verbinding tussen het huis aan de Emmasingel en dat aan de Demer, waar mijn grootmoeder met twee ongetrouwde ooms en een tante woonde. Beneden stonden wij stil, omdat mijn vader en moeder ontdekten dat zij vergeten waren mijn jongste, bijna twee maanden oude broertje mee te nemen. Mijn vader ging terug naar boven om hem te halen. Mijn broertje stond met zijn wiegje bij het raam en lag helemaal onder zijn dekbedje dat bedekt was met de stukken gebroken glas. Hij was ongedeerd. Toen mijn vader terug was, liepen we verder. We stopten in de fabriek bij het kachelhuis. Later hoorde ik, dat mijn vader en moeder daar wilden schuilen, maar dat het bouwsel instortte terwijl zij er voor stonden. Van dat instorten herinner ik me niets. Wel dat we na een kort oponthoud doorliepen naar de Demer.
Mijn grootmoeder was niet thuis, die logeerde bij een dochter in Den Haag. De rest van de familie stond beneden in de gang bij elkaar. Ik dacht dat ze wel gauw naar boven zouden gaan, naar

678. *De teddybeer van Hr. J. Spoorenberg, nog steeds in zijn bezit!*

de huiskamer, maar tot mijn verbazing gebeurde dat niet. Pater Meyknecht nam afscheid. Later hoorde ik dat hij mijn familieleden de absolutie had gegeven en daarna was vertrokken om slachtoffers bij te staan. Mijn vader ging ook enkele keren weg, maar die kwam weer terug. Later hoorde ik, dat hij een keer weg is geweest om de evacuatiezak te halen die mijn ouders in de haast ook vergeten waren. Daarin zaten spullen in die mijn moeder in gevallen als deze mee wilde nemen, zoals kleding e.d. Ook ging hij naar buiten om op straat poolshoogte te nemen. De gesprekken daarna gingen aan mij voorbij. Tenslotte besloot mijn familie te vertrekken. Ik werd door mijn vader en moeder aan de hand genomen en daarna liepen we door de winkel naar buiten. Er waren weinig mensen te zien en ik herinner me dat er dingen op straat lagen die ongebruikelijk waren. Het kwam op mij wat rommelig over. De familie wilde richting Woensel vluchten, maar op de overweg stond een trein. De tocht ging daarom via de Parallelweg naar de Dommelstraat. Bij een van de bankgebouwen daar stonden enkele mensen in de deuropening. Zij nodigden ons binnen. We werden naar een kelder gebracht waar al meer mensen schuilden. Iemand kwam met een glas water aandragen, dat rond werd gegeven en waarvan ieder wat dronk. Ik kreeg het als een van de laatsten. Ik had geen dorst, maar meende dat dit bij het voor mij ondoorgrondelijke ritueel van die dag hoorde en dronk er daarom ook wat van.

Toen de rust was teruggekeerd liepen we verder het Villapark in. Onze familie werd binnengenood bij een van de families De Haes aan de Parklaan, waar de meesten van ons de rest van de dag bleven. Anderen gingen op zoek naar een permanent verblijf. Ik herinner me, dat ons gezin later die dag bij de familie Pessers aan de Valklaan op bezoek ging, waar tot mijn genoegen mijn ooms en tante waren, die ik al een poosje had gemist. Zelf trokken we daarna door naar de familie R. van Eck aan de Aalsterweg. Het was intussen al laat geworden. Toen mijn moeder aankondigde dat ze mij naar bed ging brengen, voelde ik daar niets voor en ik maakte haar duidelijk dat ik dan mijn beer wilde hebben. De echtgenote van R. van Eck pakte daarop ergens een teddybeer, ik geloof uit de box van een van haar kinderen en gaf die mij. Ik was weer helemaal tevreden. De beer heb ik nog.

Twee jaar later fiets terug

Heer Van Hoek, Onderweg Emmasingel, 1942; 7 jaar

Op die Sinterklaasdag ging ik met vader en moeder en nog een broertje met de fiets naar Oma op de Kamerlingh Onnesstraat nabij de Boschdijk. Het was bij de steenfabriek.
We hadden Sinterklaascadeaus bij ons o.a. voor een zusje die bij Oma was.
Juist toen wij bij de Spoorlaan, nabij de Woenselse overweg waren, begon de aanval.
Vader stuurde ons de fietsenstalling in nabij de Demer en zelf, omdat hij bij de L.B. was ging helpen op straat. Onze fietsen bleven op straat liggen en vader leende snel een fiets voor hulp te verlenen.
Er stond een trein die getroffen werd en de reizigers vluchtten "De Bonte Os" in, die later ook getroffen was. Vader kwam ons later ophalen uit de fietsenstalling en bracht ons naar de 3 schuilkelders op het Raiffeisenplein. Men zag de Duitsers van de Philips-lichttoren springen. Later gingen we via Tongelre naar Oma aan de Boschdijk, maar onze Sinterklaascadeautjes waren verloren gegaan en moeder kreeg 2 jaar later haar fiets nog terug.

De bolderkar werd door vader nog gered

Hr. P.H. Hogervorst, Emmasingel 21, 1942; 7 jaar

Wij woonden op een bovenwoning aan de Emmasingel aan dezelfde zijde als het Philips Hoofdkantoor. De woning was boven de boekhandel Koonings. In dezelfde rij woonden fotograaf Coppens en De Leeuw. We zagen de Duitsers, ongeveer 5, van de schrik naar beneden springen. Daar hadden ze een uitkijkpost. Van Sinterklaas had ik een bolderkar gekregen, die vader zelf gemaakt had. Bij de aanval doken we eerst met z'n allen in het toilet. Daarna in het portiek om snel weg te komen. Even later viel een bom in het toilet. We liepen met vieren richting Tongelre. Bij het Stationsplein kwam weer een aanval en we sprongen door de ruiten van het Oranjehotel naar binnen en doken achter de tapkast. De bolderkar die achtergebleven was is later nog uit onze verwoeste woning door vader gered. Hij dook bij het

679. Links het Hoofdkantoor van Philips en de vernielde Demer.

680. *Veel mensen gingen de puinhopen bekijken. Er werd direct begonnen met het opruimen. Paarden met plattewagens waren goede plaatsvervangers van de auto's, die er niet waren.*

681. *Een deel uit een R.A.F. luchtfoto. Links boven de gebombardeerde Demer. Links onder de Philips Lichttoren. Rechts onder geb. EH, nu "De Witte Dame".*
Crown copyright en gereproduceerd met toestemming van de controller of Her Majesty's Stationery office, PRO, (681)

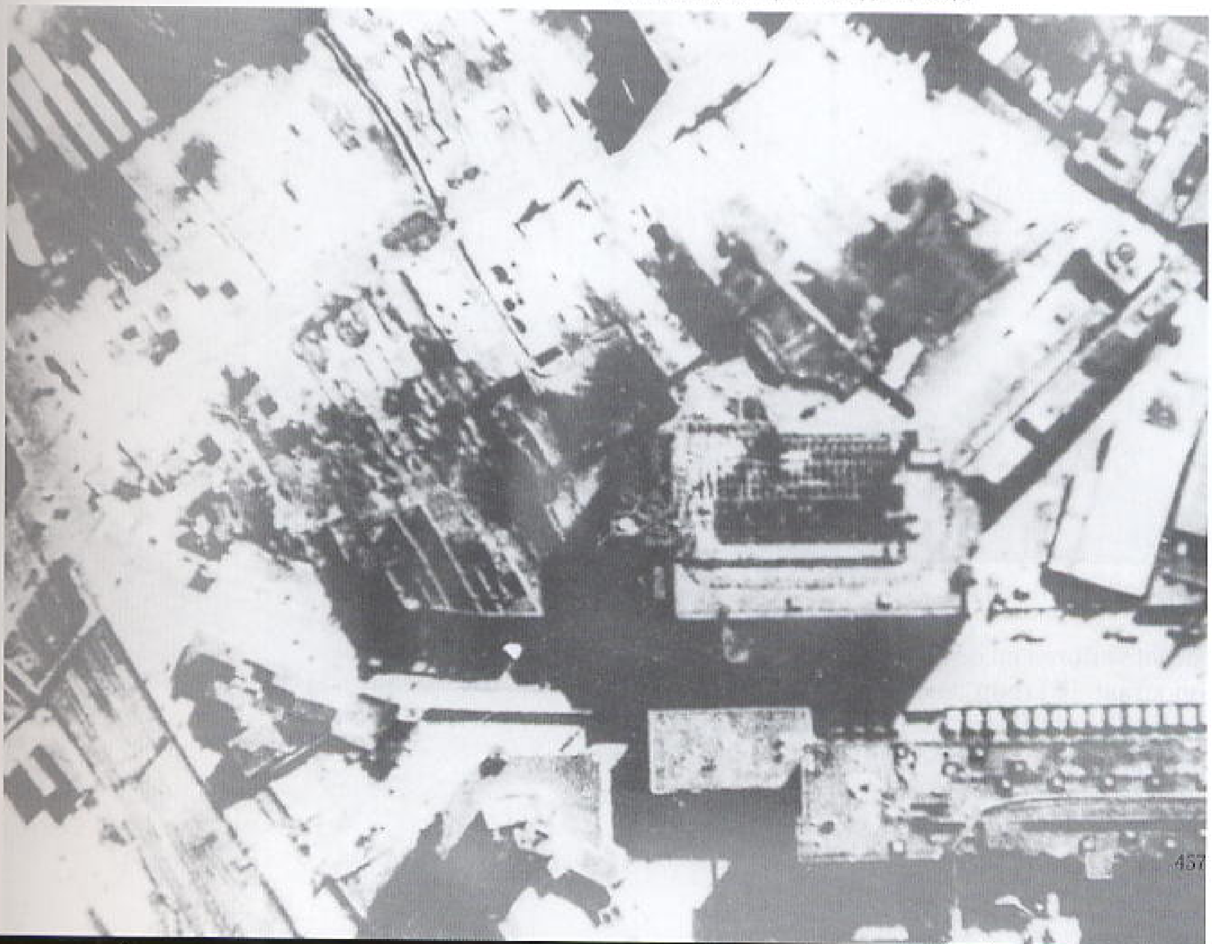

Oranjehotel onder het biljart. Kapelaan van Miert redde uit de Catharinakerk de remonstrans en de siborie en brak daarbij zijn been. Hij kwam onder het puin terecht.

Het tasje met snoepjes van Sinterklaas

Mevr. A. Bergman-Buijts, Emmasingel, 1942; 7 jaar

Op het moment toen de aanval begon liep ik met mijn moeder en broertje van 2 jaar op de Emmasingel met cadeaus die we ingepakt hadden voor onze grootouders die in de Catharinastraat woonden.
Wij waren vanuit de Dahliastraat in Stratum onderweg, maar liepen eerst naar de Spoorlaan waar mijn kleine broertje eerst naar de treinen wilde kijken. We liepen vanaf het spoor richting Willemstraat. Bij de laatste groene poort van Philips begon het spektakel. Er kwam een man op de fiets en die riep: "Ga in het portiek liggen!". Dit was ter hoogte van het café "De Vijf Ringen". Op de hoek Emmasingel-Willemstraat. De man nam ook een portiek en ik was mijn communietasje op

683. Zo triest was de aanblik van Philipslichttoren. Links de resten Emmasingel.

682. Drukte en puin op de Parallelweg.

straat verloren en de fiets van de man lag midden op straat. Ik kroop naar het tasje met daarin de snoepjes, die ik van de Sint gekregen had, om het op te rapen. De snoepjes lagen naast het tasje.

684. Veel kijkers op de Parallelweg.

685. Een zicht op de ravage van de Demer en Philips Emmasingel vanaf Annahofje.

686. Deze foto is genomen vanaf de verwoeste Demer.

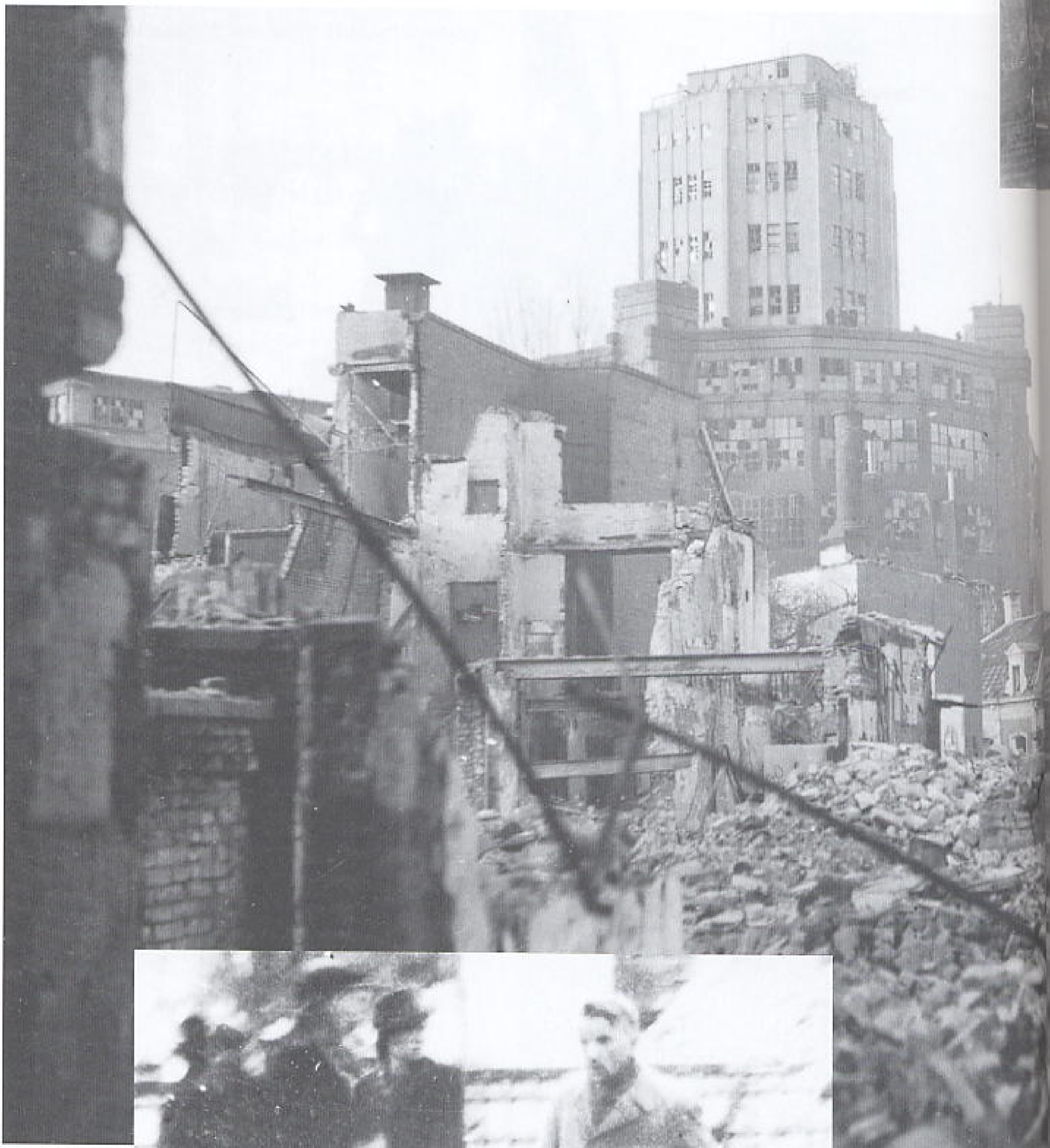

688. Verbijstering bij het volk. De man met de fiets brengt zijn spullen in veiligheid.

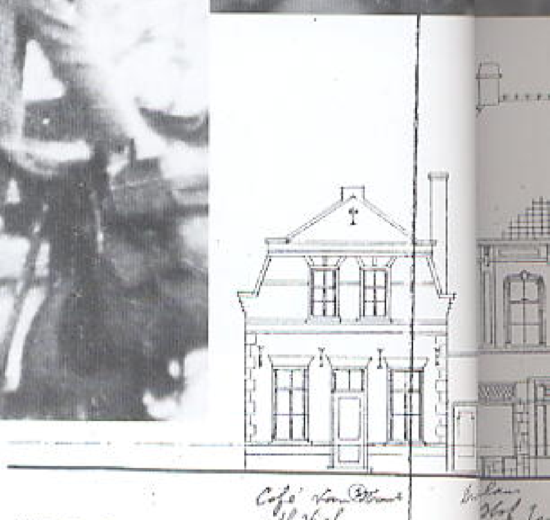

690. De Oostzijde Demer.

687. *Zicht op het vernielde Annahofje vanaf het spoor.*

Ik zag toen de bommen vallen! Ze kwamen naar beneden suizen en werden steeds groter, totdat ze op de gebouwen ontploften. We renden naar het Philips hoofdkantoor, die "Bruine Heer" genoemd wordt en gingen de kelder in. Daar kwam het plafond naar beneden. We vluchtten toen naar de Wal en gingen daar de bunker in. Later stonden hier de noodwinkels. Ik liep zonder te kijken achter de rok van moeder aan. Broertje aan de linkerhand en in de richterhand het tasje. Moeder kon van de schrik niet meer lopen en werd ondersteund door twee mannen. Toen kwam het sein veilig en gingen we naar de Catharinastraat, waar bij onze grootouders een balk door het slaapkamerraam naar binnen was gevlogen. Deze moet ergens de lucht in zijn geslingerd.

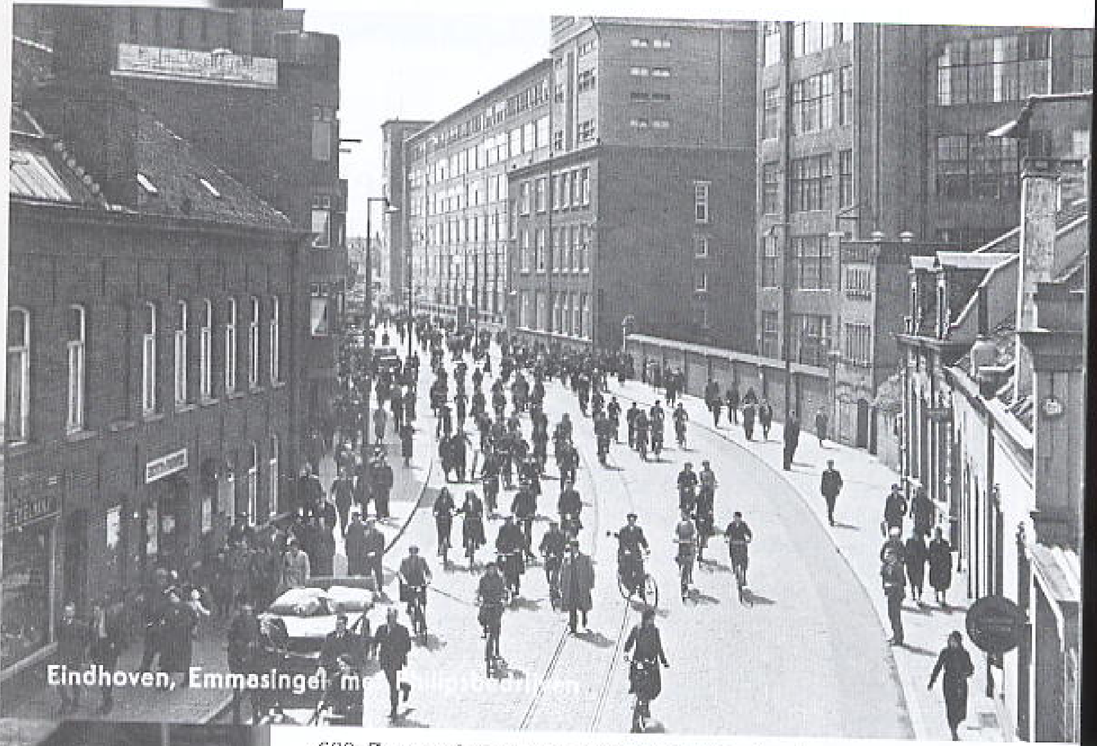

689. *Zo was de Emmasingel voor het bombardement. Rechts in het midden het oude Hoofdkantoor van Philips (vooruitstekend gebouw).*

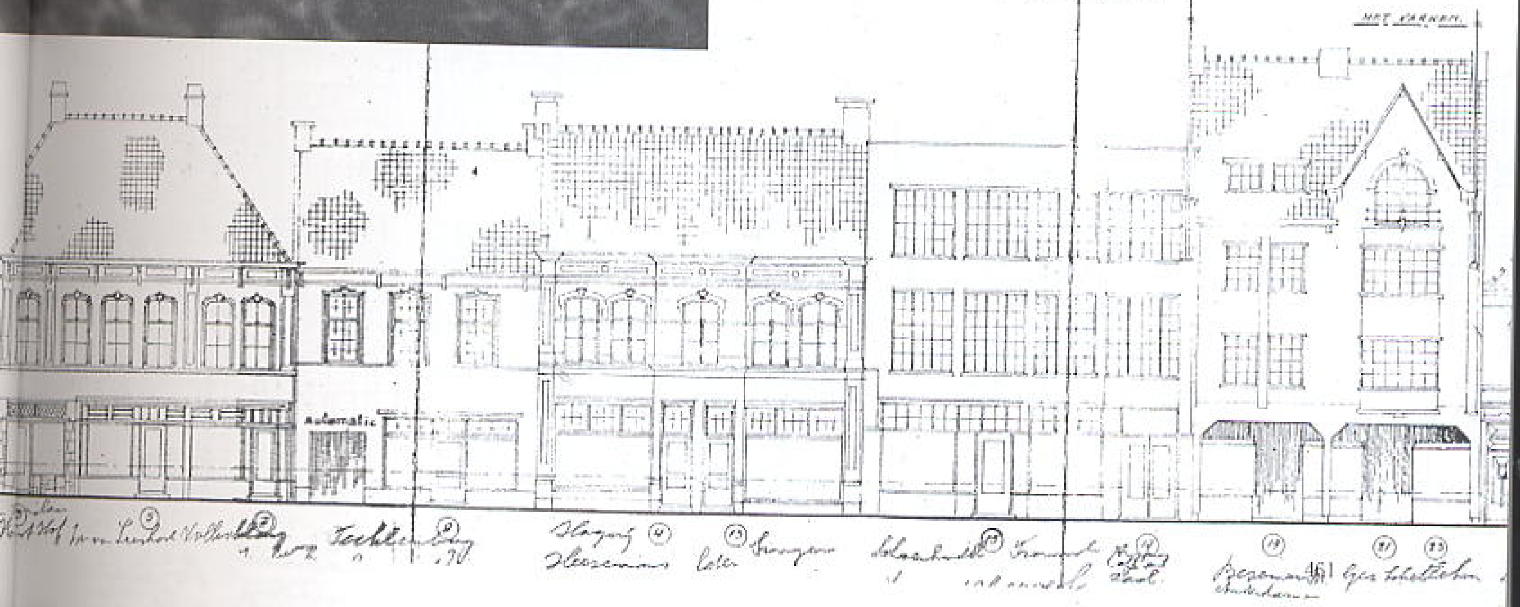

Naamloos

Ik was op de Emmasingel met de fiets en wilde naar de bios. Het bombardement barstte los en ik schuilde in een hoekje bij het Philipshoofdkantoor. Tussen de aanvallen door rende ik naar café "de Tramhalte" en schoot daar de kelder in. Ik zag in mijn vlucht diverse personen dood en gewond liggen. In "de Tramhalte" vlogen alle ramen eruit maar het pand bleef wonderwel gespaard. Ik verloor alleen maar een manchetknoop en had veel geluk.

691. Toeschouwers bij het getroffen NSB-gebouw op de Parallelweg.

Café de Bonte Os, Hoek Demer/Spoorlaan

Het café de Bonte Os op de hoek van de Demer werd die zondagmiddag druk bezocht. Bominslagen in de dicht bij de Philipstoren gelegen kroeg eisten vele slachtoffers.

De vader van Frans Reijkers ging er elke zondag, na de hoogmis, een kaarte leggen. Om het Sinterklaasfeest thuis te vieren sloeg hij die zondag een keertje over. Dat is waarschijnlijk zijn redding geweest, want tijdes de tweede luchtaanval, zor schrijft Chr. de Jong, werd de Bonte Os getroffen door een voltreffer, "waarbij vele slachtoffers vielen". De Jong zag het van dichtbij gebeuren, hij stond te schuilen in de portiek van de tegenover gelegen lunchroom Verheugen op de Demer. "Tot onze grote schrik zagen wij dat dr drogisterij Heldens en de levensmiddelenzaak Unie aan de overkant ingestort waren.

De vader van mevrouw R. van Heuven-Van Luijt was juist onderweg naar de Aalsterweg, waar Eindhoven tegen Spekholzerheide zou voetballen. "Hij liep altijd van zijn huisadres aan de Bondstraat naar de Aalsterweg. Ook die middag deed hij dat en hij moest juist om half een, precies toen het bombardement plaatsvond, bij café De Bonte Os op het hoekje van de Demer zijn geweest. Daar op het café moest de eerest voltreffer zijn gevallen. Wij hebben nog dagen lang naar mijn vader gezocht."

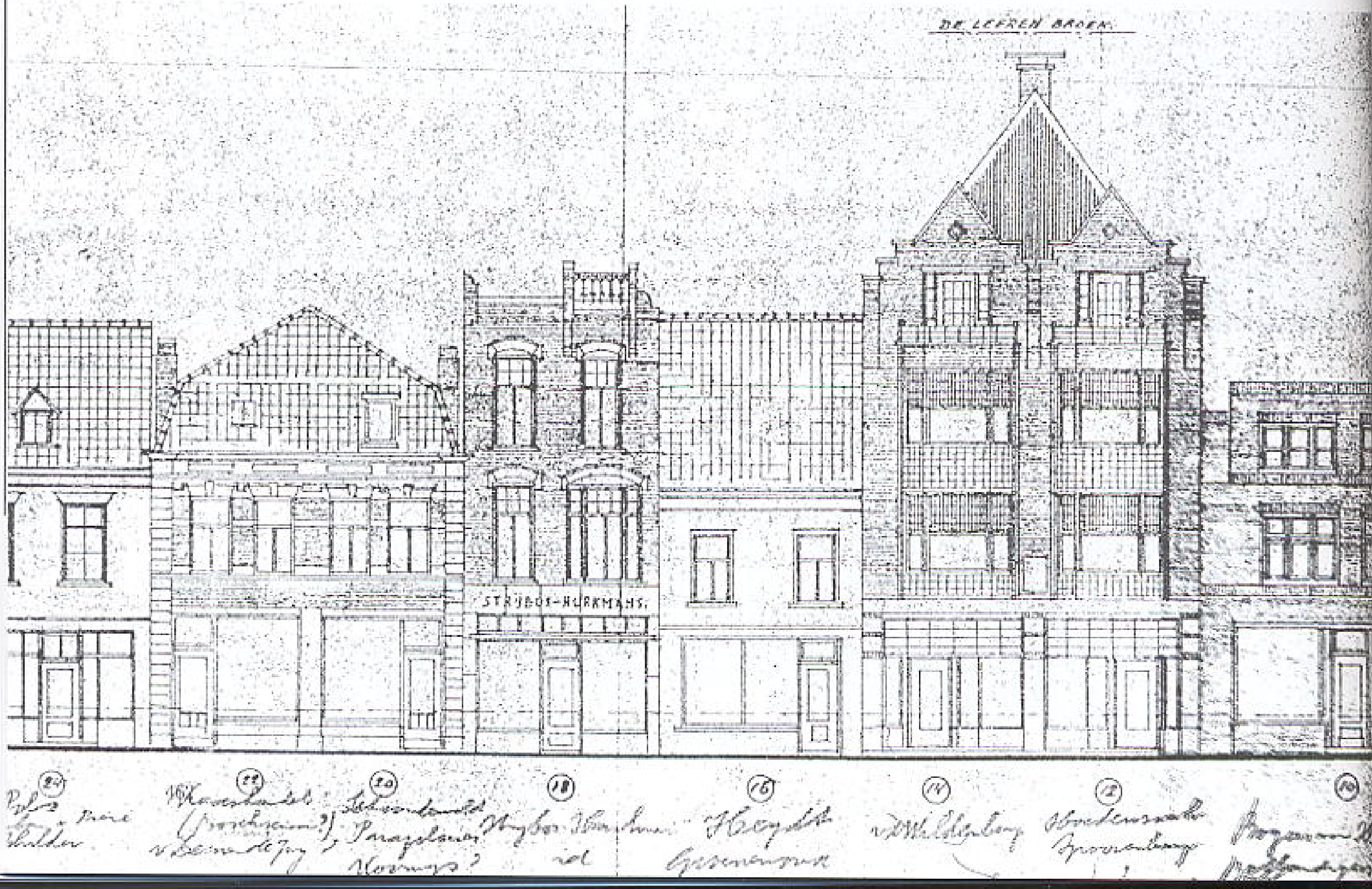

692. Twee vrouwen bij een enorme bomkrater op de Parallelweg.

693. De Woenselse overweg vanaf Fellenoord gezien. Het eerste pand links (wit) was de "Tabakshoek".

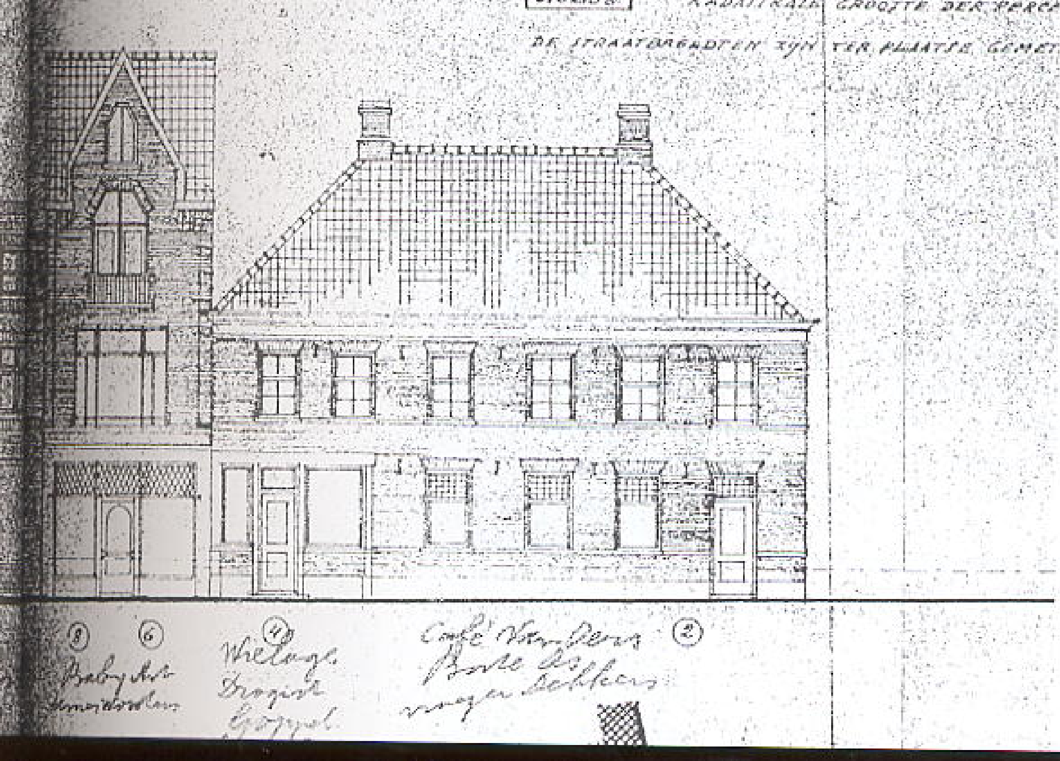

694. De Westzijde Demer.

De heer A. van den Heuvel was die zondagmiddag op bezoek bij een tante van zijn meisje in de Vriesstraat. "Toen omstreeks 13.00 uur het bombardement ten einde was, keerden we terug naar haar ouderlijk huis. Daar heerste ongerustheid omdat de vader des huizes niet was teruggekeerd van zijn wekelijkse bezoek aan café De Bonte Os. In de loop van de middag werd wel duidelijk dat die plek temidden van het gebombardeerde gebied lag. Toen in de namiddag de onrust groeide omdat vader nog niet was teruggekeerd, werd besloten dat ik naar hem op zoek zou gaan" (...)

"Al mijn inspanningen waren tevergeefs. Dinsdag werd in de krant bekend gemaakt dat de dodelijke slachtoffers in de Obam-garage aan de Aalsterwg waren bijeen gebracht. Aangezien we nog steeds geen levensteken van vader Marcel hadden vernomen, toog ik er met lode schoenen heen."

"In de grote garage lagen in kaarsrechte rijen de lijken van de slachtoffers naast elkaar, velen daarvan waren deerlijk verminkt. Aan het einde van de tweede rij vond ik het verkoolde lichaam van vader Marcel. Ik kon hem identificeren omdat aan één voet nog het restant van een sok en een bijna complete schoen zat. De rest van het lichaam was volkomen verkoold. Vermoed werd dat hij onder de elektrische bovenleidingen van de spoorwegen op de Woenselse overweg was gekomen. Met een aantal anderen werd hij op 12 december 1942 op het Sint-Petruskerkhof in Woensel begraven."

Bron: Eindhovens Dagblad

695. Dit was de ingang van de Demer vanaf de Spoorlaan. Rechts café "De Bonte Os".

696. Toen de Demer was vrijgegeven kwamen de toeschouwers. Van "De Bonte Os" rechts is niets meer over.

Onze haren waren grijs van het stof

Mevr. H. Van Ispelen, onderweg op Demer, 1942; 25 jaar

Toen het bombardement begon liepen ze juist bij bakkerij/lunchroom Verheugen, want ze waren onderweg naar een vriendin, die ook juist getrouwd was. Zij vluchtte daar binnen en haar man liep naar de apotheek wat verder op. Er viel achter in de zaak van Verheugen een zware bom. Zij dook onder de klep van het koffiezetapparaat. De dienstertjes met witte schortjes raakten in paniek en huilden. Zij zei: "Kom maar lekker hier bij liggen" en dat deed er een. Ook zei ze: "bid maar even, zoals ik" ... maar het meisje kon het niet. Alle muren waren door de luchtdruk ingestort. Op de grond lag na de inslag veel geld, maar

697. Op de Demer wordt druk beraadslaagd tussen de diverse instanties.

we lieten het natuurlijk liggen. We waren eigenlijk onderweg van Hendrik de Keijzerlaan naar de vriendin die op de Smalle Haven woonde tegenover een fabriek. Mijn man zag later dat het erg goed was geweest om van de apotheek toch naar de lunchroom te gaan om zijn vrouw te zoeken. Op de plek waar hij lag was nu een groot gat in de muur, een voltreffer! We wilden snel terug naar Woensel. We kwamen in de Spoorlaan en zagen dat de loopbrug was ingestort en dat er een trein tot stilstand was gekomen. We kropen over een hek en gingen door de trein naar de Fellenoord. Toen we bij éen oude bioscoop waren kwam de tweede aanval. Midden op dat plein ging mijn man boven op mij liggen om me te beschermen. We hadden allebei lange leren motorjassen aan. Toen begon mijn man te tellen " 1, 2, 3". Het bleek later dat hij vliegtuigen telde. Daarna gingen we door naar de Boschdijk. Ter hoogte van het kerkhof van de Pauluskerk kwam de derde aanval. Weer gingen we op elkaar liggen. Onze haren waren grijs van het stof. We hebben ze wel vijf keer gewassen. Al met al hadden we toch veel geluk gehad en kwamen weer behouden thuis in de Hendrik de Keijzerplein te Woensel.

Heer Renders, Demer, eigenaar "Limburgia", 1942; 15 jaar

Wij woonden boven "Limburgia". Aan de overkant was C & A. Ons pand werd vernield. Ook aan de overkant was de Uniewinkel. De twee dames werden gedood. Bij Heldens ook aan de overkant waren vader, moeder en 2 kinderen dood. Een kind in de wieg werd gered. We zijn gevlucht naar de Aalsterweg (naar Van Miert). Dit ging tussen twee aanvallen door.

Mevr. A. Vromans-Sebregts, Demer, 1942; 10 jaar

Wij woonden boven boekhandel Konings op de Demer. Na de ochtendmis ging ik naar mijn vriendinnetje om te kijken wat zij allemaal gekregen had van Sint Nicolaas. Mijn vriendinnetje was Willie van Rijt. Ze woonde in de Vrijstraat. Haar ouders hadden daar een groente- en fruitzaak. Ik was ongeveer 20 minuten bij Willie toen de aanval

begon. Wij zijn naar de schuilkelder onder Vroom en Dreesmann gegaan. Na verloop van tijd kwam door ook mijn moeder met mijn 4-jarig zusje. Toen het bombardement afgelopen was zijn we naar kennissen in Gestel gegaan. Daar vernamen we om ± 17.00 uur dat mijn vader nog leefde. Hij kwam om 18.00 uur thuis.

Hr. Verhoeven was op de Markt in de schuilkelder. Een neef kwam en ze hadden allebei van de Sint soldaatjes gehad. Ze lieten ze met elkaar vechten. Ze hadden plannen om naar de Demer te lopen maar bij de Nuts Spaarbank gingen ze terug naar huis. Nu achteraf gezien hebben ze een goede engelbewaarder gehad.

Zilveren rijksdaalders

Mevrouw Schaap, Demer, 1942; 35 jaar

Ik was huishoudster bij Hoppenbrouwers, een herenmodezaak "Altijd Heer". De woning was boven de zaak. Ik was naar de hoogmis geweest en zou gaan koken. We hadden de jassen op de overloop gehangen en ik ging naar de keuken. De Sint had mij veel surprises gegeven. Ik dacht, de heer Hoppenbrouwers had gaarne eigen gebakken cake en ik ging er een bakken. Toen deze gebakken was zette ik deze uit de oven onder de gootsteen in een kastje, want ze waren al aan het

699. Een kijk over de Demer van Zuid naar Noord. Rechts bovenaan de St. Antoniuskerk.

700. Er moet aangepakt worden op de Demer.

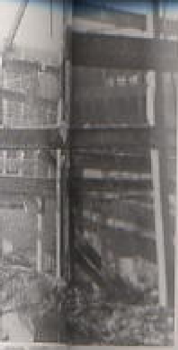

698. De resten van C en A met op de achtergrond het Philips Hoofdkantoor.

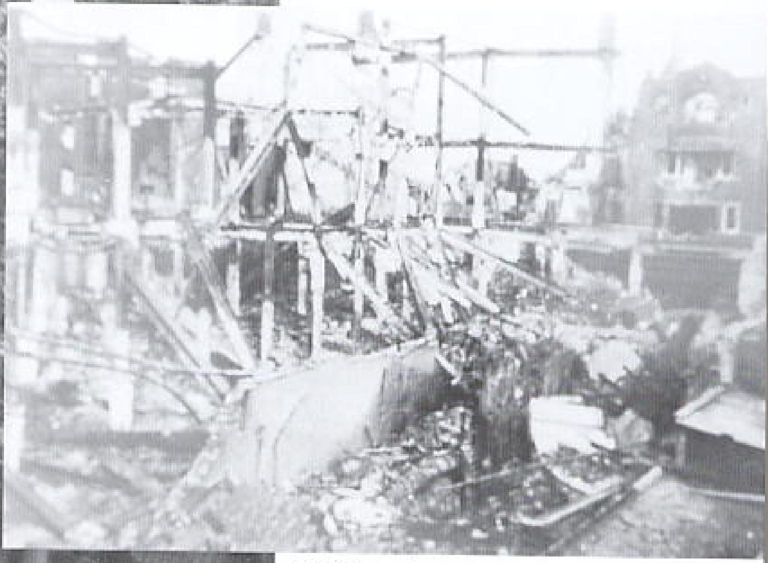

701. Het stalen geraamte van de verwoeste C en A op de Demer.

bombarderen. Ik dacht eerst dat er een treinbotsing was, want bombardementen kende ik nog niet. Ik vloog onder een stoel want het was een bovenhuis en alles was maar licht gebouwd.
Toen bleef ik daar even zitten en dacht wat zal er toch in de winkel aan de hand zijn. Ik ging naar beneden en zag dat de erkers er al uitgeslagen waren.
Toen stond ik daar en zag ook dat de voorste koepeltjes er al vanaf geslagen waren en ik keek zo door een open ruimte naar buiten. De heer Hoppenbrouwers had al eens gezegd dat daar al het zilvergeld in zat en dat het van hem was. Toen zag ik al dat geld liggen. Er waren veel zilveren rijksdaalders. Ik wilde in dat gat kruipen om het zilver op te rapen, maar dat lukte niet. Het gat was te diep, dus liet ik het liggen. Er kwamen twee politiemannen en die riepen: "eruit, eruit"!". Het was al aan het branden en ook bij onze buren, een sigarenwinkel. De mannen vroegen: "Waar moet je naar toe?". Ik zei: "dat weet ik niet, ik heb geen tehuis".
Ik kroop over het puin in mijn mooie zwarte jurk, de enige die ik nog had. Ik was naar de kerk geweest en mijn handtas had ik ook nog. Toen ik van de puinhoop af was, alles steen, stof en puin, was de hele jurk kapot.
Toen ben ik weggelopen.
Niemand zei iets en stonden in de deuropening te kijken. Ik ging dwalen en wist niet waarheen. Iemand gaf me toen een verschoning. Ik liep richting Stratumsedijk, want de ander kant kon je niet op. Daar brandde het heel erg. Ik ben toen bij een kennis binnengelopen, maar werd ook niet

zo goed ontvangen. Ik bracht geen bonnen mee en dan was je niet welkom. Je was tot last. Later kwam ik bij mevrouw Spoorenberg, dat was een tante van mij. Deze woonde in de Schoolstraat. Het was heel moeilijk om daar te komen, want je moest door de gebombardeerde stadsdelen. Ik had in die tijd een beetje kennis aan een jongen. Die kwam mij tegen en hij was bij de Opruimdienst. Hij trof me aan met glas in de haren en vieze kleren. Hij heeft toen gezegd dat ik onderdak kreeg. Dit was Martien, waar ik later mee getrouwd ben. De zaak van Hoppenbrouwers werd later weer opgebouwd. Ik was al mijn spullen kwijt. Het goud van mijn moeder en tante was allemaal gesmolten.

Mevr. M. in den Bosch, Drogisterij, Demer, 1942; baby

Ook bij drogisterij Heldens aan de Demer werd het Sinterklaasfeest gevierd. "Rond de tijd dat het bombardement was, wilden mijn ouders en mijn broertjes gaan eten. Dat hebben ze niet meer

702. Het grotendeels verwoeste Annahofje.

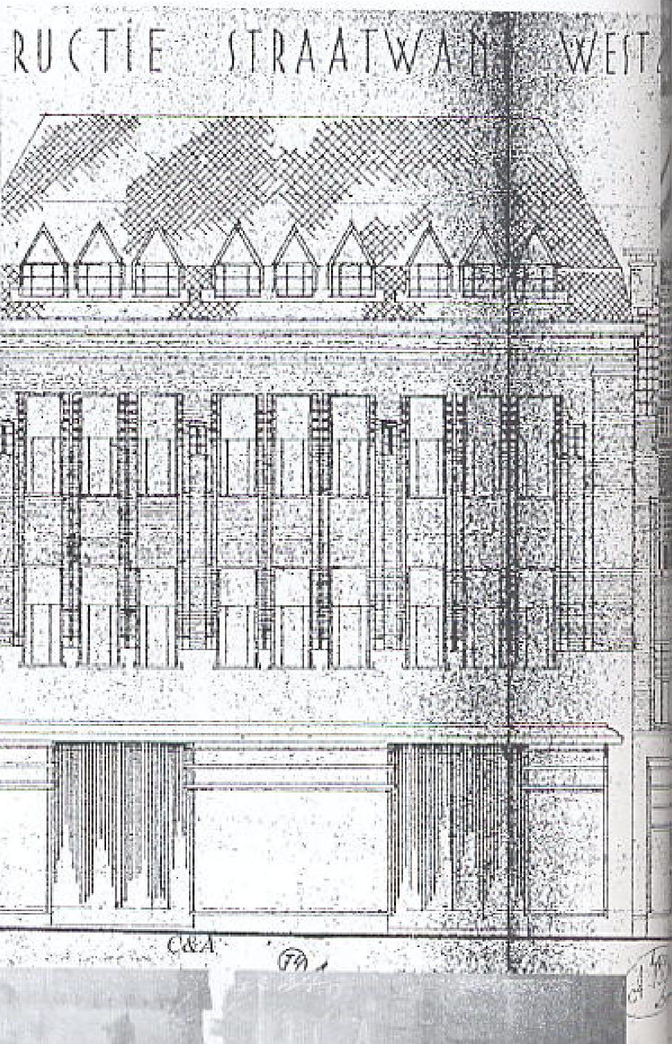

703. Zo mooi was de Demer.

704. De werkploegen gaan beginnen aan hun zware taak.

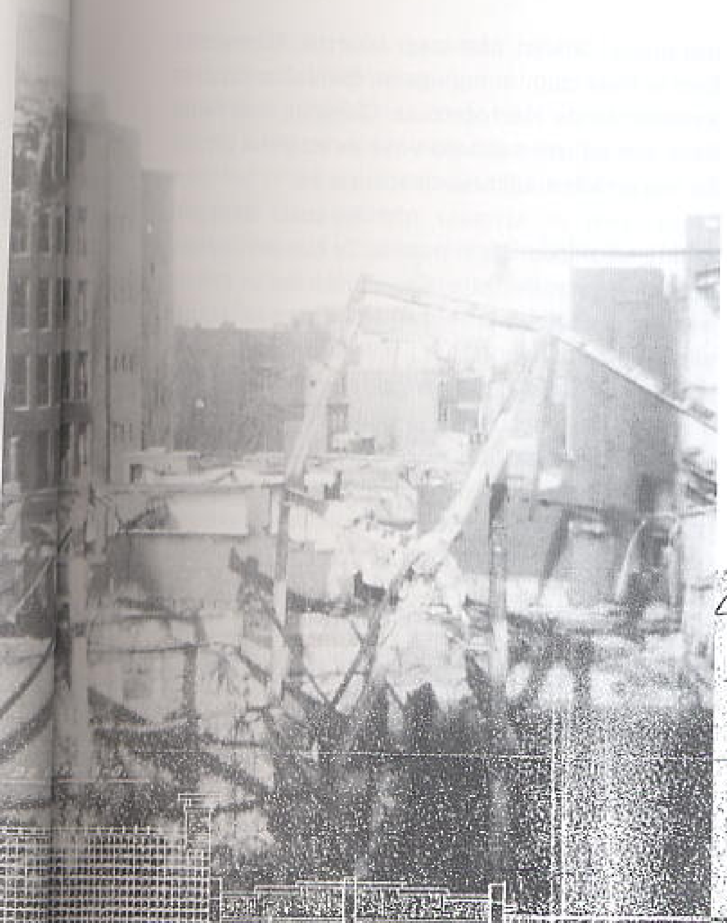

705. Nog een kijk vanaf de Demer op Philips Emmasingel.

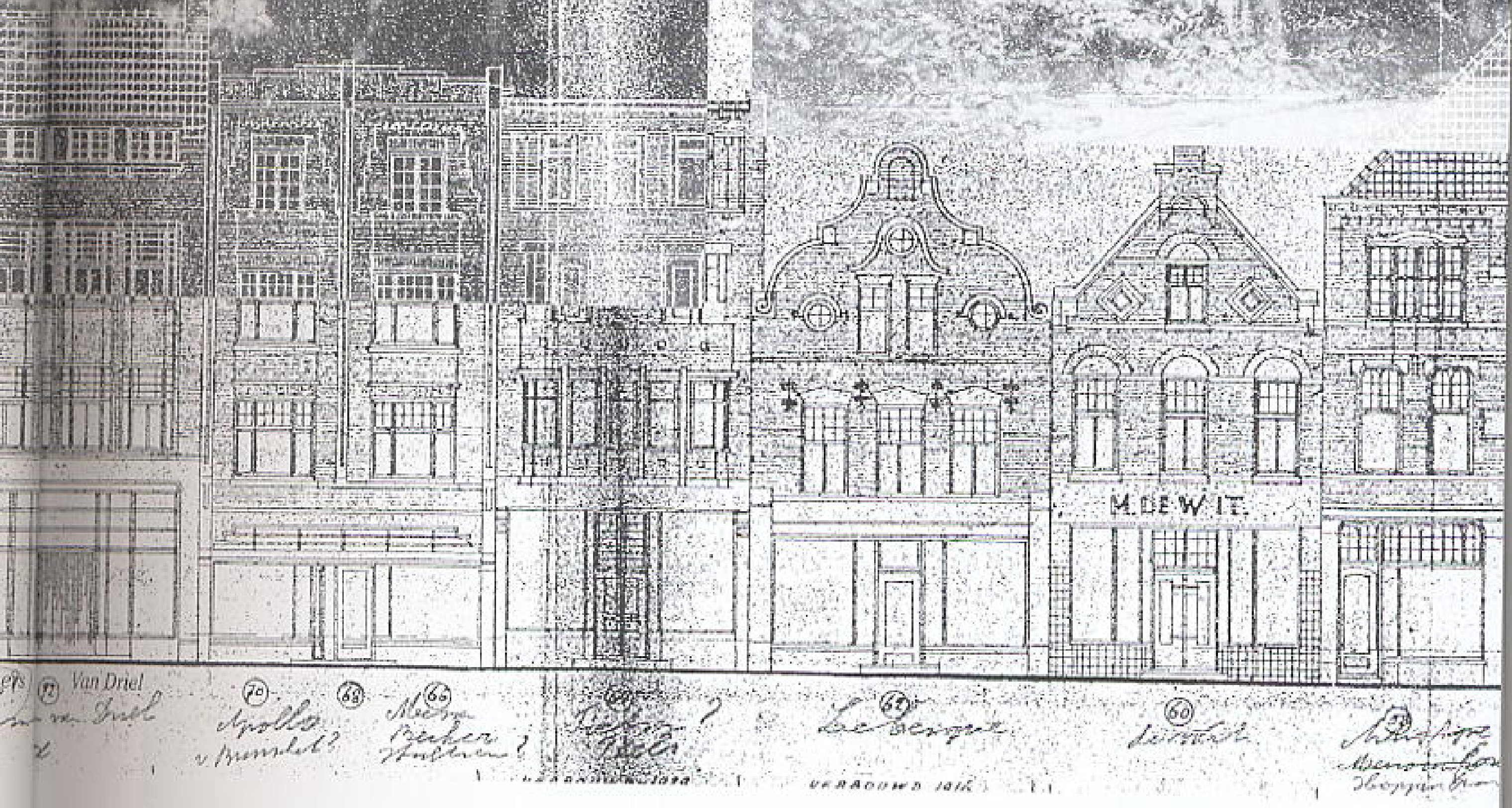

kunnen doen, er viel toen een bom op hun huis. "Mijn ouders en twee broertjes (van twee en vier) zijn bij het bombardement om het leven gekomen. Ikzelf was ook in het huis maar lag boven in de wieg. De winkelbediende van mijn vader, de heer S. Gast, heeft mij toen uit het raam naar beneden gegooid en pater Van den Nieuwenhof heeft mij beneden opgevangen. Zo ben ik gered."

"Ik moet erin, ik woon hier".

Mevr. A. Govers, Demer, 1942; 14 jaar

"Ons huis was doorzeefd met kogels, er hing een schilderstuk van een monnik met een pul. Die heb ik later mogen erven. In die pul zit nog steeds een

706. Verwoeste panden op de Demer.

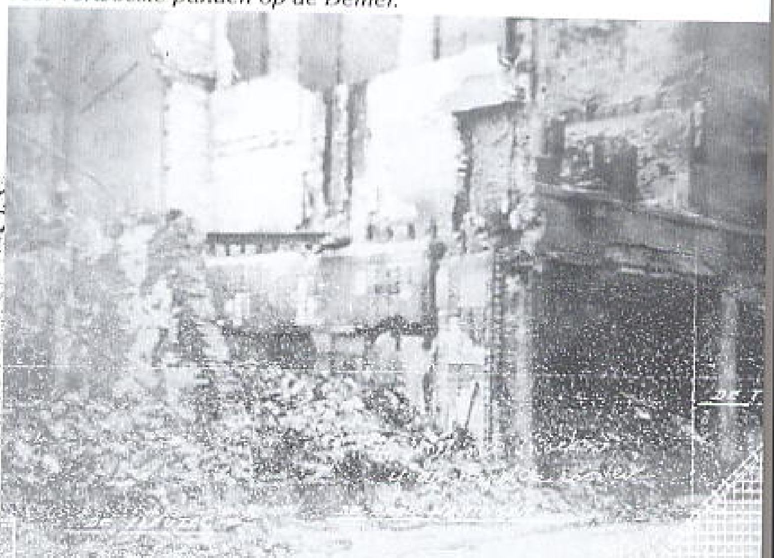

kogelgat. Ik doe dat schilderij nooit meer weg." "Ik was veertien jaar toen", vertelt ze. "Ik zat op de Avondhandelsschool, maar in verband met de oorlog hadden we les op zaterdagmiddag en zondagmorgen. Toen kwam het bombardement. Ik wilde naar huis. Onderweg kwam ik iemand tegen, die zei: "bij jullie ligt alles plat, alles is weg. Dat was vreselijk".

Ik wilde de stad in, maar ik kon niet terug. De landwacht had alles afgezet. Het was veel te gevaarlijk, zeiden ze. Maar ik riep: "Ik moet erin, ik woon hier, mijn ouders wonen hier!" Ze hielden me tegen. Ik wist niet waar naartoe. Uiteindelijk ben ik naar mijn oomg egaan, die was notaris en woonde in de Hertogstraat. Gelukkig had vader daar net naartoe gebeld voor de telefoon uitviel. Ze waren allemaal ongedeerd, zei hij.

"Maar toen ze alsmaar niet kwamen opdagen, raakte we natuurlijk in paniek. Ze konden immers toch nog getroffen zijn. Later bleek dat ze steeds bezig waren geweest te redden wat er te redden viel. Tot ze er beslist niet meer in mochten. Het huis stond helemaal in brand. Aan het eind van de middag – het werd al donker – mochten ze weer terug. Maar toen was er al vreselijk veel gestolen overal. Door wie? Misschien door de Landwacht, of door iedereen die er de gelegenheid voor had gehad".

707. Zo zag de Demer eruit na de aanval. Vergelijk met de foto hieronder toen alles nog vredig was.

We moesten met knijpkatten kijken wie het was

Mevr. B. v.d. Wal-Govers, Demer, 1942; 18 jaar

Van ons gezin was ik de oudste op een na. Wij woonden boven de winkel. Wij hadden een winkel in handschoenen en dames- en herenmode.
Ons pand werd vernield maar een stevige stalen-

708. De Demer met C en A voor de aanval. Er tegenover de zaak van o.a. Govers-Vos.

constructie uit 1933, gemaakt bij de Fa. Krupp in Duitsland, bleef staan. Aan de overkant waren de winkels van Heldens en de Uniewinkel (dames De Wit). Wij zwaaiden nog naar de dames, vlak voor het bombardement. Daarna hebben we ze niet meer terug gezien.
Bij Heldens was iedereen dood, behalve een baby in het wiegje. Hr. Pot heeft het wiegje gepakt en het kind gered. Ik ben onmiddellijk mee gaan redden. Alles was vol stof en vuil. Onze hulp was vanaf de 3e verdieping naar beneden gerend en heeft het overleefd.
De etalagepoppen van C & A lagen op straat. Wij deden in grote hoedendozen armen en benen. Soms zagen we het verschil niet meer met die van de etalagepoppen. Op het dak stonden ze te spuiten. Vader kwam snel met mijn zusje naar beneden. Ik zei: "geef maar hier". Het zusje schrok van al het bloed. Ik ging met de brandweermeester overal naar toe. Alle lijken en gewonden gingen naar de garage Vermeulen op de Vestdijk. We moesten met knijpkatten kijken wie het was. Merkwaardig genoeg deed de telefoon het nog. Alle gevonden spullen werden naar de kiosk op de markt gebracht. Er werd ook veel gestolen.

Even later stond de vloer bol

Hr. J. Verheugen, Demer, Lunchroom, Banketbakkerij

Op die St. Nicolaasdag waren we juist met twee jongere broertjes en een zusje bij oma gearriveerd om daar de klomp uit te halen. Veel tijd om alles te bekijken hadden we niet. We waren in

710. De verwoeste panden van v.l.n.r. Van Haren, Heldens, De Unie en C en A.

709. De Demer: v.l.n.r. Van Haren, Heldens, De Unie (zie tekening 703).

de Rechtestraat en het afweergeschut denderde al over de straat (aut. het afweergeschut schoot omlaag). Mijn oom, waar Oma inwoonde, verbood ons om bij het raam van de bovenwoning te gaan staan. Even later stond de vloer bol en met knikkende knieën gingen we de straat op door het stof na geschuild te hebben in de kelder van de zaak van Van Hout-Ververgaard. Tegenover ons kwam iemand met een man, die in verband zat, uit de Hema. We liepen tot aan de fotozaak van V.d. Heiden in de Rechtestraat en schuilden daar in het portiek tot de tweede aanval voorbij was. Bij de derde aanval schuilden we in de garage van Vlemmix tegenover het Stratums gemeentehuis. De brand die op de Demer woedde was overgewaaid vanaf Philips en kon niet geblust worden. 's Avonds gingen we nog naar de brand kijken. Mijn moeder heeft nog twee personeelsleden levend onder het puin uitgehaald. Deze woonden op de zaak. Wij verhuisden naar de Broerelaan en een personeelslid is hier door ons verpleegd tot deze stierf. Een andere medewerkster overleed op de Demer.

In de vrieskoude haalden we later wat verkoolde spullen op. De wijn die in de kelder een hitte doorstaan had van 1000° hebben we later in de oorlog toch nog gedronken.

Je bent volkomen hopeloos

Hr. D. Meerhoff, Demer

Ik kwam uit de kerk, de Cathrien. Ineens begon het van alle kanten te ratelen, op het dak van V. en D. en aan de Emmasingel hadden de Duitsers flak opgesteld. En toen was het alsof de zon ver-

712. Nog meer vernielde panden op de Demer.

711. Een trieste aanblik van de Demer. Rechts met de erkers Govers-Vos.

duisterd werd. Niets dan stof. Ik was bij de Chicagobioscoop toen het begon, vlak bij huis. In de Demer kon ik mijn huis niet vinden. Het was er niet meer, alleen een muur stond nog overeind.

De eerste twee golven waren voorbij. Niets is met een bombardement vergelijkbaar. Een inferno van lawaai en dichte smog. Aan de muur zag ik een kruisbeeld en onze trouwfoto. Daaraan herkende ik ons huis. Levensgevaar realiseer je je niet. De stofwolken van kogels en splinters sloegen voor mijn voeten in. Dan ga je dwaze dingen doen. Ik heb hun namen geroepen, geschreeuwd, aan het puin getrokken. Er was niemand op de Demer, ik zag niemand, alleen pater Van den Nieuwenhof, een broer van Van den Nieuwenhof van de klokkenwinkel aan de Rechtestraat. Die man was een dappere held. Ik heb hem gehoord bij Stultiëns, onze overburen. Hij kroop overal heen, waar hij nog tekenen van leven hoorde. Hij riep dan wie hij was, en: "Heb maar berouw, dan zal ik de absolutie geven." De Stultiëns zijn er niet meer uitgekomen. Naast ons woonde de familie Hoppenbrouwers met vijf kinderen en hun meisje. Acht man, niemand overleefde het.

Binnen een uur brandde de hele Demer. De mensen hadden juist het eten op staan, het was winter, alle kachels brandden. Het was een vuurzee. Ik ben tenslotte gevlucht, naar mijn chef. Die heeft me opgevangen en in bed gestopt. Hij trok mijn schoenen uit, de zolen bleken verschroeid. Ik had er allemaal niks van gemerkt. Het drong niet door wat er gebeurd was. Nog niet.

Het enige wat me van die uren is bijgebleven, is een gevoel van verlatenheid van, van verpletterende eenzaamheid. Ongelooflijk, hoe hopeloos je bent, volkomen hopeloos, dat is onbeschrijflijk. Het zuivere verdriet komt later pas. Eerst geloofde ik dat ze toch ontsnapt waren, dat ze

OOSTZIJDE (=rechter kant gezien vanaf centrum)

Huisnrs		
1	Van Hout	café
3	Konings -van 't Hof	tijdschriften,tabak
5	Jan van Lieshout	??
7	Volksbelang	schoenen
9	Tecklenburg	vishandel (incl. automatiek ?)
11	Hezemans	slagerij
13	"Singer"	naaimachines
15	Trommel	schoenen
17	Roos ?	feest-,danszaal
19	Besemer ?	stoffen
21/23	Gezusters Schellekens	textiel
25	Louis v.d.Heuvel	huishoudelijke artikelen
27	Rudolf Vermeulen	patisserie
29/31	Martien Smits	schoenen
33	Henkelman	schoenen
35	Kuypers	broeken
ingang St.Annahofje		
37	Verheugen	lunchroom
39	Jan v.d.Heyden	behang
41	Wed v.d Heyden	boeken
43	Tielen-Strijbos	dameshoeden (slagerij Vertsteegen?)
45/47	Strijbos-Huybers	drukkerij
49	Fons Stuttens-Hesemans	herenmodes
51	Cartigny	dameshoeden
53	Rooymans-Muller	sigaren-tabak
55	Walter Hoppenbrouwers	herenmode("Altijd Heer")
57	Metz	sigaren-tabak
59	V.d Vorst -Snep	schoenen
61	Wouters	schoenen
63	Lamers	fruit (later Hendriks ?)
65	De Winter	fotografie
67	De Jong-Smits	juwelier
69	Govers-Vos	dameshoeden
71	Govers-Vos	herenmodes
73	"Au bon marché"	handschoenen
75	Renders-van Oirschot	sigaren-tabak
77	Nuchelmans	café

WESTZIJDE (linkerzijde gezien vanaf centrum)

2	Van Dun	café "De bonte os"
4	Wielage	drogist Goppel
6 / 8	"Dames Wouters"	babyartikelen
10	Bogers-v.Hoorn	manufacturen
12	Spoorenberg	herenhoeden
14	V.d.Wildenberg	schoenen
16	Groenewoud	slagerij (Heijdt broeken ??)
18	Strijbos-Hurkmans	manufacturen
20	Schoonderwald	paraplujes
22	??	kaashandel
24	Pols	schoenen
26 / 28	Koonings	boeken en drukkerij
30	Wed.v Piere- Duisters	dameshoeden
32	Peels ? ("De Som" ??)	fietsen ("De Stad Parijs" dameshoeden?)
34	Prinsen	fa. Bijvoet, sigaren,tabak
36	Verheugen	"Automatiek"
38	Spoorenberg	slagerij
40	Keijzer	apotheek
42 / 44	Hoogenbosch	schoenen
46	??	bovenwoningen??
48	Hoedenpaleis	dameshoeden
50 / 54	Hezemans-v.Lieshout	decoratieve huisraad, lijsten
56	Dora v.d.Ven ?	bont (v.d.Sommen ??)
58	Hoppenbrouwesr	"Artistique" artistieke huisraad
60	De Wit	bazar
62	Lebesque	tapijten
64	Peels	fietsen
66	Becker	messen
68	??	bovenhuis??
70	Apollo	parfumerie
72	Lambers van Driel	herenmode
74	C&A	herenmode
76	Unie	grutters
78	Heldens	drogisterij
80	Van Haaren	schoenen
82	Verhulst	stoffen
84	Van Tilburg	apotheek

713.

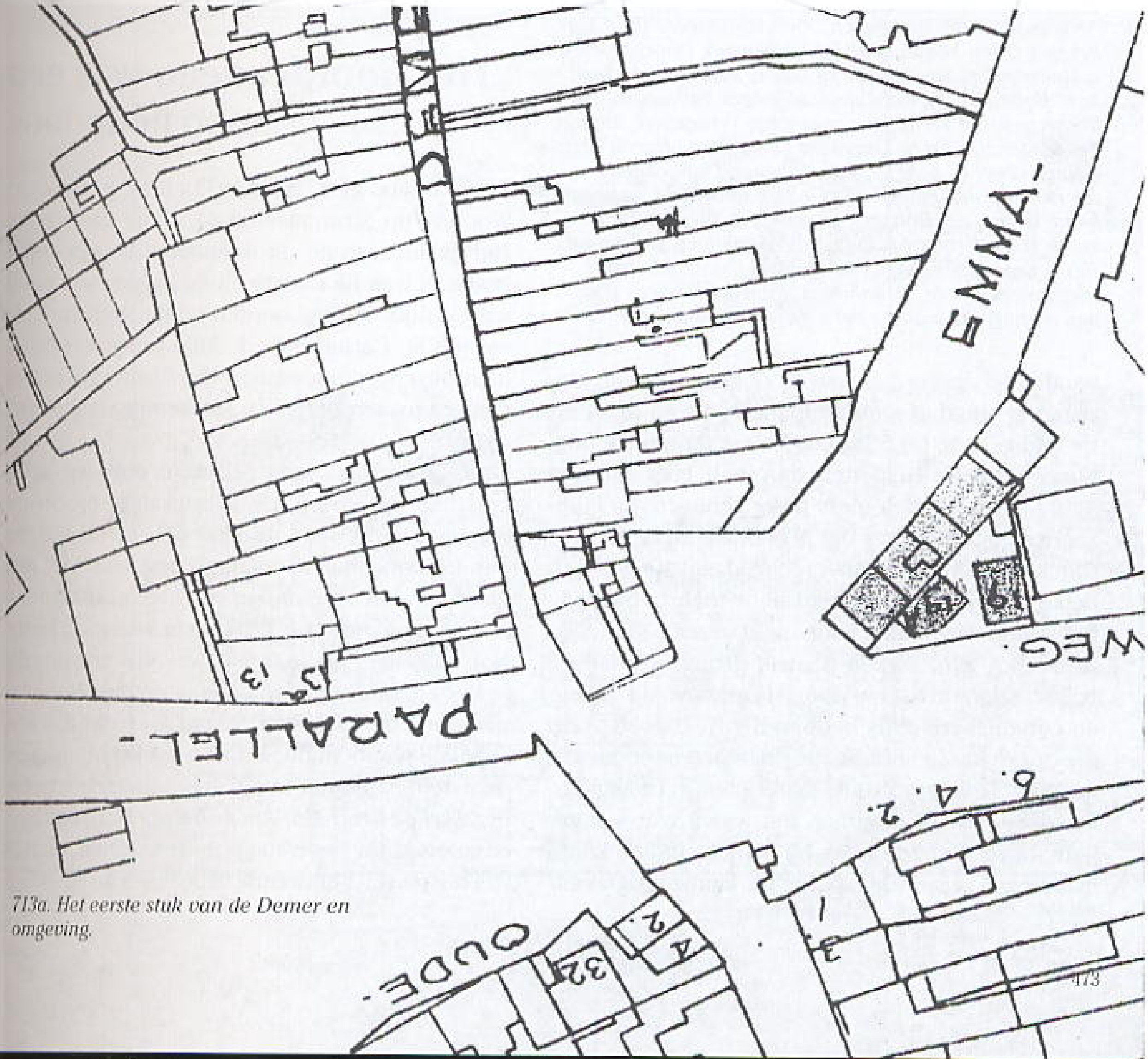

713a. Het eerste stuk van de Demer en omgeving.

714. V.l.n.r. 1939, 1e rij onbekend, Leentje Schellekens, onbekend, Ricky Verheugen, Joep Verheugen, Miep Verheugen, Theo Verheugen, Jac Verheugen, Doortje, Mies v. Helmond, v. Stratum. 2e rij Lies v. Driel met dochter, Jo v. Helmond, 4 x onbekend, Mijnheer Verheugen, Fia Verheugen, Ad Verheugen, mevrouw Verheugen, Antoon Verheugen, De Vries, Lemmens (2 bakkers) Harrie (v.d. Bomen) Loef (2 koks). 3e rij, onbekend, onbekend, Jos Holten, onbekend, Lena Holten, onbekend, onbekend, Berta (v.d. Bomen), moeder v.d. Bomen, onbekend, Toos Verheugen, Diny, Jan Verheugen, onbekend, Jan v. Erp, onbekend, Koos, Henk v. Driel, onbekend (fietsenstaller). 4e rij, onbeked, Jane Schellekens (portier, manusje van alles) Pet v. Driel, chef bakkerij.

zouden terugkeren. Ik ben de ziekenhuizen afgelopen, gevraagd of iemand mijn vrouw en dochtertje had gezien. De Stultiëns heb ik tenminste nog horen roepen: "Help, help dan toch, is er dan niemand." Maar ik heb niets meer gehoord. En langzaam dringt het door dat je echt alleen bent.
Dan komt het verdriet. Verschrikkelijk, je wilt het liefste wat je op de wereld hebt toch behoorlijk begraven. Maar daarvoor moet er een stoffelijk overschot zijn. Weken daarna drong het pas in volle hevigheid tot me door. Hezemans, de deken, en commissaris Pijls hebben het heel goed voor me opgelost. Ze hebben me de resten laten identificeren. "Droeg je vrouw jarretellen", vroegen ze. Die droeg ze. Zo ging het, het was pover wat ze lieten zien. Het zou alles bij mekaar in een klein mandje zijn gegaan. Maar ik heb ze kunnen begraven.

Het hoofdcadeau was een constructiedoos

Peter Peels, geb. 16-04-1933 (1942, 9 jaar oud). Woonde op Stratumseind 44, Vader had slagerij. Het gezin bestond uit 6 kinderen en een dienstbode. Ik was de oudste en de jongste was pas 3 weken oud. We behoorden bij de stadsparochie van de St. Catharinakerk. Mijn vader was bij de luchtbescherming en had daar het onderscheid geleerd tussen Duitse en geallieerde vliegtuigen.

Zoals ieder jaar kwam de Sint nu ook weer langs, ondanks de oorlog. De gebruikelijke procedure volgde ook nu weer, ditmaal wel een heel bijzonder, het was immers zondag. Eerst naar de H. Mis van half acht en dan nog een keer naar de hoogmis of naar het Lof. Dit laatste was naar keuze. Nou ja keuze, als je 9 jaar was viel er niet veel te kiezen. Vanwege Sinterklaas werd de Hoogmis "gekozen", om 11.00 of 11.30 uur. De jeugd had een speciale plaats in de St. Catharinakerk tijdens de diensten: naast het hoofdaltaar, onder het kleine orgel bij de sacristie. Van de 6 kinderen waren er 3 ongelovig aan Sinterklaas, maar wilden natuurlijk wel de daarbij behorende cadeautjes in ontvangst

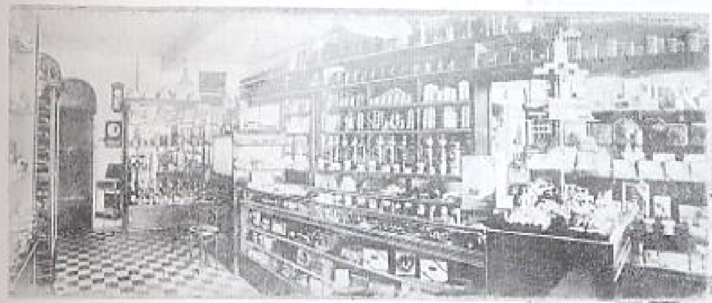

715. *Zo was het interieur lang geleden bij Verheugen.*

716. *Het nog niet verbouwde pand van Verheugen, geheel rechts Hr. Jos Verheugen en geheel links zijn moeder.*

717. *Nog wat mooie tekeningen van de oude Demer.*

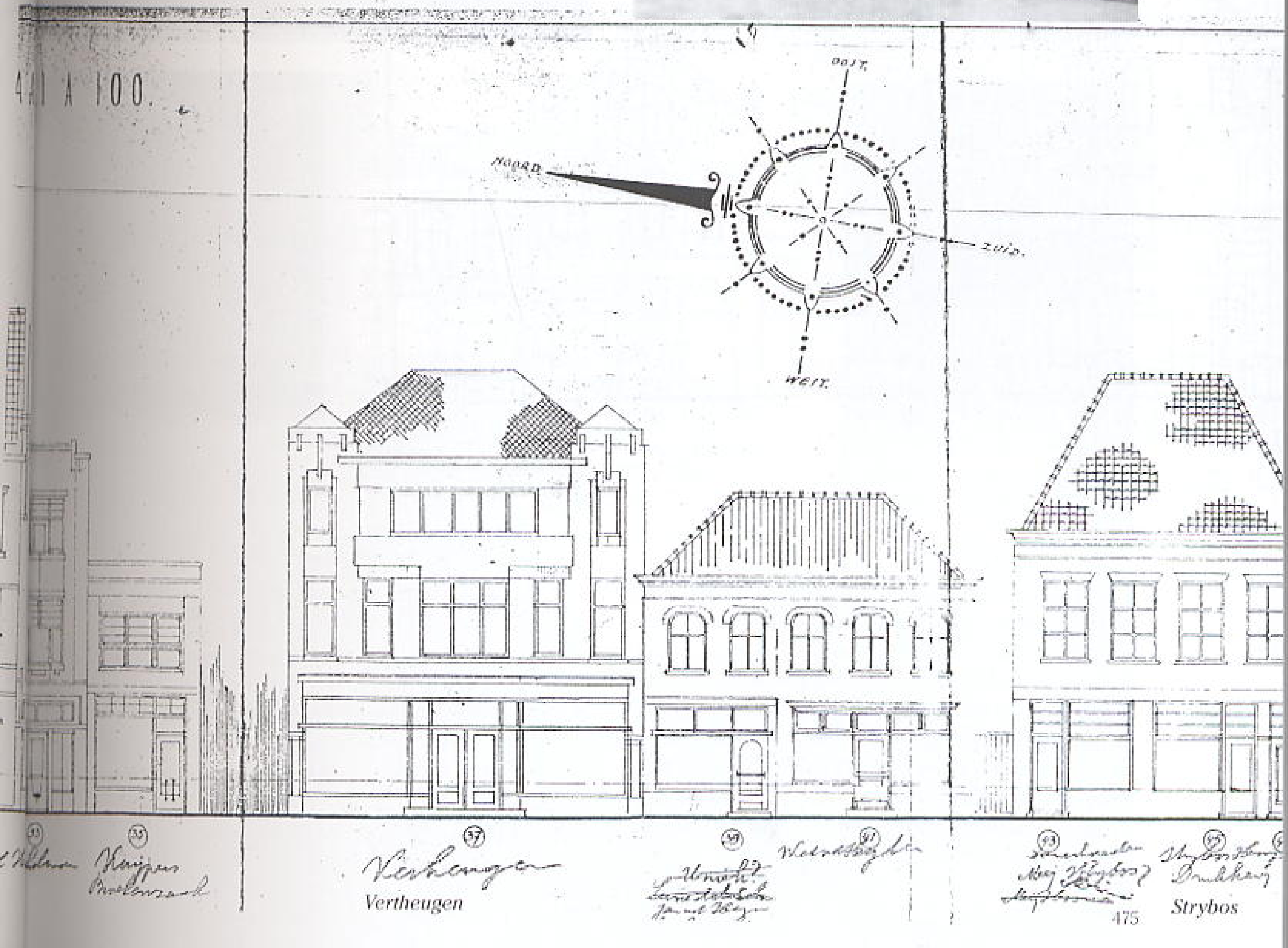

nemen. We doorliepen dus braaf de voorgeschreven procedure en konden daarna met het speelgoed onze gang gaan. Mijn hoofdcadeau was een constructiedoos van het merk DUX een soort meccano, maar ik denk van Franse of Duitse makelij. Hieruit kon een racewagen of een vliegtuig worden gemaakt. Dit laatste had mijn voorkeur, dus na de Hoogmis maar construeren. Het vliegtuig had een speciaal contragewicht om de propeller te laten draaien.
Het vliegtuig was bijna klaar toen er gerommel klonk. Vliegtuigen ... Niemand realiseerde zich dat het zondag was en dat het vliegtuiggeluid

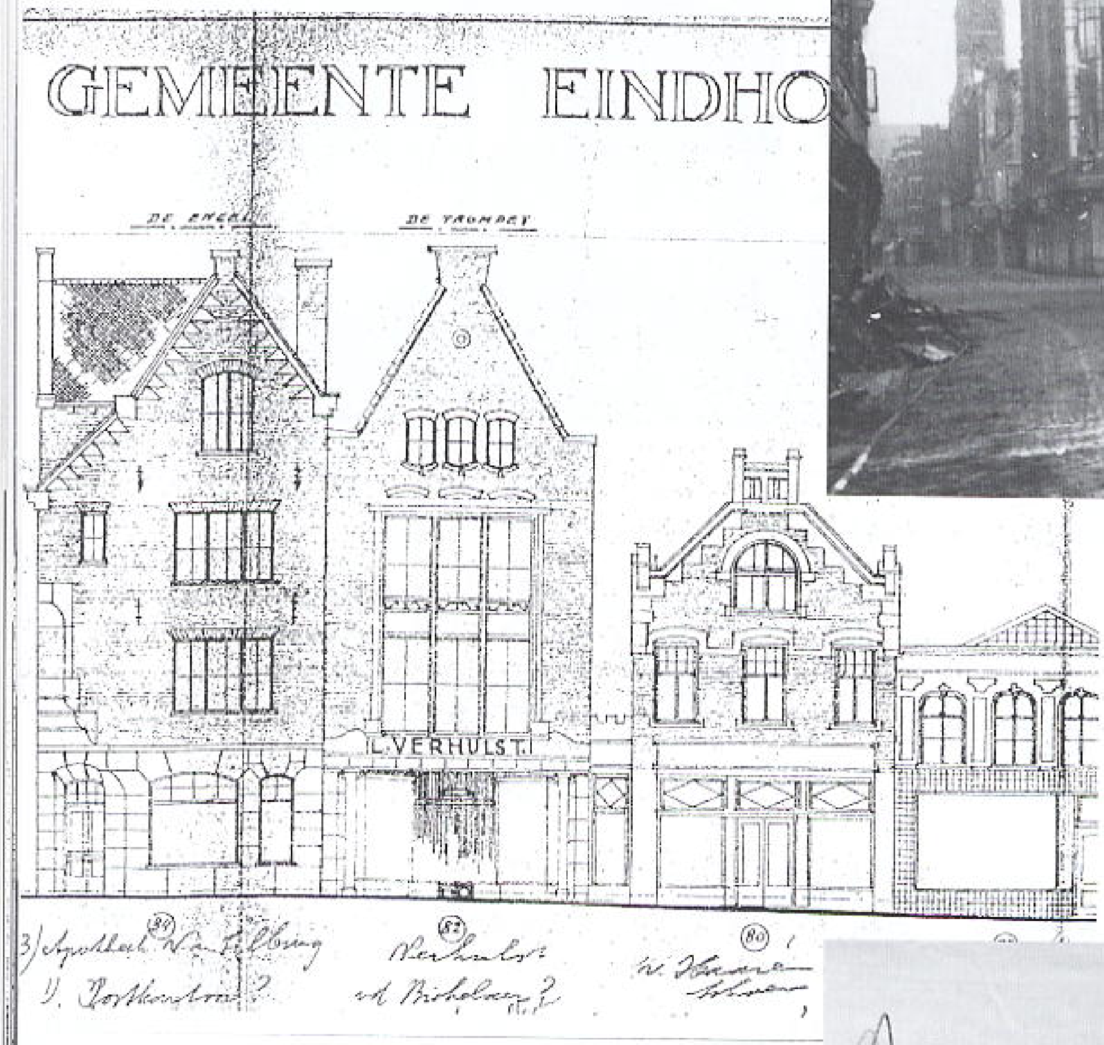

719. *Vergelijk deze tekening met foto rechts boven.*

ongebruikelijk was op die dag. Mijn vader ging naar achterom naar buiten om te kijken en riep verbaasd: "Het zijn Engelsen!" Ik zei daarop: "Pas op dadelijk gaat deze ook nog meedoen!" Toen klonk er een hevige klap, vermoedelijk twee achter elkaar. De ramen van de winkel rinkelden en vader riep: "Er valt er een neer" en hij liep naar de straatkant van het huis en zag dat de straat bezaaid was met papieren en riep weer:

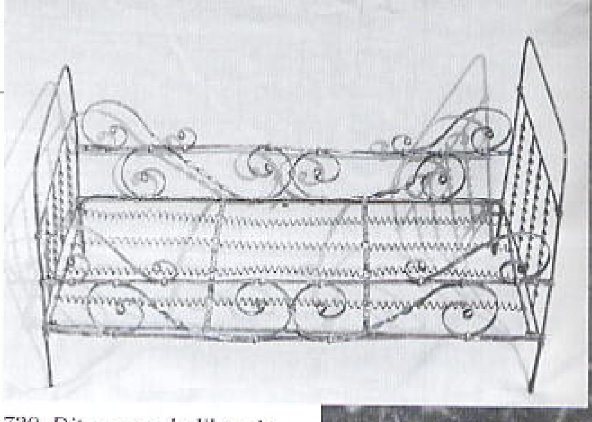

720. *Dit poppenledikantje kwam uit de brand op de Demer. De inhoud was verbrand. Misschien was het een St. Nicolaascadeau? (coll. auteur).*

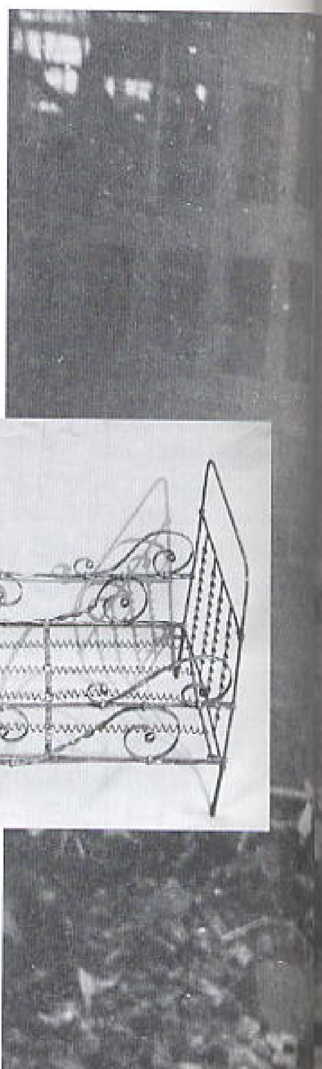

718. Zie tekening links. De Glazen Toren van V&D is overeind gebleven.

"Ze gooien pamfletten uit, nee, het zijn rekeningen van Bergstein."
Toen drong het pas goed door: er was een bom gevallen. Er waren inderdaad een of meerdere bommen gevallen op het pand van Bergstein, een wapenhandel op de Wal. Later bleek dat daar een van de eerste slachtoffers gevallen te zijn, een klasgenootje van mij: Pierre Bergstein.
Een ander bom was gevallen op de plaats waar we korte tijd daarvoor nog hadden zitten bidden namelijk achter het priesterkoor van de St. Catharinakerk. Verder klonken er nog meerdere klappen en het werd steeds duidelijker: Eindhoven wordt gebombardeerd door Engelse vliegtuigen.
Mijn moeder durfde niet meer in de stad te blijven met 6 kinderen en wilde naar haar broer in Stratum bij het relatief veilige St.Josephziekenhuis en liever nog naar haar schoonmoeder in Valkenswaard, veraf van het oorlogsgeweld. Alles werd reisvaardig gemaakt om te voet naar Stratum te gaan toen de eerste mensen uit het centrum, de Demer etc. naar onze richting kwamen gelopen met verfomfaaide kleren en zwarte gezichten, doch ogenschijnlijk niet gewond. Maar de eerste verhalen spraken boekdelen: "De hele Demer ligt plat", "Alles brandt", Heel Philips brandt" en zo meer, waar ze ellende mee kenbaar maakten.
Een paar mensen kwamen in onze winkel om even op verhaal te komen en zich een beetje op te frissen. Meer hulp konden mijn ouders op dat moment niet bieden.
Later op de dag gingen we toch richting Stratum met de kleinste in de kinderwagen met hierop een echte ouderwetse schapenvacht. Toen we op de Stratumsedijk waren ter hoogte van de toenmalige garage Vlemmings klonk er luchtalarm en alle mensen op straat vluchtten de garage in. Er viel een grote spiegelruit in scherven en een jong meisje gewond. Zij werd op onze schapenvacht gelegd en wij gingen weer verder naar Stratum zonder vacht en die hebben we ook nooit meer terug gezien.
Na een dik uur lopen kwamen we in het veilige Stratum aan en werden liefdevol opgevangen en zijn daarna doorgereisd naar Valkenswaard en daar gebleven tot na de feestdagen.

Onbekende Jongeman

"Wij spraken nog een jonge man, die zich midden tusschen het bombardement bevonden heeft. Eerst, zoo verklaarde hij, begonnen de mitrailleurs te schieten. Ik meende nog, dat er een bak-

721. De Demer en Emmasingel verwoest.

746. Een kijk ove
de verwoeste
Demer en
Emmasingel.

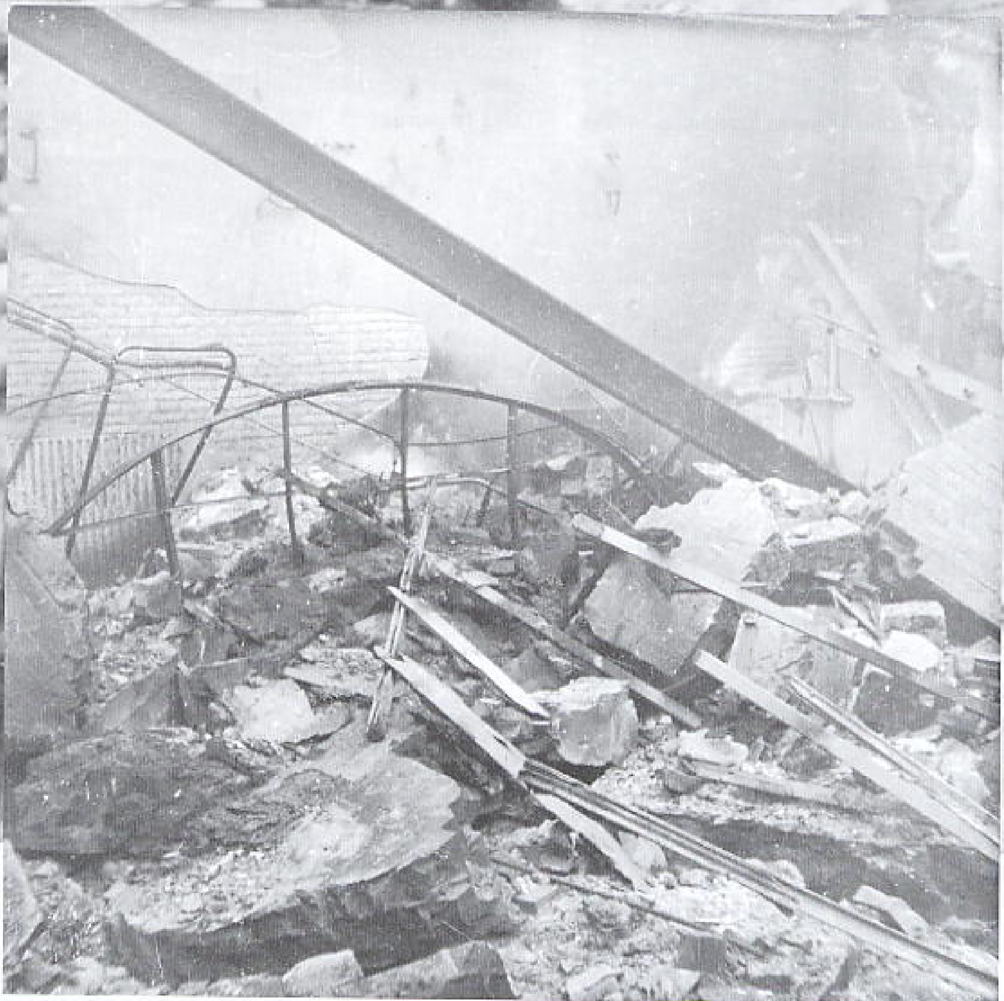

745. Dit bleef er over van de herenkledingzaak
Lambers van Driel..

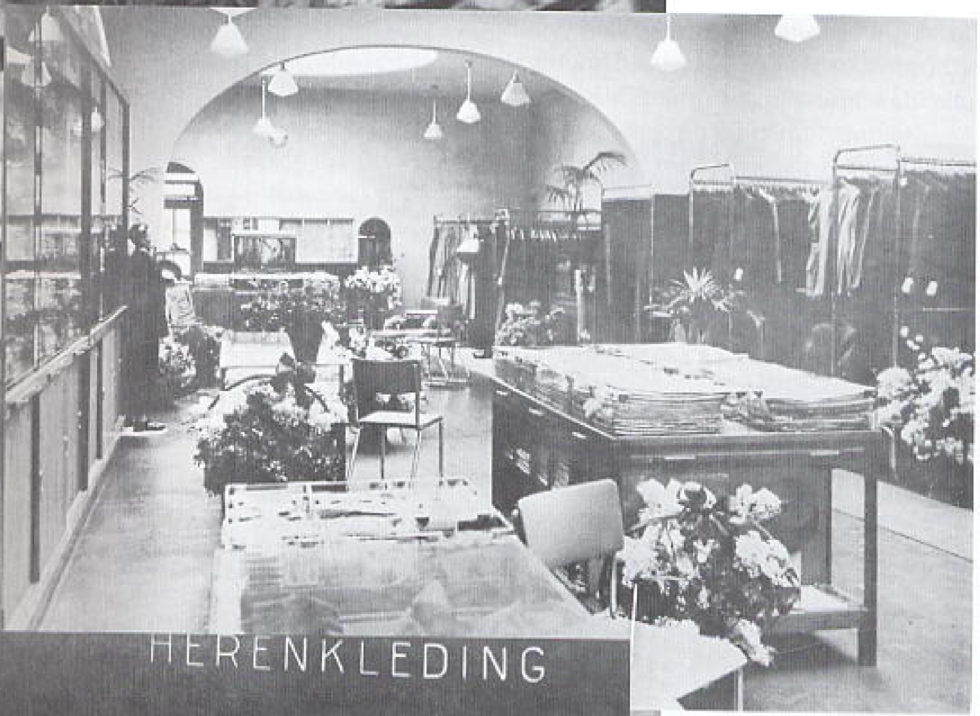

747. Ook het interieur mocht er zijn.

748. Zo was het pand van Lambers van Driel op de Demer.

kerswagen voorbij reed. Toen ik buiten keek, zag ik hollende menschen, die plotseling de handen verschrikt voor het gelaat sloegen. Een persoon was neergestort...meer zag ik niet. Toen begon het ontploffen der bommen. Ik heb in de gang van het huis gelegen. Toen de aanval voorbij was, keek ik buiten en zag een bebloede vrouw tussen puin en balken dichtbij mij. Weer ontploften de bommen. Deuren en ramen vlogen het huis uit. Toen heb ik mijn zuster op een fiets gezet en ben tussen alles door de velden ingereden."

Bron: Dagblad van het Zuiden

Plotseling allemaal vuur

Mevr. L. Cartigny, Hooghuisstraat, 1942; 30 jaar

"Ik was op weg naar mijn zus in verband met Sinterklaars. Toevallig stonden we op 5 meter van de schuilkelder. Plotseling zag ik allemaal vuur, korte lichtflitsen, als bliksemschichten. Ik dacht: bommen! Das hals over kop de schuilkelder in", herinnert mevrouw Cartigny zich.

"Een kwartiertje later was het voorbij, dus toen toch maar naar mijn zus. Die kwam net met haar baby de trap aflopen, toen achter haar een bom insloeg. De hele babykamer werd in een klap verwoest. Als dat drie minuten eerder was gebeurd."

"We zaten toen pas in de Hooghuisstraat. In maart 1942 waren we van de Demer verhuisd in verband met een vreselijke vlooienplaag, waarvan de bron lag in het Sint Annahofje. Ons oude pand stond nog leeg. Maar wij durfden hier niet te blijven. Toen hebben we in Knegsel vlug grond gekocht en wat gebouwd. Daar zaten we heerlijk. Tot we

749. Deze unieke foto geeft de paniek weer, die ontstond in de Willemstraat. Links achter is het (Willemsplein) Wilhelminaplein. Een man rent voor zijn leven. Achter hem een brandweerauto. Op de voorgrond brengen anderen zich in veiligheid of snellen te hulp.

749a. Op foto 749 staat het pand van Rutgers in brand. Na de aanval zag het zo uit.

750. Het pand wat in Duitse handen wat ziet men ook links op foto 749.

751. Dezelfde lokatie fotografeerde de auteur enige jaren geleden. De Philips Medische Dienst rechts is inmiddels ook afgebroken.

erachter kwamen, dat de Duitsers vijf kilometer verder in de hei hun luchtafweergeschut hadden verborgen. Toen de schrik over was zijn we weer naar de Hooghuisstraat gegaan".

"Na het bombardement was de solidariteit onder de getroffen middenstanders, als altijd tevoren trouwens, geweldig groot. Iedereen hielp elkaar, waar spullen kwijt waren werden ze teruggebracht als ze weer gevonden werden.

Bron: Eindhovens Dagblad

Rits 3 - Spechten 6

De heer Biemans, Willemstraat

Op het voetbalveld in de Willemstraat, nabij Elias, zouden wij een wedstrijd spelen namelijk Rits-3 (Elias) tegen Spechten-6. Toen kwamen de vliegtuigen vanaf Aalst. De scheidsrechter kwam niet opdagen. De heer Verbeek nam het over en we voetbalden weer na de eerste aanval!
Een vliegtuig week af en gooide bommen op de Eliasfabriek Wij zagen dat de andere toestellen in de stad allen 4 bommen afwierpen.

V.V.V. - BRABANTIA

De heer Nass, Venlo, 1942; 22 jaar

Ik ging met mijn voetbalclub V.V.V. naar BRABANTIA in Eindhoven. We waren ongeveer met 20 man en kwamen per trien. Eerst gingen we even, traditiegetrouw naar Grüeters tegenover het station. Toen begon het bombardement. We renden eerst allen de kelder in en later naar de Paterskerk. De wedstrijd werd acuut afgelast. Sommigen zijn naar Helmond gelopen en namen daar de trein naar huis. Anderen bleven in Eindhoven. Een van ons was bij de Philips-lichttoren beland maar bleef wonderwel ongedeerd.

MAURITS - E.V.V.

De heer Kams, Geleen, 1942; 19 jaar

We gingen naar de voetbalwedstrijd MAURTIS - E.V.V. Het eerste elftal zou spelen. Nadat we met de trein naar Eindhoven waren gereisd liepen we via de Aalsterweg naar het voetbalterrein. Toen kwamen plotseling de vliegtuigen en we zagen de

bommen uit de toestellen vallen. Ik schuilde met 3 anderen achter een dikke boom.
We waren ook nog even in de Catrienkerk. De Swies zei: "Niet kwebbelen" en kwam met zijn zwaard aan mijn jas. Ik zei: "Maak mijn jas niet vuil". De wedstrijd werd afgelast en wij zijn met zijn allen naar Geldrop gelopen om daar de trein naar Geleen te nemen.

Ik zag vijf poppetje naar beneden vallen

Anoniem, Gagelstraat, 1942; 22 jaar

Op die middag zou ik met vader naar mijn zus gaan om Sinterklaas te gaan vieren. Op het moment dat ik bij de voordeur stond begon de aanval en zag ik een vliegtuig zeer laag het Philips complex op de Emmasingel in vliegen. Het verdween in de rook en het leek er op dat het crashte, maar dat is me nooit duidelijk geworden (aut. geen crash op Emmasingel compex). Ook zag ik vijf poppetjes naar beneden vallen. Later bleken dit Duitse soldaten van het afweergeschut te zijn, die op de lichttoren stonden.

Hij kon geen hoogte winnen

Anoniem, Gagelstraat

Vanuit de Gagelstraat hadden wij een achteraanzicht van de Willemstraat. Wij zagen op het Philips complex dat het geschut van de Duitse soldaten vanaf een toren naar beneden viel (aut. gebouw EE). Na de tweede aanvalsgolf kwam er een vliegtuig maar kon geen hoogte meer winnen en vloog zeer laag door de rook op het gebouw af. Ik wist niet of hij geraakt was (aut. op het Emmasingel complex was geen crash). Er was grote consternatie in korte tijd en wij vonden het raadzaam om ons terug te trekken.
Het toeval wil dat in het getroffen gebouw fabriekskantoren waren, waar ik toen werkte. Reeds na enkele dagen werden we opgeroepen om in het hoofdkantoor weer aan de slag te gaan. Heel de stad was in rep en roer en velen treurden om de slachtoffers.

Demer en Fellenoord tot de bocht één puinhoop

Mevr. L. Mansell-Walrath vertelt de belevenis van haar broer in de stad

Toen mijn broer eindelijk thuis kwam vertelde hij, dat hij "er midden in" had gezeten. Hij was met zijn vriendinnetje in de bioscoop - de Chicago in de Rechtestraat - geweest. Opeens had hij geluiden gehoord die kennelijk niet bij de film pasten. Het duurde wat voordat hij begreep dat er iets aan de hand was, buiten. Zijn vriendinnetje wist van niets en hij wilde haar niet vertellen wat hij dacht. Hij bleef nog wat zitten om te denken wat te doen, maar er gingen steeds meer mensen weg. Hij wilde niet in het gedrang komen want de gangen begonnen vol te lopen. Hij wilde niet in een paniek terechtkomen. Tenslotte gingen beiden weg en hij wilde gaan kijken wat er te doen was en hoe het zou verlopen. Hij ging de Demer op en stond bij C&A. Toen het daar in de buurt insloeg vond hij het toch maar beter om weg te gaan. Intussen was hij nog terug geweest in de bioscoop want hij had zijn jas vergeten. Daarna liep hij de Marktstraat in langs Albert Heyn. Het was even kalm geworden en hij wilde naar huis opbellen om te zeggen dat hun niets was overkomen. Dat kwam er niet van want het begon weer. Toen renden ze via de Nieuwstraat in de richting

752. Nog meer schade in de Willemstraat.

Station. De vliegtuigen waren recht boven hen en "hij zegt niet de moed te hebben gehad om naar boven te kijken". Een jongetje achter hen - die aan de hand van zijn vader liep - hoorden ze roepen "au, au". Toen ze omkeken zagen ze de jongen vooroververvallen. Er werd geschoten. De Duitsers schoten het publiek in, in een poging om de vliegtuigen te raken die zo ontzettend laag waren. Mijn broer en zijn meisje wilden eerst de Genderstraat in (naast Van Hout, de fotograaf), maar ze deden dat toch niet. Maar goed ook want daar viel een voltreffer. Ze liepen de Vestdijk op tot een huis naast de achter-ingang van het Binnenziekenhuis. Hij zocht naar een vrij nieuw gebouwd huis wat volgens hem beter bestand zou zijn en een betere kelder zou hebben. Hij drukte het ruitje in en ze kwamen in de kelder terecht waar de familie al was. Dr. G. stond te klagen over het verlies van zijn huis en meubilair want de achterkant van het huis was getroffen.

Toen het bombardement afgelopen was en het rustig werd, gingen mijn broer en het meisje de kelder uit en ieder op eigen gelegenheid naar huis.

Eerst was mijn broer kwaad omdat "die Engelsen er zo naast hadden gegooid" maar toen hij later hoorde en zag wat er eigenlijk gebeurd was en wat de grootste klappen had gehad, praatte hij wel anders.

Het is wel waar dat de hele Demer en Fellenoord tot de bocht één puinhoop is en dat het Binnenziekenhuis getroffen is, de Grote Kerk is zwaar gehavend - en dan nog zoveel slachtoffers.

Hij trachtte de bom af te dekken met puin

De slager op de Demer was afwezig toen het bombardement begon. Toen hij bij zijn pand kwam bleek er grote kans te zijn dat het vlam zou vatten. Hij probeerde een en ander er uit te halen, maar het was niet veel.

Tussen de bombardement golven kwam de vrouw van Wielage (Drog. Goppel) en haar dochter bij de slager binnenlopen en zei dat haar man nog onder het puin lag. Slager Hezemans ging zoeken, maar hij kon eerst niets vinden. Hij riep en eindelijk kreeg hij antwoord, maar Hezemans wist niet waar het vandaan kwam. Toen vielen er weer bommen en moest hij dekking zoeken. Teruggekomen begon hij opnieuw te zoeken, eerst zonder succes. Tenslotte ontdekte hij waar Wielage was maar hij kon er niet bij komen. Een eindje verder op het puin lag ook nog een brandbom te branden en het was er tamelijk warm. Hij trachtte de bom af te dekken met wat puin. Het hielp weinig en dus moest er haast gemaakt worden. Eindelijk had Hezemans een gat in de rommel en kon Wielage er uit helpen. Wielage zei dat hij stond boven op hun dienstbode die er nu uit geholpen moest worden. Dat was niet zo eenvoudig want ze zat klem met haar hand. Hezemans kroop in het gat en probeerde haar los te krijgen. Het wilde niet. Hij zette zijn schouder onder balk waar haar hand vast zat. Het lukte niet. Als het niet anders kan zei Hezemans, dan moest Hezemans desnoods haar vingers afkappen, liever dan haar er niet uit te kunnen halen. Nogmaals trekken en duwen - het hielp niet. Eindelijk zei Hezemans tegen haar, dat ze maar op haar tanden moest bijten - hij zou haar in elk geval er uit helpen. Hezemans trok nog eens met alle kracht aan haar hand en eindelijk werd zijn moeite beloond, al was de hand helemaal ontveld.

Bij Bergstein op de Wal was een jongen van 10 jaar levend verbrand - hij kon niet uit het puin gehaald worden. Patiënten uit het Binnenziekenhuis die zich enigszins zelf konden helpen zijn met bussen naar het St. Joseph Ziekenhuis (Aalsterweg) gebracht.

Op het café hoek Demer/Emmasingel kwam een voltreffer terecht. Slager Hezemans heeft nog geprobeerd om daar mensen te helpen, maar hij moest het uiteindelijk opgeven. Later kwamen daar andere mensen helpen en doordat de onder het puin liggenden soms met een vrije hand een broek van helpers konden grijpen, werden ze toch gered. Op de Willemstraat, Pr. Hendrikstraat,

753. Het Nimrodshuis op de Wal in brand.

754. Dezelfde loktatie op een later tijdstip. Het Nimrodshuis is totaal vernield.

Julianastraat, De Jonglaan in het Philipsdorp, v.Kinsbergenstraat, Edisonstraat, Marconilaan zijn huizen en winkels totaal vernield. De City Bioscoop ligt plat en het café daar tegenover ook. Op de Harmoniestraat zijn huizen vernield en doden gevallen.

Knoopjes en haakjes kon ik niet meer dichtdoen

Mevr. L. Mansell-Walrath, Aug. Sniederslaan

Mijn herinneringen aan 6 december 1942 zijn onafscheidelijk verbonden aan mijn toenmalige ernstige ziekte die begon in eind november.

Op een morgen in eind november ontdekte ik dat ik praktisch geen gevoel had in mijn handen. Het leek alsof er een laag vilt overheen lag en toen ik probeerde me te wassen was het net alsof er allemaal spelden over de hele handen lag. Ik dacht dat het wel over zou gaan. De volgende dag was het precies hetzelfde en bovendien had ik hetzelfde gevoel in mijn voeten. Ik ging dus naar de huisarts die vitamine tabletten voorschreef, zeggende dat het als het binnen een week niet beter werd, ik terug moest komen. Het was niet beter. De dokter stuurde mij toen naar een zenuwarts (Dr. De Timmerman, Willemstraat). Na een kort onderzoek stelde hij was dat mijn hele zenuwgestel tot stilstand was gekomen en dat ik naar het ziekenhuis zou moeten voor een diepgaand onderzoek. Intussen werd mij gezegd dat ik helemaal niets mocht doen, zo min mogelijk lopen (ik had stokken nodig), niet lezen of schrijven, alleen maar in een stoel zitten. Ik zou worden opgehaald om naar het ziekenhuis te worden vervoerd.

6 december 1942: Op de late morgen probeer ik op te staan en me aan te kleden. Ineens hoorde ik vliegtuigen en mitrailleurvuur. Kort daarop vielen bommen, naar mijn schatting niet ver van ons

huis. Ik riep om hulp, maar niemand hoorde mij: moeder was naar de kerk, vader was beneden achter in het huis, mijn broer en onze huisgenote die de kamer naast mij had, waren niet thuis, de dienstbode in de keuken, te ver van mijn kamer. Ik was niet in staat om mij gauw aan te kleden: knoopjes en haakjes kon ik niet dicht doen, mijn schoenen kon ik niet aan krijgen. Het leek een eeuwigheid voordat ik gekleed was en naar beneden kon. Ik stond juist in de huiskamer toen ik weer vliegtuigen aan zag komen achter ons huis. Even later vielen er opnieuw bommen. Vader deed niets anders dan op en neer lopen door de kamer. Hij en ik moesten voortdurend denken aan moeder, mijn broer en de juffrouw. Waar zouden ze zijn - waren ze ergens veilig? Luchtalarm was niet gegeven. De Engelsen hadden Eindhoven zo verrast dat er geen tijd was om aan alarm te denken. De vliegtuigen waren zo laag, dat we eerst dachten dat het de Duitsers waren - ze raakten bijna de daken. Het resultaat bleef niet uit: Philips was zwaar geraakt. Het Hoofdkantoor Emmasingel brandde uit, het fabrieksgebouw er tegenover zwaar beschadigd, zo ook de fabrieken in Strijp. Jammer dat ook veel privé schade was toegebracht.

755. Een stille getuige is nu nog te zien (in de cirkel), het stuk ijzer van een hekwerk van de overkant slingerde bij het voormalige Eindhovens Dagblad in de muur.

756. Vanuit de Catharinakerk werd een foto gemaakt van de vernielingen op de Wal.

Moeder was na afloop van de kerkdienst in de St. Joriskerk naar kennissen gegaan op de Stratumsedijk. Toen zij probeerde door de Elzent naar huis in de Aug. Sniederslaan te gaan, bleek dat niet mogelijk te zijn vanwege onontplofte bommen op de brug over de Dommel naar de Edenstraat. Ze moest dus een grote omweg maken, via het Stratumseind, Kerkstraat, de Wal en het Edenplein.

Uit de stad kwamen bloedende mensen haar tegemoet en ze riepen steeds: "niet de stad in, niet de stad in". Onze inwonende huisgenote kwam thuis en vertelde dat een kennis van haar, die ziek was met pleuris, op haar sloffen met een jumper over een trainingsbroek aan, bij de kennis van onze huisgenote op bezoek was, in de Elzent aan kwam lopen. Ze wist niet hoe ze het gehaald had. Ze had haar huis uit moeten lopen, omdat daar een "benzinebom" was ingeslagen. Het huis was uitgebrand en ze had alleen nog maar wat ze aan had. Dat was in de buurt van de Hertogstraat.
Tengevolge van het bombardement waren de ziekenhuizen vol met gewonden, en mijn opname werd over het hoofd gezien. Dr. de Timmerman had haar 's middags gezocht in de ziekenhuizen en toen mijn vader opbelde was hij verbaasd te horen dat ik er nog was. Ik moest zo spoedig mogelijk naar zijn spreekkamer komen - niet lopen, niet fietsen, maar gebracht worden. Auto's waren niet beschikbaar - geen benzine - en dus werd ik tussen 2 begrafenissen in - in een rijtuig met zwarte gordijnen enz. naar Dr. de Timmerman gereden.
Ik moest om de andere dag naar Dr. de Timmerman voor inspuitingen met vitamine B. Na vele weken begon mijn herstel maar het duurde toch maanden voordat ik tenslotte weer op de been was. Ik kreeg een waarschuwing mee, dat mijn zenuwgestel zwaar beschadigd was en dat ik dat nooit moest vergeten. Onder bepaalde omstandigheden zou het altijd mogelijk zijn dat de moeilijkheden zich zouden herhalen. Hij heeft gelijk gehad. Ik heb geleerd de seinen te herkennen en houd er rekening mee.

Eerst pudding opeten

Fam. Couteaux, Keizersgracht

Wim Couteaux zat thuis op de Keizersgracht boven zijn grote verfhandel aan tafel, toen de zonen Frits (10) en Wimpie (7) flink op hun falie kregen, dat ze hun pudding-pap niet wilden opeten. Ze waren al bijna de deur uit naar de Broekseweg naar opa en oma, toen vader Wim ingreep. Niet de deur uit voor de puddingborden zijn leeggegeten. Er stonden natuurlijk Sinterklaas cadeautjes bij opa en oma te wachten. En de wandelroute naar de Broekseweg liep over de

757. Een vooroorlogse Kerkstraat. Rechts de Catharinakerk en links de Synagoge. Was het Koninginnedag?

Emmasingel langs de Philipstoren en de Woenselse overweg.
Het duurde wel 5 tot 10 minuten voor de jongens hun bord leeg hadden. Toen belde een tante uit de omgeving van Eindhoven op met de noodkreet "ga naar de kelder. Er komen hier een massa vliegtuigen laag over, ze gaan vast en zeker Eindhoven bombarderen". Tesamen met het uitstel van de pudding en dat alarmerend telefoontje, besloten pa en ma Couteaux de kinderen thuis te houden. De jasjes uit en niet de deur uit. Op dat ogenblik vielen de eerste bommen al. Frits en Wim jr. hebben hun leven aan een beetje ondeugendheid en een strafexpeditie van pa te danken.

Bron: Eindhovens Dagblad

De heer Elders, onderweg Ten Hagestraat, 1942; 10 jaar

Wij waren met 3 man weggerend uit de Schouwburg en zagen dat er een bom door het dak van de Protestante Kerk in de Ten Hagestraat was gegaan. Later zagen we kans om via Gestel en Strijp weer naar huis te komen in de Fahrenheitstraat te Woensel.

Toen begonnen de olifanten te steigeren

De heer Soetens, in de cinema, Vrijstraat

"Het was in die tijd voor de jeugd gebruikelijk, dat men mee en dan een bezoek aan de bioscoop bracht". "Zo ging ik op 6 december ook naar de cinema in de Vrijstraat. De film begon om twaalf uur en ging over een avontuur met dieren. Op een gegeven moment begonnen de olifanten te steigeren, en wij vonden dat prachtig. Maar o jee, op dat zelfde moment begon de hele wand waarop het filmdoek te zien was, achterover te hellen. En we keken gewoon tegen de buitenlucht aan."

Scherf in mijn hoofd

Mevr. E. Driessen - v.d. Kerkhof, Kerkstraat 1, 1942; 3 jaar

Vader was de koster van de Catrienkerk. Er vielen bommen op de kerk en ook op ons huis.
Ik ging met mijn Sinterklaas cadeau, een bolderkar, naar Gestel. Later ging ik naar de Hoogstraat. Ik kreeg een scherf in mijn hoofd, waar ik nog een lidteken van heb. Pas drie dagen later kon ik naar het ziekenhuis waar de zwaargewonden voorrang hadden. Een gewone lap was toen mijn pleister. Kapelaan Van Miert raakte toen een been kwijt. Alle Sinterklaascadeautjes lagen onder het puin en mijn nieuwe pop was kapot.

We zagen dingen vallen

De hr. J. Rosenbrand, H. Geeststraat

Het was zondag 6 december 1942 tussen 12.00 en 13.00 uur. Mijn broer en ik hadden zondagschool in een lokaal boven in een school aan de Oranjestraat. Plotseling zagen we vliegtuigen heel laag aan komen vliegen. Onder uit die vliegtuigen zagen we allemaal dingen vallen. We wisten niet wat dat was maar onze leidster kennelijk wel. Wij moesten toen van de juffrouw snel naar beneden de gang in en met de ruggen tegen de muur gaan staan. Het begon ineens van alle kanten te knallen. Doodsbang waren we. Na enige tijd werd het wat minder en ging ze met ons naar buiten en liepen we in een looppas richting Lodewijk Napoleonplein, weg van het centrum dus.
Mijn broer en ik wilden echter naar huis naar mama toe.
Ik vroeg toen aan haar of we niet naar huis mochten, zij wilde toen weten waar we woonden. In de Heilige Geeststraat zei ik toen. Ik weet niet meer of we mochten gaan, maar we zijn wel weggelopen.
Dom achteraf, want we liepen door een regen van dakpannen en glas.
Door de Catharinastraat, over het Wilhelminaplein liepen we. Muziekwinkel Van Leest op de hoek van de Heilige Geeststraat lag toen al in puin.
Mijn broer liep voorop en ik er achteraan. Op de hoek van de Heilige Geeststraat was een café en daar was onze buurman aan het biljarten. De goede man zag ons lopen en greep mij bij mijn arm, broer was al door die kon hij niet meer pakken.
Toen hij ongedeerd aankwam bij moeder vroeg die natuurlijk waar is onze Jan, hij zei toen: "dat weet ik niet, hij liep net nog achter mij". Je kunt je wel voorstellen wat er door de gedachte ging van mijn moeder.
Later heeft die buurman mij naar huis gebracht.

Vader werkte bij de Philips brandweer en had uitgerekend die dag dienst.
Moeder wist dus ook niet hoe het met hem was. Thuis waren er ook problemen. De buren riepen dat de dakgoot in brand stond, ook de voordeur begon te branden. Wat was het geval, die vliegtuigen hadden kaarten uitgestrooid gedrenkt in phosphor en die fladderen overal tegenaan. Phosphor heeft de eigenschap om te gaan branden als het in buitenlucht komt.
Maar gelukkig stond er boven een emmer water en een emmer zand (dat was verplicht in die tijd) en daarmee was het vuur vrij snel gedoofd.
Er kwam een man van de luchtbeschermingsdienst en die zei dat we de voornaamste papieren en spullen moesten pakken en dat we weg moesten.
Met mijn zus van 2 jaar in de kinderwagen en wat Sinterklaas kadootjes, mijn broer en ik lopen met moeder de stad uit.
Waar naar toe? We liepen richting Geldrop want moeder had zusters in Heeze wonen dus dan maar daar naar toe.
Toen we ergens ter hoogte van de DAFfabrieken waren keken we nog eens om en dan zagen we niets als rook en vuur.
We zijn doorgelopen naar Heeze, dat was wel een heel eind!!

De heer Vlemmingx, op bezoek in de Genderstraat, 1942; 7 jaar

Ik ging met mijn moeder naar een tante in de Genderstraat (nu Heuvelgalerie), om Sinterklaas uit te halen.
Toen de bommen vielen gingen we de keuken in. De achterpui en de deur lagen later in de keuken en de tuinbank in de kelder. Op de markt zag ik veel scherven.
Vader was bij de PTT en bij de L.B. (luchtbeschermingsdienst).
Tijdens het bombardement lag hij plat op de grond in het houten postkantoor op 't Begijnhof.

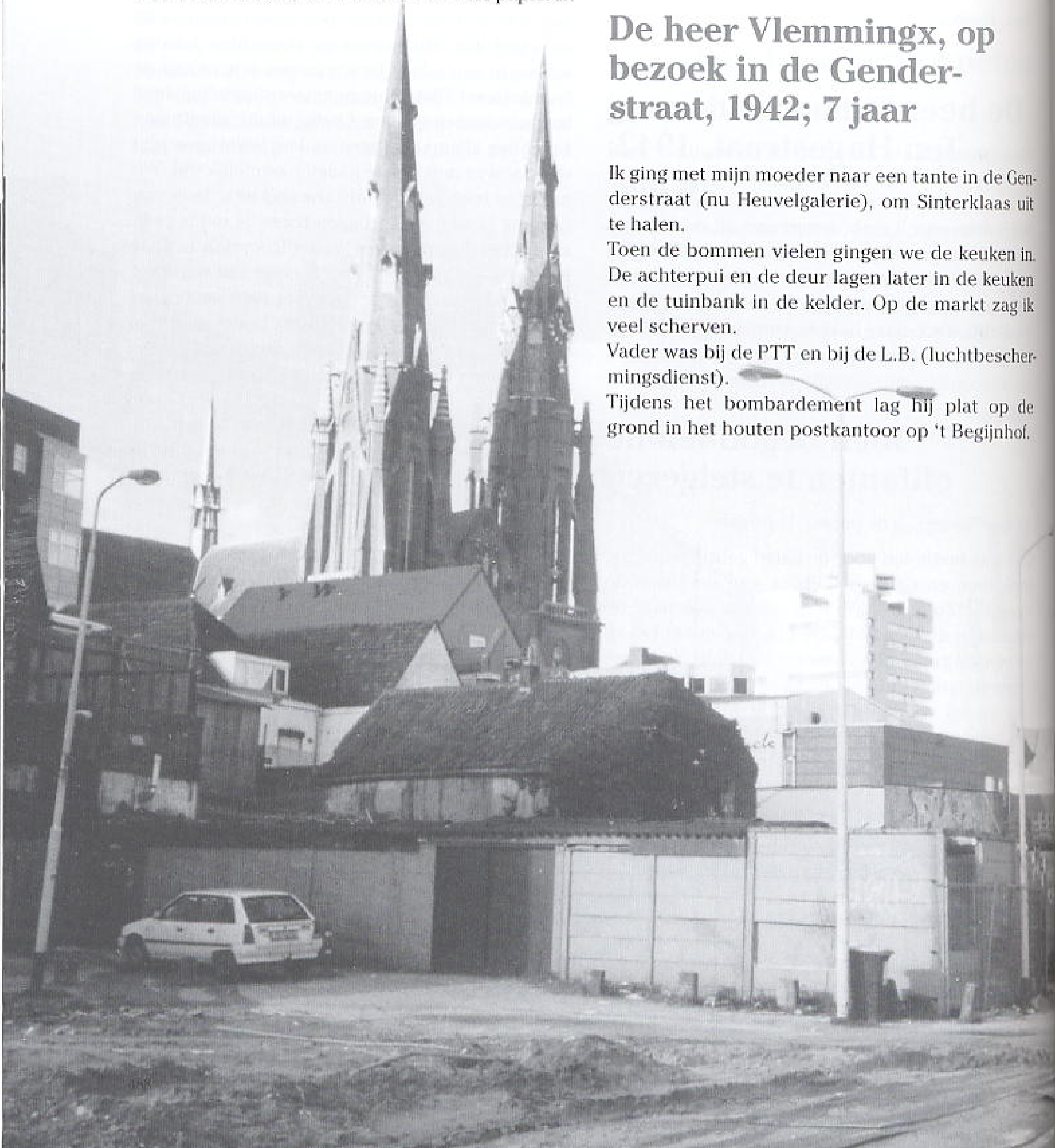

Ik rook gas

De heer Van Ispelen, op bezoek op de Demer

Ik was, toen de aanval begon, juist bij Bakkerij Verheugen om een koffie en broodje te nuttigen (aut. er was een automatiek).
Ik vloog bij de apotheek binnen en dook onder een klaptafel waar een koffiezetapparaat op stond, als bescherming. Het licht ging uit en ik rook gas. Er lag geld op de grond.

Heer J.C.J. Reemers, onderweg naar Sportfondsenbad, 1942; 16 jaar

Hij ging met zijn broer naar het zwembad op de Stratumsedijk. Juist toen hij op de rand stond en wilde gaan duiken zag hij door de ramen de vliegtuigen zeer laag naderen. Toen hij kopje boven kwam hoorde hij veel lawaai in de stad. Ze gingen daarna op weg naar huis, naar de v.d. Weteringstraat in Woensel. Bij de Demer werden ze geconfronteerd met grote branden maar de liepen toch over die demer. Het was verschrikkelijk. Bij café "De Bonte Os' waren de muren naar binnen gevallen. Er waren veel mensen die een borreltje gingen drinken.

758. Het Sportfondsenbad op de Stratumsedijk.

760. De Smalle Haven gefotografeerd door de auteur in 2002. Het zal hier drastisch gaan veranderen.

Mevrouw Posthuma-Meij, Ten Hagestraat, 1942; 10 jaar

Ik was in de Protestante kerk in de Ten Hagestraat vanwege de Zondagsschool. Het plafond schudde plotseling en er kwam een bom doorheen. Gelukkig kwam ik heelhuids uit de kerk en heb tot 5 uur gedwaald. Ik schuilde nog even bij de vishandel Elshout. Een heeft heeft mij naar het station gebracht. Ik zag ook een brandweerman van de ladder vallen. De heer hielp ook nog in de wachtkamer. Vader en moeder kwamen mij ophalen. Moeder kwam met de trein en vader bood hulp in de stationstunnel.

Heer Heijnen, Stationskantoor

"In die tijd was ik als jongeman werkzaam op het stationskantoor van 8.00 tot 12.00 uur", schrijft hij ons. "Maar die dag kwam er geen aflossing en moest ik dus op mijn post blijven. Om ± tien voor half een brak de hel los, wij konden schuilen in de oude tunnel. Na het bombardement werd de hoofdstationchef J. Gorissen nog getroffen door een granaatscherf.

Pakhuis

De heer. Van der Heijden, Smalle Haven

Ik woonde aan de Smalle Haven, met een riante uitkijk op de Sint-Catharinakerk. Ik had die ochtend een Amsterdams pakhuis gekregen en was daarmee onder het raam aan het spelen. Op een gegeven moment kijk ik door het raam en zie een vliegtuig zeer laag aankomen, met achter zich een rookpluim. Dan wijkt hij uit voor de torens van de kerk en er valt iets. Een geweldige klap volgt, waardoor de ruiten springen. Direct daarop volgt een tweede klap. Dat moet de bom zijn geweest die het Binnenziekenhuis raakte, op de plaats waar nu ongeveer het Forum van de Heuvel Galerie ligt. Daarna volgde de ene ontploffing na de andere. Met het Amsterdams pakhuis heb ik nooit meer gespeeld.

Bron: Eindhovens Dagblad

Bidden dat we gespaard mogen blijven

De hr. J. Luijten, St. Catharinastraat, 1942; 4,5 maand

Mijn vader heeft voor mij een dagboek gemaakt waarin hij over 6 december 1942 het navolgende schrijft.

Zondag 6 December
St. Nicolaasfeest. Ook aan Jan heeft de goede Sint gedacht. Thuis bracht hij: een houten trein, een ooievaar, een hond, twee paardjes. Vanuit Eindhoven ging de Sint naar Geldrop, bij Opa liet hij een grooten kruiwagen achter. Tante Nolda vroeg een hondje. Nog is dit niet alles want ook Opa en Tante Dijmph wisten wat te bemachtigen. Een paar schoentjes en slaapzak bleven daar achter. 't Zou een echte vreugdedag zijn, maar 't oorlogsgeweld komt ook over de stad die in vredige zondagsrust ligt. Als tegen half een Vader Moeder Jan Opa van Geldrop Tante Nolde & Claasje rustig aan 1 kopje koffie zitten, plots een hevig lawaai, schietende vliegtuigen boven de stad een aanval en bombardement op de Philipsfabrieken en binnenstad.
Wij allen vluchtten de achterkamer in en bidden daar dat wij gespaard mogen blijven. Nog steeds geen einde aan 't verschrikkelijke, rookwolken drijven achter voorbij. Als dit alles gebeurd heeft Jan die in deken gewikkeld in moeders armen rust de grootste kalmte, nog niets van dit alles beseffend. Tante Claasje ziet dat de buurt gereed staat te vertrekken ons dringt 't door om ook jas en mantel aan te doen. We besluiten zoo vlug mogelijk naar Geldrop te gaan. Jan in de wagen waarmee tante Claasje zal gaan met vader. De andere per fiets. Vlug een en ander ingeladen Jan gekleed en daar gaat 't tante Claasje loopt zoo hard dat vader niet bij Jan kan blijven.
Over glas scherven planken en al meer gaat 't de Kerkstraat door en 't Stratumseind op. We zien dat de mooie Catharina Kerk verwoest is. Op de brug een nieuwe aanval met Jan wordt binnen gevlucht bij Huenges. Als ook dit is afgeloopen verder en zoo bereiken wij in een uur Geldrop. Waar we als geevacueerde de gastvrijheid genoten tot Zaterdag d.a.v.

(aut. op verzoek originele schrijfwijze aangehouden)

759. Dit briefje was vereist om overal doortocht te hebben.

Moeder had dikwijls een voorgevoel

Mevrouw Van Hirsel, Hoek Grote Berg/Paradijslaan

Mijn broer Gerard ging met Martien van Glabbeek een hondje halen op de Fellenoord (aut. ze wilden ook naar de bioscoop). Gerard kwam bij de aanval onder de muur van café "De Bonte Os" terecht. Martien was toen juist aan de andere kant van de verlengde voetgangersbrug, die ook instortte. Mijn vader was bij de brandweer en moest naar café "De Bonte Os". Hij weigerde omdat hij wist dat daar zijn zoon lag.
De ander dag half twaalf werd Gerard onder het puin uitgehaald en leefde nog, maar overleed toen hij gered werd. Zijn borstkas was ingedrukt. Moeder had dikwijls een voorgevoel van wat er ging gebeuren.

Als je maar braaf bent

Hr. Th. de Vries, Vrijstraat, 1942; 8 jaar

Op 6 december 1942 was Theo de Vries; de bekende exploitant van diverse Eindhovense horecabedrijven (o.a. Trocadero aan het Stationsplein) een jochie van 8 jaar. Hij mocht tegen de middag even naar een paar vriendjes op de Demer en Emmasingel gaan kijken naar het speelgoed, dat de goeie Sint had gebracht. Maar Theo moest beslist voor half een thuis zijn om te eten. Theootje de Vries, toen nog o zo braaf, was mooi op tijd thuis in de Vrijstraat. Enkele minuten voor de eerste bommen de Demer in stof en as hulden, was Theootje weer thuis. Als je maar braaf bent, zegt Theo nu.

Bron: Eindhovens Dagblad

Plexiglas

De heer Dankbaar, Julianastraat, 10 jaar

In onze straat werden enkele huizen met fosforbommen geraakt. Wij hadden een kleine kelder. In de Willem de Zwijgerlaan zag ik een jongen brandend op straat.

DI IEK NGBUREAU
NDHOVEN
TELEFOON 7141

EINDHOVEN, December 1942

Ondergeteekende Directeur van het Distributiekringbureau te Eindhoven verzoekt aan.................., doortocht te verleenen in verband met te nemen Distributie maatregelen.

De Directeur van het Distributiekringbureau,

Mijn vader ging de bommen op zolder blussen. Op de Emmasingel zag ik later plexiglas van de vliegtuigen liggen.

De heer Boller

Hr. B. van Genuchten, Mauritsstraat 52

Uit het huis naast ons, nr. 50, kwam uit het zolderraam rook. Dat huis was van de Duitse familie Boller. Hij werkte al jaren voor Philips, niets mee aan de hand. De capitulatie in mei '40 was getekend en ineens liep "Herr Boller" rond in een geelbruin uniform met hakenkruisband en grote platte pet. Dus toch?! Ze waren niet thuis, die dag toen er overal bommen vielen. Ze bezochten een zogenaamde "éénpansmaaltijd" in het Philips Ontspannings Gebouw; "edelgermanen" onder elkaar! Er kwam steeds meer rook uit het huis op nr. 50. "Laat maar branden", was het advies, "het is toch maar van een mof."

Mevr. M. v.d. Putten-Verbaken, Julianastraat 34

Ons gezin bestond uit 6 personen. Op die 6e december was het plotseling een enorm lawaai, want Philips werd gebombardeerd. Gelukkig

760. De getroffen huisen in de Julianastraat. Een Joods gezin vertrekt...

hadden wij een diepe kelder en daar zaten we met vijven in. Het was ongeveer 12 uur in de middag. Plotseling een enorme klap. Mijn vader zei: "Dat zijn wij". Hij vloog naar boven naar de 2e verdieping, maar dat ging niet meer. Alles stond in lichterlaaie. Gelukkig was de brandweer direct aanwezig. Zodoende konden zij de schade beperken. Drie woningen waren totaal uitgebrand. Na 9 maanden konden wij weer in ons huis.

De vis was schoongemaakt en ingezouten

Hr. H. Wintermans, Stad, onderweg vanuit Eersel

Zondagmiddag 6 december 1942. Even na het middaguur kwam er hier een hele luchtvloot van Mosquito bommenwerpers van de Engelse R.A.F. zeer laag overgevlogen. Zo laag zelfs, dat Jantje Mollen er van beweerde, dat hij er krom voor moest gaan staan. Hetgeen aan anderen de opmerking ontlokte: "Dan moeten ze toch wel erg laag zijn geweest!" (Jantje was niet groot).
Deze vliegtuigen die zo laag vlogen, om het afweergeschut te ontwijken, waren (zoals later bleek) op weg naar Eindhoven, om de Philipsfabrieken te bombarderen. Uit de zware ontploffingen kort daarop, was dat wel af te leiden.
Op dat moment stond ik net klaar om naar Eindhoven te gaan. Kennissen van ons haalden daar zaterdags 's middags op de Markt een paar kilo vis voor ons, welke we dan 's zondags gingen halen. Op de dorpen was deze nooit te krijgen. Naarmate ik dichter de stad naderde, zag ik wel dat er grote rookwolken boven de binnenstad hingen en op de invalswegen naar de stad, was het een drukte van jewelste vanwege de vele brandweerauto's die er reden.
De mensen waar ik naar toe moest, woonden op de Leenderweg. Ze stonden wel verbaasd dat ik toch gekomen was, ze hadden mij niet verwacht en de vis maar schoongemaakt en ingezouten. Zij vertelden dat de hele binnenstad in puin lag.
Toen ik met de vis naar huis reed was ik nog maar net weg, dat ik bij mijn eigen dacht: "Nu kom ik straks weg, iedereen vraagt er naar en ik heb niets geziend. Ik rij terug!" Net toen ik dat besloten had, kwam daar Th. v.d. Wiel aan, een Eindhovense fietsenmaker welke bij ons regelmatig op de boerderij kwam. Samen zijn we naar de binnenstad gereden en hebben daar de verwoestingen en de blussingswerkzaamheden van vlakbij waargenomen. Brandweerauto's tot uit Utrecht toe namen aan het blussingswerk deel. Dikwijls moesten we de fietsen over de brandweerslangen dragen.
Naarmate het later werd, werden steeds meer straten afgesloten. Sommige straten stonden van voor tot achter in brand.
Gelukkig ben ik heelhuids thuisgekomen, maar mijn verhaal en ervaring werden niet in dank afgenomen. Zoals later bleek waren we langs verschillende blindgangers gekomen.

761. Puin en verwrongen staal. Dit bleef er over van de zaak Lambers van Driel.

De Edammers van Siteur vlogen ons om de oren

Hr. G. van Gorp, Markt, Kousenpaleis

Wij woonden naast de Korenbeurs (later Limburgia) en waren aan het spelen. De aanval kwam en ik zag de bommen vallen. We zeiden: "Sint komt pakjes brengen". We gingen snel naar het kolenhok. Door het raampje kwam veel stof naar binnen. Vader was aan het biljarten. De Edammers van Siteur vlogen ons om de oren. Ze hoorden schreeuwen. Het stond er vol van W.A. mannen. De vader van zijn vriendin kwam hier om het leven. Aan de overkant bij café Van Hout was alles kapot en een man probeerde door een gebarricadeerde deur te komen, terwijl het raam geheel open was, omdat alle glas er uit was. Bij de Woenselse Overgang was een trein getroffen. Daar zag hij een groen damesschoentje liggen. Ze gingen door de trein naar de Fellenoord, maar die was afgesloten. Zodoende maakten ze een grote omweg via de Brugstraat om thuis te komen.

Het "Judas" schilderij

Mevr. E. Brilman van Liempd, Hoek Markt/Nieuwstraat, 1942

Wij woonden op de hoek van de Markt (no. 39) en Nieuwstraat 34. Momenteel is hier de Herm. Boexstraat gevestigd. Het achterhuis lag tegen de achteringangen van het St. Annahofje (gelegen achter de Demer) aan. Onze buurman was de Cito-garage. Ook achter het huis waren de wijnkelders van wijnhandel Boex gelegen. Aangezien wijn in oorlogstijd uit den boze was, werden de gebouwen grotendeels bevolkt door de paters Augustijnen, die door de Duitsers uit hun klooster verdreven waren. Het bombardement vond plaats en het eerste wat sneuvelde waren de étalageruiten en de ramen. Hierdoor werd een schilderstukje vanuit ons huis naar buiten geslingerd en wel met de afbeelding van Judas. Op hetzelfde moment passeerde een pater om zijn toevlucht te zoeken in het "Boex"-gebouw. Hij zag het schilderstukje op de grond liggen, knielde en hield het dunne doekje boven zijn hoofd ter eventuele bescherming (alsof dat hielp). Het bombardement ging door. De pater is niet verongelukt, want de duitse soldaten verschenen, joegen de pater naar achter en zij zelf kwamen bij ons binnen met de roep: "Ruhig bleiben". Ook moesten wij op de grond gaan liggen tot het bombardement ten einde was. Daarna zijn de buurvrouw met de twee dochters en mijn moeder met mij door de Duitse militairen via de Markt en het Stratumseind naar Stratum gedreven. Daar lieten zij ons achter. Wat de onontplofte bom op het hoofdkussen in bed leek, bleek later, zoals ons werd medegedeeld, een groot stuk puin van een ander huis te zijn.

Mevr. R. Hovens-Wiggers, verteld over oom, 1942; 21 jaar

Oom werkte in het Rembrandt-theater als toneelmeester. Hij moest die morgen werken vanwege een film over een Bio-vacantieoord, die gedraaid zou worden. Hij had dus extra werk op zondag, maar werd gespaard. Zijn gezin, vrouw en 3 kinderen, die kwamen om in het ouderlijk huis. Er werd niets meer van teruggevonden.

De Catharinakerk getroffen

762. *Zo ziet het er in 2002 uit. Vergelijk met foto's hiernaast. Foto auteur.*

763. *De H. Franciscus kijkt naar de puinhopen van de Catharinakerk. Inzet: de schade was aanzienlijk.*

764. De vernieling aan de Catharinakerk is hier goed te zien. Het achterschip bij het altaar werd getroffen door een of meer bommen.

765. Opruimwerkzaamheden op De Wal. De bakfiets met melkbussen valt echt op.

766.

767.

Zondag 6 Dec.

SCHRIK, ANGST EN PANIEK

bommenregen op de N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN

De dag begon zoo rustig. En toch hadden we nog een groote borstplaat opgepeuzeld. Mimi maakte plannen om van Jeanne een leuk plantje te koopen en dat 's middags te brengen. [illegible] een heel [illegible] brengen. We hadden juist een kop koffie gedronken.

Dan ... plotseling ... een hevig geschiet ik kijk uit het raam en zie een Engelsch vliegtuig.

Er volgen een paar ontzettende klappen ... Ik hol naar de keukendeur, daar zie ik boven de Philips fabriek een drie-tal Engelsche toestellen die zzz-zzz-zzzz bommen uit laten vallen. Je hoorde ze door de lucht [illegible] Hallesaal zwarte rookwolken stijgen om hoog.

Philips brandt!

Ontzettende explosies doen de huizen schudden. We [illegible] en de [illegible] op het [illegible].

768. Het eerste blad van Hr. G. Oom zijn dagboek van 6-12-1942.

Vervolg dagboek van Hr. G. Oom

Als het weer rustig wordt zeg ik tegen Mimi. Ik moet eens even kijken wat er gebeurd is. Vlug spring ik op de fiets. Wat ik zie is verbijsterend. Een straat verder zijn alle ruiten stuk. Dan zie ik de Philipsfabrieken branden als een fakkel. Alle apparatenfabrieken, het nieuwe Veemgebouw, de Philite. Dan plotseling zie ik een zestal bommenwerpers uit de wolken omlaag schieten, vlak boven de fabrieken. Ik spring van m'n fiets en zoek dekking langs een haag. Tientallen vurige kogels slaan rechts en links van mij in de grond. Als regendruppels zie ik hele pakketten brandbommen op de fabrieken regenen. Alles is nu in een gitzwarte rook gehuld, waartusschen door

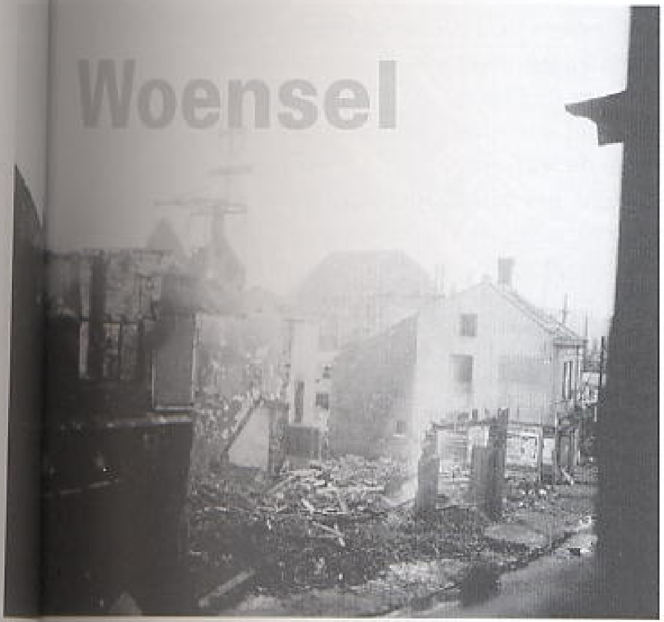

769. Een kijkje op de vernielde Fellenoord van Noord naar Zuid

vurige stralen schieten. Weer komt er een zwerm over, God wat vliegen die kerels laag. Als ik weer overeind kom zie ik hier en daar huizen in brand staan. Vlug naar Mimi. Daar is alles nog heel goddank. Een mensch is een raar wezen. Ik ben heel erg nieuwsgierig, wat er nu wel kapot is bij Philips en of het lab ook kapot is. Ik ga weer effe kijken zeg ik tegen Mimi. Vlug fiets ik langs de fabrieken. De bedrijfsschool lijkt wel een toorts, de papierfabriek een fakkel, tal van huizen branden. Ik zie enkele dooden wegdraagen, zwaargewonden worden op brancards vervoerd. Eensklaps een vliegtuig... en weer gieren er bommen omlaag. Als de bliksem hurk ik tegen een muur. Donderende explosies, waarom ben ik niet thuis gebelven, god weet wat er thuis gebeurd. Ik wil naar huis, dan een band kapot. In Godsnaam maar loopen dan. Als ik langs de kamer van Bondinga loop zie het branden, nou denk ik, die hoeft morgen ook niet meer te werken, ... Een ontzettende knal!!! Weer een. Ik loop de straat, scheur mijn jas, vlak naast mij dondert een hele vleugel in elkaar, tijdbom gesprongen! Nu is het toch welletjes, ik hol naar huis. Dat is waarachtig spelen met je leven. Mimi was ontzettend geschrokken. Ik had zelfs op twee plaatsen bloed op m'n gezicht. Vermoedelijk glassplinters.... Afin natuurlijk is er geen gas, we eten wat brood. Op de middag gaan we het plantje weg brengen naar v.d. Boel. We zien Bondinga nog even. Ik vertel hem het relaas. O ja, we zijn eerst nog in de Edisonstraat geweest, daar was een bom ingeslagen en een gat zoo diep als een huis. Daar alle straten afgezet zijn moeten we dwars door landerijen heen. Maar we komen op de Hastelweg en even later overhandigen we het plantje als dank voor de mooie cadeaus. Natuurlijk praten we over de catastrophe Als we in 't donker terug loopen is het een angstig gezicht. De fabrieken. Onze trotsche fabrieken die je eigenlijk een deel van je zelf voelt staan in brand. Nu en dan schieten steekvlammen omhoog. Het is luguber.

Het verkeer regelen

Hr. G.C. van der Graaf, pianist Café Van Woezik, Fellenoord

Op 6.12.42 bracht ik een bezoek aan mijn ouders in Breda en keerde in de loop van de middag terug naar Eindhoven omdat ik daar die avond als pianist moest spelen in een band in het café van Van Woezik op de Fellenoord. Dit café lag ongeveer 100 m. ten noorden van de overweg, waar dat ijzeren voetgangersviaduct overheen liep, en ongeveer recht tegenover het kantoor van de kruidenierszaak van Notten. Daar aangekomen trof ik een grote chaos aan omdat rond het middaguur een bombardement had plaats gevonden door de Engelsen op het centrum van Eindhoven. De Demer o.a. was zwaar getroffen. Van het café van Strauss op de hoek en enkele winkels in de buurt was weinig of niets meer over. Ik herinner me nog dat ik midden op straat ben gaan staan om het verkeer te regelen. Dat had grote problemen i.v.m. het puin dat her en der lag.
De Harmoniestraat was een zijstraat links aan de Boschdijk. Vanaf de Fellenoord dus weer verder naar het noorden. Op de hoek van de Boschdijk en de Harmoniestraat stond de Antoniuskerk, in de volksmond de kerk van de Fellenoord genoemd

770. Een kijk door de vernielde zaak van Notten. De Philipsfabriek Emmasingel.

771. Een mooie foto van de zaak van Notten tijdens een jubileum.

en grensde aan de tuin waar het meisje woonde dat ik jaren later zou trouwen. Ook deze keer werd getroffen (mijn toekomstige bruid heeft toen ook angstige momenten doorgemaakt) evenals het achterste deel van de Harmoniestraat waar zelfs een heel gezin werd gedood (aut. Fam. Raaymakers) plus een vriendinnetje dat daar op bezoek was. Kapelaan Van Asten liep rond over puinhopen om de getroffenen nog te bedienen. Het huis waar mijn toekomstige vrouw woonde was de laatste in een rij vrij moderne woningen. Daarnaast lag de kolenhandel met daarlangs weer een pad dat achter langs de kerk weer op de Boschdijk uitkwam. Wat er bij dit bombardement van Philipsfabrieken geraakt is kan ik mij niet meer herinneren.

De pannen vlogen van het fornuis

Mevrouw. Fitselaar-Smeets, Fellenoord, 1942; 42 jaar

Zij was gehuwd en had een dochtertje van 6 en een zoon van 4 jaar. Vanaf Fellenoord zag ze de Duitsers vanaf de lichttoren van Philips vallen. Ze hadden aan huis een levensmiddelen zaak met boter, kaas en eieren.
Het huis was kapot door de brandbommen.
Tijdens het bereiden van de middagmaaltijd vlogen de pannen van het fornuis. Ze gingen eerst de kelder in, maar omdat er brand uitbrak gingen ze schuilen in het kippenkok in het tuintje. Dokter Verhagen, die hun buurman was trok ze over de schutting en ze zijn toen naar Meerveldhoven gebracht. Vader en moeder heeft hun daar goed opgevangen. Het fietsje en de poppenwagen ging mee de kelder in bij het begin van het bombardement. Vader heeft deze later nog opgehaald!

De hr. C. Notten, Fellenoord, 1942; 22 jaar

Ze hadden op Fellenoord een winkel met kruidenierswaren. Ook was er een koffiebranderij (nu staat er de Piazza). Aan de ene zijde van de straat was het woonhuis en kantoor en aan de andere zijde de winkel.
Tijdens het bombardement was hij naar een vergadering van de Vincentiusvereniging.
Toen hij terugkwam stond het huis in brand en bij de overweg stond een trein in brand.
Bij "de Hooizolder" lagen doden en gewonden op straat.

De reparatie van de pop viel nogal mee

Zusjes v.d. Vorst, Fellenoord

De dag die voor kinderen een echte feestdag moet zijn, ontaarde voor de drie Eindhovense zusjes Van de Vorst in een nachtmerrie. Bij het bombardement op de Philipsfabrieken op 6 december 1942 verloren ze in één klap hun beide ouders én hun enige broertje. De Eindhovense familie Van de Vorst woonde op de Fellenoord, in de Harmoniestraat, de plek waar nu het kantoorgebouw Spoortoren staat. Het gezin van de sigarenmaker telde vier kinderen: de meisjes Marietje, Rietje en Narda en een zoontje Dikkie.
Hun grootouders woonden op de Hemelrijken. Sinterklaasmorgen 6 december ging het gezin Van de Vorst, nadat de kinderen thuis cadeautjes hadden gekregen, naar opa en opoe om daar de klomp uit te halen. "Het bezoek dreigde wat uit de hand te lopen, omdat onze papa de pop wilde repareren, die ik 's morgens had gekregen, maar al stuk

772. Dit zelfde pand na het bombardement.

773. Zo zag Woensel-Zuid eruit ten tijde van het bombardement.

774. Een mooie kijk over Woensel vanaf de Philips Lichttoren.

was gegaan", vertelt Narda. "Ons mam ging alvast naar huis met onze Dikkie, Rientje, Marietje en onze tante Leentje, een nakomertje van opa en opoe, toen 13 jaar oud. Dit ondanks het aandringen van opoe, die wilde dat we bleven om eerst wat te eten. "Hadden we dat maar gedaan," hebben we vaak gedacht en gezegd. Maar ja, dat is praat achteraf, daar verander je niets mee. De reparatie van de pop viel nogal mee en al vlug na de anderen ging ik met mijn vader ook naar huis."

Geen steen overeind

"We waren net thuis, ik had mijn jas nog aan, toen vader riep: "vlug, onder de tafel". Er was een

775. Ook de panden van Notten aan de overkant werden getroffen.

776. Nog een rustige overweg en Fellenoord.

zwaar luchtgevecht. Tijd om naar de schuilkelder aan de overkant van de straat te rennen was er niet. Dikkie werd uit zijn bedje gegrist en met z'n allen doken we onder de keukentafel."
Tussen de woning van de familie Van de Vorst en de buren sloeg een zware bom in. De gevolgen waren verschrikkelijk. Vier huizen totaal vernield, waaronder dat van Van de Vorst. "Geen steen meer overeind", weten de twee zussen. Vader,

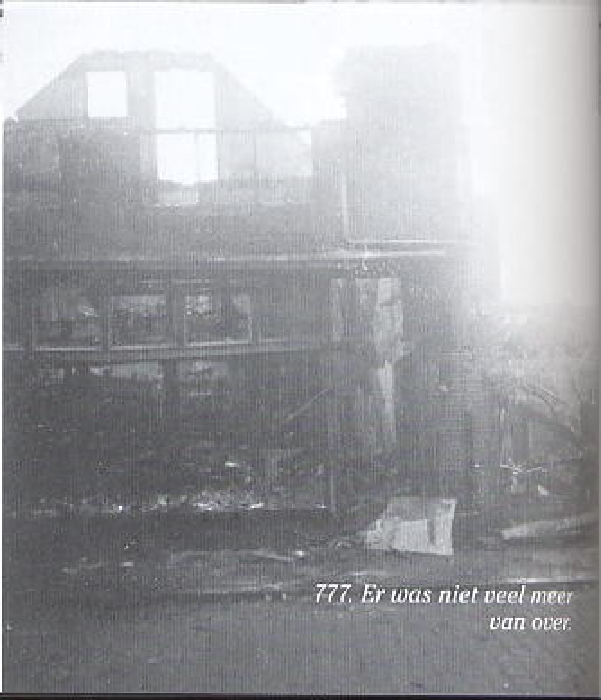

777. Er was niet veel meer van over.

moeder en broertje Dikkie waren op slag dood. Zus Rientje zwaar gewond, Marietje knie- en oorletsel en Leentje een schedelbasisfractuur. Alleen Narda mankeerde wonder boven wonder niets. De familie is door buurtgenoten uit de vernielde woning gehaald. De twee gewonde zusjes en hun tante Leentje werden overgebracht naar een noodhospitaal aan de Kloosterdreef. Marietje: "Ik weet niet meer hoe het me is verteld dat papa, mama en Dikkie er niet meer waren. Waarschijnlijk heb ik dat uit mijn herinnering verdrongen. Wel weet ik nog dat op ons herhaalde vragen werd gezegd: "Jullie papa en mama liggen in het Binnenziekenhuis en daar mag niemand naar toe."

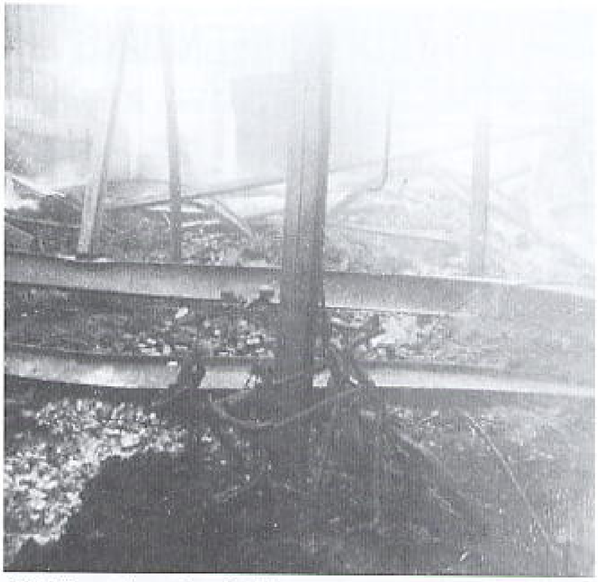

778. Een stel verbrande fietsen tegen een paal bij de zaak van Notten.

779. De achterzijde van de verwoeste zaak van Notten.

Bij de grootouders

Narda is meteen door haar opoe meegenomen en is daar verder opgegroeid. Ook Rietje en Marietje zijn, na hun ontslag uit het hospitaal, liefdevol door hun grootouders opgenomen.

"Er was familie genoeg, die één van ons drieën in huis wilde hebben", vertelt Marietje. "Maar opoe wilde persé dat we bij elkaar bleven en samen opgroeiden. Het moet voor haar, ze was toen toch al half in de vijftig, een enorme opgave zijn geweest er ineens drie kinderen van vijf, zeven en acht jaar oud, bij te krijgen. Bij opa en opoe woonde en getrouwde zoon en die moest voor ons plaats maken."

Narda: "Ik kan wel zeggen dat het gebeurde heel veel invloed heeft gehad op ons verdere leven. Het blijft je altijd bij. Toen ikzelf kinderen kreeg, heb ik zo sterk gedacht: "Kon mijn moeder dit maar meemaken." Toch hebben opa en opoe ons geweldig opgevangen en verzorgd. Zeker de dag

KNIP DIT UIT **BUURTVEREENIGING „FELLENOORD VOORUIT"** KNIP DIT UIT

Muziek - Attractie | **Feestweek van 6 tot en met 11 November 1936** | **Schitterende prijzen**

Aan deze feestweek is verbonden een wedstrijd. Iedere deelnemende étalage en deelnemend café is kenbaar aan een kaart waarop het nummer van den deelnemer. Zoek in de étalages de goedkoopste prijs, vul dit in achter het nummer en de naam van den deelnemer hieronder en tel de bedragen van alle étalages bij elkaar. U heeft dan kans een der prachtige prijzen te winnen, welke bij de deelnemers zijn geëtaleerd. Bij deelnemende café's zoekt U de goedkoopste prijs, uit de voor het raam hangende prijslijst.

No etalages	Namen der deelnemers en aard der zaak	Laagste prijzen
1.	Tabakshoek, Fellenoord 2 — Sigarenmagazijn	
2.	De Harde Zool, Fellenoord 12 — Lederhandel	
3.	„Kokkie", Fellenoord 16 — Kokzaak	
4.	Wed. A. A. Notten, Fellenoord 18 — Koloniale waren	
5.	J. Aarts, Fellenoord 20 — Slagerij	
6.	H. v. Vlokhoven, Fellenoord 22 — Banketbakkerij	
7.	Carlton, Fellenoord 28A — Dancing	
8.	H. Wijn, Fellenoord 30 — Parfumerieën	
9.	H. Wijn, Fellenoord 30 — Sigarenmagazijn	
10.	J. Rigters, Fellenoord 32 — Banketbakkerij	
11.	Lamers-v. Rooij N.V., Fellenoord 34 — Groenten en Fruith.	
12.	N.V. Lido, Fellenoord 38 — Chocolaterie	
13.	Wed. v. Mol, Fellenoord 42 — Grossierderij in Natuurboter	
14.	G. v. Gorp, Fellenoord 44 — Verhuurinrichting	
14a.	G. v. Gorp, Fellenoord 44A — Kantoorboekhandel	
15.	Maison Janette, Fellenoord 46 — Dameshoeden	
16.	H. Maas, Fellenoord 48 — Sigarenmagazijn	
17.	J. Wigmans, Oude Bogert 8A — Slagerij	
18.	P. v. Mierlo, Oude Bogert 17 — Café	
19.	A. v. Empel, Boschdijk 2 — Honden- en Vogelartikelen	
20.	J. Leenders, Boschdijk 8 — Sigarenmagazijn „Clovis"	
21.	H. J. v. Dam, Boschdijk 10 — Eetsalon	
22.	H. v. Lit, Boschdijk 12B — Radio en Electriciteit	
23.	A. Smits, Broekscheweg 2 — „De Bijenkorf"	
24.	A. Smits, Broekscheweg 2 — Tricotages, Kousen, Heerenm.	
25.	Scheller, Broekscheweg 8 — Fijn-strijkinrichting, Stoomerij	
26.	A. Melis Broekscheweg 10 — Dames- en Heerenkapper	
27.	Edah N.V., Broekscheweg 1 — Koloniale waren	
28.	Wed. Gruithuizen, Boschdijk 14 — Café	
29.	Filiaal Vermeulen, Boschdijk 16 — Banketbakkerij	
30.	M. v. d. Rijt, Boschdijk 18 — Afd. Radio	
31.	M. v. d. Rijt, Boschdijk 18 — Afd. Machinerieën	
33.	H. J. v. d. Sommen, Boschdijk 20 — Sanitair, Huish. art.	
34.	J. Heck, Boschdijk 22 — Café	
35.	City Bioscoop, Kruisstraat 2 — Bioscoop	
	Transporteeren	

No etalages	Namen der deelnemers en aard der zaak	Laagste prijzen
	Transport:	
36.	J. Wegloop, Kruisstraat 10 — „De Confiserie"	
37.	H. v. d. Linden, Boschdijk 49 — Manufacturen	
38.	Versteeg-v. Rooij, Boschdijk 49 — Groenten- en Fruithandel	
39.	Valkenburg & v. Vleuten, Boschdijk 37 — Heerenkl. [illegible]	
40.	G. Prins, Boschdijk 33 — Sigarenmagazijn „Nova"	
41.	Firma Boelen, Boschdijk 31 — Slagerij	
42.	W. Smulders, Boschdijk 25 — Café „Centraal"	
43.	Joh. Jansen, Boschdijk 23 — Dames- en Heerenkapper	
44.	v. Vroonhoven, Boschdijk 21 — Rijwielhandel	
45.	Wed. A. Wouters, Boschdijk 19A — Poelier	
47.	P. Spiekma, Boschdijk 15 — Lunchroom „De Kroon"	
48.	S. Ansems, Boschdijk 15A — Melkinrichting „St. Jan"	
49.	H. v. Hulsdonk-v. Mol, Boschdijk 13 — Rijwielhandel	
50.	H. v. Hulsdonk-v. Mol, Boschdijk 13 — Kinderkleeding	
51.	A. de Zeeuw, Boschdijk 11 — Café „Sportwereld"	
52.	A. Hendriks, Boschdijk 9 — Sigarenmagazijn	
53.	A. Hendriks, Boschdijk 9 — Woensels Verzendhuis	
54.	Cor v. Straalen, Boschdijk 7 — Goud, Uurwerken, Brillen	
55.	Wim Burgers, Boschdijk 5 — Brood, Koek, Banket, Suikerw.	
56.	N.V. Magneet, Fellenoord 43 — Haarden, Kach., Huish. art.	
57.	G. v. d. Boomen, Fellenoord 45 — Goedkoope Por. Fel. Huis	
58.	H. v. Lith, Eindje 25 — Slagerij	
59.	P. v. d. Poel, Eindje 71 — Vischhandel	
60.	Wed. A. Verhoeven, Fellenoord 29 — Vischhandel	
61.	A. Ullings, Fellenoord 27 — Schoenmagazijn	
62.	Wed. R. Peeters, Fellenoord 25 — Huishoudartikelen	
63.	Firma A. H. Latour, Fellenoord 21 — Lederwaren	
64.	Ger. Koks, Fellenoord 17 — Dameshoeden	
65.	A. de Lepper, Fellenoord 15 — Meubelfabriek	
66.	Brabantia, Fellenoord 7 — Schoenmagazijn	
67.	A. Doomers, Fellenoord 3 — Sigarenmagazijn	
68.	M. L. Leiders, Fellenoord 1 — Spec. Vak- en Werkmansk.	
69.	J. v. d. Moosdijk, Boschdijk 47 — Café „Strauss"	
	Totaal	

780. De Buurtvereniging.

van Sinterklaas is voor ons heel bijzonder gebleven. Ondanks alles hebben we die altijd gevierd. In ons eigen gezin en ook vroeger bij onze grootouders. Misschien wel onbewust om het verleden een beetje te verdingen."

De zusjes Van de Vorst hebben, naar hun gevoel, toch geen ongelukkige jeugd gehad. "Omdat het toch een bijzondere situatie was kregen opa en opoe best eens wat extra's toegestopt en zijn we in de oorlog eigenlijk niet echt iets tekort gekomen." Opoe heeft heel goed voor ons gezorgd, misschien wel overbezorgd. Altijd was ze voor ons beducht op gevaar. Eigenlijk zijn we pas op latere leeftijd gaan beseffen wat onze grootouders voor ons hebben gedaan. We merkten toen ook dat ze erg veel verdriet hebben gehad. "Zingen kan ik niet meer", liet opoe zich wel eens ontvallen. Over ons pappa en mama en Dikkie heeft ze nooit met ons gesproken. Achteraf denken we dat ze het zelf nooit heeft kunnen verwerken."

Bron: Eindhovens Dagblad

781. Een kijk op de schade Fellenoord. Het grote open stuk is van Notten. Er wordt al aan de opbouw gewerkt.

782. Ontreddering op de Fellenoord. Rechts is de City Bioscoop.

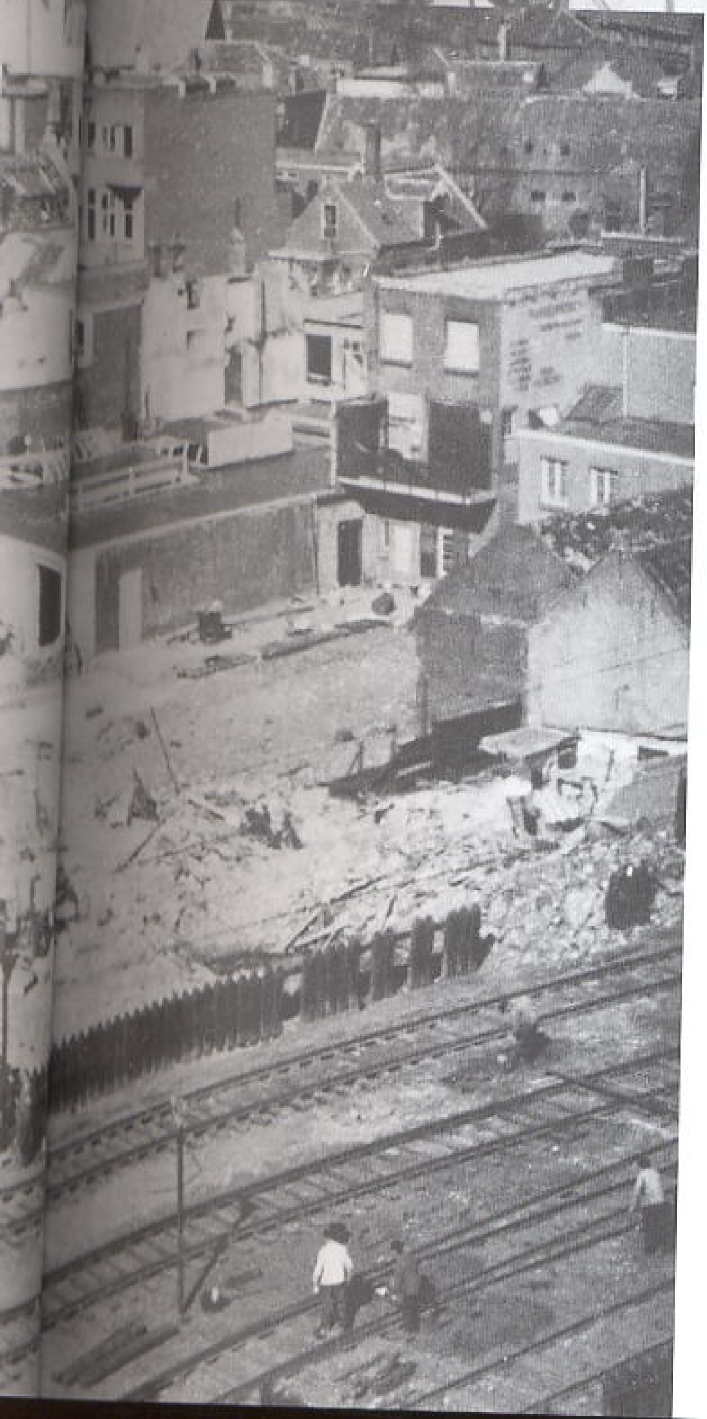

Tot zover was alles nog in orde

Mevr. H. van Ingen-van Lith, Fellenoord, 1942; 10 jaar, slagerij

St. Nicolaas wat 'n fijne dag zal dat worden, dachten we. Samen met m'n jongste zusje die toen acht jaar was, zaten we aan de vensterbank te tekenen met onze nieuwe St. Nicolaas spulletjes.
M'n oudste zus had nog 'ns 'n keer d'r nieuwe jurkje bewonderd. Ons Mam was bezig in de keuken, 't rook in huis naar "Zondagse soep". M'n jongste broer hielp haar met 't maken van blinde vinken voor ons feestmaaltje 's avonds. Onze Pa en oudste broer waren niet thuis, zij waren in de Philipstent op de Emmasingel. Zij waren vast vooruit gegaan. Wij zouden volgen. Wij zouden met z'n allen gaan eten. Er was door de Winterhulp 'n éénpansmaaltijd georganiseerd. Voor die maaltijd moest je dan wat betalen en dat kwam dan via de Winterhulp terecht bij mensen die hulp nodig hadden. Op de Emmasingel (op de open plek tegenover wat nu de "Witte Dame" heet) stond 'n grote tent met tafels en banken.
Ons Mam en wij zouden nog even wachten want er zouden nog kennissen komen die ook mee gingen en wat aan de late kant waren.
Tot zover was dus alles in orde en was Eindhoven nog Eindhoven.

Een vloog over de Fellenoord

Ik denk dat 't rond de middag was. We wisten niet wat er gebeurde. 't Was alsof de wereld ver-

783. De zaken en bewoners van de Fellenoord beginnende bij de Woenselse overgang. Bron: Mevr. W. van Bree-Wijn- Hr. J. van Appeldorn.

Vanaf overweg Links

1. De Leyer: Herenkleding
2. Domen: Sig/Sigaretten
3. De Gruiter: Kruidenier
4. Stomerij
5. Notten: filialen opslag
6. Notten: Woonhuis
7. Café De Sleutel
8. Schoenmakerij (?)
9. Latair: woonhuis
10. Gez. Peeters: Huish. Art.
11. Café Populair
12. Ulings: Schoenenzaak
13. Verhoeven: Viswinkel
14. C. Jamin: Snoep (Hoek Fellenoord-Lijmbeekstraat
15. V.d. Pael: Vishandel (schuin tegenover Jamin, overkant Lijmbeekstraat)
16. Van Lith: Slagerij
17. Hoppe: Slijterij
18. Ekstein: Bloemist
19. Sporenberg: Dierenarts
20. V.d. Bomen: Frites/IJs
21. De Magneet: Gereedschap
22. Kunsthandeltje
23. V. Bree: Brood/Snoep
24. V. Hoof: Drogisterij "De Walvis"
25. V. Stralen: Opticiën
26. Hendriks: Sig.
27. V. Dam: Melkfabr.
28. Café (Clubhuis duivenmelkers)
29. Broerke (?): Groenten
30. Fietsen + Motorfietsen
31. Café Smulders
32. L. Verbrugge: Boekhandel + Bibliotheek
33. Sig. Fabriekje
34. Baelen: Slagerij (Joods)
35. J. v. Hoek: Fietsenmaker
36. ?
37. Valkenburg: Kleermaker
38. Antje v. Bakel: Speelgoed
39. Schets: Café/Dancing "De Wintertuin" (Daarna de City Bioscoop)
40. Groentehal
41. Verenigingshuis "De Jonge Werkman" hier de hoek om begint de Harmoniestraat

Vanaf overweg Rechts

1. Gezusters Kneepkens: Sig/Sigaretten
2. Schoenmakerij: "De Harde Zool"
3. Ellengoed: "De Werkmans Vriend"
4. Trommar: Horlogerie-Sieraden
5. Automatiek: "Kokkie"
6. Fa. Notten: Kruidenier
7. Slagerij Valens
8. Poppelaan: Brood/Banket
9. Titselaar: Kruidenier/Vleeswaren
10. Dr. Verhagen
11. Rubens: Violist (Straatorkestje "Bovenhuis")
12. Danscafé: Carlton
13. Wijn: Kapper
14. Richter: Banketbakker
15. Lammers v. Rooij: Groenten/Fruit
16. Snoepwinkel "Lido"
17. Schellekens: Herenmode
18. Kruidenier
19. Guus v. Gorp: Herenkapper/Feestart.
20. Gezusters Cartignie: Dameshoeden
21. Hein Maas: Sigaren/Sig. (Hoek Fellenoord-Bogert)
22. Lodewijks: Huisschilder
23. Teurlings: Dameskapper/Sig-sigaretten
24. Café v. Boxtel
25. Van Fam: Frites/IJs

25a. V. Lit: Radio Electr.

26. 's Smidje (Smits Stoffen) Hier begint de Broekseweg
27. Hier begint Boschdijk: Daar is volgens m'n ene broer de Edah en volgens de andere broer café/dancing Smulders geweest. Is in ieder geval gebombardeerd
28. Kapper
29. IJzerhandel Bos
30. Iets met sanitair/voorh. 3 kleine arbeidershuisjes. Dan komt Musis Sacrum, daar begint de Kruisstraat

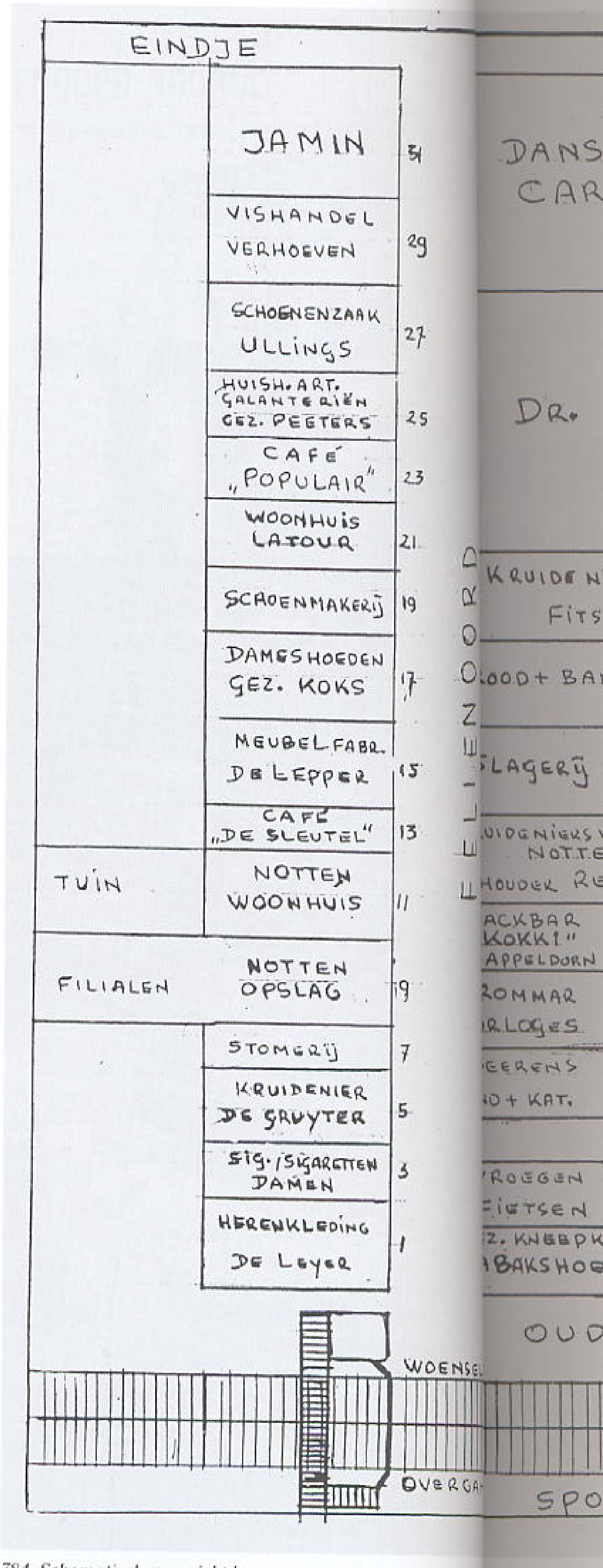

784. Schematisch overzicht bewoners eerste stuk Fellenoord.

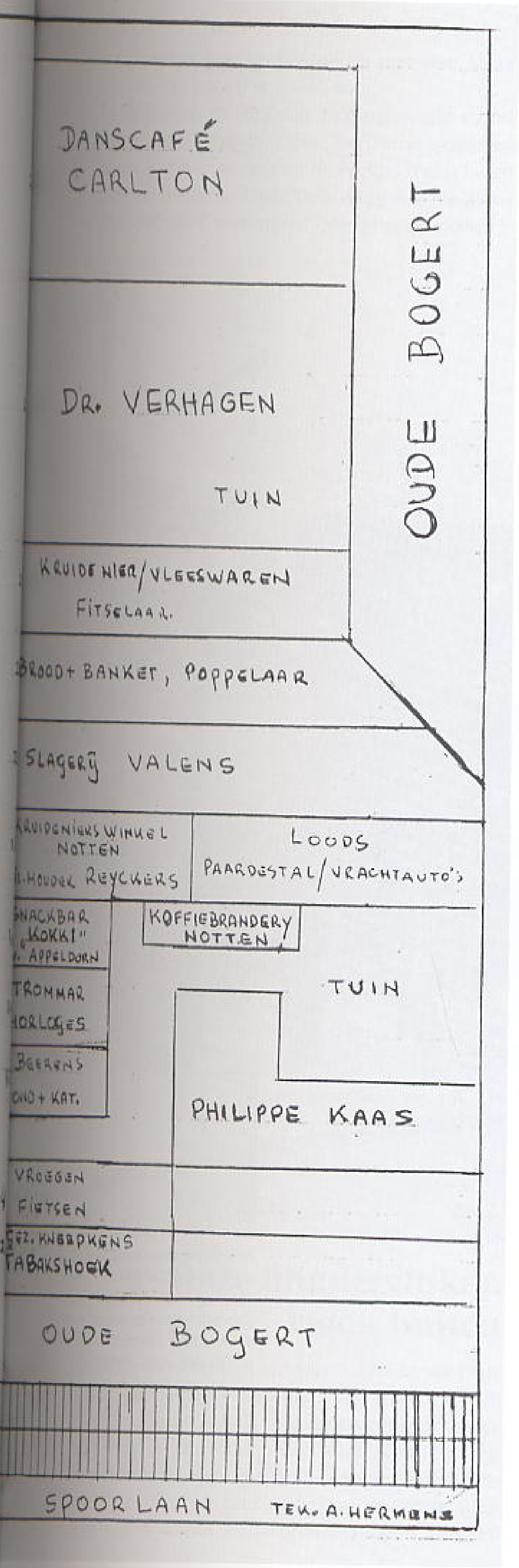

ging. Van de ene minuut op de andere was 't een onvoorstelbare afschuwelijke chaos. Er was geen alarm geweest! Vliegtuigen die zo laag vlogen dat je ze kon pakken. Ze vlogen onder de electriciteitsdraden door! Ik zie ze nog komen. Een vloog over de Fellenoord en kwam van richting overweg. Je weet niet wat je overkomt. We vlogen bij de ramen weg en gilden de gang in waar we ons Mam al tegenkwamen.

't Afweergeschut van de Duitsers op de Philips toren, bommen. Huizen vielen in elkaar. Eén grote vuurzee en roepende, gillende mensen die geen van alle wisten waar naar toe.

Ons Mam greep ons en gooide ons meer in de kelder dan we liepen!

De kennissen waar wij op gewacht hadden kwamen in paniek binnen hollen. In grote angst hebben we zitten afwachten.

't Begon ineens door te dringen dat onze Pa en broer op de Emmasingel zaten. Toen 't grootste geweld wat over was ging ons Mam 'ns kijken hoe 't buiten de kelder was. Ze kwam terug en ze zei: "Ik kan niks zien, 't was één grote stofwolk, vuur en puin."

De treinrails stonden recht omhoog

Ze zei: "Er staat 'n trein op de overweg, niemand kan er door". Ondertussen kwam er toen een nichtje met een vriendin binnen gehold, die zaten in die trein. Ze huilden maar en riepen steeds: "al die mensen, al die mensen, dood en gewond". Ze hadden om uit die trein te komen over die mensen heen moeten klimmen. Zij hadden geluk dat ze er aan de kant van Woensel uitgekomen waren. De mensen die bij "De Bonte Os" binnen zijn gevlucht zijn bijna allemaal omgekomen. Daar hing ook nog iemand over de bar, dood. De treinrails stonden recht omhoog, de trein was doorzeefd van kogels. Uit Musis Sacrum kwamen mensen bloedend en met gescheurde kleding, daar was 'n muziekvereniging aan het repeteren. Ook 'n kennis die met ons mee zou gaan eten. De man had veel verwondingen en zijn zoon was nog daar, die had 'n muziekstandaard door z'n been gekregen en was 'n oog kwijt. Hij had z'n zoon in veiligheid kunnen brengen.

En nog steeds waren onze Pa en broer niet thuis. 'n groot gezin de Lijmbeekstraat was in één keer weg, op één meisje na, zij zat in de kerk. In de Bogert 'n gezin met acht kinderen. Allen hun vader bleef over. Hij werkte op 't station.

Dit hoorden we allemaal zo in 't voorbij gaan van de mensen. Onze paniek werd steeds groter en de kelder steeds voller.

Hij voelde met natte vinger of het allemaal nog heet was

Toen kwam onze Pa thuis. Hij vertelde dat de hele Demer in brand stond, dat hij door de trein geklommen was, hij was zo verschrikkelijk ner-

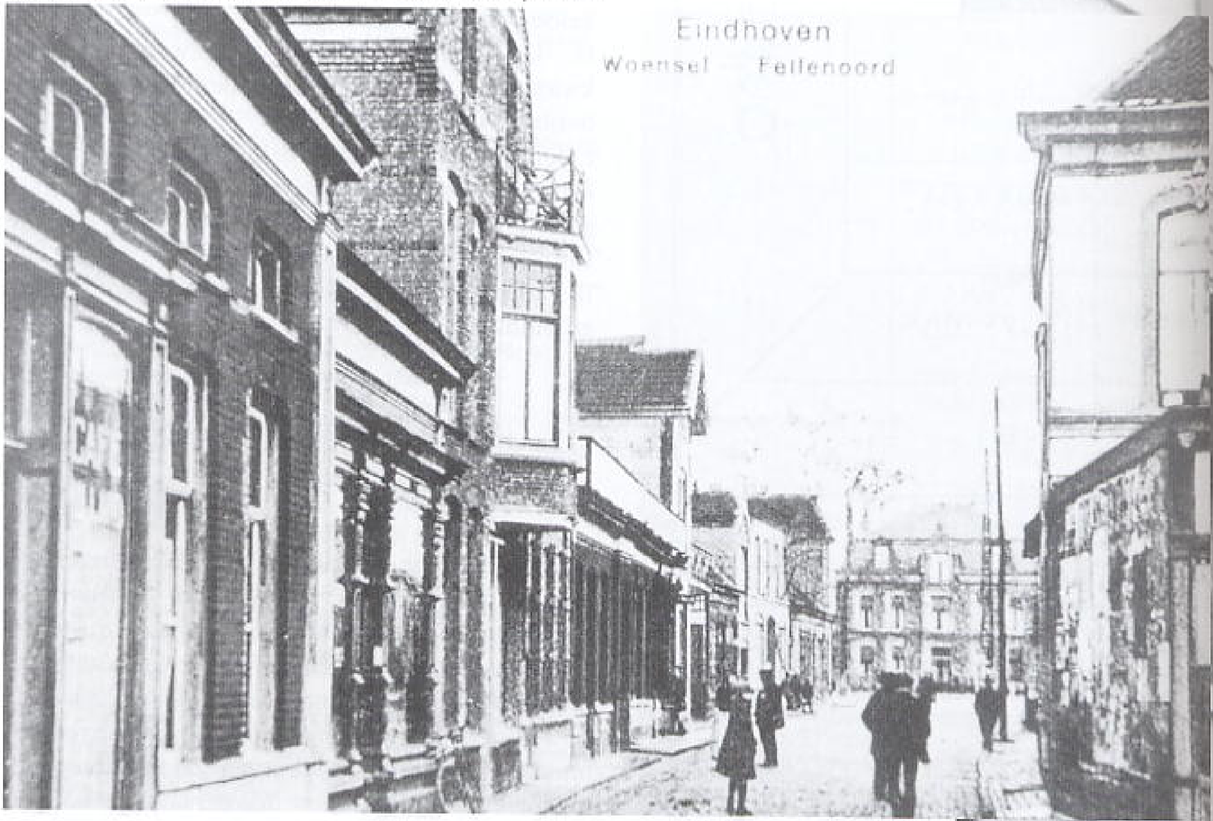

785. Toen de Fellenoord nog onbeschadigd was.

786. Fellenoordpanden met h... werk hotel "De Kroon", het h... gebouw in het midden "Mus... Sacrum", links ervan gebomb... deerde plek (zie foto 782). G... rechts de City Bioscoop.

veus en ontdaan, hij had nog geprobeerd om mensen te helpen maar er was geen beginnen aan, net als m'n broer die even daarna kwam. Hij had in die tent gezeten en in 't tumult waren ze elkaar kwijtgeraakt. Mijn broer vertelde dat er mensen met de vork aan hun mond, terwijl ze aten, daar van de banken vielen en overal werd er geroepen om hulp. Ze waren ook nog in d'n Bogert geweest, daar lag dat grote gezin onder 't puin, maar ze konden niks doen, ze hadden niks om te helpen. Ze hebben nog geprobeerd om met 'n autokrik de boel wat omhoog te halen, maar ze konden nergens bij. Dit zit ze nog steeds dwars. Er was in 't begin ook geen water om te blussen, en geen electriciteit. Wij begrijpen soms nog niet dat ons niks overkomen is. Voordat mijn broer

door de trein ging probeerde hij met een natte vinger of het metaal nog heet was.
Bij Philips aan de kant van de Gagelstraat stond 'n vliegtuig rechtop in 't dak. De Duitse soldaten achter 't afweergeschut op de Philips toren lagen allemaal beneden. Misschien weggeblazen door de luchtdruk? Gesprongen? Of eraf geschoten?

van bedden en dekens, gescheurde kleding enz. Naast onze tuin lag 'n opslag van kruideniersware. Je kunt je niet voorstellen wat 'n ruïne 't was, zelfs meubilair was er te vinden. In huis was ook weinig heel gebleven, was ook een ravage. Wat we tussendoor ook nog wel grappig vonden, was dat 't fornuis nog brandde en de pan soep nog

Onze blinde vinken lagen buiten

Toen 't bombardement afgelopen was en we voorzichtig de kelder uit kwamen, wat 't leed niet te overzien. Van ons huis was niet veel meer over, niet weg, maar zwaar beschadigd. Deuren weg, ramen kapot, overal kogelgaten. Boven keek je zo de lucht in. De hele tuin lag bezaaid met van alles, ook van de buren. In de bomen hingen stukken

op stond, die hebben we nog gegeten ook. Onze blinden vinken die op het aanrecht stonden lagen buiten. Konden blijkbaar toch vliegen. Onze St. Nicolaascadeau's waren vernield. 't Jurkje van m'n zusje had brandvlekken en in ons Mam d'r cadeau zat een grote scherf, dus kon ze 't ook vergeten. Met man en macht hebben ze toen één kamer zover gekregen dat we een plaats hadden om ons te stallen, want wonen was 't niet. Onze Pa en broers hebben de ramen van die kamer

dicht getimmerd. We hadden nog wat kaarsen en 'n kachel. We waren rijk, want we hadden elkaar nog. M'n jongste zusje en ik dwaalde zomaar overal tussen door en zochten naar nog bruikbaar speelgoed. 't Is me ook nog bij gebleven dat 't overal zo stonk.
De hele dag en nacht hebben ons Mam en onze Pa de mensen van de ambulance, brandweer en puinruimers van soep, koffie en balkenbrei voorzien. Ze kwamen zich ook steeds even bij de kachel warmen. In de avond en nacht hoorden wij ook nog steeds overal ontploffingen.

De havermout verspreidde zich in duizenden vonkjes

Bij de Gruijter wat 't net of er vuurwerk afgestoken werd, dat was brandende havermout dat verspreidde zich in duizenden vonkjes. Bij 't sigarenmagazijn vlogen de sigaren de lucht in alsof ze gelanceerd werden. Wij durfden geen van allen boven te gaan slapen. Ze hebben toen ons matrassen en dekens naar beneden gesleept. We hebben met z'n allen nog lang beneden geslapen, fijn bij elkaar op de grond. Die nacht kwam van slapen niet, want er kwamen steeds mensen binnen, ook met berichten zoals: we hebben die en die gevonden. Ons huis is nadien weer wat opgelapt. Wij vragen ons nog af of die vliegeniers het verschil

787. Een uitvergroting van foto 782. Een vrouw staat op een ladder en kijkt wat er over is van het huis.

niet zagen tussen Philips en ons, de bevolking. Met ons huis is 't nooit meer helemaal goed gekomen. Met wiens huis trouwens wel. De Demer heeft nog lang gebrand en 't heeft veel tijd in beslag genomen voor alle mensen onder 't puin vandaan waren. Na 'n paar dagen gingen we allemaal weer zo goed en kwaad als 't kon verder met ons leven. Onze Pa en Ma hadden 't weer voor elkaar dat de slagerij open kon en wij gingen weer (tussen de puinhopen door) naar school in de Jan v. Lieshoutstraat en probeerden uit te vinden wie, waar, ook weer gewoond had. Alle kinderen van de Demer gingen ook in de Jan v. Lieshoutstraat naar school. 't Was 'n triestige aanblik.

788. Uitvergroting van foto 782. Mensen met koffers maken zich uit de voeten. Meestal was de inhoud van deze koffers nog hun enige bezit. Een paar kinderen met een kinderwagen, waarschijnlijk vol met spullen. Een politie-agent houdt de zaak in de gaten. Rechts de ingang van de City Bioscoop.

Rantsoenbonnen voor een week in het puin

Hr. A. Reijckers, Fellenoord 18, 1942; 11 jaar

Op die dag was ik bezig met mijn speelgoed, tekenboek, kleurpotloden enzo. en het was ongeveer 12 uur.
De aanval begon plotseling en moeder commandeerde ons allen naar de winkel.
Vader was filiaalhouder bij de Wed. A. Notten. Deze winkel was vanaf de stad gezien rechts. Alles wat opgestéld stond viel om en we konden daar dus niet blijven.
We keken of we over de Fellenoord weg konden, maar dit was zo'n vuurzee zodat we achter door de tuin naar de Nieuwe Bogert zijn gevlucht. We liepen zo naar Oma die daar op nummer 11 woonde.
Na het bombardement hebben we in de puinhopen gezocht naar nog bruikbare spullen.
Gelukkig vonden we een kistje met rantsoenbonnen voor die week en die hebben ons in de eerste dagen goed geholpen in onze eerste nood.

Mevr. M. Libregts-van Dongen, Fellenoord, 1942; 16 jaar

Daar ik met mijn ouders in 1941 op de Fellenoord ben komen wonen (boven café Carlton) en naast Dr. Verhagen, heb ik het bombardement van die zondag van nabij meegemaakt.
Op die bewuste zondag ging ik 's morgens met een vriendin naar de Woenselse straat om bij de boer eieren te gaan kopen. Wij waren toen 12 jaar, dus voor ons was 's morgens speelgoed uitpakken niet meer aan de orde. Op de terugweg naar huis ± 12.30 uur ging het luchtalarm. Wij waren toen ter hoogte van de Petruskerk aan de Kloosterdreef, we zijn toen op de Woenselse Markt een schuilkelder ingevlucht. Het duurde wel enige uren voor we daar weer uit durfden te komen. Met angst voor wat we zouden zien, zijn we toch richting Centrum gelopen, tenminste waar dat mogelijk was. Vanuit de Kruisstraat, waar ook veel kapot was, zagen we branden in de richting van de Fellenoord. Het was een chaotische toestand en tussen al die ravage door probeerden we toch verder te komen, wat zeer moeilijk ging, maar we wilden toch weten of er thuis en met onze familieleden iets gebeurd was. We wisten niet wat we thuis aan zouden treffen, toen nog

niet wetende, dat we zelfs helemaal niet naar de Fellenoord verder konden komen, want ter hoogte van de City-bioscoop werden we tegengehouden door politie en mensen van de 1e hulpdienst. We vertelden dat we op de Fellenoord woonden en wilden weten hoe het met onze familieleden was, die 's morgens thuis waren. Gelukkig kwam ik een goede kennis tegen, die bij de 1e hulpdienst was, en hij vertelde mij, dat ons huis beschadigd was, maar mijn Moeder gelukkig niet gewond, hij had haar naar zijn ouders gebracht, die toen in de Van Speijkstraat woonden. Ook mijn vader, die op dat moment aan het werk was in de bakkerij in de Vriesstraat, was hij gaan halen en ook naar onze vrienden gebracht. Het was een hele opluchting, dat onze familie dit bombardement overleefd had. Ik ben toen ook naar de Van Speijkstraat gegaan, waar fijn opgevangen werden, want het valt niet meer, als je 's morgens weg gaat en er is niets aan de hand en een paar uur later is alles kapot en weet je niet waar je naar toe moet. Toen er geen brandweer meer was, mochten de gedupeerde bewoners (onder begeleiding) even naar huis om de schade op te nemen. Ramen zaten er niet meer in, en door die glasschade was er ook het nodige aan het interieur kapot. Zoveel mogelijk dichtgetimmerd en afwachten tot er hulp kwam, die de ergste schade

789. Even poseren voor de zaak.

790. Het mooie vooroorlogse interieur van Eetsalon "Kokki".

791. Bouwtekening van pand van Fam. Notten. Hierin was o.a. "Eetsalon Kokki" gevestigd.

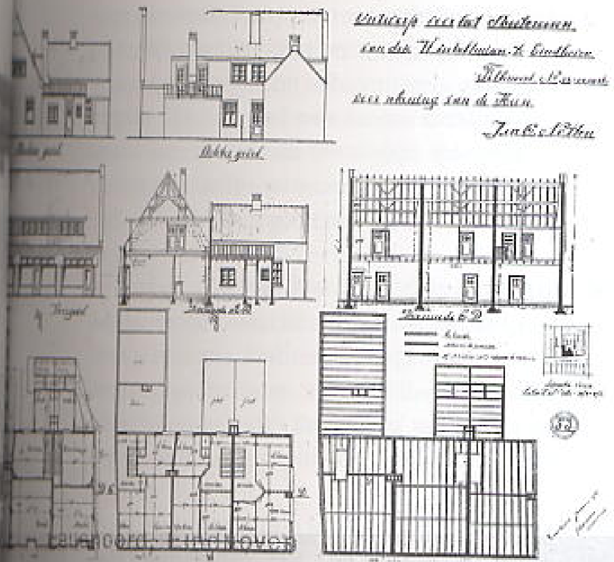

kon verhelpen. Het beeld echter van de ravage om ons heen, vergeet men niet meer. Na enige weken mochten we weer naar huis, maar het was een naargeestig wonen tussen al die kapotte panden en een uitgebrande trein die nog bij de gesloten overwegbomen stond.

Ik begrijp niet hoe ik die deur losgekregen heb

Mevr. E. Heerings-Lodewijks, Fellenoord, kinderverzorgster bij Dr. Verhagen

De dokter en zijn vrouw waren op die middag

792. Opname vanaf Woenselseoverweg. Links achter de spoorboom zaak Notten. Tweede pand van rechts Eetsalon "Kokki".

eten bij de Karpedonkseplassen. Ik bleef alleen met een kleuter van $1^1/_2$ jaar achter. Toen het bombardement omstreeks half 1 losbrak was ik met het eten bezig voor de kleuter, die ik vastgebonden had in de kleuterstoel. Door de luchtdruk was de deur van de kamer, waar de kleuter zich bevond, vastgeslagen. Ik begrijp nu nog niet hoe ik die deur toen losgekregen heb!

Ik ging met het kind naar de kelder maar daar rook ik meteen gas. Daarom als de bliksem er weer uit! De andere drie kinderen van de dokter waren naar de familie Staals, oma, in Den Elzent gegaan, waar ze traditiegewijs speculaas kregen. Ik zou later ook gaan.
Het kind Koen liep het hotel uit. In de gang lagen 3 kinderen die in de Bogert omkwamen. Ik wilde de tuin in maar dat lukte niet meer. Toen liep ik de Fellenoord op naar de schuilkelder die zich daar bevond. Daar was ook een veearts Spoorenberg. Dokter Verhagen heeft ons later opgehaald.

Oh, kijk eens, hij is sigaren aan het uitstrooien

Hr. W. van Oers, Lijmbeekstraat/Eindje, schildersbedrijf

De dag begon zo vredig, voor dag en dauw waren bij de pinken nieuwsgierig als we waren naar wat de goedheiligman had gebracht. Voor zover hij iets kon brengen in die tijd van schaarste. Ik hoor mijn moeder nog zeggen dat er in de zak van zwarte Piet een groot gat zat!
In de meeste gezinnen was dat niet veel anders.
Bij het eerste daglicht zochten wij onze buurkinderen op om elkaars spulletjes te laten bewonderen. In die tijd was het in onze familie de gewoonte dat ook bij de ouders van mijn moeder, Sinterklaas langs kwam voor hun kleinkinderen. Wij hadden daar altijd 'n streepje voor omdat we de oudste waren. Tegen de tijd dat hun kleinkinderschaar was uitgegroeid tot 23, had oma Sinterklaas al lang afgeschaft. Zo kon het gebeuren dat we vol ongeduld die morgen met z'n drieën naar oma togen (de twee kleinste bleven thuis). Onze grootouders woonden in de Gagelstraat even voorbij de Philipskantoren.
Er werd ons op het hart gedrukt om uiterlijk half een weer thuis te zijn met het oog op het middageten. Tegen die tijd werden we dan ook weer naar huis gestuurd. Mijn oudste zusje mocht blijven eten bij oma (ieder op z'n beurt was de gewoonte). Zij heeft daar ook de eerste bommen zien vallen: "oh, kijk 'ns hij is sigaren aan het uitstrooien".
Op een drafje zijn we weer naar huis gelopen en dat was maar goed ook zou even later blijken. Vol trots op wat we gekregen hadden liepen we onze achterpoort binnen maar kregen geen kans om alles aan onze ouders te laten zien.

Plotseling was daar een enorm kabaal van laagvliegende vliegtuigen en ontploffingen, "naar de kelder" gebood mijn vader. Intussen naar de slaapkamer snellend om er een baby uit zijn wieg te halen. Juist op tijd, want meteen daarna kwam het gehele slaapkamerraam kompleet met glas en allerhande rommel in de wieg gevallen.

Minuten, het leken wel uren

In onze kelder waren we betrekkelijk veilig, het lag geheel ondergronds en had een echt gewelf. Onze ouders hadden ons er al 'ns op gewezen dat als er oorlog kwam, wij direct naar de kelder moesten gaan. Nou, de oorlog zal dan nu wel begonnen zijn.
Wij hebben daar angstige minuten doorgebracht. Minuten? het leken wel uren. Dicht opeen gezeten hebben we menig gebed opgezegd. Beschrijven kan ik die situatie niet, de geluiden heb ik nog steeds in mijn oren. De aanblik van de straat toen alles voorbij was staat nog in mijn geheugen. Een grote chaos, nergens meer een hele ruit of dakpan, veel rommel op straat, en daartussen een driewieler kinderfietsje. Even verderop in de straat, waar waren de huizen gebleven?
Onbegrijpelijk in mijn kindergedachte, wat voor gevolgen dat had hoorden en zagen we pas enkele weken later; op school bleven er enkele banken leeg.

793. Vanaf de Parallelweg ziet men de schade op de Bogert. Links ziet men de grote reclame van Bayer tussen het puin liggen.

Toen alles veilig was is vader het huis gaan inspecteren, het bleek grotendeels onbewoonbaar; ook bij ons geen ruit meer heel en geen pan meer op het dak. Chaos in de woonkamer en keuken.
Onze Sinterklaasspulletjes lagen door het huis verspreid en hebben het niet meer aangekeken.
Ook van het middageten was niets meer over, maar we hadden toch geen trek.
We hebben ons boeltjes gepakt en zijn naar de Gagelstraat gegaan. Daar was behalve de angst niet veel schade. Onderweg daarheen zag ik nog diverse brandhaarden in de Philipsfabriek, en op de overweg van die straat de spoorbaan afkijkend stond daar een trein die gedeeltelijk was uitgebrand.
Bij onze grootouders hebben we wat gegeten maar wilden daar niet blijven.
Intussen was een broer van mijn vader op zoek gegaan naar ons, hij trof ons niet op het vertrouwde adres maar vond ons in de Gagelstraat en nodigde ons uit mee te gaan naar de Ranonkelstraat, daar woonde de ouders van mijn vader.

Vader hield zijn hand voor mijn ogen, maar ik zag het toch

In de loop van de namiddag zijn we op weg gegaan naar Stratum. Langs welke wegen kan ik me niet meer herinneren. Wel weet ik nog dat vele straten waren afgezet en dus verboden toegang.
Ook weet ik me nog te herinneren dat we door de Mauritsstraat liepen, daar waren op de hoek met

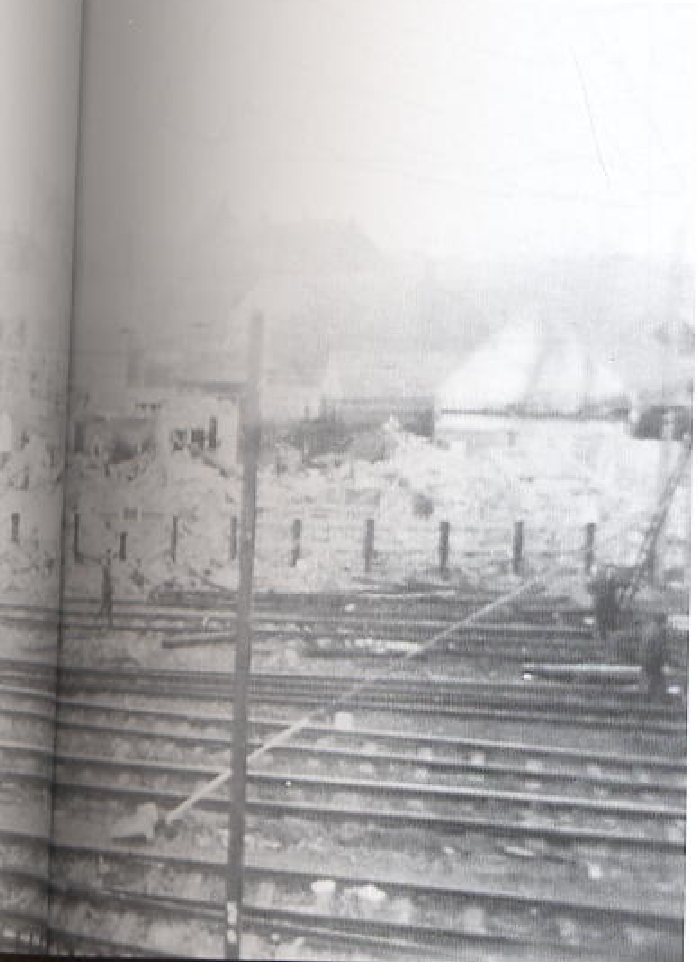

794. Het City Theater op de Fellenoord kreeg diverse voltreffers. De torenspits van de St. Antoniuskerk steekt er nog juist bovenuit.

de Julianastraat enkele huizen getroffen. Tijdens onze passage vond er in het hoekhuis een ontploffing plaats, (thans Julianastraat 17), waarbij een brandweerman naar buiten werd geslingerd.
Vermoedelijk heeft mijn vader mij die aanblik willen besparen, hij hield zijn hand voor mijn ogen, maar was te laat, ik zag het toch.
In de Ranonkelstraat zijn we een dag of tien gebleven. In min of meer primitieve omstandigheden.
Van daaruit hebben we een enkele keer belegde boterhammen kunnen gaan halen in de Deken van Somerenstraat.
Dagelijks ging vader naar de Lijmbeekstraat om zelf zoveel mogelijk de schade te herstellen, en ik mocht wel 'ns mee maar voelde me nooit op mijn gemak en was bang bij de aanblik van de schade.
Zo zie ik hem het dak opklimmen om de pannen weer op zijn plaats te krijgen, maar veel goeds was er niet meer bij.
Ook de glasschade moest worden hersteld, vader dacht dat te doen uit zijn voorraadje glas wat altijd in zijn werkplaats aanwezig was. Wonder boven wonder was daar geen schade, maar... niks glas. Iemand moet vader zijn voor geweest!

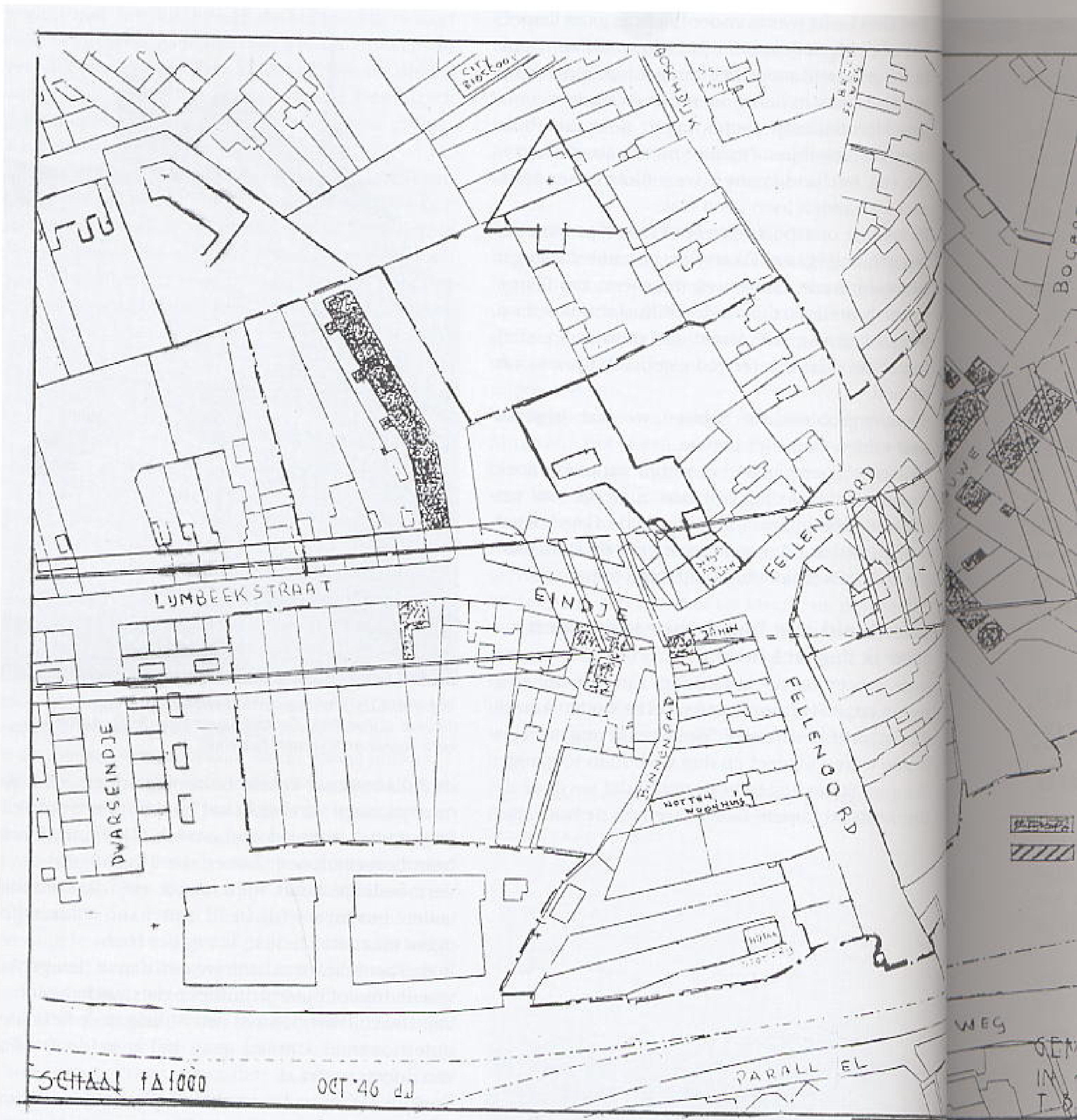

795. *Woensel Zuid. De nieuwe lokatie van het hoog spoor is ingetekend.*

Het huis werd opgepoetst door een tante van ons met haar vriendin. Even voor de Kerstdagen zijn we teruggekeerd op onze oude stek.

Hr. R. Maas, Lijmbeekstraat, 1942; 10 jaar

Tijdens de aanval zag hij alles vanuit het keukenraam gebeuren. Hij zag de Duitse Flaksoldaten brandend als een fakkel bij de hoofdpoort Emmasingel van de fabriek vallen. Het geschut in de Marconilaan werd ook geraakt en de soldaten rolden van de stellingen met de scheerzeep nog op hun gezicht. Het reservegeschut werd ingeschakeld. Er viel ook een bom in de berm bij de Lijmbeekstraat waar het voetbalveld was. De Flaksoldaten hadden Russen als knechten. Eens kwamen deze in opstand en maakten gebruik van kapbijlen. De Duitsers hadden volkstuintjes, waar wij wel eens wat weghaalden.

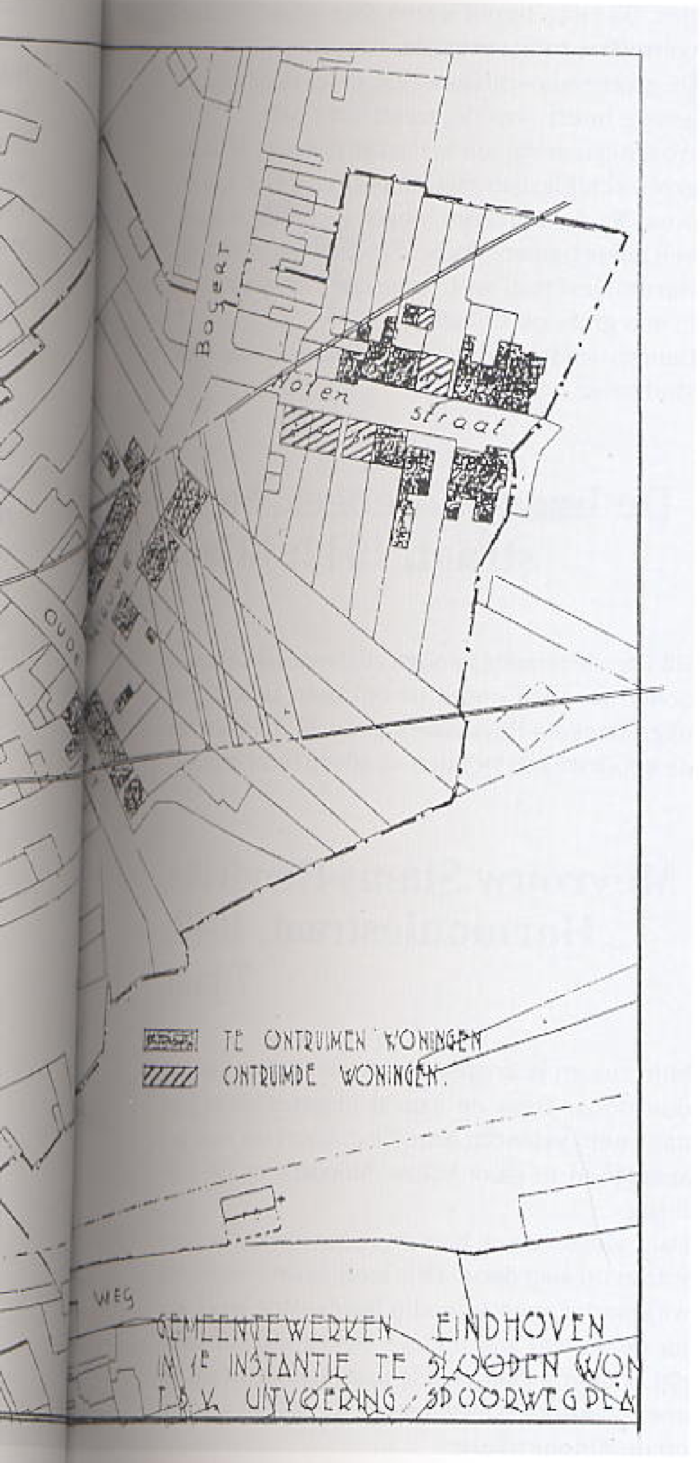

Een zwarte onderbroek, die wit werd

Mevr. J. Wesseling van Hoof, Lijmbeekstraat 272, 1942; 8 jaar

Wij woonden in de Lijmbeekstraat en vlak bij de Philipsfabrieken van Strijp. Ons huis stond aan de achterkant van de weverij Baekers en Raymakers. Deze weverij had een ondergrondse opslagruimte voor de balen garens. Deze ruimte was tijdens de oorlog ook de schuilkelder voor een deel van Woensel. Bij luchtalarm stopte moeder wat belangrijke spullen in haar stadstas en dan vroeg ik: "Mam gaan we naar de stad?" Moeder zei dan: "Nee, de oorlog breekt uit", maar ik wist niet waar ze het over had!

Vader had een sleutel van bij ons achter in de tuin die op het terrein van de weverij uitkwam. Bij alarm rende wij allen door die poort, die vader van open maakte, maar zelf bleef hij alleen thuis. Waarom is mij nu nog een vraag?

Ons gezin bestond uit 10 personen. Het was angstig voor mijn moeder, die 8 kinderen moest beschermen.

Van 6 december 1942 herinner ik me nog heel goed dat Sinterklaas had gereden. Mijn zusje en ik hadden samen een trekwagentje van hout gekregen. Mijn zusje kreeg ook een pop die in dat wagentje moest.

Tijdens de aanval schuilden wij dan weer in de kelder, dan weer in de keuken waar we onder de trap gingen zitten.

Overal sleepten wij het wagentje mee. We hadden geen tijd meer om naar de grote schuilkelder te rennen.

We kropen op een gegeven moment onder de pompsteen, waar ook alle schoonmaakspullen stonden, die we snel opzij hadden gezet. Die ruimte was niet groter dan een m^2 en we verbazen ons nog dat we daar met z'n allen onderkropen!

Mijn zusje had een zwarte onderbroek aan maar toen ze er onder uit kroop, was deze wit geworden! Er was een fles met chloor omgevallen. Naderhand konden we daar erg mee lachen.

Toen de Demer gebombardeerd werd was mijn broer, die toen 16 jaar was, daar. Moeder was op dat moment ongerust omdat er een kind niet thuis was.

Later kwam hij thuis met zijn hoofd in het verband. Hij was er nog tamelijk goed vanaf gekomen. Sindsdien kreeg hij steeds buikpijn als het alarm ging.

De grote eenloops-kanonnen stonden in kuilen

Anoniem, Kabelstraat

Wij gingen bij de overburen kijken wat de kinderen van St. Nicolaas gekregen hadden. Dit was in de Gagelstraat en ik ging samen met mijn broer. Toen we terug liepen langs de luciferfabriek barstte het geweld los. We waren rap en liepen heel erg snel naar huis. We konden niet door de Lijmbeekstraat en daarom liepen we langs onze school in de Gallileistraat. Nabij het Jodenkerkhof was een flink weiland. Er liepen een zwart pad langs en zo kon je over de overweg.
Op dat weiland hadden de Duitsers luchtafweer opgesteld. De grote eenloops-kanonnen stonden

796. Zo was de Harmoniestraat toen er nog geen bommen vielen.

in kuilen. Op het moment dat wij daar waren komt er een vliegtuig over en de 3 kanonnen namen hem onder vuur.
Vanaf onze school in de Galileistraat konden we dit alles goed zien. Het vliegtuig ging rakelings over de huizen en kon niet meer optrekken.
Daarna gingen we snel naar de Lijmbeekstraat. Alles lag vol met fosfor en alles vatte vlam.
Daarom gingen we via de Boschdijk om thuis te komen. Toen begon het weer opnieuw en we liepen zomaar ergens een huis binnen.

Het regende vuurballen

Na deze aanval kwamen we gelukkig veilig thuis. Alles in de Kabelstraat was verlicht. Het regende vuurballen en het leek op Kerstmis. In de huiskamer stond een grote kast. Vader, moeder, mijn broer en ik kropen daar in voor beschutting. De huizen in onze Kabelstraat hadden stenen schuurtjes. Bij twee buren waren deze schuurtjes door voltreffers totaal vernield.
De grote radio-antennemast, die er stond voor de gehele buurt, was doorzeeft met kogels.
We gingen de ramen herstellen met het glas uit de grote schilderijen met de portretten van opa en oma. Na de aanvallen gingen we de straat op en een kijkje nemen. Via het Eindje kwamen we in de Harmoniestraat, waar twee lijken op straat lagen in een grote plas bloed.
Daarna wilden we de stad in, maar er was geen stad meer ......

De heer v. Alebeek, Steenstraat, 1942; 10 jaar

Hij was de jongste van zes kinderen. Bij de aanval doken ze allen onder de opkamer. Later zijn ze naar Baekers-Raymakers gevlucht. De rails van de spoorwegen stonden na afloop recht omhoog.

Mevrouw Stams-Hendriks, Harmoniestraat, 1942; 7 jaar

Mijn zus en ik kregen van de Sint beiden een borduurdoos. Toen de aanval begon wilde ik juist naar mijn vriendin Narda v.d. Voort om naar het speelgoed te gaan kijken. Moeder riep me toen terug.
Daar viel toen een bom en vader, moeder en baby waren op slag dood. Drie meisjes overleefden het waaronder mijn vriendin Narda. Mijn broer was na de aanval zijn nieuwe stelten kwijt. Ik dacht dat ik later zweet voelde maar het was bloed veroorzaakt door glasscherven. Er viel ook een bom op de Antoniuskerk.

Moeder was zeer aangedaan, maar toch blij dat ik terecht was

Hr. A. van Zitteren, Kortestraat 14, 1942; 15 jaar

We waren aan het voetballen op de stoep-pad achter de Frater-school "Binnenpad" met de volgende jongens. André v. Zitteren, Willy Meulen-

797. De z.g. bommenkaart ... panden (niet allen) zijn schade...

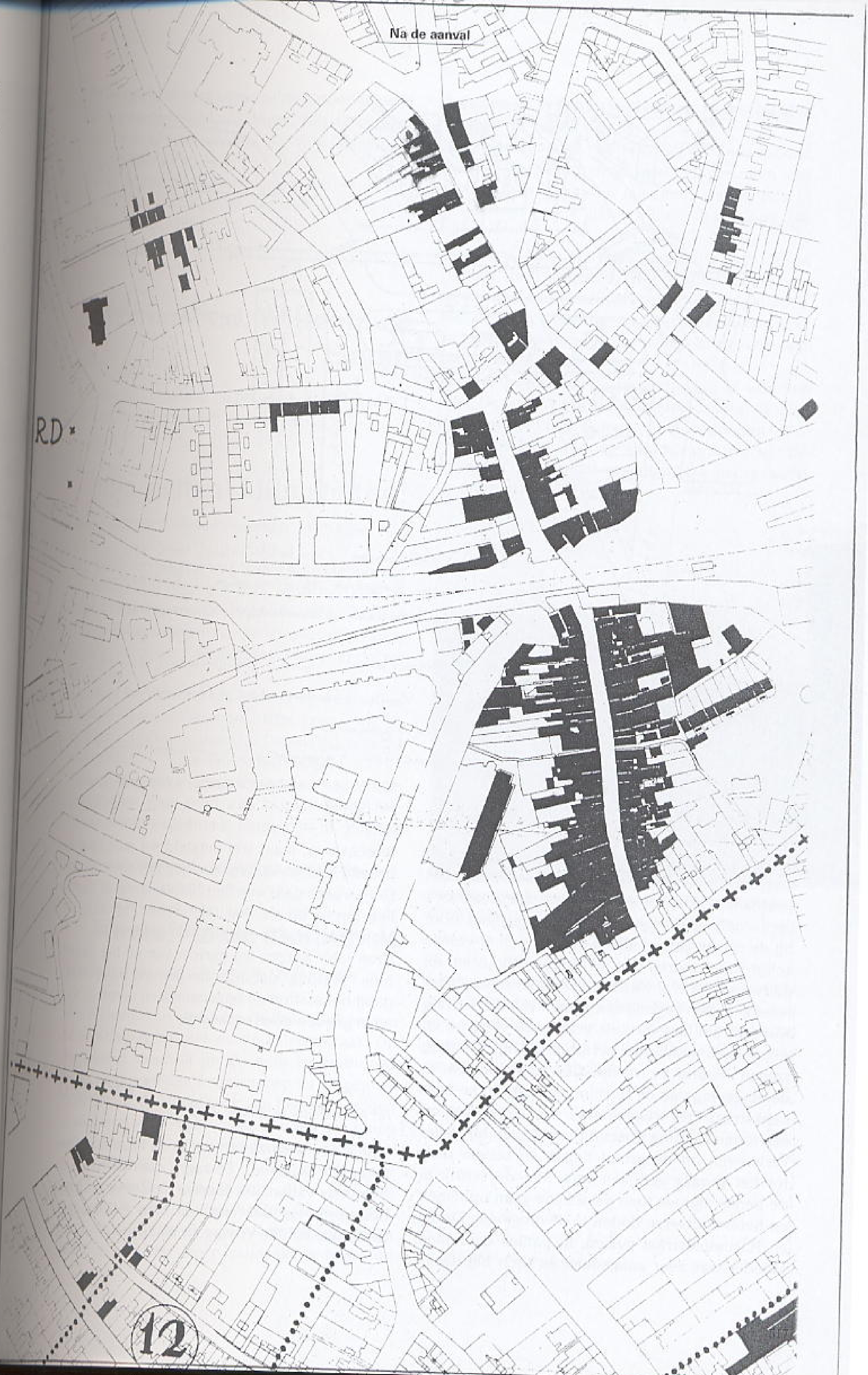
Na de aanval
12

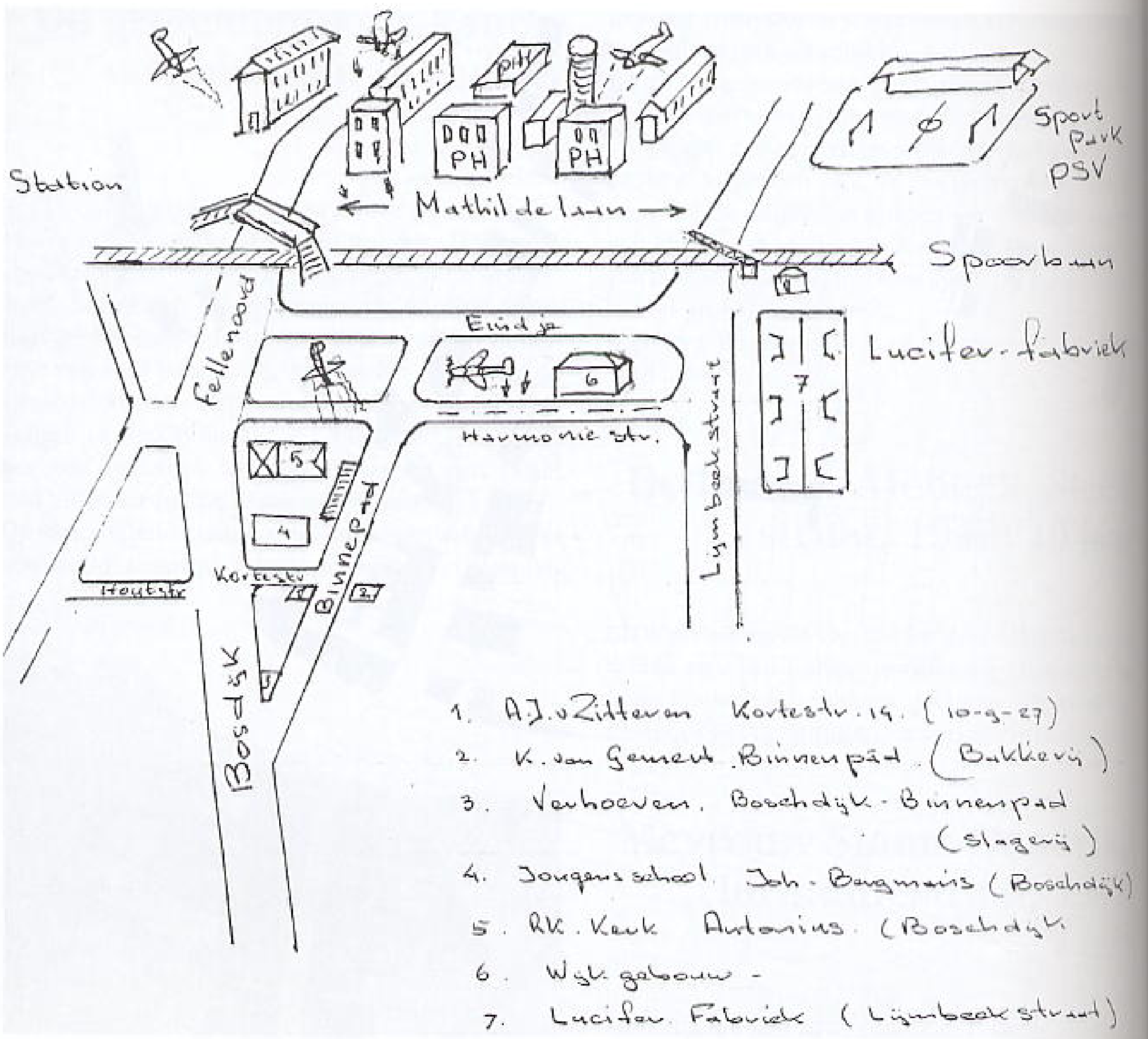

798. Hr. A.J. van Zitteren tekende schematisch alles in wat hij zag.

dijks, Wim van Gemert, Flip v. Hout, Leo Huibers en Jan v. Luyk.
Ik had juist van de Sint een leren bal gekregen en was met bovengenoemden op de stoep aan het voetballen. Toen de eerste vliegtuigen overkwamen, zoals op de schets wordt aangegeven, hoor bij de eerste aanval alleen schieten en afweergeschut van de toren van de Philips-gebouwen. Bij de tweede aanval was het van onze straat beter te volgen. De vliegtuigen kwamen van uit richting Wal-Stratum laag over de gebouwen vliegend en zagen de bommen als schijven uit het vliegtuig komen. Vooral de verdwaalde bommen o.a. in de omgeving van de Harmoniestraat-Eindje-Lijmbeekstraat (zie wijkgebouw). We zetten het op een lopen richting Boschdijk en gingen bij slager Verhoeven op de grond liggen en bleven daar tot het gevaar geweken was. Met de schrik in de benen zijn we toen de schade gaan opnemen en hebben diverse doden in de omgeving Eindje en Harmoniestraat gezien. In paniek naar huis. Moeder was zeer aangedaan en toch blij dat ik terecht was, maar wel ontsteld dat mijn jongste broer 7 jaar en oudere zus nog niet thuis waren. Deze waren naar een Sint-Nicolaasfeest in Katholiek Leven op de Wal (Het Spoor "St. Rafael"). Mijn vader was in dienst bij de spoorwegen.
Uren later kregen we bericht van uit het ziekenhuis "Vestdijk" dat mijn zus gewond was geraakt nabij het station en opgenomen en verzorgd was en in goeden doen verkeerde

Petoeten

Hr. A. Wildenberg, Eindje, 1942; 19 jaar

Vader, broer en zus waren in de keuken aan het petoeten (kaarten). Ze zagen door het raam de bommen vallen. Bij familie de Zeeuw waren 3 doden. Er lag ook nog een bom (blindganger) tussen de familie Vrijdag en Wildenberg.

Bij de familie Vrijdag zagen ze de kinderlijkjes in de heg en de spiegel was kapot. Het servies uit het theekastje was weg, het glas nog heel en het deurtje weer dicht.
Maria Vrijdag was levend begraven onder een zware balk. De volgende dag was deze balk te zwaar om op te tillen.
Op het Eindje waren 13 doden.

Mevrouw v.d. Wittenboer, Eindje

Zij was op de middag op het fornuis witlof aan 't koken. Toen barstte het geweld los.

Mijn stelten! Mijn stelten!

Mevrouw Bos-Willemsen, Kattenstraat, 1942; 8 jaar

Op die Sinterklaasdag was ik met mijn stelten, die ik van de Sint gekregen had, rond het huis te lopen. Plotseling werd de lucht zwart van de vliegtuigen en ze kwamen van Strijp over de Philips klokketoren en de Edisonstraat. Ze waren ontzettend laag.
Ons huis stond achter het kerkhof en we hadden weiland rondom. Vader was timmerman en hij had een schuilkelder gemaakt tussen het kerkhof en het P.N.E.M.-huisje aan de Boschdijk.
Tijdens die aanval renden we niet naar onze schuilkelder, want deze was 25 meter weg. We gingen met z'n allen naar binnen en in de gang staan.
Ik riep maar steeds: "mijn stelten, mijn stelten!"

We stoften de stolpen af

Mevr. J. van Hout-Soons, Boschdijk, 1942; 10 jaar

Mijn ouderlijk huis stond aan de Boschdijk tussen de v. Kinsbergenstraat en de Ruyterstraat. Op die zondag kwam ik uit de kerk en traditiegetrouw kregen we dan tomatensoep en gingen we meestal naar de bibliotheek van Leo Verbruggen op de Fellenoord. We moesten dan boeken halen voor vader: "De Saint" en moeder o.a. "Love Story" van Kurt Mahler.
Deze keer was het Sinterklaas en gingen we liever niet, want we wilden spelen met hetgeen we gekregen hadden. Dit heeft waarschijnlijk ons leven gered. In ons huis lagen zandzakken tegen de opkamer en er waren veel muren. Hier schuilden we toen de aanval begon.
Ik liep te ver weg van huis n.l. de Ruyterstraat. Toen er weer een aanval kwam gingen allen snel naar binnen maar voor mijn neus viel de deur in het slot en was ik alleen buiten. Ik was heel erg bang.
De buren, Mina en Trina Seerden zagen me en riepen: "Kom binnen". Ze waren bezig om stof wat gevallen was te verwijderen en stoften de stolpen, met de heilige beelden eronder af. Er kwam veel stof uit het plafond en ze waren bezig wortelenstamppot te maken.
Moeder begon met te roepen, want ik was vermist. De buren riepen: "het meiske is hier". Ik ging naar huis en kreeg ook nog op mijn donder.
Op die middag aten we 's middags spruitjes. De peperpot was kapot gevallen. De peper werd opgeveegd.

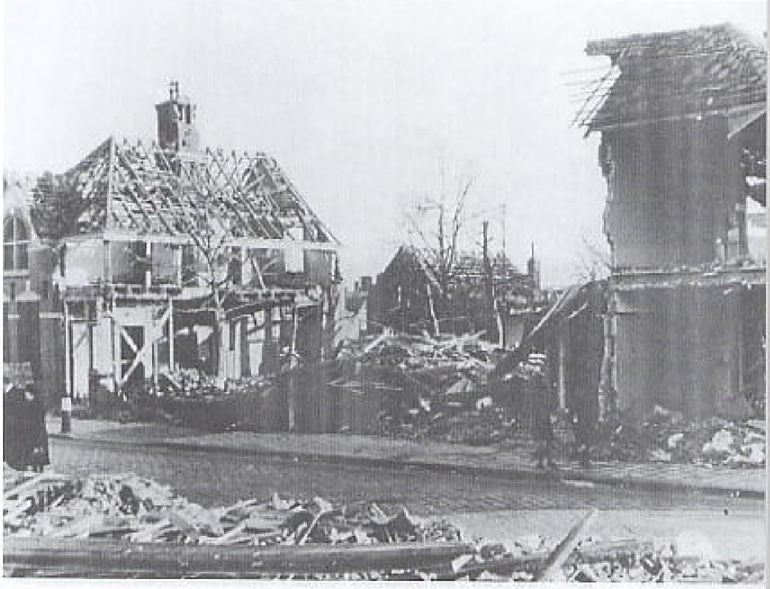

799. Bomschade in de Juliusstraat rechts boven wordt alweer opgeruimd en gepoetst.

Later ben ik met vader en mijn broer Theo naar het Philipsdorp gaan kijken. Er kwam toen nog een ontploffing met een gil, die ik niet gauw zal vergeten. Dit was bij de Mathildelaan. Dit was waarschijnlijk een tijdbom.

800. De Oude Toren bleef gelukkig gespaard voor het oorlogsgeweld.

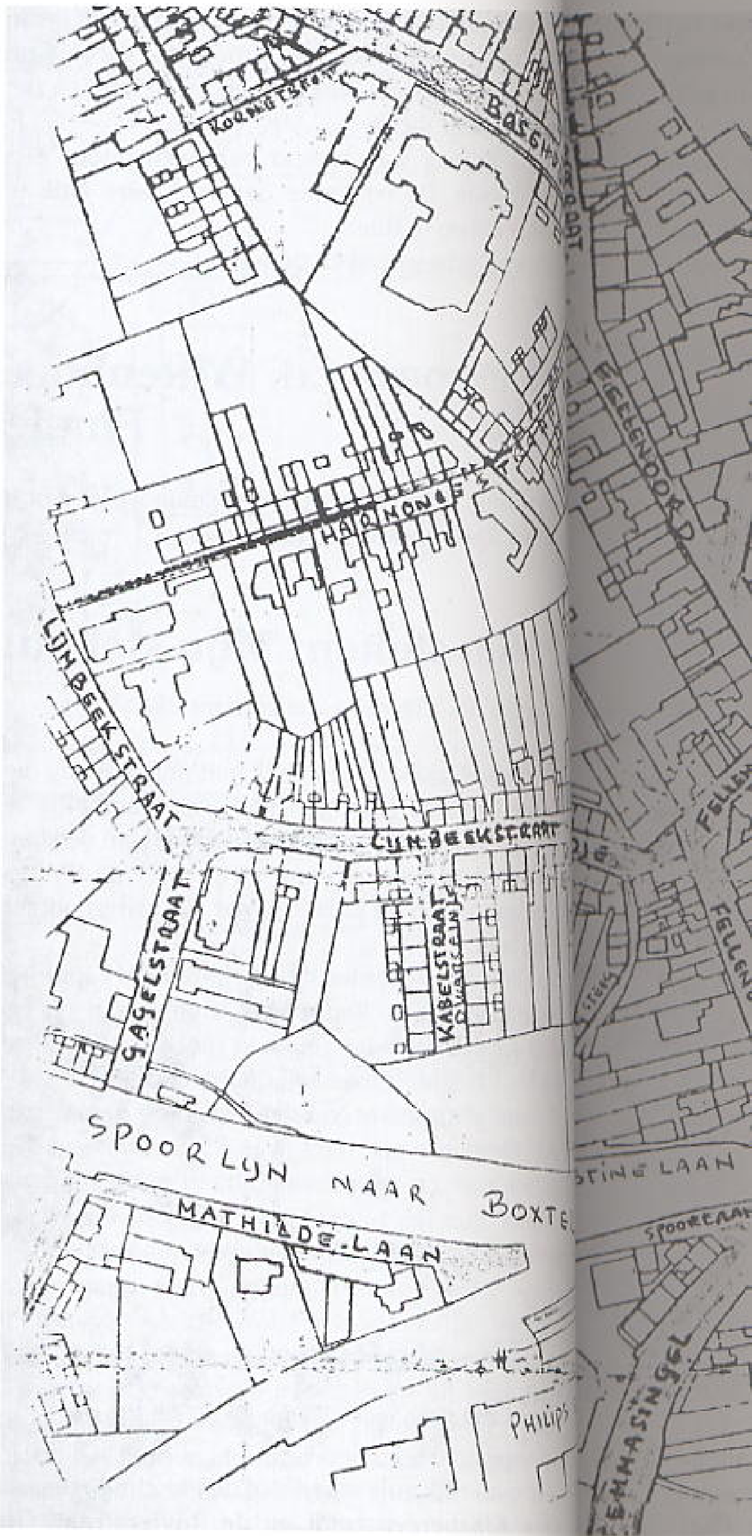

Vader gaf mij een giet-ijzeren pan op mijn hoofd

Mevrouw Schellekens-Ten Voorde, Marconilaan, 1942; 18 jaar

Aan de overkant van onze straat waren mitrailleurnesten (aut. luchtafweergeschut), nabij de gaarkeuken.

Op 5 december speelden mijn vriend en ik Sint en Piet. Hij vroeg mij de avond: "om kennis te mogen hebben". Moeder maakte borstplaat en vader, die in de textiel werkte, ruilde zo textiel voor suiker. Toen kwamen de dag daarna de vliegtuigen.

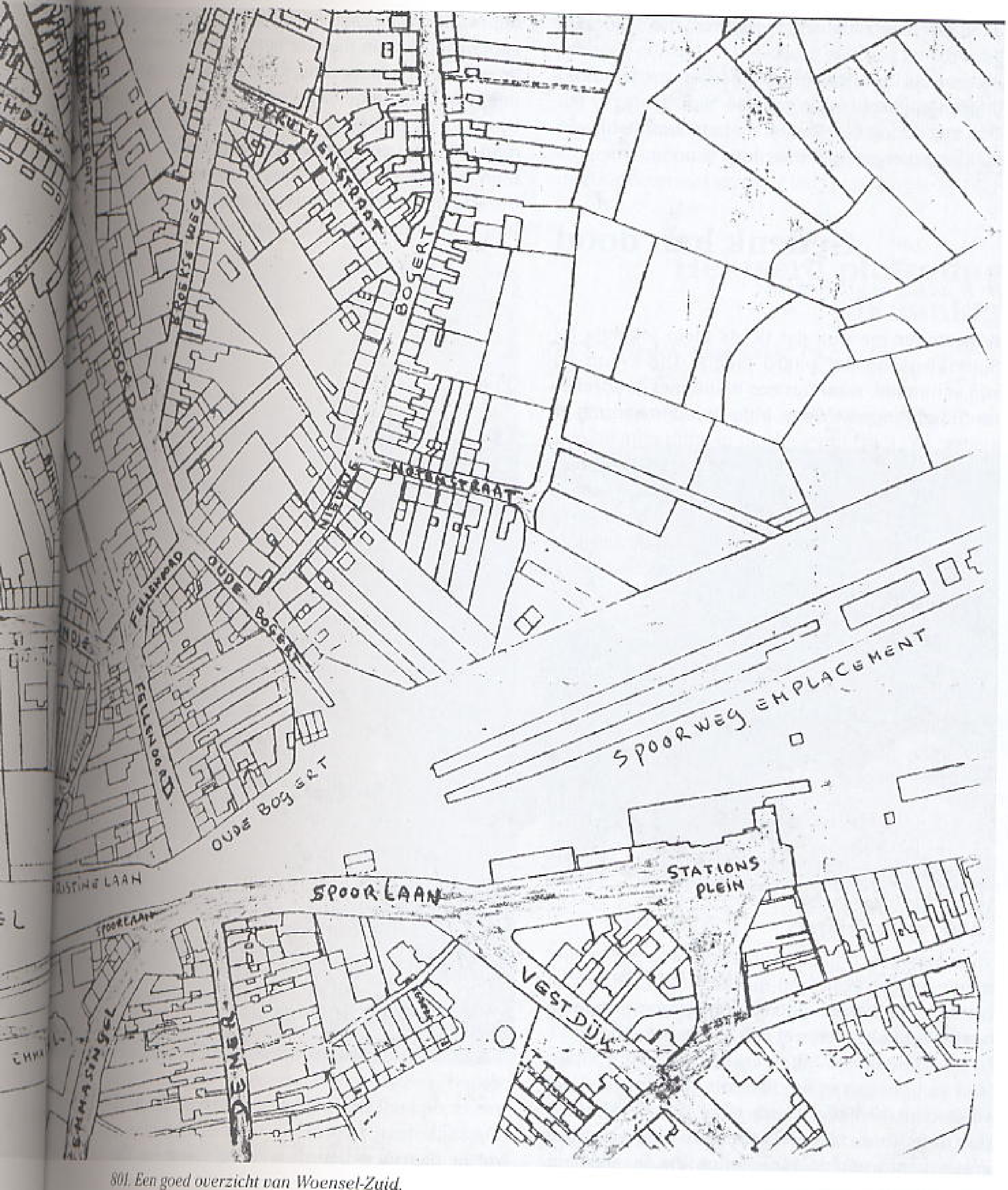

801. Een goed overzicht van Woensel-Zuid.

Vader dacht dat er stukken van de vliegtuigen vielen, maar dat bleken bommen te zijn. Op dat rookte mijn broer een sigaar en dook onder de tafel met zijn zus. Een van de bommen viel niet ver van het afweergeschut nabij de gaarkeuken en nog een andere bij het tankstation van Duré. Toen doken wij het keldergat in. Vader gaf mij een gietijzeren pan op mijn hoofd als bescherming.

Toen het even rustig was gingen we naar de buurvrouw, die had een baby van enkele weken. Ze lag met de baby in de gang op de grond. We hebben ze meegenomen naar ons huis.
Toen kwamen de 2e en 3e aanvalsgolf en plotseling een blinde man bij ons in de gang schuilde. Daarna was er alleen nog maar stof en nog eens stof. Even later gingen we naar de Lijmbeekstraat

en daar had zich een zieke man de kelder in gerold.
In ons huis lag later het glas in lood van de buitendeuren opgerold in de gang.
Ook zag ik nog een jongen met stelten die hij van de Sint gekregen had naar huis rennen.

Gedenk hun dood

Hr. H. de Mul, m.b.t. Wattstraat

Ik herinner me nog dat ik als klein jongetje bij Sinterklaas op het paard mocht. Die kwam op zijn schimmel, waaraan een mand met goudrenetten hing, langs de deur. Mijn moeder had me er

802. Lenie de Mul (rechts).

voor opgegeven maar mijn vader was het er niet mee eens geweest toen hij thuiskwam en er van hoorde. We vierden geen Sinterklaas vanwege de oorlog maar kregen wel een cadeautje.
In de woonkamer hing een foto en een doopbewijs van ons zusje, dat ik nooit heb gekend. Heel vaak ben ik meegeweest naar het Kerkhof bij de Oude Toren. Iedere zondagmiddag werd het grafje verzorgd: de bloemetjes die in een jampotje stonden werden vervangen of kregen vers water uit de kraan bij het pad. Vlakbij was de plaats waar ook de geallieerde militairen begraven liggen.
Ook herinner ik me dat ik met mijn moeder bij de onthulling van het Bevrijdingsmonument ben geweest. Ik zag toen een wit laken over iets groots en vreemds. Iemand, ik stond vlak vooraan, vroeg of ik hem daarmee wilde helpen maar ik durfde dat niet.

Mijn vader was er niet bij. Hij sprak nooit over het gebeurde en mijn moeder heeft het haar verder leven met zich meegedragen. Pas enige jaren geleden is het me duidelijker verteld.
Die zondag, de fiets al klaargezet voor het raam omdat hij om een uur aan het werk moest, keek mijn vader naar buiten. Naast hem stond de kinderwagen met mijn oudere zus erin. Mijn moeder had ons oudste zusje in haar bedje gelegd en

803. D
aan d

was in de keuken. Plotseling zag vader een vliegtuig aankomen, hoorde een donderend geraas en wat er daarna gebeurde weet hij niet meer. Het raam was eruit geslagen, in de kinderwagen lagen stenen en het plafond was ingestort. Moeder is uit het puin bevrijd maar haar oudste kind heeft ze niet meer mogen zien. De winkel van de buren had een voltreffer gekregen en was helemaal verdwenen.
Mijn ouders, moeder was gewond, zijn met mijn zus in de kinderwagen naar de Hulppost gebracht. Toen is een vriendin, die gehoord had dat er ook bommen gevallen waren in de Wattstraat, geko-

803. De vernielde benedenwoning van de Fam. De Mul aan de Wattstraat (op de achtergrond).

men en heeft hen geholpen aan onderdak. Een tante en een zus van moeder zijn nog geweest bij de Obamgarage waar het kistje stond. De begrafenis is geleid door een ouderling omdat de Dominee niet kon komen vanwege Luchtalarm. Na enige maanden kregen mijn ouders een huisje in de Ampèrestraat en daar ben ik geboren.

Het werd plotseling pikdonker

Hr. S. Hobbelen, Edisonstraat, 1942; 10 jaar

Ik ging samen met mijn zus Marietje tabak brengen bij mijn tante in de H. Geeststraat. We gingen vanuit de Edisonstraat langs het Duitse FLAK en langs het voetbalveld via de Lijmbeekstraat door de Beemd naar de Woenselse overweg en daarna richting Wilhelminaplein. Bij de eerste aanval viel er een bom vlakbij en we gingen terug naar de Beemd. We waren niet ver van Philips vandaan. Het werd plotseling pikdonker en toen ik in de Lijmbeekstraat was zag ik richting Strijp een enorme flits. Waarschijnlijk een crash van een vliegtuig besefte ik later. Terug naar de Marconilaan en doken bij een bakker in de oven.
Bij thuiskomst was mijn St. Nicolaascadeau een fietsbinnenband als worst. Opgeblazen met touwtjes aan twee zijden!!

De boeren geloofden ons toen wel

De heer Vervoort, Marconilaan, 1942; 13 jaar

Op het moment van de aanval was ik ongeveer 1 km buiten de stad. We gingen naar boer Verhagen. Op Vlokhoven was de H. Mis uit.
Later liepen we verder over een zandpad en toen kwamen er 4 à 5 vliegtuigen zeer laag over. We vluchtten een café binnen waar de boeren aan het kaarten waren en ze geloofden ons niet. Wij dachten ook dat we droomden. Wij weer naar buiten en toen kwam er weer een nieuwe aanval en wij renden weer opnieuw terug naar het café en kropen daar in een kast. De boeren geloofden ons toen wel.
Op de Nieuwe Dijk stonden de Duitsers met hun geweren op de vliegtuigen te schieten!

In het kielzog een massa witte veertjes

Mevr. G. Close-Putman, Bakkerstraat

Een mooie ochtend die zondag voor ons kinderen. Na op zaterdagavond het hele repertoire Sinterklaasliedjes te hebben gezongen en de klomp vol stro en winterwortelen bij de zwarte haard in de huiskamer te hebben gezet wisten we het. Sint Nicolaas had gereden. Mijn broertje van een jaar, mijn zusje toen 5 en ikzelf zeven, hadden ieder een stuk tafel en een gedeelte van een divan vol met presentjes en nieuwe kleertjes. Nu beseffen we pas wat voor offers onze ouders hebben gebracht om in die moeilijke tijd dit voor elkaar te krijgen. Ik weet dat door ruiling van het mooie linnengoed van ons mam heel wat tot stand kwam. Ze werkte vroeger voor de directie bij de koninklijke weverij van Dijk evenals mijn vader en ze had daarom schitterend linnengoed en damasten tafellakens.

We hadden het druk met alles te bekijken en speelden met ons nieuwe speelgoed. De geuren van de zondagse soep en het heerlijke stoofvlees omdat het feestdag was herinner ik me nog als de dag van gisteren.

Mijn moeder had de tafel gedekt voor het middageten ongeveer 12 uur. 's Middags zouden we naar opa en oma gaan of toen heette het opoe. De soep was net opgeschept toen een enorm lawaai over ons scheerde. Een enorm vliegtuig kwam zo laag over dat het een stuk uit onze schoorsteen meenam. we zagen het over de huizen van de Verwerstraat verdwijnen met in het kielzog een massa kleine veertjes, waarvan ik nog steeds de herkomst niet weet. De soep zat tegen het pafond, een gek maar angstaanjagend gezicht.

Ik denk dat mijn vader hem heeft gered

Toen hoorden we gegil op straat. Mijn vader opende de deur en we gingen allemaal mee. Bij ons huis en dat van de buren waren portieken met van die halve gemetselde muurtjes waar we hele zomeravonden op zaten te kletsen.

Mijn vader schreeuwde dat we naar binnen moesten en vanachter een muurtje overzag hij de situatie. Mijn vader was lid van de luchtbescherming en instructeur van de E.H.B.O. en was altijd klaar om hulp te verlenen.

Er werd geschoten en een jonge knul van plus minus 13 jaar zigzagde door de Bakkerstraat in pure doodsangst. Mijn vader riep naar hem, kom hier naar toe en sleurde hem bij ons naar binnen. De divan die even te voren nog het middelpunt was van vrolijk vertier was inmiddels naar voren geschoven met een ruimte zodat we met zijn allen er achter konden. De jongen kroop huilend en trillend over zijn hele lijf er achter en lag daar uren later nog. Een idiote Duitse soldaat die altijd de wacht had op de hoek van de Verwerstraat voor het huis van de Fam. Hermans en de doorgang belette naar het grote veld er achter was als een gek aan het schieten geslagen. Op een doodgewone jonge knul, die, dat hoorden we later, op weg was naar zijn opa en oma om de schoen uit te halen. Ik denk dat mijn vader hem heeft gered. Wij weten niet hoe hij heette en we weten niet waar hij vandaan kwam. Nooit hebben we iets van de knul gehoord.

Dit zijn zo van die onbekende dingen die op die dag geschiedenis maakten in de gezinnen. Later hoorden we dat onze grootouders door het oog van de naald waren gekropen op de Broekseweg en de Demer in puin lag.

Steeds denk ik nog aan de foto's van Coppens met de Philipstoren spiegelend in het zwarte water van het begin van die Demer, zo troosteloos.

Ik zat daar op mijn Vliegende Hollander

Hr. A. Martens, Kruisstraat, 1942; 6 jaar

Wij woonde met een groot gezin in de Kruisstraat nr. 14 zoals in gele kleur op de tekening is aangegeven.

Op 5 december 1942 had ik van Sint Nicolaas een Vliegende Hollander gekregen ik was toen ruim 6 jaar oud. Het was mooi helder weer volgens mij en ik mocht met mijn nieuwe Vliegende Hollander naar buiten om te spelen, maar ik moest om 1 uur terug zijn omdat wij dan gingen eten en mijn vader van het werk thuis zou komen.

Bij de woningen Kruisstraat 36 t/m 60 was een breed trottoir en wij noemden dat altijd "grote stoepen". Dit was natuurlijk een mooie plaats om te spelen. Volgens mij om iets voor 12 uur ineens een hoop herrie. De luchtsirenes gingen en de paar mensen die op straat liepen "vlogen" naar binnen en er was niemand die naar mij omkeek. Plotseling uit het niets kwamen zeer laag volgens mij maar enkele vliegtuigen over met een angstaanjagend geluid.

Ik zat daar op mijn Vliegende Hollander en wist niet wat te doen, het was namelijk het eerste bombardement op Eindhoven. Ik zat daar en de vliegtuigen scheerden over mijn hoofd, zij kwamen vanuit het noorden. Ik wist niet wat te doen. Toen

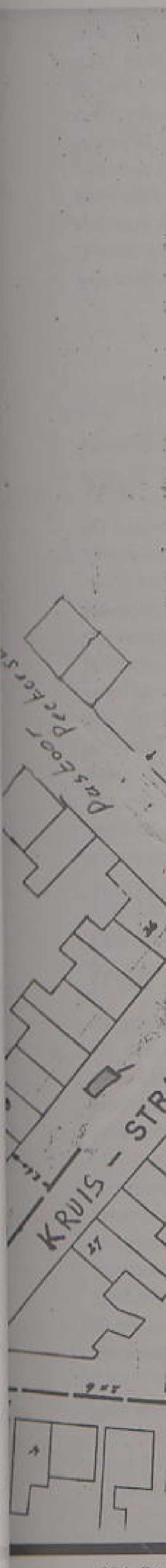

804. De
Vliegend

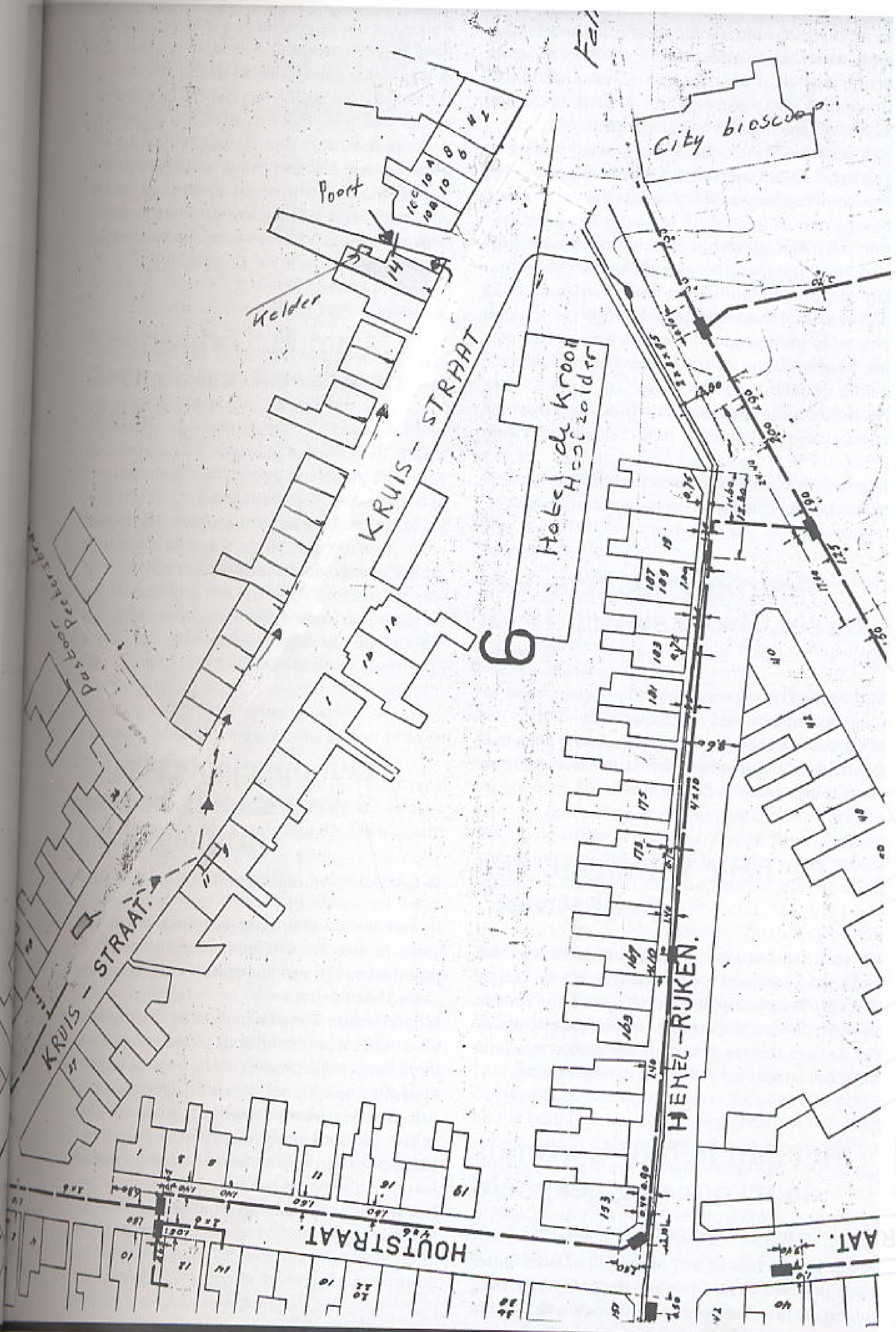

804. De vluchtweg die Hr. A Martens aflegde met zijn Vliegende Hollander.

werd het even plotseling weer stil. Ik ben toen de Kruisstraat overgestoken en heb mij verstopt achter een klein muurtje tussen huisnr. 11 en 13. Hoelang ik daar gezeten heb weet ik niet meer maar volgens mij was het maar heel even.
Het was ineens doodstil. Ze waren plotseling gekomen uit het niets en na enkele minuten weer verdwenen. Daarna ben ik weer overgestoken en ben naar huis gerend. Ik weet dat ik op het trottoir over een glastapijt liep van glasramen die stuk waren gegaan. Ik liep opzij van het huis maar kon de poort door de luchtdruk of omdat hij ontzet was niet open krijgen. Ik begon te schreeuwen en te roepen en mijn oudere zus, ons Fransje, die nergens bang voor was kwam mij vanuit de kelder ophalen.
Na het einde alarm gingen wij uit de kelder en zagen dat praktisch de hele Fellenoord zwaar gebombardeerd was met vele doden en dat ons huis waarvan alle ramen en buitendeuren op de grond lagen er nog goed vanaf gekomen was.

Mevrouw Spapens-Van Iersel, Broekseweg, 1942; 3 jaar

Van Sinterklaas kreeg ik een poppenwagen en ging naar oma in een zijstraat.
Toen de aanval begon werd ik opgepakt en in café Dijstelblom binnengebracht. Daar werd ik op de tonnen bier gezet in de kelder.

De heer Verhagen, Van Speijkstraat 7

Hij was aan het voetballen nabij de Kruisstraat. Plotseling kwamen de vliegtuigen en ze gingen met z'n allen plat op de grond liggen. Later renden ze naar de Van Kinsbergenstraat. Daar zagen ze dat de Fam. Bakers getroffen was en dat er achter de Schoolstraat een vliegtuig was gevallen.

Met Jan heb ik 's avonds daarvoor nog gespeeld

Hr. J. Rooyakkers, Woenselse Markt, 1942; 7 jaar

Tegen 12 uur was ik met mijn stelten (van Sinterklaas) op de Markt. Opeens waren daar die vliegtuigen die takeling over de lindebomen vlogen om onder het afweergeschut te blijven wat op de Philipsfabrieken stond opgesteld. Ik ben naar huis gegaan waar inmiddels het glas van de ruiten in de aardappels lag. Er was ook een bom gevallen achter ons huis (Piet Heinstraat 5). Daar woonde de Fam. Wernaart. Jan Wernaart en zijn moeder kwamen om. Met Jan heb ik 's avonds daarvoor nog gespeeld. Het eten met konijn moest worden weggegooid. Ik ben met mijn stelten naar buiten gegaan, waar ik op de stoep een lichaamsdeel zag liggen

Mevr. M. Löring-Hoeks, Brouwerstraat 36, 1942; 9 jaar

Op die Sinterklaasdag ongeveer 12 uur begon de aanval. Vader deed de voordeur open en er hing een dikke aswolk in de straat.
De St. Antoniuskerk werd getroffen. Mijn moeder en mijn broer gingen de volgende dag naar de kerk. Ze zagen dat het schip door enkele bommen was getroffen. Ze liepen later door naar de stad en zagen o.a. dat de voetbrug was getroffen.
Op de Demer lagen de worsten van slagerij Spoorenberg op straat.

Een opgelapte poppenwagen en ik had een bruine rok aan

Mevrouw Dings-Hoens, Keldermansstraat, 1942; 9 jaar

Ik zou die middag naar een Sinterklaasmiddag gaan in het P.O.C. (Philips Ontspannings Centrum) vanwege een speeltuinvereniging. Dat was in de Mathildelaan.
Mijn vriendin was al aan de deur, maar ik moest wachten tot vader, die naar Nederwetten was voor twee roggebroden, terug was. De bommen vielen en ook bij het ontspanningsgebouw waar drie meisjes werden gedood. Op die dag kreeg ik van de Sint een opgelapte poppenwagen en ik had een bruine jurk aan. Enkele meisjes kwamen terug en gingen bij ons in de kelder.
Het wachten op vader heeft misschien mijn leven gered.

Het glas viel in onze aardappelen met spruitjes

Mevrouw Dielissen, Schoolstraat/W. Barentzstraat, 1942; 25 jaar

Op 6 december 1942 kregen we de schrik goed te pakken. De Engelsen bombardeerden de Philips fabrieken en de binnenstad. Dat was maar een goed 5 minuten lopen van ons vandaan. We zaten net aan het middageten, het was op 'n zondag en Sinterklaas. Deze keer hadden we eens geen wortels van 't paard, maar spruitjes, die we allemaal graag hadden.
Ineens hoorden we 'n oorverdovend lawaai, en 'n bommenwerper kwam een paar meter over ons huis geraasd, brandend. Alles werd zwart, de ramen van 't hele huis vlogen eruit. Alle schilderijen en spiegels vielen van de muur, en 't glas viel in onze aardappelen met spruitjes.
We wisten niet wat er aan de hand was. Het was alsof de hele straat in brand stond, en alles lag vol met zand en roet.
Toen hoorden we 'n luide knal, en het vliegtuig stortte neer in de tuin van 'n huis bij ons in de straat. Het was ongeveer 60 meter van ons af en er woonde 'n gezin in met 9 kinderen, die wonder boven wonder niets mankeerde.
Maar in de straat achter ons had 't vliegtuig 'n paar bommen op 'n huis laten vallen, waar ook 'n groot gezin van 9 kinderen woonden, we kenden ze heel goed.
Die zelfde morgen, was ons Ma nog met haar mee naar huis gelopen, van de kerk uit. Die vrouw was op slag dood, en het kindje dat ze verwachtte ook.
De man en 2 kinderen brachten het er levend af. De man verloor niet alleen zijn vrouw en 7 kinderen, maar ook nog een van z'n ogen. Een van zijn overlevende kinderen is maanden daarna nog ziek geworden, ze had kou gevat en kreeg longontsteking. Gelukkig bracht ze het er levend af.
Het was bitter koud, en al brandde de kachel, 't haalde niet veel uit, met geen ramen in 't huis. Zo gauw we konden spijkerden we de ramen dicht met planken en karton. Glas kon je voorlopig toch niet krijgen, er was veel te veel nodig overal.
Toen we dan eindelijk na verloop van tijd, 't glas er weer in hadden, kwam er weer 'n bombardement en vlogen ze er weer uit.
Dat was vechten tegen de bierkaai. Nu, op 6 december, moesten we ons huis uit, want er lagen nog bommen onder 't vliegtuig, die nog opgeruimd moesten worden. We bleven 'n paar uur bij vrienden in de volgende straat.
Toen 't vliegtuig neerviel waren ons Richard en onze ... niet thuis. Ze waren naar Riethoven, waar een broer woonde van onze Pa, en waar hij wat brood zonder bon ging halen.
Op die dorpen kon je dat nog wel krijgen. Toen ze thuis kwamen, en ons bij de buren vonden, was 't eerste wat onze Richard zei, mijn tabak ligt nog binnen, dat ik voor Sinterklaas gekregen heb, dat ga ik gauw halen.
Weg was hij niet luisterend naar ons Ma, die riep, je mag er niet in, het is te gevaarlijk. Dat was tegen dovemans oren gezegd.
Hij was nog niet lang aan 't roken, en had daarom op ons Ma's tabaksbon 'n pakje shag gekregen, waar hij heel wat sigaretjes van kon draaien. Toen niemand het zag, kroop hij gauw door 'n gebroken ruit, en kwam triomfantelijk, met z'n tabak en vloeitjes terug.

Je leven wagen voor een pakje tabak

Ons Ma schudde haar hoofd in ongeloof, nou kan ik er helemaal niet meer over uit. Je leven wagen voor een pakje tabak.
Toen het donker werd gingen we toch maar naar huis, wat moesten we anders doen? De mensen van de luchtbescherming zeiden, als je maar zachtjes doet, het is voor jullie eigen risico, als je naar huis gaat.
We waren nauwelijks thuis, en waren koffie aan 't zetten, toen er gebeld werd. Het was 'n Duitse soldaat, die ons duidelijk probeerde te maken, dat we er uit moesten. Hij was heel vriendelijk, en zei zo goed en zo kwaad als hij kon, dat hij er niets aan kon doen. Moet je ook een bakje koffie zei ons Ma, op de koffiepot wijzend. Zij zag alleen maar 'n koude jongen, die ver van huis zijn plicht moest doen. Hij lachte en duidde aan als hij dat deed, z'n kop eraf zou gaan.
Hij zei, op zich zelf wijzend, "Oostenrijker". In ieder geval we moesten eruit, maar waar naar toe zo laat op de avond? We waren met 12 man met onze Frans mee, grote Christ, z'n broer was vrijwillig naar Duitsland gaan werken, wat onze Pa nu niet zo geweldig vond.
Niet dat hij voor de Duitsers was, maar hij vond het te saai op de fabriek, waar ook onze Pa werkte, en die hem dat baantje bezorgd had. En dat vond onze Pa nog 't ergste, want hij stond op de fabriek goed aangeschreven. Zodoende had Christ dat baantje meteen gekregen.
Hij zat nu in Duitsland, en misschien hoopte hij wel, om daar eens wat avontuurtjes mee te maken. Dat zat hem in 't bloed denk ik, z'n Vader was ook in Indië geweest en had daar nu 'n pensioen van.

In ieder geval goede raad was duur, ons Ma pakte vlug wat brood en kleren bij elkaar. De kleinste in 'n wandelwagen en daar gingen we dan.

En ons Ma liep 's nachts met de pot rond

Ons Hennie was nog klein, te klein om te weten wat er om ging, maar ons Mien was al wat ouder, en erg zenuwachtig, en heeft van deze tijd meer in haar opgenomen, dan wij erg in hadden. Ze zag spierwiet en rilde van angst, als ze aan 't bombarderen waren, nu ook stond daar 'n soldaat in huis, met 'n groot geweer over zijn schouder.
Ons Ma rilde van de zenuwen, wat op de kleintjes ook al weer 'n slechte indruk maakte.
Ons Lien en ik werden naar Tante Marie in Tongere gestuurd. Onze Richard en Frans naar Tante Mien.
Pa en Ma gingen met de 3 kleinste naar Tante Dien in Stratum, en onze Grard, Henk en Christje waar naar Tante Marie in Woensel. Het werd een slechte week.
Onder het vliegtuig lagen nog 3 onontplofte bommen en uit het vliegtuig haalden ze 9 gesneuvelde soldaten. Dat was toch wel erg en dan te denken, dat er zoveel vliegtuigen naar beneden werden geschoten. We begonnen nu de toestand wel 'n beetje ernstiger in te zien.
Dan waren wij toch nog gelukkig, al zaten we dan op 'n ander. Ons Ma had niet veel rust. Tante Dien gebruikte erg veel zout in het eten, met 't gevolg dat de kinderen meer dronken, en ons Ma 's nachts maat met de pot rondliep.
't Was voor iedereen veel meer werk, met zo'n hoop man, maar ja 't ging niet anders.
Ons Lientje en ik hadden 't best naar onze zin. Ik hielp 'n beetje mee in 't huishouden daar, en ons Lientje werd lekker verwend door Paulientje van Tante Marie, en de grote jongens.
Wij hadden, als neven en nichten, veel met elkaar op en vermaakten ons best. Mee en dan ging ik 'ns naar ons Ma kijken, en hielp dan Tante Dien weer 'n beetje. Paula en haar zusje Nellie hielpen met de kinderen wassen en zo, maar we waren toch weer blij toen alles veilig was, en we weer allemaal bij elkaar waren in ons eigen huisje.
De ramen waren weer eens dicht gespijkerd met ouwe planken, en het was erg donker binnen. Maar we hadden wel geleerd om ons eigen te behelpen. We haalden 't glas uit de schilderijen die nog heel waren, en plakte die met plakband over de gaten.
Zo doende hadden we 'n beetje licht, en hoefden we niet de hele dag de lamp aan te hebben. Niet dat 't veel scheelde, want we hadden over dat beetje glas nog wat reepjes plakband geplakt, zodat, als er weer wat gebeurde, we de stukjes glas, niet uit ons eten hoefde te vissen, en ze 'n beetje bleven hangen.

Bron: Herinneringen boekje "3 x 3 = 9", 1988 (Australië)

Een Meccano-doos en een glijer

Hr. J. Bakx, Brugstraat, 1942; 9 jaar

Ik was 9 jaar en woonde in de Brugstraat, een zijstraat van de Broekseweg. Aan het einde van de straat stroomde de Dommel en daar stond de Watermolen. Nu is het de toegangsstraat van de T.U. De molen is bij de bouw van de T.U. afgebroken.
Hemelsbreed was de afstand van ons huis naar de Philipsfabrieken in het centrum een paar km, met alleen de Beemd, wat huizen (Oude Boogert) en de spoorlijn er tussen.
Het was zondag 6 december 1942, St. Nicolaasdag. 's Nachts was St. Nicolaas geweest (dat was toen zo). Mijn broer en ik (2 jaar jonger) waren al om 4 uur wakker. De kadotjes stonden op of langs de tafel. Voor mij was er een Meccano-doos en voor mijn broer een glijer (step). Die hadden ze 3 weken van tevoren weggehaald. St. Nicolaas had hem een andere kleur gegeven en zo had hij weer een nieuwe step.
We hoefde voor die ene keer niet naar de kerk. Om 10 uur kwam Oma (toen Opoe) naar de kadotjes kijken die we gekregen hadden. Opa moest werken. Tot 12 uur hadden we gespeeld, de tafel was gedekt.
Het was rond half een. We zaten net aan tafel. Ons moeder kwam juist met de soep uit de keuken. Op dat moment was er een donderend geraas. We wisten niet wat er gebeurde. We keken naar buiten en zagen tientallen vliegtuigen die rakelings over het dak van ons huis kwamen.

De soldaten sprongen in paniek naar beneden

Een paar seconden later barste een hels kabaal los. Bommen vielen op Philips, de Demer werd helemaal plat gegooid, en het station werd geraakt. Op de Philipstoren stond afweergeschut. De soldaten sprongen in paniek naar beneden.
Ons Pa riep: "een bombardement, vlug naar de keuken onder de tafel", zelf vloog hij naar boven want m'n jongste broer was toen nog maar een 1/2 jaar en lag boven in bed. Het huis trilde en

805. Schade in de Harmoniestraat. Op de achtergrond de St. Antoniuskerk, die ook getroffen werd.

schudde. In de kamer vloog een raam eruit. Hoe lang het duurde weet ik niet maar het leek een eeuwigheid. Toen het stil werd ging ik met vader naar boven, van daaruit kon je zo op Philips kijken. Het Hoofdkantoor stond in brand en grote rookwolken hingen boven het centrum.
Iedereen was van slag en het was dus echt oorlog. Voor ons kinderen was oorlog alleen uit verhalen over ons heen gegaan.
Maar na 6 december zat er de schrik goed in. Een uur later. Opa was ondertussen ook naar ons toegekomen en we waren amper van de schrik bekomen toen er aan de voordeur werd gebeld. Ons Pa deed de deur open en er stond iemand aan de deur die naar Opa en Oma vroeg. Opa en Oma woonde in de Piet Heinstraat 11. Opa ging naar voren en kreeg te horen dat er een bom was gevallen op nr. 15 en dat de helft van hun huis in puin lag, en of ze vlug konden komen.
Ons Pa en Opa zijn direct gegaan. Opa's huis was zwaar beschadigd. Op nr. 15 waren 2 doden en op nr. 13 zaten 3 mensen onder het puin. Er was een vliegtuig aangeschoten en die had voordat het neerstortte z'n bommen los gelaten. Het toestel schijnt neergestort te zijn achter de van Kinsbergenstraat.
Toen we 's avonds naar bed gingen zagen we vanuit bed het Philipshoofdkantoor branden. Voor ons kinderen was het een angstig gezicht en van slapen is niet veel gekomen.
Het huis Piet Heinstraat 15 had een voltreffer gehad. Daar woonde de Fam. Wernaart (bijgenaamd "de Blauwe"), man, vrouw en kind. Ze kwamen die morgen uit de kerk en waren op weg naar huis. Onderweg kwamen ze bekenden tegen en de vader bleef even praten.
Moeder en kind gingen naar huis om voor het eten te zorgen. Ze waren maar net thuis toen de bommen vielen.
Het was een voltreffer. Moeder en kind waren op slag dood.

De trouwring terug gegeven

Enkele weken later. Opa en Oma hadden een hond (een tekkel). Deze hond kwam de tuin ingelopen

met de hand in z'n bek van de overleden vrouw. Hij had deze onder het puin vandaan gehaald. Aan de hand zat de trouwring van de vrouw. Oma pakte een doek en pakte de hand uit de bek van de hond. Zo kon ze de trouwring aan de man geven.
De dag daarop moest Oma naar het ziekenhuis, ze had een hele dikke arm gekregen.
De hond moest afgemaakt wordt. Vergiftiging.
Op nr. 13 woonde de Familie Van Gool, deze zijn levend onder het puin vandaan gekomen.

Hr. B. Stottelaar, Alard du Hamelstraat, 1942; 13,5 jaar

6 december 1942. Sint Nicolaas. Zover ik me kan herinneren was het een mooie zonnige winterdag. Wij woonden aan het einde van de Alard du Hamelstraat, schuin achter de Pastoor van Arskerk. Naast ons huis (Oostelijke richting) richting Son lagen weilanden, akkers en een paar boerderijen. Bij helder weer konden wij de toren van de kerk in Son duidelijk zien.
Op die bewuste zondag, ik meen rond 12.30 uur hoorden wij zware dreunen, meteen gevolgd door het lawaai van overvliegende vliegtuigen. (note: Ik weet niet of er luchtalarm was gegeven).
Zonder verder na te denken zijn wij naar buiten gegaan. De straat op. Wij wisten niet wat er gebeurde. Wij stonden amper voor het huis toen wij weer explosies hoorden, vrij snel gevolgd door laag overvliegende vliegtuigen. Vliegtuigen van de tweede aanvalsgolf. Ze vlogen zo laag dat wij duidelijk de bemanning konden waarnemen. Wij zwaaiden tegen de piloten en zij zwaaiden terug. Gezien de ligging van ons huis konden wij de vliegtuigen nog even volgen, richting Son. Volgens sommige mensen, waaronder een van de bewoners van de boerderijen vlogen een paar vliegtuigen onder de hoogspanningskabels door. De vliegtuigen vlogen zo laag om het Duitse waarschuwingssysteem te ontwijken ??. Op de Philipstoren te Strijp, beter bekend als de Klokketoren stond een Duits afweergeschut opgesteld. Volgens zeggen zijn bemanningsleden van het afweergeschut uit angst van de toren gesprongen. Vrij snel na het bombardement hoorden wij dat de Philipsfabrieken waren gebombardeerd. Later kwamen steeds meer berichten over het bombardement. Ook over de vreselijke gevolgen, nl. de Demer, Oude Bogert, en delen van de Harmoniestraat waren getroffen. Berichten over het aantal doden namen toe. Mijn vader had een radio verborgen zodat wij naar de "Engelse zender" Radio Oranje konden luisteren.

Mevrouw Vogels-Verhoeven, Vlokhoven, 1942; 7 jaar

Ik woonde op een boerderij richting Son. Ik zag toen samen met mijn moeder een vliegtuig onder de hoogspanning doorvliegen. Het toestel kwam vanaf de stad.

Van hieraf volgen fragmenten uit het verslag van Hr. P. v.d. Ploeg, Binnenwiertzstraat 16

Op z'n kant als een grote T

't Is half een, etenstijd. We zitten al aan tafel in de achterkamer. Plotseling motorgeronk van vliegtuigen. Het is echter een raar geluid, knetterend. Meteen geblaf van de luchtafweer. Als we naar buiten kijken komt er een zwerm vliegtuigen aan. Daar blijft het niet bij. In een onderdeel van een seconde besef je dat er iets akeligs gaat gebeuren. Je zag namelijk niet alleen vliegtuigen in je gezichtsveld, maar een eind onder de vliegtuigen zweven langwerpige voorwerpen.

Strijp en Gestel

Gedurende het onderdeeltje van de seconde dat je er naar kijkt lijkt het net alsof ze zweven, maar in werkelijkheid komen ze al lager en lager. Zouden ze in onze straat, op ons huis terecht komen? Nog eens goed kijken. Neen, ze dalen wel, maar ze zullen een eind verder terecht komen.
Daar davert en dondert het al van de ontploffingen, de grond dreunt, ramen en deuren rammelen en sidderen. Het motorgeronk wordt erger en het dreunen luider. "Allemaal naar binnen in de gang. Jassen aantrekken!"
Terwijl we deze veiligheidsmaatregelen nemen, donderden de bommen. In de straat vallen brokken steen neer. Waar komt het vandaan, waar is-ie-ingeslagen?
We kunnen het niet zeggen, nu eens is de explosie veraf dan weer dreunt het erg zodat het of een zware is of hij is dichtbij.
Ik kan de verleiding niet weerstaan om door de raampjes van de voordeur te kijken. Het is een angstwekkend imposant gezicht. Bommenwerpers vliegen in formatie door de lucht. Dalende reeksen van bommen, schieten in series van 4, 6 of 8 stuks schuinslinks, schuinsrechts naar beneden. En onderwijl davert, dreunt en dondert het. En alsof er nog geen lawaai genoeg is blaft de luchtafweer, springen de granaten met een scherpe knal uiteen en ratelen de mitrailleurs van de aanvallende machines. Het is een hels kabaal. Dan wordt het bijna plotseling stil, doodstil. Het geronk sterft weg. De aanval is blijkbaar afgelopen. We zeggen tegen elkaar dat het erg was en blikken in elkaars witte gezicht. We zien handen beven en zenuwachtig glimlachende gezichten. Allemaal angst, angst voor de dood! Zullen ze nog terugkomen. Even wachten nog; maar als de betrekkelijke stilte voortduurt waag je je op straat en weer zie je witte gezichten en over en weer wordt geconstateerd dat het erg was en dat er zeker slachtoffers zullen zijn. Iets wat je al lang weet! Er lopen mensen in de Staringstraat. Laten we ook gaan kijken!
In de Akkerstraat is een bom midden op straat terecht gekomen. Rondom het gat grote modderhopen, op de daken modder, kapotte ruiten. Geen dakpan ligt meer op zijn plaats. De glas in loodramen van de school hangen in flarden buiten de kozijnen. Op straat loopt iemand met een vrouw op de armen, die haar hand voor haar gezicht gedrukt houdt. Blijkbaar gewond. Ja, dat krijg je nu ook te zien.
Terwijl ik dat alles zie en in me opneem hoor ik weer motorgeronk; weer geknetter en geblaf. In minder dan een seconde dringt alles tot je door. Allemaal hollen we terug. Onderweg zie ik een vliegtuig met angstwekkende snelheid ergens over de westelijke binnenstad daveren, op zijn kant als een grote T. En onderwijl ontploffen de bommen in snel tempo. Gelukkig ben ik weer binnen.

Het gruwelijke spel herhaalt zich

Het gehele gruwelijke spel herhaalt zich. Het lijkt net alsof het aan een stuk door blijft dreunen, zoveel bommen worden er achtereenvolgens uitgegooid.
In de gang staan we weer te wachten op komenden dingen. Zouden we ditmaal geraakt worden? Het kan ons toch net zo goed treffen als iemand anders?
Ook deze aanval houdt even plotseling op als ze begonnen was. Weer heerst er rust. Wat zullen we doen; afwachten of maar gaan eten? Tot het laatste wordt besloten; straks zullen we wel eens zien wat er gebeurd is.
Ik kijk op mijn horloge en ontdek dat de tijd nog maar ongeveer 10 minuten opgeschoten is en van die tien minuten waren er vier om nooit te vergeten.
Vier minuten maar; jawel dat is 240 seconden en elke seconde had toch zeker twee bommen, twee kansen voor de dood in zich gehad. Tweehonderd en veertig seconden van angstige spanning. In 240 dergelijke seconden denk je over een hele

hoop dingen in zo'n razend tempo dat je later niet meer weet wat je allemaal gedacht hebt; alleen de indruk van het tempo blijft over als herinnering.
Weer schikken we ons om de tafel; eerst houden we onze jassen aan, maar na een poosje gaan die kledingstukken uit en worden over de stoelleuning gehangen om ze zonodig direct bij de hand te hebben. Je kunt immers niet weten wat ons nog te wachten staat? Tijdens de maaltijd wordt er veel gepraat, meningen geuit, veronderstellingen geopperd over de aangericht schade. Gas en elektriciteit zijn afgesloten, het water stroomt slechts uiterst langzaam uit de kraan. Dat laatste komt natuurlijk omdat de brandweer een massa water uit de leidingen tapt om het in de talrijke branden te spuiten, want brand is er zeker. Boven het centrum van de stad hangt een uitgestrekte rookwolk die langzaam naar het oosten drijft. Buiten hangt een brandlucht.
Dat alles prikkelt de nieuwsgierigheid en we besluiten dan ook na het eten een kijkje te nemen, voorzover dat dan mogelijk is.
Maar zover is het nog niet, want als we nog bezig zijn onze magen te vullen komt er alweer een vliegtuig aanrazen met schietende mitrailleurs en luchtdoelgranaten die hem proberen neer te halen. In minder dan geen tijd hebben we de jassen weer aangetrokken en gaan in de gang staan. Gelukkig gebeurt er niets bijzonders, want bommen worden niet uitgeworpen. Het zal wel een waarnemer zijn geweest die eens naar de aangerichte schade is wezen kijken en wellicht foto's gemaakt heeft voor de pers bijv.

We gaan de stad in

Tenslotte raken we toch klaar met de maaltijd en we gaan de stad in. Op straat horen we vertellen dat de beide Philipscomplexen totaal verwoest zijn en dat de Demer reuze toegetakeld is. Volgens mij lijkt het eerste me onmogelijk. Hoe kan zo'n groot fabriekscomplex in vier minuten verwoest worden? Het aantal vliegtuigen schat ik op ongeveer vijf en twintig en dit aantal is toch zeker onvoldoende om iets dergelijks, een fabriekscomplex waar ongeveer 50 jaar over gebouwd is, in zo korte tijd te vernielen? We zullen zelf gaan zien en ik ben ervan overtuigd dat het erg overdreven zal blijken!
De eerste ravage, die we ontmoeten is in de Akkerstraat; modder, brokken steen, dakpannenscherven vind je overal verspreid. De glas-in-loodramen van de school zijn alle naar buiten of naar binnen gebold en alleen het loodgeraamte met nog enkele ruitjes erin hangen in de kozijnen; van de huizen zijn de dakpannen gedeeltelijk weggeslingerd en de rest van de pannen ligt in geen geval op hun oorspronkelijke plaats. Er lopen mensen met huisraad, kleren bij armen vol. Het is een troosteloos gezicht. Verder veel kapotte ruiten. De Mauritsstraat is afgezet, dus dan maar de Kleine Berg af. Ook hier zijn er veel ruiten kapot. In de Prins Hendrikstraat zie je in de verte een ingestort huis en overal kapotte ruiten. In de Heilige Geeststraat hetzelfde beeld doch bovendien nog een brand en veel rook. Terwijl we ons zo naar de Emmasingel begeven hoor je voortdurend hevige knallen. Vermoedelijk niet-ontplofte bommen, die nu door het vuur exploderen en verder stalen flessen met waterstof, stikstof, zuurstof enz., die ook door de brand gaan ontploffen. Hoe dichter we bij het kruispunt Emmasingel-Willemstraat komen, hoe dichter de rook en intenser de brandlucht. Neerdalende asdeeltjes komen in je ogen dat bijt gemeen. Op de hoek hebben we het gezicht op de Willemstraatzijde van het complex "Emmasingel" van Philips. Daarin zijn gevestigd: Fabriekslaboratorium, ontwikkeling en proefafd. en enkele fabricage afdelingen. Alles van de radiobuizenfabriek. Het eerste wat opvalt zijn de kapotte ruiten; er is bijna geen ruit heel. Verder is de vijfde etage uitgebrand; de rook kronkelt nog door de kapotte ruiten. Het gebouw H langs de Emmasingel ziet er nog vrij gaaf uit, voorzover zichtbaar. Er zijn daar betrekkelijk weinig ruiten stuk en brand is er nog niet uitgebroken. Het gebouw E daarentegen is zwaar gehavend. Een voltreffer is boven de Duitse luchtafweerpost terecht gekomen.
Het scheefhangende dak, waaraan nog zware betonblokken bengelen, laat geen twijfel omtrent het lot van het stuk geschut en het is best aan te nemen, dat men de soldaten naar beneden heeft zien tuimelen (volgens ooggetuige).
Voortdurend hoor je ontploffingen. De E-vleugel brandt op de bovenste verdieping; of is het misschien de rook van de huizen in de Willemstraat, die ten offer vielen aan een onderdeel van een seconde te vroeg afgeworpen bommen?
Er staat daar een hele rij huizen in brand. Een bloemenzaak, een sigarenwinkel en een kleermakerszaak, alsmede het huis van de familie Elias, dat tegenwoordig door de NSDAP gebruikt wordt, staat in lichte laaie. (De Eliassen waren Joden en dus hun huis uitgezet!)
De Philips Polikliniek is nog ongedeerd; hoogstens glasschade.

Beide torens staan nog overeind

Terwijl we op de hoek van het Hoofdkantoor staan te kijken, zien we plotseling boven het dak

van het Rembrandt-theater een reuze steekvlam, die tegen een donkergrijze rookwolk staat afgetekend. De Demer brandt!
We gaan verder op. Langs de Keizersgracht naar de Hooghuisstraat en dan kunnen we niet meer verder, want die is afgezet. Wel kunnen we achter de winkels van de Rechtestraat, tussen de Hooghuisstraat en Kerkstraat een dak in de tuin zien liggen, half op een rijtje platten van buizen aan de kerkstraat. Waar is dat vandaan gekomen? Onbekend. In een boom achter in dezelfde tuin wapperen hemdjes en badpakken etc. een complete damesuitzet in allerlei kleuren, rose, zwart en wit. Toch een komisch gezicht, zoiets!
Op de Wal is er brand. Een zaak in jachtartikelen en het pand ernaast branden. Jachtpatronen maken de omgeving onveilig met hun geknetter. Je ziet brandende planken, balken en binten knetterend naar beneden storten en met een doffe knal op straat neerploffen. Ogenschijnlijk is de grote stadskerk, de St. Catharinakerk er goed afgekomen. Beide torens staan nog overeind. We besluiten maar terug te keren. Het zou teveel tijd kosten om om te lopen en de Demer van de andere zijde te zien en het postkantoor en het station en wat niet al meer. Het lijkt er wel op dat de hele binnenstad in vlammen zal opgaan.
Het begint er aardig naar uit te zien dat de man gelijk krijgt, die vanmiddag beweerde dat o.a. het complex Emmasingel verwoest was benevens de Demer!
Nu gaan we naar de andere kant. De Mauritsstraat is nog steeds afgezet. Daar zijn een vorige maal, in augustus met de kermisdagen, twee huizen door bommen verwoest. Hoe zou het er daar nu uitzien. De Textielschool schijnt nu de grootste klap gekregen te hebben maar we kunnen er niet veel van zien. Dus de Mecklenburgstraat door. Die ligt vol met veren. In de Maria Stuartstraat liggen er nog veel meer; die blijken afkomstig te zijn uit een paar stoelen, die dit als vulmateriaal hadden. Daar werd ook een huis door een voltreffer in een puinhoop veranderd, gelukkig ontstond geen brand.
Er komt een collega aangefietst. Hij stapt af en we blijven even praten over de verwoeste fabriek. Plotseling horen we weer een knal, droog en scherp; vermoedelijk een luchtdoelgranaat die nu pas ontploft, niet ver uit de buurt.
Een ogenblik later wordt achter mijn rug een ruit door een of ander voorwerp gekraakt; er valt glas rinkelend op straat en als ik me omkeer zie ik een gat in de ruit. Iemand gaat naar binnen en komt even later met een scherf naar buiten; het ding is nog behoorlijk warm. Dat zijn toch verraderlijke dingen; het had niet veel gescheeld of mijn hoofd was het eindpunt geweest van de scherfbaan. We gaan weer verder; de Anna Paulownastraat in, maar dat gaat niet. Ook al afgezet vanwege een tijdbom. In het hoekhuis op de Hagenkampweg zijn een paar brandbommen terecht gekomen, die gelukkig bijtijds door de bewoners naar buiten geslingerd zijn, hetgeen wel brandwonden veroorzaakt heeft. Dan maar door de Anna van Engelandstraat. Aan het eind heb je het uitzicht op het fabriekscomplex "Strijp". Daar zie je rook uit één der apparatenfabrieken kronkelen. Ook al geraakt dus! Een hoek van Elias' linnenfabriek heeft ook en voltreffer gehad. De Frederika van Pruisenweg is onbeschadigd. Wel liggen er scherven van dakpannen en stukken steen afkomstig van huize uit de Julianastraat, wier achtergevels uitzien naar de Fr. v. Pruisenweg. Er staan daar drie huizen in brand, de daken zijn door vuur en bommen al verdwenen. In een keuken op de bovenverdieping staat een pan, rood geëmailleerd, op het aanrecht. In het huis ernaast hangt het verbogen frame van een fiets aan een uitstekende balk. De overweg over de lijn naar Valkenswaard is gesloten omdat in het gedeelte van de Julianastraat bij het Lyceum een heel rijtje huizen staat te branden. Op het grasveldje naast het Lyceum staat een bende huisraad dat men heeft weten te redden. Uit de nog niet brandende verdiepingen is men bezig te redden wat nog te redden valt. Voortdurend gooit men nog allerlei voorwerpen uit de ramen naar buiten en voegt dit bij de hoop die op het grasveld staat. Via het "Iekweerstandje" over de Gender (vandaag is die naam voor het bruggetje al bij zonder goed gekozen, want het is nu de enigste verbinding omdat het Wilhelminaplein gesloten is) bereiken we het Philipsdorp. We gaan rechtsaf, de Gagelstraat in. Hier is het complex Emmasingel van de westzijde geheel te zien. Op de vijfde étage van gebouw C zien we nog een brandje. Alle ruiten kapot. Het schijnt daar behoorlijk gebrand te hebben. De vernielde E-bouw is duidelijk te zien. De Trekkerij schijnt helemaal gaaf te zijn. Later horen we dat de zijde van de hoogbouw glasschade heeft maar verder niets. Aan het eind van de Gagelstraat zie je gebouw D en de gloeilampentoren. Op de tweede en derde étage woedt nog een felle brand.

Ze heeft bloedvlekken op haar witte schort

De hele kop van de Gloeilampenfabriek is zwart geblakerd. Op de begane grond brandt het fel achter de muur langs de Parallelweg. Een deel van het reclamebord is weggeslagen. Daar staan

houten gebouwtjes achter, die nu natuurlijk ook in vlammen opgaan. De gloeilampentoren ziet er eigenaardig uit. Dit is door vliegtuigmitrailleurs beschoten en de kogels hebben stukjes uit de betonbepleistering geslagen, zodat de toren er nu pokdalig uitziet. Op de toren stond namelijk een Duitse post met een zoeklicht.
Van hieruit zien we dat het café op de hoek van de Emmasingel en Parallelweg ook gehavend is. Een deel van de voetbrug over de Woenselse overweg is weggeslagen. Op de spoorlijn staat een trein, die er nog goed uitziet; door gebrek aan spanning op de bovenleiding zal hij wel gestopt zijn. De "Abonné" sigarenfabriek staat nog overeind. De vlammen en rook van de Demer zorgen voor een passende achtergrond achter dit tafereel van verwoesting. Veel meer is er hier ook al niet te zien. Langs de Mathildelaan is er niets bijzonders te zien. Het Ontspanningsgebouw is nog volkomen intact en wordt vermoedelijk gebruikt als hulppost of zoiets. Wel komen we een verpleegster tegen met een helpster. Ze heeft bloedvlekken in haar witte schort en bloed op haar armen. Van de markiezendoekfabriek "Bara" zijn de ruiten al met planken dichtgespijkerd. In de De Jonghlaan is er minstens één huis ingestort. Alle bewoners waren op slag dood. Nu kunnen we pas goed zien hoe het complex Strijp toegetakeld is. Alles wat we zien is zwartgeblakerd. Een paar meter achter de Glaspoort is een bom in de grond geslagen. Ettelijke fietsenrekken zijn achterover geblazen en hopeloos verbogen. Modder ligt tot ver buiten de poort. De ruiten van het portiershokje zijn kapot. Zo'n bom slaat nog een enorm gat in de grond. De hoogbouwen op Strijp zijn in dikke rookwolken gehuld, die uit de gebouwen kronkelt. De glasfabriek A heeft ogenschijnlijk niet geleden. De nieuw gebouwde verbandkamer ook niet. De Drukkerij en de Cartonnage hebben ook niet veel geleden. In de papierfabriek is, naar ik hoor, een bom terecht gekomen doch de schade schijnt nogal mee te vallen. De Bedrijfsschool is er treurig aan toe; die kan totaal afgeschreven worden. Van onder tot boven geheel uitgebrand. Een ietwat uitgebouwd gedeelte, dat het archief bevat, is niet erg beschadigd. De stalen raamspanten zijn verwrongen door de uitgestane hitte. In het magazijngedeelte brandt het nog op de derde en vierde étage. Aan de Zuidzijde ziet het er nog veel treuriger uit. Een bom is midden op de school terecht gekomen en heeft een enorm gat in het dak en de muur geslagen. Ook hier zwartgeblakerde stukken muur en verbogen raamspanten. Aan restauratie valt niet meer te denken. In de Kastanjelaan zijn enkele bommen in de straat geslagen en hebben daar enorme gaten gemaakt ook schijnen er huizen daar in de buurt - omgeving Natuurk. Laboratorium - getroffen te zijn Voor vandaag hebben we weer genoeg gezien Door de Frederiklaan gaan we weer terug naar huis. Een timmerwerkplaats heeft een voltreffer gehad, waardoor ook de huizen in de omgeving zwaar beschadigd werden. Van één der huizen

staat de voordeur open en je kunt dan meteen de achtertuin inlopen want de rest is weggeslagen. Er zitten bloedvegen op de deurposten en er ligt bloed op de drempel, op de vloer van het portaaltje.

In een boom wappert een tafelkleed

Een huis op de hoek van de Frederiklaan en een zijstraat is totaal verwoest. Er staat geen stukje muur meer overeind. Tot aan de fundamenten toe een grote puinhoop. Het huis ernaast is ontwricht; alle rechthoekige openingen als deur- en raamkozijnen zijn parallelogrammen geworden Dat huis zal dus ook afgebroken moeten worden Van het huis tegenover de puinhoop is de voorgevel ernstig beschadigd en in de verre omtrek is natuurlijk geen ruit meer heel. Een dikke laag puinstof bedekt de ameublementen der huizen

811. Links Mevr. Duijts-Pruimboom en haar moeder kwamen beiden om.

806. De Frederiklaan met nog een middenberm.

tegenover het verwoeste pand. In een boom wappert een tafelkleed. Grote brokken gevelsteen van het ingestorte huis liggen tot aan de overkant van de straat. Opgepast, struikel er niet over.
We zien, na het bruggetje over de Gender weer met de nodige moeite gepasseerd te zijn, weer de huizen in de Julianastraat branden. Het hoekhuis van de Maurtisstraat brandt nu ook op de zolderverdieping; een beddenlaken wappert als een grote witte vlag aan de dakgoot. Het dak stort brandend in en op de verdieping eronder begint het nu ook al te branden. Het hele rijtje is nu uitgebrand. Een gehele avond blijven twee grote rode plekken aan de hemel zichtbaar. Eén is de Demer en het Hoofdkantoor, de andere wordt gevormd door de brandende Apparatenfabrieken op Strijp. Zo nu en dan licht de wolkenlucht fel op en het lijkt alsof het volle maan is, zoveel licht geeft Philips nog!!

Ik voelde de muur naar voren komen.

Mevr. E van den Broek-Duijts, Frederiklaan 119, 1942; 9 jaar.

Ook ons gezin bestaande uit vader en moeder Duyts en hun 4 kinderen. Johan 24, Nettie 22, Lenie 20 en ik Liesje 9 jaar plus oma van moeders zijde werd die dag zwaar getroffen.
De zondag 6 december begon voor mij als kind natuurlijk met veel speelgoed en snoep en zoals elke zondag ging ik met mijn vader te voet naar de H. Mis van 10 uur in de St. Catharinakerk. Daarna liepen wij door de Rechtestraat en Demer naar de oude Fellenoord waar het café van Pietje van Boxtel stond. Daar dronk hij dan altijd twee glaasjes jenever en ik een glaasje limonade en kreeg ik een reep Kwatta chocolade.
Om 1 uur zouden wij thuis zijn om te eten en dat was ook altijd zo gegaan. Maar deze dag voelde mijn vader zich erg onrustig en zei tegen mij: "Ik weet niet wat er met me is, maar ik voel me zo gejaagd. We gaan naar huis." Dus om kwart voor 12 gingen wij daar weer weg en liepen via de Fellenoord, Demer, Vrijstraat, Willemstraat, St. Antoniusstraat naar de Frederiklaan 119, waar wij woonden. Als je bij ons uit het keukenraam keek, dan zag je het afweergeschut op de Philips Bedrijfsschool staan. Mijn moeder zei nog "De dikke Berta staat op ons gericht", omdat de loop naar beneden stond. Wij waren nog geen kwartier thuis toen wij om ± half 1 de vliegtuigen hoorden aankomen en de eerste bommen vallen.

Iedereen ging buiten kijken, behalve ikzelf, want ik was doodsbang en stond in de hoek van de keuken tegen de kelderdeur met mijn vingers in mijn oren.
Toen de Duitse soldaten van de Philips Bedrijfsschool sprongen, of door de luchtdruk eraf vielen, kwam iedereen weer naar binnen. Toen mijn moeder zag dat ik zo bang was en huilde zei ze: "Stil maar Liesje er gebeurt niets, het is overdag", dat is het laatste wat ze heeft gezegd, want meteen voelde ik de muur waar ik tegenaan stond naar voren komen en lagen wij onder het puin. Ik lag met mijn gezicht naar beneden en mijn mond op de grond en kon geen vinger meer verroeren en bijna niet meer ademen. Ik hoorde wel dat er naar ons gezocht werd, want ik hoorde puin verplaatsen. Mijn moeder moet op slag dood zijn geweest, mijn oma die naast het fornuis zat is op de gloeiend hete kachel terechtgekomen en levend verbrand. Mijn zus Nettie miste een gedeelte van haar oor en had verder wat kleine verwondingen, zij is naar een in de haast ingerichte blokpost gebracht op een handkar (in de Frederiklaan waar nu verpleeghuis staat) en daarna, na gehecht te zijn in het Diaconessen Ziekenhuis, naar het huis van Mevr. Van Riemsdijk Philips in de Parklaan gebracht, die haar liefdevol verzorgd heeft. Mijn vader was zeer zwaar gewond en is naar het Diaconessen Ziekenhuis

807. Links Liesje Duijts en rechts Annie Le Pair.

808. Mevr. E. (Liesje) v.d. Broek-Duijts met de poppenwagen in de Keerweerstraat. Haar ouderlijk huis achter haar werd vernield.

gebracht, evenals mijn broer Johan die wat kleine verwondingen had, maar door Pleuritus het bed moest houden. Toen ik als laatste onder het puin vandaan werd gehaald door een buurman uit de Keerweerstraat, de heer Dirks, zag ik alleen nog mijn zus Lenie op het puin liggen, helemaal vol bloed in haar gezicht en een gat in haar been. Zij zei:"Liesje, dat jij nog leeft snap ik niet, jij hebt er het langst ondergelegen want er zijn drie aanvalsgolven geweest en elke keer liepen de helpers weg."
Zelf kwam ik er met wat kneuzingen en ontvellingen vanaf en werd ik naar mensen gebracht die schuin tegenover ons woonden, de Fam. Hopstaken. Later ben ik naar een kennis in Roermond gebracht. Ook onze buurman, de heer Le Pair, is met zijn dochtertje Annie omgekomen.
Niemand van ons gezin wist dat mijn moeder en oma waren omgekomen en opgebaard lagen in de Obam garage aan de Aalsterweg. Wij kregen in maart toen iedereen uit het ziekenhuis was en ik ook weer naar huis kon een huis in de Frederiklaan, maar nu op nr. 41. Mevr. Van Riemsdijk Philips heeft zo veel voor alle getroffenen gedaan dat wij haar nog dankbaar zijn.
Van de vier huizen die gebombardeerd zijn, zijn er drie weer herbouwd, maar Frederiklaan 119 bestaat niet meer.

Onder het puin

Hr. A. le Pair, Frederiklaan 117, 1942; 22 jaar

Ik woonde met mijn vader en een broer en zus aan de Frederiklaan 117. Toen kwam die zesde december 1942. Mijn zusje zou naar de zondagschool gaan, maar dat ging niet door omdat ze nog graag wat wilde spelen met de Sinterklaaskadootjes, waarvoor mijn vader had gezorgd. De vliegtuigen kwamen en nieuwsgierig stonden wij, mijn broer, een vriend en ik voor het raam van de bijkeuken. Mijn vader riep ons terug naar de keuken, waar hij zat met mijn zusje op zijn schoot. We zagen de bommen vallen, maar bleven waar we waren. We waren meteen verdoofd toen die bom, naar later bleek, in de huiskamer terecht was gekomen.

Toen ik weer bijkwam had mijn mij zover uitgegraven, dat mijn hoofd boven het puin uitkwam. Toen vluchtte iedereen weg. De kogels floten ons om de oren. We waren machteloos. Slechts één jongen ging door en slaagde erin ons boven het

809. Hr. Duijts bij het graf van zijn vrouw en schoonmoeder.

puin te krijgen. Zijn naam zal ik nooit vergeten: Flippie Ottens, hij woonde in de Annastraat.
Toen wij onder het puin uit waren en weer een beetje bij gekomen waren, zijn we naar mijn vader en zusje gaan zoeken. Binnen enkele minuten werden we met zachte dwang uit de puinhopen verwijderd en ondergebracht, vandaar naar de familie Wijdeveld. Tot we uiteindelijk naar de Pulskenskerk werden doorgestuurd, waar de pastoor op zijn beurt weer zorgde dat we in een noodziekenhuis aan de Wal werden opgenomen. Strompelend van de emoties en pijn zijn we daar aangekomen.
Intussen wisten wij nog steeds niet wat het lot van mijn vader en zusje was. Na twee dagen kwamen we het toevallig weten toen een buurjongen, Piet Struik, ons opzocht en vroeg, waar we nu heen moesten nu mijn vader en zusje dood waren. Officieel hebben we van niemand iets gehoord.

Het waren onwezenlijke dagen

Hr. G. le Pair, Frederiklaan 117, 1942; 17 jaar

Tijdens een bombardement van de Royal Air Force op de Philips fabrieken kwam een voltreffer op ons huis terecht. De gevolgen waren verschrikkelijk. We waren met ons vieren thuis, plus een vriend van Arie. vader was met het eten bezig. Vader en Annie waren op slag dood.
Arie, de vriend en ik werden licht gewond onder het puin vandaan gehaald. We werden wegge-

811. Moeder Duijts met dochters voor het huis. In het midden staat Liesje, links is Lenie die bij de aanval een deel van haar oor kwijt raakte.

810. Hr. En Mevr. Duijts met Liesje achterop de tandem. De tandem was na de aanval middendoor.

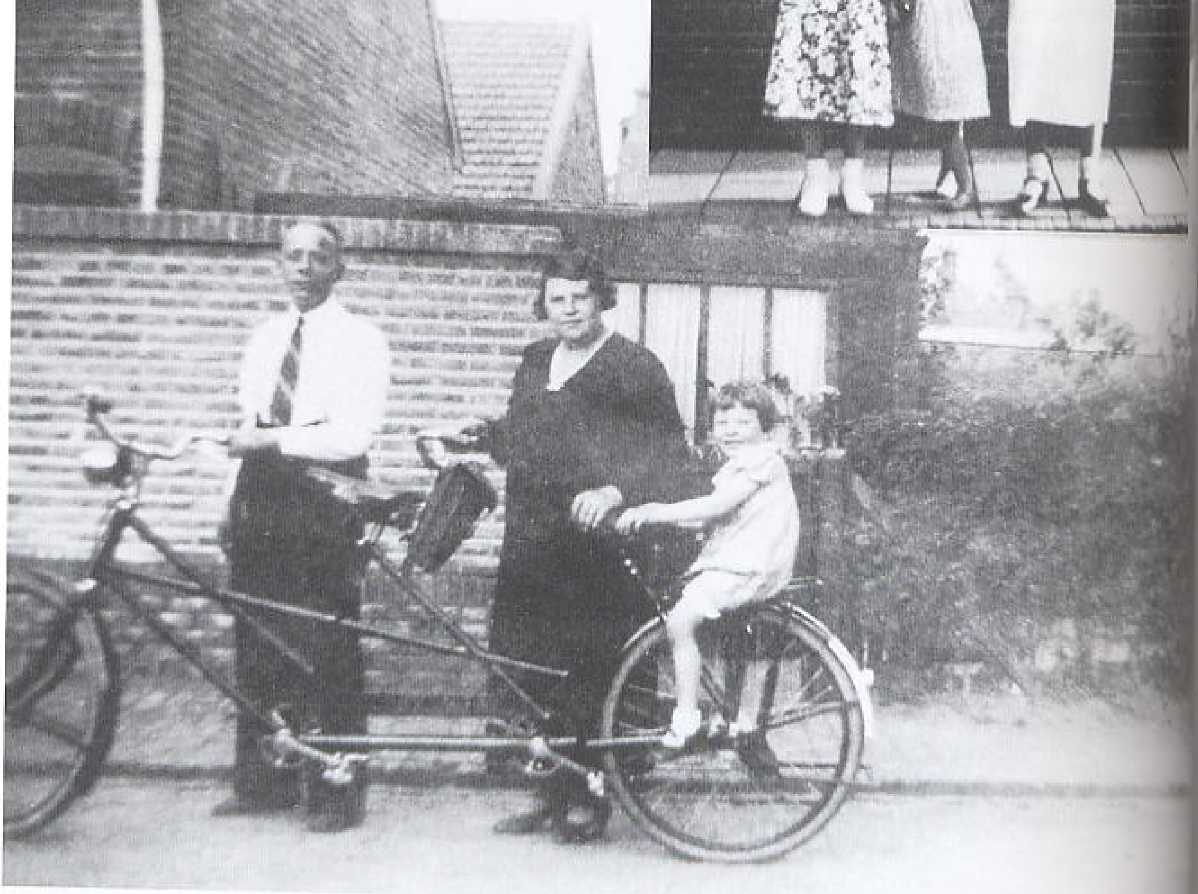

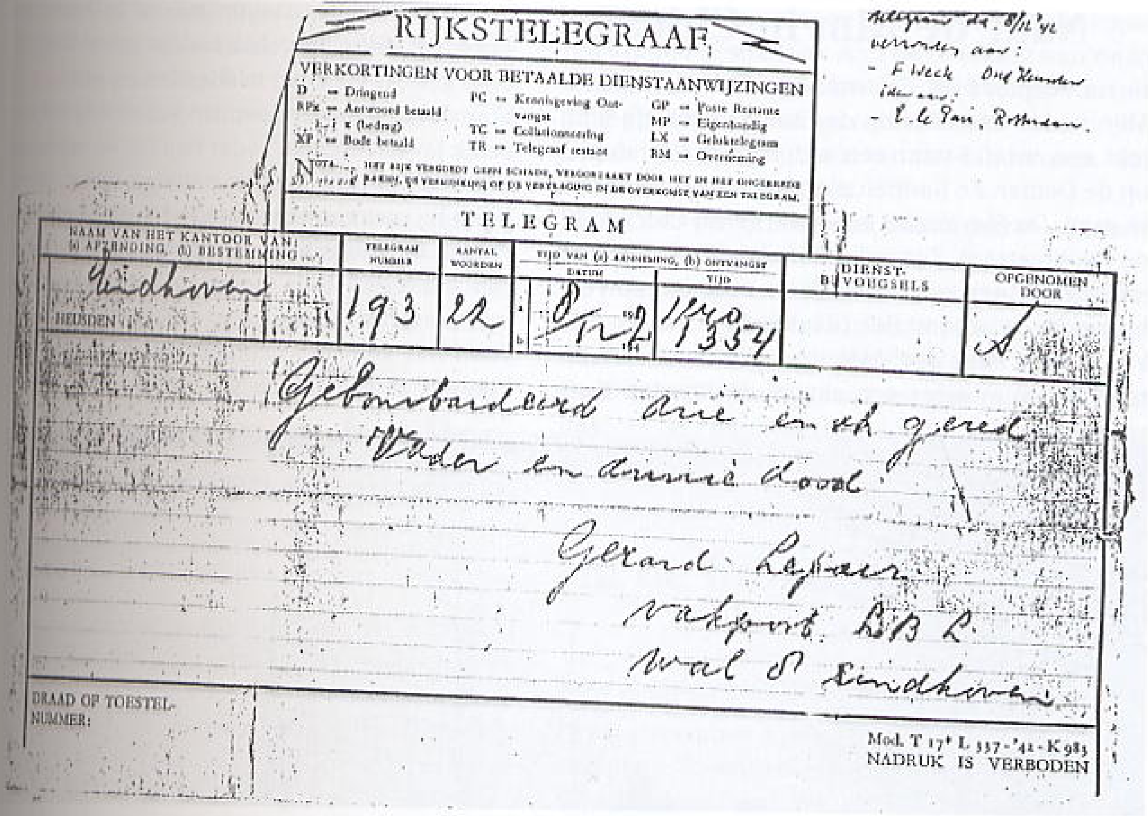
RIJKSTELEGRAAF

VERKORTINGEN VOOR BETAALDE DIENSTAANWIJZINGEN

D = Dringend
RPx = Antwoord betaald
XP = Bode betaald
PC = Kennisgeving Ontvangst
TC = Collationneering
TR = Telegraaf restant
GP = Poste Restante
MP = Eigenhandig
LX = Gelukstelegram
RM = Overreiming

TELEGRAM

NAAM VAN HET KANTOOR VAN: (a) AFZENDING, (b) BESTEMMING	TELEGRAM NUMMER	AANTAL WOORDEN	TIJD VAN (a) AANNEMING, (b) ONTVANGST — DATUM	TIJD	DIENST-BIJVOEGSELS	OPGENOMEN DOOR
Eindhoven / HEUSDEN	193	22	8 12 '42	1140 1334		A

Gebombardeerd Arie en ik gered
Vader en Annie dood
Gerard Lepair
vakpost. B.B.L.
Wal 8 Eindhoven

DRAAD OF TOESTEL NUMMER:

Mod. T 17[a] L 337-'42-K 983
NADRUK IS VERBODEN

812. *Het telegram wat Gerard Le Pair verzond.*

voerd en in een noodziekenhuis opgenomen. Ik had nauwelijks verwondingen en kon het één en ander gaan regelen, o.a. met betrekking tot de begrafenis, het waarschuwen van de familie en het zoeken naar toekomstig onderdag voor Arie en mezelf.

Het waren onwezenlijke dagen voor een 17-jarige en ik heb die eerste dagen in een soort roes geleefd. Bij de naaste buren waren ook dodelijke slachtoffers en in totaal waren in Eindhoven die dag 136 burgerslachtoffers te betreuren.

De begrafenis bij de Oude Toren in Woensel werd voorafgegaan door een lange voettocht om Eindhoven heen, vanwege de vele vernielingen en het instortingsgevaar.

Tegelijk met Pa en Annie werden nog enkele andere slachtoffers begraven; bij het graf heeft Frits Philips gesproken. Hij droeg het 12[e] couplet van het Wilhelmus voor, wat mij erg ontroerde:

Soo het den wille des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest;
Maar de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert,
Die men altijt moet loven
En heeftet niet begheert

Bron: Mijn jonge jaren, 1925-1952; G. le Pair.

Schuilen onder het priesterkoor.

Hr. J. Nijs, Frederiklaan, 1942; 15 jaar.

Wij woonden toen in de Frederiklaan tegenover de toenmalige ingang van het P.S.V. Sportterrein. Het was iets na half 1 en ik kwam juist uit de St. Antoniuskerk. Plotseling zag ik een aantal vliegtuigen en hoorde hevig mitrailleurvuur. Ik rende direct terug in de kerk.

Samen met de kapelaan en nog meer kinderen gingen we schuilen in een ruimte onder het priesterkoor.

Toen het weer wat rustig werd ging ik naar huis. Daar stonden mijn ouders, broers en zusjes in de gang. Zij waren van mening dat dit de veiligste plaats in huis was.

Even later zagen we de mensen vanuit Strijp langs komen. Ze vertelden: "Philips staat in brand en huizen in de Frederiklaan, de Jonghlaan en Mathildelaan zijn kapot en er zijn mensen dood".

Aan het Sinterklaasfeest kwam voortijdig een einde.

Naar de film in Chicago.

Hr. v.d. Waardenburg, Frederiklaan 167, 1942; 18 jaar.

Mijn vader was chef op de Emmasingel. Hij ging met een vriend naar een automatiek Verheugen op de Demer. Ze hadden plannen om naar de film te gaan. De film kostte een kwartje bij Chicago in de Rechtestraat. Zijn vriend had de film al gezien maar ging toch mee. Even later hoorden ze veel herrie en de automatiek bleek geheel weg te zijn. Vader ging naar een café in de Willemstraat en toen kwam er weer een aanval. Er werden daar woningen weggevaagd. Ze hoorden de brandbommen sissen en liepen verder. Op het Wilhelminaplein was de schuilkelder te vol. Kort bij de Philips Bedrijfsschool was een huis in puin (aut: waarschijnlijk huizen in Frederiklaan). Later gingen ze naar de St. Severiusstraat.

De vriend redde zijn leven om niet bij de automaat te blijven maar met mijn vader mee naar de film te gaan! (Zijn vriend was Cor Verhulst).

813. Een foto van de splitsing Frederiklaan-De Jonghlaan, waar geheel rechts de bommen vielen.

En toen ben ik ingestort.

Hr. D. van der Wees, Olmenlaan 11, 1942; 18 jaar.

's Morgens gingen we naar de kerk aan de Ten Hagestraat en na afloop liep ik met mijn vader via de Mathildelaan naar ons huis in de Olmenlaan. Toen we koffie en gebak hadden gehad werd de tafel gedekt voor het middageten om half 1.

Voordat we iets vermoedden was er plots een vreselijk lawaai en mijn vader riep dat we weg moesten kruipen en dekking moesten zoeken. Meer heeft hij niet kunnen zeggen want op dat moment vlogen de voorramen eruit en daarna de tuindeuren. We zagen niets meer door het stof en er was een vreselijke stank.

Toen het stof was neergedaald en we weer wat konden zien, spraken we van geluk dat er niemand van ons gezin gewond was. In onze kamers lagen brokken puin van de muren en hout enzo. Van het eetservies was ook niets meer over, maar daar sloegen we geen acht meer op.

Voor het huis bij de Glaspoort van Philips was een bom gevallen. Een bom moet over ons huis gegaan zijn en is terechtgekomen op de huizen achter ons. (Aut: De Jonghlaan). Dit was een voltreffer. Ik ging poolshoogte nemen en struikelde over de ledematen. Het hele gezin van de Philips persfotograaf Naumann was omgekomen, man, vrouw, zoontje en dochter met vriend. Bij de buren (Fam. Govaerts-Biermans) van Naumann, waren de vrouw en de dochter in de gang begraven onder het puin. Wij zijn met man en macht gaan graven en zoeken. Er kwamen nog twee aanvallen en toen ben ik ingestort.

Wij zijn toen gevlucht naar veiliger oorden, maar dat bleek verkeerd gekozen te zijn, want in het

centrum was het nog erger met veel vuur en ontploffingen. Dit waren de nog niet ontplofte bommen en gasleidingen.
Ik wist het allemaal niet meer en was op van de zenuwen.
De volgende dag zijn we gaan kijken naar ons huis en gingen wat opruimen. We vernamen dat mevrouw Naumann 's nachts pas was gevonden tegen de schuurdeur. Ze was op het moment van de inslag in de keuken bezig geweest.

Dreunen, knallen, kletteren en ploffen.

Mevrouw Mutsaers, Lijsterbeslaan (fragment uit dagboek, via Eric Brok, Heerlen en J. Mutsaers, Helvoirt).

6 dec. de druilerige morgen van Sint Nicolaasavond. Jantje had o.a. stelten gekregen en was daarmede met Charl bezig voor het Ontspannings Gebouw en Nolly ging net met z'n nieuwe stokpaardje de tuinpoort uit. Ik zette een custard schoteltje met geraspte appel in de oven en pitte de aardappels. Paps liep zo wat rond nog zonder boord en dasje. Daar werd gevlogen en hard geschoten. Ach .... oefenen ze weer, waarom nu weer net op Zondag?
Knallen en dreunen. Waar zijn de jongens? Jan kleedt zich aan. Nolly komt het eerste in vaart voor aanzetten. Nu de andere twee, maar waar zouden we ze moeten zoeken? Dreunen, knallen, kletteren en ploffen. We wisten het dan. Daar kwamen in doodsangst onze twee grootsten. Jantje met de stelten achter hem aanslepen de hoek om. Ook een jongen van Wondergens kwam binnen. We gingen aangekleed in de gang staan. De deur half open. Wat we dat kwartiertje hebben doorgemaakt! Het paneel viel met de voorkamerdeur in de gang, kalk viel naar beneden en alles dreunde en kraakte. Toen het iets bedaarde gingen we allemaal naar buiten. De hoek, waar de jongens vlak tevoren langs waren gerend, was totaal weg.

Koperen kranen gesmolten.

De hr. G. Hanssen, Berkenstraat, 1942; 16 jaar.

We waren juist aan tafel voor de soep.
Op de Philips Bedrijfsschool stond aan de hoofdingang een zoeklicht van de Duitsers op het dak. Na de aanval hing dit over de rand.
In de school waren door de enorme hitte de koperen kranen gesmolten. Aan de overkant van onze straat was de laagbouw van de Philips Kartonnage (geb. SSZ.), dat getroffen werd.
Op de Kastanjelaan vielen twee bommen, die enorme kraters maakten.
Een ervan viel op de hoek Kastanjelaan - Berkenstraat.
De Duitsers reden soms rond met geschut op een auto. Een vliegtuig vloog in het Philips Veemgebouw en raakte eerst café Van Gemert.
De Duitse Flakmanschappen sprongen van het dak van de Philips Bedrijfsschool van schrik naar beneden.

In de braadpan met verse worst lag glas.

Mevr. R. Mulders-Staf, Olmenlaan, 1942; 15 jaar.

Op 6 december kwam ik met nog wat meisjes vanuit de Steentjeskerk (Pastoor Pulskens) richting Frederiklaan. We gingen naar huis na de Maria Congregatie, waar je toen na de Hoogmis naar toe ging.
We waren nog maar bij de meisjesschool toen we verrast werden en zijn naar de dwarsmuur achter de school gerend. Toen het er op leek dat het rustiger werd liepen we weer op de Frederiklaan van waaruit we donkere rookwolken zagen richting Kastanjelaan.
Mijn broer kwam aangerend en riep dat vader, moeder en broertje leefden en dat hij vlug naar de pastorie moest, want er waren doden, maar ook nog iemand onder het puin. Ook zei hij dat ik er niet door kon en dus daar in de buurt moest blijven.
Toen ben ik met nog een meisje opgevangen bij de familie Van de Pas in de Johannastraat.
Later zijn we weer naar de Frederiklaan gelopen waar ik ook onze buren trof, die me zeiden mee te gaan. Ze gingen naar familie in Stratum.
We moesten door de Mauritsstraat, want de Willemstraat was afgezet. 's Avonds om 6 uur werd ik weer thuis gebracht en hoorde toen dat op de hoek van de De Jonghlaan en Lijsterbesstraat een huis getroffen was. De hele familie plus een vriend van de dochter waren omgekomen (aut: Fam. Naumann). Ook degene die onder het puin zat was gestorven.
Mijn ouders en broers hadden zich tegen het aanrecht op de grond gelegd. Door de luchtdruk kregen ze het glas van het keukenraam over zich heen.

Tot in de braadpan met verse worst lag glas en dat heeft mijn moeder er allemaal afgespoeld zodat we het 's avonds toch konden eten !!!
Door de luchtdruk waren de tuindeuren ontzet, glas kapot en er lagen ook nog raamscharnieren in de kamer van het gebombardeerde huis.

De zoon heette Jacky en ik speelde wel eens met hem

Hr. J. Pax, Lijsterbesstraat 5, 1942; 9 jaar

Het was op die Sinterklaasmorgen dat wij in de voorkamer zaten en aan het spelen waren met onze Sinterklaascadeaus. Destijds had je in onze huizen de woonkamer, de voorkamer, welke gescheiden was van de woonkamer door schuifdeuren met glas in lood ramen. Op die bewuste morgen waren de schuifdeuren open.
Ik hoor nog mijn moeder binnenkomen terwijl ze riep: "Och kom toch eens kijken, de hemel is een en al vuur!"
Wij stonden op en wilden via de keuken naar buiten lopen. Wij waren net in de keuken, toen met een knal alle ramen van de keuken en woonkamer eruit vlogen.
Wij zochten meteen bescherming in de kelder. Tussen de eerste en de tweede aanval liep mijn vader naar buiten om te kijken wat er gebeurd was. Ik kon vanaf de tuin zien dat het huis op de hoek van de Lijsterbesstraat en de Jonghlaan een groot gat in het dak had. Dit huis werd bewoond door de fam. Naumann (vader, moeder, dochter en zoon). De zoon heette "Jacky" en ik speelde wel eens met hem.
Meteen daarop kwam de tweede aanval en vluchtten we allemaal weer terug in de kelder. Vader vertelde nog dat de hr. Naumann op de plaats lag waar de voordeur was. Zijn beide benen waren afgerukt. Hij leefde nog, maakte aan soort van handgebaar over zijn voorhoofd. Naast hem lag helemaal opgerold zijn zoon Jacky. Later hoorden wij dat niemand van de fam. Naumann de bominslag overleefd had. Ook niet de naast hen wonende mevr. Goevaarts. De bom was dwars door de muur heengeslagen en lag in de gang van het huis van Naumann. Bijzonder tragisch was het dat de verloofde van de dochter van de fam. Naumann zich erg gehaast had om bij de familie te zijn. Hij moet nauwelijks binnen geweest zijn toen ook hem het fatale lot trof. Zes doden dus, waren er te betreuren. Na de tweede aanval zijn wij

gevlucht in de richting van Gestel. Wij wilden weg uit het Philipsdorp en mijn grootouders woonden op de Hoogstraat 213, dat was vlak bij de Scheidingstraat.

Verwilderde gezichten

Op de Frederiklaan hadden we toen 2 rijbanen gescheiden door een middenberm met bomen. Wij liepen op de middenberm en kwamen overal mensen tegen, welke met ons meeliepen of terug. Verwilderde gezichten, niemand wist precies wat er gebeurd was, waar men naar toe moest, wat men moest doen. We kwamen bij het bruggetje over de Gender. De Gender liep toen nog achter de St. Petrus Melkfabriek evenwijdig aan de Willemstraat en stak de weg over ter hoogte van waar nu het pand van Hertog van Lotharingen (woonstichting) is. Het was dringen op het bruggetje, wat erg smal was. Mensen vanuit het Philipsdorp wilden richting Gestel en omgekeerd wilden mensen richting Philipsdorp. Wij slaagden er in over de brug te komen en waren ter hoogte van het Lodewijk Napoleonplein gekomen toen de derde aanval kwam. Voordat wij een huis binnen vluchtten, zag ik dat de daken van de huizen aan de Julianastraat (dus bij de toenmalige GLE-school en langs het spoor in de richting van de Hagenkampweg) in lichterlaaie stonden. Fosforgranaten vernam ik later. Ik weet dat een van mijn klasgenoten brandende fosfor op zijn hoofd gekregen had en daardoor zijn haar grotendeels verloor.
Wij vluchtten een huis in de Albertina van Naussaustraat binnen. Ik herinner me nog goed dat iedereen in de gang geknield zat en luidop aan het bidden was.
Na de derde aanval zijn wij verder via de Hagenkampweg naar de Hoogstraat gevlucht, waar wij geheel overstuur aankwamen.
Na twee dagen zijn wij teruggegaan naar ons huis in de Lijsterbesstraat. Ik weet nog dat heel het Philipsdorp was afgezet door de politie. Alleen de bewoners werden toegelaten. Dat was maar goed ook. Want bij ons lagen alle ruiten er uit en stonden de deuren wagenwijd open. Iedereen had zo naar binnen kunnen gaan en alles meenemen. Dat is gelukkig niet gebeurd.
Na enige weken zijn wij op de Hoogstraat gaan wonen. Vader hield echter wel het huis ter hoogte van de Rivierstraat aan.

814. Een unieke opname van de Kastanjelaan met rechts de Philips Bedrijfsschool, die in brand staat. Let op de kraters in de weg.

Ik bad nog een Wees-gegroetje in het Frans

Mevr. M. v. Grootel - Michielsen, Strijp, 1942; 14 jaar.

Ik ging op die zondag v.m. met een vriendin naar mijn broer met de trein vanuit Helmond naar Eindhoven. We gingen naar Sinterklaas. Cadeautjes kijken, die zijn kinderen hadden gekregen. De tafel lag vol toen we aankwamen. Deze tafel stond voor het raam en toen de bommen vielen doken we daar met 7 man onder. Toen de eerste aanval voorbij was gingen we naar de vliegtuigen kijken, die we bijna konden aanraken. Ik bad een Weesgegroetje in het Frans, wat ik net geleerd had op school.

Mijn broer Piet sleurde met een kind dat met een trapauto aan het spelen was naar binnen voor de tweede aanval begon.

Bij deze tweede aanval werd deze auto doorzeefd met kogels. Piet ging regelmatig boven kijken en riep: "De moffen vallen van het dak!" In feite zag hij ze door de luchtdruk met een boog eerst omhoog getild worden.

Na de derde aanval vonden we in een portiek iemand dood en wat verder op lag een moeder met kind dood ook in een portiek. Mijn vriendin zeurde over ladders in haar kousen!

815. De Philips Bedrijfsschool in brand. De Duitse soldaten van het afweergeschut sprongen in paniek naar beneden. Hier kijkt men in de Kastanjelaan, links is de ingang van de school.

We konden niet meer naar huis die avond en we sliepen met 5 man in een bed met kleren aan. De gehele nacht door hoorden we nog bommen ontploffen. De andere dag kwam vader ons ophalen bij het station en we gingen met de bus terug naar Helmond. Bij het station zagen we nog afgerukte ledematen liggen. In de bus zaten tegenover ons Johan Kaart en Jopie Koopman, die ook het bombardement in Eindhoven meemaakten.

Bidden en absolutie.

Hr. A. Goossens, Wachtpost 51.

Op die middag werd er gebombardeerd, vanuit de wachtpost gezien, links richting Mathildelaan. Daar zijn een paar huizen volledig verwoest. (Aut: de Jonghlaan). Een van de getroffen families was Mandemakers. De slachtoffers werden doordrenkt van het bloed in de eerste schuilkelder gebracht. Er waren ook doden bij. In onze schuilkelder werden de slachtoffers bijgestaan door een pastoor, die bad en de absolutie gaf en bediende.

Duitsers sprongen boven van het dak.

Hr. B. Lourenz, Wingerdlaan.

Ik woonde in het Philipsdorp (Strijp) en van ons uitgezien keken wij tegen de Philips fabrieken aan waar van de Philips Bedrijfsschool het dichtst bij stond. Tijdens of het begin van het bombardement was het vrij stil in de buurt bij ons, het grote geluk voor veel mensen was dat er om omstreeks 12.00 uur veel kerkdiensten juist waren beëindigd, en dat velen zich aan het opmaken waren voor de middagmaaltijd, wat in die tijd een gewoonte was, (heel wat anders als nu, men is al op stap of men eet buiten of doet mee aan andere activiteiten). Bij mij staat als een paal boven water ondanks dat het onverwacht was dat er van een grote paniek geen sprake was, op het moment dat het begon stond er een jonge vrouw met een kinderwagen tegen een muur aan en wist niet wat te doen. Persoonlijk heb ik de voordeur bij ons open gegooid en die mevrouw met kinderwagen bij ons naar binnen gehaald, ook een passerende mevrouw is bij ons naar binnen gevlogen. En heel de club lag op de grond of in de kelder. Wij waren op dat moment thuis met 7 kinderen, een van mijn broers was tijdens het bombardement in de Wingerdlaan, gelegen zeer dicht tegen de Frederiklaan en dus de Philips Bedrijfsschool aan. Op verzoek van mijn moeder ben ik zelf gaan kijken waar mijn broer bleef. Maar bij een volgende aanvalsgolf ben ik onverrichter zake weer terug gegaan. Ik had niet het lef om door te lopen en ben langs de huizen teruggelopen naar huis, alwaar na het bombardement mijn broer thuis kwam met een lichte verwonding in zijn nek van een glasscherf. Tijdens het bombardement hebben de Engelsen de Duitsers op de Philips Bedrijfsschool goed te pakken gehad, het hele gebouw is tot de grond toe afgebrand en wat er op stond, op het dak, afweergeschut, werk- en woonketen zijn er gewoon door de Engelsen afgeschoten. Er zijn mensen die gezien hebben dat er zelfs Duitsers boven van het gebouw zijn afgesprongen. Van alles wat erboven opstond is verbrand en vernietigd. Ik ben na het bombardement op vele plaatsen wezen kijken onder meer naar de Mathildelaan (overigens afgesloten). Bij de Philite fabriek daar kon men vanuit de Beemd en ook de Lijmbeekstraat zien waar dat er een Engels vliegtuig het gebouw was binnen gevlogen. Het verhaal deed de ronde dat dronken Duitsers de bemanning van het Engelse vliegtuig hebben moeten bergen. Ik kan dit niet bevestigen maar heb het gehoord van iemand die bij de luchtbescherming van Philips werkte.

Het luchtafweer bij de Ekkerstraat kwam niet in actie

Hr. C. Nijs, Kreugelstraat, 1942; 10 jaar

Wij zaten aan tafel voor het middageten. Toen de aanval losbarstte renden we naar de schuilkelder in de tuin. Ik was als jongetje nogal nieuwsgierig en bleef toch veel kijken. De kogels vlogen om de oren. Later zag ik een stuk vliegtuig uit het Veemgebouw hangen. Achter ons ouderlijk huis stond aan de Ekkerstraat Duits luchtafweergeschut en een schijnwerper. Dit afweer was totaal verrast en kwam niet in actie. Bij boer Faassen "Lievendaal" stond ook veel afweer. Er was gelukking niet veel schade aan ons huis.

Mevr. N. v. Leerdam, Lindenlaan, 1942; 11 jaar

Ik zag de Duitsers brandend van de M.T.S. (aut. Philips Bedrijfsschool) springen. De ruiten vlogen

uit het huis. Op het fornuis stond de soep in de pan. Na de aanval zaten er 2 gaten in de oude kachelpijp en er lag roet in de soep.

Het blauwe hoedje als helm.

Mevr. C Top - Gäven, Gelderlandplein, 1942; 7 jaar

Op die zondag ging ik met mijn zusje, 13 jaar, en vriendin Jetje Spoor naar Oma, 85 jaar, en tante de klomp uithalen in de Kastanjelaan.
Toen het bombardement begon waren we juist binnen. Oma was naar de kerk geweest. Tante was toen we arriveerden alleen thuis. We kropen met z'n allen in het toilet. Ik droeg op die dag een blauw jasje met een blauw hoedje. Het hoedje leek op een helm en beschermde me tegen puin, zodat ik het op hield. Mijn zusje moest altijd plassen als het alarm ging en nu moest ze het een tijdje ophouden.
Er waren bommen in de Acaciastraat en bij de Philips Kartonnage (geb. SZZ.) gevallen.
Vader ging ons zoeken tussen de eerste en tweede golf van de aanval.

Mooie lichtjes.

Mevr. A. Muller, Hastelweg, 1942; 11 jaar.

Op die zondag ging ik mijn wit konijn voeren. Ik zag z.g. mooie lichtjes en vader zei: "Naar binnen, vliegtuigen!". We gingen bij de trap zitten voor de veiligheid. Een jongen die bij ons logeerde ging van de schrik op zijn fiets naar Oss, 1,5 uur fietsen!
Hr. Van Schaijk was een van de slachtoffers van de bom op het ziekenhuis. Later kon hij geïdentificeerd worden aan z'n "bultje" wat hij had.

Het was een Engelsman

Hr. G. Heiligers, bij P.S.V. stadion, 1942; 16 jaar

Guus Heiligers speelde met zijn neefje Jo Pennings bij het PSV stadion, toen de hel losbrak. Hij heeft in de buurt van de Kastanjelaan nog een huis helpen blussen, dat in brand stond. Op de Mathildelaan lag een dode, waarvan het hoofd door een grote bomscherf was afgeslagen. Het was nota bene een Engelsman, die al vele jaren

816. Hoek Kastanjelaan-Glaslaan. De Philips Bedrijfsschool is getroffen. Midden geheel links een brandweerauto in actie.

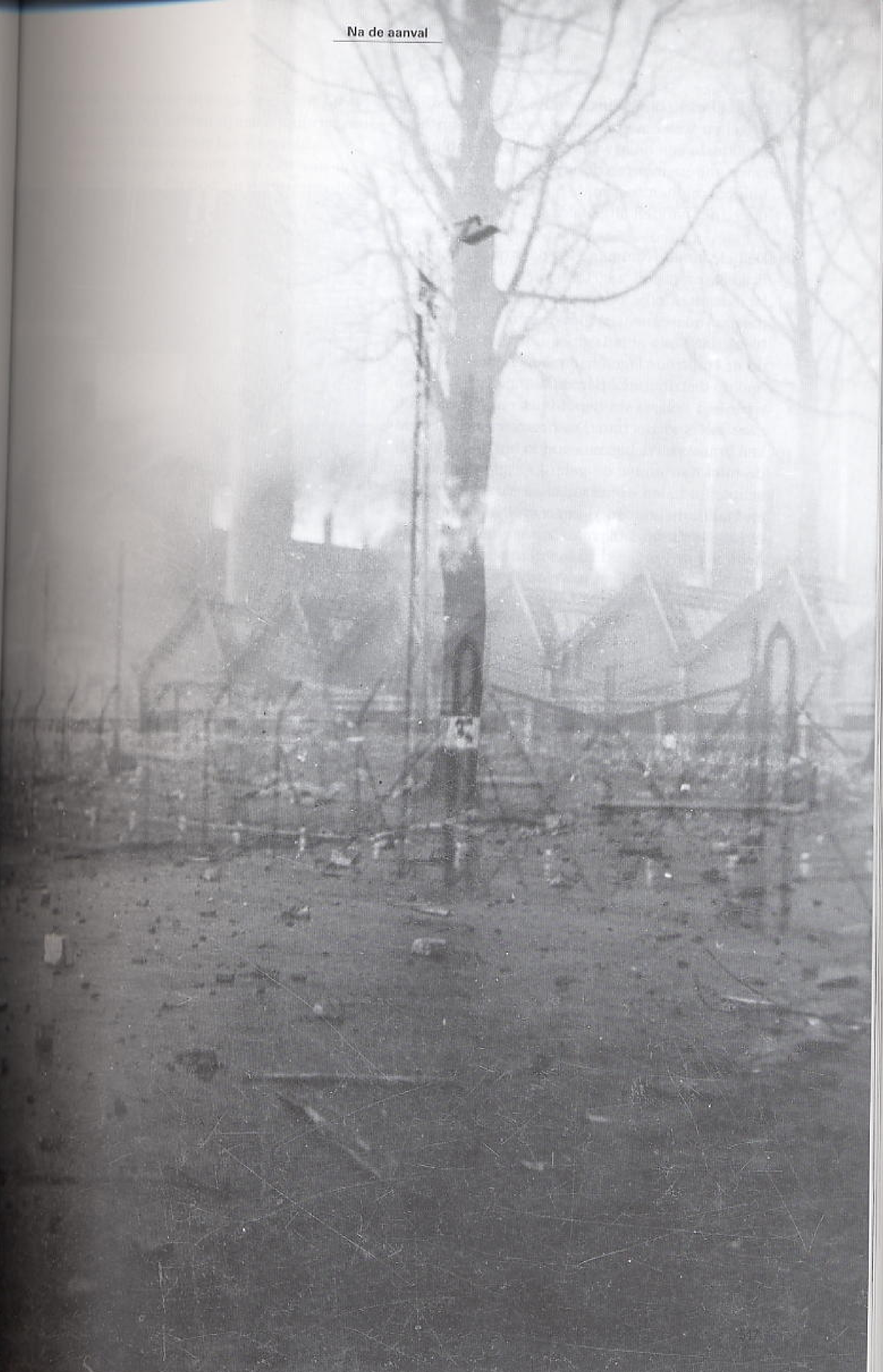

in Eindhoven bij Philips werkte. Nu nog kan Guus vertellen welke een enorme indruk het op hem maakte. In een huis, waar ze hielpen met blussen zaten andere mensen doodverschrikt aan tafel te bidden, midden tussen de Sinterklaascadeautjes, die ze net hadden uitgepakt.

De hele familie Naumann lag daar onder het puin. Ik keek er na en zag toch niets. Jan bleef om Hr. Naumann, die ze zagen liggen er onderuit te halen. Andere mensen gingen er ook op uit. Toen bleek dat Nolly alle dasjes en handschoenen die op de traptrede lagen had meegenomen en Charl had de distributiemap in de binnenzak. Er kwam weer een golf en we liepen met onze overburen naar het sportterrein. Daar zagen we de fabrieken branden. We bleven eerst in het huisje, onder de tafel dan onder de galerij en ging ik later 'n schoteltje halen. Henk en Joost kwamen bij hen en laadde beddengoed enzo op. Niemand wilde of kon in z'n huis blijven. En toen de tocht naar Acht, via de Frederiklaan achterom. Alle mensen waren aan het spijkeren, deuren en ramen lagen eruit, straten vol dakpannen en glasscherven. Knetterende en rokende fabrieken, mensen met kinderen en allerlei huisraad. Dat was het beeld voor de hele volgende week. Dan mocht je in je huis, dan moest je er weer uit. Zelfs toen we eens rustig zaten te eten. Ik veegde alle eten van tafel in mijn tas, zelfs de gebakken eitjes waar we ons op getrakteerd hadden.
We gingen naar tante Tarcis en we aten in het Philips Ontspanningsgebouw Philiprak, want we mochten met donker pas weer in huis.

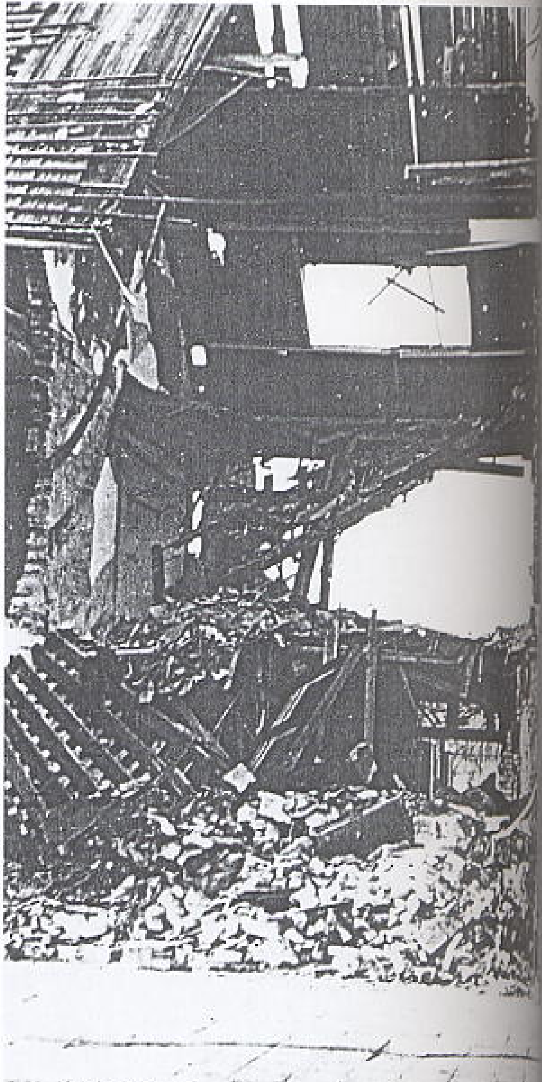
817. Voltreffer in de Schootsestraat.

Blinde vinken aan de pui.

Hr. A. Boon, Plaggenstraat, 1942; 13 jaar.

Op die zondag zag ik de vliegtuigen vanuit ZO/NO naderen. Ik zag twee 2-motorige vliegtuigen naar beneden duiken. Ik kon de gezichten van de piloten zien. Op het gebouw SBP stond vierling afweer. Een kwam van de richting, waar nu het Evoluon staat, en was aangeschoten en dook bij café Van Gemert naar beneden. Van Gemert had altijd opgezette vinken aan de pui hangen en daar raakte het toestel met de vleugeltip het pand. Hij probeerde op de trekken en ging over het Philips Nat.-Lab. recht op gebouw SBP af. De kanonnen waren naar beneden gericht.
Op de Welschapsedijk stonden 88 m.m kanonnen. De Duitsers hadden een noodweg aangelegd vanaf deze kanonnen, door het bos van Fam. Phi-

lips naar de Constant Rebeque kazerne op de Oirschotsedijk. Ook hadden zij een noodbrug aangelegd over het kanaal naar het vliegveld.
Toen de vliegtuigen kwamen riep een van mijn vrienden: "Oh God, Oh God, ze gooien ons huis kapot". Dit was bij de eerste golf.
Hij riep bij de tweede golf: "Oh Heer, Oh Heer, daar komen er nog meer".

Brandje uit plassen.

Hr. J. Derkx, onderweg in Strijp.

Op die dag waren Henk en ik op weg naar een handbalwedstrijd. We fietsten over de Kastanjelaan en waren juist bij het Philips Laboratorium toen de aanval begon. Het afweergeschut van de Duitsers begon te schieten en er kwamen vliegtuigen aan, die ook schoten en bommen afwierpen. Inmiddels waren we op de Schootsestraat en probeerden we dekking te zoeken.
Henk stak de straat over en zocht dekking achter de huizen aldaar. Ik was niet zo snel en gooide mijn fiets op de grond en ging voor een van de huizen liggen en voelde me veilig.
We zagen de bommen zwevend naar beneden vallen. Het leek of het een eeuwigheid duurde maar in werkelijkheid waren het slechts een paar minuten. Ik wilde opstaan maar er lagen stenen op mijn benen. Het huis bleek ingestort door een bom. Het was een wonder dat ik geen puin op mijn lijf kreeg. Toen stond ik op, pakte mijn fiets en vluchtte naar huis. Gelukkig vond ik mijn familie gezond terug. De ruiten waren kapot en er was een klein brandje. Dit moest ik uit plassen, want de waterleiding was kapot!

"Eintopfessen"

Hr. K. Beckert, in Philips Ontspanningsgebouw. 1942; 11 jaar

Tijdens de oorlog werd af en toe een gezamenlijk middageten (Eintopfessen) georganiseerd voor Duitse burgers en militairen. Zo ook op 6-12-1942. Dit was toevallig op St. Nicolaasdag.
Ik was toen 11 jaar en ging er met moeder en mijn oudste zus naar toe. Annie was nog te klein en bleef thuis met vader, die ziek te bed lag.
Tijdens het eten ging de sirene (?) en we moesten de schuilkelder in. Er volgde een hevig bombardement. Een aantal mensen liep in paniek de straat op en werden van boven met mitrailleurvuur ontvangen. Het was echter even onnauwkeurig als de bommen. Er werd geen enkele Duitser geraakt. De Demer was volledig verwoest.

De toverlantaarn.

Mevr. C. Smulders-Henkelman, Schootsestraat, 1942; 12,5 jaar.

Een rechthoekig, zwart gespoten blikken toestel, waarbij wat filmstripjes. Het werkte op batterijtjes, maar die waren in de oorlog niet te krijgen.

Zondag 6 december 1942.
Sint-Nicolaasfeest. Die zaterdagavond 5 december hadden we surprise-avond gevierd. Ondanks de oorlog waren er nog aardig wat pakjes.

Zondag na de hoogmis.
Bij gebrek aan batterijtjes probeert een vader van een vriendje de toverlantaarn via een transformator aan te sluiten op het lichtnet.
Plotseling is er dat verschrikkelijke lawaai, als van een zwaar onweer. En tussen door het takketak-takke-tak geluid van het afweergeschut. Dat boven op de hoogbouw van het Philips Laboratorium stond. Ons huis staat tegenover de fabrieksgebouwen. Vader en ik staan voor het raam. Ik zie laagvliegende vliegtuigen, waar stukken afvallen. Brandbommen zijn dat, hoor ik later, die door de ramen in de fabriek worden geworpen.
Als poppetjes met hun speelgoed vallen de Duitse soldaten met het afweergeschut van het platte dak van de fabriek. Het eerste moment voel ik geen angst, meer verbazing. Een bange droom, meermalen gedroomd als je 's nachts wakker werd van het geluid van het afweergeschut en het zware motorengeronk van overvliegende vliegtuigen, op weg naar Duitse steden.
Een nachtmerrie die je geen werkelijkheid wilt zien worden.

Dan hoor ik een stem: "Bij dat raam weg", en word ik weggetrokken, de gang in, waar ineens iedereen plat op de grond ligt.
Doffe dreunen, die pijn doen in je buik, een voordeur die openvliegt door de luchtdruk, stof, gruis en na een eeuwigheid, die in werkelijkheid misschien tien minuten, een kwartier heeft geduurd, die stilte, die doodse stilte buiten.
De plaatjes in mijn hoofd van de rest van de dag zijn wazig. Mensen op straat, verdwaasd lopend tussen brokken steen en afgebroken balken. Omgevallen lantaarnpalen, huizen zonder ramen.

Er werd ons gezegd, dat we een veiliger heenkomen moesten zoeken want drie huizen van ons vandaan lag nog een blindganger.
Vader, moeder, broer en ik op weg naar familie in een niet beschadigde, toen veiliger gedachte stadswijk. Broer met de toverlantaarn in een doos onder de arm.
We blijven die zondagavond bij oom en tante, slapen op inderhaast geïmproviseerde kermisbedden.
Maandagmorgen gaan we weer naar huis.
Wonder boven wonder zijn van ons huis alle ramen heel gebleven, alleen de glas-in-lood raampjes boven de voordeur en boven het voorkamerraam staan bol van de luchtdruk.
Bij veel huizen in de omgeving zijn de raamopeningen met hout of karton dichtgespijkerd.
Het huis van de bakker is totaal vernield en het puin ligt nog tot op het midden van de straat.
Er zijn veel mensen omgekomen bij het bombardement. Zoveel namen in de krant, hoe kan een kind dat bevatten?
Onze wereld was toen nog zo klein, beperkt van omvang, zonder al die moderne communicatiemiddelen.
Vrij snel - in mijn herinnering - hernam 't leven weer zijn dagelijkse gang. De jongens gingen na een paar dagen weer naar school, de meisjes werden na twee weken ondergebracht in noodlokalen, omdat onze school die naast het ziekenhuis lag was ingericht als hulp-hospitaal. Het ziekenhuis was zwaar beschadigd.

Hr. D.J. Pepers, Blaarthemseweg 41, 1942; 15 jaar

Hij was aan het biljarten in café "De Sleutel" aan de Blaarthemseweg en zag de vliegtuigen naderen over de weilanden en over de Dommel. Ze moesten voor de Hoogstraat omhoog, zo laag waren ze.

Hr. P.J.M. van Vegchel, Melkweg, 1942; 18 jaar

St. Nicolaas bombardement 6-12-42. Ik was lid van de EHBO-luchtbeschermingspost Poeiersestraat. Wij zijn uitgerukt naar de Demer, maar kwamen niet verder dan Lambers van Driel (kledingwinkel). Het was een vuurzee. Toen zijn wij van de stationskant erin gegaan en kwam ik bij "De Bonte Os" terecht. We hoorden mensen schreeuwen om hulp maar konden vanwege de fosforbommen, die gevallen waren, weinig uitrichten. Zelfs m'n schop vloog in brand. Dat was zeer triest. Later ben ik gaan werken in het lijkenhuisje van het Binnen Ziekenhuis. De daar binnengebrachtte lijken werden door mij ontdaan van het verband. Deze werden weer gewassen voor hergebruik, want verband was schaars. Met wit crepe-papier en veiligheidsspelden werden de lijken weer toonbaar gemaakt en als de handen en het gezicht niet beschadigd waren, mocht de familie komen kijken.

Hr. W. Koop, Kerkakkerstraat, 1942; 6 jaar

Hij kreeg van Sinterklaas een tafelbiljart. Vlak daarna viel er een bom in de tuin. Alles onder het stof maar ongedeerd.

Hr. H. Hoogakker, Kerkakkerstraat 33, 1942; 12 jaar

Ze zaten met z'n allen in de keuken en hadden juist gegeten en zouden naar de Burght gaan. Daar zouden ze een tante opzoeken, die in een psychiatrische afdeling zat. Eerst moest er nog even afgewassen worden en dat zou wat later bleek hun geluk zijn. Plotseling kwam toen het bombardement. Moeder zag het eerst de vliegtuigen zeer laag aankomen. Vader zei: "Radio Oranje heeft gelijk gekregen!". Het waren z.g. Sinterklaas surprises. Later zagen ze dat een vliegtuig café Van Gemert met een vleugeltip geraakt had. Juist boven de deur. Vader werkte op de Cartonnage bij Philips en moest alle papier mee opruimen. Alles was totaal verbrand. Ook zagen ze de Philips Bedrijfsschool branden vanaf de Etos. Het waren 20 meter lange vuurtongen. Van de houten lambrizering bleef niets over.

Bom in fauteuil

Mevr. J.P.M. Bockholts, in Gestel, 1942; 7 jaar

Vanuit Stratum gingen we naar opa en oma om Sinterklaas te gaan uithalen in de Akkerstraat in Gestel.

818. Een dr... sers, missch... de branden...

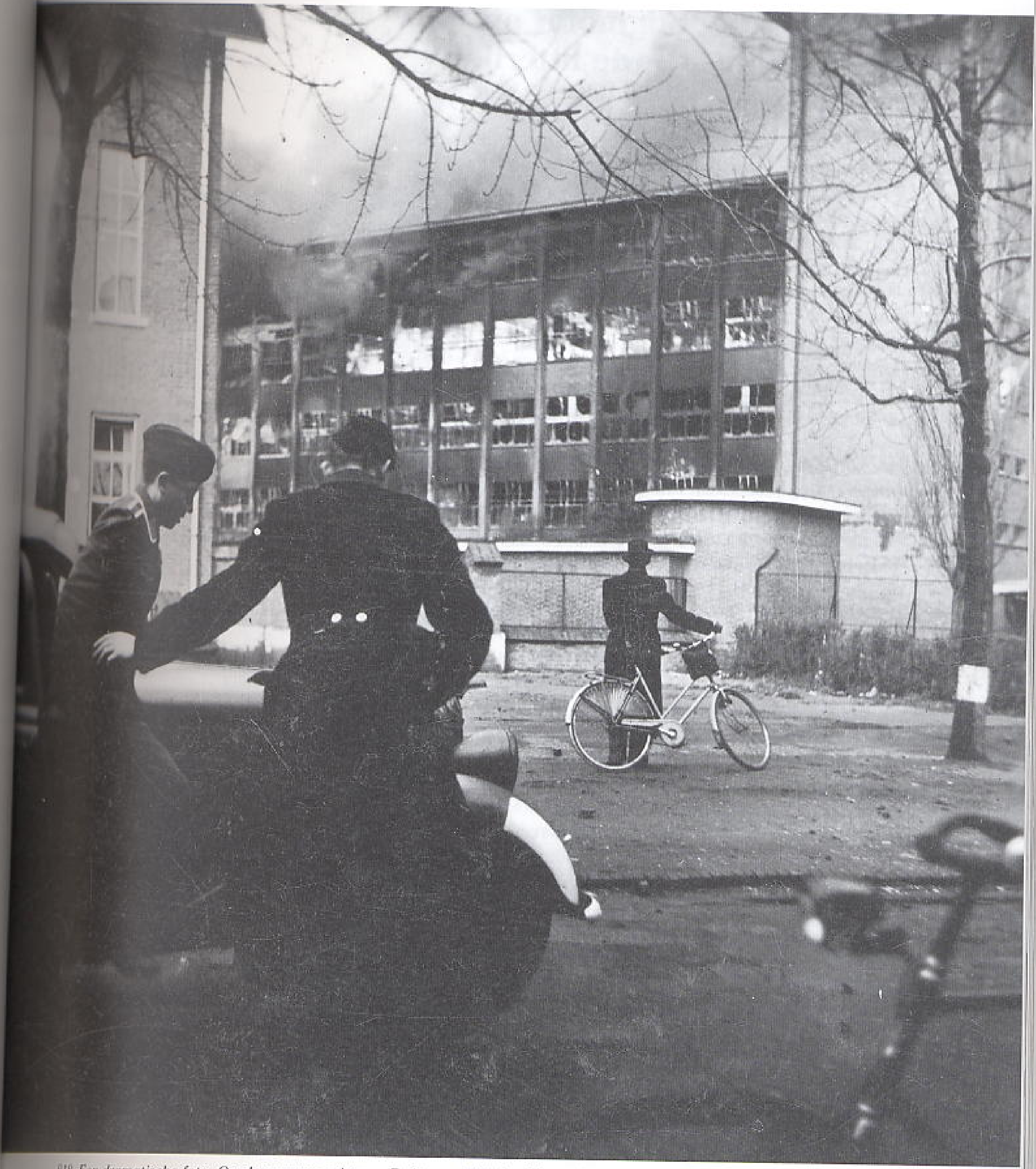

818. Een dramatische foto. Op de voorgrond twee Duitsers, misschien is de linker gewond? Op de achtergrond de brandende Philips Bedrijfsschool. Links de M.T.S.

We hadden de klomp juist uitgehaald toen vielen er bommen in de tuin. Op straat ook nog een. In de voorkamer waar we juist de klomp uitgehaald hadden viel een bom in een fauteuil. Op dat moment zaten we in de achterkamer.
Ook hadden we gelukkig de kinderwagen met de baby uit de voorkamer meegenomen.

Vliegtuigmotor op de fitterij.

Anoniem, Zeelsterstraat.

Ik ging naar het voetballen bij Brabantia aan de Botenlaan en speelde in het eerste. Ik zag plotseling de vliegtuigen aankomen ongeveer om 12 uur, en ik vluchtte op de Zeelsterstraat een nis in. Mijn oom Bèr was werkzaam in de schilderswerkplaats van Philips (gebouw SBX). Hij moest 's maandags weer naar werk! Mijn oom zei later dat er een motor van een vliegtuig op de fitterij (gebouw SBT) terecht was gekomen en dat er een van de bemanningsleden achter het Veemgebouw (gebouw SDM) in de bovenleidingen hing.

Hr. Van Lingen woonde in het Drents Dorp en was 12 jaar op die dag. Moeder was in de tuin boerenmoes aan het plukken. Toen de vliegtuigen laag overkwamen ging bij mijn moeder de rok omhoog. De snelvuurkanonnen vuurden zo laag dat de kogels in onze duivenmanden insloegen. Er werd toen ook gevoetbald door de "Eindhovense Boys". Het geschut bij de Elburglaan stond in de buurt van de boerderijen van boer Vaesen en Koppelmans.

Hr. Edelstein weet nog te melden dat de zoon van zijn baas Zijdenbosch in Delft studeerde. Deze zoon moest op die dag in Delft zijn, maar was stiekem naar zijn meisje gegaan. Dat meisje was de dochter van de Fam. Naumann in de De Jonghlaan. Het hele gezin Naumann kwam om het leven.

Hr. G. van Dijk zijn vader en vriend (Zijdenbosch, aut: zie hierboven) gingen de boer op voor voedsel te zoeken. Ze zagen de vliegtuigen vanuit het Oost-westen aankomen en bommenluiken opengaan. Bij thuiskomst vernamen ze het drama bij de Fam. Naumann.

819. Een a

Hr. T.H. Kosman, Balistraat

St. Nicolaas was op visite. Hij gaf ons dropveters. We moesten eerst naar ons middageten, mochten daarna pas onze drop opeten, die in de kast lag. Na het bombardement was door de luchtdruk de kast opengeslagen en was de drop weg...

Hr. Van Stiphout, onderweg Geldropseweg

"Het was een rustige zondagmorgen, tegen het middaguur of kort erna daverde de lucht plotseling van laagvliegende vliegtuigen en ontploffingen, het afweergeschut ging als een gek te keer en ook vlogen overal mitrailleurkogels rond. Alles schudde van de bomontploffingen. Ik bevond mij op de Geldropseweg en vloog in doodsnood een openstaande deur binnen. De bewoners liepen zinloos de kamer in en uit. Uiteindelijk zijn we bij elkaar in een kast onder de trap gaan staan. Men wist in die tijd, dat bij gebrek aan een kelder, dit

Tongelre

de veiligste plaats was. Het leek wel of de vliegtuigen de huizen binnen vlogen, zo laag vlogen zijn. Toen het na een kwartier rustig was leek het wel of het hele centrum in brand stond. Overal lag glas en dakpannen op straat. Radeloze mensen liepen langs mij heen. De Philips-fabrieken brandden hevig. Er is geen luchtalarm gegeven. Toen ik mij naar het centrum haastte zag het er verschrikkelijk uit. Vooral de Demer, Lijmbeekstraat, Willemstraat en over het spoor de Boschdijk en Fellenoord waren ernstig getroffen. Ook waren er bommen in de Woenselsestraat gevallen, daar was ook een vliegtuig neergestort.
De hele dag, ja, ik meen zelfs de hele week, lang werden we steeds weer opgeschrikt door ontploffende tijdbommen."

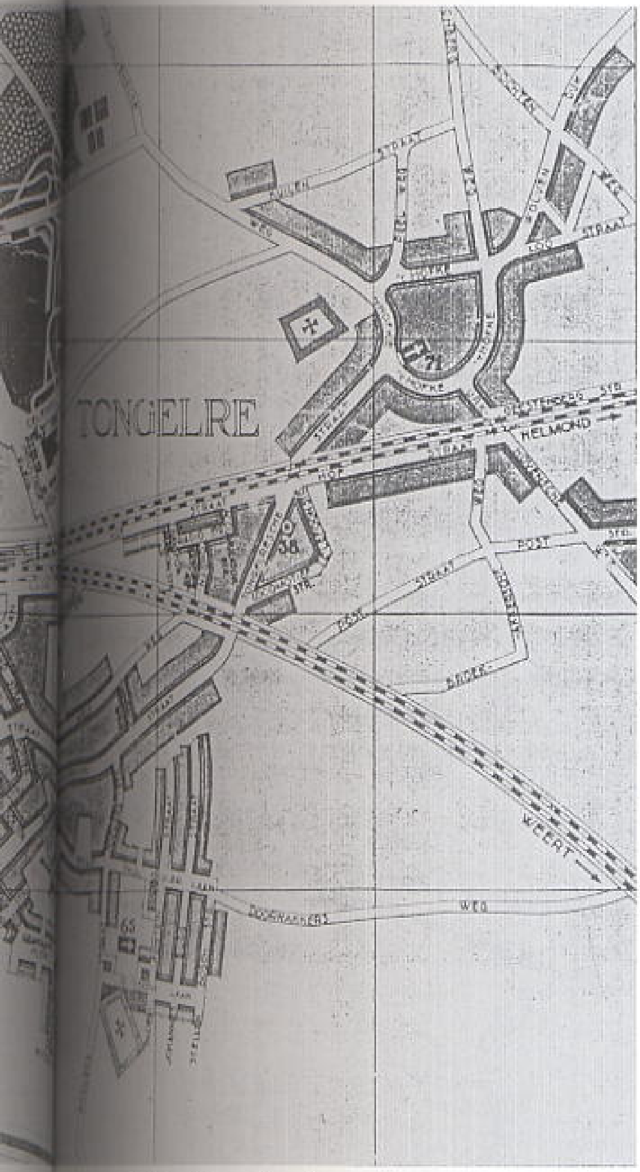

819 Een deel van Tongelre.

Schuttersputjes op het Mignotveld

Hr. W. v.d. Loo, Koekoeklaan, 1942; 11 jaar

Op die zondag gingen we met vader wandelen. We liepen door de Parklaan en langs het Mignotveld (van Tabakfabriek). Dit veld was vol met schuttersputjes, gegraven in opdracht van burgemeester Pulles. Ook maakten wij er speelkuilen.
Toen kwamen plotseling de vliegtuigen zeer laag over. Vader, die eigenaar was van Hooying-Jungerhans, winkel in glas, porselein en aardewerk in de Rechtestraat, ging daar een kijkje nemen na de aanval. Gelukkig was het pand er nog. Op de Demer was de familie Heldens in de kelder levend verbrand.

De muren begonnen te schudden

Mevr. I. Gramser-Van Dijk, 't Hofke, 1942; 11 jaar

Op die zondagmorgen ging ik met mijn moeder op bezoek bij een tante in Gestel. We liepen langs het spoor en toen we bij het Philips Ontspanningscentrum waren begon de aanval. Daar was een "Eintopfessen". Uit een grijs wolkendek, juist geen regen, kwamen plotseling de vliegtuigen.
Wij vluchtten het Ontspanningsgebouw binnen, waar het wemelt van de Duitsers.
We drukten ons tegen de muur en moeder streelde me. De muren begonnen te schudden en de Duitsers liepen paniekerig heen en weer. We konden later onze tocht voortzetten en kwamen met de schrik vrij. Mijn broer was op dat moment in een bioscoop in de Vrijstraat. Gelukkig kwam hij later ongedeerd weer naar huis.
Vader was schilder en om niet naar Duitsland te moeten gaan werken, was hij ingezet om de Duitse barakken van het luchtafweer die op de Philipsfabrieken stonden te schilderen. Als wij beneden voorbij kwamen, zwaaide wij naar vader boven op de fabrieken. Toch moest hij naar Duitsland en wel naar Maagdenburg. Daar moest hij vliegtuigen schilderen. Hij vernam daar dat Eindhoven gebombardeerd was en hij vluchtte om naar vrouw en kinderen te gaan, die hij gezond aantrof. Hij bleef thuis maar enkele dagen later stonden er drie mannen aan de deur toen ik alleen thuis was.
"Waar is je vader?" vroegen ze. Ik zei: "bij de buren", niet beseffende wat dat voor gevolgen zou hebben. Vader moest weer naar Duitsland. Gelukkig naar Gelder, dus niet zover en kwam af en toe naar huis.

De heer Hegener, Parklaan

Er vielen bommen bij het Diaconessenziekenhuis. Na de aanval namen wij de Fam. Goossens van de Demer in huis. Dr. Slooff, die onze buurman was, werd in het Binnenziekenhuis aan een been gewond. De Gestapo zat in het huis van de Fam. Elias en was ook buurman.
De directie-secretaresse van de Gestapo was bij ons in huis en had radio. Vader luisterde stiekem als ze weg was. Ze was verliefd op een Duitser, die later gefusillieerd werd wegens wangedrag of verraad. In de tuin hadden we een oude fabrieksketel ingegraven als schuilkelder.

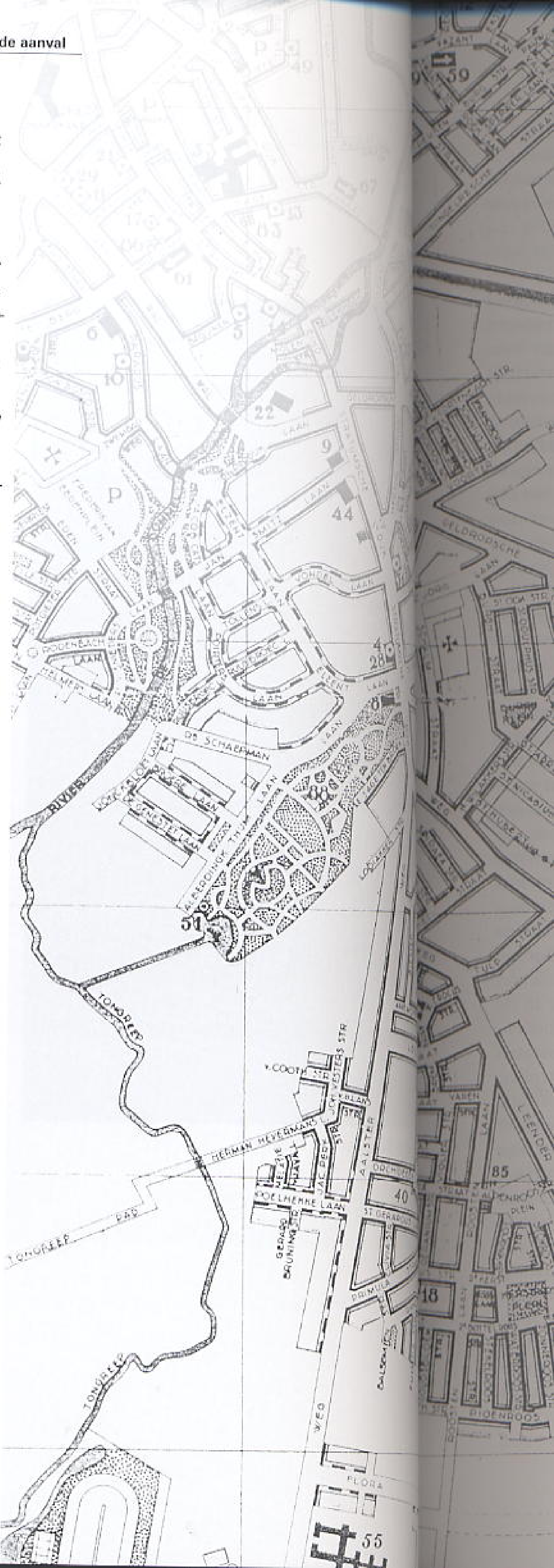

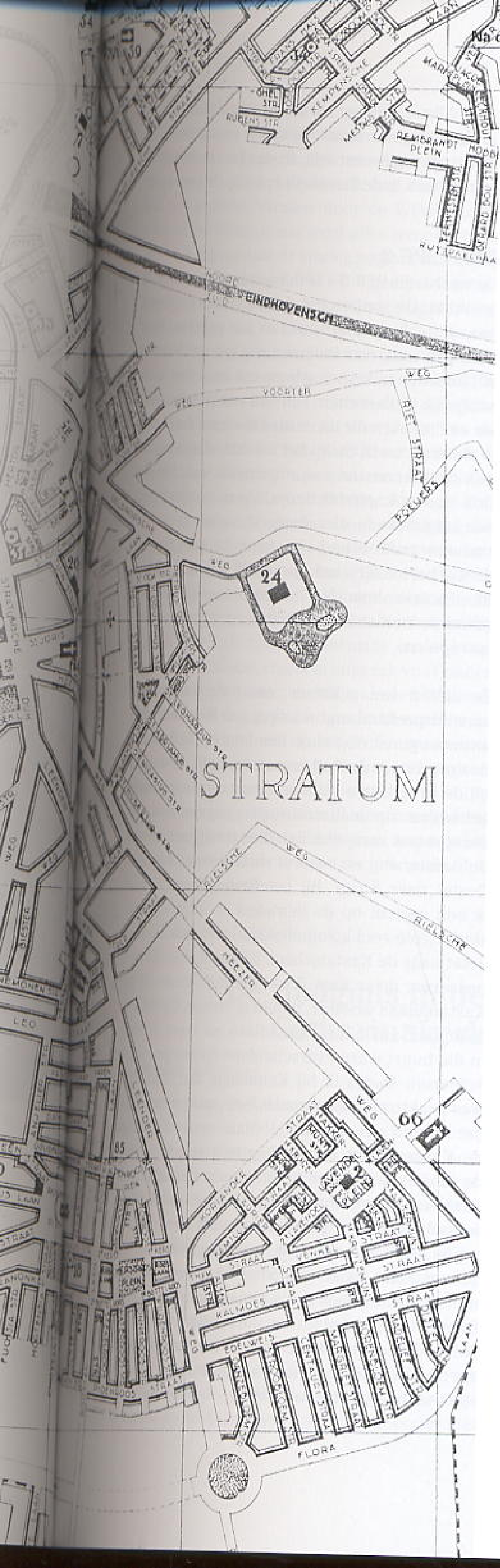

Stratum

Uit het dagboek van Hr. A. Hendrikx, Roostenlaan

Rotte aardappelen

Dinsdag 1 december. 's Avonds met aardappelen aan het sjouwen geweest. Als wintervoorraad hadden we 140 kilo kleiaardappelen op de bonnen gekregen. Nu waren er bij de aardappelen die we in de kelder opgeslagen al enkele rotte bij en daarom had ik alle aardappelen eruit gehaald en de slechte uitgezocht. Aardappelen die onder de trap lagen, vóór de trap en de klei onder de trap. De aardappelen die ik eruit gehaald had weer boven op de andere. Half twaalf waren we ermee klaar.

De poppenwagen

Vrijdag, 4 december. De poppenwagen die ik opgeschilderd had, had ik elke avond bij de haard gezet en nog was hij niet goed droog. 's Morgens moest ik als eerste naar beneden om de wagen in de kelder te zetten en de vrouw moest hem overdag op de zolder wegbergen. Ook het schoolbord van Thea, waarvoor ik verf van Philips had meegebracht, opgeschilderd, zodat het ook in orde is.

Zaterdag, 5 december. Vlug naar huis. Gegeten en met Thea en Wini op stap naar het St. Nicolaasfeest, die door het Technische gilde wat nog een overblijfsel is van onze vroegere RK-bond, gegeven werd in de gymnastiekzaal van het Gezellenhuis in de Don Boscostraat. Het was heel aardig. De kinderen hadden allemaal wat gekregen. Wij hadden daarvoor 2 snoep-suikerbonnen en 75 cent per kind moeten geven. Sinterklaas had ook nog gesproken. Ook werd er een film gedraaid. Half vijf was het afgelopen en weer naar huis, voor de verdere avond binnen gebleven. De poppenwagen was nu heel aardig droog geworden. De haard extra opgestookt en hem telkens omgedraaid. De poppenwagen werd verder afgewerkt en klaargemaakt. Ook de rest van de St. Nicolaascadeautjes op tafel klaargezet. Ik had voor de vrouw een kinderkopje bij de Hema gekocht voor f 1,-. Ik had dat weggeborgen in de kleerkast, maar toen zij de andere spullen ging halen, vond ze dat ook. Het was eerst mijn plan het kopje in de nacht

820. Een kaart met een deel van Stratum.

op tafel te zetten, maar dat was nu verijdeld. De vrouw kwam toen ook met haar cadeau voor de dag, een das voor mij. Ze had er nog f 1,90 voor betaald. Ook van gepofte gort noga. Eerst gort in boter bruin bakken en daarna suiker erbij doen. Smaakte lekker. Nog een gebakje (amandelspijs) gegeten en wat speculaas en een kop chocolade gedronken. Een fijne avond.

Lei en griffels, een houten schep en een olifant-puzzle

Zondag, 6 december. Om 7 uur met de kinderen opgestaan. Thea vroeg om 6 uur al of we nog niet moesten opstaan. Het was een gejuich toen we beneden kwamen. Louisa juichte het hardst, die had een nieuwe pop en een poppenwagen. Thea had een doosje kleurpotloden nog oude kwaliteit, 3 leesboeken, een tekenboek, een schetsboek en een foto-album, wat meer bedoeld is om er mooie prentjes en mooie kaarten in te plakken.
Wini had een lei en griffels, een houten schep en een olifant-puzzle. Het was een heel sjouwen geweest om alles bij elkaar te krijgen. Daarbij hadden we nog speculaas, taai-taai en snoepgoed. Ondanks oorlog, toch geen klagen. Om 8.45 uur met de vrouw naar de kerk. 10 uur naar Gillesen om een stopcontact aan te leggen in hun voorkamertje, waarin ze deze winter wilden gaan wonen vanwege de weinige kolen, die verstrekt worden. Het fornuis in de voorkamer, een combinatie van warmte en koken. Het stopcontact, een contrasteker, afgetakt van de ganglamp. Om 12.20 uur ermee klaar. Toen nog naar het voetbalterrein. Ik kwam juist daar aangereden, toen ik een geluid van vele vliegtuigen in de lucht hoorde. Ik keek rond en zag maar geen vliegtuigen. Het was nogal bewolkt en de wolken hingen laag.

Ik zag ook nog een brandend vliegtuig

Eensklaps zag ik de vliegtuigen, die zeer laag over de velden scheerden, in de richting van de stad vliegen. Het waren er zeer veel. Het bevreemdde wel dat er zoveel bij elkaar waren. Opeens zagen we en hoorden we bommen vallen en hoorden ze ontploffen in de richting van de stad en Strijp. De eerst bomaanval van de Engelsen op Eindhoven. Het knetterde en donderde, het was een hels spektakel. Even later kwam een tweede golf vliegtuigen. Het leken wel zwaardere als de eerste groep. Weer zeer laag scheerden de vliegtuigen over de velden en huizen naar de stad, en weer zag ik bommen vallen en hoorde de helse kanonnade van ontploffende bommen en zag zware rookwolken opstijgen boven de stad. Ik zag ook nog een brandend vliegtuig in de lucht en even later stortte het brandend neer. Alles bij elkaar zal het ca. 8 minuten geduurd hebben en naar schatting zullen er ongeveer 100 vliegtuigen geweest zijn. In de tijd dat de aanval duurde heb ik de meeste tijd plat op de grond gelegen.

RPC - SPC 3

De wedstrijd RPC 3 - SPC 3 werd natuurlijk direct gestaakt. De spelers kleedden zich aan en gingen naar huis. Luchtalarm was er niet gegeven. Toen ik thuiskwam, was iedereen nog erg zenuwachtig. Wij hoorden telkens nog bommen ontploffen, waarschijnlijk tijdbommen. Een half uur later hoorden we van mensen die uit de stad kwamen, dat Philips in de stad en in Strijp het hoofddoel was en dat ook de binnenstad zwaar getroffen was. Het station zou ook getroffen zijn. Op de overweg zou een uitgebrande dieseltrein staan en op de Wal zou een grote brand zijn. Later hoorden we dat de Catharinakerk ook getroffen was, alsook het Binnenziekenhuis. Na het eten naar het terrein geweest, omdat Hapert vandaag tegen ons 1ste zou spelen.

Ze waren wel gekomen, maar de wedstrijd is vanzelfsprekend niet doorgegaan. Mijn band ging onderweg ook nog stuk. Ben toen op de fiets van de vrouw naar de stad gegaan door de Elzent, maar bij de brug bij de melkinrichting werd alles tegengehouden. Op de Elzentbrug lag nog een bom, dus die was ook versperd. Ben toen teruggereden over de Aalsterweg en zo over de Genneperbrug over Gestel naar Strijp. Bij het Brabantiaterrein had ik een gezicht op de fabrieken in Strijp en in de stad. Grote rookkolommen waren te zien. Doorgefietst naar de Kastanjelaan. Ik mocht eigenlijk niet passeren, maar toen ik zei dat mijn zuster in de Kastanjelaan woonde, mocht ik erdoor. Op het Plataanplein en in de Plataanlaan en meer straten in die buurt waren verscheidene huizen getroffen. Achterom kwam ik bij Kamminga aan. Zijn huis was praktisch niet geraakt, een paar pannen van het dak en deuren ontzet. Maar op de hoek van de Kastanjelaan waren 3 huizen getroffen. Ook de fabriek tegenover brandde nog. Ben later met Karel over het Philipsdorp gegaan. De Bedrijfsschool is finaal uitgebracht, geraakt door een voltreffer. Alle ramen eruit, maar tegenover hen 3 huizen naast elkaar getroffen. Er moeten 6 doden zijn. Opa was alleen thuis. Oma was bij Kamminga. Toen ik er aankwam, was alles gesloten. Over het Philipsdorp naar Hezemans, waar oma en opa waren. Ze waren beiden wat ontdaan. Vooral aan opa was het goed te merken.

Pakje tabak voor opa

Ik had voor opa een pakje tabak meegebracht en voor oma een zak appels; de vrouw had vrijdag 20 kilo gekocht à 70 cent de kilo. Ik had beiden ook wat geld gegeven. Vandaar door de Willemstraat, maar bij het Willemsplein werd alles weer teruggestuurd. Ik zag vandaar de fabriek nog branden. Ook in de Willemstraat tegenover het ingenieursbureau woedde nog een brand. Mijn band ging stuk en zo te voet over het Vonderke (verschrikkelijke verkeersstremming) door de Julianastraat, waar ook al bommen gevallen waren. Ongeveer op dezelfde plek waar tijdens de kermis ook bommen neergekomen zijn. Door de Julianastraat naar de Willem de Zwijgerstraat, waar het huis van Ottenheim ook al getroffen was. Tenminste, jongens van Bax waren daar bezig om meubels eruit te halen. Over de Wal, waar het huis van Bergstein, alsook de fabriek die ernaast staat, nog in brand stonden. Men was daar aan het blussen. Toen naar huis. Thuis hoorde ik dat ik me moest melden bij het bureau van de luchtbescherming op het Willemsplein. Na het koffiedrinken daar naar toe. De speculaas en taai-taai vanwege St. Nicolaas, stak ik in mijn zak voor onderweg wat te hebben. Over de Wal naar het Willemsplein. Men was nog druk bezig met blussen in de Willemstraat. Het bureau op het Willemsplein was al gesloten. Ben toen naar de Volksbond gegaan, waar ook een bureau van de luchtbescherming was. Veel politieagenten waren daar verzameld. Uit Den Bosch, Tilburg en Helmond waren ze gekomen. Ik meldde me ook, maar ik kon naar huis gaan. Ben 's avonds thuis gebleven.

Bron: Eindhovens Dagblad

De Hoogmis in de Catharinakerk

Hr. E Roovers, Aalsterweg.

Wij woonden op de Aalsterweg en ik mocht met mijn vader mee naar de Catharinakerk, waar hij zanger en voorzitter was (...). Na de hoogmis brak de hel los en vielen er bommen door het dak van de kerk. Kapelaan Van Miert probeerde "ons Heer" te redden uit het tabernakel en later hoorden we dat hij daarbij een been verloren had. Mijn vader sleurde me aan zijn hand de kerk uit en ik zie nog de stadbranden. De synagoge op de hoek van de Kerkstraat brandde als een fakkel, mensen waren in paniek. Er lagen doden en gewonden op de straat. Tussen het bombardement door zijn we via de Stratumsedijk - Stratumseind terug naar huis gekomen op de Aalsterweg waar mijn moeder met enkele broers en zusjes onder de eetkamertafel zat. Het was voor het eerst in mijn leven dat ik mijn vader zag huilen bij het weerzien van mijn moeder.

De nieuwe jas

Hr. E Verheijden, Korianderstraat.

Ik wilde een biertje gaan drinken op een bovenzaaltje op de Demer. Ook had ik pas een nieuwe jas laten maken, waar je natuurlijk zuinig op was. Het was die dag druilerig weer en ik besloot toch maar niet te gaan. Ik zag vanaf de Korianderstraat, vanwaar ik goed uitzicht had op het Centrum, de bommen vallen. Waarschijnlijk heeft de nieuwe jas mijn leven gered.

Scherf siste in het water

Hr. F. van Eijck, Schalmstraat, 1942, 10 jaar.

Meestal ging ik zondags tussen 11 en 12 uur met mijn neef van Berlo naar de treinen kijken bij het station en de overweg. Omdat het Sinterklaas was gingen we die dag niet en dat was onze redding.
Een collega van vader was filmoperateur in Chicago bioscoop. Vader hielp ook wel eens. Toos zat altijd bij de kassa en als het niet uitverkocht was mocht ik wel eens voor niks naar binnen. Tijdens het bombardement draaide de collega juist een film. Op datzelfde moment werden door de bommen zijn vrouw en kinderen gedood in de Bogert. Op de parallelweg was de houten voetbrug ingestort en het café "De Bonte Os" vernield. Café "De Tramhalte", op het punt voor de lichttoren werd gespaard. Mijn neef Van Berlo kreeg een scherf langs zich heen. Toen hij deze opraapte brandde hij zijn vingers. Ik schopte de scherf in het water en deze siste. Daarna nam ik deze mee als souvenir.

Mevrouw Thomas, Leenderheide.

Ik zag de vliegtuigen als zilveren vogels uit de wolken komen. Op die dag was het wat miezerig mistig. Ik dacht dat er een aanval begon op de spoorlijn. Van de schrik en emotie kon ik niet meer eten. Later verloor ik mijn vader bij een aanval op het vliegveld

Hr. Draaisma, Korinanderstraat, 1942, 12 jaar.

Hij zag de vliegtuigen dreunend overkomen vanaf de achterzijde. Op de hoek Leenderweg-Korianderstraat bij de "Win" stond de fam. Van Hal te wachten op vader die ploegendienst had bij Philips. Bij "de Win" vloog de vooruit eruit. Vader Van Hal kwam niet meer terug.

Een wandeling door de sta

Hr. P. v.d. Ploeg, Binnenwiertzstraat 16

Maandag 7 december 1942 Hoe zou de binnenstad er af gekomen zijn en het station? Op straat kom je massa's mensen tegen, die huisraad, linnengoed, kleren enz. op alle mogelijke transportmiddelen vervoeren. Miserabel gezicht.
De Hooghuisstraat is nog steeds gesloten, hoewel er alleen maar ruiten kapot zijn. Dergelijke onlogische dingen kom je tegenwoordig meer tegen. De politie weet niet meer hoe ze met de warboel aanmoet. We gaan de Kerkstraat door. Als je goed oplet kun je zien dat de Catharinakerk aan de achterzijde een voltreffer gekregen heeft, waardoor het koor beschadigd is en alle ruiten kapot zijn. Nu gaan we de Rechtestraat weer in en passeren de andere uitmonding van de Hooghuisstraat, waarvoor ook al een agent staat! Niemand snapt waarom je door dat stukje straat niet mag lopen. Verder dan de Marktstraat mogen we niet. Een glimp van wat eens de Demer was is van hieruit te zien; het rookt nog en de brandweer is nog bezig water in de puinhopen te spuiten. Dus maar de Marktstraat in en door de Nieuwstraat naar de Vestdijk. Hier ook weer alle ruiten kapot, evenals in de Nieuwstraat.
Het NSB-kringhuis op de hoek van de Vestdijk en Stationsweg is ingestort en uitgebrand evenals de reparatiewerkplaats van de BKP. De rijwielstalling daarnaast is ook uitgebrand; een leger van fietsen staat tegen de hekken van het stationsemplacement. Van de overige huizen, winkels en cafés is niet veel meer over. Van hieruit is het hoofdkantoor ook te zien; volledig uitgebrand. Het kapspant van het oude kantoor brandt nog en roken doet de zaak ook nog. We klimmen op een vrachtauto en op deze wijze krijgen we een pracht uitzicht op de Woenselse overweg en het stationsemplacement. Op de overweg staat een wrak van een elektrische trein. Uitgebrand, geelachtig wit van kleur. De voorste bestuurdersruimte is kapotgeslagen door een voltreffer en je ziet niets anders dan verbogen, omgekrulde, gedeeltelijk weggebrande platen, die eens de carrosserie van de trein gevormd hadden. Omstanders vertellen dat er nog verkoolde lijken bij de trein moeten liggen maar men kan ze niet weghalen omdat er nog een tijdbom in de buurt ligt. De elektrische bovenleiding is vernield; de stalen masten, die het bovennet dragen, zijn omgebogen of hangen in allerlei bochten gewrongen aan de leidingen. Een spoorrail heeft het gepresteerd zich tot een driekwart cirkel om te krullen over het bovennet heen.
Als je zoiets niet gezien hebt kun je haast niet geloven, dat zoiets mogelijk kan zijn! Verder zie je kapotte rails, wissels en seinpalen. Een seinhuis is gedeeltelijk weggeslagen en een postwagen is behoorlijk kapot.
De hele omgeving is met een laag geelbruine modder overtrokken, afkomstig van het emplacement. Aan de overkant steken zwartgeblakerde muren omhoog van een rijtje huizen, dat in de as gelegd werd. Het rookt nog erg.
In de trein is een paniek uitgebroken toen de bommen vielen. De mensen vluchtten links en rechts om een schuilplaats te vinden. Enkelen bereikten een café in de buurt - de "Bonte Os" - maar ook dit werd getroffen en er bleef een puinhoop over waaronder tal van mensen de dood vonden.
Van alles wat we tot nu toe gezien hebben bood dit toch wel de meest troosteloze aanblik; je wordt er bijna ziek van.

Het lijkt wel op gedroogde snot!

Het stationspostkantoor heeft geen enkele hele ruit meer. Er is geen brand uitgebroken gelukkig. Het station heeft ook een treffer gehad. Er zit een groot gat in het dak, doch meer is er niet te zien. Een blindganger, of een bijtijds verwijderde brandbom? Je ziet hier enkele hulzen van brandbommen liggen. Het is weer een ander soort blijkbaar dan de tot nu toe gebruikte; de mantel is namelijk van gewoon plaatijzer van 3 mm dik rondgebogen tot een pijp van ongeveer 12 cm middellijn en overlangs dichtgelast. De vulling is een taaie grijsgele substantie, door sommigen als volgt gekarakteriseerd: "Het lijkt wel opgedroogde snot!" In het donker licht het op; er zal dus wel fosfor inzitten. Later hoor ik dat dit inderdaad het geval is; er zijn mensen die er lelijke brandblaren en brandwonden van gekregen hebben. Zelfs van leeggebrande hulzen, waar nog een beetje smurrie aan kleefde.
Bij het gemeentelijk Lyceum zijn ook een paar

van die dingen terecht gekomen; hele slierten van dat gele goedje zitten bij de muren opgekwakt en daar omheen is alles zwartgeblakerd. Het lijkt me een raar goedje, die "brandstof"!
In de Dommelstraat ligt een dikke laag modder; dat zien we al van verre. Het kantoor van Briel en Verster- een linnen industrie - is niet alleen weggeslagen doch er is bovendien een metersdiep gat in de grond geslagen en de modder op straat is natuurlijk uit dat gat afkomstig. De hekken van de afrastering zijn verbogen en de draaihekjes liggen tot 30 à 40 meter verderop in de Tramstraat temidden van modder en heestertakken uit de tuin. Nu zie ik ook de goederenloods van de spoorwegen, die achter het kantoor ligt. Tot nu toe wist ik van het bestaan van een dergelijke loods niet af om de eenvoudige reden dat hij achter het kantoor van Briel en Verster verscholen lag. Die loods heeft geen schade opgelopen behalve dan pannen en glas. Via de Tramstraat komen we in de Ten Hagestraat en hier kunnen we over een muurtje heen een gedeelte van het zwaar beschadigde ziekenhuis zien. Treurig dat het Binnengasthuis ook getroffen werd. Naar verluid zijn daar onder de patiënten 15 doden gevallen en van het personeel, zusters en verpleegsters, ook nog een zestal. Gelukkig is er geen brand uitgebroken, want dan was de ellende niet te overzien geweest. Des avonds meldt het BNO: "dat bij en Engelse poging de Philipsfabrieken aan te vallen zware schade werd aangericht aan gebouwen in de woonwijken van de stad. Vooral het ziekenhuis werd zwaar getroffen en de Catharinakerk werd vernield. Er vallen meer dan honderd doden te betreuren, waaronder vele vrouwen en kinderen". En tot slot werd nog beweerd dat geen militaire installaties werden beschadigd!! Je moet maar durven liegen!
We krijgen ook een krant. Het is een erbarmelijk ding: het baantje van journalist is tegenwoordig ook niet veel meer waard. Er staat van het bombardement letterlijk geen letter in. Alleen een officieel stuk van de burgemeester. Het Eindhovens nieuws omvat twee artikeltjes: De intocht van Sinterklaas onder auspiciën van de Ned. Volksdienst en het 25-jarig ambtsjubileum van één of andere juffrouw. Er waren blijkbaar nog geen instructies uit Den Haag aangekomen, en zonder dat kan een persman tegenwoordig niets meer!!

Het dak is er als het ware als een stolp overheen gezet

Dinsdag 8 december 1942 Er zijn aanplakbiljetten verschenen voor het Philipspersoneel. Men kan voortaan over allerlei dingen inlichtingen krijgen bij een informatiebureau, dat ergens op de Markt geopend is.
Uit allerlei plaatsen buiten Eindhoven heeft men politie en marechaussee laten komen om de straten nog beter te kunnen afzetten. Er zijn eveneens auto's vol Grüne Polizei gearriveerd ter assistentie. Gisteren zag ik in de Dommelstraat een brandslang liggen van de Rotterdamse brandweer. Die schijnt Zondagnacht hier al gekomen te zijn.
Er zijn mensen, die aan een Bossche politieagent de weg vragen. De man haalt zijn schouders op. Hij is hier zelf ook niet bekend. Marechaussees, die nog nooit als verkeersagent hebben gefungeerd, doen nu als zodanig dienst en dat gemolenwiek van zo'n geïmproviseerd verkeersdiender heeft natuurlijk prompt een janboel tengevolge op de drukke kruispunten. Een collega werd op die wijze bijna overreden door een zware vrachtauto ... marechaussees!!
's Middags gaan we Strijp bekijken. Dat valt niet mee, want in het Philipsdorp zijn tal van straten en wijken afgezet door allerlei uniformen. We glippen langs allerlei binnenweggetjes om zoveel als enigszins mogelijk is van de fabrieken te zien te krijgen. Tegenover de Hervormde kerk in de Schootse straat ligt een dak; onder dat dak ligt het puin van het bijbehorende huis. Het dak is er als het ware als een stolp overheen gezet. Daar ergens in de buurt is een bom schuins door een drietal huizen gevlogen. Via het dak aan de achterzijde van het eerste door muren en plafonds van de hele rij en de voorgevel van nummer drie in het voortuintje van het laatste en na een kwartier ontplofte het ding. Daardoor werd de voorgevel van het derde huis alsmede een gedeelte van plafond en binnenmuren weggeslagen, zodat je nu meteen de weg kon zien die het projectiel zich gebaand had. Hier kun je uit concluderen dat de vliegtuigen erg laag gevlogen moeten hebben en dat de bommen ook niet in duikvlucht afgeworpen zijn, want de invalshoek was hoogstens 15 tot 20°.
De hoogbouwen op Strijp hebben het hard te verduren gehad. De apparatenfabrieken zijn alle zwartgeblakerd van bijna onder tot geheel boven. In de nog niet eens voltooide nieuwbouw zit een groot langwerpig horizontaal gat. Van een vliegtuig? De Philitehoogbouw is totaal uitgebrand en zwartgeblakerd. De Oostzijde van de apparatenfabrieken ziet er nog veel treuriger uit dan de westzijde. Hier zien we in één der hoogbouwen een horizontaal gat. Al enige malen heeft men ons verteld, dat daar twee vliegtuigen die tegen elkaar botsten, de fabriek ingevlogen zijn. Het gat is er in elk geval ruimschoots groot genoeg voor.

Door de grote omweg die we moesten maken (via het park aan de Oirschotsedijk bij het Philips korfbalterrein!) is het inmiddels al donker geworden en we gaan maar weer naar huis via Boschdijk, Bondstraat, Lijsterbesstraat en Gagelstraat. Nog even zien we de puinhopen in de Harmoniestraat. Aan weerskanten zijn daar drie huizen vernield en er is vrijwel niets anders van over dan twee grote puinhopen. Begrijpelijkerwijze vielen er hier ettelijke doden.
Woensel heeft ook zijn aandeel moeten leveren in de verwoesting. Het gedeelte vlak over de Woenselse overweg is bijna geheel verwoest. Dat gedeelte is ontoegankelijk en je moet dus maar geloven wat men ervan vertelt. De Fellenoord zou zwaar beschadigd zijn. De "City-bioscoop" verwoest en die zat vol mensen!
Verder noemt men nog "den ouden Bogert" als zwaar beschadigd gebied. Tal van Woenselse straten waren afgezet. Daar zijn we al aan gewend in zeer korte tijd! In de buurt van de Edison- en Wattstraat schijnen nog blindgangers te liggen; in de Van Kinsbergenstraat moet een vliegtuig brandend naar beneden gestort zijn, waardoor ook weer tal van slachtoffers vielen.

Tijdbommen, dan maar laten springen

Tijdens onze wandeling werden we zo nu en dan opgeschrikt door de explosies van blindgangers, die uit de weg geruimd werden. Huizenhoge rook en stofwolken jagen die dingen omhoog. De eerste dagen zullen we dit wel blijven horen, want de autoriteiten ontdekken hoe langer hoe meer van die dingen. Waarschijnlijk zullen er nog heel wat tamelijk gave fabrieksgedeelten door die tijdbommen in een ruïne worden herschapen. Dan beantwoordt de bom dus toch nog aan zijn doel zonder dat het mensenlevens kost. De meest logische oplossing zou natuurlijk zijn deze exemplaren te demonteren. De autoriteiten zijn echter niet op de hoogte van de constructie van deze bommen en ze wagen zich er dus liever niet aan; dan maar laten springen! Het schijnt er ook nog van af te hangen hoe de bom terechtgekomen is, want soms worden ze gedemonteerd en weg gehaald.
Vanavond is er weer een krant. Daar staat ongeveer hetzelfde in als gisteren door de radio al verkondigd werd. Bovendien nog een fraai redactioneel artikel waarin men ons tracht te suggereren dat de Engelsen het speciaal op de burgerbevolking voorzien hadden, want ze vlogen zo laag dat ze - als ze een doel gehad zouden hebben - dit zeker hadden moeten treffen! Leugenachtige berichtgeving zijn we tegenwoordig wel gewend, maar wat hier verkondigd werd spande toch wel de kroon! Verder natuurlijk geweeklaagd over de totaal verwoeste kerk enz. enz. Hoe kan een men erbij komen om zoiets in een Eindhovensche krant te zetten; als het nu in het "Nieuwsblad van het Noorden" had gestaan zou de leugen er niet minder om geweest zijn, maar de controle minder gemakkelijk. De enigste verklaring is dat de schrijver op die gedenkwaardige Zondag stapel krankzinnig geworden is en men heeft vergeten, door de overgrote drukte, om die kerel op te sluiten in een daarvoor bestemde inrichting. Ieder spreekt zijn verontwaardiging uit over dergelijk idioot geschrijf.

De eerste overlijdensadvertenties in de krant

Woensdag 9 december 1942 Er zijn nog veel grote stadsgedeelten afgezet, zodat je nog minder kunt zien. Dit kan gebeuren omdat er nog steeds auto's vol marechaussees manschappen aangevoerd worden. Vanmorgen moesten de mensen uit enkele Philips woningwijken de huizen uit omdat ze tijdbommen zouden laten springen. Des nachts was het aangezegd en om half negen moesten ze er uit! Het duurde tot de avond maar nog steeds geen toegang tot het huis. Eerst om acht uur mocht men waar naar binnen en de volgende morgen er weer uit. Telkens weer hoor je de blindgangers ontploffen op de Emmasingel. Naast de kliniek werd daardoor de zandstenen serre van dokter v.d. Put opgeblazen. Een zuil geel stof ging hoog de lucht in; de huizen aan de Willemstraat zien geelachtig vanwege het zandsteenstof dat er tegenaan geblazen werd. Ook werd er een bom in de gloeidraad afdeling van de radiobuizenfabriek tot ontploffing gebracht, waardoor deze, overigens geheel gave afdeling door elkaar gegooid en gedeeltelijk verwoest werd.
Vanavond staan de eerste overlijdensadvertenties in de krant, die alle beginnen met; "Heden overleed door een droevig ongeval....". Soms was het "ongeval" voor de variatie wel eens "noodlottig". De volle waarheid mag zelfs dan nog niet verteld worden in de nieuwe orde. Overigens is de krant even waardeloos als altijd.

Dondag 10 december 1942 Vanmorgen om negen uur moest de omgeving van de Anna Paulownastraat met spoed hun huizen uit. Er was naar het scheen geen seconde te verliezen of je leven was er mee gemoeid. De bom lag in de keuken van een huis en men was er toe overgegaan het hele huis leeg te halen tot de vaste wastafels toe. Bij de explosie zouden die ook maar vernield worden en dat zou jammer zijn!

De keukeninventaris werd zelfs naar buiten gebracht; daarbij moest men zelfs over de bom stappen! Je went blijkbaar aan zo'n monster.
Het duurde echter tot 10 minuten over vier des middags voordat we de knal hoorden. Er werden drie huizen verwoest. Het middelste helemaal en de beide naastliggende panden werden aan de achterzijde zo zwaar beschadigd, dat ze waarschijnlijk beter afgebroken kunnen worden dan opgelapt. En dat werd dan nog maar door een bom van ca. 50 kg tot stand gebracht!
Vanmorgen om tien uur beierden in de hele stad de doodsklokken. Het grootste deel van de slachtoffers wordt om 11 uur vanmorgen begraven. Platte sleperswagens rijden met twee tot zes kisten, door een groot kleed bedekt; een lange stoet volgt deze wagens. Binnen en buiten de kerken slaan een schare mensen de plechtige uitvaart gade.

100.000 m² vensterglas besteld

Om 11 uur hebben we een vergadering ergens in een Gestels café om de voorlopige wederopbouw van de afdeling te bespreken. Collega's uit Woensel zijn er na veel moeite in geslaagd hier te komen. De binnenstad was zodanig afgezet dat ze via Tongelre en het zwembad "De IJzeren Man" in Gestel konden komen.
Die expeditie duurde per fiets maar eventjes drie kwartier.
In de hogere Philipsregionen schijnt men nogal optimistisch te zijn over de schade. Men beweert, dat over zeggen en schrijve zes weken weer 50 % van het personeel aan het werk is. Dat zal dan bestaan uit puinruimen denk ik. Enfin, men doet alle mogelijke moeite om te voorkomen dat op grote schaal deportatie naar het Oosten plaats heeft. Naar ik hoor heeft men 100000 vierkante meter vensterglas besteld enkel voor de fabriek en Philips woning bouw heeft 50000 vierkante meter besteld; dat glas moet echter uit België komen en dat zal dus nog wel even op zich laten wachten. Voorlopig zal men dan de ruiten dichtmaken met karton. Er zijn al mensen bezig om uit te denken hoe dit waterproof gemaakt kan worden. De fabriek is dus meteen verduisterd en dan kunnen we wel weer naar huis gaan want er is nog geen elektrisch licht! Alles grijpt natuurlijk in elkaar. Ramen dicht tegen de kou, want anders kunnen we niet werken; dat houdt meteen een uitstekende verduistering in en omdat de stroomtoevoer defect is kunnen we niet werken! Het ziet er werkelijk niet rooskleurig uit.
In de krant staan enkele kolommen met verslagen van de begrafenissen. Opgeteld kom je op een totaal van 81 doden, die vandaag begraven werden. In de rest van de week zal daar nog wel een aantal bijkomen, Steeds vindt men nog mensen onder het puin, hetzij dood hetzij levend.
Gesteld dat het bombardement eens op een door de weekse dag was uitgevoerd in plaats van op een Zondag, dan zouden er toch zeker alleen bij Philips al vijfmaal zoveel slachtoffers te betreuren geweest zijn als nu in de hele stad.
De tegenwoordige Nederlandse kranten schijnen er anders over te moeten denken. In de landelijke pers schreeuwt men allerwegen zijn diepe verontwaardiging in alle mogelijke toonaarden uit. Men spreekt zelfs over duizenden doden en gewonden, terwijl de BNO het nog bij honderden liet. De redactie van het "Dagblad van het Zuiden" denkt zeker dat alle Eindhovenaren bij het bombardement op Zondagmiddags kinds zijn geworden en dus alle nonsens, die zij schrijft wel voor zoete koek zullen slikken als volle waarheid. Als men het hoofdartikel van Dinsdagavond gelezen heeft gruwt men van een dergelijke verdraaiing der feiten. Zulks gedaas heeft op een nuchtere Nederlander altijd de tegenovergestelde uitwerking.

Vrijdag 11 december 1942 Op 11 uur is er weer een begrafenis. Ditmaal van slachtoffers onder het personeel van het Ziekenhuis. Een wagen met 6 kisten - 5 eerw. zusters en een verpleegster - wordt gevolgd door een lange stoet van paters, nonnen en verpleegsters. In het ziekenhuis moesten 15 doden geteld zijn.

Zaterdag 12 december 1942 In het ontspanningsgebouw heeft Ir. F. Philips een rede gehouden voor de staf van het personeel. Hij herdacht de 44 doden onder de "Philipsfamilie", waarmee hij het personeel plus gezinnen bedoelde.
Nog vijf worden er vermist. Zo spoedig moeten we weer aan het werk. Als wij geen schade opgelopen zouden hebben in deze oorlog zouden we een voorsprong op de anderen gehad hebben, die wel van de oorlog te lijden hebben gehad. Nu staan we er wat dat betreft weer gelijk voor en we moeten dus tonen dat we ondanks teleurstellingen toch energie bezitten om die te boven te komen.
God geve de achtergeblevenen van de slachtoffers de kracht om dit leed te dragen. Verder maakt hij ons opmerkzaam op het grote tekort aan ruimte en andere noodzakelijke dingen.
Een lange lijst van doden en vermisten vult voor een groot deel de krant van vandaag

Een meetkundeboek op een smalle strip hoekstaal

Maandag 14 december 1942 Vanmiddag werden gele kaartjes uitgereikt voor mensen die in de fabriek mochten. Wat we daar zagen was zeker vijf maal zo erg als de buitenkant deed vermoeden. De buitenkant was Zondag vanaf de Willemstraat prachtig te zien. Over een breedte van circa drie kolommen (21 meter) was de buitenmuur van gebouw EF waar dit aan EE grenst, over drie etages weggeslagen. Alles hing er aan flarden bij. Betonnen pilaren, stalen ramen, normaalwanden, buisleidingen en een massa betonblokken, groot en klein. Van binnen was het nog veel erger. Op EF 4 was de montage en tekenkamer van de proefafdeling Radiobuizen twee etages naar beneden gestort en daar onder het puin van het dak en de inventaris van de vijfde etage begraven. Een afhangend stuk plafond, de vloer van de vijfde etage, hing als een oud gordijn-met-gaten voor het ravijn naar beneden. Een brandraam werd door een pilaar voor de van in de afgrond behoed. Verbogen tafels, brandramen, meetapparaten. Op sommige plaatsen bedekte een laag radiobuizen, afkomstig uit omgevallen stapelrekken, de vloer. Elke stap ging gepaard met het onvermijdelijke geplof van het "vacuüm" dat "ontsnapte". Een stoel steekt met vier poten door de ruiten van een stuk normaalwand. De eens strakke wanden van de kantorenlijken nu wel thuis te horen in de Biedermeier periode.
Mijn bureau is weg. Op de grond van de afgrond staande, zie ik een stukje ergens beneden liggen. Grappige dingen kom je ook tegen. In de lade van een bureau van één van de tekenaars had een meetkundeboek gelegen. Dat lag nu op een smalle strip hoekstaal die op 15 cm. afstand van het plafond zit.
Als je zou willen proberen het er op te gooien, zou je een hele dag bezig zijn zonder dat het gelukt was. De ontploffing leverde het daar netjes af!
Aan het eind van gebouw EH was op de 5-de verdieping de spiraalbeitserij gehuisvest en op de begane grond stonden de zware persen waarmee ballons en bodems van stalen (Telefunken)radiobuizen werden geperst. Er is een bom in dat gebouw gezeild, is ontploft, heeft daardoor alle muren naar buiten gebogen. Resultaat: alle vloeren raakten los en zakten naar beneden.
De flessen en bakken met geconcentreerd zuur (rokend salpeterzuur, koningswater en dergelijke vraatzuchtige stoffen) zijn natuurlijk ook naar beneden gekomen en vreten aan de machines. De zaak ziet nu al roest-rood.
Je moet daar oppassen. Er vallen soms druppels naar beneden. Dat is geen regenwater! Als de druppel op de grond valt sist het en komt er een putje in het cement. Pas op voor spatten op de kleren! Wat zal die zuurboel de machines vernielen. 't Zal wel even duren voordat daar weer onderdelen op gemaakt kunnen worden.

Hier eindigen de notities.

P. van der Ploeg

Uit het dagboek van Hr. G. Oom

7 december 1942

Half negen ga ik de deur uit met het plan spoedig in Amsterdam te zijn. Boschdijk afgesloten en gesloten. Fellenoord afgesloten. Lijmbeekstraat afgesloten. Dan maar terug. Haal de fiets op. Praat nog even met Bulte, dan ineens, lekke voorband. Weer terug. Nogmaals probeer ik in de stad te komen, nu langs een andere kant en waarachtig het lukt. Ik kan langs de Philite kant. Tevens heb ik volop de gelegenheid de verwoesting nader te bekijken. Op de spoorbaan zijn enkele voltreffers gevallen. De rails steken recht omhoog de lucht in. Onderweg ontmoet ik nog Sin en de Bruin. "Ik denk Oom, zo zegt hij, dat wij nu wel het een en ander voor je te repareren zullen hebben".
Bij de Demer is de ravage ontzettend, vanaf C en A tot het hotel op de hoek is alles plat. Het hart van Coppens ligt in elkaar. De grote toren is van onder tot boven gespleten. Het hoofdkantoor leeggebrand. Het is af.

Bron: Dagboek Hr. G. Oom

GEVOLGEN VOOR PHILIPS...

3 mensen van Philips, die op het terrein aanwezig waren, werden gedood. Op het complex Emmasingel zijn de volgende gebouwen beschadigd:

- Radiolampenfabriek. Gebouw ernstig beschadigd maar waarschijnlijk herstelbaar.
- Gloeilampenfabriek. De toren vernield en voorts grote vernielingen in de fabriek zelf. De Edelgasfabriek eveneens vernield.
- Hoofdkantoor. Dit is zo grondig vernield, dat het waarschijnlijk helemaal afgebroken zal moeten worden. De nieuwe vleugel is onbewoonbaar.

Op het complex Strijp:

- Bakelietfabriek. Deze is volkomen vernield.
- Apparatenfabriek. Volkomen vernield en moet afgebroken worden (SBP).
- Het Veem (SBL), gebouwd in 1941. Licht beschadigd.
- Proeffabriek. Hierin is een tijdbom gevallen, die enige uren daarna ontploft is.
- Bedrijfsschool. (OA). Geheel vernield.

Tengevolge hiervan zijn de diverse afdelingen in de leegstaande gebouwen in de omgeving ondergebracht.
Het heeft zes maanden geduurd voordat het weer een beetje draaide.

Afdelingen van Philips waren ondergebracht in:

a)- Radio-buizen fabrikage	: Philips fabriek te Oss; Willem II Sig. Fabr. Den Bosch; Thermionn Lampenfabriek Lent bij Nijmegen.
b)- Diamant-draadtrekkerij	: Janeva-sigarenfabr. Valkenswaard;
c)- Radiozenders	: NSF Hilversum;
Peilapparaten	: Tweka-tricotfabriek, Geldrop (hoofdgebouw).
- Cheramische afd.	: A.v.d. Heijden en Zoon te Geldrop;
- Lampenfabrikage	: Johan de Wit - Dordrecht; Volt te Tilburg, Pope te Venlo en Vir in Rotterdam.
d)- Magazijnen	: A. v.d. Heuvel en Zn. - Heuvel Geldrop (Ned. afd). Fa. Branda-Wollenstoffenfabriek te Tilburg Fa. Mutsaerts en De Bestsche tricotfabriek te Best.
e)- Machinefabriek	: Johan de Wit in Dordrecht.
f)- Glasfabriek	: de originele Philipsglasfabriek te Eindhoven.

K o n k l u s i e

"Ondanks de schade die toegebracht is aan de Philipsfabrieken voor radio-apparaten, waren de door de bommenwerpers geleden verliezen te hoog om veel vertrouwen te wekken in de toekomst van dit soort operaties".

821. Slachtoffers en schade bij Philips.
Bron: J. Woortman.

Na de aanval

Hulpverlening

Na de aanval en de daarop volgende chaos komt de directe hulpverlening op gang: Hitler Jugend als ordonans, Grüne Polizei ter assistentie van de politie en brandweer uit de regio. Straten worden afgezet, mensen onder het puin uitgehaald, gewonden verzorgd en doden geborgen.
Hoe nu de getroffenen schadeloos te stellen?
De eerste nood wordt gelenigd met het verstrekken van maaltijden. Huisraad en beddegoed worden verzameld om te verdelen. Naar Rotterdams model richt de gemeente de Commissie Voorzieningen Eindhoven op. Getroffenen kunnen opgaaf doen van de geleden schade en vergoedingen zullen volgen. Philips stelt personeel beschikbaar voor dit bureau. Noodhuisvesting zal georganiseerd moeten worden.

Blindgangers

Na het blussen van de vele branden in de stad en op het Philipsterrein is het grootste, dodelijke gevaar de onontplofte bommen. De blindgangers en brandbommen liggen verspreid over de fabriekscomplexen en in de stad. Bij Philips telt de Luchtbeschermingsdienst zo'n 120 onontplofte fosforbommen.
De medische dienst stelt voor het personeel hierover een speciale waarschuwingsfolder samen.
Het Sprengkommando van Inspektor Otte is belast met de opruiming.
Vrijgave van de fabrieksgebouwen kan pas plaats vinden als de bommen onschadelijk zijn gemaakt.
Ongelukkig gevallen blindgangers veroorzaken bij ontploffing vaak brand en verdere schade.
In de stad moeten bewoners op diverse plaatsen hun huis verlaten omdat er blindgangers ontdekt zijn.
Op zeker 36 plaatsen staan politie en Grüne Polizei te posten bij de gevaarlijke gebieden in de stad.
Ook het station en de spoorlijnen zijn herhaaldelijk afgezet geweest.

De schade bij Philips

Groot is de schade op beide complexen. Overal staan uitgebrande en verwoeste gebouwen.
IJlings moeten hamers, kruiwagens en schoppen besteld worden voor het puinruimen.
De uitvoerder Slingeland en eigen Philipsarbeiders klaren deze enorme klus. Wagens vol puin verlaten, onder toeziend oog van Werkschutz en Philips Bewaking, de fabriekspoort.
Voor het dichten van de ramen worden vele vierkante meters triplex en karton ingekocht; dekzeilen worden aangeschaft om de productiemachines te beschermen tegen weer en wind.
Een Schade Enquete Commissie wordt ingesteld om de totaal geleden schade per bedrijfsonderdeel nauw keurig vast te stellen. Een Materialen Bureau verdeelt de overgebleven bedrijfsmiddelen over de getroffen afdelingen. De administratie en de archivering moeten weer op orde.
Door schade aan de gebouwen worden afdelingen in voorlopige localiteiten gehuisvest. Het is behelpen.

Nazorg en communicatie bij Philips

Vanuit de directie gaat grote zorg en medeleven uit naar de getroffen medewerkers.
In een speciale bijeenkomst in de Grote zaal vanhet Ontspanningsgebouw worden de doden herdacht.
Frits Philips spreekt zijn personeel toe over de ontstane toestand en steekt ze een hart onder de riem.
Er zal al het mogelijke gedaan worden om het bedrijf te herstellen en de mensen weer werk te bieden.
Ten behoeve van het personeel wordt in "De Korenbeurs" een inlichtingenbureau gevestigd.
Ondanks de papierschaarste, gaat er een Philips Koerier verschijnen waarin alle mogelijke personeels-informatie van het bedrijf te lezen is. In totaal zullen er 20 nummers gedrukt worden.

Duitse bemoeienis

Meteen op de avond na de aanval komen de Duitse bezetters van Philips bij Liese bijeen.
Alles hangt af van de bereidwilligheid van de Duitsers om steun te verlenen bij het herstel van het bedrijf.
Voor zover dit al niet gebeurd is, gebruikt men de toestand om de greep op het bedrijf te vergroten.
Men eist alle sleutels op en de kluizen mogen pas onder toezicht van de Duitsers worden geopend.
Op last van hen moet er een interne bewakingsdienst worden opgericht ter voorkoming van diefstal op de afdelingen. Gewapend met helm, romplamp en groene band lopen arbeiders in ploegen rond.

De bescherming van de stad

De Eindhovense Luchtbeschermingsdienst was uit bezuinigingsoverwegingen ingekrompen.
Deze beslissing pakt nu wel heel ongelukkig uit. Daarbij komt nog dat men totaal geen ervaring heeft met een aanval van deze omvang. Bij een oefening eerder in het jaar bleek zelfs dat een groot gedeelte van de alarmsirenes in de stad niet werkten.
Men zoekt naar hogere uitkijkposten, zoals de watertoren aan de Aalsterweg.
De gemeente gaat betere bluswatervoorzieningen aanleggen en ontwikkelt evacuatieplannen voor de bevolking van de stad. De luchtverdediging is en blijft een zuiver Duitse aangelegenheid.

Wederopbouw bij Philips

Het grote aantal uitgebrande en beschadigde gebouwen kan alleen hersteld worden als er van alle kanten hulp geboden wordt. Zonder toestemmingen van overheden en Duitse hulp voor het verkrijgen van bouwmaterialen mag het niet. Bouwvakkers moeten van buiten aangetrokken worden.
Voor de Verwaltung en de Philipsdirectie wordt het verkoopkantoor aan de Gagelstraat verbouwd.
De bovenste verdiepingen van alle hoge gebouwen zullen leeg blijven vanwege het gevaar van een aanval.
Ondanks de toezeggingen van de Duitsers zullen duizenden arbeiders naar Duitsland moeten en om het bedrijf minder kwetsbaar te maken, zullen afdelingen buiten de complexen geplaatst worden.
In het verdere verloop van de oorlog zal het aantal spreidingslocaties meer dan honderd bedragen.

Evaluaties bij de Eindhovense Gemeente

De ramp die de stad en het Philipsbedrijf getroffen heeft kan niet onbesproken blijven. Hoe hebben de diensten, opgericht voor de bescherming en hulp aan de bevolking in oorlogstijd, gefunctioneerd?
Een grote vergadering, gehouden op verzoek van Major Wolk van de Ornungspolizei, levert veel kritiekpunten op o.a.:
-De taken van Politie en Luchtbeschermingsdienst zijn onduidelijk en de leiding van beide diensten kennen elkaar amper;
-De hulpdiensten zoals Nederlandse Volks Dienst en Technische Nood Hulp dienen beter te worden benut.
Fouten zoals nu geconstateerd zijn, mogen niet meer voorkomen en zullen streng bestraft worden.
Een reorganisatie van Politie, Brandweer en Luchtbeschermingsdienst naar Duits model is in voorbereiding en de bevelsstructuren worden directer.

De luchtverdediging bij Philips

De alarmering

Het alarmsysteem wordt met de leiding van het Luftgaukommando, General Sieburg, besproken.
Vanuit de Luftschutzwarnungszentrale te Den Bosch wordt Eindhoven gewaarschuwd. Daarin zit een tijdsverschil van 6 a 8 minuten. De normale alarmering van voor dec.'42 verandert niet; wel zal als extra nu ook de Flak waarschuwen.
Bij het sein "Bertha" krijgen Nolte en Liese bericht. Bij het sein "Anton" is er vol-alarm.
Ook komt er, op aandringen van Philips, voor-alarm om tijdig de fabrieken te kunnen onruimen

De Flak versterkt

Tijdens de aanval zijn diverse militaire installaties vernield of totaal vernietigd.
Op het Emmasingelcomplex is de barak op het Hoofdkantoor verbrand. De Flak en de barak op gebouw EE aan de Willemstraat zijn vernietigd en ook een barak op EF.
Er komt op de kop van EH een geschut met twee barakken en er worden voor de manschappen vele 'springwaterbakken' geplaatst op de daken.
De schijnwerperinstallatie met barak op de Bedrijfsschool is vernield en wordt niet vervangen.
Op de Hoogbouwen van Strijp worden de installaties op gebouw SL uitgebreid en de Flak van SBP wordt verplaatst naar het Veemgebouw dat een hogere geschutspositie heeft.

VERGADERING TER BESPREKING VAN DE ERVARINGEN VAN DEN NED.VOLKSDIENST BIJ HET LUCHTBOMBARDEMENT OP 6 DECEMBER 1942, GEHOUDEN TEN STADHUIZE OP 15 DECEMBER 1942.

Aanwezig waren:

N.S.B. { Dr.H.A.Pulles, Burgemeester, Voorzitter;
H.Seegers, Wethouder van Sociale Zaken;
→ Liese, Oberl.z.S.a.D.W.S.L.-Philips-Werke;
Mr.H.Wagenaar, Hoofdinspecteur Distributie-Zuid;
Mr.V.F.P.H.de Waard, Hoofdcommies ter Secretarie;
W.Dijs, Hoofdcommissaris van Politie;
G.J.C.J.Eissens, Rijksinspecteur Luchtb.District IV;
R.G.Groenendijk, Adj.Schade-Enquête-Commissie;
W.Struijs, Adj.Schade-Enquête-Commissie;
N.V.D. { H.de Jonge, Ambtenaar N.V.D.;
J.H.v.d.Wal, Hfd.Afd.Bijz.Onderw.v.h.Hoofdbur.N.V.D.;
H.C.van der Bijl, Provinciaal Leider N.V.D.;
J.van der Molen, Ambtenaar N.V.D.;
J.Bax, Centrale Keukens;
M.J.Hoytink, Directeur Gemt.D.v.Maatsch.Steun;
J.Senden, Dir.Distributie Kringbureau;
J.v.Rooij, Plv.Hoofd Luchtbeschermingsdienst;
F.M.J.Vermeulen, Hoofd Luchtbeschermingsdienst;
N.S.B. { C.A.M.de Bont, Wethouder v.Financiën en Volkshuisvesting;
H.Apeldoorn, Wethouder v.Tech.Zaken;
A.Paro, Gemeentesecretaris, (loco).

De Burgemeester heet de aanwezigen welkom en zegt, dat → deze bijeenkomst wordt gehouden op verzoek van den Ned.Volksdienst. De bedoeling is na te gaan, hoe de sociale voorzieningen gewerkt hebben, welke fouten er eventueel zijn gemaakt en hoe in de toekomst zoo noodig nog beter gehandeld kan worden.

Te dien einde zal hij het woord geven aan den heer van de Wal, Hoofd v.d.Afdeeling Bijzondere Onderwerpen van het Hoofdbureau Ned.Volksdienst.

De heer van de Wal heeft het verzoek gericht deze vergadering te houden, om bij herhaling van een ramp, welke Eindhoven heeft getroffen, te kunnen nagaan hoe de samenwerking geweest is tusschen de verschillende diensten en of in de toekomst eventueel nog beter gewerkt kan worden. Hij heeft gevraagd van deze besprekingen een stenografisch verslag te maken, omdat het gesprokene niet alleen voor Eindhoven van belang is, maar ook zijn nut kan hebben voor elke gemeente in Nederland, welke door een ramp getroffen zou worden.

Spreker zal beginnen bij de organisatie van de samenwerking van den Luchtbeschermingsdienst en de N.V.D. De N.V.D. heeft aan den Luchtbeschermingsdienst gevraagd zoo spoedig mogelijk een opgave te verstrekken van den omvang van de ramp. Deze gegevens zijn zeer vertraagd binnengekomen en dat is soms oorzaak geweest, dat de menschen niet direct konden worden geholpen. Ook van de zijde van den N.V.D. zijn fouten gemaakt! O.a.was het benoodigde geld niet tijdig aanwezig.

Een van de eerste punten, welke men direct moet weten is wel: welke huizen zijn getroffen, zoodat men direct kan nagaan, welke slachtoffers er zijn. De mogelijkheid is aanwezig, dat er vannacht weer een bombardement plaats vindt en dan zouden de gegevens sneller moeten doorkomen, dan tot heden het geval is geweest.

815. Een tweede punt is het beschikken over meer betrouwbare gegevens omtrent evacuatie. Nu is het zóó gegaan, dat de N.V.D. doorkreeg: die en die straat moet ontruimd worden. De N.V.D. stelde zich dan in verbinding met het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst, die er in sommige gevallen wel iets van wist, maar in andere gevallen weer niet.

566

- 2 -

Het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst moest zoo iets toch het eerst weten. Bij den Luchtbeschermingsdienst kon men dus geen betrouwbare gegevens krijgen. Is het mogelijk, dat in de toekomst het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst in eerste instantie weet, welke straten en huizen getroffen zijn en dat deze dan de gegevens kan doorzenden?

In aansluiting hierop zou hij het volgende willen vragen. Is het mogelijk, dat in de toekomst, dus bij een herhaling van een ramp de instanties, die nauw met elkaar samenwerken, zich op één plaats verzamelen. Dat dus de N.V.D. zitting kan nemen in een localiteit, welke in de onmiddellijke nabijheid van den Hoofdpost van den Luchtbeschermingsdienst is gelegen, en van welk punt ook de andere diensten, welke nauw moeten samenwerken met den N.V.D., gemakkelijk te bereiken zijn. Dit is ook in overeenstemming met de geldende voorschriften.

De heer Vermeulen deelt mede, dat de telefonische verbindingen meestal versperd waren. Telefonisch was practisch noch de Luchtbeschermingsdienst, noch de N.V.D. te bereiken. Hetgeen de Heer van de Wal in laatste instantie voorstelt is mogelijk, wanneer deze dienst en enventueel de andere diensten, welke nauw moeten samenwerken, zitting namen in den kelder van het van Abbe-Museum.

De Heer Liese zegt, dat de hoofdleiding in handen moet zijn van het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst, dat deze alle organen onder zich dient te hebben. In de toekomst zullen in Nederland maatregelen worden getroffen, dat het Hoofd van de Politie dezelfde persoon is als het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst. Het is absoluut noodzakelijk, dat het Hoofd van den Luchtbeschermingsdienst met alle instanties directe en permanente verbinding heeft. De eenvoudigste manier om dit op te lossen is het onderbrengen van de hoofdleiding van de verschillende organisaties, die tijdens of direct na de ramp een functie hebben, in een gebouw of direct aangrenzend aan elkaar worden ondergebracht.

De heer v.d.Wal zou willen vragen, of het mogelijk is, dat een volgende maal alle instanties op één punt verzameld worden, dat zij dus zitting nemen op één punt, zoodat nauw contact wordt verkregen met de Luchtbeschermingsinstanties.
Nu waren er 3 posten over de stad verdeeld, waar het publiek kwam. De leiders zaten over de plaatselijke bureaux verspreid en waren dus verstoken van het nauw contact, wat voor een goede samenwerking zoo noodzakelijk is. Zij misten het z.g. "kroegje", dat is de plaats waar de leiders bij elkaar komen. Dat "kroegje" moet in de nabijheid van den hoofdpost van den Luchtbeschermingsdienst liggen. De N.V.D., de Luchtbeschermingsdienst, de Distributiedienst, de Schade-enquête-commissie en de vertegenwoordigers van het Departement zouden daar samen moeten komen. De eerste 3 dagen na de ramp hadden de leiders van de twee laatste instanties en de overige instellingen elkaar nog niet gezien. Dit is uit den aard van de werkzaamheden begrijpelijk.

De eerste zorgen betroffen de voedselvoorziening van de bij de ramp betrokken personen, alsmede het verstrekken van onderdak, kleeding, enz. Enkele personen, die daarmede te maken hadden, kwamen telkens tezamen in het gebouw op het Stratumseind, maar ook dit kantoor is te ver gelegen van den hoofdpost van den Luchtbeschermingsdienst. De Luchtbeschermingsdienst is het leidinggevend orgaan, zoodat het noodzakelijk is, dat de leiders van die diensten en instanties, die nauw met elkander en met den Luchtbeschermingsdienst moeten samen werken, bij elkaar zitten en in de onmiddellijke nabijheid van den Luchtbeschermingsdienst. Vooral klemt dit temeer, wanneer de telefoon versperd is, zooals dit Zondag het geval is geweest. Wanneer de Burgemeester of een Wethouder een overzicht wenscht van den omvang van de ramp, moeten zij zich kunnen wenden tot één centraal punt, van waaruit de gevraagde inlichtingen kunnen worden verstrekt.

(Vanwege de lengte wordt het verslag niet volledig gepubliceerd en wordt nu vervolgd met pagina 8 van dit verslag).

De heer v.d.Wal heeft daaromtrent iets uitgebroed, wat -hij kan het hier wel mededeelen- ter perse is. Hij heeft gedacht aan het verleenen van voorschotbonnen. Wanneer b.v. de heer Jansen met zijn vrouw en 5 kinderen komt, dan krijgt hij niet alleen schadekaarten, maar ook voorschotbonnen tot een bepaald bedrag per persoon. Dit bedrag wordt op de uitkeeringslijst vermeld en de betrokken persoon teekent, als hoofd van het gezin, voor het bedrag, dat hij ontvangen heeft. Hij moet dus zelf maar zien, voor welk bedrag hij koopt. In dit eene geval zal hij dus geld van den winkelier terug krijgen, terwijl hij in het andere geval geld bij moet passen. Men zal echter de gezinsleden zooveel mogelijk bij elkaar moeten houden.

De heer Groenendijk zou nog graag even terugkomen op het eerste punt, n.l. het hebben van contact tusschen de instanties onderling. In Rotterdam is het zóó geregeld. Elk blokhoofd stuurt een lijst in van de gebouwen, die getroffen zijn. Daarna wordt deze lijst vermenigvuldigd en uitgereikt aan die instanties, die daarvan op de hoogte moeten zijn.

De heer van Rooij merkt op, dat men hier niet wacht op de berichten van de blokhoofden. Hier gaan 3 menschen van de hoofdpost de stad in en gaan zien, wat er te doen is. Wanneer men moest wachten op de berichten van de blokhoofden, zou dit véel te lang duren. Deze hebben trouwens genoeg te doen. De Luchtbeschermingsdienst te Eindhoven, had vroeger genoeg ordonnansen, maar het aantal van 42 is teruggebracht tot 7. De berichtgeving zou heel veel vroeger geweest zijn, wanneer er voldoende ordonnansen aanwezig geweest waren.

De heer Vermeulen deelt mede, dat hij met vrijwillige ordonnansen is gaan werken.

De Voorzitter constateert, dat deze goed werk hebben verricht. Deze kwestie zal overigens nog verder besproken worden.

De heer v.d.Wal merkt ten slotte op, dat men over het algemeen kan zeggen, dat de samenwerking voortreffelijk is geweest, men zou kunnen spreken als het ware van een "model-bominslag". Ook namens den heer van Vloten dankt hij voor de prettige samenwerking.

De Burgemeester deelt mede, dat er morgen ochtend om tien uur hier op dezelfde plaats een bijeenkomst met den heer Wolk gehouden zal worden en hij verwacht, dat alle hier aanwezige instanties, dan weer present zullen zijn, terwijl er ook nog andere personen zijn uitgenoodigd.

823. Vergadering 15-12-1942.

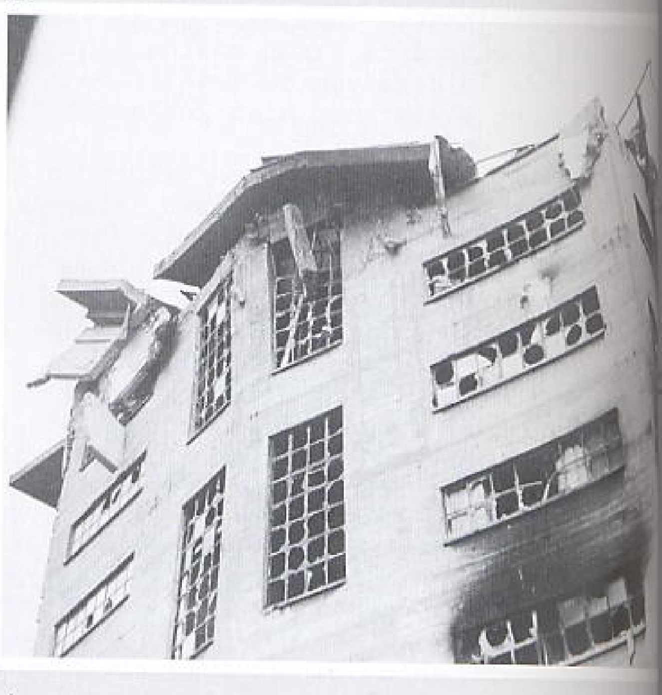

824. Geb. EE Philips Emmasingel complex. Het Flakgeschut hierboven werd beschoten en gebombardeerd door de R.A.F.

 K.8536.

BIJEENKOMST BELEGD OP VERZOEK VAN MAJOOR WOLK, MAJOOR ORDNUNGSPOLIZEI, TER BESPREKING VAN DE ERVARINGEN OP LUCHTBESCHERMINGSGEBIED, OPGEDAAN TIJDENS HET BOMBARDEMENT VAN EINDHOVEN VAN 6 DECEMBER 1942, GEHOUDEN TEN GEMEENTEHUIZE OP 16 DECEMBER 1942 VOORMIDDAG 10 UUR.

Aanwezig waren :

N.S.B.	Dr.H.A.Pulles	Burgemeester van Eindhoven
	Majoor Wolk	Majoor Ordnungspolizei
	Mr.O.F.P.H.de Waard	Hoofdcommies ter secretarie
	F.M.J.Vermeulen	Hoofd Luchtbeschermingsdienst
	Jos van Rooij	plv.Hoofd Luchtbeschermingsdienst
	W.Dijs	Hoofdcommissaris van Politie
	M.ten Haaf	Hoofdinspecteur van Politie
	H.Apeldoorn	Wethouder van Technische Zaken
	J.Dijkstra	Commandant v.d.Brandweer
	J.Schmeink	Hoofdbrandmeester v.d.Brandweer
	C.J.Oosterholt	Directeur Gemeente Bedrijven
	G.Vocking	Technisch Hoofdambt.Gemt.Bedrijven
	A.Reijns	Technisch Ambt.Gemeentebedrijven
N.S.B.	W.J.A.Jekel	Technische Noodhulp NL/40
	C.A.Bock	Arbeidsleider Ned.Arbeidsdienst Eindhoven 8e korps
	C.L.van Erp	Hopman N.A.D., Commandant Kamp "De Valk", Valkenswaard
	J.Bax	plv.Directeur Centrale Keukens
N.S.B.	J.H.v.d.Wal	Hoofd afd."Bijzondere Onderwerpen" v.h.Hoofdbureau Nederl.Volksdienst Den Haag
	B.D.F.Reesink	Ontsmettingsdienst
	J.J.van der Spek	Hoofd Strijdgasverkenningsdienst Luchtbescherming (H.S.D.)
	R.J.A.Alink	plv.H.S.D.
	P.J.Stap	Hoofd Zelfbescherming
	F.Regout	H.L.B. Baekers & Raymakers
	M.J.Hoytink	Directeur Gemt.Dienst v.Maatsch. Steun
	M.A.ten Berge	Hoofd Geneesk.Dienst Luchtbescherming
	J.Senden	Directeur Distributiekringbureau
	Dürauer	N.S.V. N.S. Volkswohlfahrt
	Krebbers	Ortsgr.Leiter N.S.D.A.P.
	Slingerland	? Ondernemer
	G.Potting	N.S.D.A.P.Geschäftsführer
	G.J.C.J.Eissens	Rijksinspecteur Luchtbescherming Noord-Brabant en Limburg
N.S.B.	H.W.Seegers	Wethouder van Sociale Zaken
Philips	A.P.T.Advokaat	Hoofd L.B.D. N.V.Philips
	J.Schüssel	plv.Hoofd L.B.D. N.V.Philips
	W.Struys	Adjunct Schade Enquête Commissie
	R.G.Groenendijk	" " " "
	Liese	Oberleutnant z.S.a.D. Werkschutzleiter Philipswerke
...n. polizei	Lt.Balzer	Gendarmerie-offizier
	Hauptmann Limberg	Wehrmachtskommandant
Adam?	Hauptmann Poten'	Hauptmann Luftgaukommando
	G.C.Kools	Directeur Gemeentewerken
	W.Kortooms	Karel I Sigarenfabrieken
	J.Oude Everink	N.V.Kon.Weverij van Dijk
	P.Homan	idem
	Boonenburg	Lb.leider van Doorne
	H.J.Touw	Bedrijfsleider P.Bloksma en Zonen
	Nienhuis	N.V.van Dissel en Zonen
	A.Paro	Loco-Gemeentesecretaris.

De Burgemeester opent deze bijeenkomst en zegt, dat deze belegd is op verzoek van Majoor Wolk, Majoor der Ordnungspolizei ter bespreking van de ervaringen op luchtbeschermingsgebied opgedaan tijdens het bombardement van Eindhoven op 6 December 1942. Hij geeft het woord aan Majoor Wolk.
Majoor Wolk heeft den Burgemeester verzocht de heeren hier te zamen te laten komen om in alle oprechtheid de fouten te bekijken die voorgevallen zijn bij het bombardement van Eindhoven en de maatregelen te bespreken, die genomen kunnen en moeten worden om deze fouten in de toekomst te voorkomen. Het heeft geen zin om in een tijd als deze, waarin zich iets soortgelijks herhalen kan, een struisvogelpolitiek te voeren. Hij verwacht danook van eenieder, dat alles zal worden gedaan zooals het gebeuren moet.
In verband met de gebeurtenissen in Eindhoven heeft er een groote bespreking plaatsgevonden in Amsterdam en bij deze bespreking zijn zeer veel fouten in het daglicht gesteld. Spreker zal niet verder ingaan op het verloop dezer bijeenkomst in Amsterdam, maar hij wil slechts dit zeggen, dat de bevelvoerende generaal heeft medegedeeld, dat, wanneer in de toekomst op een dergelijke wijze wordt voortgegaan als hier is geschied en dergelijke fouten zooals hier gemaakt zijn weer voorkomen, de schuldigen voor het Kriegsgericht gebracht zullen worden, hetzij zij Duitscher of Nederlander zijn. De situatie is dus niet zooals men misschien van deze of gene, die bij de Luchtbeschermingsdienst zijn ingedeeld, heeft gehoord.
Voorop gesteld moet worden dat in de taak voor de luchtbescherming ook een plaats is voor de politie. De politie moet het zich tot taak rekenen zooveel mogelijk gevaar van de bevolking af te wenden en de schade door een luchtaanval veroorzaakt, zooveel mogelijk te beperken. De taak der luchtbescherming is dus ook de taak der politie. Het mag dus niet voorkomen, dat zooals hier is geschied, de politie zich als het ware afzijdig hield van de luchtbescherming.
De politie is gehouden bij luchtaanvallen haar volle medewerking te verleenen. Daarbij moet worden onderstreept, dat de politie als zoodanig de hulp is van de luchtbescherming en niet omgekeerd de luchtbescherming ondergeschikt aan de politie. Leiding is daarbij op de eerste plaats noodzakelijk. Iedereen, ook de politie, moet weten wie zijn leider is, zoodat zij zich daar aanstonds kunnen melden om bevelen in ontvangst te nemen. Eenheid in leiding is daarbij noodzakelijk, anders krijgt men het geval, dat op de eene plaats teveel politie aanwezig is, terwijl op de andere plaats een tekort ontstaat. Veel wat hier verkeerd gebeurde is te wijten aan het foutief inschakelen der hulpploegen. Men dient in deze omstandigheden met alle mogelijkheden rekening te houden en op alles te zijn voorbereid. De gas-, water- en stroomleidingen kunnen nu eenmaal steeds defect raken bij een aanval. Hiervoor is het dus noodzakelijk, dat men in normalen tijd reeds maatregelen treft en er vooraf op is voorbereid. In Eindhoven trof het inderdaad ongelukkig, dat de leider der luchtbescherming, Majoor Vermeulen, slechts korten tijd als zoodanig in dienst was en daardoor in al deze zaken nog niet zoo goed thuis was als voor een leider wenschelijk is. Men kan toch verwachten, dat een luchtbeschermingsleider met de voorschriften bekend is en zich van zijn verantwoordelijkheid bewust is. Inderdaad, fouten zijn er om gemaakt te worden. Als het er echter om gaat om het leven van honderden menschen te redden, dan is men verplicht

824a. Vergade-ring 16-12-194

 (Vanwege de lengte wordt het verslag niet volledig gepubliceerd en hier onderbroken en gaat verder met het slot).

orde is geweest maar langzamerhand verwaarloosd. Daarom moet alles nog eens opnieuw worden nagegaan en bezien. Spreker komt nu aan het einde van zijn betoog. Hij wil er nogmaals op wijzen, dat, als er nog menschen te redden zijn, daaraan ten koste van alles moet worden gewerkt, en niets mag worden gespaard. Hij heeft harde en liefdelooze woorden gesproken. Deze moesten echter gezegd worden. Hij heeft daarbij niet persoonlijk willen zijn, maar de critiek mocht niet gespaard worden in het belang der zaak. Binnen 24 uur zal alles wat hier gezegd is zijn weerklank moeten vinden bij de verschillende diensten. Anders heeft deze bespreking geen doel gehad.
Het is noodzakelijk dat men van te voren alle moeilijkheden overziet, om zooveel mogelijk schade van zich zelf en anderen te kunnen afwenden.
Wanneer ieder zóó op alles is ingesteld en op zijn plaats is, zal men de toekomst rustig kunnen afwachten.
De Burgemeester sluit hierna de bijeenkomst.

824a. Vergadering 16-12-1942.

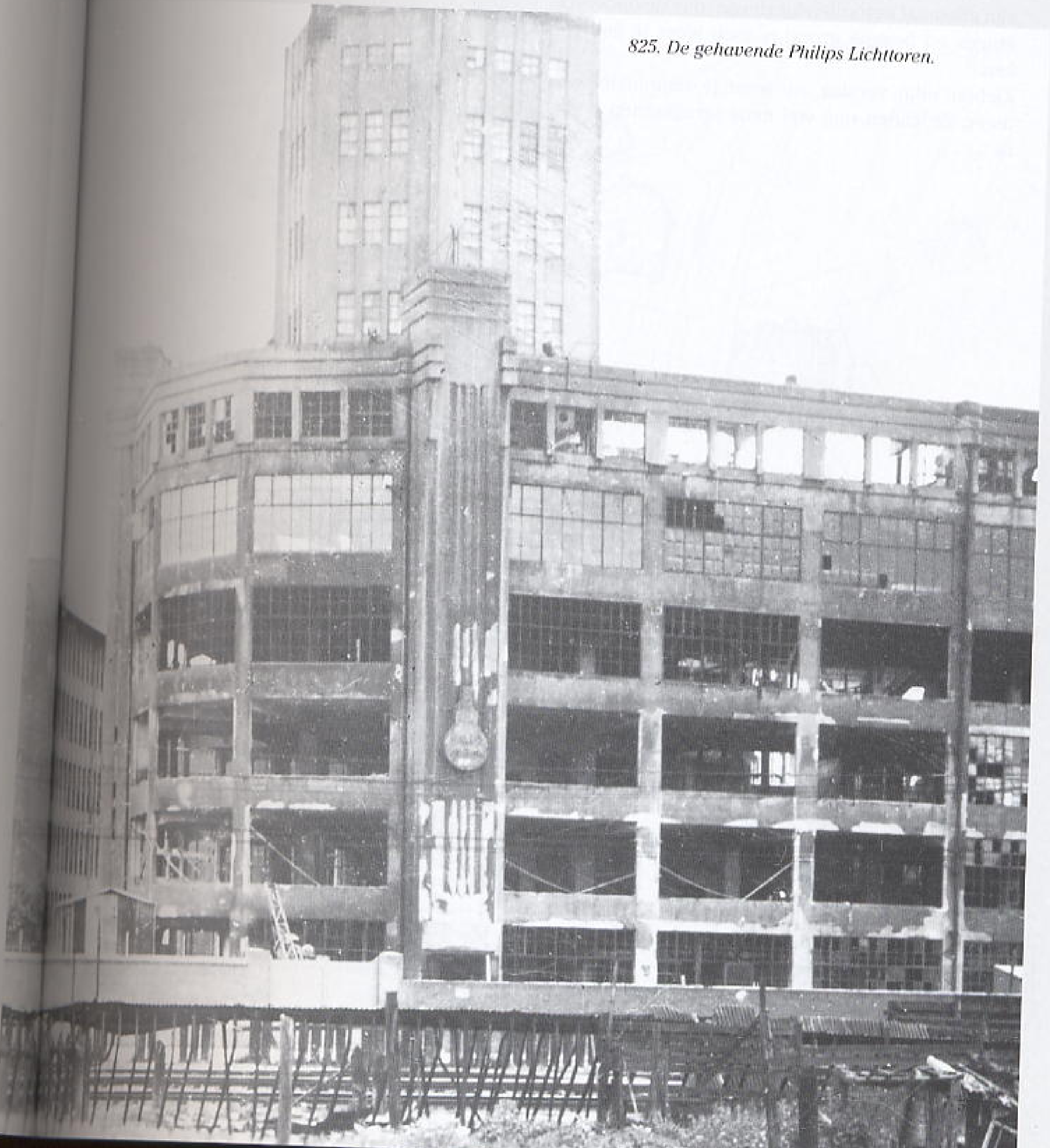

825. De gehavende Philips Lichttoren.

Fragment uit brief, verstuurd door Hr. D. van Amerongen en opgenomen in logboek scouting van Hr. Van der Maaden (J. van der Maaden is zoon en stelde dit beschikbaar). In het verhaal is hij Hanny. (Zie tekening pagina 574).

Toen we buiten stonden te kijken en alles aan zagen heb ik (Hanny) Weldo als maar op z'n schouder geslagen (vertelde hij me later).
Hijzelf wist ook niet wat van opwinding te doen. Dinie en Annie en de kinderen zijn heel kalm geweest en er is hier trouwens ook niets gebeurd.
Tot op heden zijn ze nog steeds bezig de tientallen blindgangers (niet ontplofte bommen) onschadelijk te maken. De Philips mensen krijgen doorbetaald totdat de zaak weer zo'n beetje draait. Het zijn allemaal betonnen fabrieken, dus de onderste etages en begane grond is toch weer te gebruiken.
Ziehier mijn verslag, nu weet je tenminste wat meer. Ze zullen nog wel eens terugkomen denk ik...

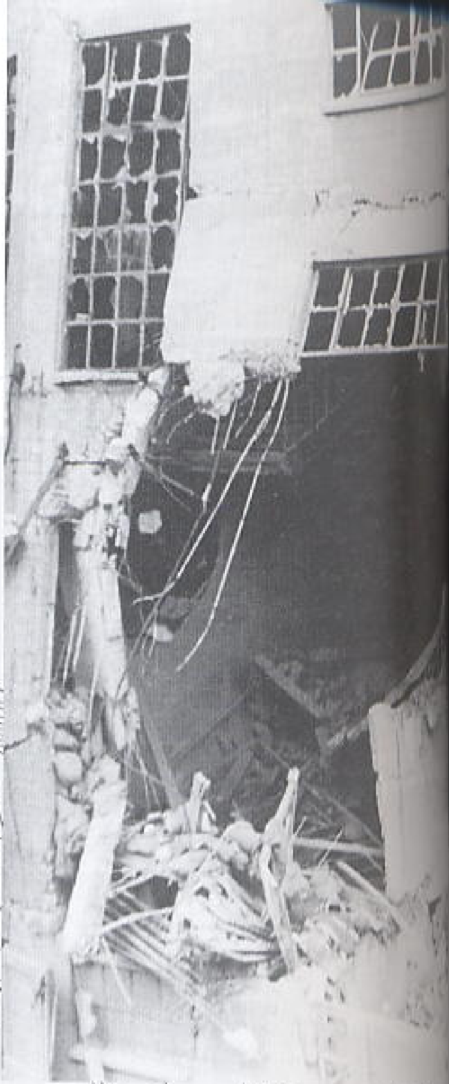

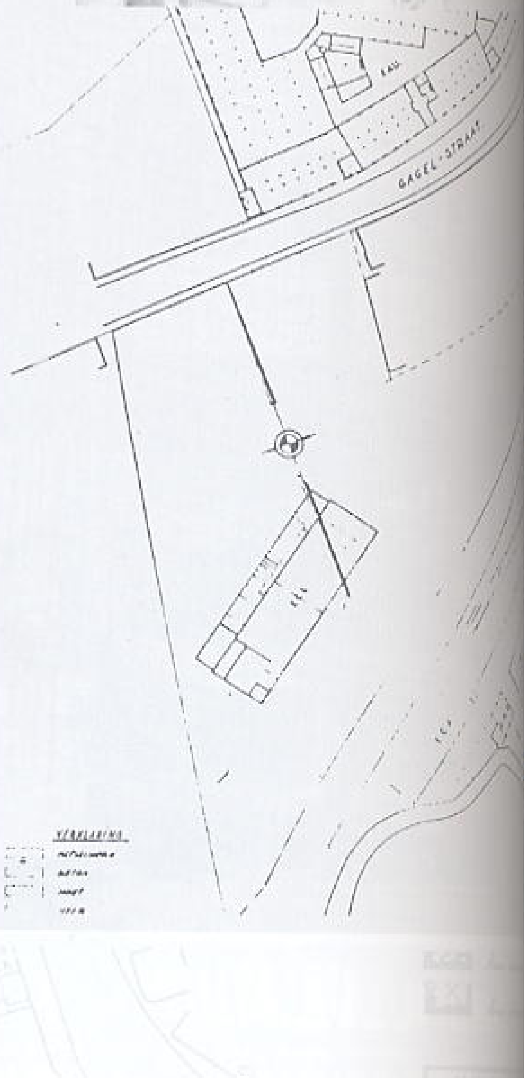

825a. *Enorme gaten in de gebouwen Philips Emmasingel.*

Schade Philips Emmasingel

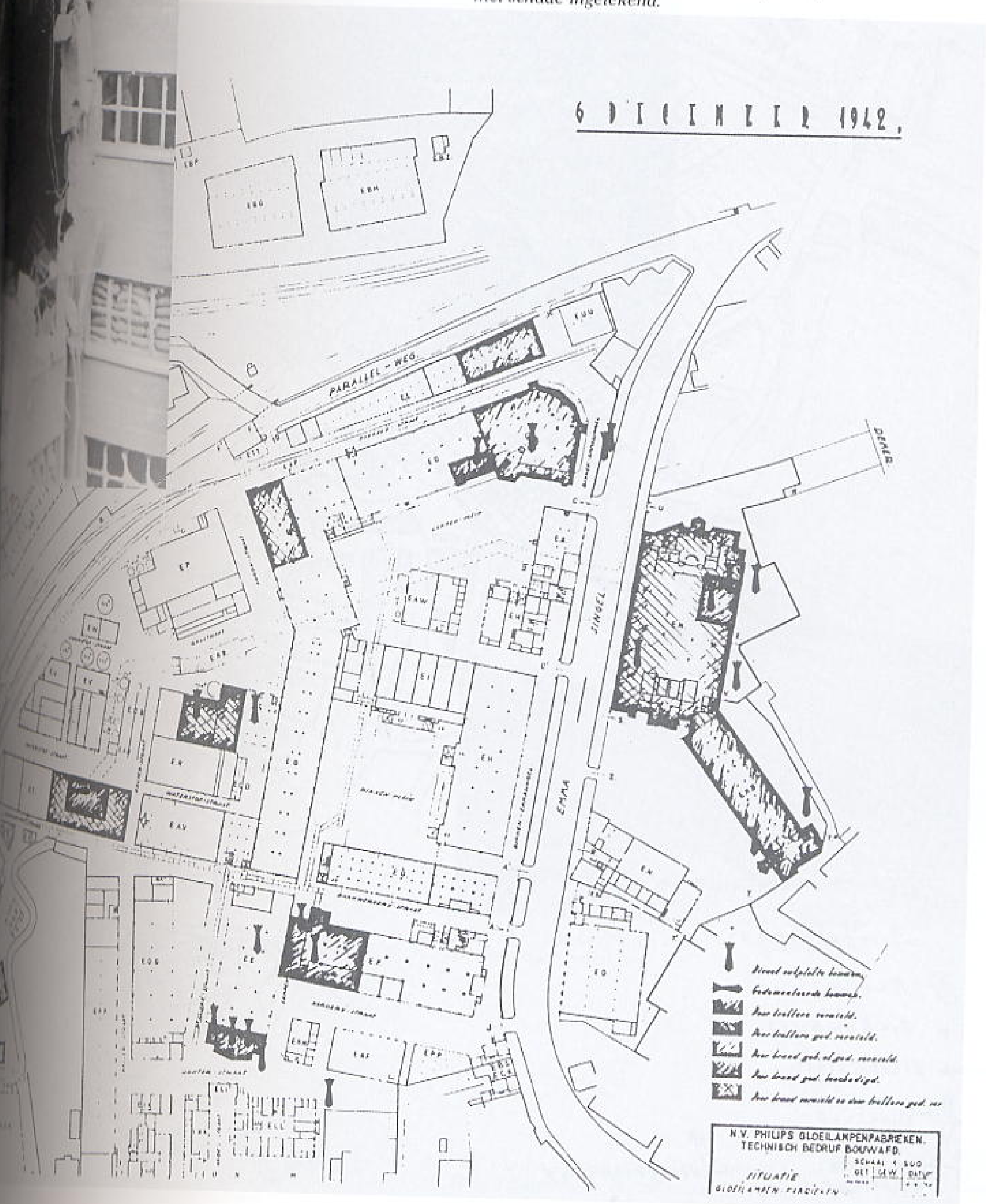

826. *Plattegronden Philips Emmasingelcomplex met schade ingetekend.*

826a. Het Philips Hoofdkantoor gezien vanaf de Demer.

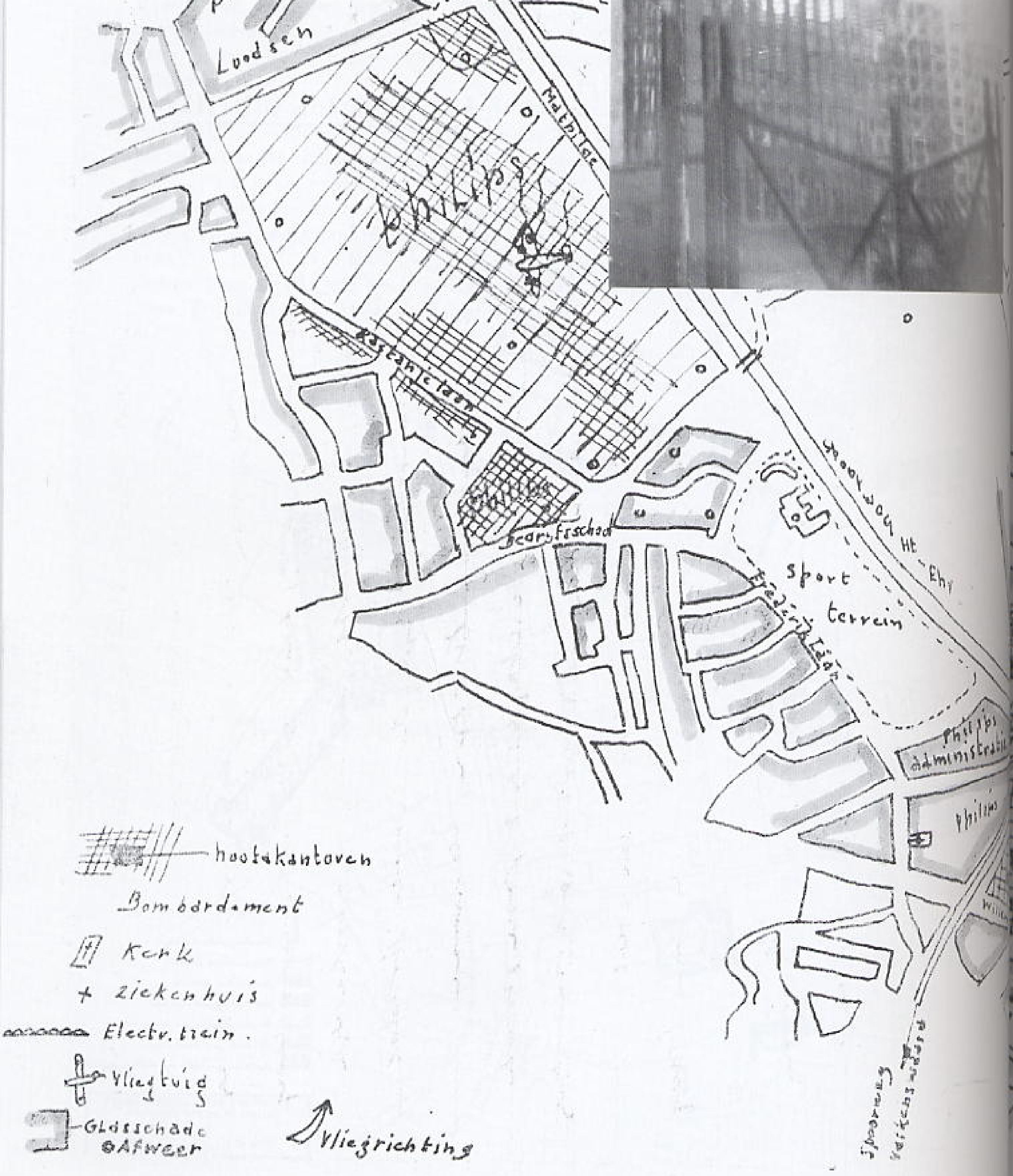

827. Een geruimde Demer met op de achtergrond het Philips Hoofdkantoor.

828. De Philips Lichttoren ziet er zo troosteloos uit. Gezien vanaf Fellenoord.

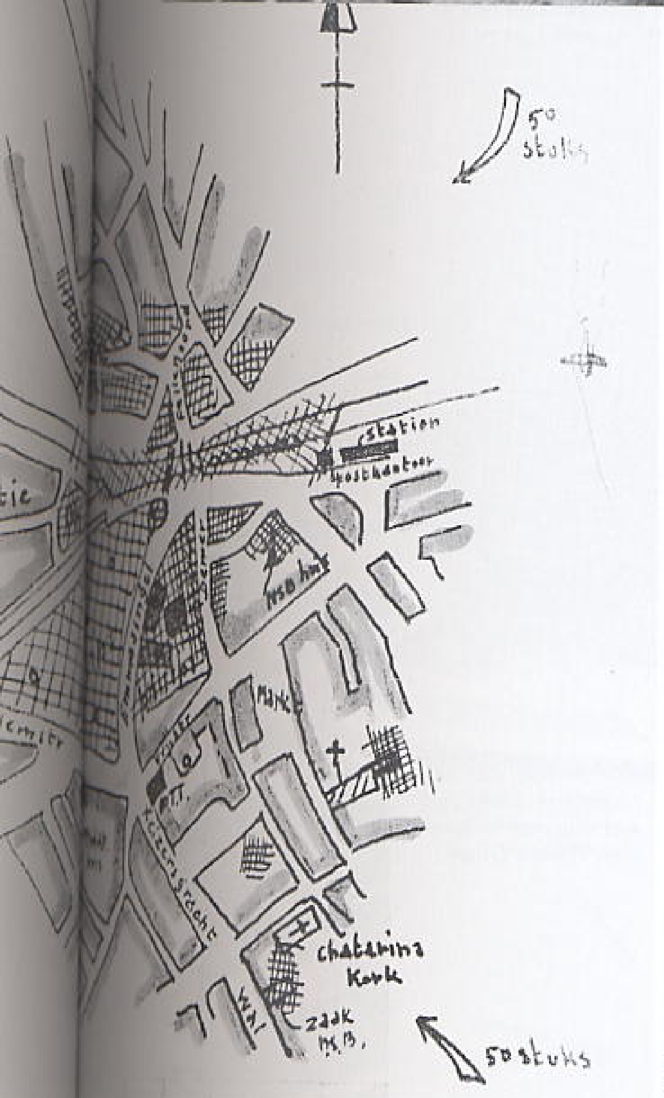

829. Dit kaartje werd getekend en verstuurd door Hr. D. van Amerongen. Hij heeft zeer snel alles ingetekend. De verzending vond 7 december plaats.

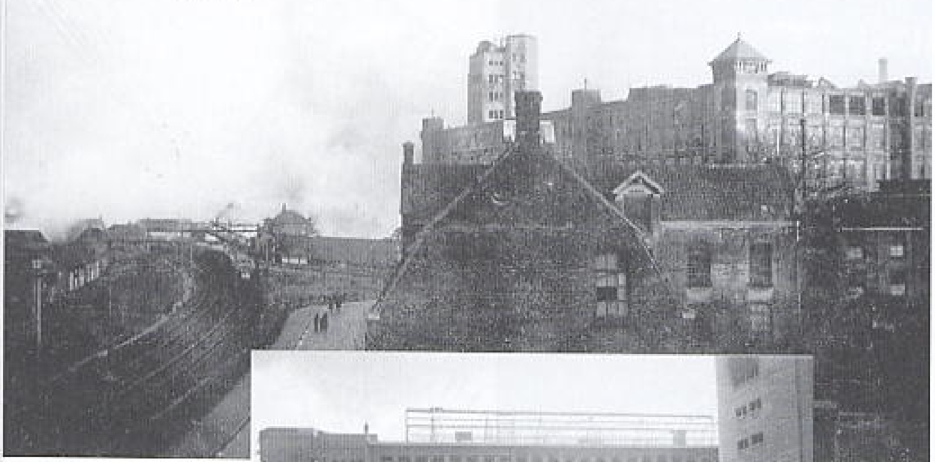

830. Een bijna zelfde foto als 684A. Ook weer genomen uit de Ventoseflat in de Mathildelaan. Inmiddels heeft het vuur zich verder uitgebreid. De voetgangersbrug is reeds geraakt en ingestort (rechts boven de trein).

835. Dit is een unieke opname vanaf het (Wilhelminaplein). Op de voorgrond het achter in de Willemsstraat de Philips en daarachter is duidelijk de schade te gebouw EE. Hier werd het geschut vanaf

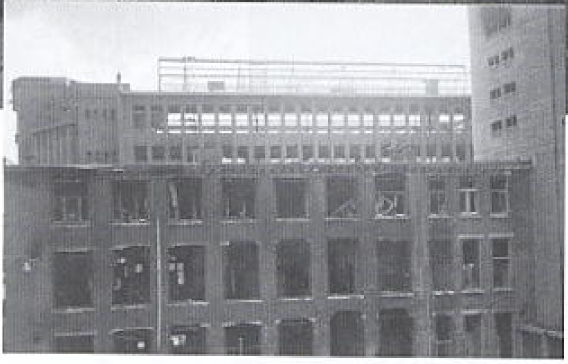

831. Een kijk op het oude Hoofdkantoor met daarachter het uitgebrande Hoofdkantoor van Philips.

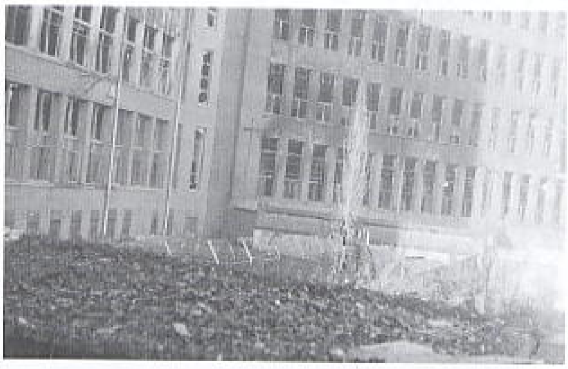

832. Philips Hoofdkantoor gefotografeerd vanuit de Willemstraat.

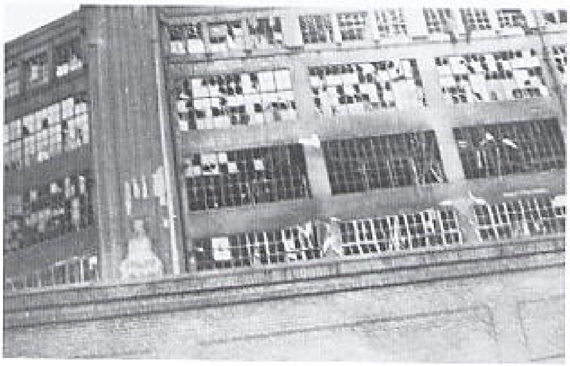

833. De voet van de Lichttoren. Links ziet met nog een reclame met "Philips Lamp".

834. Vanaf de Willemstraat genomen foto. De schade aan gebouw EF is niet gering.

836. *De achteringang van het Philips Hoofdkantoor op de Emmasingel. Links ziet men de resten van de Philipraktent, die ook ten onder ging.*

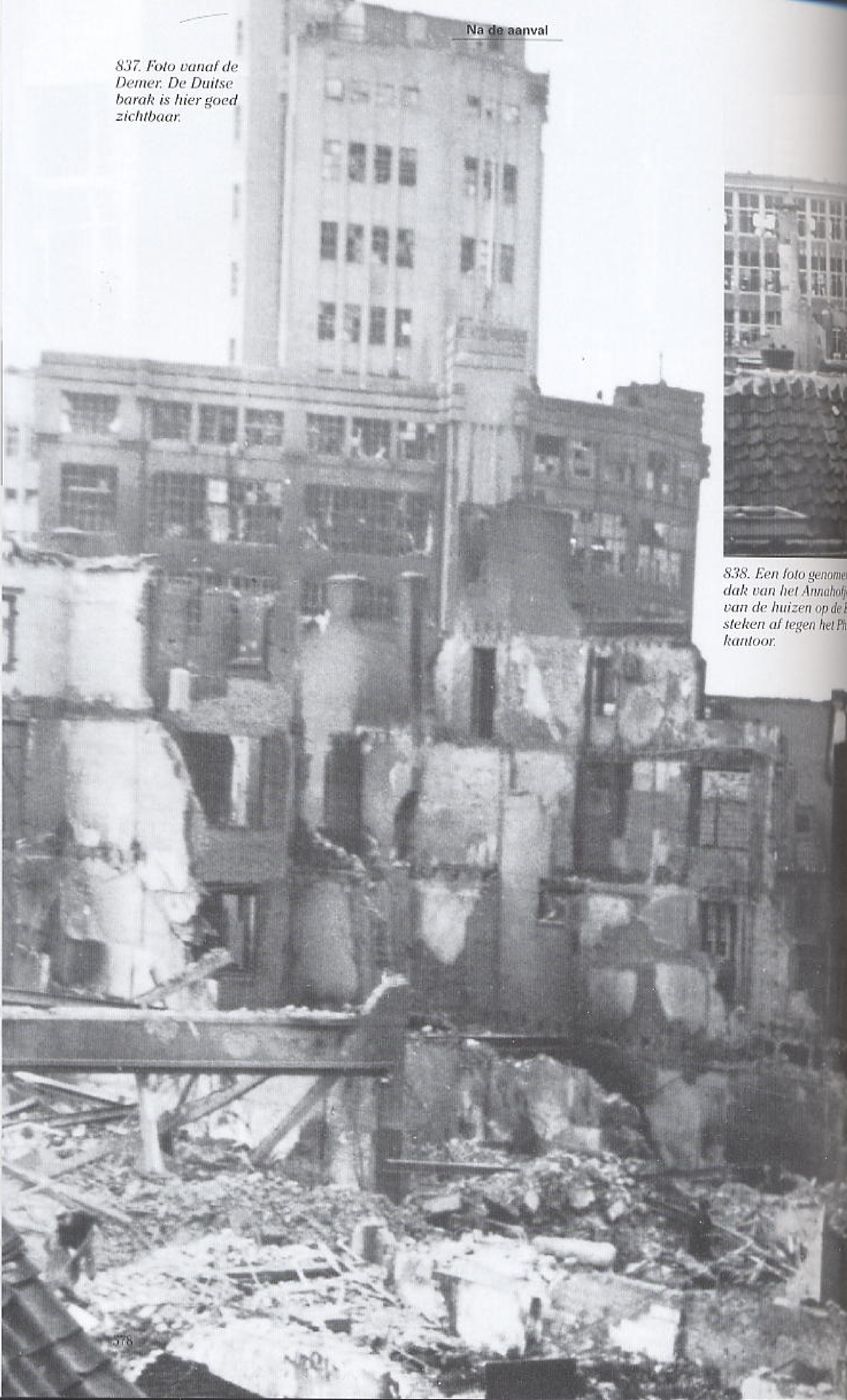

837. Foto vanaf de Demer. De Duitse barak is hier goed zichtbaar.

838. Een foto genomen o dak van het Annahofje. D van de huizen op de Em steken af tegen het Philips kantoor.

859

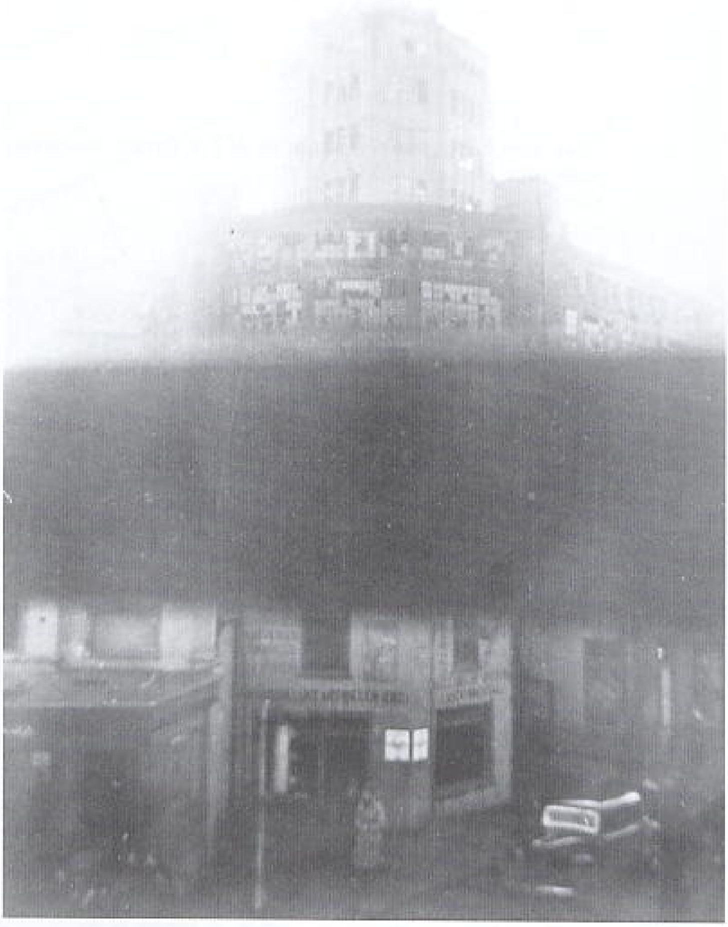

840. Een hele speciale opname vanaf de voetgangersbrug (balk in beeld). De Philips Lichttoren is deerlijk verminkt. Het Duitse luchtafweer bleef intact. Onder de balk wat volk in conversatie bij café "De Tramhalte".

841. Nog een opname vanuit de Willemstraat.

861.

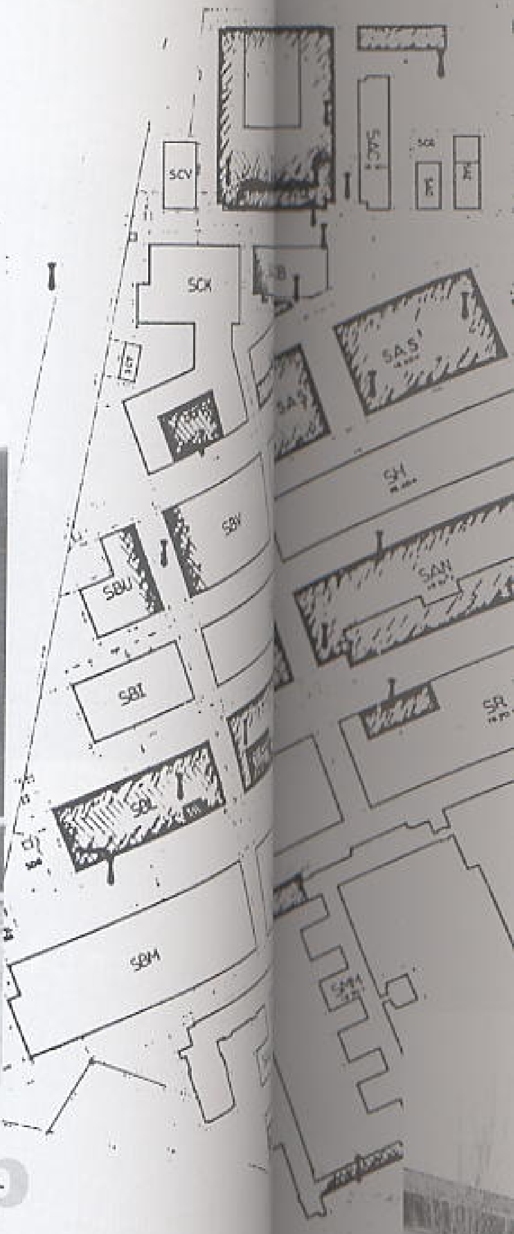

842. Een foto genomen vanaf de M.T.S. Op de voorgrond ziet men de fietsenloods.

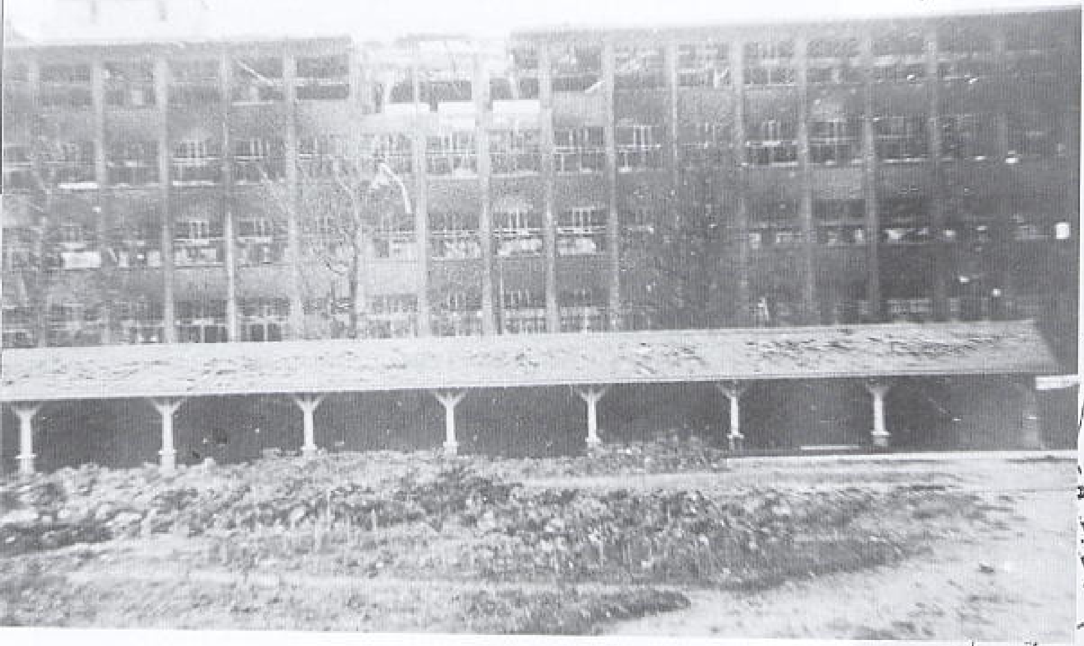

Schade Philips Strijp

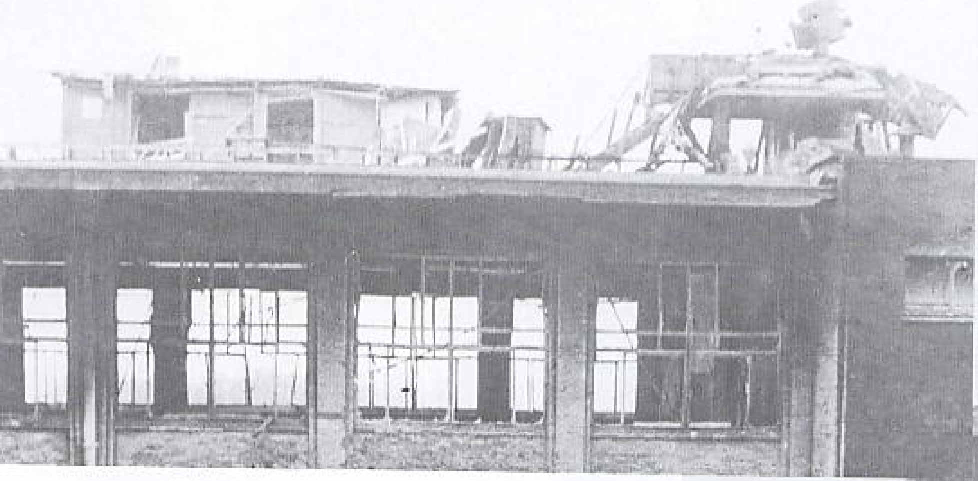

842a. Dit bleef er over van de schijnwerper en het onderkomen van de Flak-opstelling op de Philips Bedrijfsschool, daaronder is te zien hoe de school is uitgebrand.

843. Ook het middenstuk van de school kreeg een bom. Let op Duitse barak links daarvan.

845. De Ph
op de binn
voltreffer.

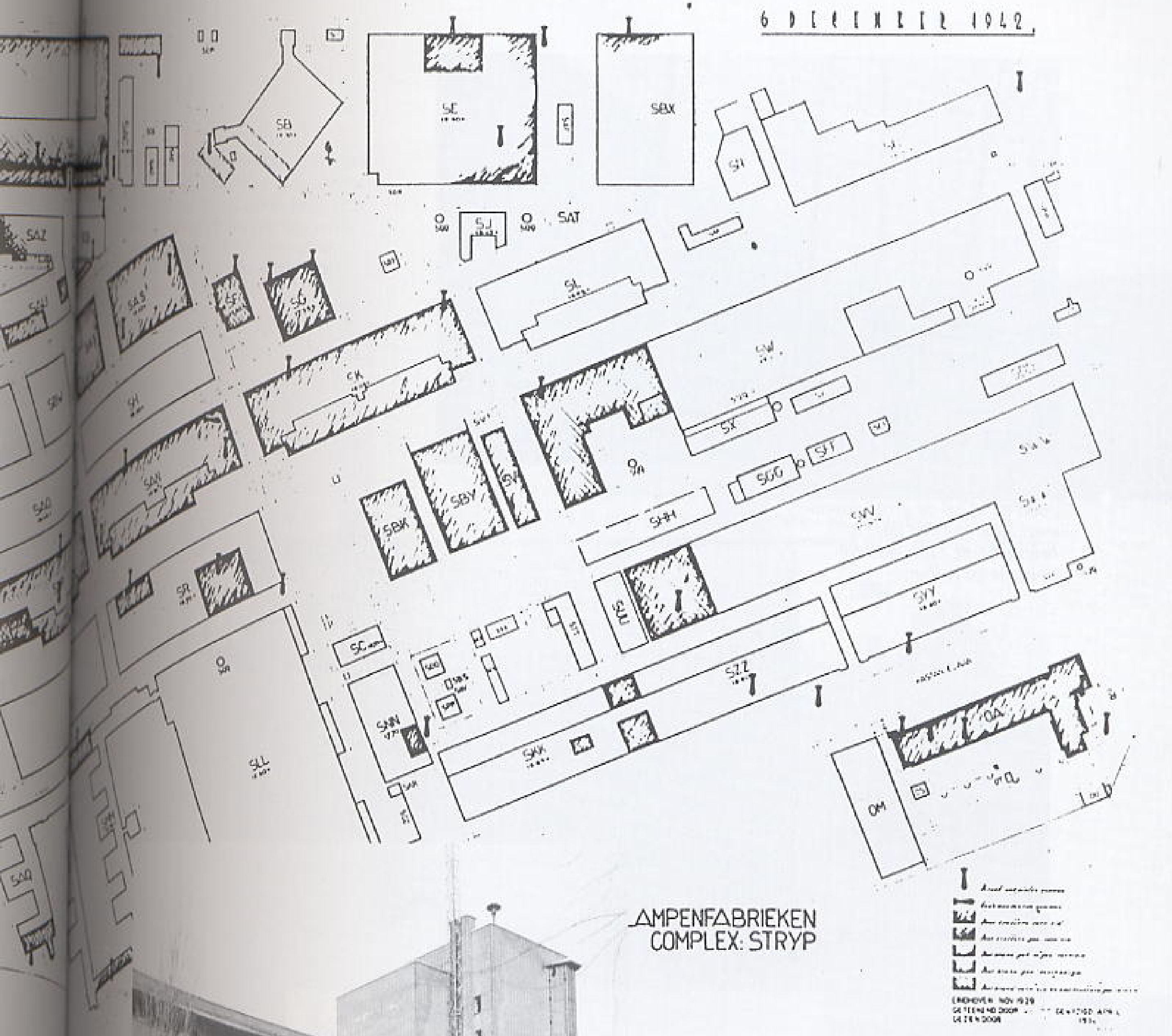

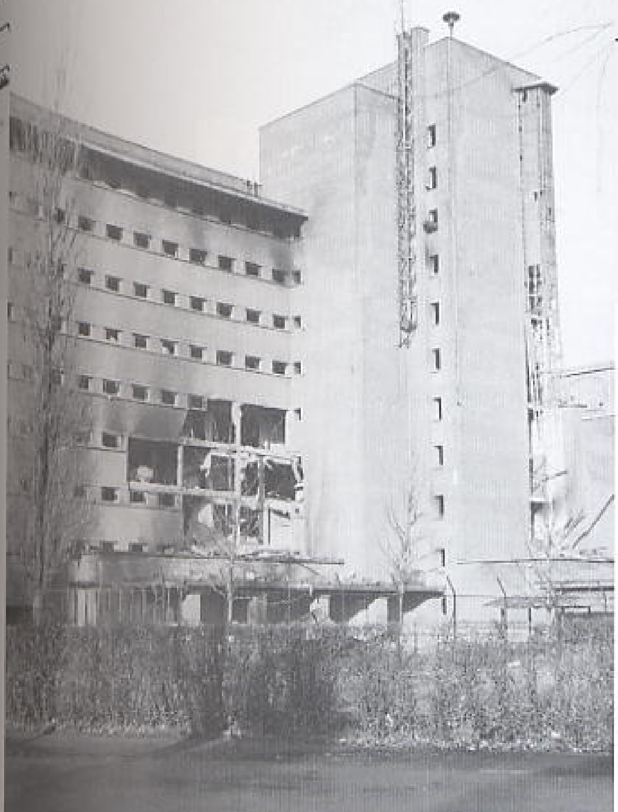

845. De Philips Bedrijfsschool kreeg op de binnenplaats ook nog een voltreffer.

846. Een opname vanuit de Kastanjelaan-Glaslaan. Op de achtergrond brandend de grote gebouwen.

848. Deze al veel gepubliceerde foto geeft een goed overzicht van het scha- degebied. Links de Philips Klokken- toren met daarnaast het Ketelhuis. Geheel rechts het Veemgebouw. De klok bleef stilstaan op enkele minuten over half een.

847. Vanaf de Beukenlaan een goed zicht op de grote gebouwen die voor een deel in brand staan. Ook de laagbouw is getroffen.

850. Deze m
Buys is door
getrokken.

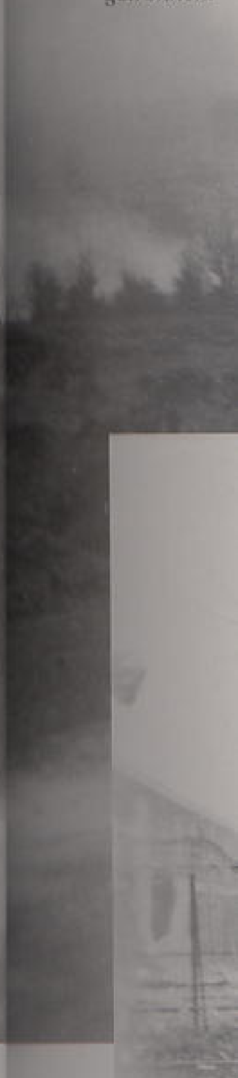

849. Deze opname is gemaakt vanaf de Oirschotsedijk. Men ziet links gebouw SA (klokkentoren) rechts ketelhuis en daarnaast veel vuur en rook van het getroffen gebied.

850. Deze melkfles van Hr. F. op den Buys is door de grote hitte kromgetrokken.

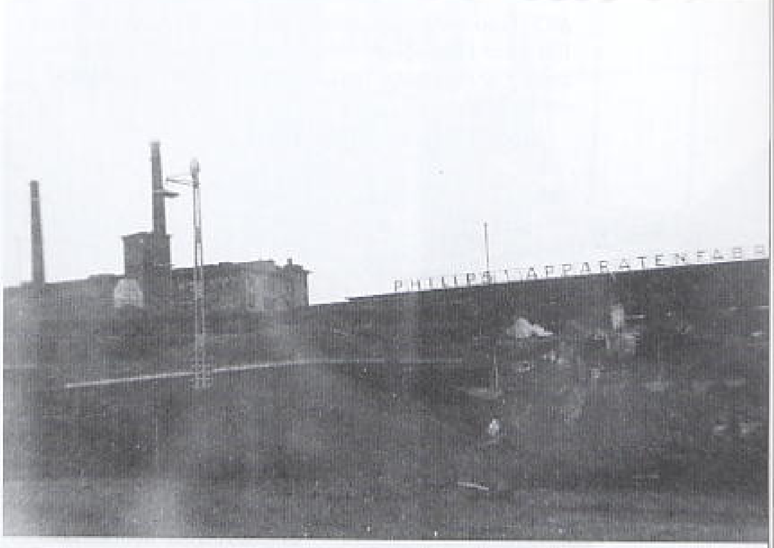

851. Een bijzondere opname van het gebouw SK. De letters op het gebouw mochten in de oorlog niet verlicht zijn.

852. Een opname van het spoor van gebouw SE. Door de explosie is er van alles weggeslingerd.

853. Foto genomen vanuit geb. SA. Kijk op de spoorlijn naar Best. In de Beemd zijn de bomkraters te zien. Op de voorgrond is van het glazen dak niets meer heel.

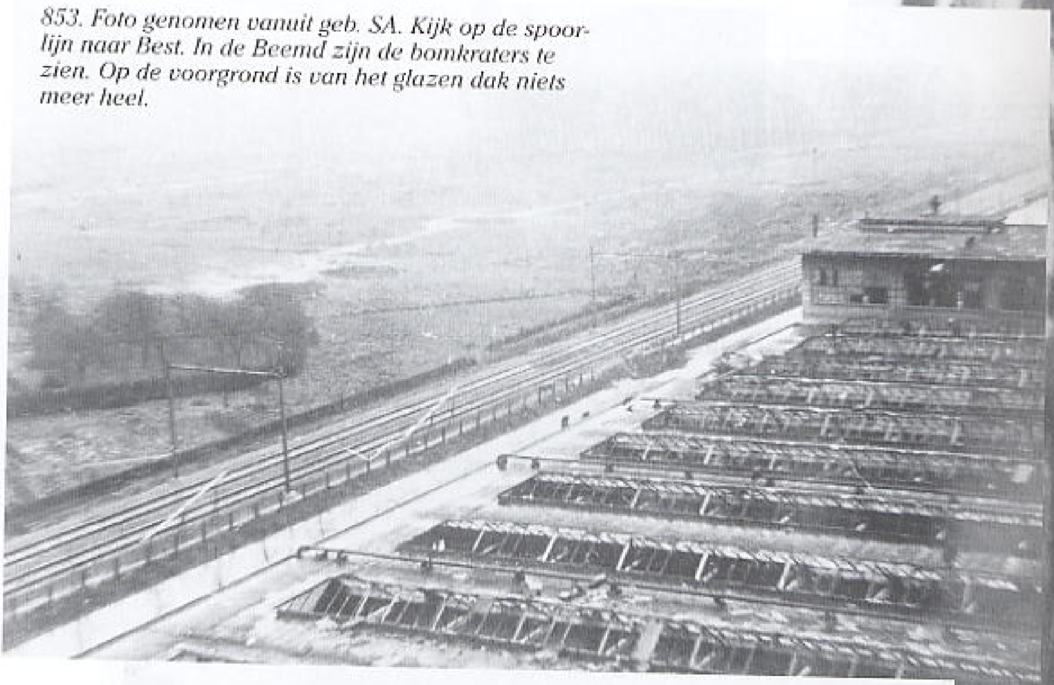

854. Clandestiene foto van geb. SA. Boven links is een flink gat en achter de fietsen is veel puin te zien.

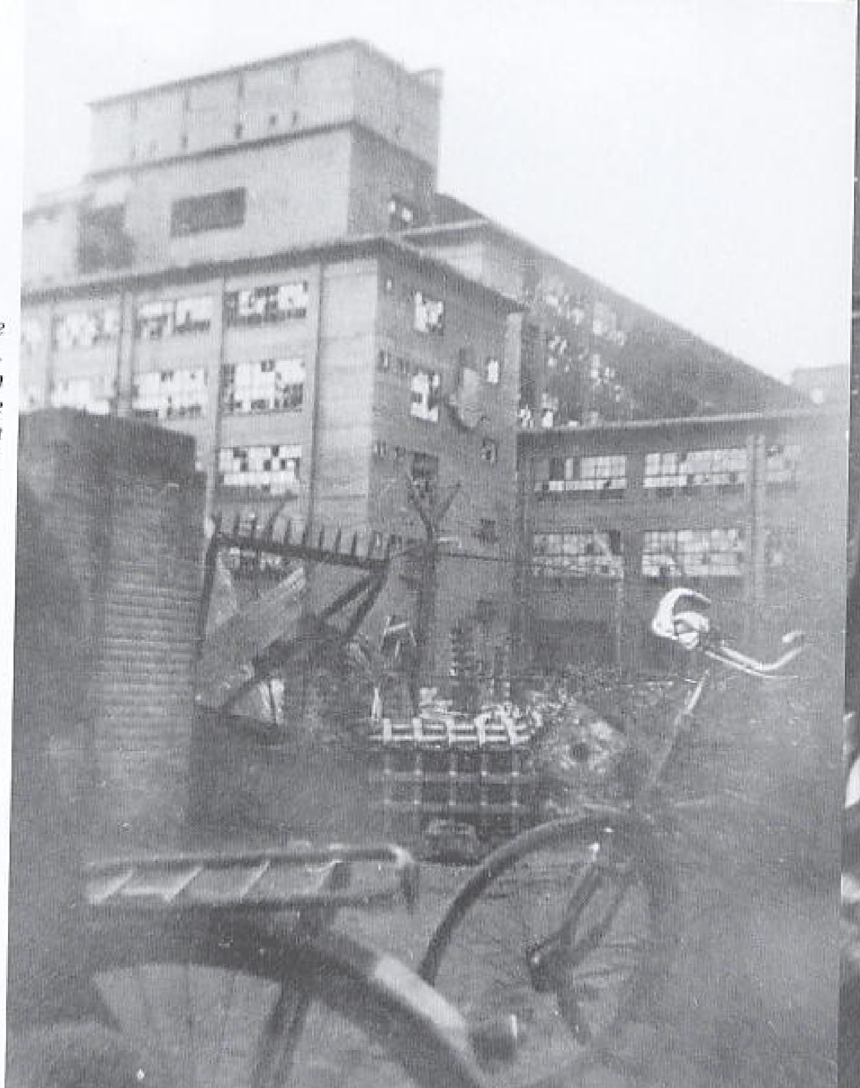

873. Schad
kwamen in
rend geraa

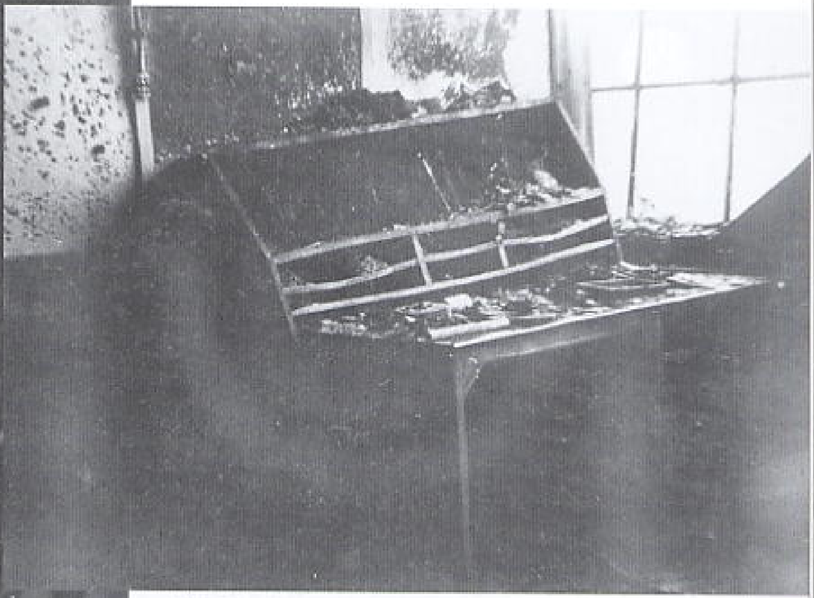

855. Schade in geb. SA. Een verwoeste meet-tafel.

856. Het geb. SA links een vrachtauto die waarschijnlijk puin vervoerd. Links het bekende Philipslogo.

873. Schade geb. SA.De pijpleidingen kwamen in januari 1943 met donderend geraas naar beneden.

857. Schade in geb. SA. De Pakkerij.

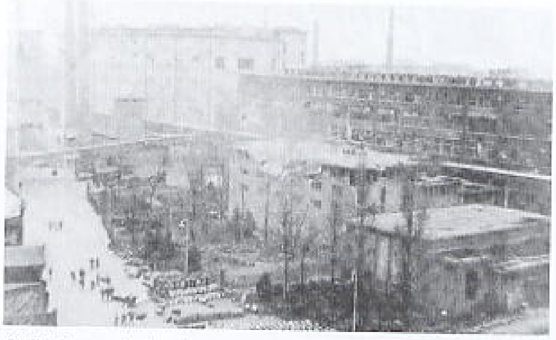

858. Een unieke foto van het Strijpcomplex. Rechts op de voorgrond het getroffen pompstation, geb. SF en SG. De achterste rij v.l.n.r. geb. SL en geb. SK. Geheel links was de garage.

859. Een andere hoek van de ETF. Rechts is nog een filmprojector te zien.

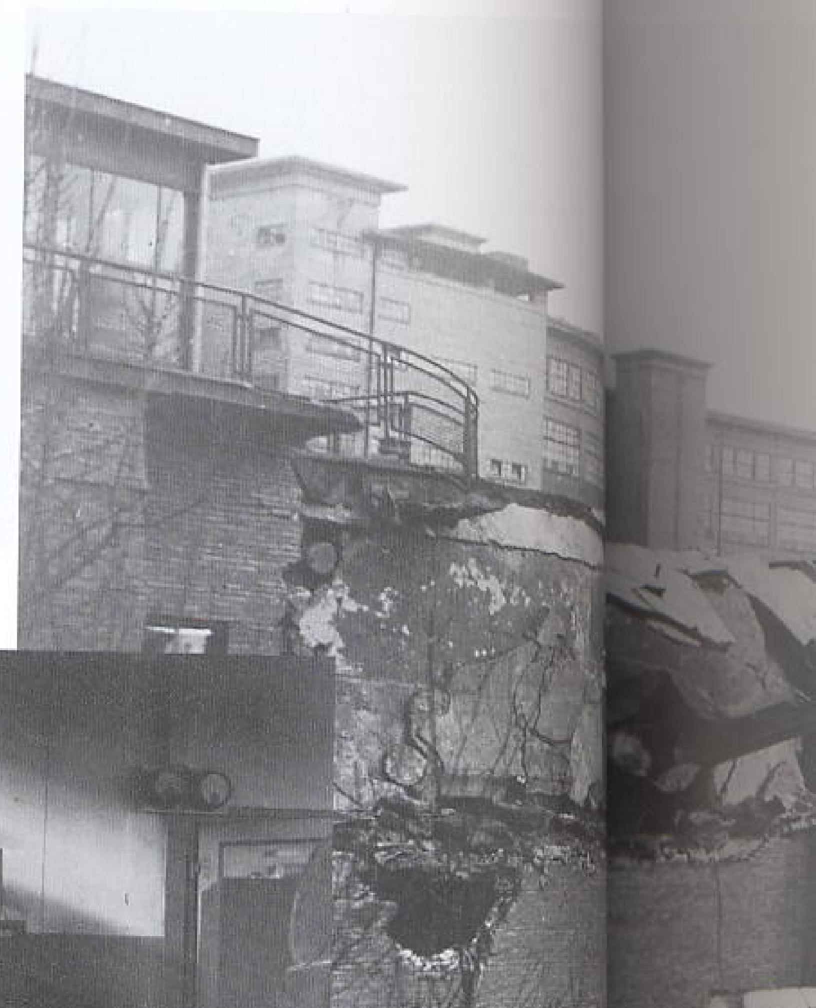

860. Het Philips Nat. Lab. geb. SMM. Op de achtergrond geb. SAN.

861. Het vernielde interieur van de ETF (Electrische Technische Fabriek). Deze was gevestigd in geb. SBP.

862. Veel schade bij de ETF.

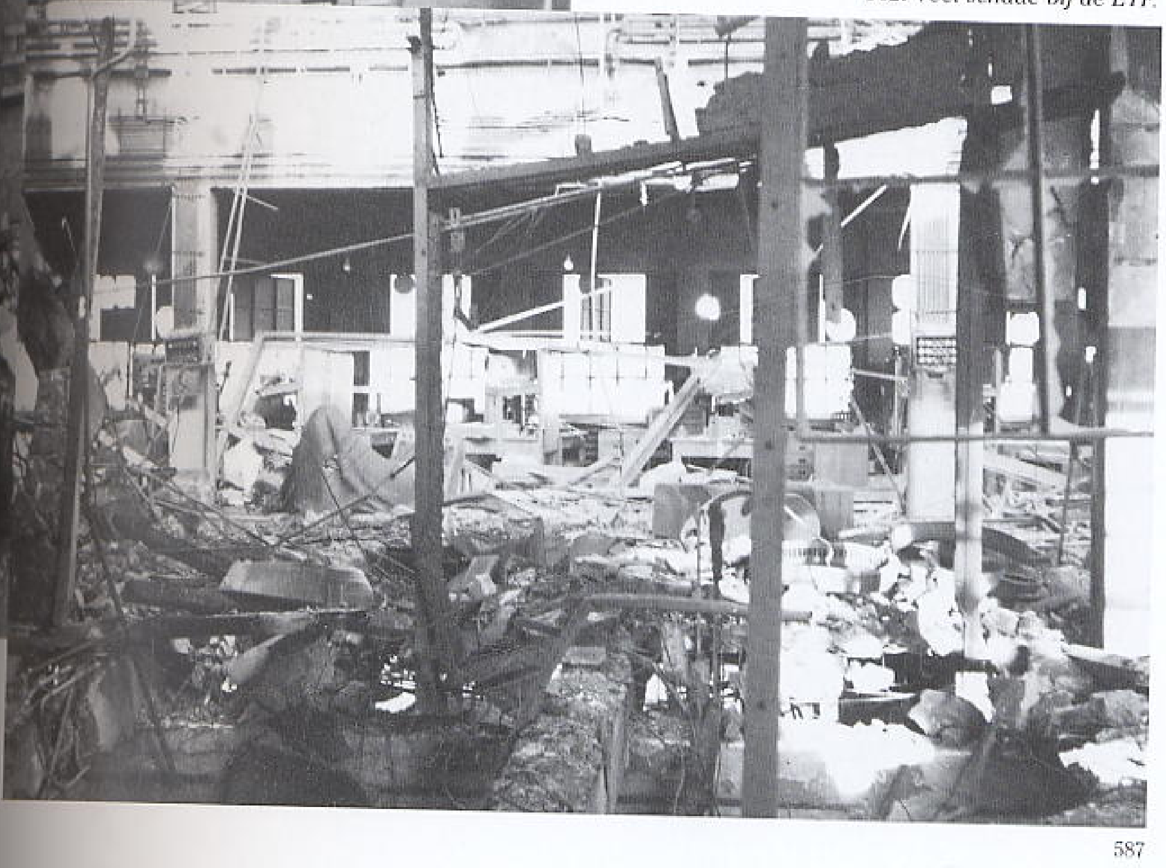

Eindhoven, 6 december 1942

Zes december vogelen schoten,
uit de hoge hemel neer,
zwaar gedreun van bominslagen,
velen mensen zijn niet meer.

Heel veel kommer en ellende,
wierpen zij op onze stad,
niemand van de medeburgers,
die toch iets misdreven had.

Grijsaard, mannen, vrouwen en kinderen
sloegen zij met wrede hand,
wanhoopskreten en gejammer,
stegen op uit felle brand.

Bloedend lieten zij ons achter,
zich bewust van 't vele leed,
dat zij op zo'n mooie feestdag,
aan de medemens misdeed.

Engelsman, Amerikanen,
wellicht komt nog eens de tijd,
dat gij op 't graf der uwen,
daar 'n zelfde noodlot lijdt.

Moge God genadig wezen,
als gij staat voor zijne troon,
hopelijk schenkt hij u genade,
en 'n plaatsje bij zijn kroon.

863. Dit lied geeft het leed weer, maar is op Duitse leest geschoeid.

864. Deze meettafel kwam er redelijk goed vanaf. De gordijnen zijn naar binnen gekomen. Boven op de tafel weer een radio en onder de tafel waarschijnlijk een luidspreker met Philips Logo.

865. Een serie meettafels totaal vernield. Rechts op de voorgrond ligt een draaitafel en links nog wat apparatuur. Geheel links zijn filmspoelen zichtbaar.

The AIR INVASION of the CONTINENT: The Bomber Offensive b

GREAT DAYLIGHT ATTACK ON THE PHILIPS WORKS AT EINDHOVEN, when nearly 100 light bombers wrecked the important Dutch radio-valve [illegible] was extremely concentrated, the bombers unloading all their high-explosive and incendiary bombs within a few minutes of reaching the [illegible]

[illegible] after midday on December [illegible] many squadrons of British light bombers attacked [illegible] German-controlled Philips [illegible] valve and radio works at Eindhoven, about sixty [illegible] from the Dutch coast. This vital target was known to be well defended by heavy [illegible] light anti-aircraft guns placed round the works and on the factory roofs. But owing [illegible] nature and position of the target there was only one way to attack it without risking [illegible] lives among Dutch civilians. This was in broad daylight and from a very low level. [illegible] Eindhoven factory is the largest and most important plant for producing radio [illegible] in Europe. It is really two factories, half a mile from each other, one outside the [illegible] and the other in a more built-up area. Both have been very active lately, employing [illegible] than 15,000 people, and the whole production goes to the German armed forces. [illegible] reconnaissance was made immediately after the attack while explosions were still going [illegible] the target area. The pilot reported that in the larger of the two blocks all the main buildings in the centre and to the east side of the target [illegible] that there were many smaller fires elsewhere in the target [illegible] one nearer to Eindhoven itself, was enveloped in smoke and [illegible] been gutted throughout. It looked as if the roofs of all the [illegible]

Though this is the smaller section of the factory, it [illegible] as the larger. It contained the lamp and valve assembly plant [illegible] the rare gases used in valves, and the electro-technical department [illegible] was of extreme delicacy and highly vulnerable to bombing.

The attack was made in several waves. The first wave [illegible] The aircraft came in low and then climbed to the minimum [illegible] safe to drop the high explosives. The last wave, coming in [illegible] from "zero feet," dropping incendiaries and high explosives [illegible]

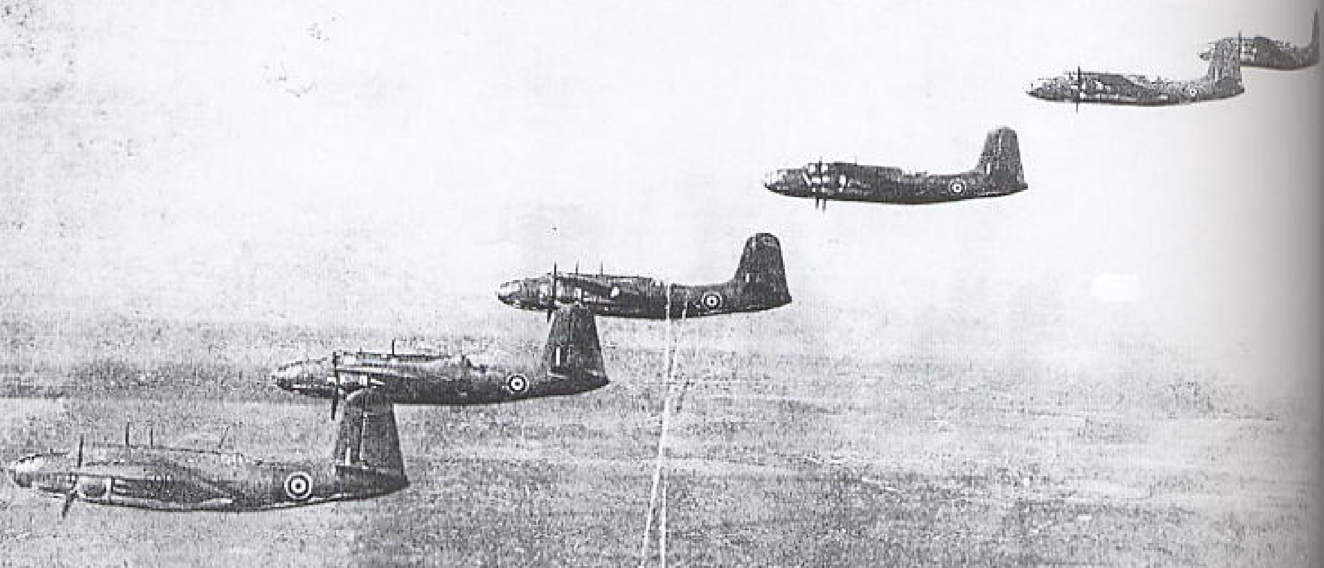

866. De Britse pers over de aanval op de Philipsfabrieken in Eindhoven.

999.

R.A.F. SEARS

400 Fighters a
Big Planes S
of 17—Bag

By DAVID
Special Cable to T

LONDON, D[illegible] eight Allied natio[illegible] my hard in Naz[illegible] and the Nether[illegible] the greatest day[illegible] fensive of the w[illegible]

United State[illegible] Fortresses and [illegible] simultaneous att[illegible] Abbeville with a[illegible] er escort drawn [illegible] British, Dominio[illegible] squadrons. The[illegible] Nazi planes, wit[illegible] United States [illegible] fighter.

The costliest [illegible] given to about [illegible] bombers charged [illegible] tion of a factory [illegible] the Netherlands [illegible] radio valves. Th[illegible] to be heavily [illegible] operation was [illegible] Royal Air Forc[illegible] risked to spare [illegible] erlanders living [illegible]

The Eindhoven [illegible] scribed by a vete[illegible] on the return a[illegible] ever seen. Twelv[illegible] failed to get bac[illegible]

Eindho[illegible]
luc[illegible]

Lukraa[illegible]
100 bur[illegible]

Catherijneker[illegible]

Ziekenhuis zwo[illegible]

's-Gravenhage, 7 D[illegible] [illegible]

R.A.F. SEARS DUTCH PLANT

400 Fighters and Hundreds of Big Planes Strike at Cost of 17—Bag Seven of Foe

By DAVID ANDERSON
Special Cable to THE NEW YORK TIMES

LONDON, Dec. 6—Fliers of eight Allied nations struck the enemy hard in Nazi-occupied France and the Netherlands today with the greatest daylight bombing offensive of the war.

United States Army Flying Fortresses and Liberators made simultaneous attacks at Lille and Abbeville with an impressive fighter escort drawn from American, British, Dominion and other Allied squadrons. They shot down seven Nazi planes, with the loss of two United States bombers and one fighter.

The costliest assignment was given to about 100 British light bombers charged with the demolition of a factory at Eindhoven in the Netherlands that manufactured radio valves. The place was known to be heavily defended, yet the operation was so planned that Royal Air Force losses would be raised to spare the lives of Netherlanders living close to the target.

The Eindhoven bombing was described by a veteran R. A. F. pilot on the return as the best he had ever seen. Twelve British bombers failed to get back.

DAILY MIRROR, Monday, December 7, 1942.

Daily Mirror

DEC 7

No. 12,163 ONE PENNY
Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

New bomber in big raid

AMERICAN Lockheed Vega Venturas—the RAF's latest light bomber—took part in Sunday's devastating daylight raid on the Philips radio works at Eindhoven in Holland.

The Vega Ventura—the name means Lucky Star—a fast twin-engined machine, has novel features, including propellers which are wide and blunt at the tips.

It has a twin tail, and carries a crew of four.

Guns carried in the nose and elsewhere protect all vital parts. Its bombing accuracy is described as "deadly."

999.

BIGGEST DAY RAID BLASTS KEY PLANT

ALLIED planes yesterday gave Europe its biggest daylight bombing of the war.

Four hundred fighters, many of them our latest Spitfires, escorted U.S. Liberators and Flying Fortresses, as well as almost 100 light RAF bombers, to five targets in Northern France and Holland.

Chief points of attack were the Fives-Lille factory at Lille, key centre of the French locomotive industry, and the Philips Wireless Valve and Radio Works at Eindhoven, about sixty miles from the Dutch coast, Europe's largest and most important plant for producing radio valves—vital element in modern war.

Immediate reconnaissance on this latter target indicated that practically the whole of the vast factory had been [illegible]

The daylight timing of this attack had been carefully planned so as to ensure maximum damage with minimum loss of life to the Dutch people. For the same reason the bombers went in at extremely low level.

United Nations' Action

The attacks, including protection and diversionary sweeps, were a "United Nations" offensive. Squadrons of Norwegians, Fighting French, U.S.A., Polish, Indian, Canadian and New Zealand airmen joined with famous British squadrons.

There were many thrilling air combats but, despite the extent of the operations our [illegible]

Seven enemy [illegible] destroyed during the Lille raid alone.

In addition to the necessity to make the Eindhoven raid in daylight and at low level, the target was beyond the range of our fighter planes and exactly the right weather had to be waited for . . .

Vital Factories

Eindhoven door Britschen luchtaanval geteisterd

Lukraak uitgeworpen bommen kostten meer dan 100 burgers het leven

Catharijnekerk vernield

Ziekenhuis zwaar getroffen

[illegible], 7 Dec. — Bij de Britsche poging om met een vrij groote formatie vliegtuigen de Philipsfabrieken te Eindhoven aan te vallen, werd door het lukraak neerwerpen van bommen van [illegible] in de woonwijken van de stad Eindhoven zware schade aan gebouwen, [illegible] materieele schade aangericht. [illegible] gebouwen en verkeersinstallaties liepen schade op. Zoo werd [illegible] ziekenhuis te Eindhoven bijzonder zwaar getroffen, terwijl de Catharijnekerk werd vernield. Nadat de bommen waren neergeworpen werd de bevolking [illegible] nog met boordwapens aangevallen.

Tegen de toestand ontvangen berichten heeft de Nederlandsche burgerbevolking een verlies te betreuren van meer dan 100 dooden, onder wie vele vrouwen en kinderen. Een groot aantal personen werd zwaar of licht gewond. [illegible] personen worden vermist. [illegible] aan militaire installaties werd [illegible] aangericht. Zestien Britsche bommenwerpers werden neergeschoten.

* * *

In [illegible] waarnaar onze kinderen met [illegible] reeds weken hebben uitgezien, de dag waarop groot en klein [illegible] om elkaar een [illegible] te kunnen bereiden, de dag van [illegible] Sinterklaasfeest, is voor Eindhoven een [illegible], een zwarte dag [illegible] geworden. Midden in de huiselijke feestviering terwijl ouders en kinderen, familieleden en vrienden bij elkaar zaten om een oogenblik alle zorgen te vergeten en alleen maar de vreugde te beleven van de kleine genoegens, die het geven van geschenken verschaft, is boven de hoofden van de inwoners van Eindhoven de hel van dood en verderf losgebarsten. Honderd dooden, onder wie vele vrouwen en kinderen, zoo zegt het bericht. Men waagt het niet zich een beeld te vormen van dit gebeuren, hoe misschien kinderen met het nieuwe speelgoed in hun handen den dood zijn ingeslingerd of gewond zijn neergesmeten.

Men vraagt . . . Och, men vraagt eigenlijk niets meer. Eindhoven staat niet op zichzelf. Telkens opnieuw blijkt het weer, dat een Britsche luchtaanval gelijk staat met een bloedbad onder de burgerbevolking, met de vernietiging van ziekenhuizen, kerken en woonhuizen, terwijl men tevergeefs zoekt naar een effectieve vernietiging van werkelijk militaire doelen.

Men vraagt niet meer of dit nu noodig was, men weet het reeds uit de bittere ervaring van zooveel plaatsen in ons land: op het punt van de oorlogvoering tegen weerlooze burgers, tegen het kostbaar bezit van onze burgerij, hebben de Engelschen hun meerderen nog niet gevonden. Wie tot „militair" doel voor hun bommen en hun mitrailleurs wordt uitverkoren, kan alle hoop laten varen.

Voor Eindhoven was dit bloedig Sinterklaasfeest uitgedacht om de heldendaden der Britsche luchtmacht met één te vermeerderen.

U weet niet wat NIET brandt in een open haard van
H. SENGERS
Geldropscheweg 99.
BEL OP 4205

867. De binnen- en buitenlandse pers.

„DE TIJD" van 12 December

Na het bombardement van Eindhoven

Het getal der dooden zal nog stijgen

EINDHOVEN, 11 Dec. — Heden hebben duizenden den laatsten tocht gadegeslagen van zoovele onzer stadgenooten, die door bommen, granaten en kogels, door weggeslingerd puin en door laaiende vlammen in gebouwen en op straten jammerlijk den dood gevonden hebben.

In de geheele stad, aldus ontleenen wij aan een verslag van het A. N. P., werken onafgebroken de mannen van de luchtbescherming, de bergings- en opruimingsploegen. Met donderend geraas vallen de omgetrokken muurrestanten op de puinhoopen. Men laat tijdbommen en blindgangers springen, waarvoor speciale commando's aan het werk zijn. Op onverwachte plaatsen, nu hier, dan daar, worden allerlei soorten bommen gevonden. Speciale ploegen trekken er op uit, om de verschillende wijken af te zoeken.

De getroffenen, die Zondag van huis en haard verstoken werden, waarvan zij niets anders dan rookend puin overhielden, zijn door den N. V. D. met alle mogelijke zorg omringd. Er is voor onderdak, eten en drinken en kleedingstukken gezorgd. In de ziekenhuizen ligt een groot aantal gewonden, die door geestelijke en wereldlijke verplegers en verpleegsters met de teederste zorgen worden behandeld.

In de stad blijven intusschen de bergingscolonnes nog steeds in actie. Het eerste cijfer van ongeveer honderd dooden is aan den lagen kant. Uit de aantallen vermiste personen, welke bij diverse inlichtingsbureaux zijn opgemaakt, bleek, dat het getal der dooden nog belangrijk zal stijgen.

Het regelmatige gedaver der ontploffingen neemt echter af, zoodat het uur nadert, waarop de balans kan worden opgemaakt, een balans, die uit zal wijzen, dat Eindhoven zeer zwaar getroffen is. Het eerste uur na de opeenvolgende aanvallen was het niet te begrijpen, wat de als „gieren" klauwende en kervende machines hadden aangericht. In heel de stad gekerm en gekrijsch van pijn. Een verstikkende wolk van gruis en rook verduisterde het gezicht, terwijl ontploffende bommen en afweergeschut de menschen in elkaar deed krimpen. Talrijke personen bevonden zich, totaal verrast door den aanval, op straat. Velen vluchtten de schuilkelders in, anderen lieten zich plat op den grond vallen en weer anderen zochten hun toevlucht in stevige huizen, waarin zij echter door bomtreffers of door brandbommen gedood werden. Het eerste half uur waren de plaatsen, waar de meeste slachtoffers vielen, oorden van verschrikking en nameloos leed. Met zware wonden en geheel bebloed werden vrouwen en kinderen boven van de puinhoopen en uit de ruïnes gehaald. Talrijke vrijwilligers verleenden hun diensten. Met ter beschikking gestelde bakfietsen en allerlei wagens werden de door de E. H. B. O.-ers verbonden gekwetsten naar de ziekenhuizen vervoerd. Heldhaftig was het gedrag van hen, die hulp moesten en wilden verleenen. De luchtbeschermingsdienst, brandweer en politie en de geestelijken, die het H. Oliesel aan stervenden toedienden, werden geholpen door talrijke personen. Hoe zwart steekt daarbij af de houding van hen, die nog getracht hebben na de verschrikkingen, die over Eindhoven kwamen, de getroffen winkeliers en burgers te plunderen. Hun straf zal niet gering zijn.

Een vader en een zoon hadden zich in de stad tijdens den eersten aanval schuil gehouden. Er waren nog twee andere mannen bij hen. Op een gegeven moment meenden zij te kunnen vluchten. De beide mannen aan hun zijde werden echter van uit vliegtuigen in de straat neergeschoten. Elders werden café's door brisantbommen getroffen, zoodat vele bezoekers gedood werden. De gewonden waren dikwijls door de vlammen zwaar geschroeid. De getroffen kerk is na den bominslag in de nabijheid van het hoofdaltaar geheel uitgebrand. In het ziekenhuis werd een vrouwenafdeeling getroffen, waarbij een vijftiental patiënten en verschillende zusters en verpleegsters gedood werden.

869. De Duitse gecensureerde pers.

MUSSERT BEZOEKT EINDHOVEN.

Ir. Mussert heeft Maandagochtend vergezeld van Max Blokzijl, een bezoek gebracht aan de stad Eindhoven, ten einde zich op de hoogte te stellen van de door den luchtaanval van den vorigen dag aangerichte schade.

British fliers made a shambles of a radio factory at E...
(1) and American fliers again smashed a locomotive ...
Lille and an airdrome at Abbeville (2). R. A. F. fighters
hit railroads and an electrical transformer in Britt...

868. Dit kaartje verscheen op 7-12-1942 in de Britse pers.

Aan de bevolking van Eindhoven

Hierdoor wordt bekend gemaakt dat zich te Eindhoven heeft gevormd de

COMMISSIE VOORZIENING EINDHOVEN

De Commissie zetelt ten kantore der KAMER VAN KOOPHANDEL, TEN HAGE... EINDHOVEN. Telefoon 5441.

Zij is als volgt samengesteld:

Voorzitter:	Dr. G. W. M. Huysmans, Raiffeisenstraat 1.
Onder-Voorzitter:	Mr. A. M. C. J. Steinkühler, Ruusbroeclaan 9.
Secretaris:	Drs. F. J. W. Gijzels, Hertogstraat 28.
Penningmeester:	T. A. Hoenderkamp, Dommelstraat 36.
Leden:	L. M. J. Hoebens, Le Sage ten Broecklaan 1.
	Mr. G. L. J. H. Jurgens, Ten Hagestraat 13.
	E. B. W. Schuitema, Kievitlaan 19.
	J. J. M. Serden, Gestelschestraat 150.
	Mr. O. F. P. H. de Waard, Willem de Zwijgerstraat 79.

De Commissie stelt zich tot taak de door het bombardement van 6 December ... ten inwoners der Gemeente zoo spoedig mogelijk hulp te verleenen door te bemidd... aankoop van meubelen, textielgoederen en huishoudelijke artikelen en het weder ... brengen en herbevoorraden van getroffen bedrijven.

De werkwijze der Commissie zal zoo spoedig mogelijk door publicatie worden ... gemaakt. Tevens zal dan worden medegedeeld op welke wijze men aanvragen bij de Com... missie kan indienen.

Waar naast particulieren ook een groot aantal winkelzaken in zoodanige mate ... ten, dat het bedrijf elders moet worden voortgezet, zal de Commissie zich ook met dit stuk bezighouden.

Winkeliers, die behoefte hebben aan nieuwe verkoopgelegenheid, en winkeliers ... bereid zijn ruimte tot dat doel af te staan, worden verzocht daarvan per omgaande ... Commissie opgave te doen.

870. Officiële mededeling van de overheid en gemeente.

DE ONG...
ZES...

Dat thans de ...
en hulpbetoon...
wat het begr...

(S.) Wanneer ...
vier en ...
nadat dood en v...
Eindhoven gekome...
nederzetten om uiti...
aan de gevoelens, ...
elkeen bestormen ...
van de matelooze ...
ke onze goede sta...
heeft, dan komt ...
keurig het beeld ...
dat in bovenstaand...
len is geschetst.

Daar lag op den ...
den dag, waarop ...
traditie goedheid ...
met elkander wedij...
menschen blij en ...
het in zijn nijverh...
Eindhoven, met zij...
pleinen in de sfee...
van den Zondagm...

Terwijl niemand ...
de verste verte be...
dat hoog in de luc...
macht in aantocht...
het op het leven e...
burgers gemunt h...
straten druk be...
van menschen in ...
Nicolaasstemming ...
zich plotseling En...
tuigen als gieren ...
we wolkendek na...
sloegen en kerfde...
den in hun volko...
prooi, hier en gin...
en nu ligt daar d...
gepletterd, bloeden...
wonden, verminkt...
trots was, steener...
harer bewoners, ...
gruwelijken aanv...
zijn gevallen.

Enkele minuten ...
noodig geweest ...
bloeiende en nijv...
oord van verschr...
ken, om veler we...
nietigen, om tal ...
in diepen rouw te...
ons alle te plaat...
naaste toekomst ...
en zorgen.

Vele plaatsen ...
zijn in den loop ...
jaren door de ...
dijke" Engelsche ...
aangevallen en w...
zet gestaan bij ...
kelijkheden, die ...
onmenschelijke ...

870a. Bron: Dagblad van het Zuiden.

DE ONGELUKSDAG VAN ZES DECEMBER

Dat thans de bloemen van menschelijk erbarmen en hulpbetoon bloeien en we toonen te beseffen wat het begrip „volksgemeenschap" beteekent

Gestern noch auf stolzen Rossen
Heute durch die Brust geschossen
Morgen in das kühle Grab....

(8) Wanneer wij heden, vier en twintig uur nadat dood en verderf over Eindhoven gekomen zijn, ons nederzetten om uiting te geven aan de gevoelens, die ons en allen bestormen bij het zien van de mateloze ellende, welke onze goede stad getroffen heeft, dan komt ons onwillekeurig het beeld voor oogen, dat in bovenstaande versregelen is geschetst.

Daar lag op den morgen van den dag, waarop naar aloude traditie goedheid en mildheid met elkander wedijveren en de menschen blij en vroolijk zijn, het in zijn nijverheid trotsche Eindhoven, met zijn straten en pleinen in de sfeer en de rust van den Zondagmorgen.

Terwijl niemand ook maar in de verste verte bevroeden kon, dat hoog in de lucht een luchtmacht in aantocht was, welke het op het leven en welzijn der burgers gemunt had, terwijl de straten druk bevolkt waren van menschen in de blijde St. Nicolaasstemming, stortten zich plotseling Engelsche vliegtuigen als gieren uit het grauwe wolkendek naar beneden en sloegen en kerfden diepe wonden in hun volkomen verraste prooi, hier en ginds en overal en nu ligt daar de stad, neergepletterd, bloedend uit tal van wonden, verminkt in wat haar trots was, steenend om zoovele harer bewoners, die bij dezen gruwelijken aanval ten offer zijn gevallen.

Enkele minuten slechts zijn noodig geweest om van een bloeiende en nijvere stad een oord van verschrikking te maken, om veler welvaart te vernietigen, om tal van families in diepen rouw te dompelen en ons alle te plaatsen voor een naaste toekomst van kommer en zorgen.

Vele plaatsen in ons land zijn in den loop dezer oorlogsjaren door de zeer „koninklijke" Engelsche luchtmacht aangevallen en we hebben ontzet gestaan bij de verschrikkelijkheden, die het drieste en onmenschelijke optreden der om hun doeleinden te bereiken.

Hoe het Britsche Rijk zich overigens met deze wijze van oorlogvoering declasseert, wordt thans nog eens op duidelijke wijze tot uiting gebracht door de houding, welke Z.H. de Paus daartegen aanneemt. Op de aankondiging van Churchill in zijn rede voor het Britsche parlement, dat de Engelsche luchtmacht voort zal gaan met het bombardeeren van Italiaansche steden, heeft Z.H. de Paus het voornemen opgevat het Vaticaan te verlaten en als bisschop van Rome midden in deze stad te gaan wonen en haar, ondanks alle luchtaanvallen niet te zullen verlaten. De bedoeling dezer houding spreekt voor zichzelf. Het is een onrechtstreeksch protest, dat door deze manhafte houding wel van groote beteekenis is.

In de oogenblikken, dat de dood als in bijna tastbaren vorm rondom ons is en het onmogelijk lijkt om aan zijn greep te ontkomen, keert de mensch in zich zelf. In zijn kleinheid en hulpeloosheid tegenover het massale geweld, weet hij nog slechts dit ééne, dat zijn leven in Gods hand is. Dán voelt hij, dat er nog een God bestaat, die boven al de macht van een ontspoord menschdom uitstijgt. In Zijn handen legt hij dan zijn lot en uit het hart wellen dan de woorden op, die het meest volmaakte gebed vormen, dat men ooit gestameld heeft. Maar dan ook bloeien de schoonste bloemen op van menschelijk erbarmen en hulpbetoon, welke men in 'n volksgemeenschap slechts wenschen kan. Hoe hebben zich talloozen niet laten gaan in een zichzelf wegcijferen, in een grenzelooze hulpbereidheid, die niet vroeg naar tijd of geld of eigen gemak. Rondom de burgerlijke en andere autoriteiten schaarden zich de manschappen van luchtbescherming, brandweer en politie, Duitschers zoowel als Nederlanders van geneeskundigen en andere diensten en bij hen Engelsche vliegers heeft veroorzaakt. Menigeen werd het bang te moede, dat ook Eindhoven eens aan deze manier van oorlogvoering zou ten offer kunnen vallen en hij klampte zich vast aan een zwakke hoop, dat aan zijn stad dat droevig lot bespaard zou blijven. Totdat de fatale Sint Nicolaasdag 1942 is gekomen, totdat uitgerekend op dezen dag, elken Nederlander zoo in 't gemoed pakkend, een niets ontziende luchtmacht haar gruwelijk werk is komen volvoeren en een gansche stad op niets ontziende wijze heeft geteisterd.

Gruwelijke tooneelen hebben zich afgespeeld, toen onder de niets vermoedende menschen op de straten en in de huizen de brand- en brisantbommen neersloegen, neervallend uit vliegtuigen, die zoo laag over de stad heendonderden, dat ze bepaalde doelen, als zij die gehad zouden hebben, als het ware niet hadden kunnen missen. Maar daarom was het schijnbaar niet te doen. In menigte werden de bommen over het centrum van Eindhoven uitgestrooid en — als ware de gruwel der verwoesting nog niet groot genoeg, ze keerden terug, deze „helden" der lucht en schoten hun mitrailleurs leeg op de huizen, in de straten en vergrootten zoo het getal dooden en gekwetsten in aanzienlijke mate.

„Dat is geen eerlijke wijze van oorlogvoering meer, dat is menschenslachting." Dàt was de kreet van afgrijzen, welke we Zondag uit zoo menigen mond gehoord hebben, ook van hen, die vóórdien nog zoo lichtvaardig over de luchtaanvallen der Engelsche „vrienden" konden spreken. Temidden van het kermen der gewonden, van het donderend geweld der instortingen en van het uiteenspatten van ijzer en staal is de erkentenis op de lippen gekomen, dat dit geen werk van normale menschen meer is, maar één groote beestachtigheid. Dàt is dan de totale oorlog tegen de burgerbevolking, welke men ginds het juiste middel acht om de overwinning te behalen... Maar hoe vergissen zij zich. Een oogenblik mogen ontzetting en verdriet de bovenhand krijgen, deze gevoelens wijken bij het verebben van de eerste indrukken en slechts blijft over afschuw en veroordeeling van de mentors dezer oorlogvoering, terwijl de overtuiging gestaald wordt, dat voor ons land en voor ons volk géén heil te verwachten is van lieden, die tot zulke middelen grijpen en elkeen opofferen, als het slechts ertoe kan dienen voegden zich talloze vrijwillige krachten, die hielpen waar hun hulp van pas kon komen. In deze uren van massale ellende vormde zich een eendrachtigheid, die over de geschillen en verschillen van den tijd heenstapte. Het is deze eendrachtigheid, die Eindhoven en de geheele bevolking zoo noodig heeft vooral in de zware tijden, die zich thans aandienen.

In schril contrast daarmede staat wel de houding van in verhouding gelukkig slechts weinigen, die in deze dagen een mentaliteit hebben geopenbaard, waarvan men slechts gruwen kan. Dat zijn diegenen, die door hun haatgevoelens zóóver zijn gedegenereerd, dat ze de bedrijvers van de verwoestingen van Zondagmiddag nog meenden te moeten toejuichen als helden èn degenen, die van de ellende van anderen en van de verwarring van het oogenblik en van de duisternis hebben gemeend te kunnen profiteeren door te rooven en te stelen.

Hun houding is zoo afschuwelijk, dat men ze beiden in denzelfden hoek moet plaatsen en bezien als lieden, voor wien onder normale, goedwillende menschen geen plaats meer kan zijn. Het moge verkeerd zijn, doch we kunnen het zoo levendig begrijpen, dat er mannen geweest zijn, die, getuige van dit schandelijk gedrag, zich eigen rechter hebben gemaakt, en de onverlaten bereids een harde afstraffing hebben toegediend. Ze kunnen het als een voorproef beschouwen van de gerechtigheid, die wis en zeker aan hen voltrokken worden zal.

Tot Eindhovens burgerij zouden we, tot besluit, dit willen zeggen: Nu, meer dan ooit, is het noodig, dat we allen toonen, een echte volksgemeenschap te vormen. In tijden van voorspoed is het zoo gemakkelijk van eensgezindheid en onderlinge verbondenheid te gewagen, maar de vuurproef daarop moet in dagen van rampen, als we thans beleven, geleverd worden. Velen onder ons zijn in rouw en smart gedompeld of in bitteren nood gestort. Dat we nu met de daad bewijzen, dat we één zijn met onze naasten, één met ons volk, door naar vermogen te helpen waar we kunnen, te troosten waar ons woord van waarde is. Die niet getroffen werden danken dit toch niet zichzelf, maar de Voorzienigheid. Die erkentenis maakt van ons daadwerkelijk mededoogen een dankbaarheidsplicht.

Bron: Dagblad van het Zuiden.

Fa. A. Rooijmans-Muller
Sigarengroothandel
voorheen Demer 53
voor inlichtingen:
Binnenwiertzstraat 35

Raider flew so low he read clock

Continued from Page One

mediately after the attack while explosions were still going on in the target area revealed that in the larger of the two blocks all the main buildings in the centre and to the east side of the target were a mass of fire.

The other section, the one nearer to Eindhoven itself, was enveloped in smoke and flames and seemed to have been gutted. It looked as if the roofs of all the big buildings had collapsed.

Though this is the smaller section of the factory, it is at least as important a target as the lamp and valve assembly plant, the plant for producing the rare gases used in valves, and the electro-technical department.

Very Vulnerable

Much of the plant was of extreme delicacy and highly vulnerable to bombing.

The attack was made in several waves soon after midday.

The first waves carried high explosive bombs. The aircraft came in low and then climbed to a minimum height from which it was safe to drop the high explosives.

The last wave, coming in four minutes later, bombed from "zero feet," dropping incendiaries and high explosives with short delayed action fuses.

"It was the most magnificent bombing I have ever seen on any target," said Squadron Leader Brian Wheeler, D.F.C.

"The first thing I saw when I approached Eindhoven in the last wave of bombers was smoke towering up to 300 feet above the factories.

"Though it was only four minutes after the first bombs had dropped smoke and fire already covered a wide area."

One pilot flew so low that he read the name "Philips" written beside a clock. The hands of the clock were at 12.20.

All the crews reported that the Dutch waved enthusiastically to them as they flew low over the fields and villages of Holland.

Until yesterday the biggest daylight bombing raid on Europe was made against the Fives-Lille works in October, when 100 U.S. bombers were escorted by 500 Allied fighters.

Yesterday with 400 fighters in action, the British bombing force alone numbered 100 planes with the U.S. Liberators and Fortresses in addition.

871. Britse pers

872. Officiële mededeling van de overheid en gemeente.

Aan de getroffen bewon[…] van Eindhoven.

Bekend gemaakt wordt, dat met ingang van Zaterdag 12 December a.s. [...] voor de aangifte van de geleden oorlogsgeweldschade te verkrijgen zijn aan de [...] adressen:

Philips Ontspanningsgebouw, Belastinggebouw Gagelstraat 1, Ontvangkantoor [...] Begijnhof op werkdagen van 9 tot 16 uur, 's Zaterdags van 9 tot 12 uur.

Indien men bij de invulling van de formulieren moeilijkheden ondervindt of [...] wenscht, kan men zich wenden tot het Bureau Inlichtingen van de Schade-enquete[...] dat gevestigd is in de bovenzaal van „Old Dutch", Markt 8.

Teneinde tot een spoedige uitkeering der Rijksbijdrage in de geleden scha[...]ken worden betrokkenen in hun eigen belang **dringend** aangeraden de schade[...] invulling **zoo spoedig mogelijk** in te dienen bij de Schade-enquete-commissie [...] van Koophandel, ten Hagestraat 9.

DE SCHADE-ENQUETE-COM[...]

In aansluiting aan het bovenstaande wordt den getroffenen medegedeeld, [...] bijdragen voor levensonderhoud (z.g. overbruggingssteun) van Zaterdag 12 Dec[...] sluitend verstrekt worden door het Departement van Sociale Zaken, eveneens [...]dend in de bovenzaal van Old Dutch Markt 8.

(Adv.). HET DEPARTEMENT VAN SOCIALE [...]

Familie L[…]

zoo spoe[…]

Wo[…]

gedeel[…]

Adres:

Ventura Day Bomber

Photographs of One of Bomber Command's Latest Operational Types

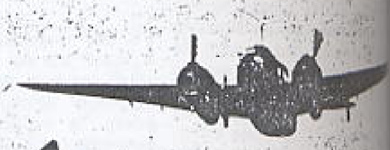

The side view of the Lockheed Ventura [...] photograph shows the deep fuselage and [...] lower turrets for tail protection. The Ventura [...] by two 2,000 h.p. Pratt and Whitney [...] Hamilton Standard hydromatic airscrews [...] above the starboard airscrew is fully feathered [...] the point of stopping. (Below) The bomb [...] each Ventura a quota of bombs. The [...] in the front is two .303in. machine [...] apex nose and two fixed .5in. machine [...] fuselage top.

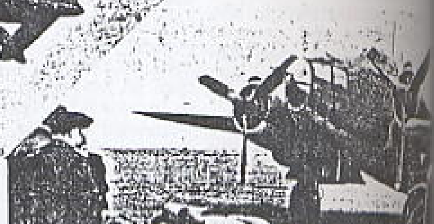

(Above) The Ventura has shapely lines for a machine with such a big fuselage. In this view can be seen the flap guides and also the permanent wing-tip slots which help to give good control at the stalling speed.

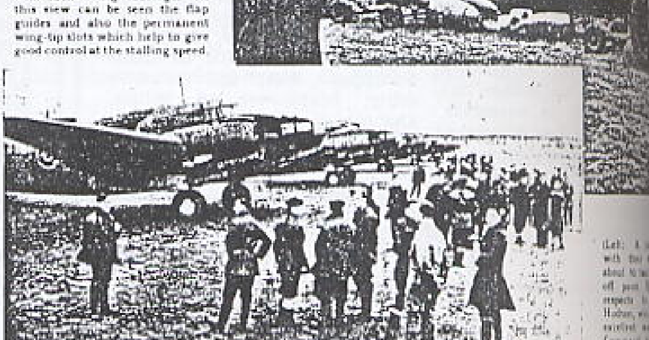

Co[…]

The Editor does not hold him[…]

FIRST SPITF[…]

Mistaken Impr[…]

BOMBE[…]

Long-range Fighters […]

AN UNFORTU[…]

Venturas in th[…]

873. Een reclame voor de Ventura. Ook in de rubriek correspondentie wordt geschreven over de Eindhoven-Raid (zie pag. hiernaast).

Familie Lambers-van Driel
VRAAGT
zoo spoedig mogelijk een
Woonhuis of gedeelte daarvan
Adres: Kleine Berg 33,
Bannenberg.

Wederom werd een deel van de Nederlandsche burgerbevolking het slachtoffer van een Engelschen luchtaanval en waar hier onmiddellijk hulp geboden moest worden, stond ook ditmaal de Nederlandsche Volksdienst op zijn post om de daklooze slachtoffers met raad en daad bij te staan. — Het door den Nationalen Jeugdstorm met Sint Nicolaas verzamelde speelgoed doet goede diensten om den kleuters de zoo noodige afleiding te bezorgen.

874. In de Nederlands/Duitse pers stond deze foto met tekst. Het zou Eindhoven kunnen zijn.

999.

Spitfire "9's" On Job

RAF STRIKE IN 3 COUNTRIES

BRITAIN'S newest and swiftest light bombers—the Venturas and Mosquitos—and squadrons of the RAF's best Spitfires struck at the Germans in three occupied countries yesterday.

This was the schedule for these all-modern plane air attacks:—

Holland: Venturas smashed at the iron and steel works at IJmuiden.

Belgium and Northern France: Mosquitos again hammered the Germans' much-battered rail communications.

Northern France: Spitfires fought battles with Luftwaffe F.W. 190's. A Fighting French pilot claimed one F.W. 190.

"At least one German fighter was destroyed, and one of our fighters and one bomber are missing.

For the first time yesterday the new and improved Spitfire was officially referred to as the "Spitfire IX."

875. Britse pers.

CORRESPONDENCE

The Editor does not hold himself responsible for the views expressed by correspondents. The names and addresses of the writers, not necessarily for publication, must in all cases accompany letters.

FIRST SPITFIRE FLIGHT

Mistaken Impression Corrected

I [illegible] to correct a wrong statement which has been [illegible] in the daily Press.

The [illegible] of the prototype Spitfire were made [illegible] and not (as has been stated) by me.

The first flight took place in March, 1936, and Mr. Summers [illegible] Chief Test Pilot to the Vickers Group of [illegible] The error has no doubt arisen from the fact that [illegible] the privilege of flying the aircraft [illegible] public appearance in June, 1936, at which Press [illegible] were present.

I [illegible] to add that much of the development work [illegible] prototype and later Spitfires was done by Mr. A. G. [illegible] with the Supermarine works.

[illegible] first flight of the first Spitfire was undoubtedly an his[illegible] I would be glad if you would give due prominence [illegible]

J. K. QUILL.

BOMBER ESCORT

[illegible] Fighters or Longer-range Guns?

[illegible] help Mr. Cordery in his problem of fighter [illegible] I am sure that the time is not far distant [illegible] be able to escort bombers to the limit of their [illegible] providing it is profitable to do so. Once [illegible] a fighter is equipped with long range [illegible] ammunition and gear it becomes a little [illegible] However, one has to bear in mind that [illegible] an operational flight of, say, 1,000 [illegible] it would have to have twice that [illegible] to have a real "set to" on the return [illegible]

[illegible] is not so expensive as [illegible] half a dozen dog fights thrown in; once [illegible] the throttle through the emergency gate your [illegible]

[illegible] is being tackled on the right lines by [illegible] guns to the bomber. Half a dozen cannon [illegible] are better than 16 machine guns of [illegible] because, obviously, a fighter can (as has [illegible] outside the range of the bomber's machine guns [illegible] It is not an easy problem, believe [illegible] to a bomber, they are not easy to fit in a [illegible] The solution lies in longer range, larger cali[illegible] guns for the bomber rather than fighter escort for [illegible]

[illegible] (without, I think, giving any secrets away) that [illegible] that we British are far behind in certain [illegible] there are many pleasant surprises in store for [illegible] and without offending any of our allies I think we [illegible] British aircraft of all types are second to none. [illegible] British aircraft have led the world, and I [illegible] they will continue to do so.

R. H. CORDERY.

AN UNFORTUNATE CHOICE?

Ventura in the Eindhoven Raid

THE [illegible] discussed by a correspondent in your [illegible] December 3rd, 1942. It is also mentioned else[illegible] in connection with the Lockheed-Vega [illegible] These bombers were lost in that raid. I feel that [illegible] of them must have been Venturas.

[illegible] of the three types engaged in the operation—Mos[illegible] Bostons and Venturas—leads one to the conclusion [illegible] was an unfortunate choice.

[illegible] already proved their worth in daylight bomb[illegible] where their high speed and heavy armament ensure [illegible] of time over enemy territory combined [illegible] as well as offensive powers. The excel[illegible] Mosquito for high speed bombing in daylight is [illegible]

[illegible] ago I saw a really magnificent film of the [illegible] a local cinema. There were some fine shots [illegible] and Bostons taking off, and the latter type [illegible] by comparison. Films taken from the nose of one of the Bostons showed the crossing of the Dutch coast, Bostons sweeping over enemy-occupied territory at 0 feet, and the run-up to the target, firing at German gunners on the roof of the factory. Shots from the rear turret showed the bombs bursting on their objective.

Throughout this brief but interesting film I had the impression that the Venturas must have had a tough time if they had sought to emulate the antics of the Bostons. Like its younger brother, the Hudson, it is developed from a spacious airliner, and so is suitable rather for long-range reconnaissance over large stretches of ocean—where comfort for the crew is an important consideration—than for daylight bombing of enemy territory where speed is the dominant factor.

It is no reflection on the design or performance of the Ventura to say that it is not suitable for the type of job which it was called upon to carry out in the Eindhoven raid. This machine should be used in carrying on the traditions of the Hudson in convoy escort and anti-submarine work.

S. W. GREENWOOD.

BOOST PRESSURE VARIATION

Behaviour of the Hercules

IN reply to K. V. P.'s request for confirmation of the "rising boost phenomenon," I am not in a position to write regarding the Merlin but have noted the following average figures during the ground testing of Hercules XI engines.

Upon reducing the engine r.p.m. from 2,400 to 1,800 by coarsening the pitch of the airscrew, the boost invariably rises from about −1lb./sq. in. to −½lb./sq. in.

It should be noted that on this type of engine the lowest datum setting of the boost control is −½lb./sq. in., so there can be no doubt that the boost control is in action during the airscrew check.

Thus it would appear that there is a difference between the pressure operating the boost gauge and that acting on the boost control aneroid. To account for this is the fact that the connections for gauge and control are at different points on the induction system. In the Merlin, and, to a lesser degree, the Hercules, the gauge connection is nearer the cylinder, along the path of the mixture, than is the boost control connection.

Therefore, is it not possible that the back pressure, which increases as the revs drop, is more pronounced on the gauge connection and the uncorrected increase is registered on the gauge?

"FITTER IIE."

Factors Affecting Control

AS "Navy Plumber" states in the December 31st issue of *Flight*, the Merlin XX boost control is inoperative at zero boost, but this is not due simply to the action of the change-over cock; this only substitutes atmospheric pressure for boost when the latter is insufficient to operate the relay.

The pressure at which the b.c. will begin to control is dependent upon several factors, among which are aneroid spring stiffness, initial clearance between tappet and aneroid assembly, length of assembly, and the clearances of the piston-valve and relay piston, not forgetting strength of relay piston bias spring.

On many engines I have noticed that the relay piston begins to travel towards the rear outer end of the cylinder when the boost is about +¼ lb./sq. in., hence it can only control at a boost slightly greater than this pressure, or, of course, any higher pressure.

In the October 1st issue of *Flight*, page 356, it was stated that the maximum power altitudes of the Hercules III are 14,500 ft. and 15,000 ft. respectively in m.s. and f.s. gear, the powers being 1,425 and 1,270 b.h.p. Should not the altitude given as 14,500 ft. read 4,500 ft., or some similar figure?

Another rather interesting and similar question to that raised by "Puzzled" arises in the case of the Merlin X. When running at rated boost in m.s. a slight increase in boost is obtained when gear change to f.s. is effected.

This increase is more pronounced with engines which are fitted with partially worn boost controls. Although the control may be adjusted to control at 5¼ lb./sq. in. in m.s., an increase to 6 lb./sq. in. may result when f.s. is engaged.

My explanation is that, due to the greater pressure difference across the blower in f.s., leakage losses in the control increase

DE AANVAL OP HET BEZETTE WESTELIJKE GEBIED

Bommenwerpers van het modernste type neergeschoten

BERLIJN, 7 Dec. (D.N.B.) In de middaguren van den 6den December heeft een formatie Britsche bommenwerpers en jagers, naar het D.N.B. verneemt, getracht het bezette Westelijke gebied aan te vallen. Duitsche jachtvliegtuigen en luchtdoelgeschut van het luchtwapen vielen de Britsche formatie aan en schoten volgens tot nu toe beschikbare berichten elf vliegtuigen neer. Daaronder waren tweemotorige bommenwerpers van het modernste type en verscheiden viermotorige bommenwerpers.

Het officieele bericht van het Britsche ministerie van Luchtvaart van Zondagavond geeft, naar de Britsche berichtendienst volgens een D.N.B.-bericht uit Stockholm meldt, toe, dat bij deze aanvalspoging 12 Britsche bommenwerpers verloren zijn gegaan.

876.

886. Britse pers.

DUTCH NAZIS GRANT LOSS

Destruction of Eindhoven Plant by R. A. F. Cited in Their Paper

LONDON, Jan. 2 (Netherland News Agency)—Despite early Nazi assertions that the Royal Air Force bombing of Eindhoven in December damaged only residential districts, the German-controlled Netherland press has acknowledged the devastation of the important Philips radio plant, it was learned today.

"It has been stated that the bombing of the Philips factory was a national disaster, and we do not think this an exaggeration," said the Dutch Nazi Storm Troop paper, Volk en Vaderland.

"This destruction means there is another issue on the Stock Exchange whose value now is undeterminable. If the factory had been destroyed under normal conditions, the shareholders would have known it would be rebuilt at the earliest moment because insurance money would have been available for the purpose. This now is impossible because the Philips factory cannot be repaired quickly, as would have been possible at the beginning of the war."

Gemarteld Eindhoven

HET „Dagblad van het Zuiden" te Eindhoven geeft een schokkend relaas van de ontstellende ramp, die Noordbrabants grootste industriestad op Zondag 6 December getroffen heeft en voegt daar het volgende aan toe:

In de oogenblikken, dat de dood als in bijna tastbaren vorm rondom ons is en het onmogelijk lijkt om aan zijn greep te ontkomen, keert de mensch in zich zelf. In zijn kleinheid en hulpeloosheid tegenover het massale geweld, weet hij nog slechts dit ééne, dat zijn leven in Gods hand is. Dan voelt hij, dat er nog een God bestaat die boven al de macht van een ontspoord menschdom uitstijgt. In Zijn handen legt hij dan zijn lot en uit het hart wellen dan de woorden op, die het meest volmaakte gebed vormen, dat men ooit gestameld heeft. Maar dan ook bloeien de schoonste bloemen op van menschelijk erbarmen en hulpbetoon, welke men in 'n volksgemeenschap slechts wenschen kan. Hoe hebben zich talloozen niet laten gaan in een zichzelf wegcijferen, in een grenzelooze hulpbereidheid, die niet vroeg naar tijd of geld of eigen gemak. Rondom de burgerlijke en andere autoriteien schaarden zich de manschappen van luchtbescherming, brandweer en politie, Duitschers zoowel als Nederlanders van geneeskundige en andere diensten en bij hen voegden zich tallooze vrijwillige krachten, die hielpen waar hun hulp van pas kon komen. In deze uren van massale ellende vormde zich een eendrachtigheid, die over de geschillen en verschillen van den tijd heenstapte. Het is deze eendrachtigheid, die Eindhoven en de geheele bevolking zoo noodig heeft vooral in de zware tijden, die zich thans aandienen.

In schril contrast daarmede staat wel de houding van in verhouding gelukkig slechts weinigen, die in deze dagen een mentaliteit hebben geopenbaard, waarvan men slechts gruwen kan. Dat zijn diegenen, die door hun haatgevoelens zóóver zijn gedegenereerd, dat ze de bedrijvers van de verwoestingen van Zondagmiddag nog meenden te moeten toejuichen als helden en degenen, die van de ellende van anderen en van de verwarring van het oogenblik en van de duisternis hebben gemeend te kunnen profiteeren door te rooven en te stelen.

Hun houding is zoo afschuwelijk, dat men ze beiden in denzelfden hoek moet plaatsen en bezien als lieden, voor wie onder normale, goedwillende menschen geen plaats meer kan zijn. Het moge verkeerd zijn, doch we kunnen het zoo levendig begrijpen, dat er mannen geweest zijn, die, getuige van dit schandelijk gedrag, zich eigen rechter hebben gemaakt, en de onverlaten bereids een harde afstraffing hebben toegediend. Ze kunnen het als een voorproef beschouwen van de gerechtigheid, die wis en zeker aan hen voltrokken worden zal.

877. Binnenlandse Duits georiënteerde pers.

Het A.N.P. meldt ons:

's-GRAVENHAGE, 7 Dec. Bij Britsche poging om met een vrij groote formatie vliegtuigen de Philipsfabrieken te Eindhoven aan te vallen, werd door het lukraak neerwerpen van bommen van elk kaliber in de woonwijken van de stad Eindhoven zware schade aan gebouwen, glas- en materieele schade aangericht. Ook openbare gebouwen en verkeersinstallaties liepen schade op. Zoo werd vooral het ziekenhuis te Eindhoven bijzonder zwaar getroffen, terwijl de Catharinakerk werd vernield. Nadat de bommen waren neergeworpen werd de bevolking bovendien nog met boordwapens aangevallen.

Volgens de totdusver ontvangen berichten heeft de Nederlandsche burgerbevolking een verlies van meer dan 100 dooden, onder wie vele vrouwen en kinderen. Een groot aantal personen werd zwaar of licht gewond. Verscheidene personen worden vermist. Schade aan militaire installaties werd niet aangericht. Zestien Britsche bommenwerpers werden neergeschoten.

Onder de aandacht wordt gebracht, dat de aanval werd gedaan op den feestdag van St. Nicolaas, waarop, zooals bekend, in Nederland bijzonder levendig familiebezoek in de stad en van het land naar de stad plaats heeft. Het groote aantal slachtoffers is derhalve veroorzaakt door het feit, dat de bevolking juist tijdens het vieren van het St. Nicolaasfeest werd getroffen.

EINDHOVEN IN [D]
PERS

De weerklank in h
land

Het „Nieuwsblad van het
den", dat te Groningen ve
schrijft het volgende over
beurtenissen in Eindhoven:
Zoo heeft het Nederlandsch
wederom Tommy Atkins
kennen, den soldaat uit de
densche slumps ,hardvochtig
weldiger' van negerstammen,
denaar van Transvaalsche
wen en kinderen.
De eerste kennismaking
plaats in de Mei-dagen va
toen ons land in oorlog wa
wijl onze mannen vochten,
trouwend op den Engelschen
genoot, stak Tommy wat olie
te Amsterdam in brand pro
de sluis te IJmuiden te ve
en koos ijlings weer het ruim
Thans nu de Noordzeekust
is versterkt, voert hij terre
vallen uit op weerlooze b
van het land en den „bondg
dien hij eens zoo smadelijk
steek liet. Men heeft hi
op zichzelf staande gevalle
doen doch met een welover
systeem; ziet Churchill geen
meer den tegenstander m
wapenen de baas te worden
tracht hij het moreel van de
gerbevolking achter het fr
strijdende soldaten te breken
terreuraanvallen. Een kenm
voorbeeld hiervoor vormt zij
kondiging van nieuwe lucht
len op Italiaansche steden.
Het blijkt ons telkens we
velen zich een wel wat naïe
van den modernen oorlog h
gevormd. En ook van de
der Engelschen, waarbij de
gene misschien denkt aa
illustratie betreffende de la
te Scheveningen in 1813 me
getjes aan te tuigage der s
en met de muts zwaaiende
schers.
De ramp, welke Eindh
burgerij heeft getroffen zou
nog maar een kleinigheid
vergelijking met de ontz
verwoestingen, die hier
worden aangericht bij poging
Engelschen om in ons land
grootscheepsche actie tot v
van een bruggenhoofd te
Het zou zijn verwoesting, b
tranen alom.

878. Binnenlandse Duits georiënteerde pers.

BIGGEST D
STAGED B

Continued Fr

tions and with "
the same time,
bombed the Nazi
ville.
Nazi Fighters'
The American
companied by thr
rons of the U. S.
the Royal Norw
one of the Fight
mixed force of B
nadian, New Ze
squadrons.
Scores of fast
190's were on t
from all account
35,000 feet up. Th
of half a dozen or
tack isolated si
Allied fighters. T
against the Ar
called for high-sp
the formations.
Eindhoven was
story. The Phili
and radio works,
sixty miles fron
coast. The Air
that the R. A.
pressed home at
below a cloud ba
Reconnaissance
later in the da
raiders' impress
damage was done
tion of the factor
picked p the
were nearing ho
bare official vers
The Eindhoven
largest and best
in Europe. Ther
plants within ha
other, one on th
town, the other
houses. It has b
dustry in recent
ing 15,000 pers
vital to the Nazi
The first Briti
in over tree-tops
minimum height
their loads of
fused to go off i
Bombers going
only four minute
cendiaries and
bombs from zer
reported finding
and flames.
One air gunne
the sun glint on
a Nazi anti-airc
more Germans
weapons on the
building.
"Neither flak
ers, some of wh
bombers all the
Dutch coast to
fered with the s

BIGGEST DAY RAIDS STAGED BY 8 ALLIES

Continued From Page One

...ons and with "good results." At the same time, the Liberators bombed the Nazi airfield at Abbeville.

Nazi Fighters' Tactics Wary

The American bombers were accompanied by three fighter squadrons of the U. S. A. A. F., two from the Royal Norwegian Air Force, one of the Fighting French and a mixed force of British, Indian, Canadian, New Zealand and Polish squadrons.

Scores of fast Nazi Focke-Wulf 190's were on the scene, which, from all accounts was 20,000 to 25,000 feet up. The Nazis in groups of half a dozen or more tried to attack isolated single or pairs of Allied fighters. The enemy tactics against the American bombers called for high-speed dives through the formations.

Eindhoven was a far different story. The Philips wireless valve and radio works, the target there, is sixty miles from the Netherland coast. The Air Ministry reported that the R. A. F. attack was pressed home at a low level, well below a cloud base.

Reconnaissance over Eindhoven later in the day confirmed the raiders' impression that serious damage was done to the main section of the factory. Allied fighters picked up the bombers as they were nearing home. That is the bare official version.

The Eindhoven plant was the largest and best known of its kind in Europe. There are really two plants within half a mile of each other, one on the outskirts of the town, the others hemmed in by houses. It has been a hive of industry in recent months, employing 15,000 persons on material vital to the Nazi war machine.

The first British bombers swept in over tree-tops to climb to the minimum height needed to drop their loads of high explosives, fused to go off instantly.

Bombers going in afterward—only four minutes later—sowed incendiaries and delayed - action bombs from zero altitude. They reported finding nothing but smoke and flames.

One air gunner told of seeing the sun glint on the belt-buckle of a Nazi anti-aircraft man and of more Germans manning their weapons on the roof of a blazing building.

"Neither flak nor enemy fighters, some of which followed our bombers all the way from the Dutch coast to the target, interfered with the speed or precision of the attack," the Air Ministry said.

"The bombing was so rapid and the bombers went in so close together that some pilots had to fly in the slipstream of other aircraft using all their skill to keep steady."

The smaller plant within the town of Eindhoven was reported to have been enveloped in flames and gutted throughout. It looked as if all roofs had collapsed on the main buildings that had housed lamp and valve assembly units, works for producing rare gases and an electro-technical department.

Early in the day Mustangs of the R. A. F. Army Cooperation Command punished railways and barges and Nazi troops in the Netherlands and Fighter Command planes did the same in Brittany. Two R. A. F. planes were missing from these operations.

879. Britse pers.

Woninginrichting

Behangerij Stoffeerderij

W. LEBESQUE Jr.

A.s. Maandag 14 December zijn onze werkplaatsen gevestigd in gebouw

„De Rietvink" - Kanaaldijk Nrd.

Telefoon 2535

999.

STAD EINDHOVEN

SPEELGOEDACTIE VAN DE HITLER-JUGEND

Overreiking aan de N.S.V.

Zondagmorgen was een groep van de Hitler Jugend in Philips' Ontspanningsgebouw aanwezig voor de overreiking van speelgoed, dat door de H.J. was vervaardigd, om te worden geschonken aan kinderen wier vaders aan de fronten strijden. Het speelgoed stond op tafels uitgestald in den foyer van het gebouw. Allerlei stukken speelgoed waren te zien, zooals wiegjes, dieren uit hout gesneden, olifanten, paarden, geiten, eendjes, verder poppen, molens, hijschkranen, wagentjes, een fort met eigen gegoten tinnen soldaatjes en tal van ander speelgoed. Het goed was vervaardigd door kinderen der H. J. van de Kreisstelle Eindhoven, waartoe ook Tilburg, Helmond en alle Brabantsche steden behooren.

Aanwezig was o.a. Frl. Hilde Figue, Bahnfuehrerin der Kreisstelle Eindhoven van de H. J., de Ortsgruppenleiter der N.S.D.A.P., de heer K. Krebbers, de heer Ulrich, Kreisleiter der N.S.V. en de heer Pöthig, Kreisgeschäftsfuehrer der N.S.D.A.P.

De bijeenkomst werd geopend met liedjes en decalamatie der meisjes van de H. J. Daarna werd door Fräulein Hilde Figue namens de H. J. het woord gevoerd. Zij zeide met vreugde het speelgoed aan de N.S.V. te willen overreiken, omdat het tot de blijdschap zal bijdragen van de kinderen der frontsoldaten in de Kerstdagen. De jongens en meisjes hebben zich volledig gegeven om dit resultaat tot stand te brengen. Het werk geschiedde voor het meerendeel in de huizen der N.S.D.A.P. en is met liefde en toewijding tot stand gebracht.

Hierna voerde de Kreisamtsleiter der N.S.V., de heer Ulrich, het woord. Hij zeide zich te hebben verheugd bij het vernemen van wat de kinderen voor anderen hadden gereed gemaakt. Met hoog gespannen verwachtingen is hij naar deze overreiking gegaan. En deze zijn niet bedrogen. Spr. zegde dank voor datgene, wat hier werd gegeven. Het zal jullie een voldoening zijn te weten, zoo zeide hij tot de kinderen, dat straks met Kerstmis vele kinderen zich zullen verheugen om jullie geschenk. Stel je voor de flikkerende oogen rondom den dennenboom. En gedenkt, dat gij ook de vaders dezer kinderen, die ver weg zijn, blijdschap geeft. Ge moogt blij zijn jezelf voor dit werk te hebben ingespannen.

Drie redenen zijn er, waarom deze aanmaak van speelgoed belangrijk is. Ten eerste helpt ge de families, die over weinig geld beschikken om een prettige Kerstmis te vieren. Ten tweede geeft ge zekerheid aan de vaders, die aan de fronten staan, dat voor hun gezinnen gezorgd wordt. Ten derde beteekent dit werk een stuk zelfopvoeding.

Het laatste werd door dezen spreker nog nader uitgewerkt. Dit helpen van anderen is arbeid voor de gemeenschap. Het sluit in, dat ge voor het volksgeheel wilt opkomen, ervoor wilt strijden. Een groote opgave voor de toekomst hebt ge op uw schouders gelegd, die samenhangt met den strijd, dien wij voeren om het bestaan en om de levensruimte. Met deze worsteling moet gij allen meedoen.

Gaarne neem ik van U dit mooie speelgoed over. Ik zal het naar billijkheid verdeelen voor de gezinnen van de frontsoldaten.

Aan het slot werden nog verder liedjes gezongen.

Daarna nam men de geschenken in oogenschouw.

Voor den middag stond een Eintopfessen op het programma, waarbij ongeveer 6 à 700 personen voornamelijk leden van de Duitsche kolonie, werden verwacht; en waarbij de Fliegerhorstkapelle zich zou doen hooren.

GESLAAGD

Vrijdag 4 dezer slaagde voor het examen Wiskunde K1 de heer W. van der Zee alhier. Geëxamineerd was één candidaat.

880. Binnenlandse Duits georienteerde pers.

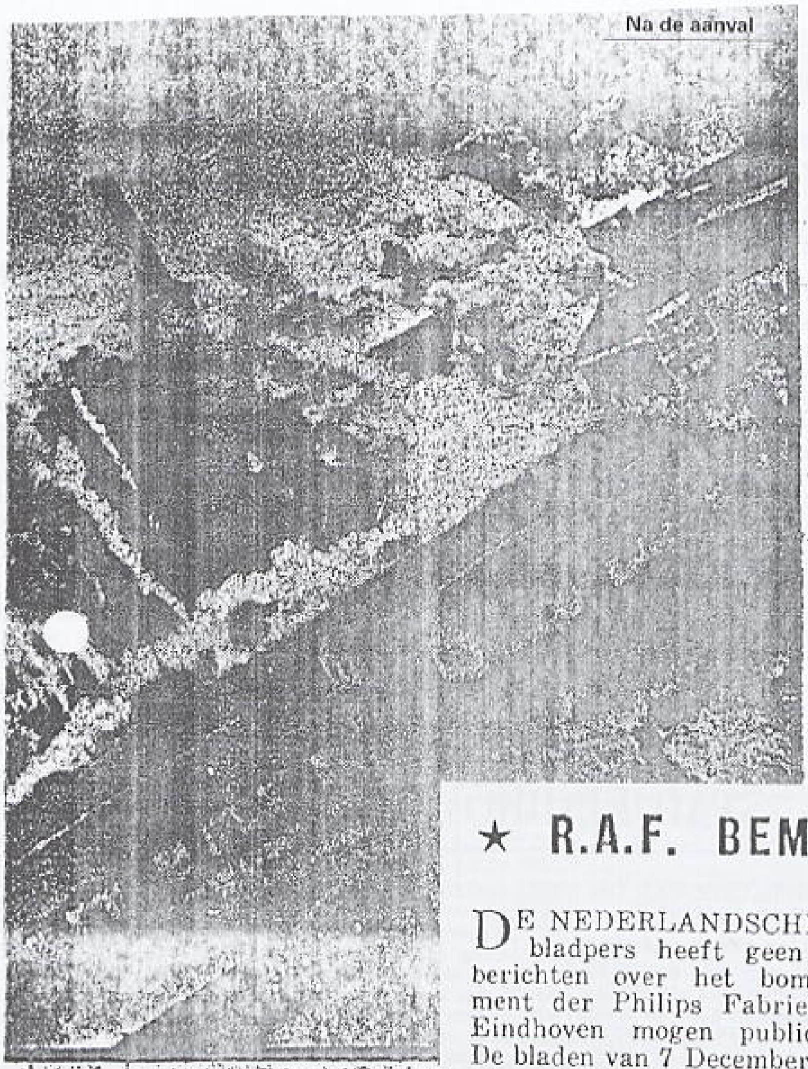

R.A.F. picture of Sunday's daylight attack by nearly 100 light bombers on the vital Philips radio valve works at Eindhoven, Holland. Smoke rolls up from great fires while thin smoke spirals ...ow where more incendiaries ...ve just fallen. Almost all the vast factory was gutted. Pilots flew so low they could read the factory wall sign (left). While the R.A.F. showed good dividends it was learned in London last night that no trading in Philips shares was allowed on the Amsterdam Bourse yesterday.

881. Foto en tekst uit de Britse pers.

Fa. Gez. Schellek

Oud adres: Demer 19

Bericht haar cliënten dat zij met ... medewerking van de

FIRMA P. VAN LUIJ

haar zaak binnen eenige dagen tijdelijk ... zal vestigen;

Rechtestr. ...

hoek Hooghuisstraat

★ R.A.F. BEMANNINGEN TOEGEWUI...

DE NEDERLANDSCHE dagbladpers heeft geen eigen berichten over het bombardement der Philips Fabrieken te Eindhoven mogen publiceeren. De bladen van 7 December geven dan ook alleen de officieele communiqué's, waarin wordt gezegd, dat een vrij groot aantal toestellen lukraak bommen van allerlei grootte wierpen op de verschillende woonwijken van Eindhoven, waarbij groote schade aan gebouwen, maar geen schade aan militaire objecten werd aangericht.

Het St. Nicolaasfeest werd er bij gesleept en er werd gezegd, dat de honderd dooden en het groote aantal gewonden menschen waren, die familieleden bezochten in verband met St. Nicolaas. Aangezien de aanval midden op den dag plaats vond en het niet de gewoonte is op deze wijze St. Nicolaas te vieren, maakt deze soort reportage op zijn zachtst uitgedrukt een vreemden indruk.

De plaatselijke bladen te Eindhoven, die, zooals werd verklaard, door bepaalde technische omstandigheden niet konden uitkomen op 7 December, publiceerden ook niet anders dan de officieele A.N.P. communiqué's. Maar tevens publiceerden zij lange hoofdartikels, waarin werd onthuld, dat "enkele Eindhovenaars zich zoo gede... reerd hebben getoond en ... gevoelens van haat koesteren ... dat zij de bemanningen ... vliegtuigen hebben toegejuicht.

Voorts werd daarin ge... dat "Londen blijkbaar geloo... dat de beste manier om de o... winning te behalen verkrij... wordt door een totalen oorlog ... voeren." (De "totale oorlog ... is anders een Duitsche uitv... ding".—*Red.*, "*V.N.*"). To... geven wordt, dat door dezen a... val "de trots van de stad" ... vernield.

Op den dag van den aan... aldus wordt in de plaatse... pers gemeld, had een a... leden van de Hitler Jeugd ... bijeenkomst georganiseerd in ... Philips fabriek, waar ... Nicolaasgeschenken werden ... gedeeld aan kinderen, w... vaders voor Duitschland stre... Tal van Duitsche jeugdlei... waren bij deze uitreiking a... wezig. Er waren voorberei... gen getroffen voor een gezam... lijken eenpansmaaltijd in ... namiddag, waaraan 700 p... sonen, voor het meerendeel le... van de Duitsche kolonie te Ei... hoven, zouden aanzitten en w... ook een Duitsch muziekkorps ... spelen. Het is mogelijk, dat ... groote aantal dooden, dat te b... treuren viel, hieraan moet w... den toegeschreven.

882. De illegale pers

Opslag-ruimte te huur gevraagd.

Elk oppervlakte groot of klein komt in aanmerking, mits droog.

Brieven no. 946 C.

Stoomen - Stoppage - Verven

Palthe in Eindhoven

Onze zaak Vrijstraat 40 is heden

VERPLAATST NAAR

RECHTESTRAAT 17

Telefoon blijft 4897

PALTHE.

A.s. Zaterdag

HEROPENING

der Firma

A. DE JONG-SMITS

JUWELIER

voorheen Demer 67

in het pand

Rechtestr. 60

met welwillende medewerking

der Firma

A. Rooijmans & Zn.

Heropend

De schade is weer hersteld

Kantoorboekhandel annex Leesbibliotheek

Boschdijk 31

Telefoon 2934

Hiermee bericht ik mijn klanten, dat de verkoop, normaal doorgaat.

Slagerij

Herman van Lith

Lijmbeekstr. 453

HEROPEND

Slagerij Valens

Fellenoord 20 - Telef. 5676

Tijdelijke ingang Oude Bogert

Nog een greep uit de advertenties van het Dagblad van het Zuiden. Resp. 10 en 17 december 1942.

ATTENTIE.

CAFÉ 'T ZUID, Kruisstraat 154 a is overgeplaatst naar

CAFÉ RICHE, BOSCHDIJK 40

Hoek Hemelrijken.

OPENING VRIJDAG 18 DEC. 1942

IEDEREN DAG CONCERT.

Beleefd aanbevelend: CEES VRIENS-v. d. VEN.

DAK-PANNEN

GROOTE VOORRADEN

N.V. v.h. A. E. Braat

Paradijslaan 70,

Eindhoven

Telefoon 5047–4210

Advertentien.

De Heer en Mevrouw GREMERS-HENDRIKX betuigen langs dezen weg hun hartelijken dank voor de wijze blijken van belangstelling bij hun huwelijk ondervonden.

†

Heden overleden tot onze diepe droefheid, door een noodlottig ongeval onze dierbare Ouders

Lambertus Raaijmakers

en

Sibylla Raaijmakers-Elbers

en onze dierb. zusters

ANNY, LIES, TINY, GERRY, BEA.

Hunne diepbedroefde kinderen, zuster en broers

MIMI VAN SCHAIK-RAAIJMAKERS en Kinderen.

BART.

ARNOLD.

Eindhoven, 6 Dec. '42.

Harmoniestraat 30.

Eenige en algemeene kennisgeving.

†

Heden overleed door een noodlottig ongeval onze innig geliefde vrouw, moeder en grootmoeder

Adriana Hendrika Kliebisch,

geb. Lommelaars

in den ouderdom van 58 jaar, en onze innig geliefde broeder

THEO

oud 22 jaar, en zuster

Maria Theresia

17 jaar.

Eindhoven 6 Dec. 1942

Demer 47

TH. KLIEBISCH

L. KLIEBISCH—RENIERS en kind

Frans en Verloofde

André.

De uitvaart heeft hedenmorgen plaats gehad.

†

Eerst nu zijn wij in staat het noodlottig overlijden bekend te maken van onzen dierbaren Echtgenoot en Vader

Marcellus Franciscus Gruijthuijsen,

in den ouderdom van 52 jaar.

Uit aller naam,

Wed. Gruijthuijsen-Vermulst

en kinderen.

Eindhoven. 10 Dec. '42.

Willem Barentzstr. 61.

†

Onze Lieven Heer nam heden door een noodlottig ongeval ons eenigst innig geliefd Zoontje

PIERRE

tot zich.

Zijn diepbedroefde ouders en Zusje

A. BERGSTEIN

A. BERGSTEIN HULSHOF

HASIENTJE

Eindhoven 6-12-42

Eenige en algemeene kennisgeving.

†

Heden overleed door een noodlottig ongeval onze oudste lieveling

THEO,

in den engelachtigen leeftijd van 3 jaar.

L. KLIEBISCH.

A. KLIEBISCH-RENIERS.

LEO.

Eindhoven, 6 Dec. '42

Paradijslaan 17.

De uitvaart heeft hedenmorgen plaats gehad.

EDAH - VRIJSTRAAT.

Mededeeling aan onze klanten.

Zij die gewend zijn hun boodschappen van ons filiaal Vrijstraat te betrekken, worden vriendelijk verzocht deze week hun bestellingen op te geven aan EDAH STRATUMSCHEDIJK 103, TELEFOON 2542 of een van onze andere filialen.

Edah Levensmiddelen, Vrijstraat 18.

LAAT ZE PRATEN, DOE UW PLICHT

UW GIFT MAAKT SOMBRE LEVENS LICHT.

Kleedingverkoop

„De Concurrent"

Groenstr. 38 Dommelen

is goedkooper.

Vakkundige bediening.

Rouwgoederen spoedig

Bel op No. 9.

Beleefd aanbevelend:

Jan v. Schaijk

RADIO DEFECT?

OOSTERHUIS

Woenselschestraat 71

Telefoon 4067

Diploma's: N.V.V.R.,

N.R.G., V.E.V

STAD EINDHOVEN

De hulp aan de getroffenen

DAGBLAD VAN HET ZUIDEN

Vele vrijwilligers aan het werk

Gisteren waren wij in de gelegenheid ons op de hoogte te stellen van de hulp, die thans in zoo ruime mate aan de getroffenen van den Engelschen luchtaanval op de bevolking wordt geboden. Deze hulp wordt door verschillende diensten verzorgd. De Luchtbescherming, de Distributie, de Schade-Enquête commissie, het Departement van Sociale Zaken en de Nederlandsche Volksdienst werken hiertoe samen. Uiteraard heeft de Volksdienst het meeste contact met de bevolking in deze actie.

Het doel van de hulp is den menschen, die alles missen, aan het hoog noodige te helpen. Aan kinderen beneden 2 jaar wordt een speciale verzorging gegeven, waarin de moeders vanzelfsprekend deelen. Ook de anderen worden aan levensmiddelen, ligging en eventueele kleeding geholpen. Een bijzonderheid, die opvalt, is, dat het speelgoed, destijds door den Jeugdstorm in de speelgoedactie verzameld, aan de kinderen in de evacuatie- en onderdakposten wordt uitgereikt. Waar noodig wordt ook moreel geholpen. Een bemoedigend en opmonterend woord blijkt soms wonderen te doen o.a. daar waar de schrik de menschen overstuur had gemaakt.

De eerste hulp.

Reeds in den loop van den Zondag zijn zoowel politiemannen als vrijwilligers van de genoemde diensten uit de verschillende Brabantsche steden naar Eindhoven gekomen om hulp te verleenen. Naast hen hebben ook vele Eindhovensche menschen zich uitgesloofd en onder beproefde leiding zijn nog tal van personen uit de burgerij te hulp gekomen. Zoo moet het ook wezen, nu en in de toekomst. Luchtbescherming en N.V.D. zijn werken voor het volk en door het volk, en omvatten dus alles, wat door Nederlanders voor hun getroffen volksgenooten wordt gedaan. Tal van menschen hebben zich ingespannen bij het redden van gewonden en getroffenen.

Men dient te beseffen, dat er door het volk in zulke dagen van nood ongewoon veel wordt gepresteerd.

Drie klassen van getroffenen

De menschen, die getroffen zijn worden verdeeld in drie klassen. Ten eerste degenen, die direct getroffen zijn, dus alles kwijt zijn. Zij worden in staat gesteld om de eerste dagen door te komen. Ten tweede zijn er degenen, die indirect werden getroffen, bij voorbeeld de menschen, die uit hun woningen weg moeten als gevolg van ontruimingen. Aan hen wordt huisvesting gegeven. Dan zijn er de licht-getroffenen, die de derde klasse uitmaken, bij voorbeeld menschen, die glasschade hebben opgeloopen. In ieder geval wordt afzonderlijk beoordeeld wat men daarvoor doen kan. Het spreekt vanzelf, dat dit veel beleid vergt en dat met voortvarendheid moet worden bijgesprongen.

Bezoek aan de ziekenhuizen

Wij hebben o.a. ook een bezoek gebracht aan de ziekenhuizen, waar de gewonde burgers zijn ondergebracht, n.l. het Binnengasthuis, het Diakonessenhuis en het Sint Jozefziekenhuis. Hier waren ondertusschen de vrijwilligers geweest van Luchtbescherming en Volksdienst, die met bloemen waren beladen. De meeste gewonden lagen op het uur van het bezoek te rusten en mochten dus niet worden gestoord; ook zijn er verschillende zwaar gewonden in de ziekenhuizen. De leidsters van de verpleging hebben de bloemen bij de bedden gebracht. Enkelen hebben wij bezocht. Zij waren dankbaar voor het bewijs van attentie en hebben erdoor beseft, dat aan hen wordt gedacht. Mogen zij spoedig volledig zijn hersteld.

Langs evacuatie- en hulpposten

Hierna brachten wij de bezoeken aan de verschillende hulpposten van de stad. Overal werden de schadekaarten en hulpkaarten uitgereikt en voor de maaltijden wordt tevens op deze posten gezorgd. De getroffenen ontvangen per dag twee warme maaltijden en zoowel des morgens als des avonds acht belegde en gesmeerde sneden brood. Er is zooveel eten uitgereikt, dat dit ruimschoots voldoende bleek te zijn. In meer dan één zaal bleef er eten over, hoewel er stevige eters bij waren. Wij hebben geheele gezinnen, vrouwen, kinderen en mannen aan den maaltijd gezien. Zij lieten zich het gebodene opperbest smaken. Hier en daar hielpen kloosterzusters in samenwerking met de diensten om het eten op te doen en de borden en lepels te wasschen.

De post Don Boscostraat

In de Don Boscostraat was groote bedrijvigheid. Het Jeugdhuis is geheel met hulpbehoevenden gevuld. De leider van de hulpverleening vertelde ons, dat de menschen zich zeer behoorlijk gedragen. Zij zijn dankbaar voor de geboden hulp. Wanklanken zijn er niet vernomen, en moeilijkheden hebben zich er niet voorgedaan. Wel hebben enkelingen getracht om te profiteeren van den dienst, maar daar was spoedig orde in gebracht. Aan degenen, die in nood waren, zijn kleedingstukken en schoenen gegeven. Het aantal menschen, die ondersteuning komen vragen, groeit nog aan, en het is opvallend, dat zij een dankbare houding aan den dag leggen.

Ook is er aangeklopt bij particulieren voor het onderbrengen van geëvacueerden en dit niet tevergeefs. Het Don Boscohuis moest voor deze ramp worden gevorderd, omdat het voor de hulpverleening niet kon worden gemist. Het bleek voor de huisvesting en het uitreiken van eten bijzonder geschikt te zijn. Hier waren overal drukke handen in de weer om de nooden te lenigen.

De huisvesting

Wat de huisvesting aangaat, houdt men zich aan dezen regel: eerst wordt gezorgd voor de moeders met kinderen. Zij slapen zooveel mogelijk in kamers en hebben bedden; dan zorgt men voor de oude menschen en andere hulpbehoevenden, die ook op bedden worden gelegerd. Daarna komen de jongens aan de beurt. Zij slapen voor een gedeelte op stroo, totdat er in bedden is voorzien. Allen hebben een alleszins behoorlijke ligging.

Zusterhuis Kloosterdreef

Ons volgend bezoek gold 't klooster van de Kloosterdreef. Hier wederom hetzelfde beeld, dat diep ontroert. Vele helpsters en helpers, waaronder de zusters van het klooster, en tal van leeken die hun beste krachten geven. In de zalen zijn de moeders met kinderen en de mannen, die hun beurt afwachtten, en zich te goed deden aan kostelijken stamppot met bieten, aardappelen en vleesch, alles best klaargemaakt volgens de eischen der kookkunst door de Centrale Keuken. Op tafel tevens belegde en gesmeerde boterhammen. Men at en dronk alsof men thuis was. De gezichten droegen nog de sporen van de doorgestane emoties. Maar overigens was hier alleen maar wederzijdsche opoffering en hulpvaardigheid, in zekeren zin het ideaal van Luchtbeschermingsdienst en den Ned. Volksdienst verwezenlijkt!

In dit klooster is ook het bureau voor aanmelding van de vermisten. Er waren twee of drie personen, die 8 of 9 vermisten kwamen opgeven. Liggen zij onder het puin? Of waar zijn ze gebleven? De overblijvenden zijn kalm en houden zich voorbeeldig, zoo zeiden ons de functionarissen van het bureau. De houding van de getroffen bevolking is werkelijk bewonderenswaardig. Men wordt overweldigd door den indruk van al het mooie, dat hier wordt verricht om schrijnende wonden te heelen en grievend leed te lenigen.

Patronaatsgebouw St. Trudo

Daarna brachten we een laatste bezoek aan het patronaatsgebouw de porties gekregen. Ook hadden wordt den menschen eten gegeven. 140 à 150 menschen hebben de porties gekregen. Ook hadden hier de inschrijvingen plaats van hulpbehoevenden en vermisten of dooden. Ook verder hadden wij den indruk, dat er volop geholpen wordt.

Hulde aan de vrijwilligers

Het beginsel van Luchtbeschermingen Volksdienst, dat er vrijwillig en onbaatzuchtig geholpen wordt, blijkt in onze stad deze dagen schitterend te zijn verwezenlijkt.

883

Men krijgt bij het vragen om hulp weinig met betaalde functionarissen te doen, maar met spontane opofferende menschen, die hart hebben voor hun volk, en die hun best doen om de gevolgen van de rampzalige gebeurtenissen gemakkelijker te doen dragen.

De hulp op de posten is spontaan en uit pure liefde tot den evenmensch ingegeven. Doch hoeveel is er daarnaast niet gedaan door particulieren en onbekende menschen uit alle kringen der bevolking. Hoeveel troost is er niet gebracht door buren, en wijk- of straatgenooten, door allerlei menschen, die blijk geven van gemeenschapszin. Hoeveel moeiten heeft men niet in het werk gesteld om de gevolgen voor de stad zoo licht mogelijk te maken. Deze gemeenschapszin, deze geest van bijstand in de ellenden is in de ramp een der mooiste en onuitwischbare stralen geworden in de geschiedenis van onze stad. De hulp is niet geïnspireerd door overgevoeligheid, maar door een moedig, een mannelijk, en forsch besef van plicht.

Mogen in de toekomst spoedig de gevolgen van den aanval zijn gedelgd, maar de geest van onbaatzuchtige en fiere hulpvaardigheid onverminderd blijven bestaan!

DE BEGRAFENIS DER SLACHTOFFERS

Wij vernemen, dat de uitvaartdiensten der slachtoffers van den bomaanval, Donderdag, dus morgen om 10 uur plaats heeft in de navolgende parochiekerken:

Slachtoffers uit de parochie van St. Catharina, H. Hart te Gestel, waar ook de slachtoffers uit Gestel worden begraven; parochie van den H. Lambertus de andere slachtoffers uit Gestel; St. Petruskerk slachtoffers uit Woensel; St. Antoniuskerk slachtoffers uit Philipsdorp; St. Trudo slachtoffers uit Strijp; St. Antonius slachtoffers van de Fellenoord; St. Georgius slachtoffers uit Stratum.

De lijken van de protestantsche slachtoffers staan opgebaard in het gebouw „Opbouw" aan de Smalle Haven en worden van daaruit begraven. Diensten zijn er in de verschillende kerken.

In enkele parochies, waar men één slachtoffer telt, wordt de dienst eveneens Donderdag om 10 uur gehouden.

Na de uitvaart begrafenis op de kerkhoven.

De Paus en de bombardementen.

EVENTUEEL NAAR HET CENTRUM VAN ROME.

BERN, 5 Dec. (D.N.B.). — Volgens een bericht van het Zwitsersche Telegraafagentschap uit Rome, is het niet juist, dat, met het oog op een mogelijk bombardement van Rome, reeds verschillende waardevolle kunstwerken uit het Vaticaan en de St. Pieterskerk in veiligheid gebracht zijn.

Cliché Archief
Paus Pius XII.

In kringen van 't Vaticaan heeft de mededeeling der Engelsche radio in zake de voortzetting der luchtaanvallen op Rome diepen indruk gemaakt, zoo meldt het agentschap verder. De onderstaatssecretaris van den Paus, mgr. Tardini, heeft hierover een bespreking gehad met den Britschen gezant bij den Heiligen Stoel.

Omtrent besluiten van den Paus in dit opzicht, is van officieele zijde tot dusver wel is waar nog niets bekendgemaakt, doch men verklaart, dat de Paus, smartelijk getroffen door de gevolgen der bombardementen, het voornemen geuit heeft, Rome ook in geval van luchtaanvallen niet te verlaten. Pius XII heeft zelfs het plan te kennen gegeven, dat hij, indien ook op Rome luchtaanvallen ondernomen zouden worden, zijn zetel midden in de stad, in het gebied van Lateranen zou vestigen. Hieraan wordt toegevoegd, dat, daar de paus ook bisschop van Rome is, de verplaatsing van zijn zetel niet van invloed zou zijn op zijn prerogatieven als souverein van Vaticaanstad.

In een schrijven aan den aartsbisschop van Turijn heeft de paus aan de door de Engelsche luchtaanvallen zoo zwaar beproefde bevolking dier stad, zijn diep medeleven betuigd.

Koning-keizer Victor Emmanuel heeft gisteren de getroffen stadsdeelen van Napels bezocht. In een der ziekenhuizen onderhield hij zich met de gewonden.

Volgens een bericht van de „Stockholms Tidningen" heeft de omroeper van radio-Cairo verklaard, dat de Amerikaansche luchtaanval op Napels de eerste luchtaanval op Italië is, welke ondernomen is zonder de neutraliteit van Zwitserland te schenden.

Britsche luchtaanval op Eindhoven.

's-GRAVENHAGE, 7 Dec. — Bij de Britsche poging om met een vrij groote formatie vliegtuigen de Philipsfabrieken te Eindhoven aan te vallen werd door het lukraak neerwerpen van bommen van elk kaliber in de woonwijken van de stad Eindhoven zware schade aan gebouwen, glas- en materieele schade aangericht. Ook openbare gebouwen en verkeersinstallaties liepen schade op. Zoo werd vooral het ziekenhuis te Eindhoven bijzonder zwaar getroffen, terwijl de Cathrijnekerk werd vernield. Nadat de bommen waren neergeworpen werd de bevolking bovendien nog met de boordwapens aangevallen.

Volgens de tot dusver ontvangen berichten heeft de Nederlandsche burgerbevolking een verlies te betreuren van meer dan 100 dooden, onder wie vele vrouwen en kinderen. Een groot aantal personen werd zwaar of licht gewond. Verscheidene personen worden vermist. Schade aan militaire installaties werd niet aangericht. Zestien Britsche bommenwerpers werden neergeschoten.

Onder de aandacht wordt gebracht, dat de aanval werd gedaan op den feestdag van St. Nicolaas, waarop, zooals bekend, in Nederland een bijzonder levendig familiebezoek in de stad en van het land naar de stad plaats heeft. Het groote aantal slachtoffers is derhalve veroorzaakt door het feit, dat de bevolking juist tijdens het vieren van het St. Nicolaasfeest werd getroffen.

884. Binnenlandse Duits georiënteerde pers.

HEDEN hebben wij onze zaak
heropend
MARKT 18
J. Lambers van Driel
Heeren- en kinderkleeding - Heerenmodes

Na de aanval

OPSLAGRUIMTE

Gezocht bij voorkeur centrum Opslag-
ruimte of Werkplaats met Opslagruimte

DRUKKERIJ
P. J. STRIJBOS-HUIJBERS
PRIVE-ADRES
ST. GERARDUSLAAN 41 - TEL. No. 5851

Dank zij de vriendelijke bereidwilligheid van de Firma Raming, zijn wij in de gelegenheid reeds einde dezer week onze zaak te

HEROPENEN,

in het pand der Firma
RAMING AAN DE MARKTZIJDE
Nadere mededeelingen volgen per advertentie in dit blad.

J. LAMBERS v. DRIEL
HEERENKLEEDING EINDHOVEN
VOORHEEN DEMER 72

: DE TIJ
8 ...

Britsche luchtaanval op Eindhov

's-GRAVENHAGE, 7 Dec. ...
Britsche poging om met een
groote formatie vliegtuigen de P
lipsfabrieken te Eindhoven aa
vallen, werd door het lukraak ne
werpen van bommen van ...
lier in de woonwijken van
stad Eindhoven zware schade
gebouwen, glas- en materi
schade aangericht. Ook open
gebouwen en verkeersinstal
liepen schade op. Zoo werd v
het ziekenhuis te Eindhoven
zonder zwaar getroffen, terwijl
Catrinekerk werd vernield. Na
de bommen waren neergewor
werd de bevolking bovendien
met de boordwapens aangeva
Volgens de tot dusver ontva
berichten heeft de Nederlands
burgerbevolking een verlies te
treuren van meer dan 100 doo
onder wie vele vrouwen en kin
ren. Een groot aantal perso
werd zwaar of licht gewond. ...
scheidene personen worden v
mist. Schade aan militaire ...
laties werd niet aangericht. ...
Britsche bommenwerpers we
neergeschoten.
Onder de aandacht wordt ...
bracht, dat de aanval werd ge
op den feestdag van St. Nico
waarop, zooals bekend, in Ne
land een bijzonder levendig ...
liebezoek" in de stad en va
land naar de stad plaats ...
Het groote aantal slachtoffe
derhalve veroorzaakt door het
dat de bevolking juist tijdens
vieren van het St. Nicolaas
werd getroffen.

Bekendmaking

Hiermede maken wij onze clientèle erop attent, dat ons filiaal BOSCHDIJK 15

normaal geopend

en van extra voorraad voorzien is.

Onze afdeelingen, schoenen-, kousen- en sokkenreparatie van filiaal Demer 64, zijn aldaar ondergebracht.

Eventueele reclamaties betreffende zoek geraakte reparaties van ons filiaal Demer, worden in filiaal Boschdijk behandeld op vertoon van ontvangststrookje.

N.V. Nederlandsche
Schoen- en Lederfabrieken
„BATA".

Zij die nog iets te vorderen hebben va
LOUIS VAN DEN HEUVE
v.h. Demer 25
worden verzocht hun nota's in t
zenden op
AALSTERWEG 224
Betalingen aan ons verzoeke
wij per giro No. 71162 of op Aa
sterweg 224, Telefoon 4461
Louis v. d. Heuvel. vh. Demer 25

PHILIPS VEREENIGING

De Voorstelling op Zaterdag 1
December wordt tot nader orde
UITGESTELD.
HET BESTUUR

Maas
Emm
Tijde
St.
Telef

God
k
c
P
Inlichtingen
P
V

WIJ
(C
Uw Kleedin
den, kortst
Ook verv
Wasscherij
Chem. afd.

Voorloo
LOUIS
vo
thans per
Th. V
AAL
Eindhov

Gevraagd alle
Glassch
wordt dooron
ERKE
J. STEEN

Maas' Woningbureau
Emmasingel 22.
Tijdelijk adres:
St. Gerarduslaan 14
Telefoon 4272.

Gedupeerden
kunnen weer in het bezit komen van een nieuwe
Pfaff Naaimachine.
Inlichtingen te bekomen:
Pfaff Naaimachinehuis
Vrijstraat 38 - Eindhoven

WIJ SPOLISEEREN
(Chemisch reinigen)
Uw Kleeding, Tapijten, Gordijnen, enz. in den kortst mogelijken tijd.
Ook verven, stoppen en repareeren

Wasscherij H. Spoormans-v. Lippen
Chem. afd. „SPOLI" Tel. K 4995 - 2

Voorloopig adres
LOUIS VAN DEN HEUVEL
voorheen Demer 25
thans per adres
Th. v. d. Sommen
AALSTERWEG 224
Eindhoven Telefoon 4461

Gevraagd alle soorten
Glasscherven en Glasgruis,
wordt door ons in iedere hoeveelheid bij U afgehaald
ERKEND GLASHANDELAAR
J. STEENBEEK, BLEEKSTRAAT 29
TELEFOON 5093

HEROPEND
Slagerij Valens
Fellenoord 20 - Telef. 5676
Tijdelijke ingang Oude Bogert

SCHOENEN
Geen koude of natte voeten meer. Wij maken van Uw oude schoenen iets aparts.
KLOMPSCHOENEN van prima hard hout f 5.—, f 6.— en f 7.— per paar. Iedereen is klant en U behoeft niet langer dan een week te wachten.
Van Druten-van Vught
TEN HAGESTRAAT 7.

BELANGRIJK
Waarschuwing.
U heeft nu nog de gelegenheid om een (molest)
OORLOGS-
SCHADEVERZEKERING
te sluiten. Wij verleenen gaarne onze bemiddeling.
Maas Assurantiekantoor
St. Gerarduslaan 14 Eindhoven
Telefoon 4272

NIEUW ADRES.
RUTGERS - WILLEMSTRAAT 33
is tijdelijk verplaatst naar
KLEINE BERG 32A

ATTENTIE.
CAFE 'T ZUID, Kruisstraat 154 a is overgeplaatst naar
CAFE RICHE, BOSCHDIJK 40
Hoek Hemelrijken.
OPENING VRIJDAG 18 DEC. 1942
IEDEREN DAG CONCERT.
Beleefd aanbevelend: CEES VRIENS-v. d. VEN.

Molest!
Dekking voor Uw Meubilair, Opstal, Huurderving en persoonlijke ongevallen:
(Dood - Tijdelijke- en blijvende invaliditeit, verplegingskosten) bezorgt:
Belastingadvies- en Assurantiekantoor
H. A. J. van den Broek
Edenstr. 41 Tel. 4545

886. Alle advertenties uit Het Dagblad van het Zuiden.

„Het Zuivelhuis C.V."
voorheen Demer 22,
opent heden
in het pand
„MAGAZIJN VOOR SPORT EN SPEL"
Rechtestraat 58
Specialzaak voor boter, kaas en eieren

Met vriendelijke medewerking van de
Firma van der Looy
vestigt zich tijdelijk
Rechtestraat 7:
Fa. Wed. J. van der Heijden
Boek- en Kantoorboekhandel
voorheen Demer 41
Datum van opening
Zaterdag 19 December a.s.

N.V. PHILIPS'
GLOEILAMPENFABRIEKEN
Bonlooze bijvoeding
Philips' werknemers
(Philiprak)
Aan hen die nog niet aan het werk zijn gegaan kan de verstrekking van bonlooze bijvoeding plaats vinden.

DE DIRECTIE.

ZOEKT DEKKING
in een goede Oorlogsschade
en Levensverzekering
Assurantiekantoor „Oost-Brabant"
Iepenlaan 15 — G. Sipman — Eindhoven
geeft U gratis inlichtingen.

Hartelijk Dank
aan allen, die ons zoo bereidwillig hebben geholpen.
Wie Uwer kan inlichtingen geven, omtrent hetgeen vermist wordt:
1 twee-persoons veeren bedstel, 2-persoons peluw (rood gestreept), wollen dekens, moltons, koffer met schoenen en meerdere artikelen, die Zondagmiddag ong. 4 uur geladen zijn op 2 handwagens, staande Marktstraat en Markt.
Frans Eijck, Marktstraat 8

Voor de
getroffenen
Bedden en
Dekens
uit voorraad leverbaar.
LODEWIJKS
VERKOOP RECHTESTR. 58A
MAGAZIJN EN EXPEDITIE
GELDROPSCHEWEG 18
TEL. 3806, EINDHOVEN.
Adv,

STOPPAGE
Laat Uw gescheurd of beschadigde kleding enz.
STOPPEN
bij
Chem. Wasscherij en Ververij
TRIKO
Woenselsche Markt
Telefoon 7115

FIRMA VAN DEN WILDENBERG
Schoenmagazijn met Reparatieinrichting
voorheen Demer 14
VOORLOOPIG ADRES:
GUIDO GEZELLESTRAAT 48
of
MEERVELDHOVEN
PROVINCIALEWEG 38
Wij verzoeken beleefd aan die clienten, welke schoenbonnen of reparatie paren hebben afgegeven, hun namen schriftelijk aan ons op te geven.

Inlichtingen gevraagd omtrent
vermiste goederen
o.a. wollen dekens, lakens, sloopen, handdoeken, overhemden, ondergoed, tafellakens zwarte wintermantel enz. gemerkt H. D. Alles uit pand Demer 71.
HEESAKKERS-DILLEN
Biesterweg 48 Eindhoven.

Zondag aan komen jonge fox-terrier, gaaf van kleur en ... terug te bekomen ... Derkx, Hemelrijken ... Woensel.

Hartelijk dank aan ... voor gebedsverhoring door de Novene ... Weesgegroeten.

Weggeloopen ... morgen ruwh. ... (teef), gevlekte ... staart, verder ... belooning terug ... gen: Merellaan 1 ... rende naar den naam ...

Verloren Tivoli-... weg zwart leeren ... handschoen. Tegen ... ning terugbezorgen ... Gildelaan 46.

In- en verkoop ... tweedehandsche ... Wilgenroosstraat ...

Komen aanloopen ... te herdershond ... straat 23, Woensel ...

Verloren een paar ... sportkousen en ... wanten, Zondag ... omgeving H.T.C.C. ... Oirschotschedijk ... bez.: Strijpscheweg ...

Voorloopig adres
A. de Jong-Smits
JUWELIER
voorheen Demer 67
Thans per adres:
M. STEEGERS
Hertogstr. 2a.

999.
Verloren ruw zwartharig hondje, steile oortjes, naam Bobbie. Tegen goede belooning terug bezorgen bij J. v. Cleef, Gagelstr. 27, Eindhoven.

Vermist een kleine zwarte hond met witte borst, gladharig, teef, luisterend naar den naam „Watje". Terug te bezorgen: Guido Gezellestraat 1, tel. 3437. Flinke belooning.

Weggeloopen wit-bruine Spaniel, luisterend naar den naam Lockie. Tegen belooning terug te bezorgen: Boschdijk 587.

Gaarne inlichtingen omtrent:

aantal wollen dekens; gestikte dekens; eenpersoons bed met peluw; 6 donzen kussens; rose bedsprei met nieuw en gebruikt linnengoed ingeknoopt, waschnummer 18 monogram L. v. H.; nieuwe en gebruikte dameschoenen 38 - 37½ - 39; bruine en zwarte heerenschoenen; wit en grijs koffer met nieuwe wollen kousen en sokken; verschillende dameskleeding en kinderkleeding; tasschen en handschoenen; 6 kistjes sigaren merk Deli Bouquet; 6 flesschen slaolie merk Calvé; verschillende levensmiddelen en mand met gebruikt (vuil) waschgoed; antieke Perzische kleedjes.

Alles vermist uit pand

DEMER 63

Lamers van Rooij

Hortentiastraat 6 Eindhoven.

EDAH - VRIJSTRAAT.

Mededeeling aan onze klanten.

Zij die gewend zijn hun boodschappen van ons filiaal Vrijstraat te betrekken, worden vriendelijk verzocht deze week hun bestellingen op te geven aan EDAH STRATUMSCHEDIJK 103, TELEFOON 2542 of een van onze andere filialen.

Edah Levensmiddelen, Vrijstraat 18.

Banketbakkerij Pas

Nieuwstraat 24 Telefoon 3489

MAANDAGMIDDAG a.s. OM 1 UUR

wederom

geopend.

Bestellingen vanaf 's morgens 9 uur.

Binnenkort wordt heropend

Apotheek d'Oranjeboom

van J. KEIJZER - APOTHEKER

voormalig adres DEMER 40

in het pand Rechtestraat 63.

Voorloopig adres:

Stratumsche Apotheek

Stratumsche Dijk 9

Slagerij Hezemans

deelt hare cliëntéle mede, dat zij a.s. Vrijdag 11 Dec. hare zaak

wederom opent

op onderstaand adres:

Slagerij Hezemans

Rechtestraat 58 in

Magazijn voor „Sport en Spel"

H. v. Kempen Telefoon 5566

P.S. De ingeleverde boterbonnen voor vet zijn allen gered.

Voor de Clientele van ons filiaal

Fellenoord

zal tijdelijk door de

14 andere Filialen

zoo goed mogelijk worden gezorgd, zoodra het verkeer weer normaal is.

Voor de zeer te waardeeren welwillendheid van onze Clientèle zeggen wij haar bij deze bij voorbaat dank.

Aanbevelend:

Wed. A. A. NOTTEN

Voor de goede orde deelen wij onze geachte clientèle mede, dat men zich om inlichtingen betreffende in onze zaak in bewerking zijn de Bontmantels enz. kan wenden, liefst schriftelijk tot ons hoofdkantoor

St. Annaplein No. 6 te Tilburg.

Wij zullen U dan omtrent een en ander zoo spoedig mogelijk berichten.

Ons verder gaarne aanbevelend

Firma Dora v. d. Ven

Pelterijenhandel

voorheen Demer 56, Eindhoven

887. Men probeerde weer zo snel mogelijk op gang te komen.

888. *Het vernielde interieur van Lambers van Driel op de Demer.*

OPSLAGRUIMTE

Gezocht bij voorkeur centrum Opslagruimte eventueel met kantoor.

Drukkerij Mercurius

PRIVE-ADRES

Binnenwiertzstraat 37 Tel. 6056

999.

Drukkerij en Boekhandel

van

J. Koonings Jz.

voorheen Demer 28, Eindhoven

is tijdelijk gevestigd

VESTDIJK 3

Telefoon blijft 2131.

BELEEFD AANBEVELEND.

999.

BRITSCHE LUCHTAANVAL OP BEZET GEBIED.

BERLIJN, 7 Dec. (D.N.B.). — In de middaguren van den 6den December heeft een formatie Britsche bommenwerpers en jagers, naar het D.N.B. verneemt, getracht het bezette Westelijke gebied aan te vallen. Duitsche jachtvliegtuigen en luchtdoelgeschut van het luchtwapen vielen de Britsche formatie aan en schoten volgens tot nu toe beschikbare berichten elf vliegtuigen neer. Daaronder waren tweemotorige bommenwerpers van het modernste type en verscheiden viermotorige bommenwerpers.

Het officieele bericht van het Britsche ministerie van Luchtvaart van Zondagavond geeft, naar de Britsche berichtendienst volgens een D.N.B.-bericht uit Stockholm meldt, toe, dat bij deze aanvalspoging 12 Britsche bommenwerpers verloren zijn gegaan.

Naar het D.N.B. verder verneemt, hebben Britsche bommenwerpers in den afgeloopen nacht storingsvluchten naar Zuidwest-Duitschland gemaakt. Door afgeworpen bommen werd geringe schade aangericht. Volgens tot dusver beschikbare berichten zijn vijf der aanvallende toestellen neergehaald.

889. *"Berlijn bericht"*

890. *Een Engelse spotprent: De vliegtuigen (Ventura's met een jager) kwamen terug met "De was van de Siegfriedlijn". Zelfs een vogel aan de staart en een spandoek van de Winterhulp Collecte hangen aan een jager.*

Spotprenten

891. *De Duitse Spotprent: Deze hekelen de R.A.F. voor de vele slachtoffers die ze in Eindhoven maakten. Deze melden zich aan de hemelpoort bij Petrus.*

Opruimen en herstellen

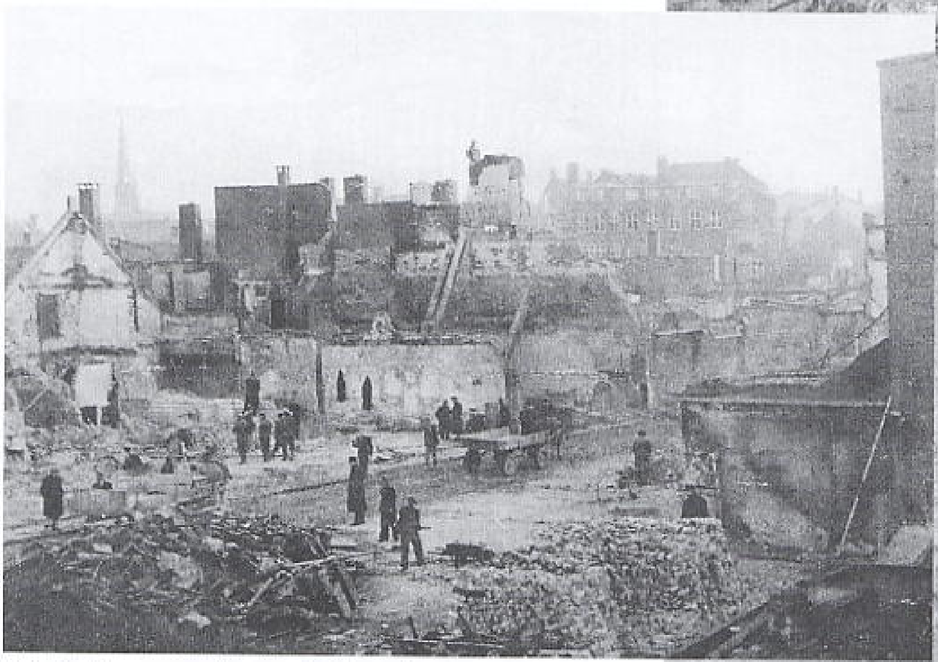

892. De Demer wordt opgeruimd en schoongemaakt. Het vele puin is elders in de stad weer gebruikt o.a. voor wegenaanleg maar ook vele stenen werden afgebikt voor hergebruik.

893. Ook bij de garage van Philips wordt hier hersteld. Men tapt water uit en buis. Op de achtergrond nog een schuilkelder.

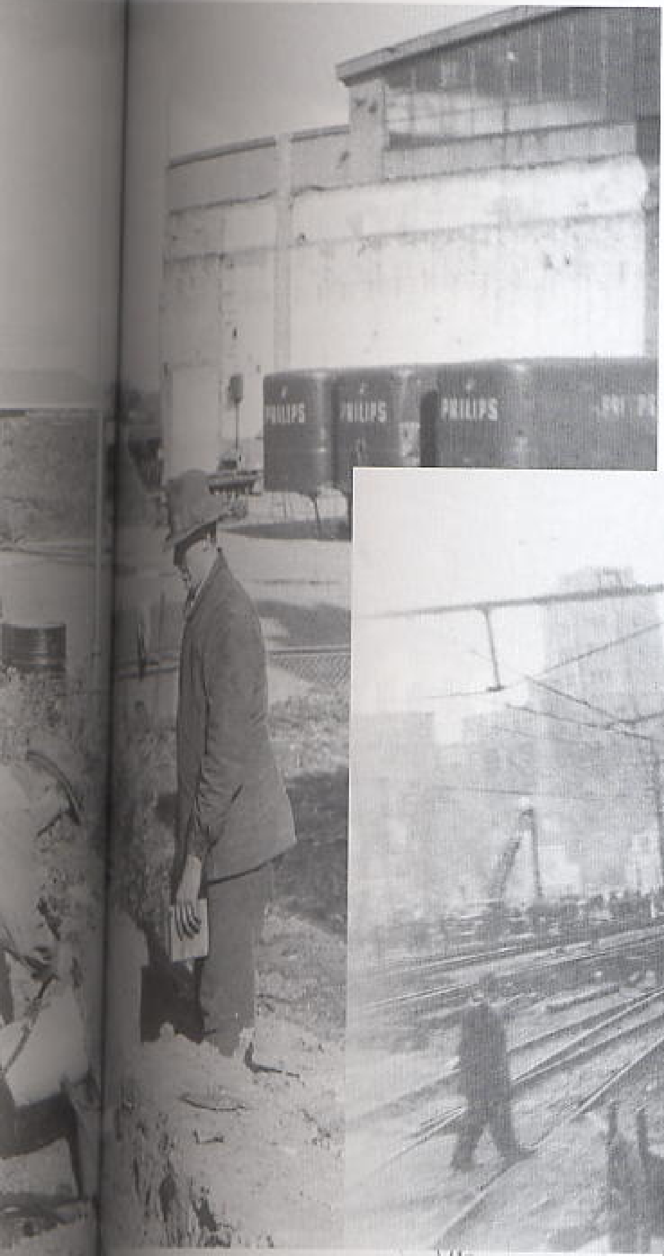

894. Ook de Nederlandse Spoorwegen herstelden weer de rails en de elektrische bovenleidingen. Op de achtergrond de voetgangersbrug, die nu korter was gemaakt.

895. Bij Philips werd ook weer opgeruimd en hersteld. Hier bij de garage op het Strijpcomplex. Let op spoorwagons en arbeiders.

R.A.F. Bombardement

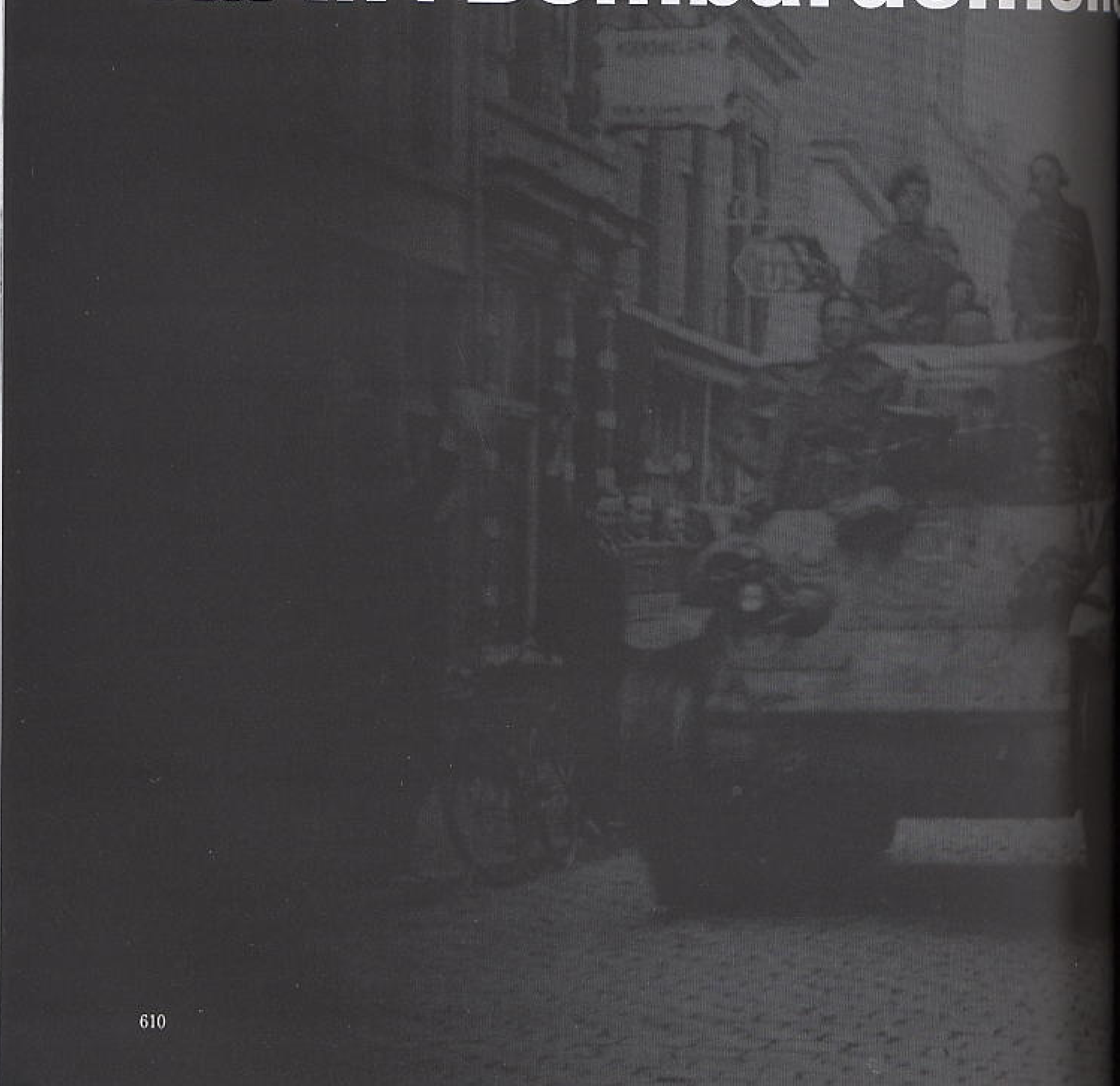

Hoofdstuk 6

ent 0-03-1943 en Bevrijding

De R.A.F.
- 139 Sqdn. R.A.F. — 613

De aanval
- Verslag bemanningen — 613

Berichtgeving
- Duits — 617
- L.B.D. — 620
- Brandweer — 624

Slachtoffers Eindhoven en Philips
- Slachtoffers Eindhoven — 632
- Slachtoffers Philips — 634

Ooggetuigen en schade Eindhoven — 635
Schade Philips — 640
De Pers — 650
Een Duitse bemanning op de Basis Welschap — 655
De aanval die niet doorging 24-5-1944 — 669
Vliegtuigcrash Blaarthemseweg 8-6-1944 — 675
Bommen vliegveld 14-6-1944 — 677
Bommen vliegveld 15-8-1944 — 680
Bommen op 17-9-1944 — 685
De Bevrijding — 688

Duitsland verliest op alle fronten!

De Victorie is over. Ingegraven te Stalingrad en onder barre omstandigheden van de Russische winter is er voor het Zesde Duitse Leger geen uitweg meer. Op 2 februari geeft Generalfeldmarschall Paulus zich over en meer dan 90.000 Duitsers raken in Russische gevangenschap. In Duitsland sluit men 3 dagen alle uitgaansgelegenheden. Na het bombardement zaten veel Eindhovenaren tijdens deze strenge winter in de kou, terwijl de bezetter het zich behaaglijk maakte door het bijplaatsen van kachels. Deze werden gehaald uit de opgeslagen inboedels van de weggevoerde Joodse stadsgenoten.

De Duitsers

Gebeurtenissen in 1943

Jan.

De Kraft Transport Dienststelle is nu gevestigd in de Frankrijkstraat en de Forschungsstelle Langefeld voor berichtenverkeer heeft sinds september vier woningen in de Pasteurlaan. Wederom zijn er keuringen voor Duitse dienstneming. Van de Ortskommandantur komt het bevel om kaarten te leveren met alle te vorderen lokaliteiten zoals scholen, kloosters, gestichten, patronaten, zalen en garages.

Febr.

De norm voor inkwartiersplaatsenwordt opgeschroefd: 75 per 1000 inwoners!
Bij de Paters Augustijnen vertrekt een Fliegerregiment en er komt een kompanie Nachschub naar Woensel. Ook de Paterswoning aan de Boschdijk wordt gevorderd

Mrt.

Vestdijk 24 en 26 moeten ontruimd worden. De vorderingen gaan maar door. Zelfs het klooster aan de Vestdijk, waarin het Wit-Gele Kruis is gevestigd, wordt in beslag genomen.

Uit het dagboek van Hr. G. Oom

(oude stijl is gehandhaafd)

1943

Donderdag 5 januari Gisterenmiddag is met donderend geraas een muur van een uitgebrand gebouw gevallen op een buizennet waardoor de stroomvoorziening voor de verwarming defect is. We zitten nu in de kou. D.w.z. zelf heb ik een kachel op m'n kamer. Later blijkt dat ik daaraan een strop heb wan alle maandsalarissen gaan naar huis + de uur en weekloners die niet verwarmd kunnen werken.

Zondag 10 januari Allerlei kleinigheden wijzen erop dat de oude veerkracht na het bombardement weer terugkomt.

14 januari Er heerst een gedrukte stemming op het lab. Engel en Fustner zijn weggevoerd door de Gestapo. Niemand weet waarom.

Woensdag 27 januari Het afweergeschut schiet zo hevig dat ik niet weg kan.

Dinsdag 2 februari Tijdens de voordracht donderen de afweerkanonnen en trekken zwermen Tommy's over.

896. Mosquito's worden start klaar gemaakt op de basis Marham, G.B.

Nederlandse gloeilampen weer vernield

Op 30 maart 1943 voerde Squadron 139 een tweede aanval uit op de Philips fabriek in Eindhoven. De herstelwerkzaamheden in het bedrijf waren onderhand flink aan de gang en men begon weer een tamelijk hoge productie te bereiken. Deze aanval, geleid door Wing Commander Peter Shand, DFC, veroorzaakte een belangrijke vertraging van de wederopbouw en voortgang van zaken in de fabriek. Ofschoon er krachtig luchtafweervuur aan de kust- en tamelijk veel afweervuur bij het doel werden ondervonden, ging er geen vliegtuig verloren. Een toestel was gedwongen terug te keren. Vier vliegtuigen vielen vanaf geringe hoogte aan en vijf andere vanuit een ondiepe duik. Het volgende bevat de verslagen over de luchtaanval van de eraan deelnemende bemanningen.

Donderdag 11 februari Tientallen en nog eens tientallen menschen bij Philips hebben aanzegging gekregen om naar Duitsland te gaan o.a. ook Haupot. Er heerst een gespannen sfeer op het Lab, een 20-tal mensen moeten weg.
Vrijdag 12 februari Zelfs wordt er beweerd dat het hele laboratorium overgeplaatst zal worden naar de B.P.M. in Amsterdam.
Maandag 15 februari (Piet v. Hemme met verlof uit Duitsland) en hij heeft wat te vertellen. Over het werk, de mishandelingen, de morele ontaarding der vrouwen enz. enz. Ik moet naar de ETF en ga meteen eens kijken naar de verwoeste fabrieken. Zoo erg had ik het nog waarachtig niet voorgesteld.
Vrijdag 26 februari 's Avonds wordt er hevig geschoten. Dichte zwermen Tommy's trekken over.
Donderdag 4 maart De eerste klappen zijn gevallen op het lab. Gerard Mol is er ook bij.

Wing Commander Shand en Flight Sergeant Handley

De formatie ging om 18.08 u. vanaf de basis op koers en om 18.19 u. werd de Engelse kust gepasseerd. De formatie stak op een hoogte van 16 meter de zee over en land kwam in zicht op ongeveer 13 km van het aanvliegpunt bij Bergen aan Zee. Er was hevig luchtafweervuur van de kustverdediging en vanaf vliegveld Alkmaar. Om 19.14 u. werd het doel bereikt en gebombardeerd vanaf een zo gering mogelijke hoogte. Onderwijl zag men dat naarmate tijdbommen explodeerden, rook het doel ging bedekken. Er werd onnauwkeurig vuur van lucht afweergeschut ondervonden. Om 19.17 u. werd koers gezet naar de basis die om 20.48 u. zonder verdere voorvallen werd bereikt.

Flying Officer Michell en Flying Officer Hay

Kregen aan de kust met zeer krachtig vuur van licht afweergeschut te maken. Het was nauwkeurig vuur dat alle vliegtuigen tot op ongeveer 13 km. land-inwaarts volgde. We kwamen geen verder luchtafweervuur tegen totdat het doel werd bereikt. Het recht en vlak aanvliegen van het doel ging perfect, het gebouw tekende zich tegen de lucht af. Toen we erbij aankwamen was het nodig om 16 meter te klimmen met het oog op die vervloekte schoorsteen waar men ons voor had gewaarschuwd. Ik zag de bommen van de Wing Commander door een dak gaan en met een schrikbarend effect ontploffen. Het weer maakte de terugweg zeer hobbelig, maar we kwamen zonder verdere voorvallen op de basis aan.

Sergeant Massey en Sergeant Fletcher

Volgden de leider naar het doel. Ontzettend veel luchtafweervuur. Bombardeerden het doel met succes. Bij de Nederlandse kust werd Mark I door een vogel in de voorruit getroffen. Kwamen veilig thuis.

Flying Officer Pereira en Flying Officer Gilbert

Bij het op de heenweg passeren van de kust was er van alle kanten geweldig veel luchtafweervuur, maar het weer was zo hobbelig dat het voor ideale uitwijkbewegingen scheen te zorgen, zelfs voor rechts en vlak te kunnen vliegen. Op 800 meter boven het doel zagen we de laagvliegende formatie die de onverdeelde aandacht kreeg van 3 of 4 Boforskanonnen, terwijl er op ons helemaal

897. V.l.n.r. F/O Pereira en F/O Gilbert van het 139 (Jamaica) Squadron.

898. Zo moesten de Mosquito's tussen de schoorstenen door vliegen. Erg gevaarlijk werk (aut: deze foto is niet genomen boven Eindhoven).

niet werd geschoten. We zagen ontploffingen in bij het doel behorende gebouwen. Onze ondiepe duik werd niet bedorven door luchtafweergeschut. Het werd vrij snel donker en we verlieten de vijandelijke kust zonder verdere gebeurtenissen. We landden om 21.10 u.

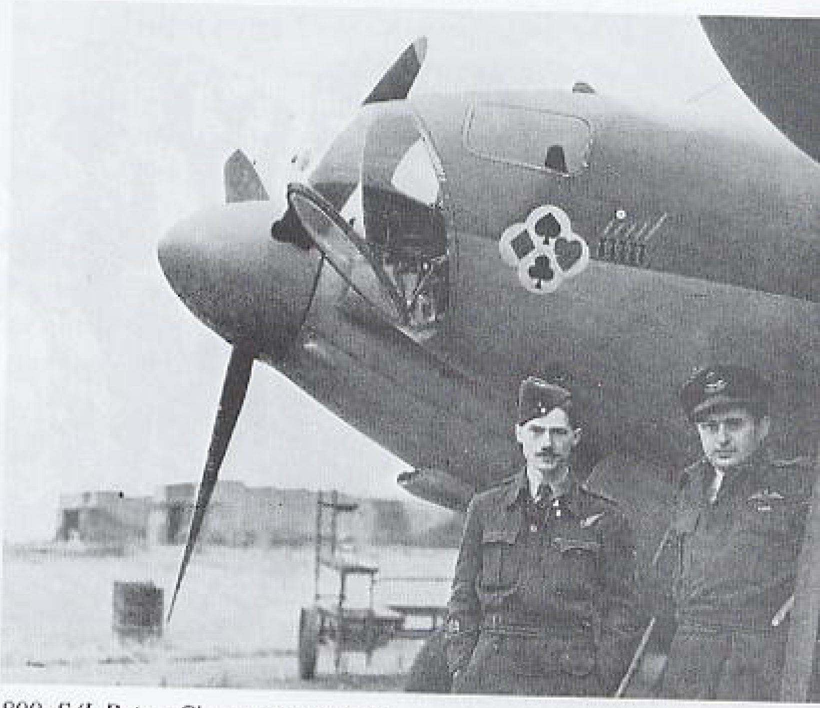

899. S/L Peter Channer met zijn n avigator W/O Off. Jordan.

Flying Officer Cussens en Sergeant Munro

Licht afweervuur over grotere diepte landinwaarts. We vlogen rechts over het midden van vliegveld Alkmaar en kwamen zowaar over een F.W. 190 die op de opstelplaats stond met een regenzeil er overheen. Uitstekend bombardement ondanks geweldig veel lichtspoorkogels boven het doel.

Flying Officer Crampton en Piloot Officer Cross

Passeerden de vijandelijke kust bij Alkmaar waar we tweemaal werden geraakt. A.S.I. en het hydraulische systeem in de problemen en er hing een vreselijke brandlucht. Keerden terug en lieten de bommen in zee vallen. De bomdeuren moesten met de hand worden opengedraaid. Maakten in de schemering een buiklanding omdat de wielen niet konden worden neergelaten. Beide motoren hadden het hard te verduren nadat we geraakt waren.

901. Veel geluk ... en niet te laat terug.

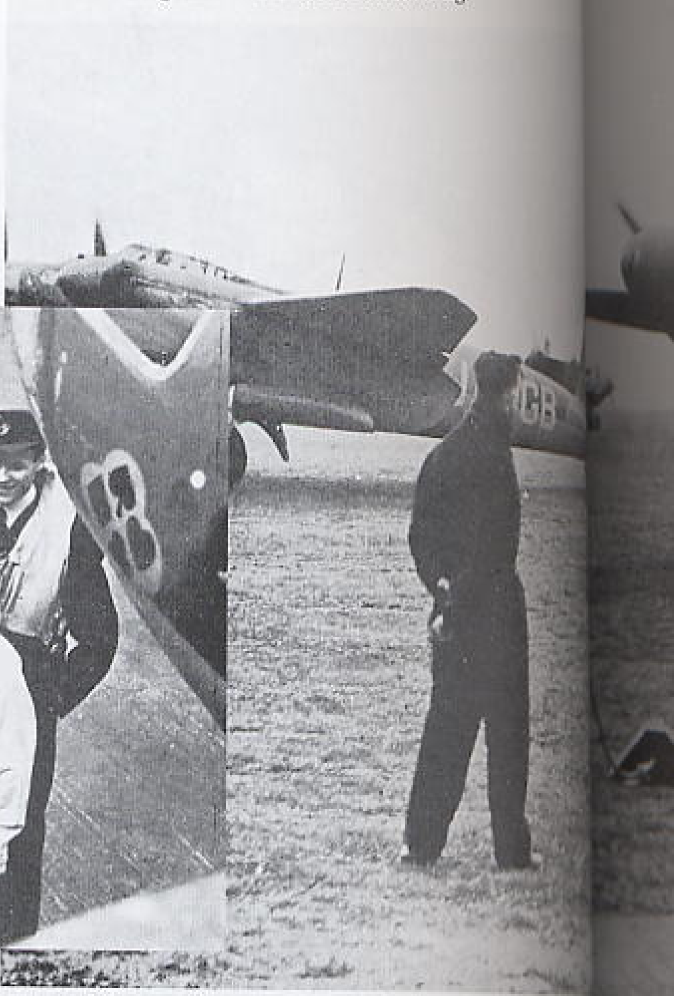

Flying Officer Paney en Sergeant Stimson

Hadden bij het binnenvliegen boven de vijandelijke kust met veel vuur van licht afweergeschut

900. Na de raid wordt gezamelijk de schade aan de Mosquito's bekeken.

te maken en ook boven het doel dat met succes werd gebombardeerd. We merkten een man op die in een tuin aan 't schoffelen was. Hij keek eenmaal op en ging toen weer door met schoffelen. (Had hij genoeg van Mosquitos?) De eerste klas navigatie van onze leider werd opnieuw hoog gewaardeerd.

Hr. L. Nijssen, Philips, 1943; 20 jaar

Verslag (zie deel orgineel pag. hiernaast)

"Ik werkte toen bij Philips, hield me bezig met het maken van chemicaliën," zo begint het verhaal van de heer Nijssen. "De Duitsers hadden een verslag gemaakt van het bombardement, dat naar Berlijn gestuurd moest worden. Daarin stond wel alles precies zoals het gebeurd was."

"Dat verslag, met de hand in het Duits geschreven, moest overgetikt worden in de typekamer van de Philipsdrukkerij op Strijp. Toen dat gebeurd was, namen de Duitsers alles mee: zelfs het typelint en de rol van de schrijfmachine. Anders zouden ze daarvan misschien nog woorden kunnen teruglezen..."

"In al hun ijver om het maar zo goed mogelijk te doen zagen de Duitsers toch één ding over het hoofd," glimt de oud-Eindhovenaar. "Dat was het carbonpapier, dat in de prullenbak lag. Een collega vond dat en nam het als curiositeit mee. Ik vroeg: mag ik het eens bekijken. Met een spiegeltje kon ik toen in alle haast de achterkant van het carbonpapier lezen en copiëren.

Verwoestingen

Het verslag bevatte allerlei informatie over verwoestingen binnen de fabrieken, die van belang waren voor het produktieproces. De strenge Duitse censuur had ervoor gezorgd, dat hiervan geen letter in de krant kwam. Er waren 20 bommen afgeworpen. Vijf hiervan waren blindgangers, evenveel troffen het beoogde doel en kwamen op de fabriek terecht.

De energievoorzieningen zoals de ketelkamer en de transformatorruimte werden niet getroffen, zo meldt het verslag. Water-, stoom-, vacuüm- en persluchtleidingen braken wel. Ook de telefoonverbindingen werden zwaar beschadigd. Een flink gedeelte van de voorraad wolfraam ging verloren. De tweede verdieping van gebouw E van de Radiobuizenfabriek moest ontruimd worden. Een verdieping van het gebouw B brandde grotendeels uit. In een ander gebouw werd het meren-

deel van de automaten vernietigd. In gebouw H werden alle zes verdiepingen beschadigd. Onder meer de beitserij, de verzilverafdeling, voormontage en onderdelenproduktie kwamen in het gedrang. De totale schade, kortom, was aanzienlijk.

"Via via heb ik het verslag door kunnen spelen aan een man met een zender," aldus de heer Nijssen. "Die heeft het dezelfde dag nog doorgeseind naar Londen, zodat de geallieerden eerder op de hoogte waren dan de Duitsers in Berlijn."

"Toen ik het verslag, dat negen velletjes telde, gecopieerd had," zo besluit hij, "vond ik het toch maar veiliger het weer in de prullenbak terug te doen. Dat bleek maar net op tijd te zijn. Ik was amper weg, of de Duitsers kwamen er achter, dat ze het carbonpapier vergeten hadden. Ze kwamen meteen naar de typekamer, de prullenbak leegmaken. Stel je voor, dat ze niets gevonden hadden..."

Eindhoven 3-4-'43

Bericht over de door de aanval van Engelse bommenwerpers op de NV Philips Gloeilampen fabrieken te Eindhoven op 30-3-'43 veroorzaakte situatie.

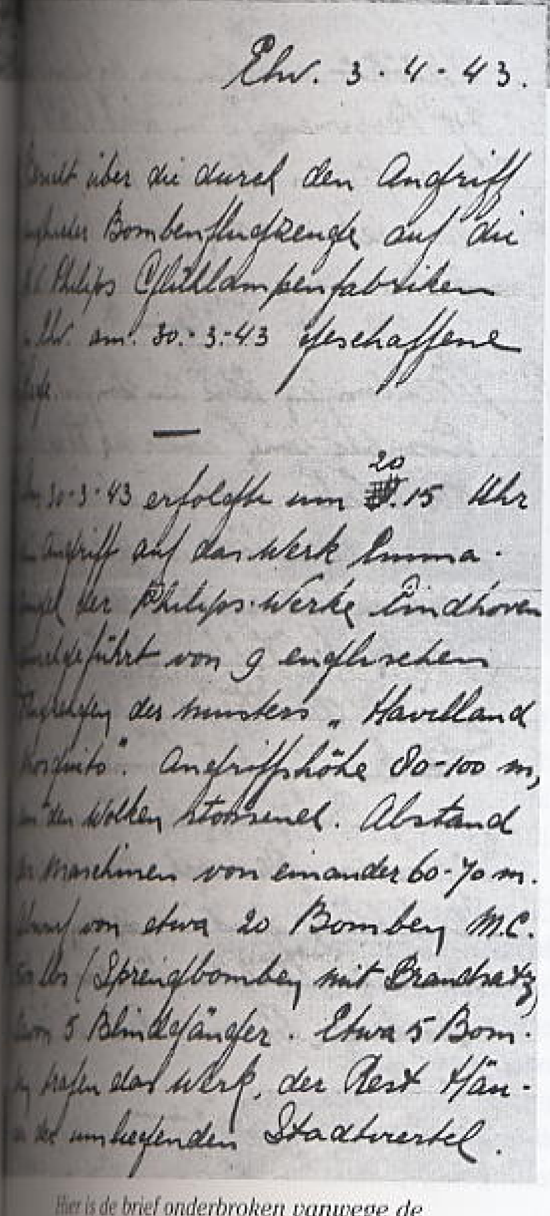

Ehv. 3.4.43.

Bericht über die durch den Angriff englischer Bombenflugzeuge auf die NV Philips Glühlampenfabriken Ehv. am 30.3.43 geschaffene Lage.

—

Am 30-3-43 erfolgte um 20.15 Uhr ein Angriff auf das Werk Emma der Philips-Werke Eindhoven durchgeführt von 9 englischen Flugzeugen des Musters „Havilland Mosquito". Angriffshöhe 80-100 m, unter den Wolken stossend. Abstand der Maschinen von einander 60-70 m. Abwurf von etwa 20 Bomben M.C. Kaliber (Sprengbomben mit Brandsatz) davon 5 Blindgänger. Etwa 5 Bomben trafen das Werk, der Rest ging in die umliegenden Stadtviertel.

Hier is de brief onderbroken vanwege de lengte en gaat hiernaast verder met het slot.

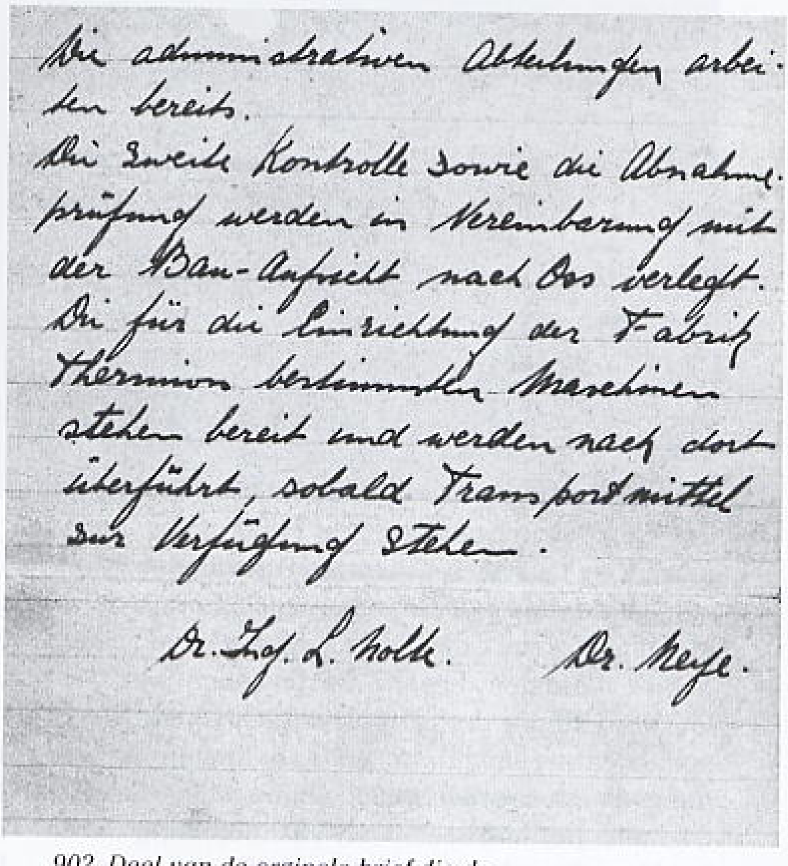

Die administrativen Abteilungen arbeiten bereits.

Die zweite Kontrolle sowie die Abnahmeprüfung werden in Vereinbarung mit der Bau-Aufsicht nach Oss verlegt.

Die für die Einrichtung der Fabrik Thermion bestimmten Maschinen stehen bereit und werden nach dort überführt, sobald Transportmittel zur Verfügung stehen.

Dr. Ing. L. Holle. Dr. Neye.

902. Deel van de orginele brief die de Hr. L. Nijssen in de prullebak vond.

Op 30-3-43 was er om 20 u 15 een aanval op het Emmasingelcomplex van de Philipsfabrieken in Eindhoven, uitgevoerd door 9 engelse vliegtuigen van het type Havilland Mosquito. Aanvalshoogte 80-100 m. uit de wolken duikend. Afstand van de machines van elkaar 60-70 m. Afworp van ongeveer 20 bommen MC. 500 lbs (Springbommen met brandbare inhoud) waarvan 5 blindgangers. Ongeveer 5 bommen troffen de fabriek, de rest huizen van het omliggende stadsdeel. Gedood werden van het personeel 7 personen (3 op de

fabriek en 4 op de weg naar huis) gewond werden van het personeel 8 personen.
Meldingen over het binnenvliegen van vijandelijke bommenwerpers waren noch van de Flakverdediging der Fabrieken noch van de Werkschutzleitung, noch van de Stads Luchtbeschermingsdienst doorgegeven.
Ondanks het ontbreken van vijandmelding werd het vuur door de lichte Flak op de fabriek meteen na herkenning der vliegtuigen geopend. Daardoor kon de aanval aanzienlijk gestoord worden, zodat maar een deel van de voor de fabriek bestemde bommen hun doel bereikten.

Over de in de toestand betrokken energieverzorging der Gloeilampenfabriek en de Radiobuizenfabriek is in het kort het volgende te zeggen.

a. Energieverzorging

En energieverzorgingsinrichting zoals Ketelkamer, Transformatorenhuis, Vacüuminstallatie, Edelgasfabriek werden niet beschadigd, hoewel de leiding voor water, stoom, vacuüm en perslucht op verscheidene plaatsen waren onderbroken. Van de telefooncentrale heeft de automatische schakeling door brand van het betreffende gebouw zwaar geleden. Noodmaatregelen voor een beperkt aantal telefoonverbindingen intern alsmede voor verbindingen naar buiten zijn meteen genomen.

b. Gloeilampenfabriek en onderdelen-vervaardiging.

De hoofdschade voor de gloeilampenfabricage beperkt zich tot:

1e veel water

2e enige chemische afdelingen zoals bv de Beitsafdeling die zwaar getroffen is. Er zijn voorlopige opstellingen geplaatst.

De storingen aan leidingen voor gloeilampenfabricage met zijn onderdelen zijn minder groot dan die voor de ondergenoemde radiobuizen.
Er wordt verwacht dat in 8-10 dagen de gloeilampen en onderdelenfabricage weer aanlopen kan. Vanwege de reeds doorgevoerde verplaatsing van enige delen der fabricage en de voorraden kunnen grotere verliezen vermeden worden.
Een nog niet precies bepaalde hoeveelheid van de Wolfraam voorraad is waarschijnlijk verloren gegaan. De trekdiamanten zijn allen gered.

903. Flakmanschappen worden op het oefenveld naast het P.S.V. terrein onderscheiden. Op de achtergrond zijn de huizen in de Philips-De Jonghlaan te zien.

c. Radiobuizenfabriek

Er is in de totale schade betrokken:
1e De tweede verdieping van het gebouw E. De zich daar bevindende nieuw ingerichte Montageafdeling moest geruimd worden (radiobuizen)
2e De derde en vierde verdieping van gebouw B waarvan de vierde etage tot de helft uitgebrand is. (Planning-Nacalculatie-Loonadministratie) De in de vierde étage bevindende Mica afwerking is zwaar beschadigd.
De beschikbare installaties zijn weer in bedrijf gesteld en op andere plaatsen weer opgebouwd. De zich op de 3e étage bevindende constructie buro's zijn voor de helft vernietigd. Een derde deel van de werkplaats van de Bedrijfsmechanisaties moest geruimd worden: machines zijn bruikbaar.
3e Het gebouw J op meerdere plaatsen waardoor een groter aantal Micawikkel-automaten waarschijnlijk vernietigd zijn. Met nauwkeurig onderzoek van de werkelijke toestand van machines is men nu bezig. Buiten dat moet met de vernietiging van enige honderden precisie- en meetinstrumenten gerekend worden alsmede verscheidene meettafels.
In onderhoud zijnde machines alsook chemicaliën, Mica en Blikvoorraden zijn onbeschadigd. Een deel van het gebouw is bovendien door brand beschadigd.
4e De kop van gebouw H waarvan in 6 étages? 100 m is vernietigd. Hierin bevinden zich Beitserij van Wendeln, Bau Aufsicht Galvaniceerinrichting voor persglasbuizen. Voor montage en onderdelenfabricage. Alle in deze werkplaatsen beschikbare machines en installaties zijn vernietigd.
5e De nieuw aangelegde buizenbaan over het dak van gebouw I is gedeeltelijk verbroken, aan de reparatie (aanleg) wordt gewerkt.
6e De andere inrichtingen in gebouw H zijn maar weinig beschadigd.
Een kleine voltreffer heeft de 4e en 5e étage van gebouw H niet ernstig getroffen. Praktisch onbeschadigd of snel in orde te brengen zijn: Alle Montagegroepen, Blik fabricage, Mica en Keramiek fabricage, Gloeidraad en Kathodefabricage, alsmede Ontwikkelingsafdelingen.

Heraanvang van het werk

De heraanvang van het werk gaat als volgt:

Dat de constructieburo's op 5-4 weer met het werk beginnen. De onderdelenver-vaardiging zal waarschijnlijk in ongeveer 2 weken in gedeelten weer kunnen aanvangen. Montage en Afwerking, waarschijnlijk in ongeveer 4 weken.

De administratieve afdelingen werken al. De tweede controle alsmede de afname tests worden in overeenstemming met de Bau-Aufsicht naar Oss verplaatst. De voor de inrichting van de Therminfabriek bestemde machines staan klaar en worden naar daar vervoerd zodra transportmiddelen ter beschikking staan.

Dr Ing L. Nolte   Dr Neye

A-5

3

-1-782

LUCHTBESCHERMINGSDIENST
DER GEMEENTE EINDHOVEN

Administratie: WAL 8

EINDHOVEN, 21 Juli 1943
TEL. 7145-7146
GIRO 82300

DICT./TYP. V/Co.
Nr.: 414.
ONDERWERP: Schuilplaatsen.
BIJLAGEN:

Men gelieve bij het antwoord nauwkeurig dagteekening en nummer van dezen brief aan te halen.

VII 22 JULI 1943 Afd. III No. 9407F

Aan den Luchtbeschermingsleider
Stratumschedijk 64
EINDHOVEN.

Ik moge U hierbij het volgende onder de[...] dacht brengen.

Te Eindhoven zijn aanwezig 50 openbare schuilplaatsen vo[...] totaal 2500 personen. Voorschrift is echter dat in een Gemeent[...] tenminste 3% der bevolking schuilgelegenheid aanwezig dien[...] zijn. Dat is voor Eindhoven voor 3600 personen. Alzoo is er een[...] kort voor 1100 personen.

Mitsdien stel ik U voor ten spoedigste te doen overgaan t[...] bouw van de nog ontbrekende schuilplaatsen en daarvoor reeds [...] te doen aankoopen:

500 stuks betonnen rioolbuizen, daar op ander materiaal ni[...] worden gerekend en bovendien dit materiaal het doelmatigst en[...] goedkoopst is.

Ik heb mij de volgende nieuw te bouwen schuilplaatsen ge[...]

1.	Op den Demer bij den overweg	1 voor	100	man
2.	Op den Fellenoord bij den overweg	1 "	100	"
3.	Willemsplein	1 "	100	"
4.	Op het goederenemplacement	1 "	50	"
5.	Jan Smitslaan (plaats nader te bepalen)	1 "	100	"
6.	Woenselschemarkt	1 "	100	"
7.	Achter het Hoofdbureau v. Politie	1 "	100	"
8.	Bij het distributiebureau	1 "	100	"
9.	Bij het Arbeidsbureau	1 "	100	"
10.	Op het plein der St. Catharinakerk	1 "	100	"
11.	De schuilplaats op den Vestdijk achteruit te brengen en te vergrooten tot 100 man	1 "	50	"
12.	Op het kerkplein voor het Gem. Huis	1 "	100	"
			1000	man

K 850 1000-9-10-'42

904. Een bericht over nieuw te bouwen schuilkelders

Verslag L.B.D.

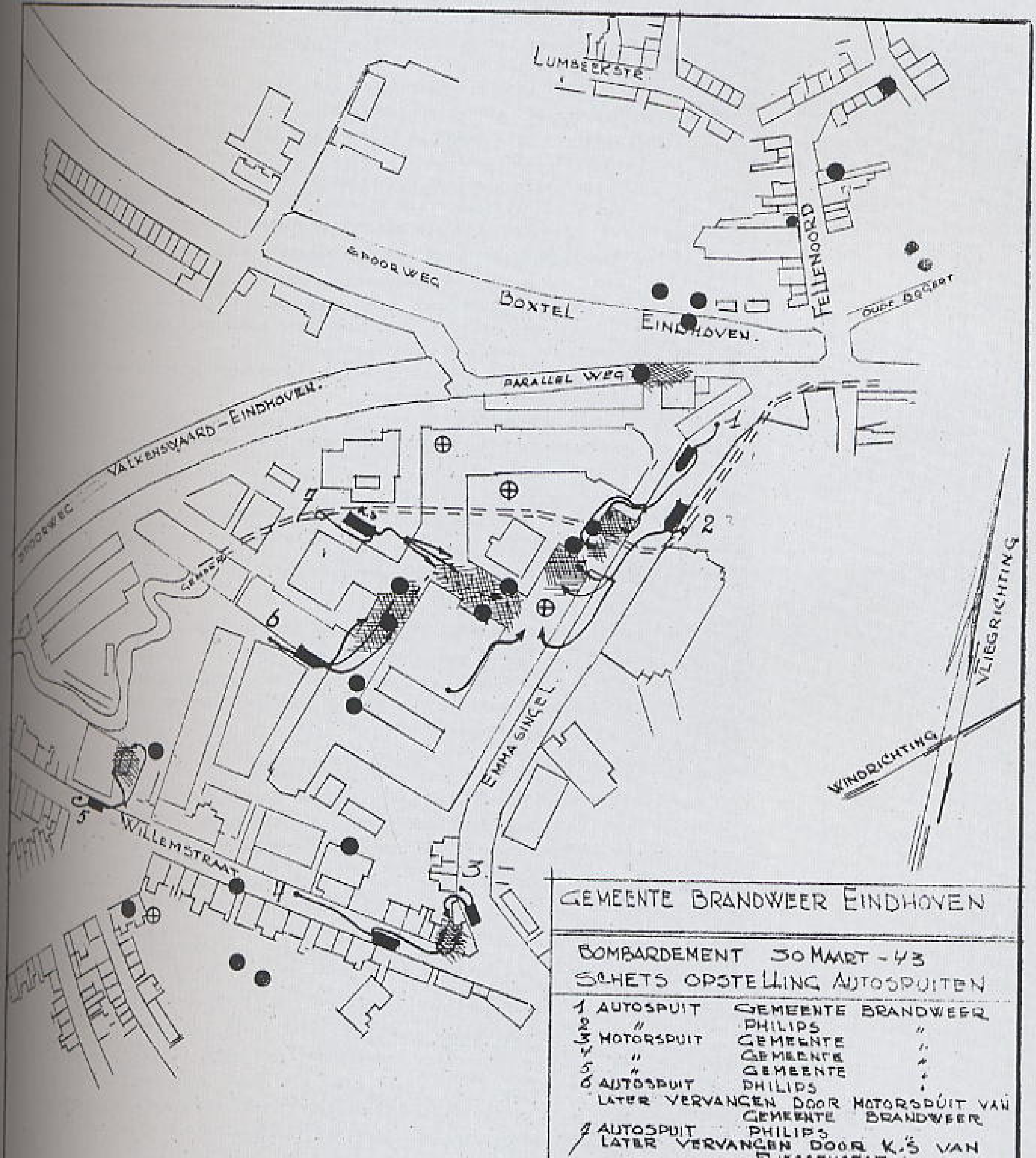

905. Op deze tekening zijn de bominslagen en blindgangers te zien. Ook de brandweeracties zijn ingetekend. Weer vielen er bommen op de Fellenoord.

906. Verslag L.B.D. aanval 30-3-1943.

VERSLAG OVER DEN LUCHTAANVAL OP EINDHOVEN OP DEN 30sten Maart 19[illegible]

I N L E I D I N G.

Op 30 Maart j.l. bevond ik mij in het Philips-Ontspanningsgebouw, toen ik omstreeks 20.15 uur door zware explosies en afweervuur, on-middellijk gevolgd door het signaal"LUCHTALARM", begreep dat er weder een luchtaanval op Eindhoven plaats had.

Ik begaf mij naar buiten, teneinde met mijn dienstauto den Hoofd-commandopost te bereiken en zag daarbij, dat de Philipsfabriek aan de Emmasingel was gebombardeerd en reeds in lichterlaaie stond, terwijl boven den Fellenoord een dichte rook- en stofwolk hing, waaruit ik kon con-cludeeren, dat dit stadsdeel zwaar getroffen was. Brand was hier echter niet ontstaan.

Bij mijn rit naar den H.C.P. wilde ik door de Willemsstraat rijden. Dit was mij echter niet mogelijk, daar deze straat bij het Willemsplein versperd was, omdat de Polikliniek van Philips en het daarnaast gelegen pand getroffen waren, terwijl op het Willemsplein 3 panden tusschen de Willemsstraat en den H.Geeststraat waren ingestort door een voltreffer. Ook hier was geen brand ontstaan. Brandbommen zijn niet afgeworpen.

Toen ik om 20.25 uur op den H.C.P. aankwam, had ik zoodoende een tamelijk juist beeld van den toestand kunnen vormen.

Luchtalarm werd gemaakt op een bericht van den torenwachter op het Abbemuseum dat bommen waren afgeworpen.Dit was om 20.14 ;

Ik moge hierbij opmerken dat evenals op 6 Dec.j.l.weder geen bericht van luchtgevaar was ontvangen.

Volgens mededeeling H.L.D. te 's-Hertogenbosch was door hem om 20.[illegible] het bericht L.A. ontvangen.

De telefonische verbindingen zijn praktisch niet gesperd geweest, al-leen de eerste 15 min.werd eenige overlast ondervonden van overbelasting, daarna niet meer.

A. Opkomst personeel.
Het personeel is in zijn geheel opgekomen.

B. Verbindingsdienst.
Heeft bevredigend gewerkt

C. Brandweer.
Hiervoor moge ik verwijzen naar Bijlage 1.

D. O.H.D. en Teno.
Voor de opruimingswerken werden onmiddellijk ingezet:

De vaste kern van den O.H.D.	sterk	32	man
Gemeentewerken		60	"
Teno (vanaf 20.48)		20	"
Hierbij kwam den volgenden dag vanaf 7.30 een detachement van den N.A.D.		100	"

De werkzaamheden zijn zonder wijziging verloopen en geven geen aan-leiding tot het maken van bijzondere opmerkingen.

E. Politie.
Uit Helmond en Boxtel werden ter assistentie ingezet 1 Inspecteur en 11 , terwijl Dinsdagavond voor afzetting nog werd beschikt over [illegible] van den N.A.D.;zoodat geen hulp van buiten behoefde te worden inge-roepen.
Moeilijkheden bij de afzetting hebben zich niet voorgedaan.

F. Geneeskundige Dienst.
Geen bijzondere opmerkingen.

G. Berging der dooden.
De dooden werden overgebracht naar den Vakpost (Stratum) en aldaar geïdentifi-ceerd en gekist,uitgezonderd 5 die naar het binnengasthuis waren over-gebracht.
Het aantal dooden bedraagt 23 (zie verder bijlage 2).

H. Berging der gewonden.
Naar de Vakposten werden 34 en naar de ziekenhuizen 41 gewonden over-gebracht.
Verder moge ik hiervoor verwijzen naar bijlage 3.

I. Evacuatie.
In totaal werden 130 personen geëvacueerd naar Ons Thuis (zie bijlage 3).

K. Blindgangers.
In totaal werden 9 blindgangers gemeld,terwijl dit aantal na onder-zoek 5 bleek te zijn (zie bijlage 4).

B.V.D.

Behoefde niet op te treden,daar de M.S. in alle gevallen kon voorzien.

Aantal vermisten.

Johannes Koenen, Willemsplein 2.

Aantal vernielde en beschadigde huizen.

Zie bijlage 5 en 6.

Houding van het personeel.

Deze geeft reden tot tevredenheid.
In het bijzonder wil ik hier vermelden het personeel van den Vakpost Stratum,dat, volgens verklaring van den kapitein der B.W. Smeink,ten voorbeeld gesteld kon worden aan al het beroepspersoneel van Philips en Eindhoven.
Deze ploeg bestond uit:

Ploegleider	J.Dircken
BD-man	J.v/d Heijden
BD-man	Th.Hendriks
BD-man	J.Schippers
BD-man	P.van Bragt
BD-man	W.Brakels.

9. Benzineverbruik.

In totaal werd 490 l.benzine getankt,zoodat de ijzeren voorraad met pl.m. 500 l. zal moeten worden aangevuld,afgezien van het tekort dat nog bestaat na den aanval op 6 Dec.j.l.

- 3 -

Conclusies.

Behalve die onder 1,2 en 3 van mijn rapport omtrent den overval op 6 Dec.j.l. geldt nog het volgende.
Zowel op 6 Dec. j.l. als op 30 Maart is gebleken dat een uitkijkpost op den watertoren van doorslaand belang moet worden geacht.
Beide malen toch zou van dit punt - dat 1 Km ten Z van de bebouwde kom is gelegen - den aanval eenige minuten vroeger onderkend zijn geworden dan nu het geval is geweest.Bovendien is dit punt belangrijk hooger dan de reeds bestaande 3 posten en biedt zoowel naar O,Z en W een wijd en ver uitzicht.
Ik verzoek U dan ook voor mij te machtigen hiervoor 7 man in dienst te nemen en den toren daarvoor in te richten.
Een telefonische verbinding is gemakkelijk daar te stellen,terwijl een eenvoudige cabine met glazen wanden en een oriënteeringstafel zouden eveneens moeten worden aangemaakt.

Het Hoofd
v/d Luchtbeschermingsdienst.

(F.M.J.Vermeulen).

907. De Philips Brandweer was tijdelijk ondergebracht bij het Philips Ontspanningsgebouw aan de Mathildelaan. Voorste rij vierde van links Hr. J. Rooyakkers.

De Gemeente Brandwee

908. Tijdens het lange wachten vermaakten de mannen zich best. Een van hen speelt: "Een vèrken op de leer".

909. H. de Laat, H. de Brouwer, Kup, J. v. Casteren, J. Rorije, P. Lambrechts, A. Habraken, G. Schouten, G. Buizert, J. de Mol. Gemeente Brandweer.

910. Nevenpo Woensel. De mannen in de sneeuw met o de achtergr De Oude Toren. Gemeente Brandweer.

911. J. Rorije, G. Buizert, B. Scheij.

Een veelzijdig man

Hr. W. Rooyakkers, Beroeps Brandweer Philips, 1944; 28 jaar

Hij was gestationeerd op het Emmasingelcomplex. Zijn kazerne werd in 1942 geraakt. Er viel een brandbom naar binnen.
Ze verhuisden tijdelijk naar het Ontspanningsgebouw daarna naar de garage van Laarhoven. Er was een hulppost in de Gagelstraat.
Hij zag dat in 1942 een Duitse FLAK-soldaat naar beneden was gesprongen en hoorde hem om zijn moeder roepen. Bij de V-1 inslag in de Kruisstraat heeft hij een meisje van 13 jaar oud gered.
Er waren 4 bluswagens (spuitwagens) en 1 ladderwagen.

De indeling van de Emmasingelploeg
Slangengroep 3 man
Aanvalsgroep 3 man (kleine auto)
Voor de verdeler 1 man
Machinist en chauffeur 1 man
Hr. Rooyakkers was eerst bij de L.B.D. telefoondienst en ging later naar de Beroeps Brandweer. Zijn Commandant was de Hr. Van Zetten.
Bij de brandweer werd soms een z.g. Pendax (aanhanger achter fiets) gebruikt. Deze werd gebruikt met brancard voor gewondenvervoer.
Hr. Rooyakkers was ook bij het Rode Kruis. Ook bracht hij samen met Hr. Tromp geheime informatie naar de pastoor van Tongelre, die deze berichten naar G.B. seinde. De zender zat in het kerkorgel!

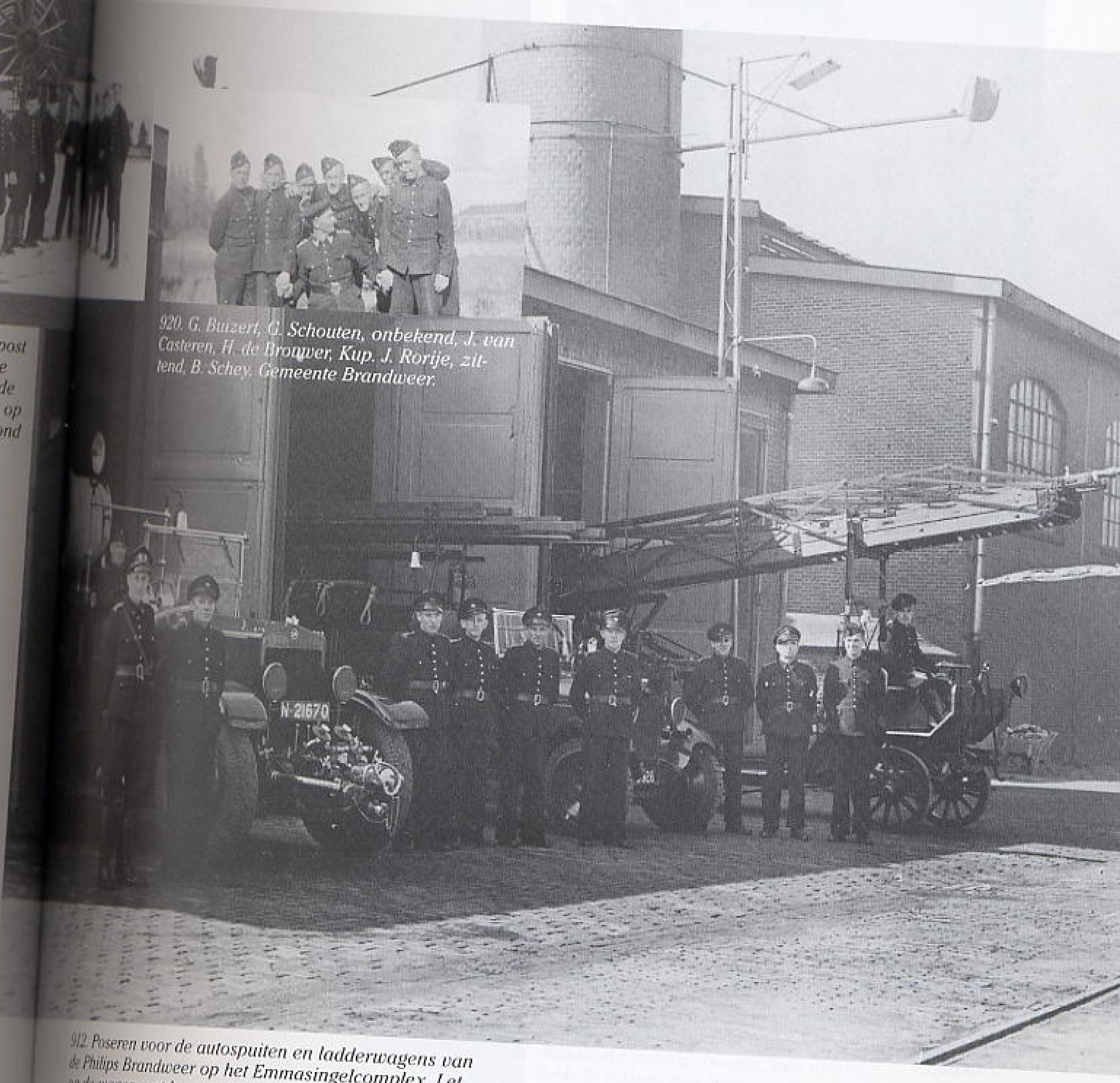

920. G. Buizert, G. Schouten, onbekend, J. van Casteren, H. de Brouwer, Kup. J. Rorije, zittend, B. Schey, Gemeente Brandweer.

912. Poseren voor de autospuiten en ladderwagens van de Philips Brandweer op het Emmasingelcomplex. Let op de wagen met karrewielen geheel rechts. Geheel links bij de middelste wagen is W. Rooyakkers.

915. *Hr. W. Rooyakkers (l.) met een maat aan de wandel. De jongen rechts heeft veel interesse en oopt mee.*

913. *Het nachtverblijf van de Philips Brandweer. Zo te zien was er zelfs ontbijt op bed.*

914. *Even lekker op een rij in de zon voor de fotograaf. De Philips Brandweer bij hun verblijf Emmasingel-complex.*

916. V.l.n.r. staand: Jan Verhulst, Roelof Mulder, Hr. Hoeimans, Johan Rosenbrand, Tinus van Diessen, Hr. Heijmans, Harrie v.d. Goor. Gehurkt: Nico Schelling, Jan Blommaart, Jan Strijbos.

917. V.l.n.r.: Nico Schelling, Johan Rosenbrand, Jan Blommaart, Hr. Hoeimans, Jan Strijbos, Hr. Heijmans, Roelof Mulder, Harrie v.d. Goor, Tinus van Diessen, Jan Verhulst.

918. Er moest regelmatig aan conditietraining gedaan worden. Een mars door de bossen met trom voorop was de oplossing.

CHRONOLOGISCH VERSLAG VAN HET
BOMBARDEMENT OP 30 MAART 1943.

Inkomende- Uitgaande berichten.

20.14 A L A R M.

20.16 Bericht van Toren v. Abbemuseum uitslaande brand op verschillende plaatsen Philips'Fabrieken - explosie bij Philips' Emmasingel, vermoedelijk ontsnapt stoom.

20.20 Brand gemeld op Fellenoord (gemeld door burger)

20.20 B Beroepsbrandweer ingezet op Emmasingel.

20.22 Beroepsbrandweer ingezet op Fellenoord.

20.22 OD. van Woensel-Eindhoven-Stratum- door Commandant Ordedienst L.B.D. ingezet ter afzetting plaatsen ongeval.

20.30 Op Fellenoord één doode en twee gewonden (gemeld door burger)

20.31 GD.-ploeg ingezet Strijp met opdracht dooden te bergen op VP. Eindhoven.

20,31 Orts-Commamdant op Hoofdpost aanwezig.

20.31 Bij magazijn "Eeuwige Lente" verschillende dooden op straat (Gemeld door bewoner van dit pand).

20.31 Op Polykliniek bommen gevallen (gemeld door bewoner Willemsstraat 43)

20.31 Woensel meldt per ODN. dat VP. Woensel niet te bereiken is, daar lijnen gestoord zijn.

20,32 GD.-ploeg VP. Eindhoven en VP. Gestel ingezet met opdracht dooden te vervoeren naar VP. Stratum.

20.32 Gasfabriek order gegeven om fitters en grondwerker naar Fellenoord te zenden voor eventueele afsluitingen.

20.32 Duitsche politie in Vught aangevraagd (niet te bereiken).

20.35 Blok ingestort van af muziekhandel van Leest tot hoek Willemsplein - Willemsstraat.(Gemeld ODM.).

20.35 Versterking gevraagd bij brand Philips' (door H.B.M.).

20.36 Motorspuit ingezet.

20,40 E I N D E A L A R M.

20.40 C.P.O. (Hoofdagent) Nijenhuis naar Willempplein c.a. tel,2300.

20,45 Aangevraagd L.L.L.L. den Haag ter melding bominslag.

20.45 C.P.O. (Hoofdagent) Mulder naar Fellenoord , tel.5838

20.45 Woensel bericht per ODN. dat zij op eigen risico GD.-ploegen hebben ingezet naar Fellenoord, daar de verbindingen nog gestoord zijn.

20.45 OHD.-ploegen uitgezonden naar Willemsplein en OHD. Woensel naar Fellenoord.

20.45 Hoogendrukgasleiding naar Philips' op Parellelweg 50 Mr. voorbij overweg staat in brand.(gemeld C.P.O.).

20.45 Dit bericht doorgegeven aan Gasfabriek, leiding afgesloten.

20.46 Nog geen aansluiting met politie te Vught.

20.47 C.P.O. Willemsplein meldt: Willemsplein 1- 2 - 3 ingestort. Vermoedelijk 8 personen onder het puin en wel op Nr.2 zes en Nr.3 twee personen.

919. Verslag van de Gemeente Brandweer Eindhoven.

- 2 -

20.48 Nog een ploeg OHD. van Gemeente Werken ingezet op Willemsplein 1, eveneens T.E.N.O.

20.48 Bericht van watertoren weinig water, meer weg dan anders (waarschijnlijk Brandweer).

20.48 Dit bericht door gegeven aan Gemeente Bedrijven.

20.50 Opdracht aan H.B. van Politie op 4 man der Recherche uit te zenden naar Willemsplein voor indentificatie eventueele lijken. 2 man Recherche naar Fellenoord, als voor 20 man ingezet voor afzetting. Rest op het H.B. ter beschikking.

20.50 Dooden en gewonden bij Polykliniek Hulp (C.P.O.).

20,54 Met spoed GD-wagen hierna uitgezonden

20.55 Fitters en grondwerkers naar Willemsplein voor gas en water.

20.55 C.P.O. Muller meldt verwisseld door Inspecteur Matla. Neemt 5 man OD. voor het schoonvegen der straten.

20.55 Nachtploeg Eindhoven plus één ploeg Gem. Werken nog ingezet op Willemsplein.

Nachtploeg Woensel plus één ploeg Gem.Werken ingezet op Fellenoord.

20.57 T.E.N.O. verzocht inzetten noodverlichting op Willemsplein.

20.58 Door Rijksinspectie opgebeld welke vroeg naar toestand, voorloopige gegevens verstrekt door het PV. HLD.

21.00 C.P.O. Fellenoord meldt diverse huisen ingestort, verder op Boschdijk enkele instortingen, tot op heden drie dooden, aantal gewonden vermeedelijk dertig. Vraagt hulp.

21.02 Door H.L.D. 50-man ingezet van N.A.D. op Fellenoord - Boschdijk.

21.08 Fellenoord te veel publiek "plaats ongeval".

21.10 C.P.O. Willemsplein meldt: Brand uitgebroken Willemsstraat 6.

21.10 Vrijwillige Brandweer ingezet.

21,10 8 man politie ingezet Fellenoord voor verwijdering van publiek, met kracht optredend, eveneens ingezet OD. personeel VP. Eindhoven.

21,17 C.P.O. Fellenoord vraagt vervoer gewonden.

21,18 GD.-wagen Tongelre ingezet met ploeg-

21.19 Politie Vught niet te bereiken,

21.20 Weer contact met VP. Woensel via Politiepost.

21.25 Aan C.P.O. Fellenoord: eventueel overtollig personeel inzetten voor afzetting Demer tegen opdringend publiek (krachtig optreden).

21.30 Twee autobussen beschikbaar gesteld voor N.A.D.

21.30 Helmond zal zes man met Inspecteur sturen naar Eindhoven

21.30 Bericht aan C.P.O. Fellenoord: Heeft U al een onderzoek ingesteld naar blindgangers? Het blijkt dat dit reeds is geschied, evenwel niets gevonden.

21.35 Met Centrale Keuken geen gehoor, Directeur waarschuwen.

21.53 C.P.O. meldt brand uitgebroken in schildersloods terrein Philips.

21.56 Motorspuit uitgerukt naar schildersloods.

- 3 -

21.58 Philips vraagt vervoer GD. op Emmasingel.
22.00 GD. Stratum naar Emmasingel.
22.05 Aan C.P.O. Fellenoord: Is afzetting in Uw rayon ook zuiden der spoorlijn in orde. Controleer of overal afzetting en bewaking intact is voor zoover noodig tegen publiek streng optreden, Nog blindgangers gevonden?
22.05 C.P.O. heeft overkompleet personeel naar Demer gezonden voor afzetting. Geen blindgangers gevonden.
22.08 Vught nog niet te bereiken.
22.09 Burgemeester op de hoogte gebracht welke mededeelde dat Beauftragte op weg was naar Eindhoven.
22.09 Branddienstspuit uitgevallen bij Philips.
22.09 BD. VP. Stratum A ingezet ter assistentie Philips voor uitgevallen spuit.
22.15 Torenwachter van Abbe Museum meldt lichtflitsen op 45 graden
22.20 Torenwachter van Abbe Museum meldt lichtflitsen op 45 graden.
22.20 Pand Gagelstraat 20 ingestort. (gemeld door ODM. Eindhoven).
22.25 GD. Gestel terug op Vakpost na eerst dooden vervoerd te hebben naar Vp. Eindhoven.
22.30 C.P.O. vraagt waar daklloozen moeten blijven.
22.32 "Don Boscohuis voor evacuatie aangewezen. Evacuatieleider Adriaans daarheen gezonden.
22.35 Instorting Gagelstraat 20 blijkt loos alarm
22.36 C.P.O. Fellenoord meldt bij Carlton en rijwielstalling Esser nog menschen onder puin Stutploegen gevraagd.
22.37 Stutploegen Gem. Werken uitgezonden.
22.40 H.B. van Politie gevraagd hoeveel man nog in reserve
22.41 Bericht H.B. beschikt nog over 13 man,ongeveer 100 man ingezet behalve OD. L.B.D.
22.50 C.P.O. Willemsplein geeft door welke perceelen vernield zijn c.q. ernstig beschadigd (zie lijst).
23.00 C.P.O. Fellenoord geeft door welke panden vernield c.q. ernstig beschadigd zijn. (zie lijst)
23.09 C.P.O. Fellenoord meldt: Gat in Parallelweg met zand gestopt ontsnapt nog veel gas.
23.10 Aan C.P.O. Fellenoord.Post uitzetten bij gedempt gat Parallelweg , rooken verboden.
23.18 Brandweer Fliegerhorst op Philips werken ter vervanging uitgevallen spuit.
23.25 Aan H.B. van Politie: zend twee rechercheurs naar V.P. Str Stratum ter indentificatie van vier lijken daarna personalia doorgeven aan H.C.P.
23.25 Torenwachter van Abbe Museum meldt lichtgloed op 37 graden
23.30 Aam H.B. van Politie: Treft maatregelen voeding personeel.
23.32 Aan alle posten : Geef berichten betreffende dooden, gewonden en vermisten direct door aan H.C.P.(zie lijst).
23.35 C.P.O. Willemsplein meldt: C.H.D.-ploegen A. kunnen inrukken.
23.35 H.L.D. laat ploegen inrukken.

\- 4 -

23.45 Aan H.B. van Politie: Zet politie van Helmond en Boxtel ter aflossing van personeel Eindhoven, dat morgenvroeg in dienst moet komen.

23.52 H.B. van Politie meldt: Op strijpschestraat 102 wordt vermist Maria van Uden, oud 18 jaar, gekleed in rooden pullover, zwarte mantel, bruin gestreepte rok, bruine schoenen, lidteeken op linker wang.

0.08 Aan VP. Stratum: zijn lijken geïndentificeerd.

0.32 C.P.O. meldt blindganger in hoek sigaren fabriek "Abonne".

0.32 Aan C.P.O. : zet straat af - hoek Gagelstraat - Paralelweg.

0.33 Tuschen de lijn Valkenswaard en Best liggen vermoedelijk bommen. Op last van een Duitsche instantie is deze lijn tot nader order buiten bedrijf gesteld. (Bericht van Station Eindhoven).

1.30 Aan C.P.O. Willemsplein: Kunt post opheffen, verdere regeling zal van H.B. van Politie plaats vinden.

1.30 Aan C.P.O. Fellenoord: Kunt post opheffen, verdere regeling zal van H.B. van Politie plaats vinden.

4.06 Brand Willemsplein (OD-man).

4.08 Brandspuit ingezet. (motor).

6.55 Alle spuiten inrukken, behalve één, die ter bewaking blijf

10.00 Bewaking Philips'werken opgeheven, vervangen door Philips'personeel.

B R I S A N T B O M M E N.

Afgeworpen werden ~~32~~ 33 brisantbommen waarvan 5 blindgangers (deze intusschen onschadelijk gemaakt, geen zijn tot explosie gebracht moeten worden).
Hiervan vielen op de Philips' werken 14 brisantbommen waaronder 3 blindgangers. Op de stad kwamen terecht 19 brisantbommen waaronder 2 blindgangers 6 bommen vielen op reeds bij een vorig bombardement vernielde woningen.

B R A N D E N.

Behalve de branden bij de N.V. Philips, brak slechts één brand in de stad uit en wel in Willemsstraat 6.
Door de beroepsbrandweer werden ingezet 1 autospuit, 4 motorspuiten en een autoladder bij de N.V. Philips; 2 motorspuiten werden ingezet bij pand Willemsstraat 6.
De N.V. Philips heeft gewerkt met drie auto spuiten.
Een spuit werd ingezet door Fliegerhorst Eindhoven.
Die voor nadere bijzonderheden rapport H.B.D.
Brand-of phosforbommen werden niet aangetroffen.

920. Bommen en branden.

EVACUATIEPOST.

Op heden bevinden zich nog op Evacuatiepost " Don Bosco" 12 gezinnen van H. Geeststraat - 6 - 8 - 38 Willemsstraat 43 B. ; Binnenpad 48 - 52 - 56 - 58 - 60:; Fellenoord 41; Lijmbeekstraat 428 en Boschdijk 417; bestaande 41 personen.

De bewoners van de verdere zwaarbeschadigde perceelen hebben zich onderdak verschaft bij familie en kennissen.

GEWONDEN.

Nog verpleegd in Ziekenhuizen:

Jansen Willij	Gagelstraat 94	
Verhoeven Mies	Fellenoord 24	
Kampers Frans	Strijpschestraat 47	
Dinter Chr. v.	Hastelweg 24	(ernstig)
Swinkels Martinus	Locomotiefstraat 28	(ernstig)
Stratum v. Annie	P. Hendrikstraat 38	
Lepper de Christina	Fellenoord 15	(ernstig)
Lepper de P.	Fellenoord 15	(ernstig)
Hendriks Gertruda	Harmoniestraat 4	(beenaf)
Kessel van Annie	Heuvelstraat A 139	St. Oedenrode
† Berg v.d. Petrus	Margrietstraat 24	
Vloed v.d. W.	Zwembadweg	
Zeeland v. Wilhelmina	Mathildelaan 31	
Rijbroek Nic.	Geldropscheweg 80	
Serton Jac.	Biesterweg 49	
Pot van de L.	Willemsplein 2	

921. Evacuatie en gewonden.

† † †

Gedenk in uw Gebed

Maria Petronella van Uden

geboren te Eindhoven 20 October 1925 en aldaar overleden 30 Maart 1943 tengevolge van een bomaanval.

De Heer heeft gegeven; de Heer heeft genomen. Wat God doet is welgedaan. De Naam des Heren zij gezegend in eeuwigheid. Onnaspeurlijk zijn de wegen Gods, ondoorgrondelijk Zijn Raadsbesluiten. Maar wij weten, dat hij de mensen lief heeft ... Zo groot is de liefde Gods ... om hunnentwil ... Zoon niet gespaard heeft, maar voor het heil van de mensen heeft Hij Hem overgeleverd aan vernederingen, pijnen en smarten en tenslotte aan den dood des kruises.

Een sterk geloof in de liefde, de goedheid, de barmhartigheid van God troost en bemoedigt ons, als bitter leed ons treft.

Mijn dierbare ouders: zo plotseling en onverwacht ben ik van u heengegaan. God heeft dit zo gewild! Onderwerpt u aan Hem! Zoekt bij Hem uw troost! Ik dank u voor het vele goede, dat gij voor mij deedt. Moge God u daarvoor zegenen! Dat zal ik aan Hem vragen in den hemel. Ik zal u nooit vergeten!

Dierbare broers: laat ons elkander indachtig zijn. Bidt gij voor mij. Ik doe het ook voor u. Door onderlinge liefde moeten wij met elkaar verenigd blijven. God moge allen zegenen die mij genegen waren.

MIJN JEZUS, BARMHARTIGHEID.
300 dag. afl.

Jan van Os, koster, Strijp K 857

922. Een van de bidprentjes.

De slachtoffers

Slachtoffers bombardementen binenstadsparochie Eindhoven

Bombardement 31 maart 1943 op Philips Emmasingel.

W. F. M. van Stratum geboren. 18.03.1924 te Eindhoven, wonende Pr.Hendrikstr.

C. H. Sanders geboren 04.11.1884 te Arnhem, wonende Wilhelminaplein 2

J. M. Sanders-Eijkemans geboren 14.04.1881 te St.Mich.g., wonende Wilhelminaplein

J. Koene geboren 1919 te Wormerveer, wonende Wilhelminaplein 2

T. J. Koene-Vroegh geboren 02.02.1921 te Wormer, wonende Wilhelminaplein 2

923. Lijst onder voorbehoud.

Hierbij geven wij
kennis van het over-
lden van onze lieve
dochter en Zuster

MIEN

oud 23 jaar.
C. C. v. d. Weerden
M. Th. v. d. Weerden-
v. Someren.
van Vlokhoven-
v.d. Weerden
en Kinderen.
Deegags-v.d. Weerden
en Kinderen.
.. en Verloofde.
..ans en Verloofde.
..Antoon.
..Bep.
..Herman, Verloofde.
..dhoven, 30 Mrt. '43.
..straat 130.
De Uitvaart en be-
grafenis waartoe U be-
leefd wordt uitgenoo-
digd zal plaats hebben
Zaterdag 3 April om
.. uur in de kerk van
H. Theresia, Strijp.

Heden overleed voor-
zien van de H. H. Sa-
cramenten der Stervenden
mijn innig geliefde
.. en der kinderen
zorgzame Vader

Petrus Adrianus Haans,

Echtgenoot van
Anna Maria Staals.
in den leeftijd van 40 j.

Uit aller naam:
Wed. Anna Maria
Haans-Staals.
Ria.
Gerard.

Eindhoven, 1 April 1943
.. Speijkstraat 30.

De Uitvaart zal plaats
hebben Zaterdag 10 uur
in de parochiekerk van
St. Paulus (Woensel).
Bijeenkomst 9.30 uur
aan het sterfhuis.
De Rozenkrans zal ge-
beden worden op Don-
derdag, Vrijdag en Za-
terdag te 6.30 uur in
de Parochiekerk van
St. Paulus.

..4. Enkele slachtoffers
van de aanval.

925. Het graf van Mien van Stratum. De auteur nam deze foto in 2002 op het Stadskerkhof.

S L A C H T O F F E R S.

De volgende dooden werden geborgen:

No. 1	Bloemsma	Hillechie	J.v.d. Biltstraat 4	geb.	18/10'22	Emmen
2	Bloemsma	Janke	J. v.d.Biltstraat 4	"	12/ 3'30	Emmen
3.	Sanders-Eijkenmans J.		Willemsplein 2	"	11/ 4'84	St. Michiel-Gestel
4.	Esser Wilhelm		Christinalaan 6	"	15/ 1'41	Eindhoven
5.	Pulpen Gerhard		N. Bogert 21 A.	"	2/ 8'08	Duisburg
6.	Gemert v. Wilhelmina		Christinalaan 6	"	22/ 6'26	Boxmeer
7.	Esser van Gemert M.		Christinalaan 6	"	10/10'12	Beugen
8.	Hoppe van Henricus		Leliestraat 8	"	8/12'20	Eindhoven
9.	Meijlaars Cath.		Varenstraat 73	"	14/ 1'20	Eindhoven
10.	Rietbergen M.		S.v.Wurtenb.str.54	"	29/ 6'78	Leiden
11.	Sanders Cornelis		Willemsplein 2	"	4/11'84	Arnhem
12.	Stratum van Wilhelmina		P. Hendrikstraat 38	"	18/ 3'24	Eindhoven
13.	Uden van Maria		Strijpschestraat 102	"	20/10'24	Eindhoven
14.	Koenen- Vroegh T.		Willemsplein 2	"	2/ 2'21	Wormer
15.	Zonneveijlle Jacob		Waterroosstraat 24	"	26/ 8'13	Zuid Zande
16.	Polen van J.		C.Bloemmaertstraat 5	"	6/12'98	Emmen
17.	Weerde v.d. Wilhelmina		Zeelsterstraat 13	"	3/ 6'19	Beesd
18.	Haans P.		V.Speijkstraat 30	"	12/ 9'02	Heeswijk
19.	Lepper de Henrica		Fellenoord 15	"	25/ 4'41	Eindhoven
20.	Berthold J.		H. Reinoldsingel 131 te Venlo	"	26/ 4'20	Venlo
21.	~~Esser M.~~ v. Gemert Anna Maria		Christinalaan 6	"	~~10/10'12~~ 27/9 '20	~~Beugen~~ Eindhoven
22.	Nog onbekend (vermoedelijk Mr. Koenen)					
23.	Esser Henrica M.		Christinalaan 6	"	9/12'37	Eindhoven

926. Slachtoffers en gewonden (aut: lijst onder voorbehoud).

...kstraat 38

...naplein 2

...n 2.

LIJST VAN SLACHTOFFERS, WAARVAN DOOD ABSOLUUT VASTSTAAT. 2 April 1943.

(In bedrijf omgekomenen).

NAAM	AFDEELING	GEB. DATUM	DATUM IN DIENSTTR.	ADRES	KIND. BEN. 15 J.	GODSDIENST	BIJZONDERHEDEN	[illegible]
1. WILHELMINA G. VAN DER WEERDEN.	Schoonmaakdienst (Polikliniek)	3. 6.19	10. 9.38	Geolsterstraat 130	–	R.K.	Was werkzaam in Polikliniek, heeft dekking gezocht voor of naast huis Hoogenbosch en is daar getroffen door inslag bom voor huis Elias. Begrafenis Zaterdag 3.4.43, 9.30 uur St.Theresiakerk. Directie-krans besteld. Dr. Burger ingelicht.	Verder nog bij [illegible] 1 ongetr. [illegible] ongetr. [illegible]
2. J.A.ZONNEVILLE	Radiobuizenfabriek (Afdeeling 407)	26. 8.13	6.10.36 (daarvoor driemaal)	Waterroosstraat 24	1	N.H.	Werkte op afdeeling aan reduceerovens. Heeft blijkbaar zich naar Sing-Sing willen begeven, doch is daar, voordat hij in een schuilplaats was, door terugslag van ontploffende bom gedood. (Onderlichaam weggeslagen.) Kind Jacob geb. 1.8.38. Begrafenis Vrijdag 2.4.43, 14 uur van huis. Directie-krans besteld. Ir.Tromp ingelicht.	Verder nog bij [illegible] Vader, J.Zonneville, [illegible] 14.4.06, [illegible] materen, [illegible] 41, en 3 [illegible] ongetr. [illegible] ongetr. [illegible]
3. J.van POLEN	Radiobuizenfabriek (Afdeeling 401)	6.12.99	~~[illegible]~~ 17.6.15	Corn.Bloemaertstraat 5	1	N.H.	Moest om 20.30 uur beginnen, doch was vroeg op zijn werk. Juist toen hij arriveerde werd hij door inslaande bom ernstig verwond. (Hersenschudding). Leefde bij aankomst in Binnengasthuis nog, maar overleed spoedig. Kind Wander Fr. geb. 1.1.36. Begrafenis Zaterdag 3.4.43, 12 uur van huis. Directie-krans besteld. Ir.Tromp ingelicht.	

GROEP B. (Philips werknemers of vrouw, buiten het bedrijf omgekomen).

NAAM	AFDEELING	GEB. DATUM	DATUM IN DIENSTTR.	ADRES	KIND. BEN. 15 J.	GODSDIENST	BIJZONDERHEDEN	[illegible]
1. H.H.van HOPPE.	Philitefabriek (Afwerking).	8.12.20	27. 8.37	Leliestraat [illegible]	–	R.K.	Begrafenis Zaterdag 3.4.43, 9.30 uur St.Gerardus-Majellakerk. Directie-krans besteld. Ir.Knipscheer ingelicht.	
2. [illegible] BLOEMSMA.	Ontsp. & Ontsmalen	10.10.23	16. 2.42	Jan v.d.Bil [illegible]r.4	–	P.C.	Is verongelukt tezamen met haar jongste zusje Janke Jacoba, geb. 12.3.30. Begrafenis Zaterdag 3.4.43, 14 uur van huis. Directie-krans besteld. Ir. den Hertog ingelicht.	Verder nog bij [illegible] Vader, J.[illegible] 10.10.97 [illegible] parateur.
3. P.A.[illegible]	Trekstoenenfabriek	12.9.02	2.11.32	van Speykstraat 10	2	R.K.	Fietste op Fellenoord en werd zwaar gewond door daar inslaande bom. Heeft tot circa 23 uur nog geleefd, is toen in Binnengasthuis overleden. Kinderen Maria S., geb. 15.8.35 en Gerardus S., geb. 30.11.39. Begrafenis Zaterdag 3.4.43, 10 uur St. Pauluskerk. Directie-krans besteld. Ir.Lokker ingelicht.	
4. Echtgenoote van ~~Mn bijna zeker ook~~ J.KOSSE	Techn.Dienst Holl.	13. 4.18	25.10.38 (daarvoor eenmaal)	Willemsplein 2	–	Ger.	Woonde Willemsplein 2 boven. Huis door voltreffer geheel vernield (zie groep C 2a/b) Vrouw is spoedig gevonden, man 2.4.43 's middags nog niet, [illegible]. Begrafenis vrouw Zaterdag 3.4.43, 16 uur vanaf Julianastr. 39, zoo mogelijk wordt man dan ook begraven. Directiekrans besteld. Ir. ver Broeze ingelicht.	

LIJST VAN GEWONDEN.

GROEP A. (In bedrijf getroffenen)

NAAM	AFDEELING	LOONS-NR.	GEB. DATUM	DATUM INDIENSTTREDING	ADRES	KIND. BEN. 15 J.	GODSDIENST	BIJZONDERHEDEN	[illegible]
1. NICOLAAS G.HAGOORT	Techn.Bedrijven Strijp	5514	3. 8.97	23. 4.28	2e Lieve de Keyl.3	4	P.G.	Kogel door long.	[illegible]
2. MANNUS M.H.BUIJING	Techn.Bedrijven Strijp	31480	18.4.06	18. 5.42	Geolsterstr.337	1	N.H.		[illegible]
3 GERARDUS J.KOLE	Fitterij Strijp	31105	6. 4.03	12. 7.37	A.v.Cortenbachstr.71	2	R.K.	Zoon H.Lognr.2323 werkt op N.T.F.	[illegible]
4. [illegible] [illegible]	Radiobuizen	B.A.7701	12.10.03		Gemalrijken 43	3	R.K.		[illegible]

927. Lijst slachtoffers vanuit Philipsbedrijf

Hr. Kroontje, politie agent, 1943; 38 jaar

(Oude spelling gehandhaaft)

En laat nu Dinsdag laatstleden, weer enige vliegtuigen over komen. Plotseling over Eindhoven. Of beter gezegd: DOOR Eindhoven. Want ze vliegen zo laag, dat iemand op straat lopende, met een flinke polsstok de mannen in het vliegtuig had kunnen raken. Ze vlogen n.l. tussen de straten door. Voorbijgangers durfden niet te blijven staan, lieten zich pardoes languit op straat vallen in de modder, ongeacht de kleding die ze aanhadden. En... ze gingen voorbij... Even plotseling als hun komst. Alweer, zonder luchtalarm.

Dat dit alles sterk enerverend werkt, laat zich verstaan. Om slechts enige voorbeelden te noemen: Een bom sloeg in het Natuurkundig Laboratorium, verwoestte enige, daar tegenoverliggende huizen. In een hiervan, werd van een zoon, een arm afgerukt. Daar het huis verbrand is, is de familie als eenlingen verstrooid. De moeder is zodanig verstrooid, zenuwziek, dat ze niets of niemand meer herkent, zelfs niet haar eigen kinderen... Vertelde mij haar dochter. Anderen, vooral kinderen, beginnen meteen te gillen als vliegtuigen over komen. Speciaal de straten naast en tussen de fabrieken lopen dan leeg. De mensen hollen ogenblikkelijk de weiden in.

De persoonlijke belevenissen van ons waren de volgende:

Jopie was in knapenvereeniging. Ze waren losgelaten en meneer klom op 't dak, vanwaar hij de brand bij Philips fijn kon zien. Rees en de beide meisjes waren thuis. Ze zag een Duitsch vliegtuig, achtervolgd door twee Britten. Hij vloog zoo hard hij kon, terwijl de achtervolgers op hum vuurden. Een koddig gezicht, zei ze, terwijl ze in lachen uitbarstte. Zijn vlucht mocht niet baten: hij werd neergeschoten. Inmiddels knapten de anderen het bombardement op. Zelf was ik in een Kringvergadering der Mannenvereeniging in Gestel. Gebouw Rheoboth. Het was 20.10. Tijdig het openingsgebed. Plotseling een oorverdoovend lawaai. Bommen, geschut, Dit duurde enige minuten. Waarop de voorzitter maar zweeg met bidden. Men kon hem toch niet verstaan. Tot tenslotte er eentje zei: "Mannen, we moeten dekken." De meesten deden dit. Zelf liep ik naar de ramen. Om te zien. De vorige keer, met het Sinterklaasbombardement was ik er zoo kaal afgekomen, omdat ik toen ik de cel zat, dat ik er nu wel eens iets van wilde zien. Nu was ik er ook slechts een paar honderd meter vanaf. Zij het op een andere plaats. En evenals op 6 december geen vliegtuig gezien. Wel een zee van vuur. De luchtdoelmitrailleurnesten, dewelke na 6 december weer op de fabriek waren geplaatst, spuwden vuur. Zoo hevig, als ik voordien nog niet had gezien. En nog maar eens daarna. Een week later. Toen was er tweemaal luchtalarm op één avond. Na het een poosje te hebben aangekeken, besloten we maar naar huis te gaan. Want anders mag men niet op straat, wanneer er luchtalarm is gegeven, maar nu was het nog niet gegeven. Het was te snel, te overdonderend gegaan. Zo trokken we

928. Een opname van het plein voor het bombardement. Geheel links boven is het torentje te zien van de volgende foto.

op huis aan. Door en langs de verwoestte Wilemstraat, die bezaaid lag met puin. Gebroken en verbrand huisraad. We zagen de radio-étages bij Philips branden. Juist daar, waar het de vorige maal gespaard was. Het huis van Dr. Van der Put, die de vorige maal eveneens getroffen was, waarbij hij een serre had verspeeld, was alweer getroffen. Er dwaalde een vrouw met een laken waarin beddegoed. Doodsbleek maar, zei ze: "We zijn gespaard, Goddank". Dat is de hoofdzaak.

Humoresken ontbraken ook niet. Een groote zaak, vorige maal getroffen, waarbij al zijn spiegelruiten waren gesneuveld, had maandenlang gewacht om weer spiegelruiten te krijgen, hoewel die zeer schaarsch waren. Juist vorige week had hij die ontvangen en geplaatst.

TOTAAL VERNIELD!

Schadelijsten 30-3-1943.

Willemsplein no. 1	Bijkantoor van het Alg.Ned. beheer van Onroeren de goederen.
Willemsplein no. 2	Sanders Cornelis H.
Willemsplein no. 3	Vloet van de Franciscus A.A.C.
Willemsplein no. 4	Leest van Antonius M.
Fellenoord no. 17	In gebruik als zaken pand door P. Kox
Fellenoord no. 28	Dongen van Wilhelmus
Fellenoord no. 28 A.	Carlton
Fellenoord no. 28 B.	Retera Johannes J.
Fellenoord no. 30	Wijn Hendrikus S.
Fellenoord no. 32	Gelooven van Antonius C.M.
Boschdijk no. 20	Duijx Maria TH. C.H.
Boschdijk no. 27	Klundert van de Jahannes P.M.
Christinalaan no. 4	Heuvel van de Cornelis
Christinalaan no. 6	Esser H.

ZEERZWAAR BESCHADIGD.

Fellenoord no. 34	Onbewoond
Fellenoord no. 15	Lepper de Peter A.H.
Fellenoord no. 19	Latour Wed. H.L.
Fellenoord no. 21	Latour Wilhelmina J.
Fellenoord no. 23	Hogenhout v Franciscus
Fellenoord no. 25	Peeters Wilhelmina P.A.M.
Fellenoord no. 27	Ullings Wed. P.A.M.
Fellenoord no. 29	Verhoeven Wed.
Voetbrugsteeg no. 3	Wandeel Olga Th.
Voetbrugsteeg no. 3 A.	Onbewoond
Willemsplein no. 5	Paaijmans Martinus, C.
Boschdijk no. 29	Smulders Wilhelmus C.P.
Boschdijk no. 31	Bruggen van der Leo H.B.
Willemsstraat 29	Hoogenbosch Dr.
Willemsstraat 4	Hart Meindert
Willemsstraat no. 6	Burgt van der Johannes H.A.J.
Willemsstraat no. 16	N.V. Philips r Gloeilampenfabrieken.
Lijmbeekstraat no. 422	Sieben Geertuda C.M. geb. van Eeten
Lijmbeekstraat 427	Passon Johanna
Parallelweg no. 1	Grüter Joannes P.H.
Emmasingel no. 1	Vesten H.
Binnenpad no. 46	Klassens Johannes M.
Binnenpa d no. 48	Onbewoond
Binnenpad No. 50	Evers Hendricus M.
Binnenpad no. 52	Bierings Gerardus
Binnenpad no. 54	Nijs Jacques
Binnenpad no. 56	Vrielink Goosen
Binnenpad no. 58	Heijden van der Laurentius G.
Binnenpad no. 60	Moosdijk van de Hendricus W.L.
Binnenpad no. 62	Heijden vander

Licht beschadigde.

Fellenoord - Boschdijk - Oude Bogert - Lijmbeekstraat - Willemsstraat - H. Geeststraat, in totaal ongeveer 60 perceelen.

Glas en pannenschade.

Over het geheel verspreid ongeveer 500 perceelen.
De glas en pannenschade in Marktstraat en Nieuwstraat liggen ver van het gebombardeerde project doch de dekking door huizen komt op bijgaande kaart niet tot uitdrukking, daarbij het vorige bombardement de Demer totaal is vernield.

Nu lagen ze op straat, maar...in scherven.
Het verband uit de Philips Kliniek hing lustig in de boomen te wapperen. Heele lange slierten. Tegelijk met de gordijnen.
Uit een der huizen was de linnenkast verwoest, vodden lagen tusschen het puin. De Nederlandse vlag, in tweeën gescheurd, lag voor een deel te wapperen over de heg, terwijl een ander deel op het puin lag, gedeeltelijk onder en boven het puin. Dat nu toch de ruïne tooide...

329. Dit pand aan het Willemsplein (Wilhelminaplein) werd volledig verwoest.

Heer G. van Nimwegen, Medewerker Kadaster Eindhoven

(Oude spelling gehandhaafd)

Dinsdag 30 maart 1943
Z.W. regenachtig, 's namiddags opklarend. Britten hebben vannacht Berlijn en Bochum in het Ruhrgebied aangevallen. Drie en dertig bommenwerpers worden vermist. Gisteren overdag is de haven van Rotterdam weer aangevallen en Albertville in Frankrijk. Vanavond om ± 8 uur was ik in de tuin bezig met zaaien van worteltjes toen het afweergeschut plotseling bogen te vuren, vooral lichtspoormunitie. Eerst dacht ik dat het weer een oefening zou zijn omdat ze vanmiddag tegen 12 uur ook aan 't knallen waren, maar daar zag ik in de richting van Stratum heel laag enkele toestellen overvliegen. Ze leken veel op de Duitse Heinkels. Drie zag ik er. Het zal me eens benieuwen waar dat op gemunt was. Luchtalarm werd geblazen toen ze weg waren. Vandaag in de krant nieuwe verordeningen voor de Joden. Ze mogen niet meer verblijven in Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg Zeeland. Joden, die daar wonen, moeten zich melden aan het concentratiekamp in Vught. Album van Smaling verkocht aan Boelhouwer voor f11,00. Heb f 3,50 verdiend. Kwart voor elf naar bed.

Woensdag 31 Maart 1943
Z.W. flinke wind. Afgelopen nacht geweldige storm en regen. Gisteravond kwart over acht Engelse aanval op Philips. Vannacht om 3 uur brandde het nog. Gebouwen op de Emmasingel en in de Willemstraat geraakt. Ook bommen op Fellenoord en Willemsplein (Wilhelminaplein). Het waren vermoedelijk tussen 10 en 20 toestellen. Vandaag werd verteld dat er 27 slachtoffers zijn gevallen. In de kranten werd er natuurlijk met geen woord over gerept. De heren hebben het zeker nog niet van de paplepel afgelikt wat er in de krant gezet mag worden. Vanavond bij P. Nouwen in de Hieronymus Boschsstraat (Wilhelminastraat) geweest voor aansluiting bij zijn tennisclub. Kan a.s. Zaterdag al beginnen, maar dan gaan we waarschijnlijk naar Veghel 2 x per week wordt gespeeld, n.l. Woensdag en Zaterdag na 6 uur. In de namiddag naar Tongelre geweest. Koppel geweest. Elf uur naar bed.

Bron: Dagboek Hr. Van Nimwegen 23-01-1943/28-01-1943

Anoniem

Zij was onderweg naar Mercator. Toen de aanval begon vluchtte ze via Fuutlaan, langs het geschut, via Brugstraat naar de Boschdijk. Er kwamen 2 meisjes van Bloemsma om. Ze wilden de betonnen schuilkelder in bij de Woenselse overweg.

Heer Van Cleef, Brandwacht, 1943; 40 jaar

Op de Sing-Sing, geb. El bij Philips Emmasingel stond geschut, een z.g. vierpijper en er stond een

groene keet bij als onderkomen voor de bemanning. In de pauze zag hij wel eens meiden met een fruitmand naar boven gaan.

Hr. Verheijden was op die avond op de Wal. Op geb. E.H., nu Witte Dame, knetterde het luchtafweer toen de aanval begon. Ergens in een brandgang in de Willemstraat bevonden zich 2 jongens en 2 meisjes. Ze werden alle 4 gedood. Oorzaak ingeklapte longen door de luchtdruk. Bij een meisje lag nog een steen op haar been van 40 cm. x 40 cm. De LBD was actief met de bakfiets.

Heer Boon, Drentsdorp, 1943; 12 jaar

Op die avond speelden we op de Kraaiendijk nabij de Tennisclub H.T.CvC. Wij waren ook daar de ballenrapers. Je kon er 10 of 15 ct. Mee verdienen.

930. De Fellenoord opnieuw getroffen. Op de hoek geheel links Jamin. Links ervan vishandel Verhoeven en daarnaast links schoenenzaak Vullings.

Er kwamen plotseling Mosquitos uit het Noorden over het landgoed van Philips. Bij de grote klok gingen de bommen er uit. Ze moesten optrekken en een jongen riep, "Oh God, Oh God, ze gooien ons huis kapot!"

Mevrouw G. Heijligers-Wooning, Fred. Van Pruisenweg 21, 1943; 11 jaar

Het was in de vroege avond, het was nog licht (± 19.30 uur?) en we speelden met de kinderen uit de buurt voor ons huis midden op straat ongel stikkertje (!). Wederom scheerden de vliegtuigen over onze hoofden vanuit de richting vliegveld (aut: ze kwamen deze keer uit het Noord-Oosten). Roodgloeiende kogels vlogen over ons heen en een er van zag ik door het dak van ons huis gaan. Alle kinderen vlogen richting huis. We duwden zo hard tegen de voordeur aan, dat mijn moeder deze niet open kon krijgen. Het schieten en bombarderen was volop aan de gang en wij stonden nog gillend van angst buiten! Nog steeds breekt het angstzweet uit als er een vliegtuig laag over komt en ook schrik ik ieder eerste maandag van de maand als de sirenes gaan loeien, iedere zenuw in m'n lichaam doet dan pijn.

Heer W. van Amerongen

Op die avond zag ik een groepje Mosquito bommenwerpers op ongeveer 1000 meter hoogte in oostelijke richting over Noord Eindhoven vliegen ter hoogte van het Minckelerplein. Er werd niet op ze geschoten. Plotseling draaiden ze boven Woensel naar rechts, waarna ze uit het noordoosten op het complex Emmasingel doken en hun bommen loslieten. Inmiddels was de Duitse afweer op de Philips toren alsnog in actie gekomen.

Hr. Van Duijnhoven woonde te Deurne en zag vanaf de Deurneseweg de Mosquito's zeer laag parallel aan de spoorlijn richting Eindhoven vliegen. Er werd geschoten vanuit de vliegtuigen en ze zwaaiden terug.
Ook **Hr. Alma** zag vanuit Villapark de vliegtuigen vanaf Helmond langs het spoor naderen.
Bij **Hr. Steuver** sloegen zeven blindgangers in het dak. Hij woonde in de Lijmbeekstraat en zag de vliegtuigen vanaf het Oosten naderen.

's Avonds om 8.15, Philips weer bommen te verduren!

Uit het verslag van Hr. P. v.d. Ploeg, Binnenzwierstraat

Een plotselinge raid. Er is luchtalarm en plotseling horen we vliegtuigen en schieten door de luchtafweer en/of de vliegtuigen. We horen bommen exploderen en we zien rook en stof omhoogkomen boven de stad. Het begint al te donkeren. De lucht die kant uit is loodgrijs. Ineens zien we lichtspoormunitie onze kant uit komen

(Fred. Van Pruisenweg) en één kogel slaat in het dak tegen de schoorsteen aan. De raid is even snel afgelopen als ze begonnen is. We gaan de straat op om beter te kunnen zien. Dat doen de buren ook. Dat is een Rijksduitser. Hij en zijn vrouw werken ergens bij een Duitse instantie. Zij mogen de straat op als wij binnen moeten zijn. Wij laten ons dan ook niet met hen in, maar we weten niet of ze soms gevaarlijk zijn en omgekeerd trachten zij zich ook op een afstand te houden. Maar nu zijn ze toch wel wat bezorgd over die lichtspoorkogel in hun dak. En daarom zijn ze blij dat ik ga kijken wat er aan de hand is in de nok. Wat houtsplinters, maar er smeult niets, dus niets aan de hand.

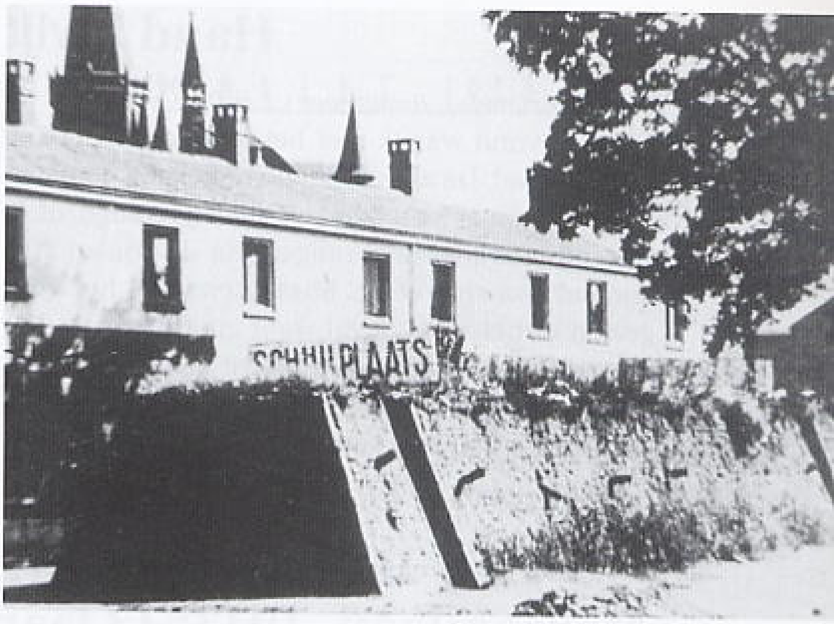

930a. De schuilkelder in de Harmoniestraat werd weer gebruikt tijdens deze aanval.

De fles jenever was nog heel

Hr. A. Reijckers, Fellenoord 18, 1943; 12 jaar

Op die dag was ik op de Fellenoord bij mijn vader houtjes aan het kappen voor de kachel. Ongeveer om 19.00 uur zei hij: "ga maar naar huis en zeg maar dat ik zo thuis ben".

Hij moest nog een boodschap doen want op 1 april was hij jarig.

Bij Antje Gruithuyzen, Boschdijk-hoek Broekseweg, een café, had hij afgesproken dat hij een fles jenever zou ophalen. Op het moment dat hij daar binnen was begon het bombardement. Hij ging in een overdekte gang liggen en kreeg puin over zich heen maar kon er toch onderuit krabbelen. Toen hij thuis kwam had hij een gekneusde enkel en een kapotte broek maar zijn fles jenever was nog heel!

Mevouw Maas-Hendrikx, Harmoniestraat, 1943; 14 jaar

Ons huis was juist weer wat opgebouwd na het bombardement van 1942. We kregen een voltreffer en ik raakte bij dit bombardement een been kwijt toen ik bij Van Dam was.

930b. Hier een na-oorlogse opname van het getroffen gebied. Nauwelijks is er nog wat te herkennen van de Harmoniestraat en de Fellenoord. Een tunnel van het Hoogspoor ligt er al. De Demer is nog niet geheel herbouwd.

Hand kwijt

Hr. H.J. Tielemans, Brandweer + L.B.D.

Op die avond was ik met het logboek onderweg naar de stad. De aanval begon toen ik bij de Woenselseovergang was. Iemand had gevraagd of ik sigaretten wilde meebrengen. Bij de winkel stak iemand een sigaret op. Misschien werd het vuur gezien of het was toeval want zijn hand werd er af geschoten. Later zag ik, dacht ik, twee étalagepoppen op straat liggen, maar het waren twee meisjes die gedood werden.

Hr. J.C. Vervoort, Marconilaan, 1943; 13 jaar

Wij woonden ongeveer 50 meter tegenover het Duitse luchtafweergeschut (FLAK). Er waren 3 opstellingen en de jongens stonden op wacht. Plotseling kwamen er 7 à 8 Mosquito's, zeer laag over de nok van de huizen. De Duitsers maakten alarm en het geschut werd vlak gezet, maar ze vlogen te laag om ze te raken.

Schade aan Philips Emmasingelcomplex

932. Plattegrond met ingetekende schade.

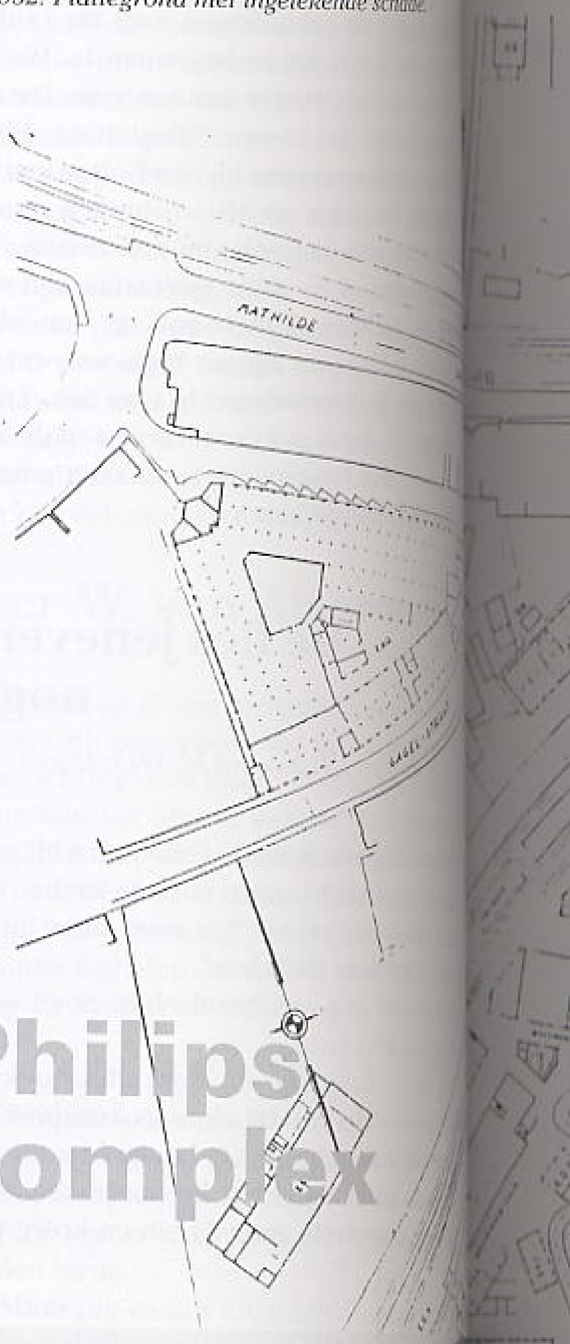

931. Een kijk op de binnenzijde van de Philips Polikliniek

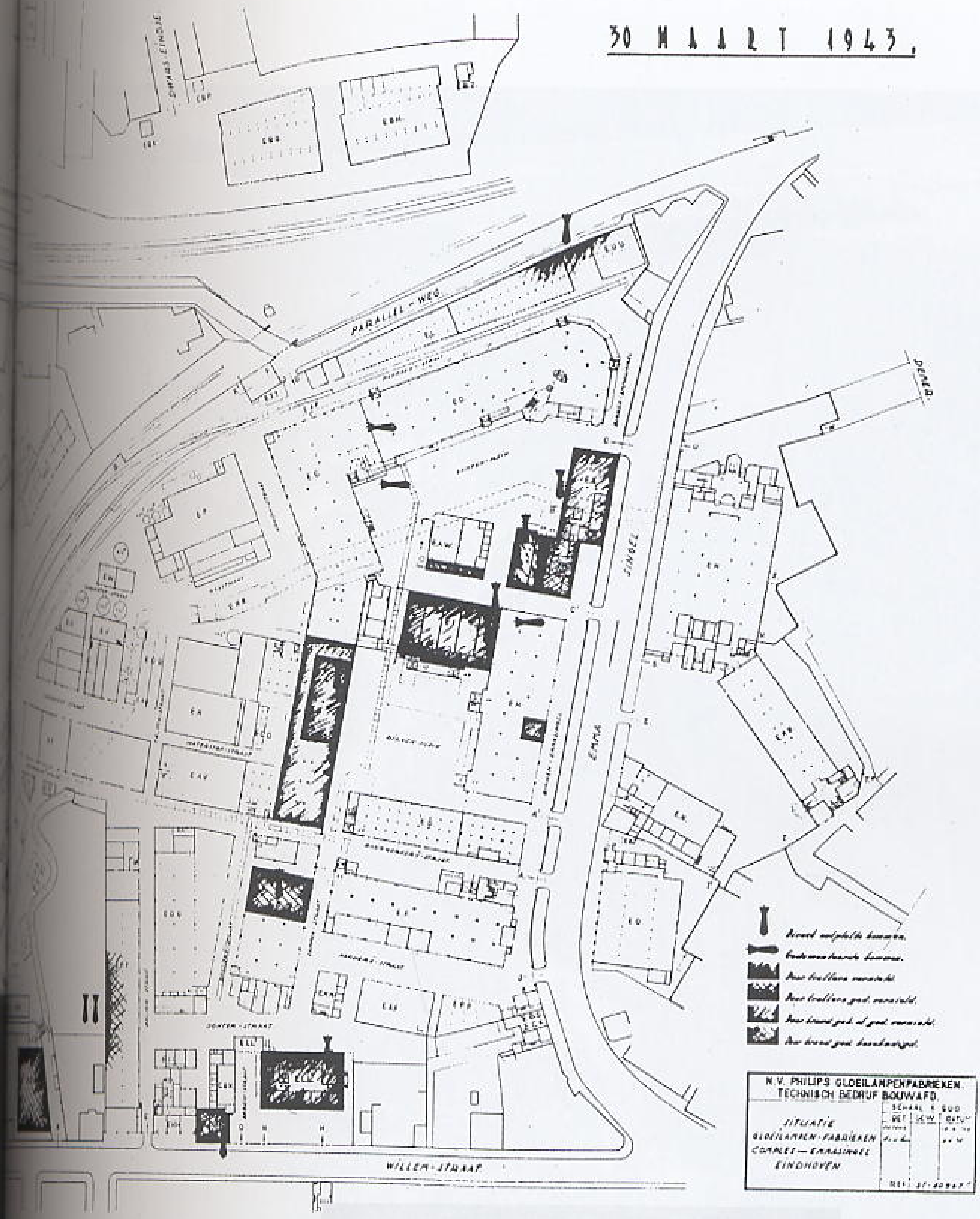

933. De Philips Polikliniek gezien van het binnenterrein.

934. Van bovenaf is de schade goed te zien. Rechts kijkt men in de Willemstraat, waar een Philipsbewaker staat.

935. Een kijk op het station vanuit de Lichttoren, geb. ED.

936. De Philips Polikliniek in de Willemstraat werd zwaar getroffen. Er wordt alweer gerepareerd. Wagens met paard en bakfietsen behoorden tot het straatbeeld.

937. Enorme schade aan geb. EI "Sing-Sing".

938. De ravage bij de "Binnenplaats" en een kijk op de verwoeste "Sing-Sing", geb. EI.

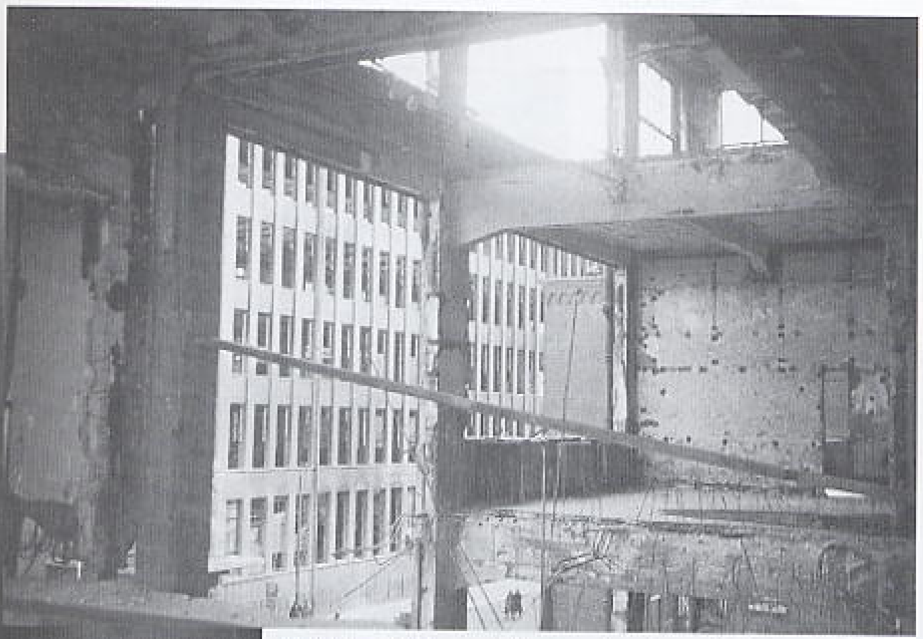

939. Een kijk op de Emmasingel vanuit de getroffen Lichttoren.

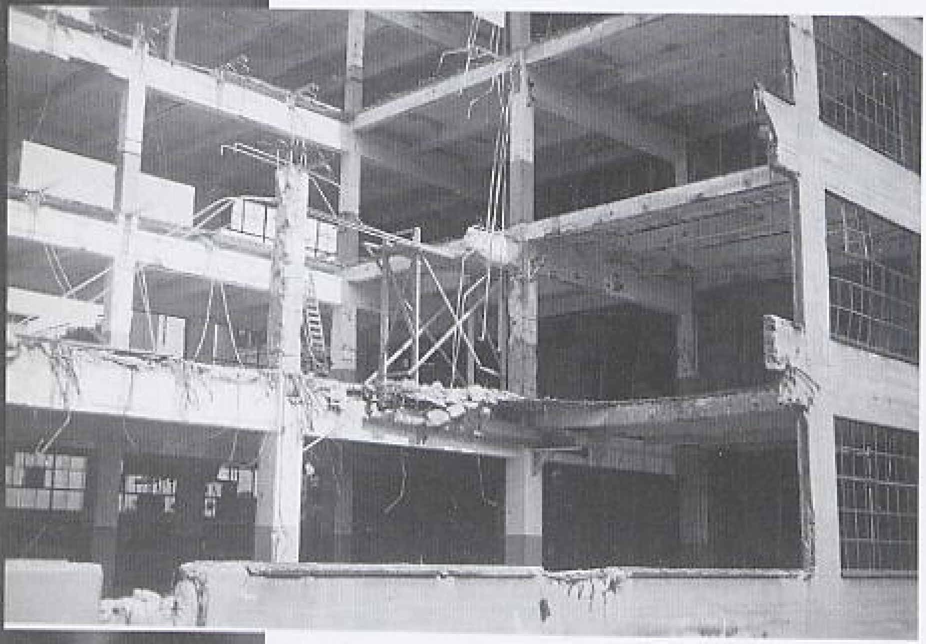

940. Schade aan geb. EH.

941. De verwoesting van de "Sing-Sing", geb. ET. Op de voorgrond de gasfabriek.

942. Nog een kijk op de vernielde "Sing-Sing".

943. Het interieur van de Philips Polikliniek. Rechts onder zijn nog de resten van wachtbanken te zien.

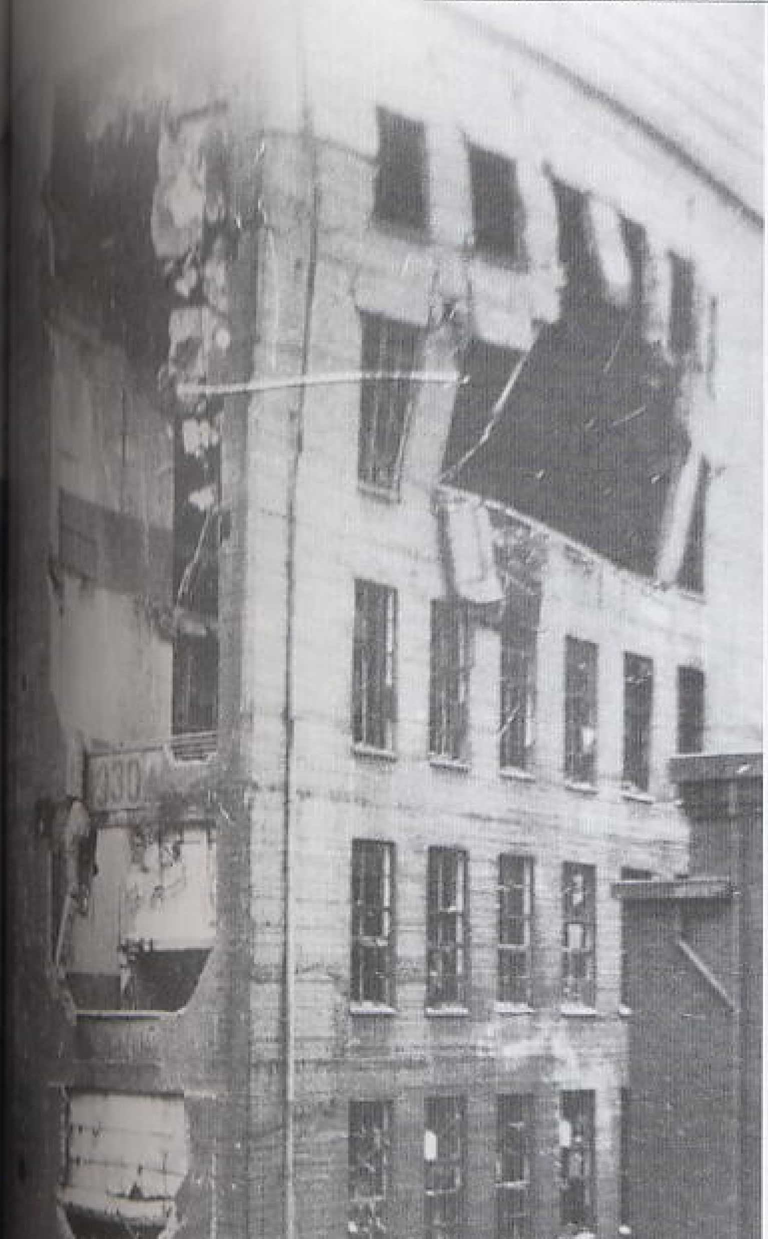

944. Er ligt nog veel puin aan de voet van geb. EH.

945. Er wordt alweer opgeruimd. Op de achtergrond geb. EB

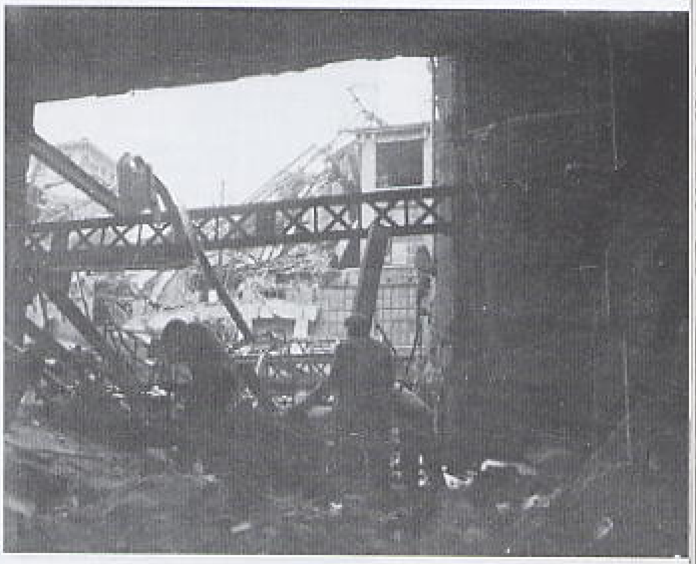

946. Op de voorgrond het oude en op de achtergrond het nieuwe Hoofdkantoor.

947. Een opname genomen over de gasfabriek, geb. EAW naar geb. EI "Sing-Sing".

948. Een blik van opzij op geb. EB.

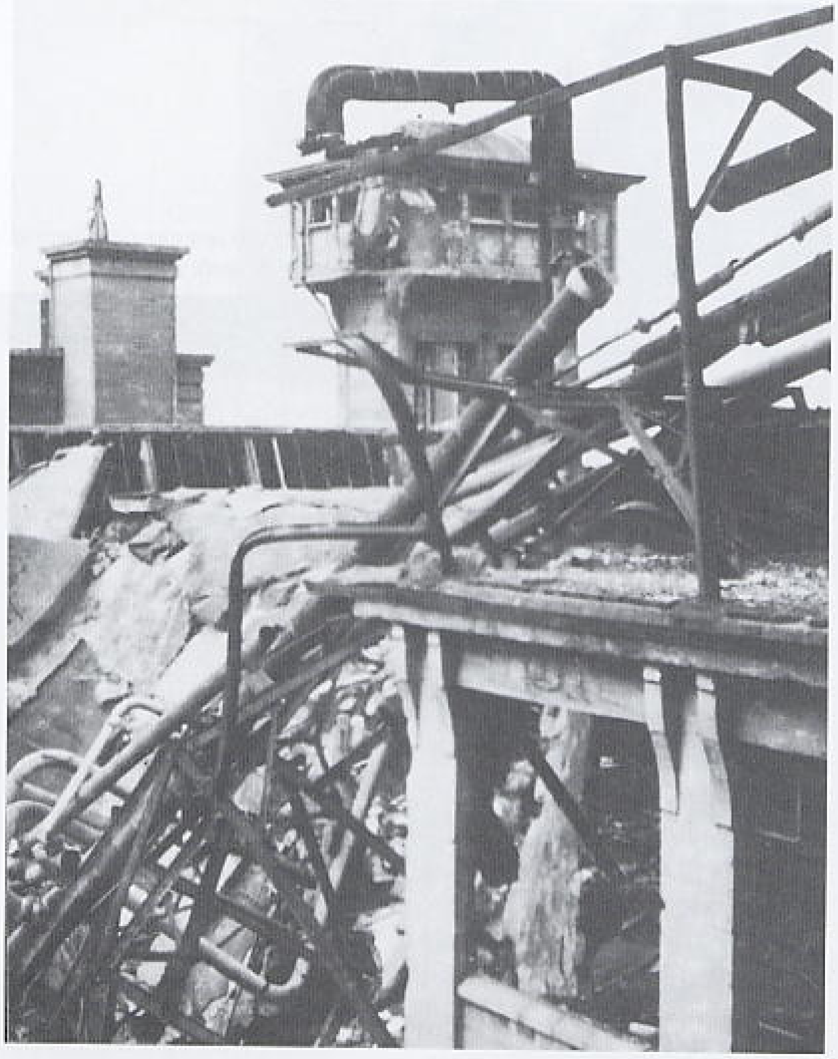

949. Gebouw EH werd flink getroffen (l). Rechts daarvan geb. EI "Sing-Sing".

950. Geb. EH.

952. Een Duitse Flaksoldaat wijst naar de trap, die de toegang is tot de Flakstelling. Op de voorgrond de verwoeste "Sing-Sing".

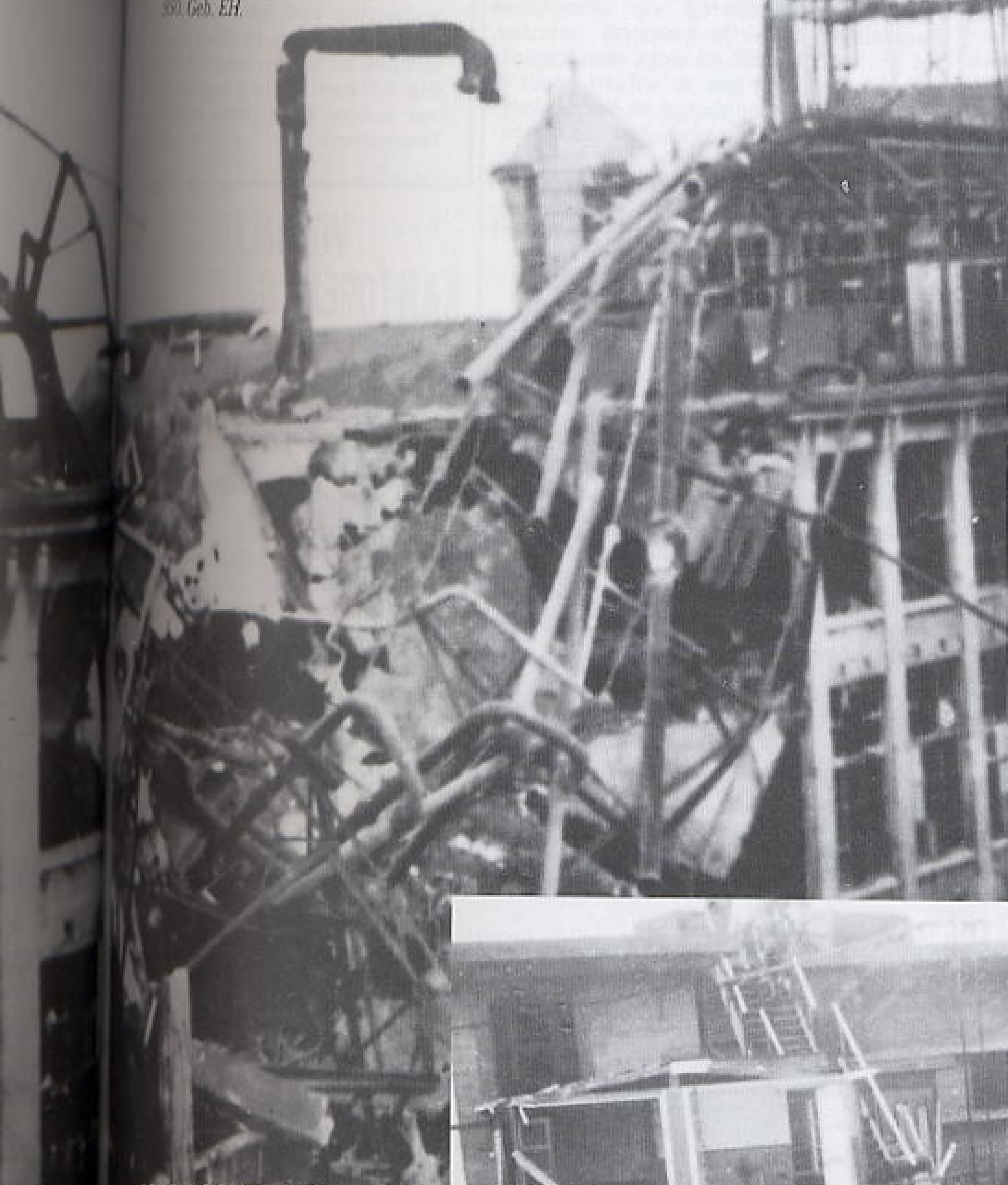

951. Ook Geb. EB werd zwaar getroffen.

953. Nogmaals het Geb. EB. Hele betonbrokken bungelen langs de wand.

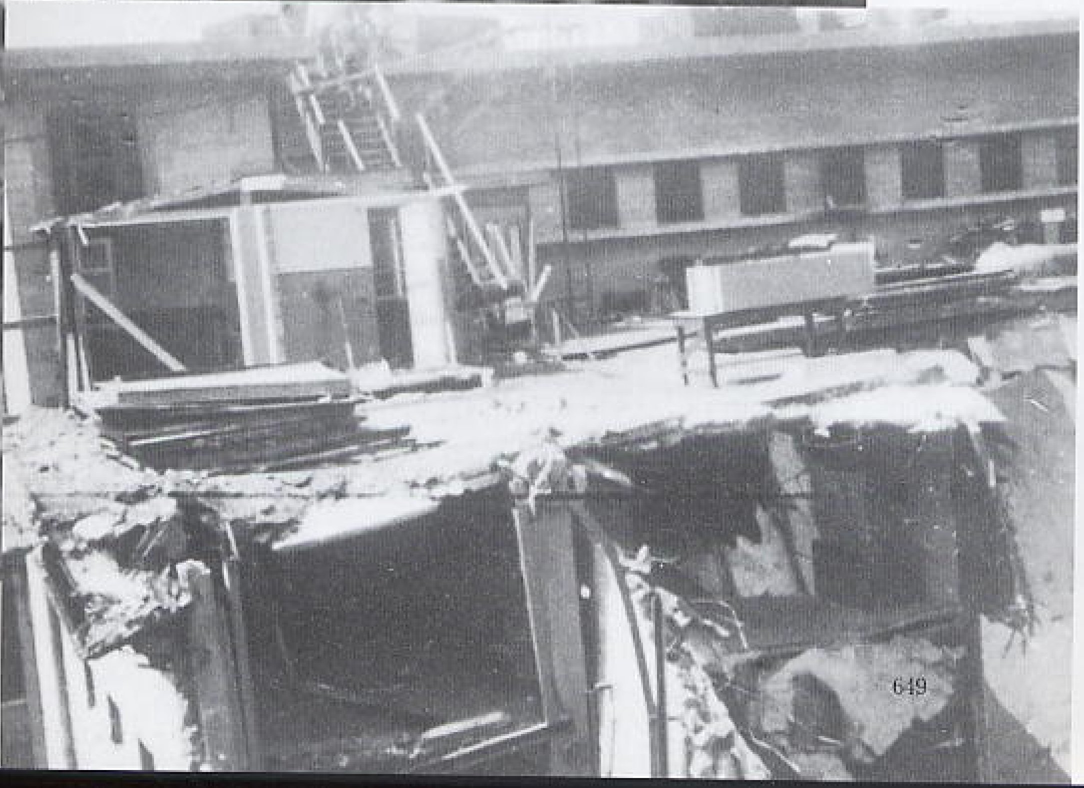

954. Geheel boven is nog het Flakgeschut te zien en links is al een barak afgebroken, die elders weer opgebouwd zal worden.

7 April 1943 · PHILIPS KOERIER

Vooralarm in fabrieken en op terreinen.

Het personeel kan de complexen verlaten.

Bij geweken gevaar zoo spoedig mogelijk terugkomen!

Mede in verband met de gebeurtenissen op 30 Maart l.l. zijn er voor de bescherming van ons personeel tegen aanvallen uit de lucht verschillende ingrijpende maatregelen genomen. Daar het van het grootste belang is, dat een ieder van deze beschikkingen goede nota neemt, drukken wij deze hier zoo volledig mogelijk af.

Vooralarm

Zoodra de Duitsche instanties een voorwaarschuwing doorgeven, zal de Philips' Luchtbeschermingsdienst in alle fabrieken en op alle terreinen vooralarm geven.

Aangezien onze alarm-installatie op het oogenblik beschadigd is, zal voorloopig op de volgende wijze vooralarm gegeven worden:

1. Complex Emmasingel en Inkoop — stoomfluiten, aanhoudende toon of sirene.
2. Complex Strijp — claxons en sirenes, aanhoudende toon.
3. Gagelstraat — met bellen of met claxons (aanhoudend)
4. Ontspanningsgebouw — met bellen of met gongs (aanhoudend).

Ieder lid van het personeel kan zich daarop óf in de aangewezen schuilplaatsen begeven óf het terrein verlaten. Op het moment van vooralarm zullen alle beschikbare poorten op de complexen Emmasingel en Strijp geopend worden. Het personeel dient de door den verantwoordelijken chef aan te wijzen poort te verlaten om opstoppingen te vermijden.

Om panieken en ongewenschte opeenhoopingen van personeel op trappen, terreinen, wegen en poorten te voorkomen dient het personeel aan de richtlijnen van de bedrijfsleiders de hand te houden.

* * *

Bij direct gevaar wordt op normale wijze luchtalarm gegeven.

* * *

Einde van het vooralarm en/of normaal alarm wordt gegeven door een aanhoudenden toon van sirenes en stoomfluiten.

* * *

Het is verboden om kleeding uit de garderobes en fietsen van de terreinen mede te nemen.

* * *

Men dient zich door de normale toegangspoorten zoo spoedig mogelijk weer naar zijn werk te begeven.

* * *

Met nadruk wordt er op gewezen, dat legitimatie- en persoonsbewijs mede genomen dienen te worden. Men drage deze dus steeds bij zich.

PERSONEEL GLOEILAMPENFABRIEK

Melden op Maandag 12 April a.s.

Het mannelijk en vrouwelijk personeel, dat buiten Eindhoven woonachtig is en werkzaam in de Gloeilampenfabriek, doch dat sedert de gebeurtenissen van 30 Maart l.l. zijn niet aan het werk is, moet zich Maandag 12 April a.s. des morgens [illegible] uur melden in de eettent aan de Emmasingel.

VOORALARM KANTOREN GAGELSTRAAT

Bij het signaal vooralarm of alarm [illegible] nen zij, die de kantoren aan de Gagelstraat willen verlaten, zich snel doch kalm naar de schuilplaats in de Gagelstraat te begeven of ordelijk via de Gagelstraat, [illegible] de Gagelstraat, Willemstraat en Strijp[illegible] straat naar de Engelbergerstraat te [illegible]

Hier kan men bij een eventueele [illegible] dekking zoeken.

Bij het einde van het luchtgevaar [illegible] waarschuwd worden, opdat een ieder [illegible] spoedig mogelijk naar zijn werk terug[illegible]

* * *

De luchtbeschermingsleiding is [illegible] alarm te bereiken via den portier [illegible] Salarisafdeeling.

VRAAG EN ANTWOORD

v. W. te Eindhoven vraagt welke leeftijds[illegible] grens er geldt bij het in dienst treden bij [illegible] afd. Luchtbescherming.

Antwoord: Bij gebleken geschiktheid [illegible] de leeftijd geen bezwaar. Aanmelding [illegible] te geschieden bij de afdeeling Arbeid.

L. P. A. v. H. te Tilburg stelt een [illegible]

Een goede raad

Het valt niet te ontkennen, dat na de gebeurtenissen van 30 Maart vele menschen de ernst van den toestand, waarin

L. B. D. Commandoposten

Van heden af is de Commandopost

955. Bericht in de Philips Koerier, 7-4-1943.

956. Mevr. M. van Vroenhoven-Van Aarle noteerde in haar dagboekje hoe er clandestien naar Radio Oranje werd geluisterd.

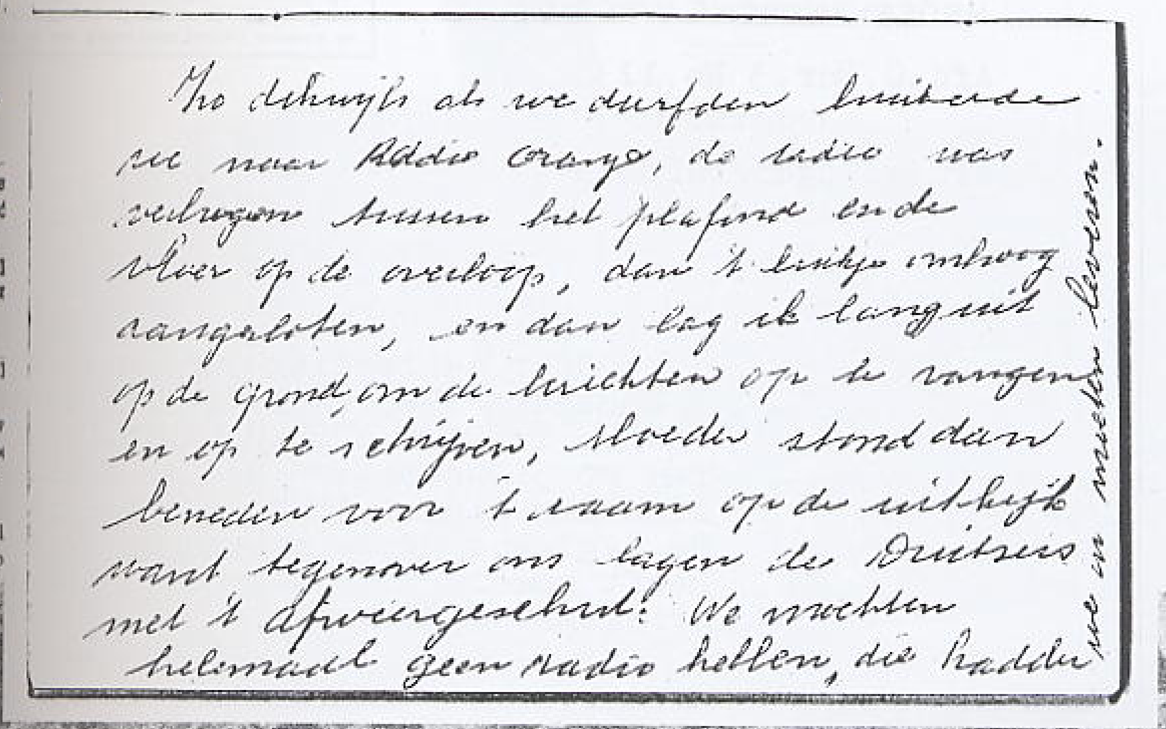

Zo dikwijls als we durfden luisterde
we naar Radio Oranje, de radio was
verborgen tussen het plafond en de
vloer op de overloop, dan 't luikje omhoog
aangesloten, en dan lag ik languit
op de grond, om de berichten op te vangen
en op te schrijven, Moeder stond dan
beneden voor 't raam op de uitkijk
want tegenover ons lagen de Duitsers
met 't Afweergeschut! We mochten
helemaal geen radio hebben, die hadden
we in moeten leveren.

957. De opname van het Emmasingelcomplex werd in een geallieerd blad geplaatst. Ze gaven met pijlen de schade aan.

'S-GRAVENHAGE, 17 December '43

COMMISSARIS
voor de belangen van de v.m.
NEDERLANDSCHE WEERMACHT

Bij beantwoording of vermelding van dit schrijven gelieve men dagteekening, afdeeling en nummer (letter) nauwkeurig aan te geven

Afd.C.Bur.3 No.113
ONDERWERP:
Krijgsgevangenschap.

Naar aanleiding van Uw verzoek van 3 December 1943, verklaar ik bij dezen, dat PETRUS.THEODOR, HUBERT VAN NIMWEGEN, geboren op 31 December 1913 te EMMERIK(D),-- zich als dienstplichtig sergeant van het 2e Regiment Genietroepen op 27 Juli 1943 heeft gemeld voor wegvoering in Duitsche krijgsgevangenschap.

DE COMMISSARIS,

AAN
Mevr.I.van Nimwegen - van de Reek
Burg.van Dommelenstraat 34
W A A L R'E.

Nr 91 cc
12000 - '43 - K 983

958. Een voorbeeld voor wegvoering arbeid in Duitsland (het bericht was vervalst!)

959. Deze merkwaardige foto die genomen is op het perron van het station van Eindhoven roept vragen op. Duitse bewapende soldaten begeleiden 2 geallieerde vliegers (links van de overspanningszuil). Links is ook een R.K. geestelijke te zien. Rechts kar met bagage. De trein is aan de kop afgedekt.... Het is moeilijk te vermoeden wat hier aan de hand is.

Apr.
Door het bombardement zijn bij Philips op het Emmasingelcomplex Duitse installaties en onderkomens vernield. Vaklieden met speciale Beschneidungen om op het terrein te mogen, zullen de reparaties verrichten. Beschlagname van Parklaan 52 waar de fam. Van Riemsdijk woont sinds hun gedwongen vertrek uit Valkenswaard. Vele dennebomen worden gekapt voor draadversperringen bij het vliegveld. De vergoedingen voor de benadeelde boeren zijn nog steeds niet geregeld.

Mei
Er wordt ook in Eindhoven gestaakt. Op het Philipscomplex worden 7 stakers standrechtelijk geëxecuteerd. Parklaan 52 is nu ingenomen door Nazi Liese, Hoofd Werkschutz en Brandweer bij Philips, met zijn bruid. Ook Major Wolk van de Ordnungspolizei zetelt daar.

Juni/Juli
Veel brandputten worden getrokken, ook op het vliegveld. Eikenburg in beslag voor de Landwacht: 2000 kg stro nodig.

Aug/sept.
Gebrek aan materiaal voor grafkruizen van gesneuvelden. Ontvreemding en vernieling bij vertrek Fliegerregiment. Scholen gevorderd voor de Reichs Arbeits Dienst.

Okt/Nov.
Major Senger eist kwartier voor 100 manschappen i.v.m. de uitbreiding van de Flakstellingen Marconilaan en Ekkerstraat. Fliegeroffizieren willen Zusterklooster waar zieke kinderen zijn. De Feldgendarmerie verlaat Parklaan 66.

Dec.
De school in de Laagstraat wordt opslagplaats voor vliegveld. Die in de Reigerlaan was bestemd voor het Distributiekantoor. Het klooster aan de Strijpsestraat moet worden ontruimd.

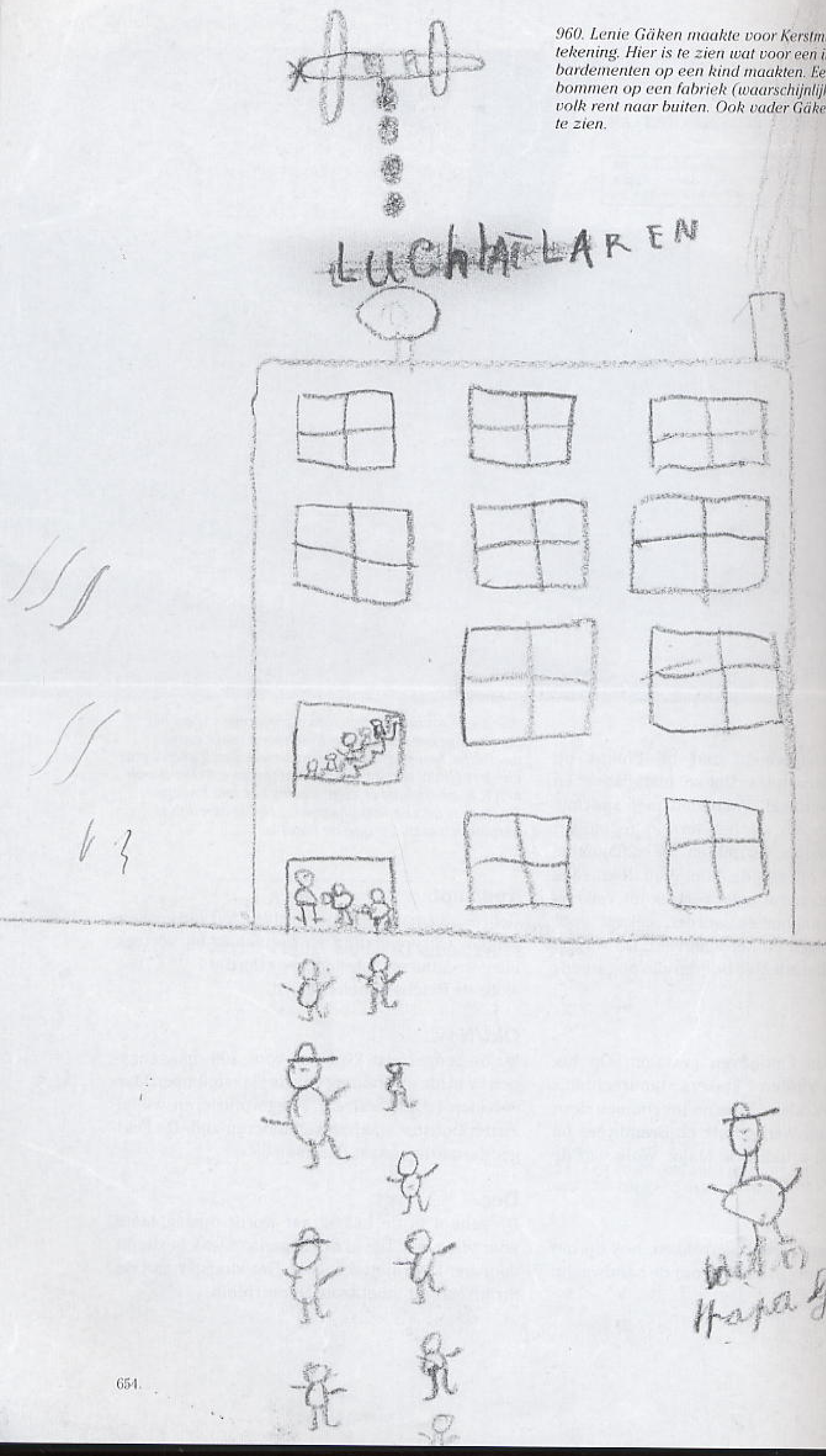

960. Lenie Gäken maakte voor Kerstmis 1943 deze tekening. Hier is te zien wat voor een indruk de bombardementen op een kind maakten. Een vliegtuig gooit bommen op een fabriek (waarschijnlijk Philips) en het volk rent naar buiten. Ook vader Gäken is rechts onder te zien.

Ik greep naar mijn been

Willy Brombach, piloot, Munster, Duitsland 1982: "Bij de inzet op 11 maart 1943 startte ik in Eindhoven met koers 315 graden naar Newcastle aan de Tyne. Wij vlogen ongeveer 20 à 50 meter over de zee, stegen aan de kust naar 3500 meter en vielen de havenwerken en een kogellagerfabriek aan. Tot aan dit tijdstip werd ik door twee nachtjagers aangevallen. Ik vloog met een boog over de stad en verder naar Gateshead. Hierbij gelukte het mij 3 andere nachtjagers, die mij achtervolgden, kwijt te raken. De zesde nachtjager doorboorde hierbij wel de motor en waarschijnlijk ook de tank. Tot mijn schrik kwam ik ook nog in een ballon spergebied, die gelukkig zo hoog was, zoals ik vloog, ca. 3000 meter, zodat ik onbeschadigd deze ballonnen kon passeren. Mij werd nu ook duidelijk waarom de laatste nachtjagers zo snel afgedraaid waren.

Toen ik de kust bereikt had ging ik direct weer op 50 meter hoogte vliegen. De benzine pompte ik van de linkse op de rechtse tank over. Zonder

961. De Duitse piloot Willy Brombach was in 1982 terug in Rosmalen en ontmoette daar zijn redder H. van Creij.

bommen en met de helft aan brandstof kon men de machine goed op de rechter motor laten draaien. In Holland steeg ik op tot 80 meter hoogte. Vlak voor 's-Hertogenbosch gaf de brandstofmeter aan dat ik nog genoeg benzine had voor een half vlieguur. Tot Eindhoven waren het echter nog maar 6 vliegminuten. Doch plotseling stopte de motor. Ik liet de machine tot 10 meter boven de grond dalen en vloog door. Daarbij heb ik ongeveer 5 bomen van een populierenrij op 5 meter hoogte afgebroken. De machine maakte nog een sprong in de lucht en viel na 200 meter plat op de grond neer. De meeste onderdelen van de DO 217 verspreiden zich daarbij over de omgeving. Ook de bemanning lag naast de motoren. Na ongeveer een paar minuten kwam ik door een stekende pijn weer bij bewustzijn. Ik had mijn scheenbeen in mijn hand. Van een kreunende kameraad nam ik

962. W. Brombach, piloot van de DO-217.

963. B. Schaaf.

964. De bemanning van de Dornier 217, v.l.n.r. B. Schaaf, M. Wittman, W. Brombach, H.G. Jendges.

het kapmes, sneed mijn broek af, bond dan zelf het been met mijn zijden shawl en met een kabel die ik kon krijgen af.
Toen ik lantaarntjes zag riep ik om hulp. Wij werden gevonden en goed verzorgd.
H.J. Jendges, de boordtelegrafist kwam bij deze mislukte noodlanding om het leven, hij smakte op het beton van de Nieuwendijk in Rosmalen. Hij ligt nu begraven op het Duitse kerkhof te Ysselstein (L).
Ook de drie andere bemanningsleden waren gewond. Willy Brombach werd verpleegd te 's-Hertogenbosch. Zijn rechteronderbeen werd geamputeerd. Na 10 maanden mocht hij weer koeriersvliegtuigen vliegen. Gedurende de herfst en de winter 1944 tot januari 1945 was hij invlieger voor de Messerschmitt 110. Tot eind maart 1945 werd hij nog als jachtvlieger ingezet.

B. Schaaf is op 6 oktober 1944 in een nachtjager ME-110 boven België verdwenen.
M. Wittmann moet volgens de laatste gegevens nog in leven zijn.

965. *De Duitse begraafplaats bij De Oude Toren. Bij het kruisje was H.J. Jendges begraven.*

De R.A.F. verstrekte de volgende gegevens over de nacht van 11 december 1943.
Een groep Beaufighters vielen Do-217S aan tijdens een nightraid op Groot Brittannië.
Ze claimden: 3 DO 217 vernietigd, 1 Ju 88 vernietigd, 1 DO 217 waarschijnlijk vernietigd, 1 DO 217 beschadigd

966. De bemanning nadat ze het IJzeren Kruis hadden ontvangen; M. Wittman (boordtelegrafist), B. Schaaf (schutter/mecanicien), W. Brombach (piloot) en H.J. Jendges (waarnemer).

967. De radio-telegrafist M. Wittman in 1942 op zijn plaats in de Dornier-217.

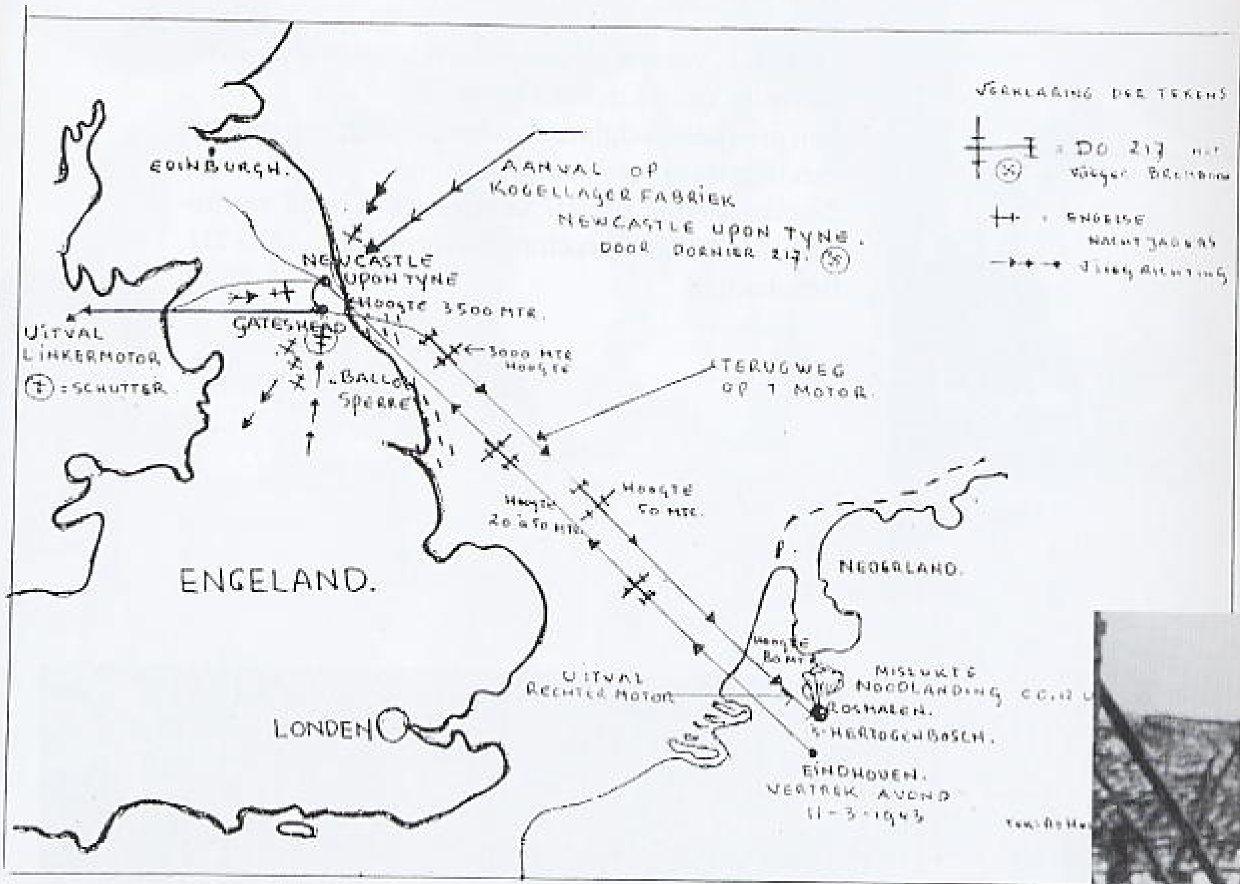

968. De fatale vlucht van de Dornier 217 met als piloot Willy Brombach in beeld gebracht.

971. Staffelofficieren ... 6/KG2. op Fliegerhorst ... hoven kijken uit naar ... of wegvliegende toestel... Achter hen verrijdbare ... lingen met camouflage... waaronder de toestel... stopt werden. Op de ... grond is de mascotte ... afwachting.

969. Het graf van H.G. Jendges te Ysselsteyn. (L). (Foto auteur).

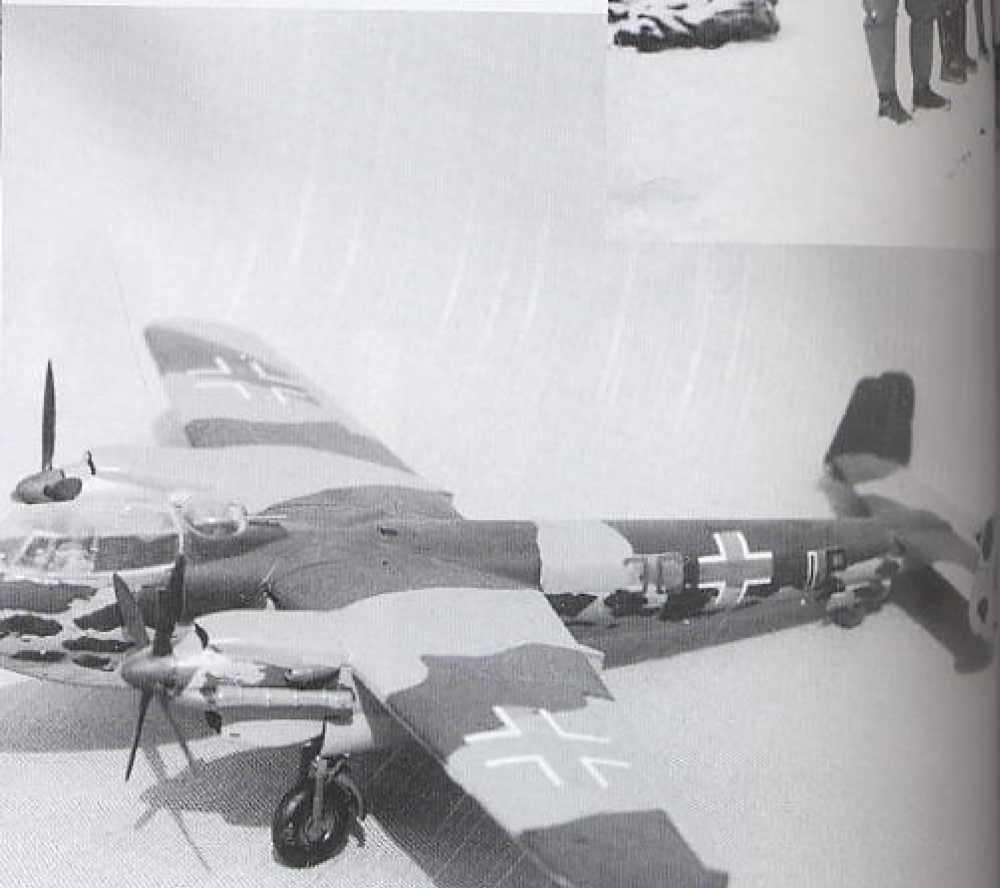

970. De Dornier 217, uitvoering met dichte neus. Willy Brombach vloog een Dornier met plexiglas neus. Modelbouw auteur.

II./Nachtjagdgeschwader 1   O.U., den 26.10.1944

A u f s t e l l u n g
der Nachlaßsachen des Uffz. Bernhard S c h a a f

1 Lederkoffer:

Inhalt:
- 2 Bilderrahmen mit Bild
- 1 Frisierhaube
- 1 Badehose
- 1 Damenhandtasche mit Bonbons u.Dextroenergen
- 1 Karton (Taschenlampe, Bleistifte usw.)
- 1 Paar Hosenträger
- div. Toilettensachen
- 1 Rasiergarnitur
- 1 Schachtel mit Nähzeug
- 1 Umschlag mit Fotos
- div. Briefe
- 1 Zigarrenkiste mit Rasierklingen, -pinsel usw.
- 8 Zigarren
- 1 Rolle Papierbindfaden
- 1 Paar Sandalen
- 1 Beutel mit Schuhputzzeug
- 1 Schreibmappe mit Briefschaften
- 1 Notizbuch
- 1 Füllhalteretui mit Füllhalter und Bleistift
- 1 Mappe mit Briefen
- 1 Glas Tinte mit Federhalter
- 1 Spiel (Dame - Mühle)
- 1 Schachtel Zigarren
- 1 Pfeife
- 1 Zigarrenspitze
- 1 Karton Röste-Keks
- 1 Butterdose
- 1 Eßbesteck
- 1 Brotbrettchen
- 5 Taschentücher
- 1 Wäschebeutel mit schm.Wäsche
- 1 Trainingshose
- 5 Kleiderbügel

-.-.-.-.-.-.-.-.-

I.V.
Oberleutnant

Nachtrag:
1 Brieftasche mit Inhalt:
1. 1 Postsparbuch, Nr.3521372
Guthaben RM 90.-
1 Ausweiskarte, 3 Rückzahlungs-
scheine u.Verpflegungsmarken.

972 De persoonlijke bezittingen van B. Schaaf, die na zijn vermissing naar huis werden gezonden.

STEMPEL
LEBENSMITTELKARTE
(LEVENSMIDDELENDISTRIBUTIEKAART)
DER
DEUTSCHEN WEHRMACHT IN DEN NIEDERLANDEN
MISSBRAUCH MACHT STRAFBAR
(MISBRUIK WORDT GESTRAFT)
Die Einzelabschnitte gelten nur in Verbindung mit der mit Stempel versehenen Stammkarte

5 TAGE (DAGEN)

Gültig bis 31.3.44

973. Ook de Duitse Wehrmacht kreeg rantsoenbonnen toegewezen.

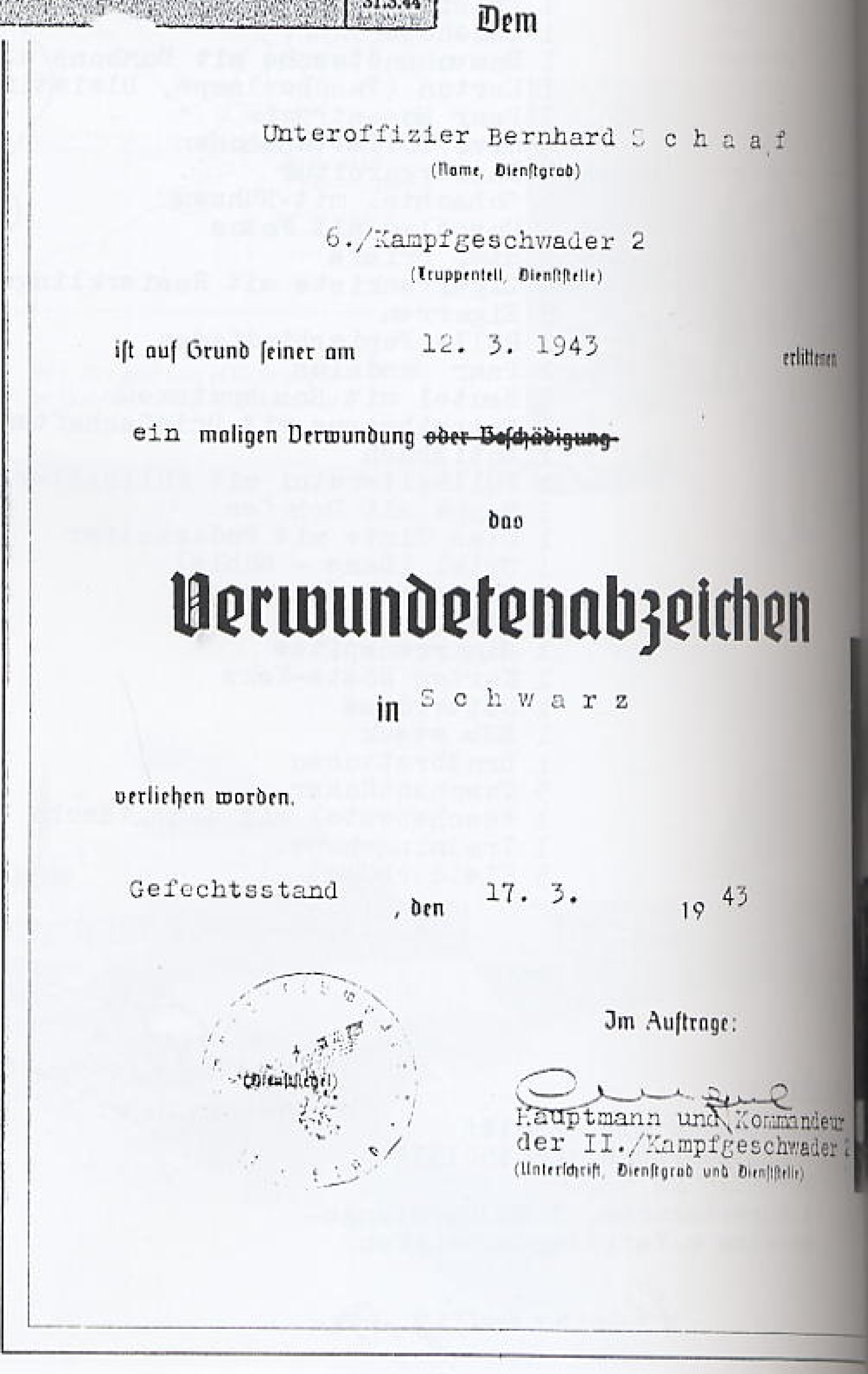
Dem

Unteroffizier Bernhard S c h a a f
(Name, Dienstgrad)

6./Kampfgeschwader 2
(Truppenteil, Dienststelle)

ist auf Grund seiner am 12. 3. 1943 erlittenen

ein maligen Verwundung ~~oder Beschädigung~~

das

Verwundetenabzeichen

in S c h w a r z

verliehen worden.

Gefechtsstand , den 17. 3. 1943

Im Auftrage:

(Dienstsiegel)

Hauptmann und Kommandeur
der II./Kampfgeschwader 2
(Unterschrift, Dienstgrad und Dienststelle)

974. Bernhard Schaaf ontving direct na de crash in Rosmalen een onderscheiding omdat hij gewond raakte.

975. Bernard Schaaf kreeg een speciale goedkeuring voor nachtvliegen.

[illegible]-Stelle 8/XVII . Bln.-Gatow, den 7.6. 1944

Untersuchungszeugnis auf Nachtsehen

[illegible] Bernhard Schaaf (Vor- und Zuname) geb. 23.10.21 zu Bitburg

Dienstgrad Uffz. (B.S.) Einheit

Augenuntersuchung:

[illegible] rechts 6/5 links 6/5 Sehschärfe rechts — links —

zum Ausgleich erforderliche Gläser —

Sonstige Augenbefunde ohne krankhafte Veränderung

[illegible]meter: 2 Min. 0,3 Endwert 0,4

[illegible]blendung 0,7

Radiumadaptometer 2

Zusammenfassendes Endurteil [illegible]

Fl. U. Stelle XVII

[illegible]
(Unterschrift d. U.-St.-Leiters)
Stabsarzt

[illegible] 1919 E. Wätzig, Dahme-Mark

976. Piloot Willy Brombach was gelegerd in de Constant Rebecquekazerne en maakte in 1943 vanaf de Oirschotsedijk deze foto van Philips Strijp. Het geschut op de gebouwen is te zien.

23.5.44 [illegible]

Behandlungsschein

[illegible] Köln.

Name: Schaaf Bernhard

Dienstgrad: Uffz. [illegible] komp.

Dienstverhältnis: dfg.

Befreit v.: Außendienst, Exerzieren, Sport, Gewehrgriffen, Flugdienst.

Aufnahme im: Kr.-Revier, Lazarett.

Verordnung: [illegible]

Wiedervorstellung am: DR. FRICKE Stabsarzt

977.

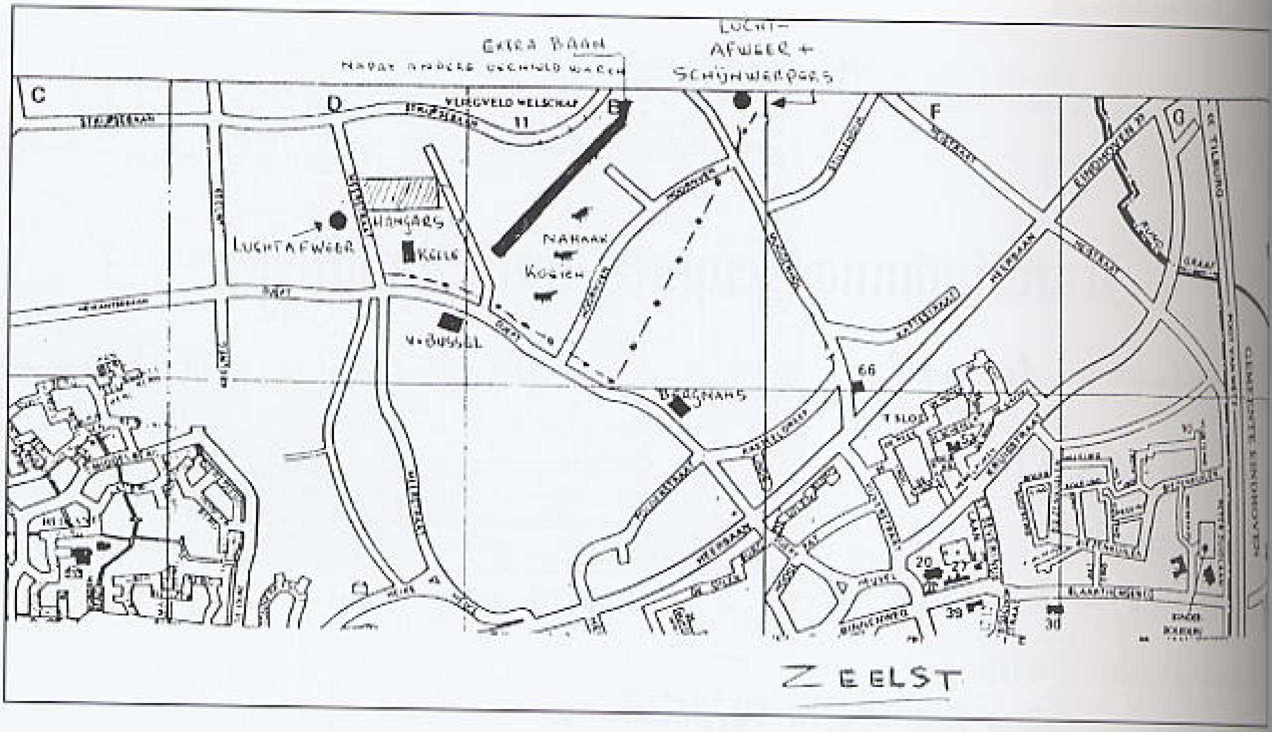

(Bron: Hr. A. Bergmans)

978. In deze tekening is te zien dat het vliegveld uitgebreid werd met inbeslagname van grond. In de wei kwamen namaakkoeien.

LUCHTBESCHERMINGSDIENST
EINDHOVEN.
Wal 8 Tel no. 7145.

Eindhoven, 4 Februari 1944.

Aan den Heer Hoofdinspecteur
voor de bescherming van de
bevolking tegen luchtaanvallen.
Heerengracht 23.
's- G R A V E N H A G E.

Ambtseedig procesverbaal betreffende luchtalarm

op 29 Januari 1944.

Luchtalarm te **13.53**

Eindalarm te **14.06**

Op bevel van **Luftschutzwarncentrale**

Bijzonderheden:

6 Vijandelijke vliegtuigen vliegen laag richting Eindhoven.

Hiervan heb ik Franciscus, Martinus, Johannes Vermeulen,
Commandant der Ordepolitie, Majoor der Staatspolitie,
dit procesverbaal opgemaakt dd. 4/2 '44

979. Nog een voorbeeld van procesverbaal luchtalarm.

978a. De Stads Archeologische Dienst vond bij opgravingen in de Sliffertsestraat in 2002 houten rails uit de ...
(Bron: Video- en Fotoarchief ... resp. Hr. en Mevr. van D...

e
ge-
name
men

Aufnahme

Luftschutz-Warnstelle: N. V. Philips' Gloeilampenfabrieken

Zuständige Luftschutz-Warnzentrale: L. S. V. K. den Bosch

Datum	Absender	Spruch Nr.	Uhrzeit	Inhalt der Meldung	Aufnahme erfolgte um*)	durch
14	J. J. W. R.	2	19.48	Zw. I. Aufklärer [illegible] mit Kurs S.O. [illegible]	19.49	[signature]
	"	3	19.42	L6 F. Masch. von Breda Mittel. Ost.	19.43	"
	"	4	19.45	L6 F. Masch. nach S.O. abgewandt. Mittel	19.46	"
	"	5	19.51	L6 Feindl. Einfl. im Raume Breda. Mittel S.O.	19.52	"
	"	6	20.02	L11 Eine feindl. Masch. kreist über Strenbergen. Mittel	20.03	"
	"		20.05	L. Z.	20.05	"
	Mi		20.25	Luchtalarm op eigen initiatief		[signature]
	"		20.17	Gevraagd waar de meldingen bleven. "nur eine Maschine"!!		

gische
ingen nabij
2 de
e tijd.
name
ongen)

*) Uhrzeit nach Beendigung der Aufnahme.

980. Een voorbeeld van een L.B.D. melding aan de Philips fabrieken, deze viel weer onder de bevoegdheid van de L.B.D. in Den Bosch.

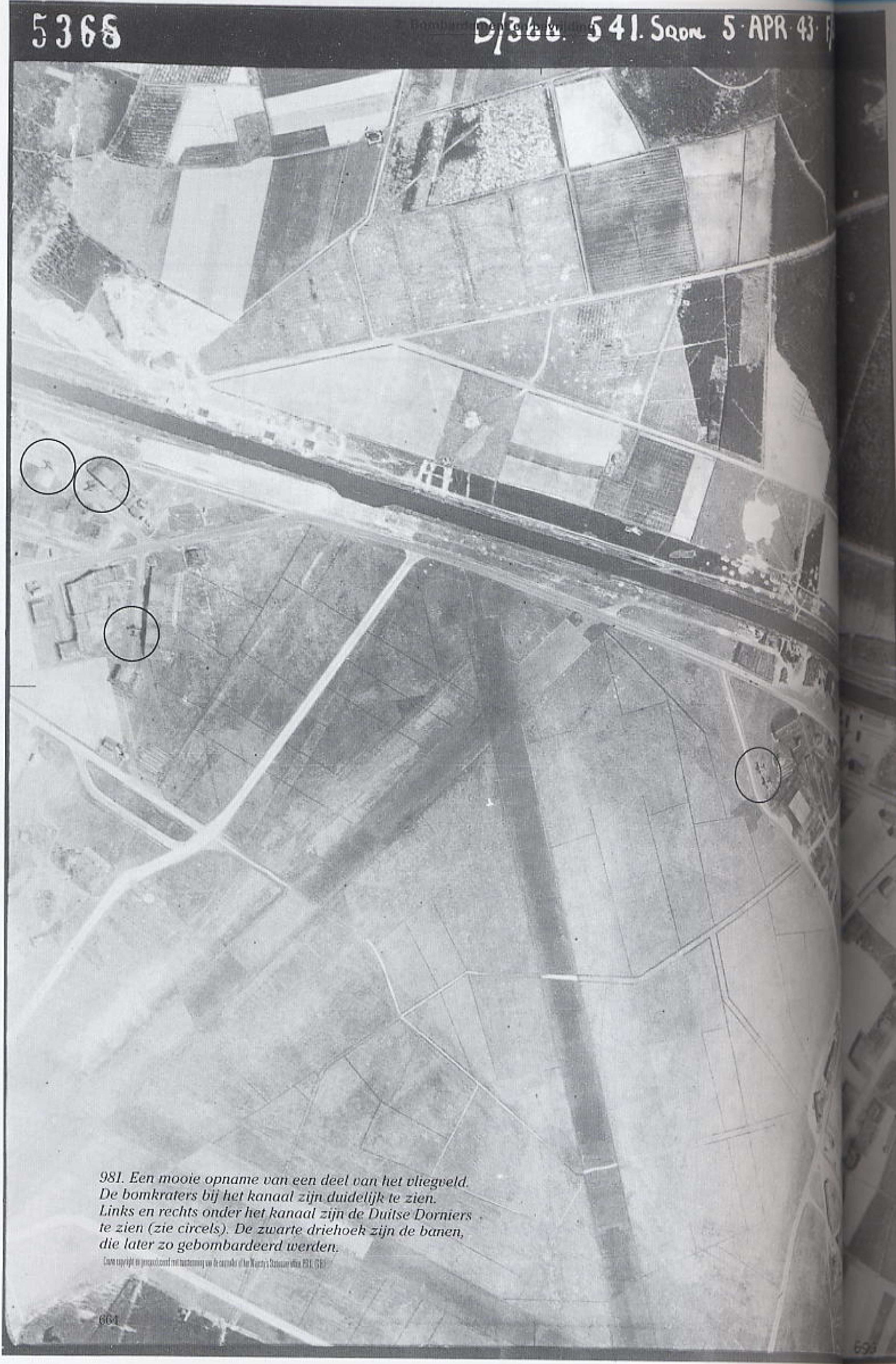

981. Een mooie opname van een deel van het vliegveld. De bomkraters bij het kanaal zijn duidelijk te zien. Links en rechts onder het kanaal zijn de Duitse Dorniers te zien (zie circels). De zwarte driehoek zijn de banen, die later zo gebombardeerd werden.

De Duitsers

Het jaar van de bevrijding

De oorlog sleept zich voort en de Duitse bezetting van Eindhovcen gaat het vijfde jaar in. Nog steeds is er geen zicht op verlossing van de verliezende, zich taai verzettende onderdrukker.
Om de enorme verliezen aan het Oostfront op te vullen worden troepen onttrokken aan het bezettingsleger. De Reichs Arbeits Dienst gaat militaire taken overnemen, ook in Eindhoven.
De hoop van de bevolking is nu gevestigd op een tweede front dat de Duitsers tot overgave zal dwingen.
Afgelopen jaar had een tweede bombardement op de Philipsfabrieken opnieuw veel schade en slachtoffers gemaakt onder de burgers van de stad. Ook de Duitse represailles op de stakingen in mei hadden het verzet enorm versterkt. Dit groeiende verzet, de verliezen aan het front en de onophoudelijke gealiieerde bombardementen op de Duitse steden maakt de bezetter wraakzuchtig. De terreur neemt toe. Wanneer zal eindelijk de bevrijding komen.

Gebeurtenissen in 1944

Jan.
Het blinkende Christusbeeld op de Paterskerk is met tentzeil ingepakt. Deze camouflage is nodig om de geallieerde vliegers niet te lokken. Men wil weer een groot aantal huizen vorderen. De organisatie en de gevolgen hiervan worden steeds lastiger. Diverse Duitse Dienststellen willen uit het centrum van de stad vanwege het bombardementsgevaar. Ze eisen comfortabele villa's op. Ook een groot aantal Duitse spoormannen moet worden ondergebracht.

Feb.
De BdO met Major Wolk, op de Parklaan, komt voortdurend met nieuwe eisen: grachten schoon, schutting plaatsen, etc. Hij is bij de Eindhovense politie gevreesd. In de door de Luftwaffe in beslag genomen gebouwen moeten allerhande verbeteringen komen.

Mrt.
Er komt een Marinelazarett in het St. Josephziekenhuis. De zieken en hun verpleging moeten naar elders. Scholen en patronaat worden noodziekenhuis. Een gevorderde apotheek van het ziekenhuis gaat weer terug naar de zusters. De in gereedheid gebrachte kwartieren voor nieuwe Flaktroepen worden niet meer ingenomen.

Apr.
Het vorderen van huizen wordt steeds chaotischer: gezinnen waar een ander gezin al bijgeplaatst is zouden nu ook hun huis uit moeten en waar dan weer naar toe? De R.A.D. verdwijnt uit de Barrierweg en Kruisstraat 64 wordt als Politiepost ingericht.

982. Ten behoeve van zijn oorlogsindustrie had Duitsland ook Nederlandse werknemers nodig. In januari 1944 hielden ze een razzia en dreven de mannen bij elkaar bij het P.S.V. stadion. Op de achtergrond de huizen aan de Fredriklaan.

Mei
Voorgenomen verhuizingen van Duitse Dienststellen uit het Villapark naar de Elzent.
De Ortskommandantur, Hauptmann Schuurman, zou naar de Bilderdijklaan gaan. Bij een dreigende invasie aan de Nederlandse kust zouden hoge officieren zich verplaatsen naar het binnenland. De zieke kinderen in het klooster "De Burght" moeten dan vertrekken. Een General der Feldkommandantur uit Breda bezichtigt de nieuwe Ortskammandantur en de "Burght".

Uit het dagboek Hr. G. Oom

25 maart Zie aan de poort dat er weer houten achterbanden te krijgen zijn.

Zondag 26 maart Als we weer in Eindhoven aankomen zien we juist hoe een overvalwagen tot tweemaal toe café's bestormen op zoek naar onderduikers. Ik zie kans de kastelein van een derde café te waarschuwen.

7 april Terug wil mijn lamp niet branden. Gelukkig word ik gewaarschuwd en ga lopende door de controle van de landwacht.

Woensdag 19 april Luchtalarm.

21 april Luchtalarm. Luchtgevechten. Schuil in het Ontspann.geb. In de Juliusstr. Een paar huizen van ons af is een stuk uit de vensterbank in het raamkozijn geschoten. Bange dagen!

22 april Luchtalarm... luchtalarm... weer luchtalarm.

24 april Half 12 vertrekt de trein met gevorderde mensen naar Zeeland.

Zondag 21 mei 's Nachts trekken massa's vliegtuigen over. Een zie ik er brandend neerstorten.

986. De R.A.F. nam deze foto van de stad Eindhoven. Het luchtafweer van de Duitsers is te zien. Ook de schade in de stad (witte vlekken) is duidelijk waar te nemen. Ook de voetbalvelden zijn goed te onderscheiden door de witte vlekken bij de goals.

Crown copyright is gereproduceerd met toestemming van de controller of Her Majesty's Stationery office, P.R.O. (G.B.)

De aanval die niet do

In de avond van 24 mei 1944 startten 442 viermotorige zware bommenwerpers vanaf diverse vliegvelden in Engeland. Hun doel was die nacht het bombarderen van twee spoorwegemplacementen ten oosten en westen van Aken, belangrijke spoorwegknooppunten tussen Duitsland en Frankrijk. De grote stroom vliegtuigen kwam in een langgerekte formatie precies over Eindhoven. Het monotone geronk van honderden motoren klonk de meeste Eindhovenaren als muziek in de orden. Maar wat later letterlijk boven hun hoofden hing, wisten zij niet; rond half een 's nachts volgden 59 Lancasterbommenwerpers, die de Philips-fabrieken en in het bijzonder de radiobuizenfabriek in Eindhoven als doel hadden. De vliegtuigen hadden een bommenlading van ruim 300 ton aan boord, en bovendien een flink aantal splinterbommen. Een aantal bommen had een ontstekingsvertraging van 6 uur, bedoeld om het reddings- en opruimingswerk zoveel mogelijk te belemmeren. Vóór de 59 Lancasters uit vlogen vier Mosquito's van de 8e Pathfinderforce – in feite "doelvinders" – waarvan er drie de opdracht hadden in het

ANTRAG.
VERZOEK.

Ich
Ondergeteekende Van Aarle, Maria M. A. (Name) (Naam)
(Ort)
(Woonplaats) Eindhoven, Boschdijk 255

beantrage Entschädigung auf Grund der §§ 3 und 4 der Verordnung Nr. 144/1940 des
verzoekt op grond van de artikelen 3 en 4 der Verordening Nr. 144/1940 van den
Reichskommissars für die besetzten niederländischen Gebiete für das von
Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied schadeloosstelling ter zake van het door
der Deutschen Wehrmacht auf Grund dieser Verordnung am
de Duitsche Weermacht op grond dezer verordening op 15 Mei 1944
beschlachnahmte Grundstück:
gevorderd onroerend goed:

(Ort) (Plaats) EINDHOVEN (Lage) (ligging) Marconilaan 38 (Grösse) (grootte)

Zur Wertermittlung sind folgende Unterlagen beigefügt:
Ter vaststelling van de waarde zijn de navolgende bescheiden bijgevoegd:

1.

2.

3.

Ich bin Eigentümer — Pächter — Nutzniesser des
Ondergeteekende is eigenaar — ~~pachter~~ — uit anderen ~~hoofde tot gebruik gerechtigde van het~~
Grundstückes und versichere, das mir keine Umstände bekannt sind, die nach
~~onroerend goed~~ en verklaart, dat hem geen omstandigheden bekend zijn, die volgens de
§§ 8 und 9 der Verordnung Nr. 144/1940 eine Entschädigung ausschliessen können
artikelen 8 en 9 der Verordening Nr. 144/1940 het recht op schadeloosstelling kunnen uitsluiten.

(Ort)
(Woonplaats) Eindhoven (Datum) 6 Juni 1944

(Unterschrift)
(Handteekening)
M. Aarle

985. *Door de Duitse luchtafweer, Flak, werd het pand aan de Marconilaan gevorderd van de fam. Van Aarle.*

BESCHEINIGUNG.
BEWIJS.

Der jährliche Pacht/ jährliche Miet/ Mobiliarwert des am
De jaarlijksche pachtwaarde/jaarlijksche huurwaarde/waarde als roerend goed van het op
beschlagnahmten Grundstückes: (Ort) EINDHOVEN
gevorderde onroerend goed: (plaats)
(Lage) (Grösse) beträgt:
(ligging) (grootte bedraagt:

Der Vorsitzende des Pachtbüros,
De Voorzitter van het Pachtbureau,
Der Inspecteur der Directe Belastingen, Registratie en Domeinen,
De Inspecteur der Directe Belastingen, Registratie en Domeinen,
am
den

(Siegel)
(Stempel)

(Unterschrift)
(Handteekening)

Der Bürgermeister von EINDHOVEN,
De Burgemeester van EINDHOVEN,
am
EINDHOVEN, den

(Unterschrift)
(Handteekening)

Der jährliche Pacht/ jährliche Miet/ Mobiliarwert des eben-
De jaarlijksche pachtwaarde/jaarlijksche huurwaarde/waarde als roerend goed van het boven-
genannten Grundstückes wird auf:
genoemde onroerend goed wordt op:
hfl.
fl.
(In Worten Gulden)
(In letters gulden)
festgesetzt.
vastgesteld.

(Siegel)
(Stempel)

Wehrmachtbezirksverwaltung (U),
am
den

984. Er moesten formulieren ingevuld worden i.v.m. pacht.

(Unterschrift)
(Handteekening)

					Time carried forward	183.50
DATE	HOUR	AIRCRAFT TYPE/No.	PILOT	DUTY	REMARKS (Incl. results of bomb, gunnery, etc.)	FLYING TIMES DAY
24/5/44 Sortie	23.10 19	Lancaster "F"DV372 FUEL Ld. Bomb Ld. Hight No.a/c. Missing Distance	F/L-MARSHALL 1300 gls. 14000lbs 8.250' 50 Nil. 580 mls.	NAV.	Operations: Eindh. (Philip Works) Route: BASE-5230N-0300E-5150N-0400E-5135N.0510E-5127N-0529E-5140N-0500E 5150N-0400E-5230N-0300E-BASE Remarks: Unsuccessful Trip Cloud Covered △ and marking. renered imposible. Returned to base after receiving order by W/T To do so. Bombs jettisoned off OVERFLAKKEE	
26/5/44	15.22	Lancaster "D"LM100	F/L. MARSHALL	NAV.	H.L.B. OWTHORP	1.50
27/5/44	11.44	Lancaster "F"DV372	F/L. MARSHALL	NAV.	Progressive totals to 24/4/44 Miles covered on ops: 20.070 Wt. bombs dropped 209.000 = 93½ Tons Time on ops. 117"55' AIRTEST X Low Level Cross Country Route BASE-Spalding-Wisbeck-King's Lynn-Boston-BASE Acted as A/S x Jack took over navigating	0.50
					Total Time	186.30

988. *De pagina uit het Operations Record Book. Rechtsboven is te lezen dat de vlucht niet succesvol was en dat de bommen bij Overflakkee werden gelost.*

MR. A.R. EASTON, Supply Engineer, joined A.P.M. in 1950 as Civil Design Engineer and held that position until 1962 when he was appointed Manager of Maddingley Brown Coal Pty. Ltd.

In 1967 he returned to Head Office Engineering Supply Department. Prior to 1950 he was Deputy City Engineer of Preston City Council.

Born at Corryong in the Upper Murray Shire, he was educated at the Bairnsdale High School. His technical education in Civil Engineering was gained by studying at night at Swinburne Technical College prior to the 1939-45 War and at the Royal Melbourne Institute of Technology after the war.

Mr. Easton is a Chartered Engineer, holds the Certificate of Qualification as a Municipal Engineer and is a Member of the Institution of Engineers (Aust.).

He served for 3½ years with the R.A.A.F. during the war and flew, as a navigator, in Lancasters on heavy bomber raids over Europe.

He was awarded the Distinguished Flying Cross, attained the rank of Flight Lieutenant and became Navigation Leader of No. 467 Lancaster Squadron which was based at Waddington near Lincoln.

987. Mr A.R. Easton was een van de navigators tijdens deze missie.
Mr. A.R. Easton werd in Corryong, Upper Murrayshire Australië geboren en ging naar de Bairnsdale High School. Zijn technische opleiding kreeg hij voor de oorlog 1939-1945 door 's avonds te studeren op het Swinbure Technisch College, en na de oorlog op het Royal Melbourne Institute of Technology. Mr. Easton is register-ingenieur en heeft het certificaat van kwalificatie als gemeente-ingenieur. Hij is lid van de Stichting voor Ingenieurs (Australië). Mr. Easton diende gedurende 3,5 jaar bij de R.A.A.F. en nam als navigator op de Lancaster deel aan de zware aanvallen.

doelgebied een aantal rode lichtfakkels af te werpen. De vierde Mosquito moest, exact boven het doel, groene markeerbommen gooien waarop de bemanningen van de Lancasters zich konden concentreren. Zover kwam het echter niet. Nadat de drie Mosquito's hun fakkels hadden afgeworpen, constateerde de piloot van de vierde jager dat van een precisiebombardement geen sprake kon zijn. Boven Eindhoven hing een gesloten wolkendek, waardoor de licht- en markeringsfakkels hun uitwerking totaal zouden missen. Er moest snel gehandeld worden, omdat enkele Lancasters reeds boven Eindhoven verschenen en bezig waren hun oranje parachutefakkels uit te werpen

...TREKSEL UIT DE VERORDENING Nr.144/1940 VAN DEN RIJKSCOMMISSARIS VOOR HET BEZETTE NEDERLANDSCHE GEBIED.

...tikel 3. (1) De Duitsche Weermacht kan voor de ingebruikneming van een onroerend ...oed aan hem, die tot het onmiddellijk gebruik daarvan gerechtigd is, schadeloos-...lling verleenen. Deze schadeloosstelling bedraagt jaarlijks:
...voor gronderven, welke door landbouwdoeleinden worden gebruikt, het bedrag der jaarlijksche pachtwaarde;
...voor andere gronderven, tweederde deel van het bedrag der jaarlijksche huurwaarde;
...voor al hetgeen zich, als onroerend goed door bestemming, op het onroerend goed bevindt en daartoe behoort(Inventar), 6% van zijn waarde als roerend goed;
(2) Als jaarlijksche pachtwaarde wordt aangenomen het bedrag, dat binnen de grenzen ... redelijkheid voor het gevorderde gronderf jaarlijks wordt betaald of verkregen ... worden.
(3) Als jaarlijksche huurwaarde en als waarde als roerend goed wordt aangenomen ...waarde, die door den Dienst der Belastingen als zoodanig ambtelijk is of wordt ...gesteld.
(4) Met bodemschade, oogstderving, bemoeilijking in de uitoefening van het be-...f, gederfde winst uit de explotatie van bebouwde gronderven en waardevermindering ... gronderven tengevolge van het gebruik wordt bij het vaststellen der schadeloos-...lling geen rekening gehouden.
...tikel 4. (1) Bij de vaststelling der pachtwaarde moet het bevoegde pachtbureau wo... gehoord, teneinde advies uit te brengen. De"Wehrmachtbezirksverwaltung(U)" is aan ... advies niet gebonden; zij stelt de schadeloosstaelling naar eigen goeddunken vast.
(2) Bij de vaststelling der huurwaarde of der waarde als roerend goed moet van de ...scheiden, welke zich onder/het Departement van Financiën ressorteerende /de onder) ...nsten bevinden, worden uitgegaan. Is uit bedoelde bescheiden de waarde der gevor-...de goederen niet vast te stellen of is daaruit deze waarde ook niet door vergelij-...ing met de waarde van gboederen van soortgelijken aard of ligging noch door bepaling ... het evenredig gedeelte der waarde eener zaak, die slechts gedeeltelijk is gevor-...d, vast te stellen, zonder op moeilijkheden van grooteren aard te stuiten, dan be-...t de "Wehrmachtsbezirksverwaltung(U)" naar eigen goed-dunken het bedrag der scha-...loosstelling.
(3) De pachtbureaux en de onder het Departement van Financiën ressorteerende Dien-...ten zijn verplicht over de waarde van een gevorderd goed inlichtingen te verschaffen ... Instanties der Duitsche Weermacht.
...tikel 5. Bedraagt de schadeloosstelling als bedoeld in de artikelen 3 en 4, minder ... de pacht, de huur of eenigerlei andere vergoeding, welke hij, die tot het onmid-...lijk gebruik van het onroerend goed gerechtigd is, voor dit gebruik verschuldigd ..., dan wordt het bedrag der vergoeding voor den duur der verordening verminderd tot ... bedrag der schadeloosstelling. Wordt in het geheel geen schadeloosstelling toeg...d, dan vervalt de verplichting tot het betalen dezer vergoeding.
...tikel 6. (1) Hij die aanspraak maakt op de schadeloosstelling, dient bij den bur-...meester van de in artikel 2 bedoelde gemeente een verzoek tot schadeloosstelling, ...olgens het aan deze verordening toegevoegde model, in.
... VERZOEK DIENT VERGEZELD TE GAAN VAN DE VOOR HET VASTSTELLEN VAN DE WAARDE NOOD-...LIJKE BESCHEIDEN.(2) enz.
...tikel 8. De artikelen 3, 4 en 6 van deze verordening zijn niet van toepassing op ...:..... 2)enz.....
(3) gronderven, met inbegrip van de gebouwen en al het geen zich, als onroerend ...d door bestemming, op of in een en ander bevindt en daartoe behoort, (Inventar), ...IER EIGENAREN ZICH BUITEN HET BEZETTE NEDERLANDSCHE GEBIED BEVINDEN, tenzij de ...fdintendant (Chefintendant) bij den Weermachtbevelhebber in Nederland in een be-...ald geval het toekennen vanneen schadeloosstelling toestaat.

...6536.
...pJ.v.H.

983. Alles werd goed vastgelegd in diverse verordeningen. Het ging om de schadeloosstelling.

Het slechte zicht werd aan het controlestation in Engeland doorgeseind en de Masterbomber beval de aanval af te breken. De bommenwerpers die enkele minuten van Eindhoven verwijderd waren en reeds aan hun "bomrun" bezig waren, kregen de afgesproken code. Alle toestellen moesten met hun bomlading 180 graden draaien en langs precies dezelfde weg naar hun bases in Engeland terugvliegen. Een niet ongevaarlijke manoeuvre, bij nacht, én met een zware bommenlast. Er ontstond echter geen verwarring in de lucht. Slechts een vliegtuig waarvan de radio was uitgevallen, liet zijn bommen aan de rand van Welschap vallen. De meer dan 300 ton explosieven voor de Philips-fabrieken werden ten westen van Goeree-Overflakkee in de Noordzee geworpen. Alle bemanningsleden keerden behouden op hun bases terug.

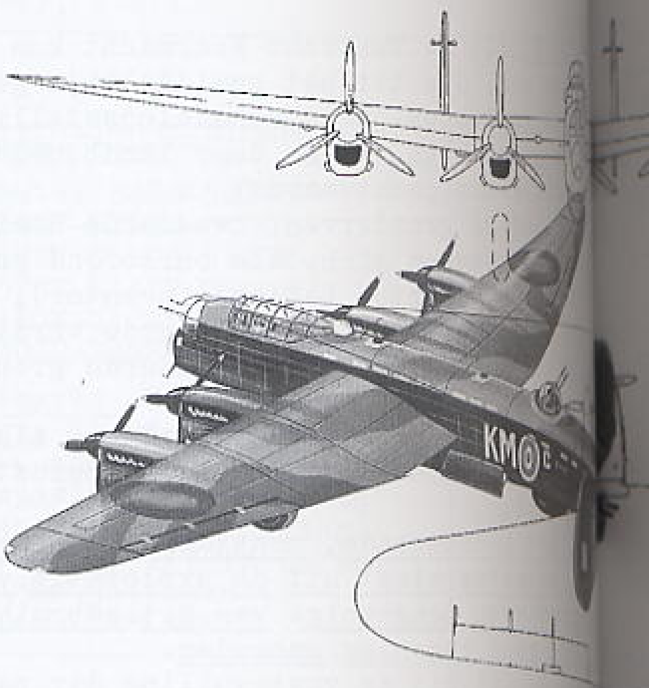

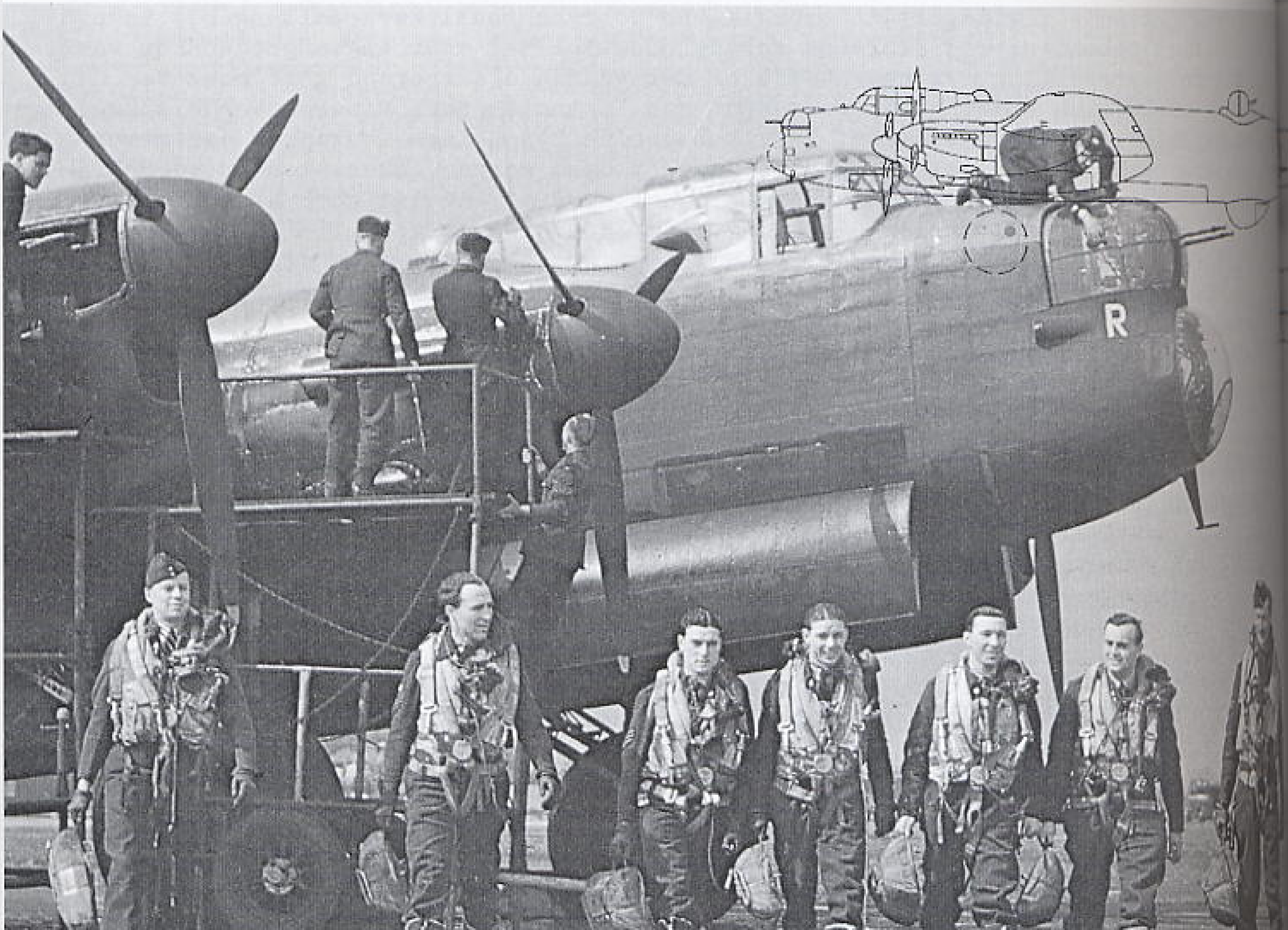

989. *Een mooie opname van de voltallige bemanning voor hun Lancaster. De mannen van het technisch onderhoud zijn ook bezig.*

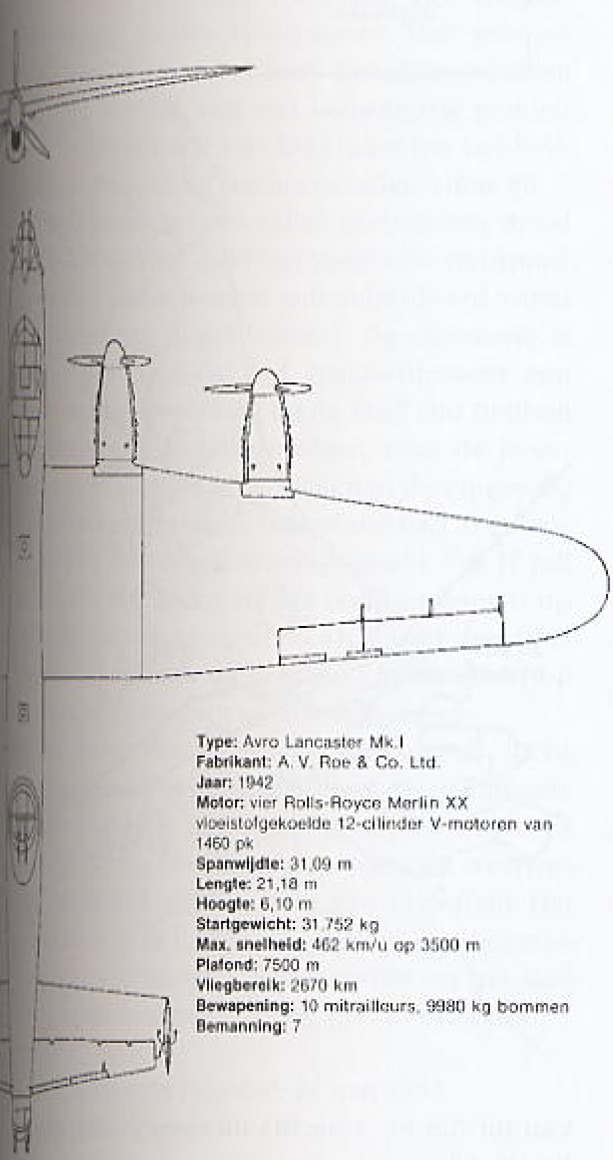

Type: Avro Lancaster Mk.I
Fabrikant: A. V. Roe & Co. Ltd.
Jaar: 1942
Motor: vier Rolls-Royce Merlin XX vloeistofgekoelde 12-cilinder V-motoren van 1460 pk
Spanwijdte: 31,09 m
Lengte: 21,18 m
Hoogte: 6,10 m
Startgewicht: 31.752 kg
Max. snelheid: 462 km/u op 3500 m
Plafond: 7500 m
Vliegbereik: 2670 km
Bewapening: 10 mitrailleurs, 9980 kg bommen
Bemanning: 7

990. Technische tekeningen van de Lancaster.

Luftwaffe

De Royal Air Force (RAF) was reeds in de herfst van 1940 van plan de Philipsfabrieken in Eindhoven aan te vallen, omdat mocht worden aangenomen dat deze waren ingeschakeld ten behoeve van de Luftwaffe. Medio 1942 werkte Philips voor 40 % voor de Duitse luchtmacht, en in de eerste helft van 1944 zelfs voor 70 tot 80 %. Philips werd door de Engelsen al eerder gebombardeerd, op 5 december 1940, in de nacht van 30 op 31 juli 1942, op 6 december 1942 toen 138 burgers gedood en 161 gewonden werden en in de nacht van 30 maart 1943 (25 doden en 75 gewonden). In alle gevallen was overleg gepleegd met de Nederlandse regering in Londen, die geen principieel tegenstander was van de bombardementen. Tot mei 1944 werden nog enkele aanvallen gepland, die echter om diverse redenen geen doorgang vonden.

Wat brachten de Engelsen ertoe, zo vlak voor de invasie op 6 juni 1944, de Philips fabrieken te bombarderen, bij nacht, en ditmaal zonder vooraf overleg te plegen met de Nederlandse regering? Waarschijnlijk wilden de Engelsen de radiobuizenfabriek uitschakelen, zodat dat fabricage van onderdelen van de Duitse V-1, de onbemande vliegende bom, zou komen stilliggen. De Engelsen waren reeds geruime tijd op de hoogte van het bestaan van dit Duitse wapen. De V-1, voorzien van een straalmotor en met een ton aan explosieven, werd bestuurd door middel van een magnetisch kompas. Het vormde een ernstige bedreiging voor het welslagen van de invasie. De betrokken verbindingsofficier van de Nederlandse regering bij het Engelse ministerie van Luchtvaart vermoedt dat generaal Montgomery opdracht heeft gegeven alle spoorlijnen en industrieën in bezet gebied aan te vallen die een succes van de landingen in Frankrijk in de weg zouden kunnen staan. Gemaakte afspraken zouden, in het belang van zijn troepen, eenvoudigweg zijn genegeerd. Een tweede motief om de Philips-fabrieken uit te schakelen zou kunnen zijn geweest dat de Engelsen eveneens op de hoogte waren van de productie van onderdelen voor een "Nachtfahrgerät": een infraroodkijker voor het vervoeren van de V-2, een lange-afstandraket met 1 ton aan explosieven. De raket had een straalmotor en werd bestuurd door middel van radiosignalen. De V-2 bereikt een hoogte van 80 km en kwam 320 km van de lanceerplaats neer. Er bestond geen verweer tegen. In totaal werden vanaf 8 september 1944 ongeveer 1300 V-2's op Engeland afgevuurd. Ze veroorzaakten grote materiële schade en 2724 burgers verloren het leven.

(Overigens heeft dr. Ir. F.J. Philips in twee gesprekken, in 1992 en in 1993, ontkend dat Philips in Nederland onderdelen zou hebben vervaardigd voor de V-2. Een dochteronderneming van Philips, gevestigd in Hamburg, was volgens hem wel bij deze productie betrokken.)

Kerstbomen

Dat de 59 Britse bommenwerpers in de nacht boven Eindhoven zo'n riskante manoeuvre moesten uitvoeren, hield vermoedelijk verband met het feit dat de eerste van Aken terugkerende Britse toestellen pal over Eindhoven terugvlogen. Even na één uur in die nacht werd een van Aken terugkerende Halifax-bommenwerper door Duitse luchtdoelartillerie van de IJzeren Man in Tongelre geraakt, waarna het toestel in Acht neerstortte. Vier bemanningsleden konden zich per parachute redden, een verloor het leven en twee zijn sindsdien vermist. Toen de 442 bommenwerpers over Eindhoven naar Aken vlogen, startten vanaf het vliegveld Welschap vijftien Duitse nachtjagers van het type JU-88-C6 van I/Nachtjagdgeschwader 2, om in de stroom binnen te dringen. Enkele bemanningen van die nachtjagers herinneren zich dat achter hen, boven Eindhoven, de hen maar al te goed bekende "kerstbomen" werden uitgeworpen. Zij namen toen aan dat dit de gebruikelijke afleidingsmanoeuvre van de Engelsen was om de Duitse nachtjagers weg te lokken van het eigenlijke doel in Duitsland. Toch verwonderden zij zich erover dat de Engelsen de "kerstbomen" boven Nederland uitgooiden. Dat hadden zij nog niet eerder meegemaakt. Toen de Duitse piloten omstreeks half vier die nacht weer op Welschap landden, vernamen zij dat enkele bommen aan de rand van het vliegveld waren terecht gekomen.

Rode gloed

Boven de stad hingen, over een breedte van honderden meters, zeker honderd rode en oranje lichtfakkels in twee rijen boven elkaar. De hele omtrek was in een roze-rode gloed gehuld, die tot ver in de omgeving te zien was. Ik was in 1944 vijftien jaar en woonde met mijn ouders in Stratum. Ik herinner me goed dat het de hele nacht onrustig was, maar dat kwam wel vaker voor. Toen het gebrom van de eerste langgerekte formatie voorbij was, begon de herrie een kwartier later opnieuw. Ik vloog mijn bed weer uit, en dacht: ze komen terug! Dat bleek de nieuwe formatie te zijn, die veel lager vloog. Uit het zolderraam van mijn kamer zag ik de lichtkogels. Ik herinner me dat ik absoluut niet bang was. Ik ging er kennelijk van uit dat er 's nachts niet zou worden gebombardeerd.

991. De vliegroute met de coördinaten.

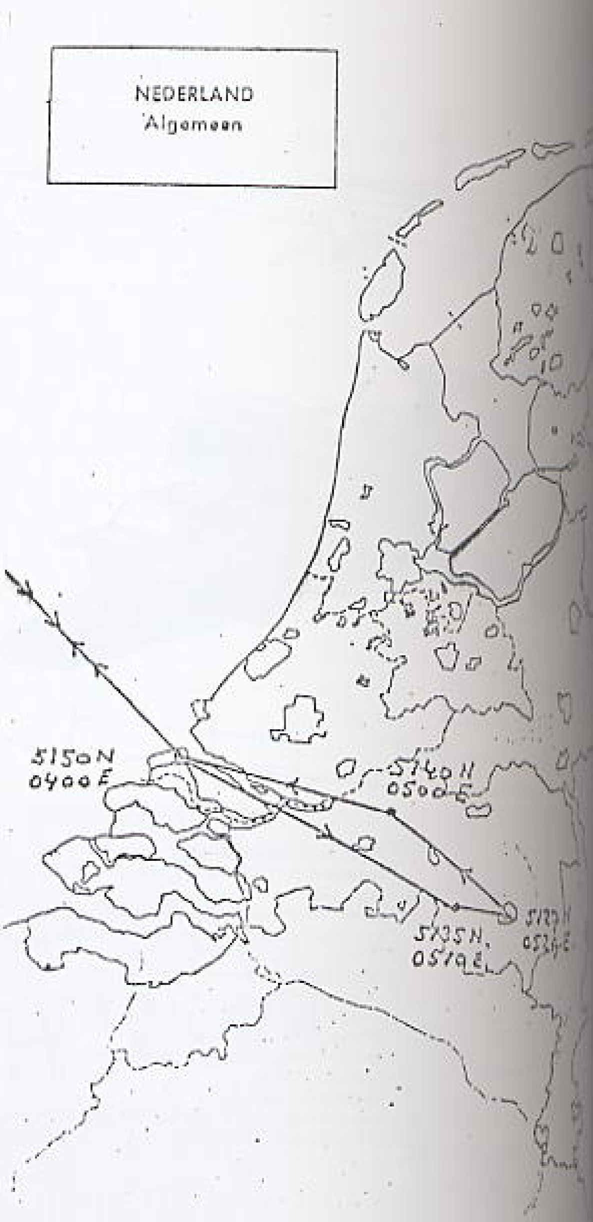

Vreemd was het dat die nacht geen luchtalarm werd gegeven. Bij de politie Eindhoven kwamen wel diverse telefoontjes binnen van verontruste burgers. Ook waren er telefonische meldingen van neergekomen parachutisten.
Bij het ochtendgloren ging de Duitse Feldgendarmerie, versterkt met troepen van het vliegveld op onderzoek uit. Tussen Strijp, Woensel en Son troffen zij in de struiken verse "gangen" aan, niet veroorzaakt door parachutisten maar door de lichtfakkels die door de parachutes in oostelijke richting waren afgedreven. Dezelfde morgen gonsde het in Eindhoven van geruchten zoals het gerucht dat de Engelsen op het laatste moment ontdekt zouden hebben dat zij niet boven Aken waren. Maar het meest opmerkelijke gerucht was wel dat de Duitsers vanaf Welschap naar Engeland hadden geseind dat de RAF zich in het doel vergiste, waarop de aanval nog tijdig kon worden gestopt.

Catastrofaal

Is Eindhoven in de nacht van 24 op 25 mei 1944 aan een ramp ontsnapt? Die vraag kan volmondig met "ja" worden beantwoord. Het gebruik van de toenmalige radio-radar-navigatiemiddelen was, zelfs overdag, nog niet nauwkeurig genoeg. Eerst tegen het einde van 1944 lukte het het RAF-Bombercommand bij nachtaanvallen ruim 80 % van de bommen te laten vallen binnen een straal van ± 5km van het –tevoren verlichte- richtpunt. Bovendien zou er worden gebombardeerd vanaf een hoogte van drie kilometer. De conclusie is daarom gewettigd dat het bombardement een verwoestende uitwerking op de stad zou hebben gehad met catastrofale gevolgen voor de bewoners van de dichtbevolkte wijken in de omgeving van de Philips-fabrieken. Nederland had al enkele malen met misworpen kennisgemaakt. Op 17 juli 1943 vielen 105 doden bij het bombardement op de Fokker-fabriek Amsterdam. Op 20 oktober 1943 vonden 185 mensen de dood in Enschede en op 22 februari waren het er 880 in Nijmegen.

In de desbetreffende nacht werd geen luchtalarm gegeven. Het bombardement zou de meeste Eindhovenaren in hun slaap hebben verrast. Er bestond bij de bevolking een rotsvast vertrouwen dat de RAF niet bij nacht zou aanvallen. Dat vertrouwen in de RAF werd, dankzij Bombermaster wing-commander J. Simpson die op het laatste moment de aanval afblies, niet beschaamd.

Bron: Eindhovens Dagblad, 24 mei 1994
door A.J. van Lingen

Het gerucht verspreidde zich bliksemsnel

Hr J. Pax, Hoogstraat

Zoals u weet woonden wij ± 2 ½ haar in de oorlog op de Hoogstraat. Waar na "Galvano" is gevestigd woonden wij. Schuin tegenover de Palingstraat stond een vrij groot huis (ik dacht Hoogstraat 105), bewoond door Juffrouw van Hortert. Wij woonden op de 1e verdieping en sliepen op de zolderverdieping. Geregeld werden wij 's nachts opgeschrikt door het gebrom van de overtrekkende vliegtuigen en het afweergeschut van de Duitsers (Flak bij de IJzeren Man). Het is gek, wanneer ik nu nog 1x in de maand de sirenes hoor loeien, wacht ik nog steeds automatisch op het gebrom van de vliegtuigmotoren. Genoeg daar over, wat ik eigenlijk vertellen wilde is het volgende:

In het voorjaar van 1944 ging opeens het gerucht dat de stad Eindhoven zwaar gebombardeerd zou worden. Onverklaarbaar en waar het vandaan kwam weet niemand, verspreidde dit gerucht zich 's morgens bliksemsnel van huis tot huis. Het gevolg was dat iedereen gepakt en gezakt weg vluchtte. Ook wij gingen met het allernodigste bij ons op pad in de richting van de Genneper Molen. In een schuur van een boerderij, gelegen aan de Genneperweg, wachtten wij en vele anderen op het bombardement dat gelukkig echter niet kwam. 's Avonds zijn wij toen weer naar huis teruggekeerd. Die boerderij staat er nog en ligt aan de Genneperweg, bij de splitsing van de weg naar Aalst en de "oude" weg naar Waalre.

Crash, USAF, Lightning, Blaarthemseweg, Eindhoven, 8 juni 1944

Vliegtuig:	Lockheed F-5a (fotoverkenningsmissie P38 Lightning)
Registratie:	Serialnr: 42-12981 Basis: Mount Farm, Oxfordshire
Squadron:	7th Photo Reconnaissance Group / 14th Photo Reconnaissance Squadron 325 th Photographic Wing (R)

Bemanning:

Piloot Captain Robert R. Nelson uit Iowa kwam hierbij om het leven en werd begraven op de Algemene Begraafplaats Eindhoven (Woensel), later herbegraven Margraten plot 0-3-2.

Doel (target):

Essen-Hasselt spoorweg – werkplaatsen – bruggen ten N. van Essen en ten Z.O. van Hasselt en Eindhoven Airfield.

2 toestellen namen hieraan deel en beide gingen die dag ook verloren (1 Eindhoven, 1 Veldhoven).

Oorzaak crash:

Luchtafweer (Eindhoven Airfield of luchtafweer Philipsfabrieken (Strijp).

Capt. Robert R. Nelson was Operations Officer van het 14th Squadron en wingman van piloot Captain Charles G. Cassady (welk neerkwam te Veldhoven).

Bron: Ad van Zantvoort

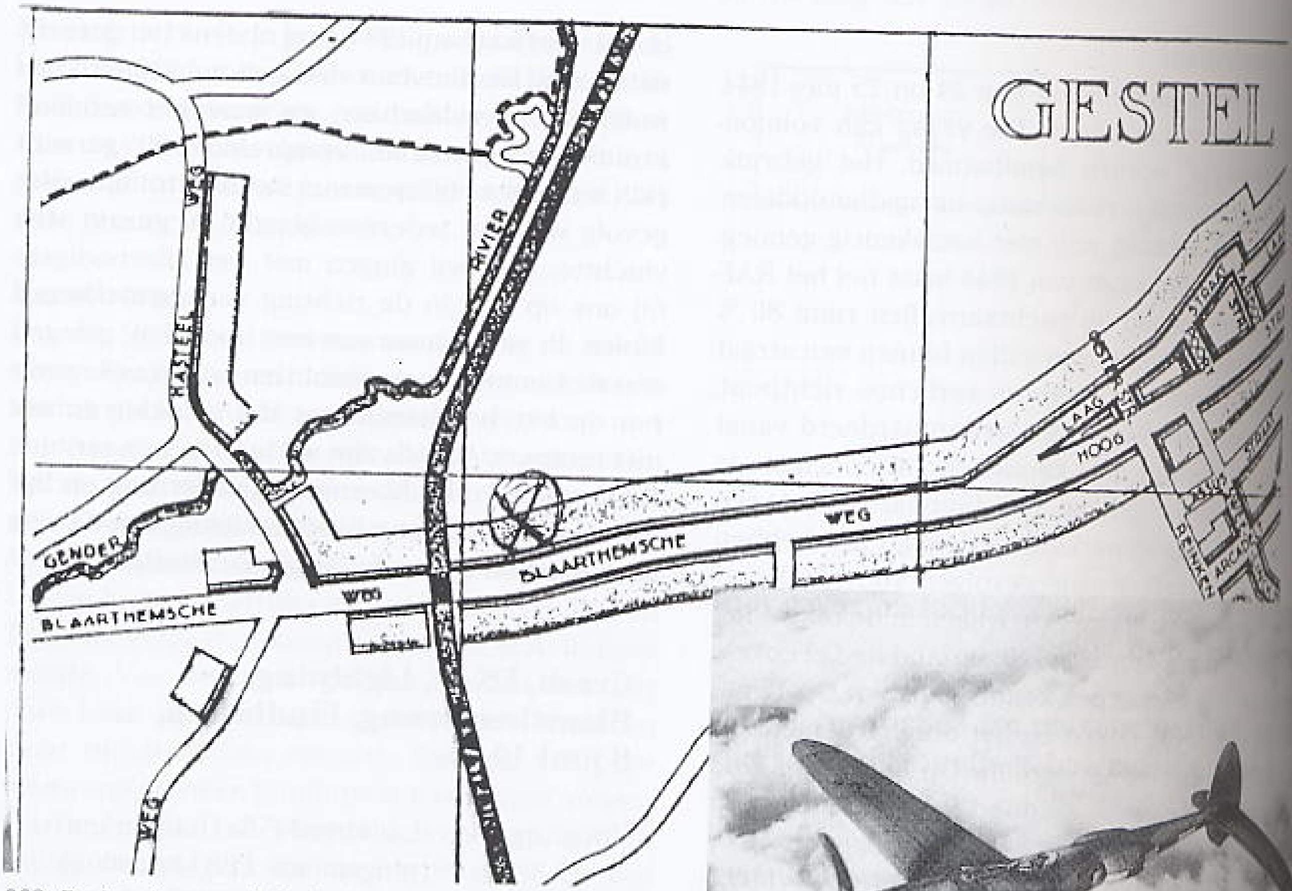

992. De locatie van de Lightning crash is op de kaart ingetekend.

Hr. J. Pax, Lijsterbesstraat, 1944; 11 jaar

In die tijd (1944) moet er ook nog een Amerikaanse jager neergestort zijn. Jammer genoeg weet ik het type niet meer. Ik heb het in mijn boeken nagekeken, maar kan het niet vinden. Wat ik wel weet is dat het een jager met een dubbele staart was. Wij gingen kijken want de Duitsers hadden een vleugel met ster zo neergelegd dat je goed kon zien dat het een Amerikaans vliegtuig was. Het wrak lag aan het begin van de Provinciale weg naar Veldhoven (nu ongeveer ter hoogte van het verkeerslicht achter de brug. Even ter verduidelijking: De IJzeren driehoek – brug – verkeerslichten). Ik weet jammer genoeg niet meer hoe dat toestel heette: Lockheed Lightning of zo iets.

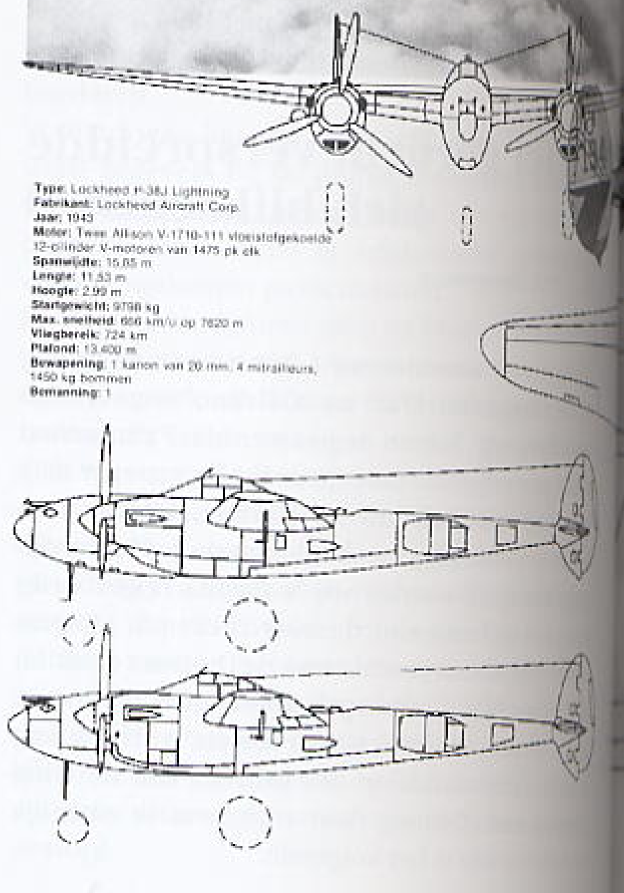

Uit het dagboek van Hr. G. Oom, Juliusstraat 1944

(oude spelling gehandhaafd)

Woensdag 31 mei Luchtalarm. De terreindienst heeft mijn fiets weer eens opgepikt.

994. Een deel van de zelfdichtende rubber bescherming die rondom de benzinetanks zat van de Lightning. Voor onderhoud waren er werkopeningen. (coll. auteur).

Woensdag 14 juni 1944

Nauwelijks uit bed. Luchtalarm. Vlug aan gekleed en naar buiten. Groote zwermen Tommy's trekken voorbij. Soms fel oplichtend in het zoeklicht. Overal in de lucht zagen we groote formaties die als scholen haring door de lucht schoten. Fel witte strepen acht zich aan trekkend. In eens worden roode lichtkogels uitgeworpen. Even later lijkt het of er een trein aan komt rollen. Dan... plotseling, een ontzettend lawaai als of enige honderden snelvuurkanonnen losbarsten. "Het vliegveld wordt gebombardeerd. Het huis dreunt. Hevig verschrikt staat Mimi in de gang... Weer komt er een tromgerommel, oorverdovende krakende explosies volgen. Stilte... veilig. Ik ga naar de fabriek. Hoog in de lucht vaart een Tommy loodrecht boven ons. Laat die in zijn dooie eentje nu gaan bombarderen. Weer alarm. Eindelijk zijn we zoo tegen 9 uur op de fabriek. Allerlei geruchten doen de ronde.

Daar komt tegen 12 uur plotseling een krankzinnig bericht. Er zijn briefjes gevonden, waarop staat dat het station in de binnenstad over een uur gebombardeerd zal worden. Er breekt gewoon een paniek los. Ook uit de stad stromen in de mensen in allerlei richtingen weg. Mimi en Moeder zijn uiterst nerveus. Alle koffers staan gepakt voor de vlucht. Er is niets gebeurd! Om 3 uur... de fabriek weer. Ik ga naar de fotografie om wat materiaal los te krijgen. ... komt buurman Smit een paar...

996. Technische tekeningen.

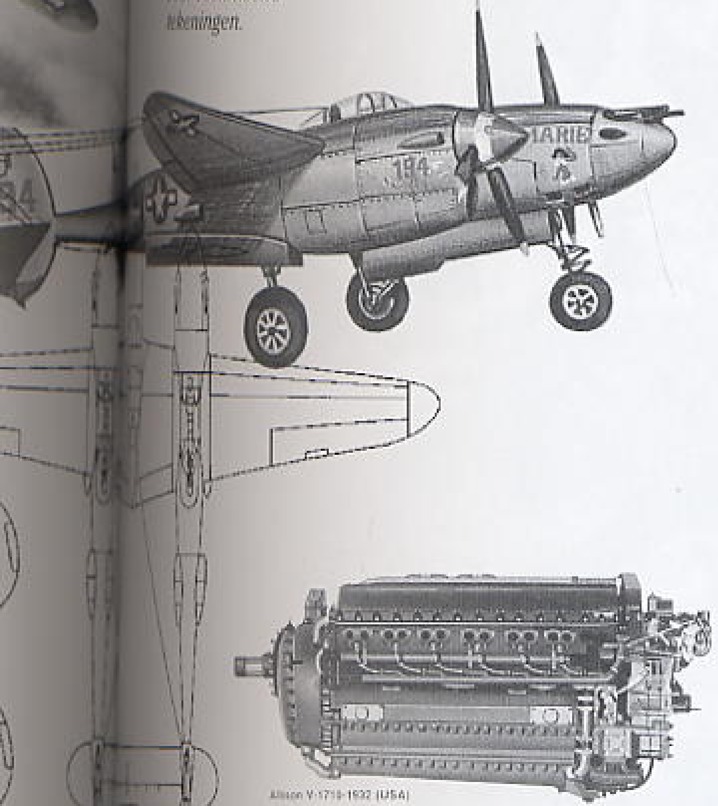

Dit was wellicht de oudste en bekendste familie lijnmotoren. De ontwikkeling van de Allison V-1710 begon in 1930 en duurde tot 1945. Het was nimmer een uitstekende motor, en de vliegtuigen die ermee werden uitgerust (Curtiss P-40, Bell P-39) hadden hun gebreken, vooral op grote hoogte.

Geallieerde bombardementen

De geallieerde luchtmacht voerde verscheidene bombardementen uit. Zo kreeg Welschap op 21 en 22 februari, 8 en 30 maart aanvallen te verduren. Een bijzonder zware aanval vond plaats op 14 juni door 72 B-24 bommenwerpers. Na een wat lichtere aanval op 5 juli volgde op 15 augustus een behoorlijke zware aanval. Een gedeelte van de bommen viel ver naast het doel en kwam rondom de Sint Trudokerk in Strijp terecht. Dat de aanval overigens toch behoorlijk aankwam blijkt uit het feit dat personeel van de "Philipsgloeilampen" met bussen werden opgehaald om bomkraters te dichten. Hetzelfde geschiedde ook met arbeiders van de Karel I Sigarenfabrieken en enkele andere bedrijven. De mensen zijn daar een week lang van 6 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds mee bezig geweest. Overigens was het effect van de herstelwerkzaamheden maar zeer

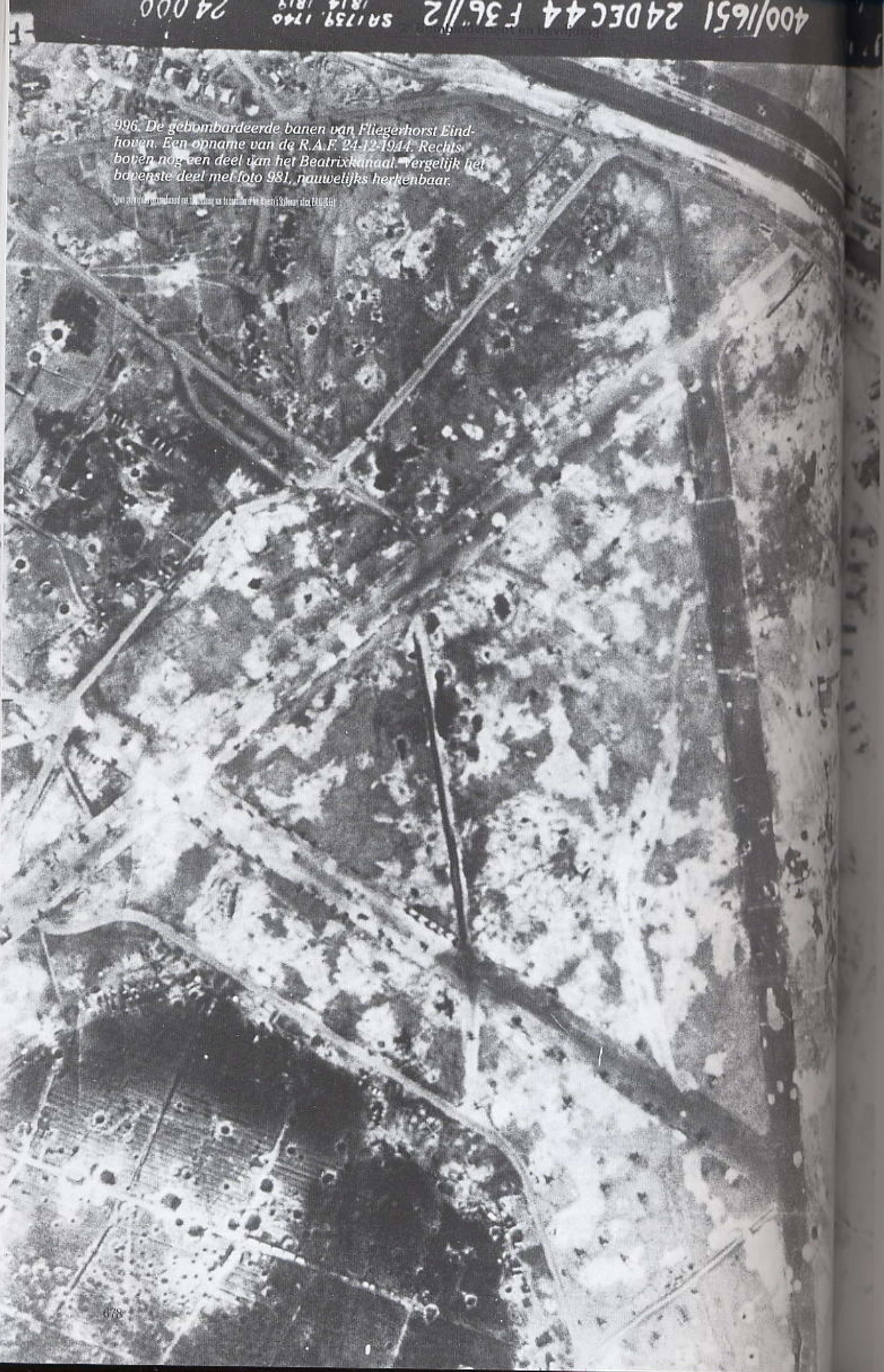

996. De gebombardeerde banen van Fliegerhorst Eindhoven. Een opname van de R.A.F. 24-12-1944. Rechts boven nog een deel van het Beatrixkanaal. Vergelijk het bovenste deel met foto 981, nauwelijks herkenbaar.

beperkt. Door de snelle opmars van de geallieerde strijdkrachten door Noord-Frankrijk en België verontrust, begonnen de Duitsers eind augustus met het vernielen van de nog bruikbare gebouwen. Daarbij wellicht nog een handje geholpen door de geallieerde luchtmacht die op 2, 3, 16 en 17 september nog een aantal raids op het vliegveld uitvoerde. Begin september was het Duitse leger op volslagen terugtocht. De fietsende en sjokkende Duitsers – al of niet achter volgeladen karretjes en kinderwagens – afkomstig uit België trokken weg in de richting van o.a. Oirschot. De bezetting van Welschap nam ook het zekere voor het onzekere en nam de benen. Spoedig was ook Welschap stil en verlaten.

Bron: "Were Di" 1982, Personeelsblad Vliegbasis Welschap, Eindhoven.

De Duitsers

Juni
In het villapark worden Splitterlocher aangelegd en een noodbruggetje om deze te bereiken. Drie Flakstellingen, Lievendaal, Station en IJzeren Man zijn ontruimd en de gemeente dient deze te bewaken. Dit geldt ook voor de vrijgekomen scholen. De meisjesschool in Acht wordt in beslaggenomen voor de 19e Panzerdivisie. Na enkele weken worden de stellingen Lievendaal en IJzeren Man weer bezet.

Juli
Bij een invasie aan de kust zal de Feldmommandantur naar de scholen aan de Barrierweg gaan. De Panzerdivisie in Acht is weer vertrokken.

Aug.
Na het bombardement van 15 augustus kapt de Flak aan de Ekkerstraat bomen voor een beter schootsveld. De stellingen aan de Marconilaan en Ekkerstraat worden opgeheven en er komt daar gemeentebewaking. Ook het Krankenrevier aan de Fliegerhorst komt leeg.

Enige weken vooraf aan de bevrijding van Eindhoven

Hr. J. Pax, Hoogstraat, 1944, 11 jaar

Een aantal weken in augustus 1944 en begin september 1944 werd het vliegveld wekelijks gebombardeerd. Je kon er onderhand de klok op gelijk zetten. Meestal gebeurde dat op woensdag of don-

997. Flinke schade in de Strijpsestraat. Paard en kar alweer paraat voor het opruimen. Links boven de Philipsfabrieken. Het jongetje met fietsje ging gelukkig betere tijden tegemoet.

derdag. Wij wisten dat onderhand precies. In de morgen cirkelde dan meestal een eenzame verkenner boven het vliegveld en dan konden wij 's middags weer een aanval verwachten. Ik weet nog dat een neef van mij regelmatig door de Duitsers werd opgeroepen. Hij en nog vele anderen moesten dan de bommenkraters in de startbanen weer opvullen, welke dan prompt de week daarop weer door de Engelsen of Amerikanen vernield werden.

Uit het dagboek van Hr. G. Oom

(Oude spelling gehandhaafd).

22 juni
Ontzettend veel vliegtuigen trekken over. Tweemaal luchtalarm.
Zaterdag 6 juli Luchtalarm.
Zaterdag 24 juli 's Middags fiets ik een eind buiten Eindhoven. Philips mensen zijn bezig kuilen te spitten
9 augustus 1944 Tweemaal luchtalarm gehad. Bommen op 't vliegveld.
Dinsdag 15 augustus Plotseling hevig schieten. Luchtalarm. Nauwelijks buiten zie ik tientallen vliegtuigen boven mijn hoofd. Hoor heftige knallen, donderende explosies. Er wordt gebombardeerd. Wacht in de kelder maar daar is weinig te beleven. Loop dus weer naar 4 en zie enorme branden op 't vliegveld. Bovendien ligt op de St. Trudokerk geen pan meer. Nauwelijks is het veilig gegeven of daar vliegt met een enorm explosie een munitiedepot in de lucht...
16 augustus Als ik bij de poort kom zie ik een levendige drukte. Zeker 8 portiers staan legitimatiebewijzen te controleren. Ik vraag nog aan een meisje van m'n afdeling "wat is er eigenlijk aan de hand", "O", zegt ze "gaat u toch niet neer binnen mijnheer, allen menschen van 18 tot 45 jaar moeten op 't vliegveld werken.
18 augustus O ja, gisteravond tegen half zeven, ik was juist thuis kwamen heel hoog een 12 tal Amerikanen aangevlogen. Een ogenblik later een paar ontzettende knallen. Hevige schokken en 't vliegveld weer zwaar gebombardeerd.
26 augustus Luchtalarm. Bommen op vliegveld.
28 augustus 's Avonds luchtalarm. Tommy's draaien door de lucht en glinsteren door de zon. Hevig schieten, geen bommen.
1 september De Philips directie is ondergedoken. Er werd te kort geproduceerd. We hebben nu een nieuwe directeur. Alles is veel strenger geworden. Tikken-verzuim-ziek zijn enz.

ZONDAG 8 SEPTEMBER DAG VAN TOEWIJDING DER ...
AAN MARIA.

„MARIA, MOEDER LUISTER EENS..!"

Zeg, Moeder, de tijden zijn somber,
de lucht is zoo dik en zoo zwart,
Veel menschen gaan schreiend ten onder;
ja, Moeder, de tijden zijn hard!
Je hoort van gewonden en dooden,
van bombardementen en brand;
Kolommen met inkt-zwarte inhoud
staan iederen dag in de krant.

Zeg, Moeder, we ...
en radeloos vragen we ...
We smeeken ontredderd ...
misschien staan we ...
Je weet niet meer ...
geen enkele plaats ...
We weten geen weg ...
we zijn zoo bedacht ...

Zeg, Moeder, Ge moet 'ns goed luist'ren,
we hebben Uw hulp zoo van doen;
Uw hulp is, Goddank, nog te krijgen,
die zetten ze niet op rantsoen!
We wijden U al wat we hebben,
ons huis, ons bezit en ons geld.
Bewaar Gij dit alles, o Moeder,
voor bommen en brand en geweld!
En zelf Moeder, zoeken we dekking
als 'n kind in de plooi van Uw kleed
Bij U immers is nog een uitweg,
waar niemand een uitweg meer weet!!

998. Een speciaal Mariagebed geschreven voor die moeilijke periode.

Slachtoffers bommen 15-08-1944

13-01-1903	H. v. Alphen	Willemstraat 155
12-10-1920	Braams G.G.	Strijpsestraat
10-..-1906	V. Kemenade C.J.	Jan van Lieshout-straat 5
25-07-1920	V.d. Kolk J.M.	Strijpsestraat
01-03-1930	V.d. Laar J.E.L.	Strijpsestraat 206
10-10-1913	V.d. Laar H.F.E.	Strijpsestraat 206
17-10-1920	Retera C.A.M.	Strijpsestraat 206
23-05-1930	V. Wijgerden	Strijpsestraat 206
04-11-1907	V. Weert R.M.	Strijpsestraat 202
20-09-1943	V. Vugt, W.A.P.M.	Strijpsestraat 202

(Lijst onder voorbehoud)

Zaterdag 2 september In de stad is het een fantastisch gezicht honderden en nog eens honderden vrachtauto's en bussen vol Duitschers trekken in snel tempo terug. Het lijkt wel een massale vlucht. Ook groote treinen vol troepen gaan regelmatig voorbij. Er is bericht doorgekomen dat alle Rijksduitsers met spoed hun ....
Zondag 3 september (half 8 station) Hier staat het vol met Duitse treinen. Dan .... Plotseling alarm tientallen jagertjes cirkelen rond. Dan massa's zware bommenwerpers. En dan begint een bombardement, zoo zwaar, zoo hevig, zoo ontzettend als we nog niet hebben meegemaakt. Hevig slaan de deuren en ramen heen en weer. Vreemde menschen vluchten bij ons binnen. Oorverdovende explosies benemen je den adem. Bommenwerpers loeien. Bommen gieren. Ik loop eens naar boven. Schrik ontzettend. De huizen aan de overkant zijn niet meer te zien van rook en stof. Dacht dat er van zeer vlakbij bommen ingeslagen waren en dat huizen in brand stonden. Later blijkt dat vrijwel alle bommen op het vliegveld terecht zijn

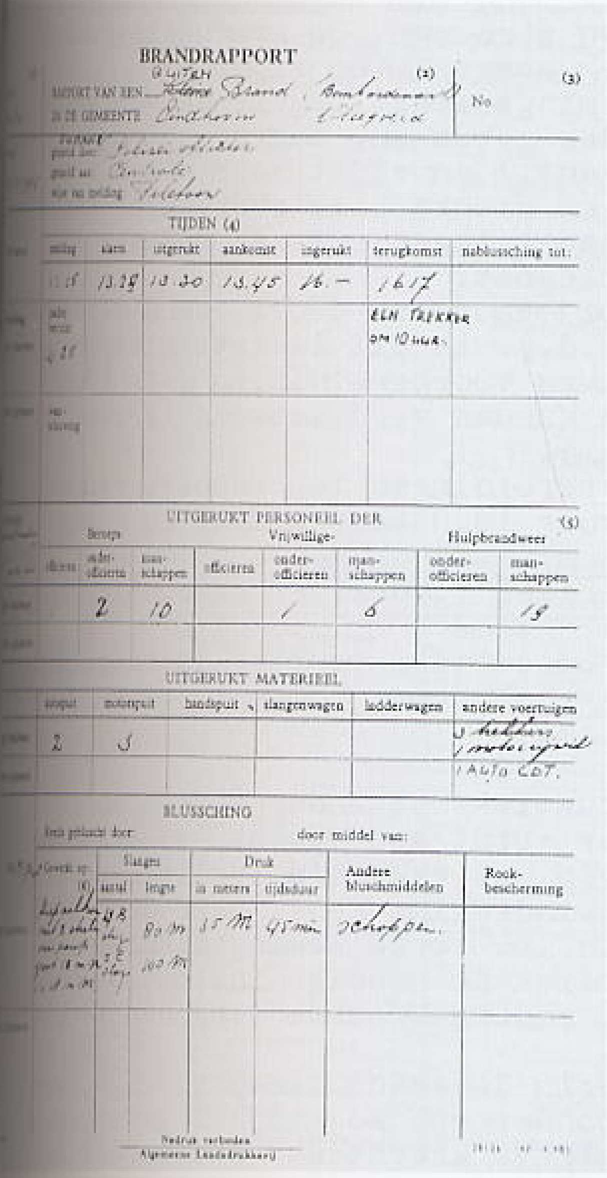

BRANDRAPPORT

RAPPORT VAN EEN buiten Brand (Bombardement) (2) No (3)
IN DE GEMEENTE Eindhoven Vliegveld

TIJDEN (4)

melding	alarm	uitgerukt	aankomst	ingerukt	terugkomst	nablussching tot:
13.28	13.28	13.30	13.45	16.–	1617	
					EEN TREKKER OM 10 UUR.	

UITGERUKT PERSONEEL DER (5)

Beroeps officieren	Beroeps onder-officieren	Beroeps manschappen	Vrijwillige officieren	Vrijwillige onder-officieren	Vrijwillige manschappen	Hulpbrandweer onder-officieren	Hulpbrandweer manschappen
	2	10		1	6		19

UITGERUKT MATERIEEL

autospuit	motorspuit	handspuit	slangenwagen	ladderwagen	andere voertuigen
2	3				1 AUTO CDT.

BLUSSCHING

door middel van:

Slangen aantal	Slangen lengte	Druk in meters	Druk tijdsduur	Andere bluschmiddelen	Rook-bescherming
	80 m / 100 m	35 M.	45 min	schoppen	

Nadruk verboden
Algemeene Landsdrukkerij

999. Een voorbeeld van een brandrapport van de Brandweer Eindhoven.

1000. Een rapport van de Brandweer.

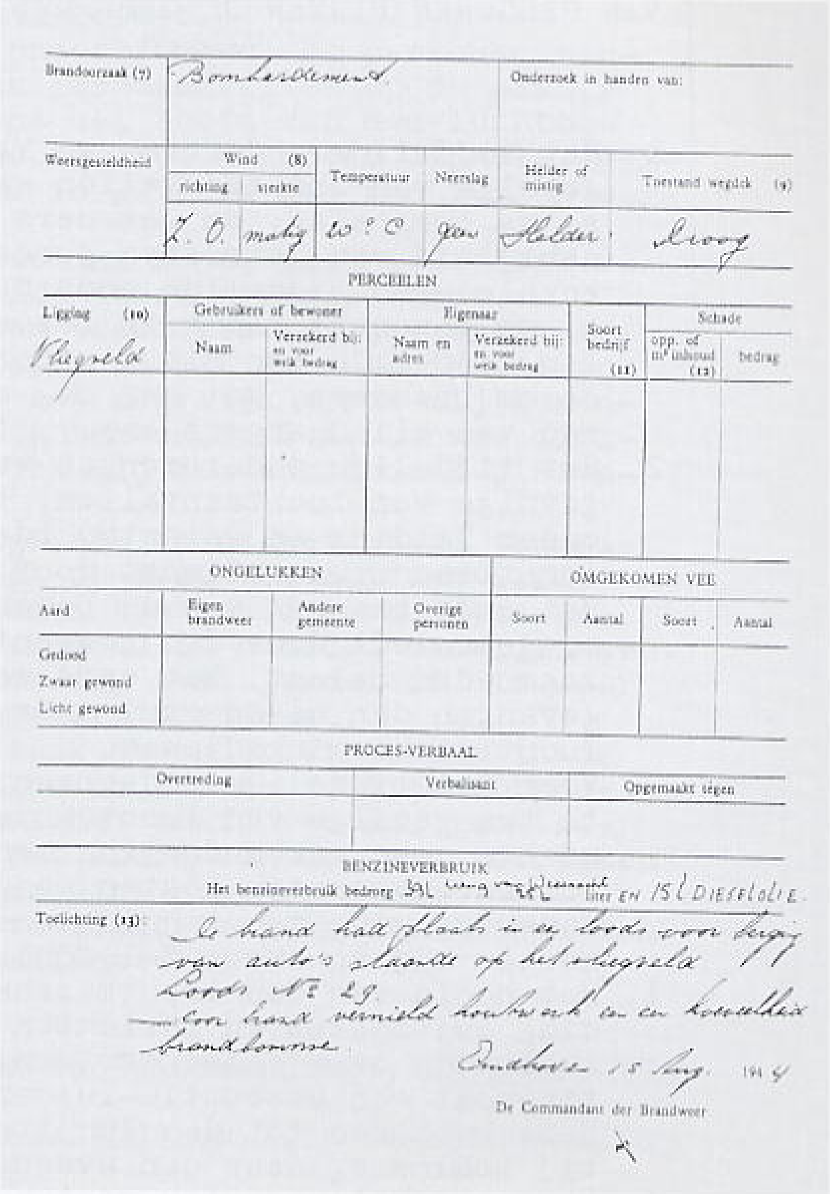

Brandoorzaak (7) Bombardement — Onderzoek in handen van:

Weersgesteldheid	Wind (8) richting	Wind sterkte	Temperatuur	Neerslag	Helder of mistig	Toestand wegdek (9)
	Z. O.	matig	20° C	geen	Helder	droog

PERCEELEN

Ligging (10)	Gebruikers of bewoner: Naam	Gebruikers of bewoner: Verzekerd bij: en voor welk bedrag	Eigenaar: Naam en adres	Eigenaar: Verzekerd bij: en voor welk bedrag	Soort bedrijf (11)	Schade: opp. of m³ inhoud (12)	Schade: bedrag
Vliegveld							

ONGELUKKEN / OMGEKOMEN VEE

Aard	Eigen brandweer	Andere gemeente	Overige personen	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Gedood							
Zwaar gewond							
Licht gewond							

PROCES-VERBAAL

Overtreding	Verbalisant	Opgemaakt tegen

BENZINEVERBRUIK
Het benzineverbruik bedroeg [illegible] liter EN 15 L DIESELOLIE.

Toelichting (13): De brand had plaats in een loods voor berging van auto's staande op het vliegveld Loods No. 29. [illegible] brandbomme

Eindhoven 15 Aug. 1944

De Commandant der Brandweer

gekomen en geen ongelukken onder de burgerbevolking te betreuren zijn.
Maandag 4 september Plotseling tegen half een hevig schieten. Er breekt bijna een paniek los op de afd. Granaten ontploffen laag boven de fabriek. Niets te zien. Over de Boschdijk trekken karavanen Duitschers terug. Auto's zonder banden, alles loopt en rijdt en snelt weg.
Dinsdag 5 september In de fabrieken geen gas en stroom. Plotseling zie ik de Duitschers fietsen uit de rekken halen... 's Avonds moeten we om acht uur binnen zijn. Tegen middernacht worden we opgeschrikt door ontzettend zware explosies. Enorme vuurzuilen stijgen kilometers hoog de lucht in en dan volgens alles overdonderende hevige knallen. De luchtdruk is zoo geweldig dat de deuren uit hun sponningen vliegen en de ruiten hevig schudden.... Dat is het einde van het vliegveld.
Woensdag 6 september Ga dan naar de beide huizen kijken, die het Sprengkomm. Vannacht in de lucht heeft laten vliegen. Dit was de kaarten-

ALGEMEENE AANWIJZINGEN OMTRENT HET TIJDELIJK ONDERBRENGEN VAN PERSONEN BINNEN DE GEMEENTE TEN GEVOLGE VAN LUCHTAANVALLEN.

1. Het tijdelijk onderbrengen van personen binnen de gemeente ten gevolge van luchtaanvallen kan noodzakelijk zijn:
   a. na bominslag, om bewoners van getroffen perceelen of in de nabijheid van getroffen perceelen gelegen woningen gedurende enkele uren tijdelijk onderdak te bezorgen;
   b. om bewoners van voor bewoning onbruikbaar geworden perceelen tijdelijk een nieuw onderdak te bezorgen;
   c. om bewoners, met het oog op bepaalde werkzaamheden (opruimen van blindgangers enz.), tijdelijk elders te doen vertoeven.
2. Het tijdelijk onderbrengen van personen binnen de gemeente ten gevolge van luchtaanvallen, bedoeld in punt 1 onder a, geschiedt onder leiding en verantwoordelijkheid van het hoofd van den luchtbeschermingsdienst door of namens dezen.
   Het onderbrengen van de bewoners, bedoeld in punt 1 onder b en c, geschiedt door den gemeentelijken dienst, met deze werkzaamheden belast. Met deze werkzaamheden wordt niet eerder aangevangen dan na daartoe ontvangen bericht van het hoofd van den luchtbeschermingsdienst.
3. Voor het tijdelijk onderbrengen van personen binnen de gemeente ten gevolge van luchtaanvallen worden per vak en zoo de gemeente geen vak-indeeling kent, per gemeente ten minste 3 gebouwen (evacuatie-posten aangewezen, elk ruimte biedend voor onderbrenging van tenminste 100 personen. De evacuatie-posten moeten bij voorkeur telefonisch aangesloten zijn.
4. Het hoofd van den luchtbeschermingsdienst regelt de voorbereiding (uitzoeken en inrichten der gebouwen, aanvragen om beschikking over deze gebouwen, enz.) en wijst voor elken evacuatie-post een evacuatie-leider en dienst plaatsvervanger aan. Deze behooren tot den luchtbeschermingsdienst en begeven zich bij bominslag naar den evacuatiepost.
5. Deze evacuatie-posten moeten bij voorkeur doorloopend verduisterd zijn (bioscopen, kerken e.d.). Is dit laatste niet mogelijk, dan moeten in deze gebouwen voorbereidingen getroffen worden om zoo snel mogelijk te kunnen verduisteren (gereed zetten van verduisteringsmateriaal).
6. Eventueele kosten voor de voorbereidingen ten behoeve van de evacuatie-posten zijn kosten voor luchtbescherming en komen voor rekening der gemeente.
7. Behalve het verduisteringsmateriaal worden per evacuatiepost opgelegd:
   a. de noodige administratieve bescheiden voor registratie der geëvacueerden;
   b. eenige complete kaarslantaarns;
   c. een kleine verbanddoos.
8. De registratie der in den evacuatie-post ondergebrachten geschiedt in duplo. Een exemplaar wordt zoo spoedig mogelijk gebracht naar den commandopost van het vakhoofd (politie-bureau) of, indien de gemeente geen vakindeeling kent, naar den commandopost van het hoofd van den luchtbeschermingsdienst, ten einde bij navraag door het publiek de noodige inlichtingen omtrent de verblijfplaats van de ondergebrachte personen te kunnen verstrekken.
9. De blokploeg van het blok, waarin de evacuatie-post ligt, wordt versterkt met 6 personen, waaronder zoo mogelijk 2 gediplomeerde E.H.B.O.ers en 2 administratieve krachten. Deze 6 personen begeven zich na bominslag naar den evacuatie-post en melden zich bij den evacuatie-leider, ter hulpverleening in den post,

1001. Aanwijzingen betreffende evacuatie Eindhoven.

De opleiding van deze 6 personen geschiedt door het blokhoofd in samenwerking met den evacuatie-leider.

10.De regeling van het tijdelijk onderbrengen van personen binnen de gemeente ten gevolge van luchtaanvallen op de plaats van het ongeval geschiedt namens het hoofd van den luchtbeschermingsdienst door het vakhoofd. Het vakhoofd bepaalt, welke evacuatie-posten in zijn vak in gebruik genomen zullen worden.
Indien de gemeente geen vakindeeling kent, geschiedt deze regeling door het hoofd van den luchtbeschermingsdienst.

11.Indien in de gemeente autobussen beschikbaar zijn, treft het Hoofd van den luchtbeschermingsdienst met de betreffende instantie een regeling, waardoor het mogelijk wordt bij bominslag 2 autobussen naar de plaats van ongeval te kunnen dirigeeren. De chauffeurs melden zich bij den commandant-plaats-ongeval.

12.Gedwongen ontruiming ten gevolge van de aanwezigheid van niet ontplofte projectielen geschiedt op last van het vakhoofd. Voor het onderbrengen van personen ten gevolge van deze gedwongen ontruiming geeft het vakhoofd de noodige aanwijzingen. Indien de gemeente geen vakindeeling kent geschiedt dit weer door het hoofd van den luchtbeschermingsdienst.

13.Ten einde in gevallen van noodzaak de ondergebrachten in de evacuatie-posten van warm drinken en een eenvoudigen broodmaaltijd te kunnen voorzien, zal het hoofd van den luchtbeschermingsdienst te voren met het hoofd van den plaatselijken distributiedienst het daartoe noodige overleg plegen.

14.De uit de regeling in punt 13 voortvloeiende kosten komen ten laste van den luchtbeschermingsdienst.

Vastgesteld te 's-Gravenhage, 28 April 194

DE RIJKSINSPECTEUR VOOR DE BESCHERMING

VAN DE BEVOLKING TEGEN LUCHTAANVALLEN,

Typ.V.
Coll.

(get.) van Batenburg
Voor afschrift,
De Gemeentesecretaris van Eindhoven,

Tijdelijk onderbrengen van pers..en binnen de gemeente tengevol.. van luchtaanvallen.

Straat: .... Huisnummer: ....

	Namen en voornamen van:	Geboorte-plaats	Geboorte-datum	Beroep Stand	Godsdienst	Nat.	Geslacht m.	Geslacht vr.	Nering-handel etc.
Man									
Vrouw									
Kinderen									
Verwanten									
Kostgangers									
Dienstpersoneel									
Zieken									
Gebrekkigen									
					TOTAAL				

Voorzien in eigen evacuatie en gaan naar: Gemeente .... Straat .... No. ....
Evacuatiepost: .... Straat .... No. ....
Worden verder geëvacueerd naar ....

Kan in eigen onderhoud na evacuatie voorzien worden?
AANMERKINGEN: ....

1002. De evacuatieplannen voor Eindhoven. Er was een speciale kaart voor ontworpen.

centrale. Terug op de zaak luchtalarm. Speciaal voor het Philipspersoneel.

Vrijdag 8 september 's Avonds tegen half zeven schiet er plotseling een Engelse jager uit de lucht, neemt een benzinewagon onder vuur die even later in brand staat.

1004. Het eens zo machtige Duitse leger verplaatste zich met allerlei in beslaggenomen wagens met paarden. Locatie de Boschdijk.

De Duitsers

Sept.

Het Marinelazarett aan de Aalsterweg zal opgeheven worden en scholen in Woensel worden ziekenopvang. Het vliegveld, dat veelvuldig gebombardeerd is, wordt door de Duitsers ontruimd en vernield. Een school aan de Apeldoornstraat en ook enkele barakken in de omgeving

1003. Nogmaals de terugtrekkende Duitsers op de Boschdijk. Opnames van Mevr. M. v. Vroenhoven-van Aarle. Links boven de Pauluskerk.

1005. Het Duitse leger op de vlucht. Hier op de Boschdijk. Ze namen onze paarden mee, zelfs reservepaarden. Voor de bewoners was er veel te zien in die dagen

worden in brand gestoken. De Eindhovense bevolking slaat aan het plunderen en de politie staat machteloos. Plotseling komt de "bevrijding uit de lucht vallen".

Dolle Dinsdag

Wat in de rest van het land pas enkele dagen later merkbaar werd, was in Eindhoven al op 1 september volop te zien: de Duitse troepen trokken massaal richting Son, Nuenen, Geldrop, in elk geval richting Duitsland. Honderden vrachtauto's passeerden, propvol geladen met soldaten en voorraden, maar ook met gestolen huisraad, dieren – kippen, varkens, honden – sterke drank, en niet zelden Franse vriendinnen van de Duitsers. De Duitsers maakten gebruik van werkelijk alles dat maar wilde rijden: personenwagens, autobussen, een brandweerwagen, houten boerenkarren met Belgische trekpaarden, zelfs een zwarte lijkwagen, fietsen, kinderwagens, autopeds. Tussen de haveloze soldaten vluchtten Franse en Belgische collaborateurs mee naar het noorden. Hoe langer het duurde, hoe chaotischer de terugtocht, hoe gekker de voertuigen. De bevolking zag het met groot leedvermaak aan.

Bron: "De Bevrijding van Eindhoven, Karel Margry

Voor Piet kwam de bevrijding te laat

Hr. J. Bax, Brugstraat, 1944; 10 jaar

"De laatste oorlogsdagen staan nog steeds onuitwisbaar in mijn hoofd gegrift:, vertelt hij. "Vooral hoe de Duitsers toen ze eenmaal verslagen waren alles wat van hun gading was meenamen. Ook zal ik nooit de bombardementen van de Geallieerden op de luchtafweerstellingen van de Duitsers vergeten. Daarbij kwam namelijk onze 14-jarige buurtgenoot Piet van Dorst om het leven". Het ouderlijk huis van Bax stond aan de Brugstraat, een gebied waar nu de lokalen van de Technische Universiteit staan. Hij woonde in het laatste blok van zeven woningen, met het café van Dollekens op de hoek. Zo'n veertig meter verder stroomde de Dommel. "Hoe verder de Geallieerden oprukten, des te sterker werden de geruchten dat het allemaal snel voorbij zou zijn", herinnert Bax zich. "Je hoorde overal dat de Engelsen al in Antwerpen zaten en binnen enkele dagen Eindhoven zouden bereiken. We zaten in spanning te wachten op wat er zou gebeuren." Intussen ging de oorlog nog in alle hevigheid voort. De Geallieerden vlogen 's nachts over en werden beschoten door de Duitsers. "We zaten tijdens dergelijke acties te trillen in ons bed", zegt de Eindhovenaar. "Maar dat was meer van schrik. Omdat er een Duits kamp op vijfhonderd meter van ons huis was neergezet, heb ik meerdere malen met eigen ogen gezien dat een vliegtuig in het zoeklicht werd gevangen en vervolgens naar beneden werd geschoten."

"Zo rond de tiende september zag ik hoe een aantal Duitse soldaten vanaf het kamp naar de Brugstraat liepen", vervolgt hij. "Bij de Woenselse watermolen van Himpens stonden tientallen mensen te wachten op een zakje rogge of tarwe, iets wat dagelijks gebeurde. Die dag stuurden de Duitsers die mensen weg, namen hun fietsen in beslag en probeerden vervolgens de schuur van kolenboer Stark, die naast de molen stond, open te krijgen. Dat lukte in eerste instantie niet, waarop de deur met een handgranaat werd geforceerd. Het paard en wagen werd uit de schuur meegenomen". Nog geen week later sloegen de Duitsers op de vlucht. Met hun een hele hebben en houden vertrokken ze richting Duitsland, rijdend in gestolen wagens en op gestolen fietsen. Die paar Duitsers die te voet waren stalen op de valreep nog fietsen, gewoonweg door de eigenaar er met de kolf van een geweer er af te slaan. "Een paar uur later, toen alles veilig leek, zijn we naar het kamp van de Duitsers gegaan, om met eigen ogen te zien dat ze weg waren. Toen we ons daarvan overtuigd hadden, werd het kamp door iedereen leeggehaald. Alles konden we gebruiken, vooral hout om vuur te maken. Kruiwagens vol sleepten de buurtbewoners alles wat los en vast zat naar huis", aldus de Eindhovenaar.

1006. Ook onze fietsen gingen mee. Mevrouw Van Vroenhoven-Van Aarle maakte stiekem deze opnamen op de Boschdijk.

Doffe dreunen

Toen brak de zeventiende september aan. "Plotseling waren er ontelbaar veel vliegtuigen", zegt Bax. "Ze vlogen over ons huis, richting Son. In de verte hoorden we doffe dreunen van bommen die ergens insloegen. Met een groepje stonden we midden op straat, met een verrekijker die van hand tot hand ging, naar het schouwspel te turen." Net toen iedereen dacht dat alle vliegtuigen verdwenen waren, kwam er een formatie van zes bommenwerpers laag overvliegen. Degene die op dat moment de verrekijker in handen had schreeuwde plotseling. "Liggen. Ze laten bommen vallen!", waarna de hel losbrak. De elfjarige Bax en de rest van het groepjes kon nog net dekking zoeken in een greppel, terwijl de scherven hen om de oren vlogen. "Het waren de Engelsen die de bommen gooiden", zegt Bax, enigszins aangeslagen. "Ze wisten kennelijk niet dat de Duitsers het kamp al lang verlaten hadden. Toen de stofwolken optrokken, ben ik als een gek naar huis gerend, waar ik een bekende stem iets verschrikkelijks hoorde roepen: "Onze Piet. Onze Piet is dood!" De veertienjarige Piet van Dorst, een buurjongen, werd op de valreep van de bevrijding door een verdwaalde scherf gedood. Iedereen was zo ontdaan dat de rest van de dag aan hun voorbijging. "Waarschijnlijk is hij het laatste Eindhoven slachtoffer geweest, voor de bevrijding van onze stad", vertelt Jan Bax. "Toen ik achttien september de Amerikanen Eindhoven zag binnentrekken, dacht ik ook maar aan één ding: Voor Piet komt de bevrijding te laat.

Bron: Groot Eindhoven

Uit het verslag van Hr. P. v.d. Ploeg, Binnenzwierstraat 16

(Oude spelling gehandhaafd).

Bevrijding van Eindhoven sept/44

Zondag 17 september

Het is vanmorgen om 10 uur nogal frisch buiten. Bovendien is het erg rustig. Geen kanongebulder, geen vliegtuigen. Op onze weg naar de kerk komen we drie patrouilleerende moffen tegen bij het kanaal en verder nog drie op een vrachtauto, dat is al. Onderweg worden we gewaarschuwd niet naar de kerk te gaan, want de moffen hebben vanmorgen uit de Paterskerk mannen en jongens trachten te sleepen voor vestinggraafwerk ergens bij Eindhoven. Het zal wel meevallen, want er is nog niemand te zien en wie zou ons moeten ophalen? De kerk is slecht bezet en het is opmerkelijk hoe klein het aantal jonge mannen is. Als de dienst een half uur aan de ging is, begint vliegtuiggeronk hoorbaar te worden. Het zwelt aan tot ruimtevullend gegons en met tusschenpoozen rammelen ramen en deuren van ontploffende bommenregens. Het lijkt op Zondagmiddag 14 dagen geleden. Toen werd het vliegveld onder handen genomen. De toestand wordt weer vrij kritiek én de gemeente begint al weer vrij onrustig te worden. Dr. Fanoy preekt wel, maar niemand luistert meer aandachtig. Om 11 uur is de dienst afgeloopen i.p.v. om half twaalf. Als we buiten komen zien we groepen van 4, 6 of 12 en 18 grootte zware 4-motorige bommenwerpers als het ware tegen het dichte grijswitte wolkendek geplakt. Ze bewegen zich uiterst langzaam schijnt het. Die dingen moeten reuze hoog zitten Zoolang ze echter niet over onze hoofden vliegen, kunnen ze niet veel kwaad. Op onze terugweg naar huis zien we steeds meer troepen over de stad trekken in alle mogelijke richtingen. Zoo nu en dan gooit er een uit een troep een stel bommen naar beneden en nadat ze een poosje losgelaten zijn, wordt het geluid hoorbaar. Spoedig gevolgd door een roffel van ontploffingen. Ik heb er gruwelijk het land aan als ze in mijn richting vliegen. Dat spelletje duurt zoo tot aan een uur of twaalf en er zijn zeker enkele honderden van die grote kisten overgevlogen. Hè, hè, die hebben we weer overleefd. We zijn het er allemaal over eens, dat de dag der bevrijding niet ver af kan zijn. Zooiets doet men geen weken van tevoren. Nog is de lol niet uit. Hierna komen heele zwermen jagers door de lucht buitelen. Om een uur of twee ook een heele bende dubbelstaarten. Lockheed Lightnings die met een reuze vaart door de lucht daveren en snel wenden en keeren. In de verte ziet men ze duiken en hoort men het knallen van de boordwapens. Geen luchtdoelschot wordt gelost. Geen Duitsch vliegtuig laat zich zien. Trouwens, al niet sedert het vliegveld hier opgeblazen werd en dat is al 14 dagen geleden. Wat zou er toch achter deze operaties zitten! Om ongeveer 14.00 uur roepen de kinderen op straat, dat ze een heeleboel groote vliegtuigen zien in de verte. Wij volgen het voorbeeld van talrijke menschen in de omgeving en klimmen op het dak, om beter te kunnen zien, wat er aan het handje is. Inderdaad vliegen er in de verte heele troepen vliegtuigen in bosjes van 4, 6, 8, 9, 12 of 16. Het lijken net laaghangende grijze wolken

Waar gaat dat naar toe? En steeds komen er maar meer uit het Zuidwesten uit een grijze wolk te voorschijn. Dat duurt zoo een heele tijd en er komen hoe langer hoe meer dakhazen. De huizen van de Helmerslaan (achter de Binnenwiertzstr.) hebben platte daken en zijn in serie gebouwd. Die daken lijken wel boulevards geworden gevuld met turende, wijzende en gesticuleerende menschen. Het is dan ook een buitengewoon interessant schouwspel. De hemelkoepel boven ons is bezaaid met jagers, die door elkaar buitelen en krioelen. Snelle en langzame jagers en dubbelstaarten duiken om beurten naar beneden en lossen salvo's op luchtdoelbatterijen, die trachten de groote slierten vliegtuigen te hinderen. Plotseling gaat er een gejuich op onder de men-

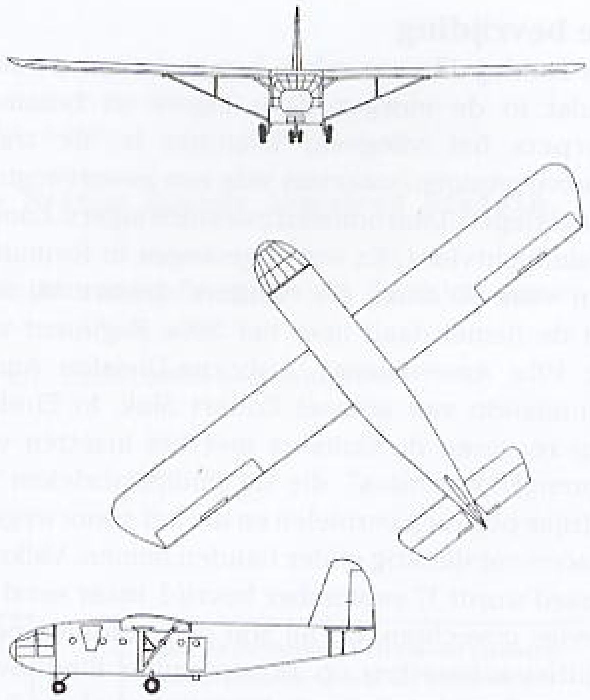

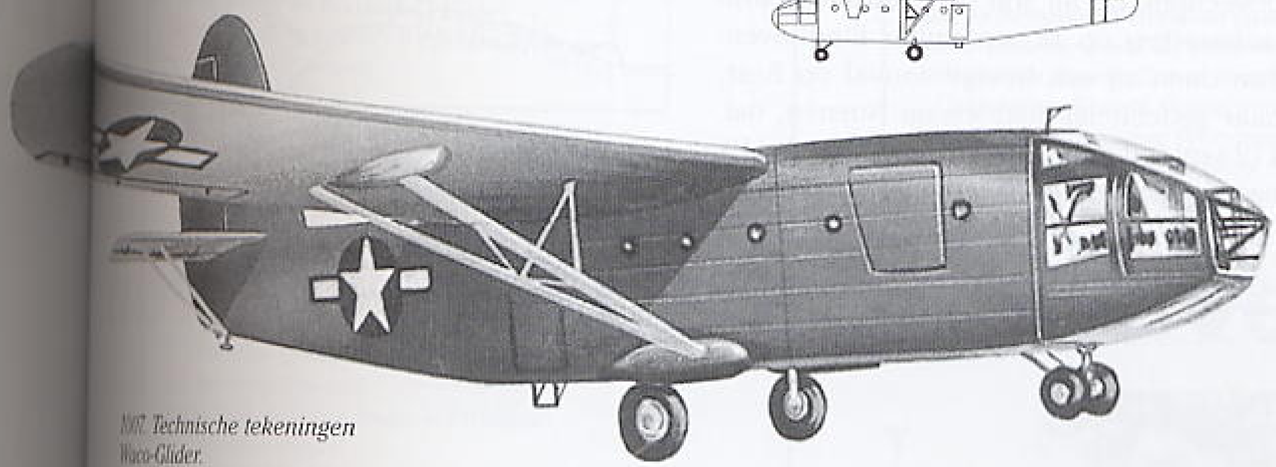

1007. Technische tekeningen Waco-Glider.

schen van de dakboulevards. Er wordt geroepen: "Parachutisten, kijk daar, parachutisten". En inderdaad, van ons uit achter de Philipsfabrieken Emmasingel hangt een heele zwerm halve bolletjes in de lucht en die zwerm wordt hoe langer hoe grooter. Jagers dansen in de lucht rond en duiken en stijgen, dat het een lieve lust is. Het luchtdoelgeschut is al aanmerkelijk zwakker maar toch hebben de moffen kans gezien een vliegtuig in brand te schieten. En steeds levert de grijze wolk in het Zuidwesten weer nieuwe groepen groote vliegtuigen, begeleid door zwermen jagers. Daar komt maar geen eind aan. 't Is een fantastisch schouwspel. Men ziet ook enkele van die groote kisten terugkeeren, maar dat aantal is veel kleiner dan het aantal, dat er heen gaat. Dit verschil wordt wel opgemerkt, doch ik heb er geen tijd voor er een verklaring voor trachten te vinden, want weer komen er slierten laagvliegende groote kisten uit de grijze wolk en de jagers dwarrelen boven onze hoofden. Achter Aalst duiken er regelmatig een heele troep naar beneden en laten hun kanonnen behoorlijk blaffen. Na een uur keert de rust weer en langzamerhand trekken ook de meeste jagertjes af. Nog eens een groep van Lockheed Lightings en het is vrijwel gedaan met de luchtactiviteit. Om een uur of vier beginnen de moffen het station op te blazen. Het knalt met korte en schelle klappen tot een uur of acht. Het is een tegenvaller voor ons, maar enfin, met Amerikaansche hulp zal het wel weer gauw klaar zijn. Dan kunnen we meteen een beter bouwen. De Amerikaansche radio in Europa geeft om kwart voor vijf al wat nieuws. Een luchtlandingsleger op verschillende plaatsen in Nederland aan land gezet met parachutes en zweefvliegtuigen.

Hr Th. Kosman, Balistraat 19

Mijn vader was op 17 september onderweg van Philips naar huis. Hij werd dodelijk getroffen door de geallieerde bommen nabij het Flakkamp bij de IJzeren Man.

De bevrijding

Op zondag 17 september komen boven de stad, nadat in de morgen door jagers en bommenwerpers het vliegveld bestookt is, de transportvliegtuigen, waarvan vele een zweefvliegtuig voortslepen. Daaromheen zwermen jagers. Enorm is de luchtvloot. Er wordt gevlogen in formaties van vaak 70 stuks. De "Gliders" landen bij Son. Uit de hemel daalt neer het 506e Regiment van de 101e Amerikaanse Airborne-Division onder commando van kolonel Robert Sink. In Eindhoven reageren de Duitsers met het inzetten van "Sprengkommandos", die de Philipsfabrieken op talrijke plaatsen vernielen en die het spoorwegemplacement duchtig onder handen nemen. Valkenswaard wordt 17 september bevrijd, maar eerst na hevige gevechten. De bij Son neergekomen parachutisten bereiken op 18 september Eindhoven. Vanuit Son doen zij een hevige aanval op Best, welke maar gedeeltelijk lukt en op Nuenen, dat eerst op 19 september valt. In de namiddag van 18 september krijgen de Amerikaanse para's contact

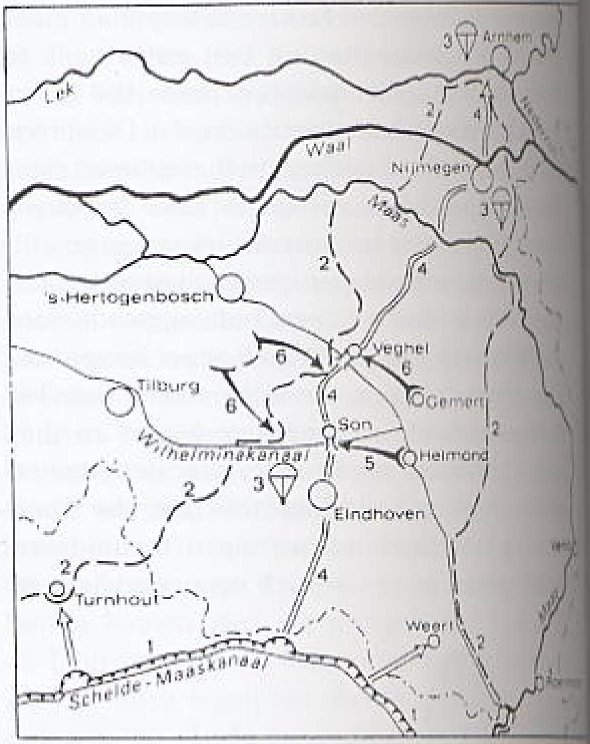

1008. De geallieerde landingen en het Duitse front in kaart gebracht.

Bevrijding van Eindhoven

1009. Britse tanks voor het toenmalige stadhuis van Eindhoven op de Stratumsedijk. Er was veel volk samengekomen om niets te missen. Men had er lang op gewacht.

DE BEVRIJDING VAN EINDHOVEN

Eindhoven werd op 18 september 1944 bevrijd door

de Amerikaanse **101e Airborne Divisie en de Britse Guards Armoured Divisie.**

Het US Troop Carrier Command zorgde voor de bevoorrading en de luchtsteun.

Samenstelling van deze geallieerde leger- en luchtmacht-eenheden.

US 101st Airborne Division (Taylor)
- 501st Parachute Infantry Regiment (Johnson)
  - 1 Battalion (Kinnard)
  - 2 Battalion (Ballard)
  - 3 Battalion (Ewell)
- 502nd Parachute Infantry Regiment (Michaelis)
  - 1 Battalion (Cassidy)
  - 2 Battalion (Chappuis)
  - 3 Battalion (Cole)
- 506th Parachute Infantry Regiment (Sink)
  - 1 Battalion (LaPrade)
  - 2 Battalion (Strayer)
  - 3 Battalion (Horton)
- 327th Glider Infantry Regiment (Harper)
  - 1 Battalion (Salee)
  - 2 Battalion (Inman)
  - 3 Battalion (Allen)
- Divisional Artillery (McAuliffe)
  - 321 Glider Field Artillery Battalion (Carmichael)
  - 907 Glider Field Artillery Battalion (Nelson)
  - 377 Parachute Field Artillery Battalion (Elkins)
  - 81 Airborne AA/Anti-Tank Battalion (Cox)
- 326th Airborne Engineer Battalion
- 326th Airborne Medical Company (Barfield)
- Divisional Signal, Quartermaster, Ordnance Companies, etc.

Guards Armoured Division (Adair)
- Irish Guards Group (J. Vandeleur)
- Grenadier Guards Group (Goulburn)
- Coldstream Guards Group (Hill)
- Welsh Guards Group (Windsor-Lewis)
- 2nd Household Cavalry (Abel Smith)
- Divisional artillery, engineers, signals

15th/19th Hussars (Taylor)
44th Royal Tank Regiment (Hopkinson)
8th Armoured Brigade (Prior-Palmer)

TROOP CARRIER COMMAND

US 9th Troop Carrier Command (Williams)
- 50th Wing (Chappell)
- 52nd Wing (Clark)
- 53rd Wing (Beach)

38th Group, RAF (Hollinghurst)
46th Group, RAF (Darvall)

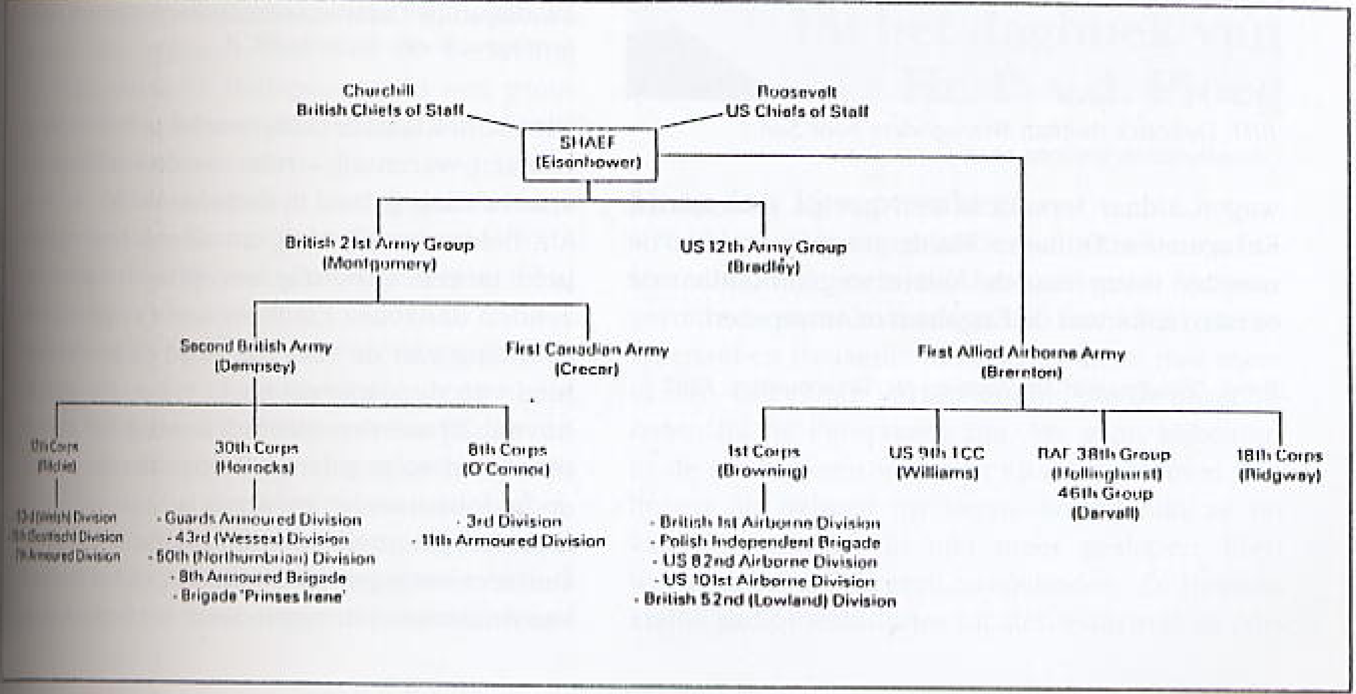

De opbouw van het bevrijdingsleger.

met de Engelsen, die de toegang tot Aalst en Eindhoven geforceerd hebben. Omstreeks half zeven trekken de Engelse tanks (XXXste korps Guards-pantserdivisie) Eindhoven binnen. Eindhoven is bevrijd. Een eindeloze stroom van tanks en met soldaten afgeladen voertuigen trekken dwars door de binnenstad op weg naar Nijmegen. De brandweer rijdt voorop. Dit is toeval. Opgeroepen voor een brand op "Eikenburg" komt de rode

1011. Dakota's trekken Wacogliders voor Son.

wagen aldaar terecht in een hevige schietpartij. Er lagen veel Duitsers. Via de greppels trekken de mannen terug naar de Aalsterweg, om aldaar de eerste tanks van de Engelsen te ontmoeten.

Bron: "Eindhoven" Hr. Tops en Hr. Verschueren, 1965.

Eindhoven, eindelijk bevrijd

Hr. F. Kortie, gemeentehuis, 1944

Op maandag 18 september 1944 werd Eindhoven bevrijd. Eindelijk, na vier jaren, vier maanden en vier dagen Duitse bezetting. Op die dag wisten parachutisten van de Amerikaanse 101e Airborne

1012. Een historische ontmoeting in de Woenselsestraat. Luitenant Palmer van de Britse Household Cavalry maakt in Woensel contact met de Amerikaanse para's. De Britten reden met hun groep pantserwagens via Veldhoven en Oerle naar Eindhoven. De voorste pantserwagen is een Daimler MK II.

Divisie het laatste Duitse verzet te breken. Daags tevoren waren zij – ruim vierduizend in getal – spectaculair geland in de Sonse Heide.
Als helden werden zij ontvangen. Ondergedompeld in een uitbundig bevrijdingsfeest van duizenden dankbare Eindhovenaren vergaten zij de spanning van de voorbije strijd en de vermoeidheid van de slapeloze nacht tussen Son en Eindhoven. Zij werden overladen met gebak en fruit, meer dan volgegoten met opgespaarde dranken en bedolven onder spontane kusjes.
Bijna vergaten zij ook hun opdracht: de laatste Duitsers verjagen uit Eindhoven en het bezetten van de Dommel-bruggen, zodat het Britse Tweede

1013. In de Pastoriestraat maakten de Amerikanen Duitsers krijgsgevangen. De muur is er in 2002 nog steeds.

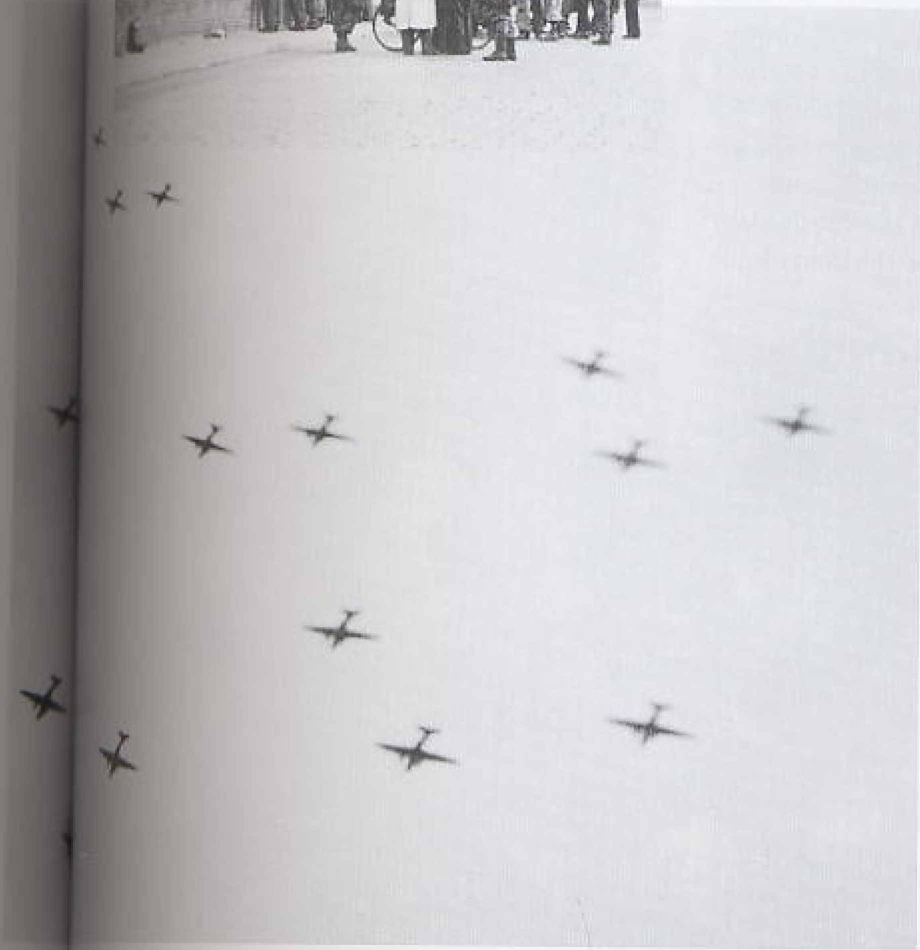

1014. Dakota's in formatie van drie onderweg naar Son.

1015. Een Amerikaanse para poseert in Woensel onder toeziend oog van een bewoner.

Leger aan zijn snelle opmars naar Nijmegen en Arnhem kon beginnen. Dat was de bedoeling van Veldmaarschalk Montgomery. In een grootscheepse lucht- en landoperatie "Market Garden" zouden drie Airborne divisies een weg banen waarover de Britse legers in drie dagen Arnhem zouden bereiken. Dan zou de "Poort van Duitsland" open staan voor een triomfantelijke tocht naar Berlijn.

Maar al gauw bleek dat stoutmoedige plan al te optimistisch. Het machtige Britse leger (acht divisies, tienduizend voertuigen en meer dan duizend tanks) ondervond op 17 september reeds bij de Nederlandse grens verrassend veel tegenstand van een Duitse "Kampfgruppe". Het doel van die dag, Eindhoven, werd niet gehaald. Na een natte nacht in de wegbermen bij Valkenswaard arriveerden de Britten pas de volgende morgen Aalst. Ook daar vertraging door Duits geschut bij de brug over de Tongelreep. Boze tongen beweren dat "de Tommies" dat oponthoud gebruikten voor een uitvoerig "cup of tea" en "clean shaving". Ook zij ontvingen in Eindhoven een welkom, dat alleen echte bevrijders toekomt. Eindhoven haalde verlucht adem. Hun stad was nu echt bevrijd. Maar voor hoelang?!

Uit het dagboek van Hr. P. v.d. Ploeg

(oude spelling gehandhaafd)

Maandag 18 september

's Nachts veel kanongebulder en mitrailleurschieten, dat in de ochtend heviger werd. Volgens geruchten parachutisten in de Franklinstraat in Woensel en Beukenlaan in Strijp. Geen mof meer te zien. Om 12 uur vertelt iemand dat de parachutisten bij de Paterskerk zijn. We gaan kijken en in de stad komen we ze in khaki-uniformen van linnen en helmen op tegen. Stoffig zijn ze en van gistermiddag af niet meer geslapen. Eten wordt door de burgerij aangeboden. Ze hebben kleine radiotoestelletjes bij zich waarmee ze con-

tact onderhouden met hun commandanten. Die dingen zijn ongeveer zoo groot als een thermosflesch en een spriet van ongeveer een meter lang steekt erboven uit; opzij zitten een telefoon- en een microfoonschelp. Hun uniformen zitten volgestikt met zakken. Allemaal bergruimte voor munitie en handgranaten etc. Ook heeft iedere soldaat een kompas. Er heerst een feeststemming in de stad. Overal verschijnen de vlaggen. Voor het politiebureau is er een oploop van mensen. Door de straten lopen en rijden PAN-lieden met of zonder geweren. Ook lopen er lui van de Ordedienst rond, kenbaar door hun banden. Er gaat plotseling een gerucht dat de moffen probeeren weer op Eindhoven los te stormen en de vlaggen verdwijnen weer. Later is alles weer wat rustiger en de dundoeken ontplooien zich meteen weer. Des middags laait

1016. De Amerikaanse para's van de 101 Airborne Divisie worden omringd door de Eindhovense bevolking.

de feeststemming nog hooger op. De PAN is volop bezig met het ophalen van NSBers en wat er nog meer met de moffen geheuld heeft. Dat vuiltje wordt naar het politiebureau getransporteerd. Onderweg worden de landverraderlijke elementen door de vrolijke menigte zeer behoorlijk uitgejouwd. De vroeger zo fiere, zelfbewuste Nazi's zien er ook zielig uit! Ze moeten met de handen omhoog of achter het hoofd loopen in de beroemde ganzenpas en dan krijgen ze nog de loop van een pistool zo nu en dan eens even stevig tussen hun ribben om ze behoorlijk ontzag in te boezemen. Nu ontzag is wel aanwezig! Het

1017. Amerikaanse para's op de Geldropseweg. De scooter deed zijn intrede!

1018. Duitse krijgsgevangenen worden door de Amerikaanse para's afgevoerd. De locatie is voor de Paterskerk in de Ten Hagestraat.

1019 De Amerikaanse bevrijders maken gebruik van een landbouwer met zijn paard en wagen om zo in Eindhoven te komen.

1020. Iedereen wilde graag op de foto met een para. Meisje met kort manteltje is Jenny Verweij naast de para met ruitjesjurk mevr. Verweij en daarnaast Ens Valks.

1021. Een Britse tank op de Demer. Er was veel belangstelling. Rechts is nog wat van de spoorlijn te zien.

zweet parelt de helden van Hitler op het voorhoofd en uit de oogen spreekt alleen de dodelijke angst voor represailles. Angstoogen en angstzweet. 's Avonds om 7 uur zitten we nog aan tafel om te eten en eensklaps begint het op een tot dusver ongehoorde wijze te ratelen uit de richting Aalst. We gaan kijken bij het sportfondsenbad en we zien de eerst tanks binnenrollen met een reuze lawaai van de stalen rupsbanden op de Eindhovensche granietkeien. Een stofwolk wervelt achter elke tank omhoog en onttrekt de volgende bijna aan het gezicht. Dat zaakje duurt tot 9 uur en dan komen er ook gewone vrachtauto's in de colonne maar er verschijnen ook gigantische monsters op de weg, namelijk de tanklorries die elk een tank geladen hebben of geladen zijn met een ander gemakkelijk modern middel; dat is de baanschuiver op rupswielen, die we later bij de ware naam hooren noemen. Het is de Bulldozer, de machine die puin opzij schuift en gaten dicht. Verder allerlei oorlogstuig. Onderdelen van bruggen, pontons, opvouwbare booten en wat niet al meer. Des avonds zie ik Ir. Tromp weer. Hij is terug van zijn korte doch hevige onderduikperiode en zetelt op het hoofdkwartier van de Ordedienst.

Hr. K. Kroontje vertelt hoe hij de bevrijding beleefde

In Stratum wisten we dat nog niet. Men vroeg men zuchtte, men ... enfin, het begon te vervelen, ik stapte op de fiets, Agaatje mee. Onderweg kwamen de vluchtende moffen ons tegen. Ze wisten geen raad. Gekomen in het Centrum, zagen we, dat de Amerikaanse troepen reeds verschedene punten hadden bezet met hun mitrailleurs. En ze stonden ook in de ... door de Nederlanders gegraven gaten, die aangelegd waren op last van de mof. Maar ze hadden deze moffen niet gevraagd of het wel mocht. Ongevraagd is onge-

1021a. De Or... van het Tweede ... leger rijden de ... binnen via de S... dijk.

1022. Duitsers worden krijgsgevangen gemaakt en ontwapend. Belangstellend kijkt men toe in de Lijmbeekstraat.

De Eindhovense politie-agenten vol bewondering voor deze para's.

1024. Duitse krijgsgevangenen worden in een school bijeen gebracht.

1025. De Amerikaanse para's in de Kruisstraat v.l.n.r. de daken van de Gildelaan. In deze rij huizen woonden Peeters-Haans, van Geel, Blatter, Tabak, Manders, Smets en geheel rechts Kapper Potting.

1026. De mannen van "De Pan" rijden triomfantelijk door de Jan Tooropstraat in Tongelre.

weigerd... Terug in Stratum, kon ik vertellen, dat het Centrum vrij was. Als bewijs had ik een Nederlands vlaggetje meegenomen, gekregen van de echtgenote van de neus-oog- en keel-specialist, die steeds ondergedoken had gezeten en nu te voorschijn kwam. Met deze vlaggetjes het huis had versierd, meegegeven, omdat "Dat kind toch ook wat moest hebben." Agaatje zwaaide er mee als een gek.

Natuurlijk begonnen wij meteen ook onze vlag te ontrollen, spoedig gevolgd door meerderen. Even later passeerden, voorbij onze straat, door de zogenaamde "Hobbel en de Geit" een troep moffen, met een viertal kanonnen. Deze wisten kennelijk geen raad of uitweg. Allerlei mensen waren op straat, ondanks de vroeger uitgegeven waarschuwing: "nooit in en op straat, tijdens gevechten". Zeker een kleine honderd personen

stond op het eind van onze straat, dat alles aan te zien. Lachend, scheldend. Omdat de mof blijkbaar geen raad wist met het in stelling brengen van zijn stukken geschut. Dan hier instellen, dan daar.
Blijkbaar begon dit de moffen-opperhoofden te vervelen, want eensklaps konden ze hun geschut wel in stelling brengen, richtten tegelijk op onze straat, en ... schoten. Gelukkig was het niet precies meer in het verlengde van de straat.
Ze stonden toen bij het Nutschool, op een honderd meter afstand, waardoor het schootsveld altijd een 45 graden werd en wij geen direct gevaar liepen, wanneer de mensen maar snel in de straat vluchtten. Dat alles speelde zich af, op ongeveer 100 meter afstand. Onze vlaggen verdwenen weer...
Dan maar de stad in. Misschien was daar meer te beleven. En ja: daar golfden onafzienbare troe-

1027. Een Britse Sherman-tank met bulldozer. Hij werd ook "Tankdozer" genoemd.

pen Amerikaanse Luchtlandingstroepen de stad in. Voorzien van draagbaar geschut, zelfs van ... auto's. Allen gekomen uit die glijers, van Zondag. De bevolking was onbeschrijfelijk enthousiast. Bood de troepen versnaperingen aan: Bier, tomaten enzovoort. Helaas was er weinig aan te bieden. Men had niet te veel. Om niet achter te blijven en ook een duit in het zakje te doen, bied ik een Amerikaan een ... shagje van België aan. Hij accepteerde, stak hem op, deed één trekje en wierp hem weg, met een vies gezicht zeggende: "Strong ! no good" (Sterk. Deugt niet). Ik heb wel iets beters voor U. Toen haalde hij uit zijn rugzak een ongelofelijk lange sigaar, compleet met bandje en verpakt in cellofaan.

1028. Enkele Amerikaanse para's lopen over de kale Demer, de middelste para is Kapitein Robert Harwick. Op 5 october ontsnapte hij op de Rijn-dijk aan de dood toen hij in een Duitse hinderlaag liep. Zijn chauffeur werd gedood.

Die sigaar ging natuurlijk mee naar huis. Als souvenir. Bleef een paar dagen liggen pronken op het dressoir, maar verdween toch langzamerhand in rook. Ja, als men in een paar jaar geen goede sigaar heeft gezien, laat staan gerookt, en men heeft zo'n genotspaal in huis... Want een andere sigaar kostte allicht een dagloon. Eens heb ik nog eens zo'n sigaar gezien, maar dat was door een N.S.B.-er. Dat te vertellen is een verhaal apart.
Dan had die Amerikaanse parachutist nog iets gezegd: "No good" Dit werd al heel spoedig een spreekwoord in Eindhoven. Alles wat niet deugde, voor verbetering vatbaar was, werd "No good". Eigenlijk was het een variatie op het voormalige Duitse: "Bei uns zu Haus!" Bij hun was ook alles beter, groter, geweldiger. Enfin, we waren maar Nederlanders. Voorheen Auslanders.
Terug in Stratum, na de parachutisten te hebben bewonderd, weer vlaggen uit. Kinderen droegen Oranje. Men was gek, dol, nou ja... onbeschrijf"lijk.
Intocht der geallieerde tanks.
Enige uren daarna, omstreeks 17.00 een geweldig geratel op de Aalsterweg. Vergezeld van de kreet "De Engelsen komen". Wij er heen. Zelfs Rees vergat haar schoonmaken. En dat wil wat zeggen.. Maar ja, men kan tenslotte maar één

bevrijd worden in een oorlog, en dat was nu. Wat we toen gezien hebben, tart elke beschrijving. Onafgebroken ratelden die tanks de stad binnen. Met een gangetje van 50 tot 60 km. Kans om de straat over te steken was er niet. Of heel zelden. De intocht duurde ongeveer 10 uren. Even pauze en weer begon het opnieuw. Dit duurde ongeveer 10 dagen. Onafgebroken schier. Met een kleine onderbreking heeft dat alles ongeveer 3 maanden geduurd... Waar die voertuigen bleven is me nog steeds een raadsel. Er kwam wel eens een enkeling terug, maar dat was, om anderen te begeleiden. Razendsnelle ordonnansen krioelden er als nijdige bijen omheen en er tussendoor. Als rijdende, zwarte duivels.

Uit het verslag van Hr. K. Kroontje, 1944; 40 jaar

(oude spelling gehandhaafd)

Venlo, Lieve Vader en verder ALLE familie

Nu we van elkander weten, dat we elkanders brieven in gezondheid hebben ontvangen en daaruit vernomen, dat we allen gespaard bleven, (wat het allervoornaamste bericht was) en me gevraagd is, door U, wat meer bijzonderheden te geven, zal bij dezen aan Uw verzoek worden voldaan.
Vooraf nog dit: Tientallen berichten zijn door ons naar U verzonden. Mogelijk bereikt u nog wel een tegelijk een manische vracht. Ook dat is bestuur. Deze brief gaat niet eerder weg, voor ik zeker weet, dat hij inderdaad over komt. Het wordt mogelijk wel weer zoals ik indertijd U reeds een zond over het Eindhovens Bombardement. En later over de Gevangenschap (Aan Tante Agaat). Ongeveer 24 vel. Nu echter reken ik er op, dat ze deze ter lezing krijgen. Alvast aan allen die dit lezen, de groeten: Vader, Dirk en Marie, Hendrik en Trits, Sip en Jan, Familie Appeldoorn en Verstar.

1029. Pastoor Seutens liep, naar men zegt, deze keer met een oranje sjerp om zijn toog.

Maar nu, na deze inleiding, moet ik vertellen. Dat is niet eenvoudig dit alles uitvoerig te doen. Want er is veel gebeurd en we hebben veel beleefd, sinds we elkander spraken en opzochten. Augustus 1944. Bericht van overkomst hebben we gestuurd, mogelijk hebben jullie het ontvangen, maar wij hebben nooit iets terug gekregen, zodat we ongeveer 9

1030. De eerste auto met Amerikanen arriveert op de Kloosterdreef. Links de machinehandel van Tielemans. De auto is buit gemaakt op de Duitsers.

maanden zonder bericht van U en de Uwen waren. Betrekkelijk spoedig na onze terugkomst, zetten de Geallieerden door, via het Albertkanaal, in België. September 1944 was Eindhoven vrij. Enige dagen er voor was een geweldige luchtvloot geland, boven Woensel, aan de andere zijde van de stad. Ongeveer 10.000 parachutisten uitwerpend, en uit glijers, dit zijn geweldig grote zweefvliegtuigen, getrokken door 4-motorige vliegtuigen. Na een paar dagen gespartel, waarbij geweldig geschoten werd, maar waarvan we weinig overzicht konden krijgen, van de Philipstoren (waarop we samen geklommen waren, en aan welks voet werd geschoten) hebben de luchtlandingstroepen, vanuit Woensel Eindhoven bevrijd. Onhoorbaar op hun centimeter-dikke rubberzolen.

1033. *Even een fotootje maken voor thuis. Hier voo[r] Schimmelpenninck op het Stationsple[in]*

1031. *Amerikaanse para's op de Boschdijk.*

1034. *Twee mannen tonen veel belangstelling als de Brit[...] ten aan hun Cromwelltank werken ergens in Eindhoven.*

1032. *Een lichte Britse tank op het Stratumseind.*

1035. *De Eindhovense politie en de PAN in actie om verdachte personen op te halen. Locatie Grote Berg.*

1049. *Cromwell-tanks in de Frankrijkstraat.*

1036. Iedereen wilde meerijden. De scouting kwam ook weer tot leven.

1037. Enkele jongens vol trots op een Britse auto.

1039. Het Tweede Britse leger rijdt over de Demer. In de verte links is de Antoniuskerk van Woensel te zien. De Demer was nog kaal.

1038. Britse Churchill-tanks op de Boschdijk richting Best.

1040. Britse militairen bij de hoeve van Van Vroenhoven a.d. Van Brakelstraat. De Woenselse Markt was toen een grote werkplaats voor tanks, truccs enz. Het jongetje is van De Laat.

1041. Een Rolls-Royce op de Markt Eindhoven. Hoog bezoek. Rechts boven het pand :De Olifant".

1043. In de Nieuwstraat wordt het eten verdeeld aan de Britse soldaten. De jeugd kijkt toe en probeert een graantje mee te pikken.

1044. Gezellige drukte in het centrum van Eindhoven. De bevrijding wordt gevierd.

1042. Dezelfde locatie als foto 1058. Hier worden "foute" vrouwen afgevoerd.

Na 45 jaar bevrijding

Het is "D day" 't werd in Normandië gezongen
Op 6 juni '44 was een landing uitgezet
De bevrijding was begonnen
Veel mensen stonden in gebed.

De bevrijding kwam steeds nader
Ook Eindhoven was daar bij
Ik heb het meegemaakt aan den lijve
Wat waren we allen blij.

Dit zal ik nooit vergeten
De Markt, het was 'n feest
Met zoveel mensen samen
Saamhorigheid, het meest.

De ogen blij en helder,
De onderdrukking is voorbij.
De vlaggen uit, 'n jurk met oranje strikken
Die was zolang al klaar voor mij.

De Aalsterweg, daar heb ik
Wel 'n halve dag lang gestaan
Mens wat waren we gelukkig
Ben met de bevrijders naar de Markt gegaan.

't Is alles nu zolang geleden
18 September blijft een feest
Laten wij dat niet vergeten
Hoe blij we waren, en gelukkig nog het meest.

Onze kinderen moeten weten
Wat knechting was en dwang
De vijand was 'n Dictator
Zelfs hun kinderen waren bang.

Nu na 45 jaren bevrijding
Laat ons dankbaar zijn en blij
Het is en blijft een herinnering
Hoe onze tijd nu ook mag zijn.

Annie van Hoof.

Voorgedragen voor Omroep Brabant,
bevrijdingsfeest 1989

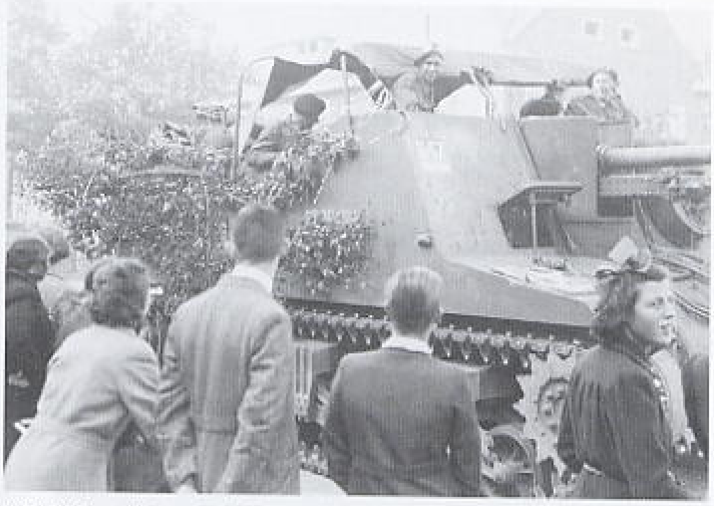

1045. Een Britse Self-Propelled Gun (vast kanon op tank-chassis) van de 50ste Divisie komt voorbij.

1046. Hier zijn de tanks op de Fellenoord. In het midden is de Philipsfabriek op de Emmasingel te zien. Deze Cromwell-tank neemt de bocht.

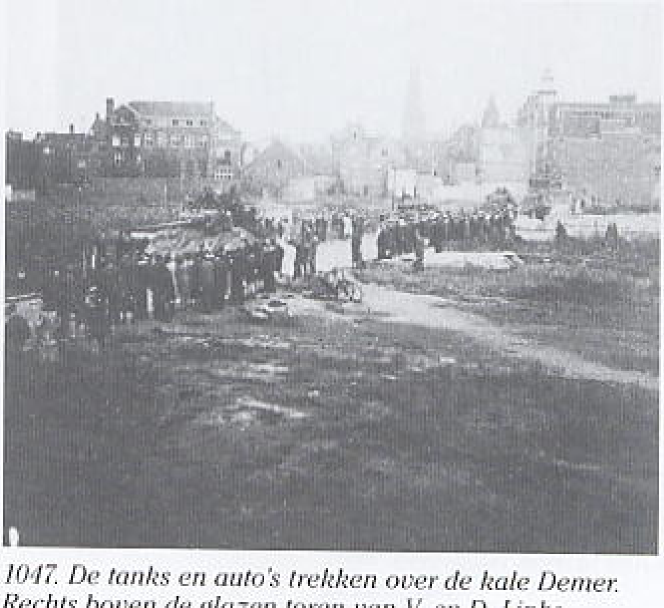

1047. De tanks en auto's trekken over de kale Demer. Rechts boven de glazen toren van V. en D. Links daarvan de torens van het oude stadhuis en de Catharinakerk

1047. Achter de heg keek men naar de prins en zijn gevolg. De vensters van "Ravensdonck" zijn gesloten.

1048. Prins Bernhard in de voortuin van "Ravensdonck".

1049. Het was feest op de Markt. Er werd gedanst en men gebruikte de schuilkelder als tribune.

1050. Prins Bernhard, die opperbevelhebber van de Nederlandse Strijdkrachten was logeerde in "Ravensdonck", hoek Vestdijk-Ten Hagestraat.

1051. Nog meer gevangenen worden opgebracht onder grote belangstelling.

1052. Een polonaise met liedjes die lang verboden waren.

1053. Nabij de Broekseweg was een Britse Rode Kruis post.

OPR[redacted]EP

aan de bevolking [redacted] het [redacted]rest Eindhoven e.o.

LEVE D[redacted]K[redacted]NINGIN!

1054. Een ander bericht dan men gewend was.

1055. Hier worden Duitse krijgsgevangenen met Britse wagens afgevoerd. Een man met handkar wacht even om niets te missen.

WELKOM IN BRABANT.

Aan de jongens die ons be

Welkom in Brabant, dat mee lag te bloeden
Vast aan een ketting van hoon en van smaad,
Maar dat door jullie weer vrijer kan ad'men,
Vrijer kan spreken, niet bang voor verraad!
Weg zijn de jaren waarin slechts de stappen
Weerklonken van schoenen in ijzeren maat;
Jaren van knechtschap, waarin de bevelen
Rondsnauwden en -beten in iedere straat!

Jullie verlieten je dorpen en steden,
Jullie verlieten familie en land,
Kwaamt over zee naar het groot' onbekende,
Want hier bij ons stond de wereld in brand;
Waagden de sprong naar het roepend Europa,
Duizenden Duitsers die beten in 't zand,
't Vroeg ook Uw offers. Hoe kon het ook anders!
Gij wist het te voren.. Toch boodt Gij Uw hand.

Welkom in Brabant! Al mist Ge de klompen,
De broeken en mutsen van iedere prent;
Al mist Ge de molens, de sloten, de polders,
Waarbij men vaak meent, dat men Nederland ken
In onze harten is dankbaarheid, vreugde!
Wij willen goed zijn voor ieder van U!
Brabant kan roemen op vroegere helden,
JULLIE ZIJN ECHTER DE HELDEN VAN NU!

HARIE LOONTJENS

ber 1944.

1056. Britse Cromwelltanks passeren de Woenselse Overweg en rijden via de Fellenoord naar het Noorden. Rechts het "Tabakshuis".

1057. In de stad werden voor het geallieerde leger overal verkeersborden geplaatst. Deze staan voor het gebombardeerde A.B. Theater aan de Hertogstraat.

1058. Een Brit van de militaire politie regelt het verkeer onder grote belangstelling op de Boschdijk.

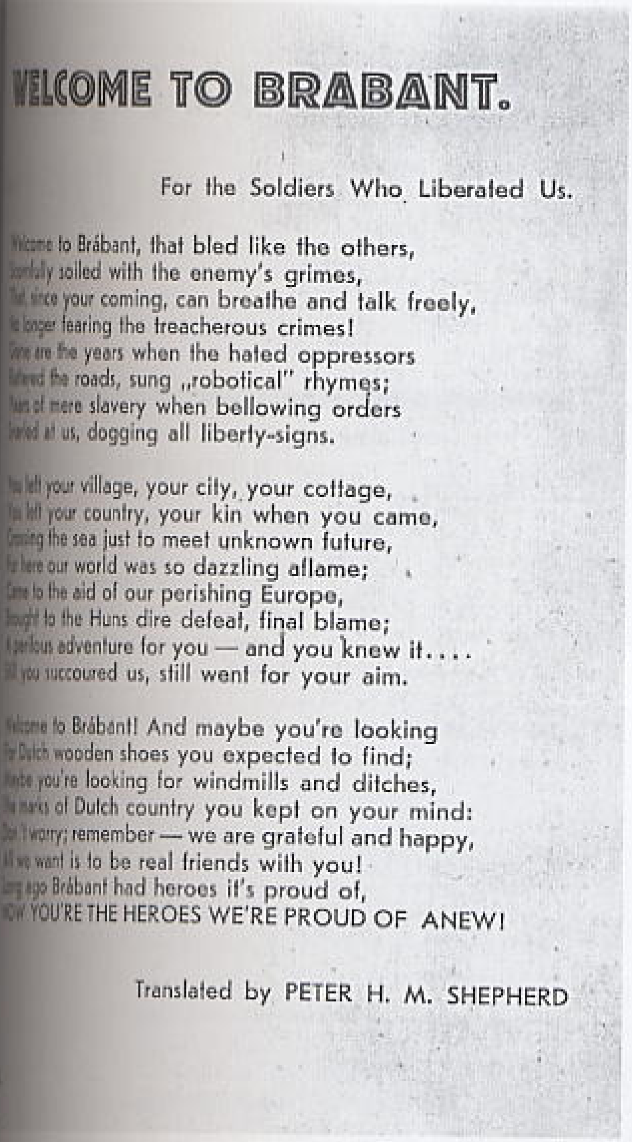

WELCOME TO BRABANT.

For the Soldiers Who Liberated Us.

Welcome to Brábant, that bled like the others,
Scornfully soiled with the enemy's grimes,
That since your coming, can breathe and talk freely,
No longer fearing the treacherous crimes!
Gone are the years when the hated oppressors
Infested the roads, sung „robotical" rhymes;
Years of mere slavery when bellowing orders
Hurled at us, dogging all liberty-signs.

You left your village, your city, your cottage,
You left your country, your kin when you came,
Crossing the sea just to meet unknown future,
For here our world was so dazzling aflame;
Came to the aid of our perishing Europe,
Brought to the Huns dire defeat, final blame;
A perilous adventure for you — and you knew it....
Still you succoured us, still went for your aim.

Welcome to Brábant! And maybe you're looking
For Dutch wooden shoes you expected to find;
Maybe you're looking for windmills and ditches,
The marks of Dutch country you kept on your mind:
Don't worry; remember — we are grateful and happy,
All we want is to be real friends with you!
Long ago Brábant had heroes it's proud of,
NOW YOU'RE THE HEROES WE'RE PROUD OF ANEW!

Translated by PETER H. M. SHEPHERD

1059. Dit was een mooie geste voor onze bevrijders.

1061. Duitse krijgsgevangenen worden in café Riche op de Boschdijk bijeengebracht.

1062. In de Gagelstraat bij Drukkerij Vrijdag ook borden.

1060. Gelukkig kon de scouting weer vrij de straat op.

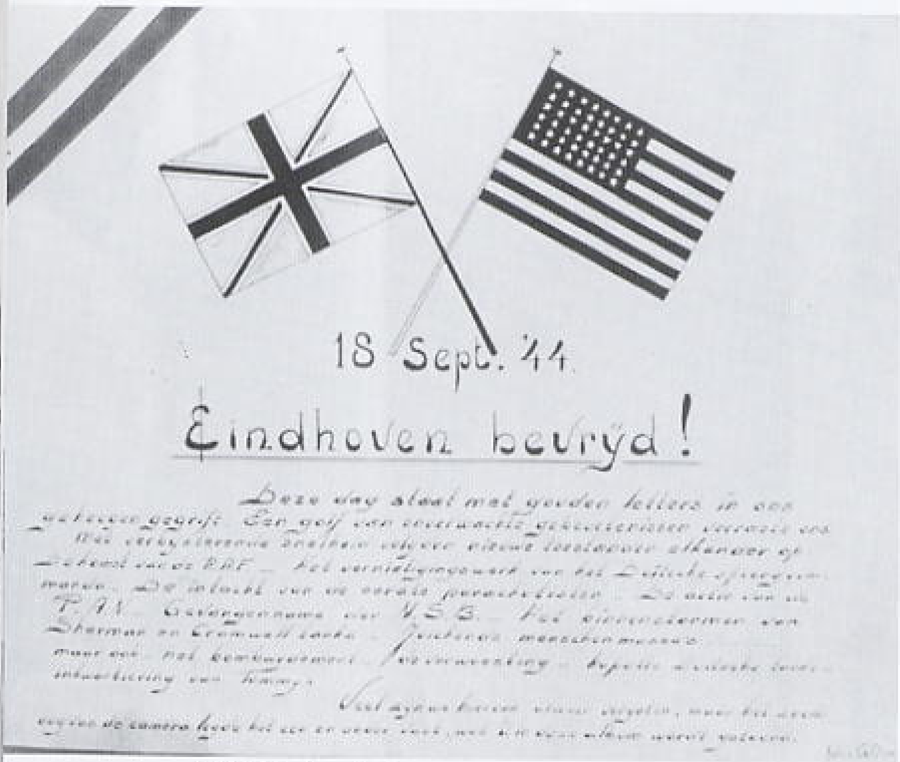
18 Sept. '44

Eindhoven bevrijd!

Deze dag staat met gouden letters in ons geheugen gegrift.

1066. De bevrijdingspagina van het dagboek van Hr. G. Oom.

De Bevrijde

beta

De tijdelijke Amerikaanse Begraafplaats Wolfswinkel langs de weg Son - Sint Oedenrode.

1068. Bij de Barrierweg waren enkele veldgraven van Britse gesneuvelden.

1063. Ook voor hotel De Kroon in Woensel borden. Een agent houdt de wacht.

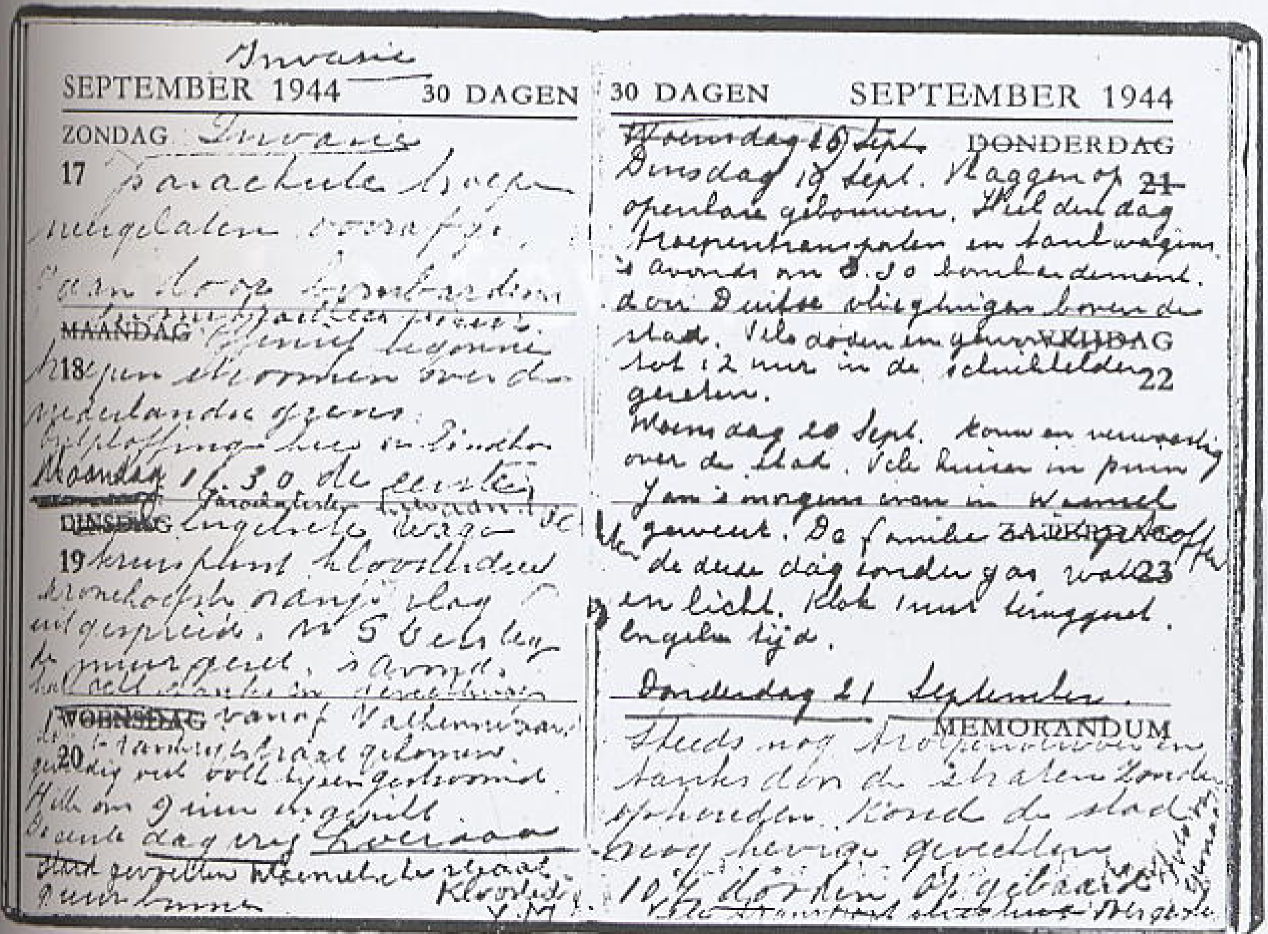

Invasie

SEPTEMBER 1944 30 DAGEN

ZONDAG Invasie

17 Parachute troepen neergelaten voorafgegaan door bombardement [illegible]. Maandag begonnen

MAANDAG

18 troepen stroomden over de Nederlandse grenzen. Ontploffingen hier in Eindhoven Maandag 16.30 de eerste [illegible] Engelse wagen

DINSDAG

19 [illegible] Kloosterdreef [illegible] oranje vlag uitgespreid. [illegible]

WOENSDAG

20 [illegible] vanaf Valkenswaard [illegible] dag vrij [illegible]

Kloosterdreef

30 DAGEN SEPTEMBER 1944

DONDERDAG 21

~~Woensdag 20 Sept.~~

Dinsdag 19 Sept. Vlaggen op openbare gebouwen. Heel den dag troepentransporten en tankwagens 's Avonds om 8.30 bombardement door Duitse vliegtuigen boven de stad. Vele doden en gewonden

VRIJDAG 22

tot 12 uur in de schuilkelder gezeten.

Woensdag 20 Sept. Kanonvuur [illegible] over de stad. Vele huizen in puin. Jan 's morgens even in Woensel geweest. De familie [illegible] de deze dag zonder gas, water

ZATERDAG 23

en licht. Klok weer teruggezet. Engelse tijd.

Donderdag 21 September.

MEMORANDUM

Steeds nog troepentreinen en tanks door de straten zonder ophouden. Rond de stad nog hevige gevechten 10 [illegible] doden opgebaard [illegible]

1064. Mevr. M. van Vroenhoven-Van Aarle noteerde in haar dagboekje (agenda) de bevrijding die ze invasie noemde!

1065. Drukte op de Grote Berg. Waarschijnlijk gaat het hier om een arrestatie.

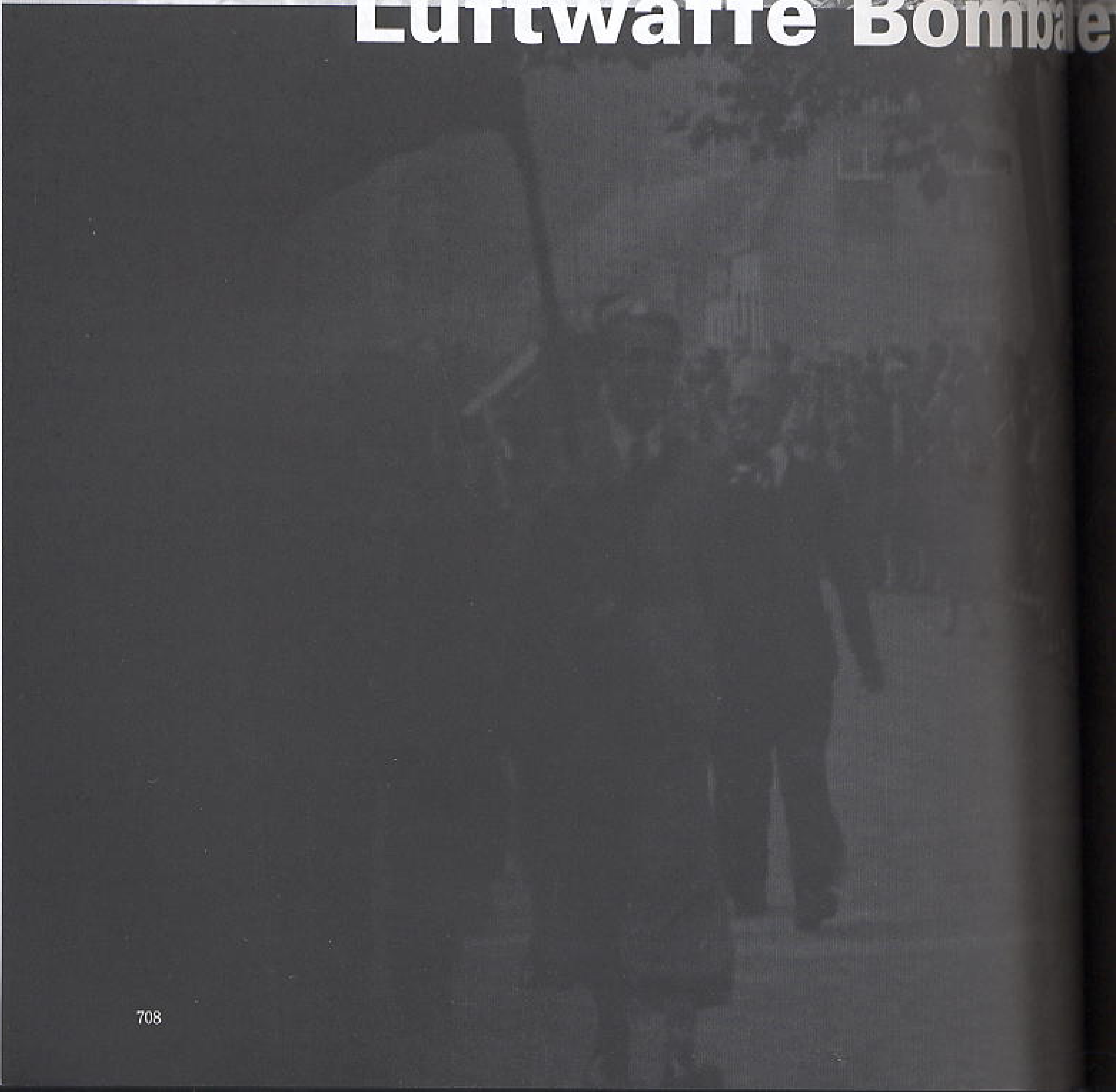

Luftwaffe Bombae

Hoofdstuk 7

ar…ment 19-09-1944

De aanval	710
De Luftwaffe	711
De berichtgeving	
Duits	711
L.B.D.	715
Brandweer	718
Slachtoffers + begrafenissen	722
Ooggetuigen + schade Eindhoven	730
Centrum	738
Woensel	747
De St. Antoniuskerk in Woensel getroffen	750
Strijp	755
Tongelre	760
Stratum	761
Schade Philips	
Emmasingelcomplex	770
Strijpcomplex	775
Vliegtuigcrash Typhoon Urkhovenseweg 22-9-1944	779
Duitse bom Stratum 12-11-1944	780
V-1 Kruisstraat-Gildelaan 19-12-1944	781
Technische gegevens	782
Berichtgeving	
L.B.D.	784
Duits	786
Ooggetuigen en schade	
Duitse aanval op Welschap, Operatie "Bodenplatte"	801
L.B.D.	808
Noodlanding B-24 op Welschap 18-3-1945	810
Bezoek Koningin Wilhelmina 19-3-1945	811
Einde, 5 mei Nederland Vrij 5-4-1945	813
Bijlagen	
Vocabulair	816
Bibliografie	817
Met dank aan	820
Fotoverantwoording	823

Het bombardement

Een onwezenlijke sfeer hing in de stad. Mensen haastten zich over de onheilspellend lege straten naar huis en hier en daar hing nog een vlag of spandoek te wapperen in de koelte van de naderende avond. Het was 19.20 uur, Geallieerde tijd. Plotseling, zonder enige waarschuwing, ontbrandden hoog in de lucht een paar lichtkogels. Toen nog een stel en nog meer. Een hele tros helgele bollen hing boven de verduisterde stad en in de wijde omtrekt waren de straten helder als bij daglicht. De burgers die nog op straat waren begrepen niet goed wat er gebeurde. "Oranjevuurwerk", juichten sommigen. Ze zagen wel vliegtuigen boven de stad rondcirkelen, maar dachten dat ook de Engelse vliegers de bevrijding kwamen opluisteren. De Geallieerden in de stad wisten echter donders goed wat de lichtkogels betekenden: "They're going to bomb the city!...take cover!". De waarschuwingen hadden nog niet geklonken of de eerste bommen vielen al. Ongeveer 85 Duitse vliegtuigen – Stuka's en Ju 88-bommenwerpers – lieten hun moordende bommenlast op Eindhoven neerkomen. Het was niet alleen verbazingwekkend dat het Luftkommando West een zo groot aantal vliegtuigen bij elkaar had weten te krijgen, nog verbazingwekkender was het dat de Luftwaffe-eskaders ongemerkt door het verdedigingsscherm van de geallieerde luchtmacht hadden weten te glippen. Eenmaal boven Eindhoven hadden de Duitse piloten vrij spel. Anti-aircraft-batterijen waren nog niet geïnstalleerd en de enige luchtafweer in de stad waren de Bofors-kanonnen die in het Engelse aanvullingskonvooi meereden.

De honderden legervoertuigen stonden hulpeloos blootgesteld in de sinistere gloed van de lichtfakkels en konden geen kant op. Huilend doken de Stuka's neer en bombardeerden accuraat en systematisch. Zo nauwkeurig waren de duikaanvallen dat het leek alsof de Duitsers Eindhoven op hun duimpje kenden. De Britten waren ervan overtuigd dat de piloten afkomstig waren van de eskaders die vier jaar lang op Welschap hadden gelegen – een niet onwaarschijnlijke veronderstelling.

Bron: "De bevrijding van Eindhoven, K. Margry

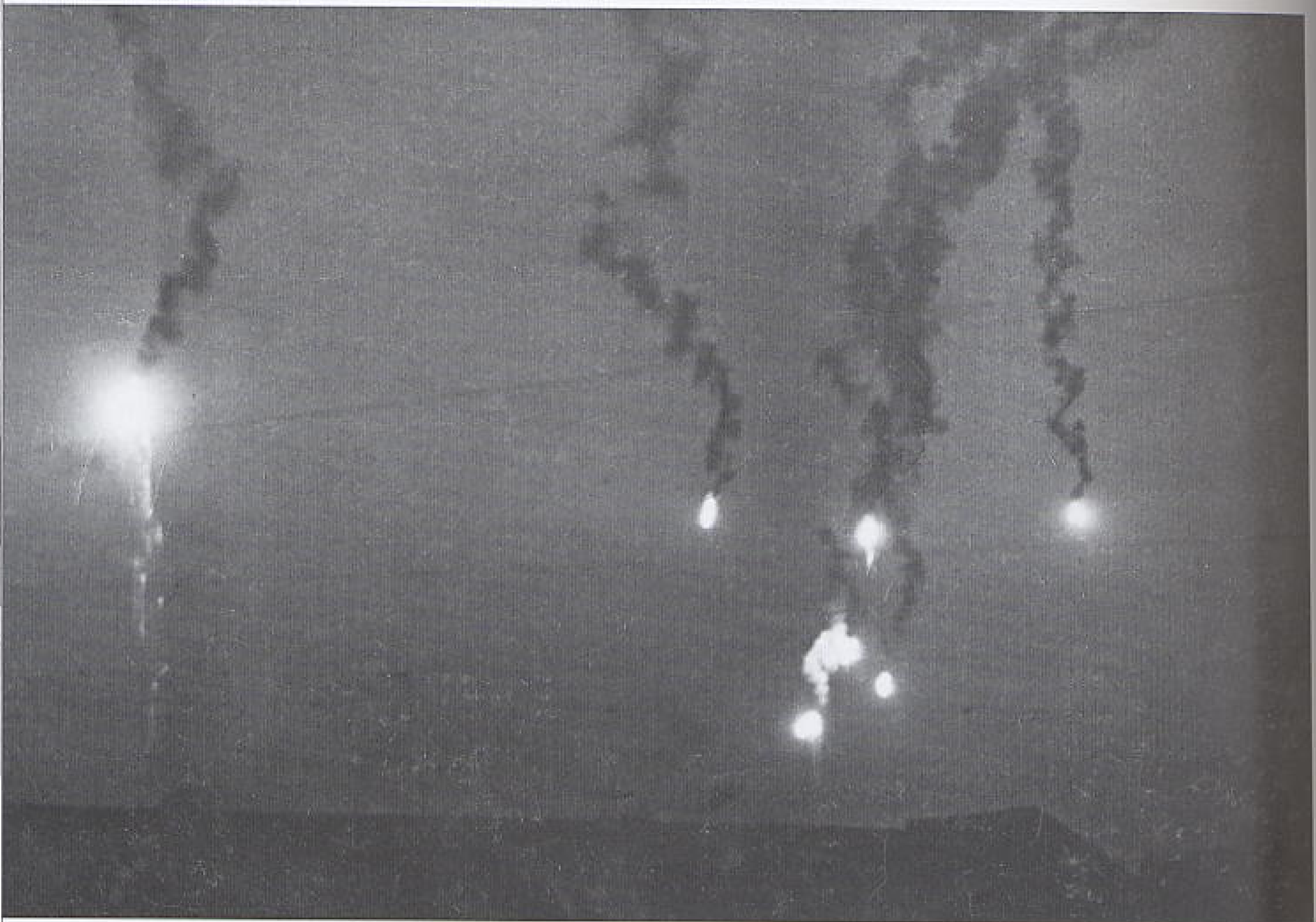

1069. Duitse lichtkogels boven Eindhoven. Men dacht aan bevrijdingsvuurwerk omdat het oranje gekleurd was.

19/20 september 1944 Luftwaffe

Het Luftflotten Kommando 3 meldde voor het IX Flieger Korps: 'Aanval met 78 vliegtuigen op Eindhoven. 75 wierpen hun bommen af boven het hoofddoel, meldden een geconcentreerde aanval op het stadsgebied en het uitbreken van branden. Eén vliegtuig deed een aanval op een ander doel en één keerde voortijdig terug. Eén Do-217 stortte kort na de start neer, waarbij de bemanning om het leven kwam. (De inzet van de vliegtuigen van het IX Flieger Korps gebeurde hier bij wijze van uitzondering nog maar één keer, daar inmiddels opdracht was gegeven voor het ontbinden van dit Korps.)'

Noot. Deze aanval werd uitgevoerd door de bommenwerpers van LG1, KG2 en KG30. KG2 meldde het volgende: 'Aanval door 11 Do-217's van I/KG2 op Eindhoven, van hoogtes variërend van 1100 tot 2000 meter. De heenweg ging over Venlo waar de beloofde lichtseinen niet werden waargenomen. Bij het doel groene grondmarkering en op 800 meter hoogte door 6 LC50 F's. Negen bommenwerpers voerden de aanval uit, één deed een aanval op een dorp ten oosten van Tirlemont. Er werden 28 SC500's, 4 SD250 en 7 AB500/1's afgeworpen. Het grootste deel der bommen viel in het doelgebied, waar oliebranden werden waargenomen.
De 'Fallschirm AOK' laat weten dat deze aanval op Eindhoven zeer op prijs werd gesteld. Volgens latere meldingen van de dagjagers woedden er overdag nog hevige branden.' Zover de melding van KG2 over deze aanval op Eindhoven, de laatste die door dit Geschwader met de Do-217's werd uitgevoerd. Kort daarna hield KG2 als Kampfgeschwader op te bestaan.

1070. Gegevens van en over de Luftwaffe.
Bron: G.J. Zwanenburg.

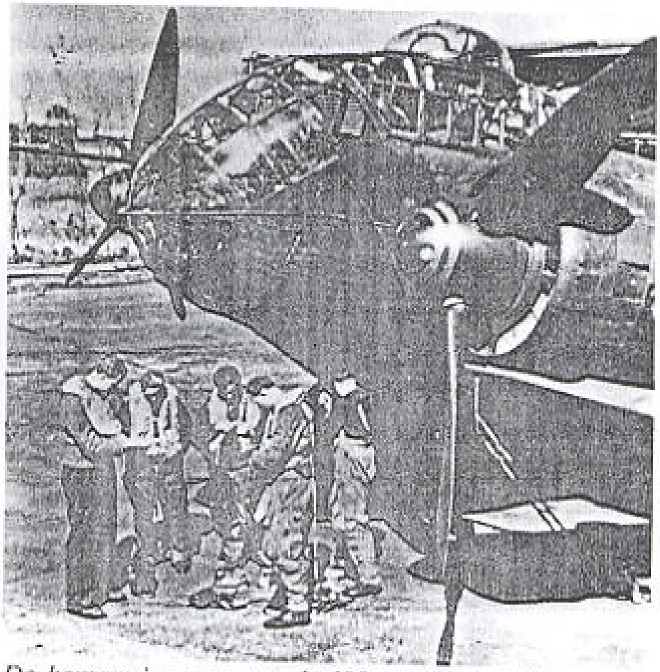

De bemanning van een Ju-188 maakt zich klaar voor vertrek

Deze aanval op Eindhoven werd uitgevoerd om de opmars der geallieerde troepen te hinderen. Er werd inderdaad zware schade toegebracht aan de toegangswegen en burgereigendommen, waardoor niet alleen de opmars van het XXX Britse Legerkorps werd vertraagd, maar ook 200 burgers om het leven kwamen.

N.B. Met de 'Fallschirm AOK' werd bedoeld het Armeeoberkommando van de 1. Fallschirmarmee (Opperbevel van het 1. Parachutistenleger), dat was ingezet in de strijd bij Nijmegen.

19-09-1944 Eindhoven:

Mit LG 1; KG 2; und KG 30; Anflug: Über Venlo zum Ziel. Leuchtpistolentrupp in Venlo nicht eingetroffen. Am Ziel Boden=markierungen grün und 6 LC 50F in 800 m Höhe. Masse der Bomben im Ziel; Ölbrand. Nach Meldung der Tagjäger waren noch starke Brände in der Stadt.

IX.Fl.Korps z.Zt.nicht mehr dem Lfl.Kdo.3 unterstellt: Zusammengefasster Angriff mit 78 Flugzeugen auf Eindhoven. 75 Flugzeuge werfen über dem Hauptziel ab und konnten konzen=trierte Bombenlage im Stadtkern feststellen und Brände beobachten. Ein Flugzeug griff ein Notziel an und ein Flug=zeug brach den Flug ab. Eine Do 217 ist kurz nach dem Start abgestürzt. Besatzung gefallen. Der Einsatz des IX.Fl.Korps erfolgte ausnahmsweise einmalig, da die Auflösung des Korps bereits befohlen wurde.

KG 2

11 Do 217 Start in Handorf. 9 Do 217 um 20.28 Uhr in 1.100 m Flughöhe über Ziel. Abwurf 28 SC 500
1 Do 217 um 20.32 Uhr in 2.000 m Flughöhe über Notziel Ort östlich Tirlemont. Abwurf 4 Sd 250 und 7 AB 500/1
1 Do 217 Absturz beim Start in Handorf:
Do 217 K/M U5+ 100%
FF Ofw. Helmut Spindler +
BF Uffz. Alfred Poblenz +
BS Uffz. Hans Jost +

BRON: Vereinigung der Flieger Deutscher Streitkräfte e.V.

1071. De Luftwaffe.

Junkers Ju.188 E-1 - 1943

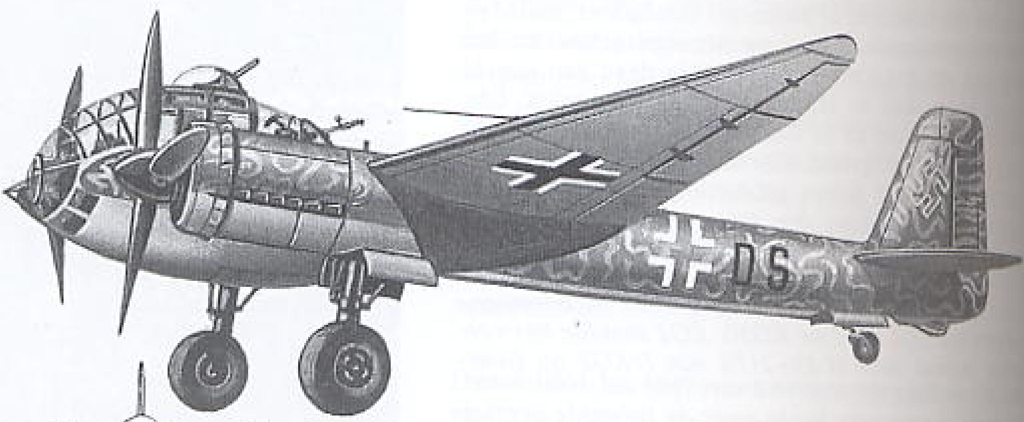

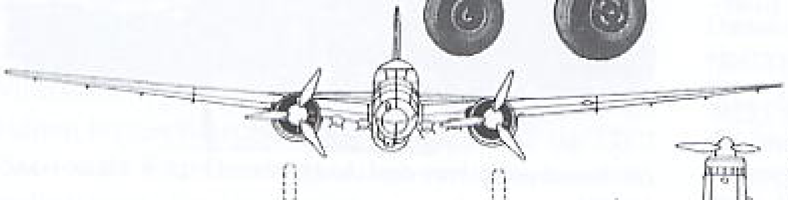

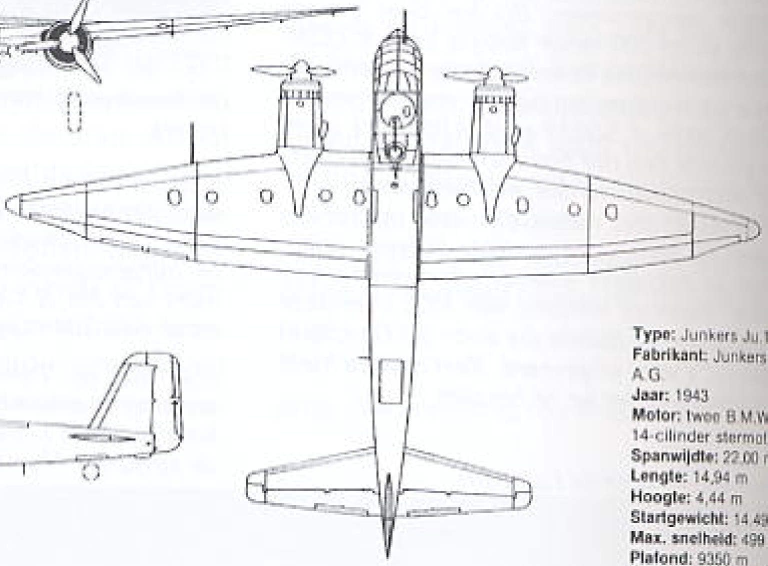

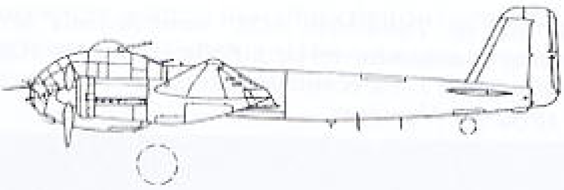

Type: Junkers Ju.188 E-1
Fabrikant: Junkers Flugzeug und Motoren A.G.
Jaar: 1943
Motor: twee B.M.W. 801 D-2 luchtgekoelde 14-cilinder stermotoren van 1700 pk
Spanwijdte: 22,00 m
Lengte: 14,94 m
Hoogte: 4,44 m
Startgewicht: 14.491 kg
Max. snelheid: 499 km/u op 6000 m hoogte
Plafond: 9350 m
Vliegbereik: 1950 km
Bewapening: 3 mitrailleurs, 1 kanon en 3000 kg bommen
Bemanning: 4

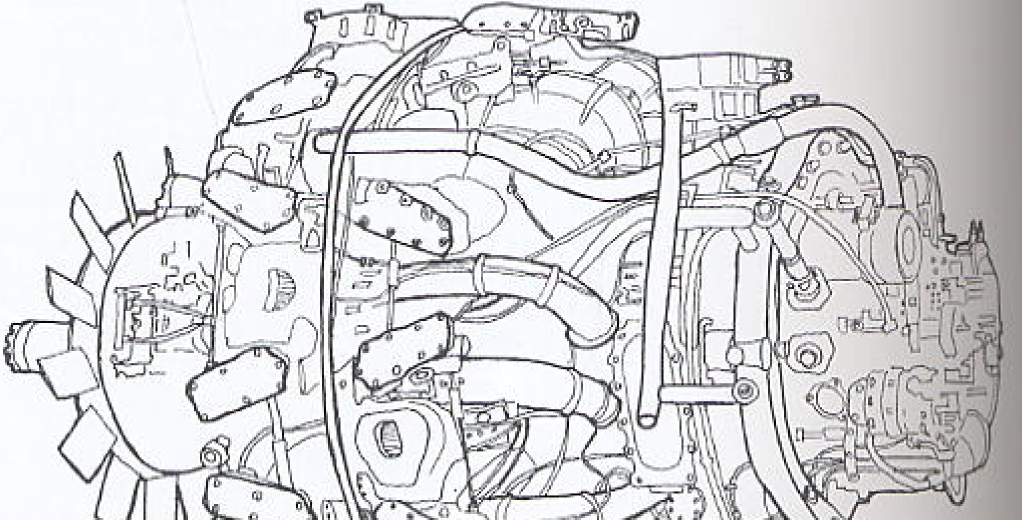

B.M.W. 801 - 1940 (D)

Dit was de eerste stermotor met hoge prestaties die na het uitbreken van de oorlog in Duitsland werd ontwikkeld. Het was een 14-cilinder motor met directe inspuiting en voorverdichter. De eerste modellen haalden 1600 pk en de laatste motoren gaven 2300 pk.

1072. Technische gegevens JU188

Dornier Do.217 N-2 - 1943

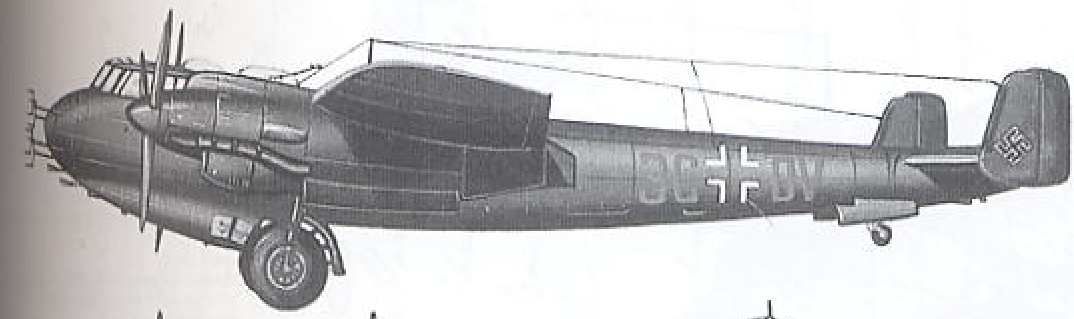

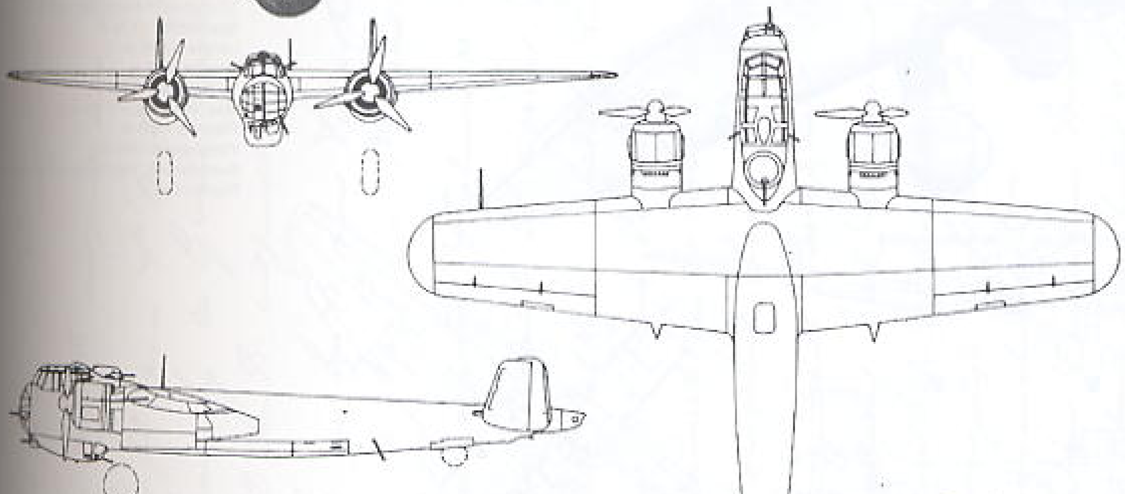

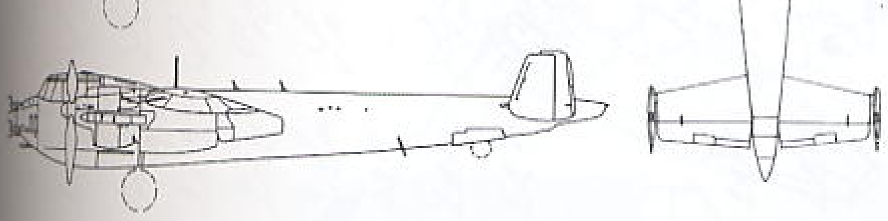

Type: Dornier Do.217 N-2
Fabrikant: Dornier Werke GmbH
Jaar: 1943
Motor: twee Daimler Benz DB 603 A vloeistofgekoelde 12-cilinder V-motoren van 1750 pk
Spanwijdte: 19,00 m
Lengte: 18,89 m
Hoogte: 4,98 m
Startgewicht: 13.182 kg
Max. snelheid: 515 km/u op 6000 m
Plafond: 8900 m
Vliegbereik: 1754 km
Bewapening: 4 mitrailleurs, 4 kanonnen van 20 mm
Bemanning: 3-4

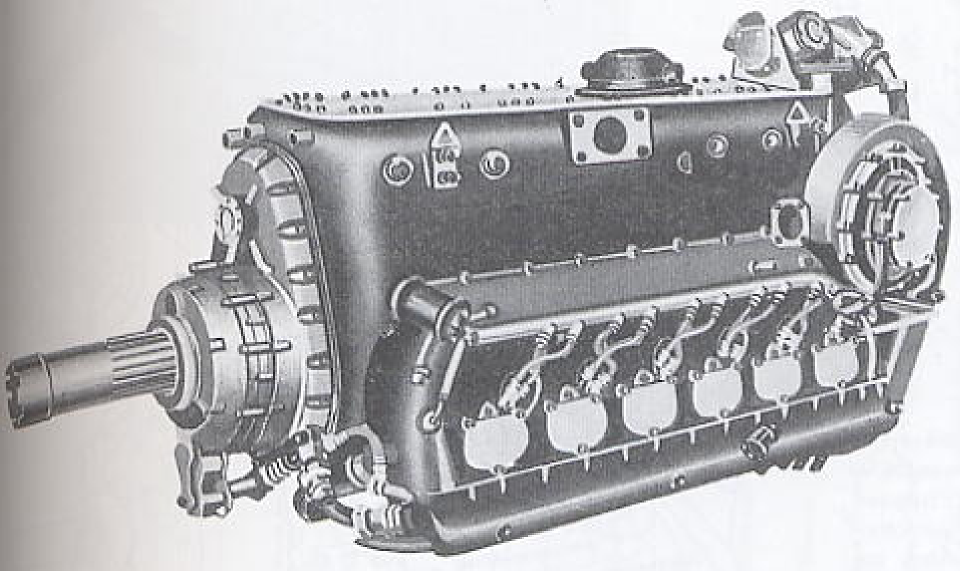

1073. Technische gegevens Dornier DO-217.

Junkers Ju.87 D-1 - 1941

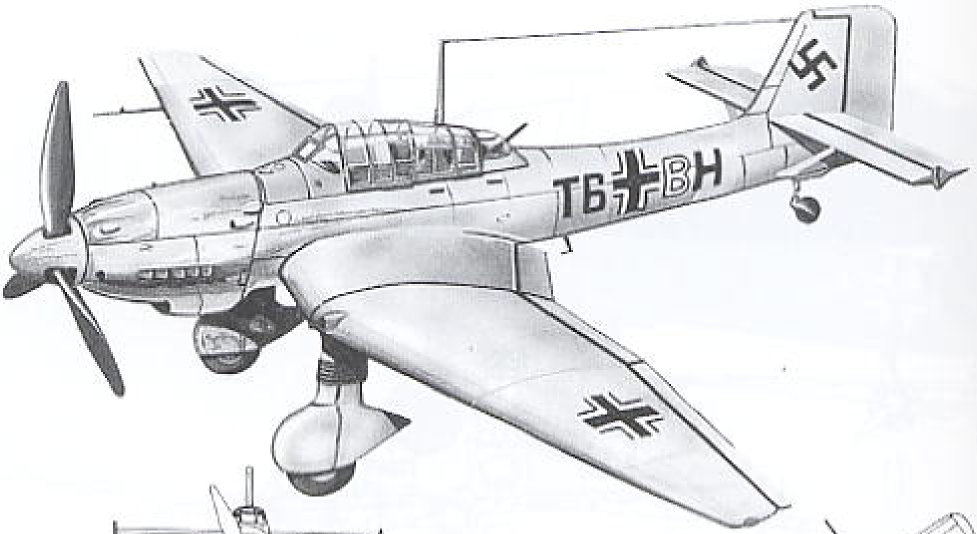

Type: Junkers Ju.87 D-1
Fabrikant: Junkers Flugzeug und Motor[...]
A.G.
Jaar: 1941
Motor: Junkers Jumo 211 J-1 vloeistofge[...]
12-cilinder V-motor van 1400 pk
Spanwijdte: 13,79 m
Lengte: 11,48 m
Hoogte: 3,88 m
Startgewicht: 5835 kg
Max. snelheid: 410 km/u op 4115 m
Plafond: 7300 m
Vliegbereik: 1535 km
Bewapening: 4 mitrailleurs, 1800 kg bomme[...]
Bemanning: 2

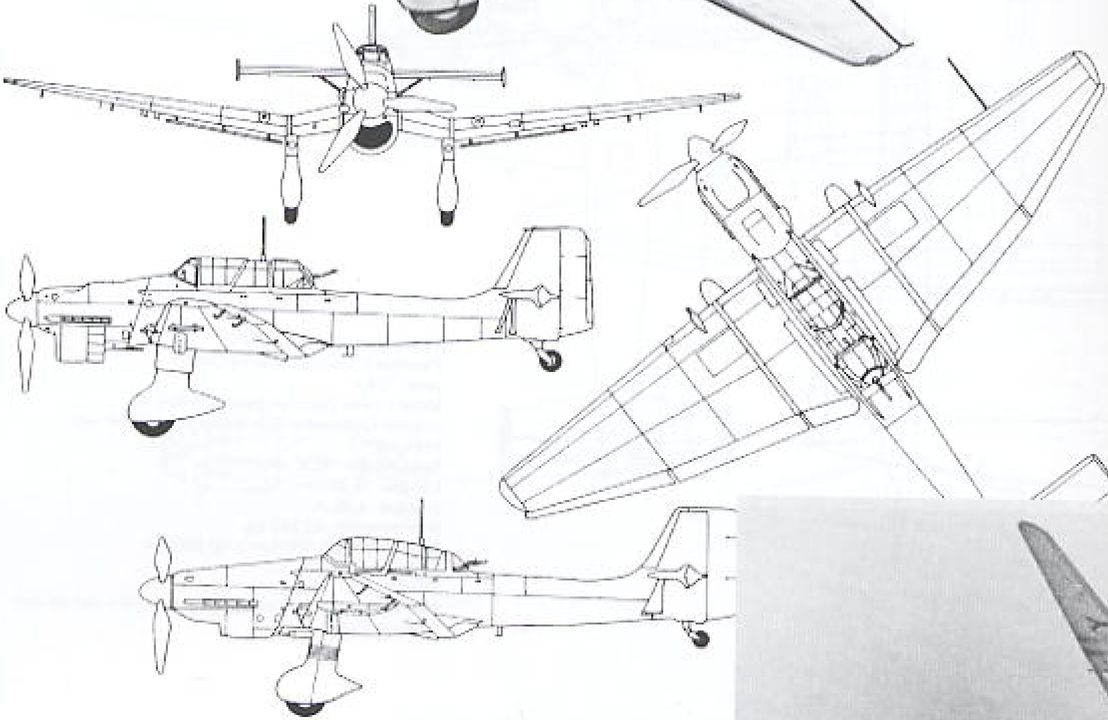

1073a. Een Duitse "Stuka" werpt zijn bommen af.

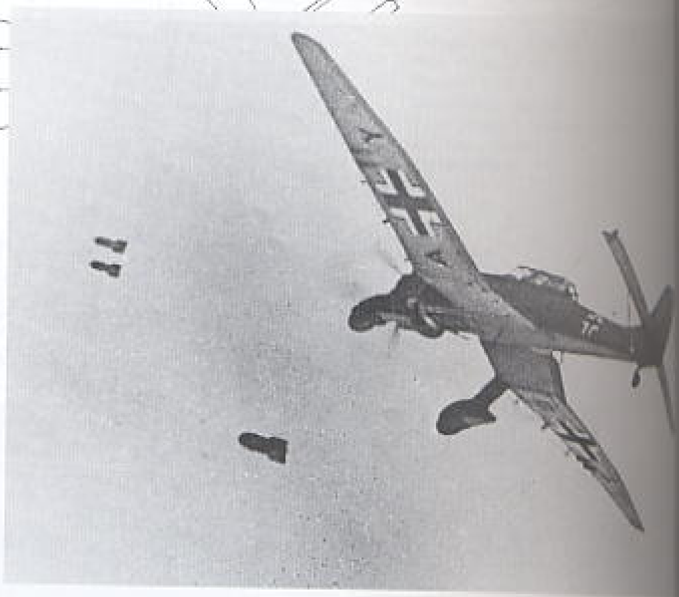

Junkers Jumo 211 - 1938 (D)

Deze motor werd in 1937 ontworpen. Het was een 12-cilinder omgekeerde V-motor, vloeistofgekoeld en voorzien van inspuiting en voorverdichter. Verscheidene produktiemodellen werden gebouwd, en het vermogen werd meer dan vijftig procent verhoogd, van de 950 pk van de eerste versies tot meer dan 1500 pk in de laatste modellen.

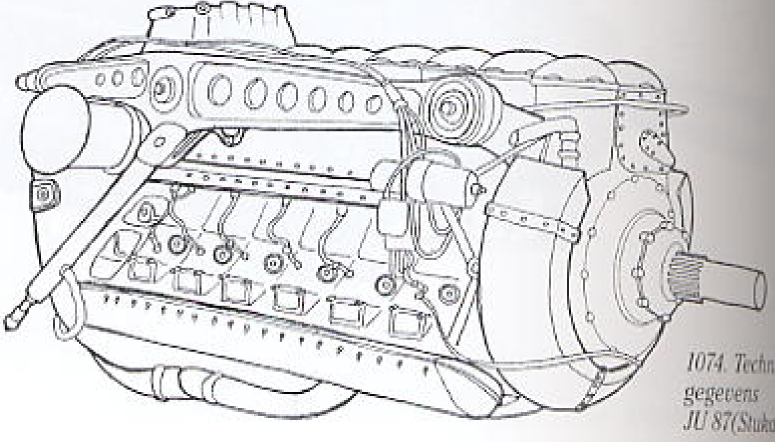

1074. Technische gegevens JU 87(Stuka).

Eindhovensche Luchtbeschermings-Organisatie

SECTIE:
WIJK:
ONDERWERP: Ops. overzicht
BIJLAGEN: I

Ned. Ver. voor Luchtbescherming afd. Eindhoven Wilhelminaplein 1 — EINDHOVEN Blad I

Overzicht bombardement 19 Sept. '44 te Eindhoven

20.2? Bommen richting Gasfabriek -
20.29 " " Philips Mathildelaan
Lichtkogels boven de stad
20.45 Bommen op Biddle..plein, steeds meerdere bommen op Eindhoven
20.4? Alle diensten gewaarschuwd en zijn paraat
21.06 LD pl. Vp T uitgezonden naar Boschdijkstraat
21.08 Volledig LD pl T uitgezonden
21.14 Hevig motorgeronk boven de stad
21.3? Bommen in Stratumsestraat, brand gebouw A.B. Theater, ...straat, Cartonnage Philips en Gem. Gasfabriek
Wagen met munitie in brand in de Vestdijkstraat die tegen beschieting ter plaatse in brand staat
Brand in huize "De Kaak", en Nieuwstraat
Motorloting Geldropweg, Jan van Eindhovenstraat, Stratum
LD uitgezonden naar Elisabethlaan en RD naar St. Antoniusstraat, W. de Zwijgerstraat (Vp Tp.)

Z.o.z.

22.0? 1 pl. vp. T. uitgezonden naar Langestraat ...
22.05 LD ... B uitgezonden naar Dahliastraat 49
22.08 LD pl. naar St. Rochusstraat 5
22.14 Brand bij de Groote Leenderweg.
22.20 RD ... B. uitgezonden naar Dahliastr. en Stratumsche...
22.20 LD van ... B naar Tulpstraat
22.15 " " Vp J " H. Hart Par. (Helmondlaan)
22.20 Huis ingestort Stratumsedijk (kruis) 2 pl. ...
22.30 Pr. Hendrikstr. 27 ingestort (geen dooden)
H.K.P. Vestdijk en Apollo's huis ingestort en uitgebrand.
Cafe "de Pronk" Vestdijk "
Leeuwenhoek (r. ketel) uitgebrand (5 dooden)
22.55 Motorgeronk boven Mathildelaan.
22.55 Hevige brand Kerkstraat, Stamgarage ...weg, Leenderweg, Lock Rozemarijnstraat.
Geweldige ontploffingen op verschillende plaatsen onmogelijk de kennis te evacueeren, ... gewaarschuwd
Gebouw Pannekoek (Hoofd-Chef Recherche) uitgebrand, ... idem. Catharina kerk zwaar beschadigd evenals de aangrenzende Pastorie. Brand Smalle Haven —
Zie Blad II

1075. Rapport van de L.B.D. Eindhoven.

Eindhovensche Luchtbeschermings-Organisatie

SECTIE ....
WIJK ....
ONDERWERP: ....
BIJLAGEN: ....

Ned. Ver. voor Luchtbescherming
afd. Eindhoven, Wilhelminaplein 1

EINDHOVEN, Blad II

20 Sept.

0 40 Voltreffer in pand Geldropschestraat 150 en Tulpstraat
Gezin 6 dooden. Iris terrein 2 dooden
Voltreffer in St Antoniuskerk (Broekdijk)
Brandslag Haringstraat hoek Helmondlaan -
" in Picusfabriek, Stationspostkantoor.

2 45 Hervormde kerk Lijmbakstraat ontgehaald -
Brand bakkerij Volksbelang gebluscht.—

5 17 Opgave Wijkleider Im: St. Breitnerweg liggen 40 à 45
lijken (getroffen in schuilkelder)-

7 17 Brand art. veem in Breem -
St Joris college ingericht tot Evacuatie, front
Aan de rechterzijde Hoh. v Portenbachstr. ligt het lijk
van een verbleekten ouden man en liggen Joh. v Dinah.str.
4 verbrande lijken Leenderweg laatste huis

Dooden volgens opgave Im B. tusschen 180 en 190.
Gewonden 88. pers.
Vermisten: was oorspronkelijk 55 person. maar is
later slechts 11 gebleken terecht 15 pers. terwijl wat
de overige betreft wegens het ontbreken van recherche-gegevens niet
precies is na te gaan-

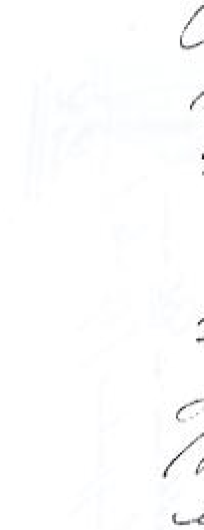

1075a. Deze médaille vond Hr. van Hamburg bij een Duits legervoertuig op de weg van Eindhoven naar Son, nabij de Scoutingboerderij. Tekst: **"Gott Schütze Dich"**.

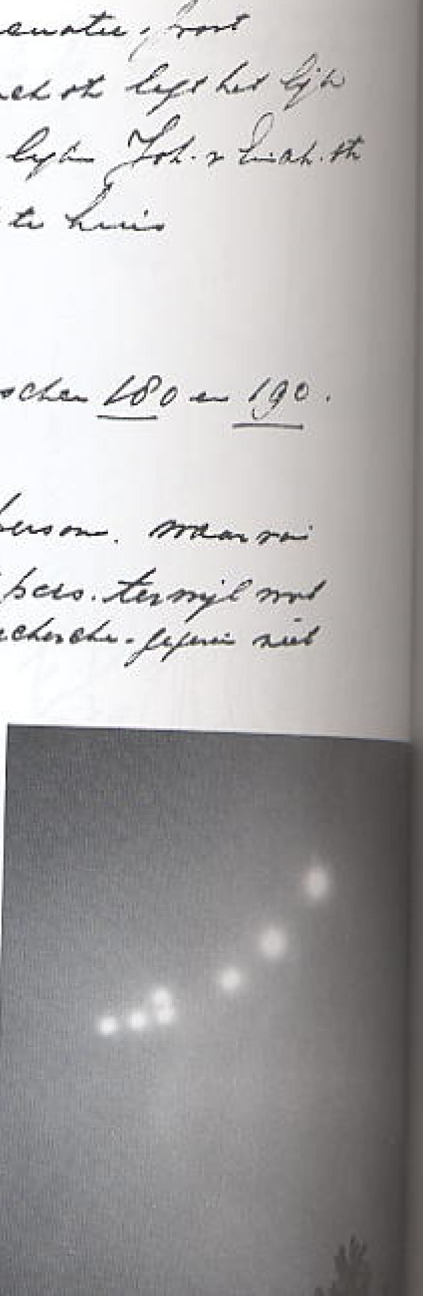

1076. De Duitse oranje lichtkogels boven Eindhoven.

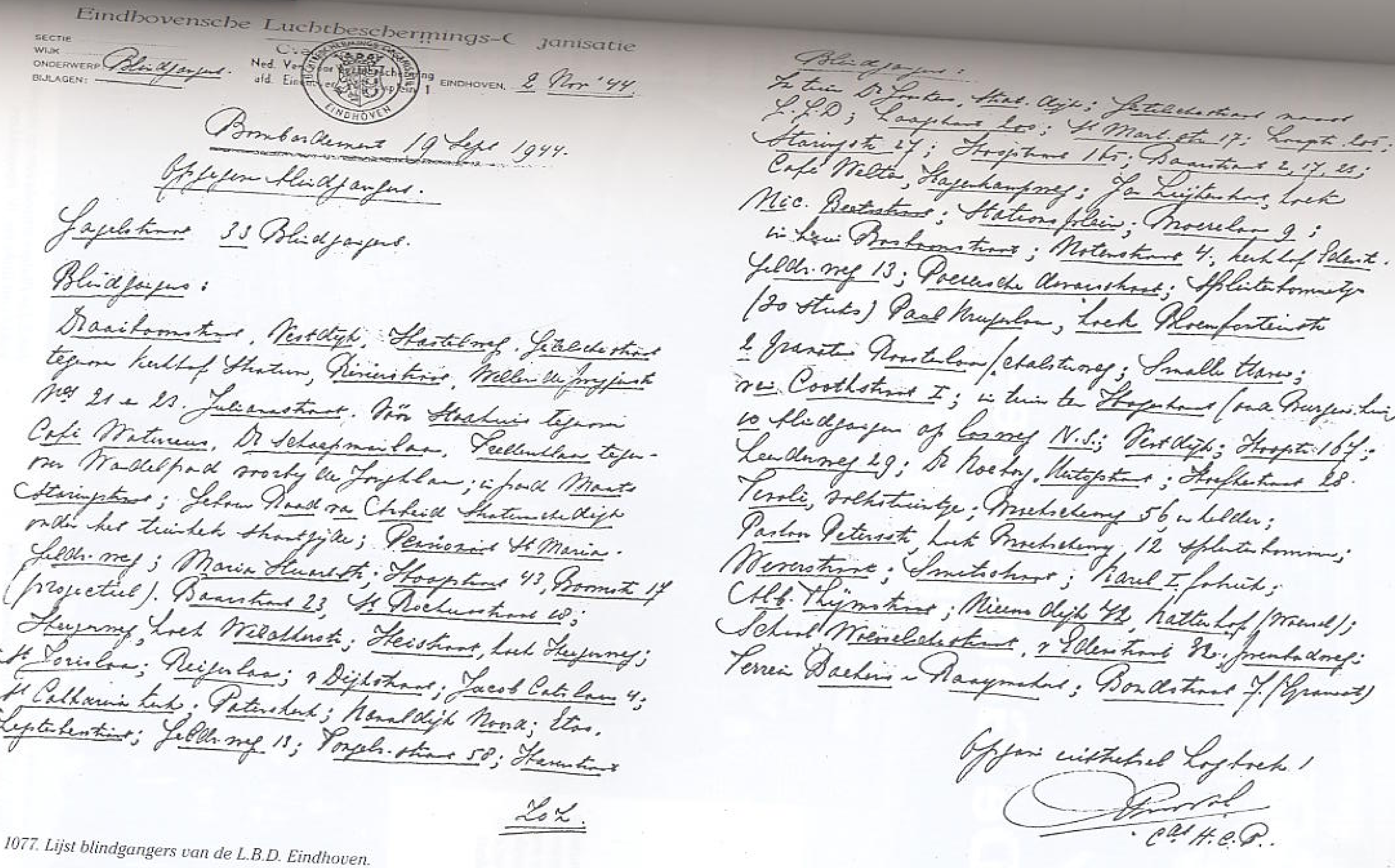

Eindhovensche Luchtbeschermings-Organisatie

SECTIE
WIJK
ONDERWERP: Blindgangers.
BIJLAGEN:

Ned. Ver. [illegible] afd. Eindhoven [illegible]

EINDHOVEN, 2 Nov '44.

Bombardement 19 Sept 1944.

Opgegeven blindgangers.

Gagelstraat 33 Blindgangers.

Blindgangers:

Draaiboomstraat, Vestdijk, Hastelweg, [illegible] tegenover kerkhof Stratum, [illegible], [illegible] N°s 21 a 23. Julianastraat. Vóór Stadhuis tegenover Café Wateriens, Dr Schaepmanlaan, [illegible] tegen het Wandelpad [illegible]; [illegible] Staringstraat; [illegible] Stratumsedijk [illegible]; [illegible] St Maria. Geldr. weg; Maria [illegible]; Hoogstraat 43, [illegible] 17 (projectiel). Baanstraat 23, St Rochusstraat 20; [illegible], hoek [illegible]; Heistraat, hoek [illegible]; St [illegible]; Reigerlaan; 2 Dijkstraat; Jacob Catslaan 4; St Catharina kerk; Paterskerk; Nachtegaallaan; [illegible]; Geldr. weg 13; Vonderstraat 58; [illegible]

Z.o.Z.

Blindgangers:

In tuin Dr [illegible], Stat. Dijk; Geldropschestraat naast L.B.D.; Hoogstraat los; St Mart. str 17; Hoogste los; Staringstr. 27; Hoogstraat 165; Baanstraat 2, 17, 25; Café Welten, Hagenkampweg; In [illegible], hoek Mc. [illegible]; Stationsplein; [illegible] 3; in tuin [illegible]; Molenstraat 4, kerkhof [illegible]. Geldr. weg 13; [illegible]; Splinterbommetjes (30 stuks) Paul Krugerlaan, hoek Bloemfonteinstr. 2 granaten [illegible] / [illegible]; Smalle Haven; [illegible] I; in tuin te Hoogstraat (van [illegible]); 10 blindgangers op Losweg N.S.; Vestdijk; Hoogstr. 167; Leenderweg 29; [illegible]; Hoofdstraat 28. Tivoli, volkstuintje; [illegible] 56 in kelder; Pastoor Petersstr., hoek [illegible], 12 splinterbommen; [illegible]; [illegible]; Karel I [illegible]; Alb. Thijmstraat; Nieuwe Dijk 42, kattenhof (brand); School [illegible], [illegible]; Terrein [illegible] & [illegible]; [illegible] 7 (granaat)

[illegible]

[signature]
Cdt. H.C.P.

1077. Lijst blindgangers van de L.B.D. Eindhoven.

De Gemeente- en Philips Brandweer

1078. De P...
Brandweer...
Gagelbosch...
ornent.
Vijfde van ...
Hr. W. Ro...

1079. De mannen van de Gemeente Brandweer waren al gauw goede maatjes met een Britse soldaat.

1081. Dit ...
helm van ...
weer in de ...
oorlogsjaren ...
was een ...
Stahlhelm ...
Hij voldeed ...
en werd ...
gebruikt
(coll. ...

1080. De Gemeente Brandweer in 1944.

1082. De Philips Brandweer op dezelfde locatie als foto 10... Vijfde van links Hr. W. Rooyakkers.

Door brand verwoeste perceelen bij bombardement op 19 September 1944.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Aalsterweg:	103-105-107-109-111 142-144-146 alsmede twee wagens benzine
Biesterweg:	21-23-25-27.
Nachtegaallaan:	10-12-14 en technische afdeeling Gasfabriek
Leostraat:	vier geallieerde wagens met benzine en granaten
Leenderweg:	51a-53-110-112-114-116
Stratumschedijk:	39-33-28-35 (A.B.Theater). Tankstation hoek Hertogstraat.
Hertogstraat:	25-27-35-37-39-41-43-45-47.
H.Hendrik van Brabantplein:	15-16-17-18-19. 4 wagens en 2 motoren.
J.v.Schoonvorststraat	2-4-6-8.
Geldropscheweg:	115-117-119-121.
J.v.Eindhovenstraat-	18-20-22-24-26-28.
Tongelreschestr.	134.
Dommelstraat:	Garage B.B.A. en achterzijde van gebouw van Campen.
Parkeerterrein:	3 huizen.
Vestdijk:	15-17-23-25-27-29-31-33-35-37-39-41 en 43.
Nieuwstraat:	2-4-16-18-20-22-24-26.
Rechtestraat:	54a t/m. 60.
Vestelschestraat:	66-68-70 en kolenopslagplaats 51
Stratumscheind:	17-23-35-41-43-45.
Smalle Haven:	9-16-20-22-24-26.
Kerkstraat:	2-4-6-8-10-12.
Tulpstraat:	35
Havenstraat X:	1 b.

1083. De verwoeste percelen door brand.

Inleiding.

De bevrijding der gemeente vond plaats op 18 September 1944. Bij den tocht der geallieerde legers uitte de bevolking haar vreugde over de vrijding op spontane en feestelijke wijze. Algemeen werd aan de bevri dend volledige medewerking verleend.
In den avond van 19 September 1944 werd door Duitsche vliegtuigen een bombardement op de stad uitgevoerd. Op wreede wijze werd de feestelijk stemming hierdoor verstoord. Ruim 200 personen vonden den dood.
De materieele schade, zoowel aan publieke als aan particuliere eigend men, was aanzienlijk.
De verschillende openbare diensten en bedrijven functionneerden echte: alle en mede met hulp van uit het particulier initiatief voortgekomen hulpdiensten werd onmiddellijk met het omvangrijke opruimingswerk een aanvang gemaakt en zijn maatregelen getroffen tot leniging van den no: der getroffenen.

Gevolgen bombardement.

De navolgende staat geeft een overzicht van de bij het bombardement g troffen perceelen, onderverdeeld als volgt:
A = panden met glasschade - bewoonbaar ;
B = panden met schade, doch te herstellen - bewoonbaar
C = panden met schade, doch te herstellen - onbewoonbaar
D = panden, welke geheel vernield zijn - onbewoonbaar.

	A	B	C	D	Totaal
woonhuizen	4715	2596	443	141	7695
" annex zaal	555	322	87	36	1000
zakenpanden	69	34	18	24	145
fabrieken	6	11	2	2	21
kantoren	14	8	3	-	25
kloosters	7	8	-	-	15
kerken	3	1	-	2	6
scholen	13	12	-	1	26
bioscopen	-	-	-	1	1
parochiehuizen	-	-	-	1	1
boerderijen	-	2	-	-	2
sportgebouwen	1	-	-	-	1
	5383	2794	553	208	8938

Het ruimen van puin, het sloopen en/of stutten van gebouwen en woning welke door het bombardement verwoest of beschadigd waren, werd met spo ter hand genomen. De straten waren reeds in den loop van den morgen na het bombardement opgeruimd, zoodat het militair verkeer geen noemenswaardige stagnatie heeft ondervonden.
Van de openbare gebouwen werden een dienstgebouw der Gemeentebedrijven en een aantal middenstandswoningen, waarin de Gemeentelijke Geneeskundige- en Gezondheidsdienst was ondergebracht resp. door brand en bominslag vernield.
Een groot deel der beschikbare arbeidskrachten werd opgevorderd voor h in bewoonbare staat brengen en houden van ± 120 gebouwen (meerendeels scholen) voor het Engelsch bezettingsleger, alsmede voor evacué's.
Daarnaast moet groote zorg besteed worden aan het repareeren en onderh den van de wegen, die in verband met het zware militaire verkeer veel lijden hadden.

Vordering roerende en onroerende goederen.

roerende goederen.

Onder dagteekening van 26 October 1944 bereikte den Burgemeester dezer Gemeente van den Militairen Commissaris van de Provincie Noord-Brabant de opdracht om hetzij zelve, hetzij door een of meer daartoe door hem aan te wijzen instanties :

1e. "roerende goederen, aanwezig in of afkomstig van woonhuizen van N.S.B.-ers, Rijks-Duitschers en Collaboranten te Eindhoven, ongeac waar deze goederen zich bevinden, voor zoover deze personen hunne woning achtergelaten hebben verlaten, te inventariseeren, taxeeren en waar zulks noodig blijkt, op te slaan ;

2e. gemelde goederen, voor zoover gemelde personen met hun geheele gezin voortvluchtig zijn en hij zulks gewenscht acht, ter beschikkin te stellen aan oorlogsgetroffenen in den ruimsten zin, geschiedend deze ter beschikkingstelling, voorloopig in bruikleen, tegen eventueel nader vast te stellen vergoeding en eventueel met het stellen van zekerheid".

Waar in principe reeds eerder een dergelijke opdracht was toegekend, we met de uitvoering van e.e.a. reeds in de week ná het op 19 September 1944 plaats gevonden hebbend bombardement aangevangen.
Bij besluit van 3 November 1944 bekrachtigde de Burgemeester zijn even eens in principe reeds eerder genomen besluit, waarbij deze de ter uit voering van bovenbedoelde opdracht vrijgekomen roerende goederen ter b schikking stelt van de "Commissie "Voorziening Eindhoven", welke Commi sie zorg draagt voor de distribueering dier goederen onder de oorlogsgetroffenen in den ruimsten zin.
Tot 9 December 1944 werden de roerende goederen van 135 woonhuizen van N.S.B.-ers, Rijksduitschers en collaboranten ter beschikking van de Co missie "Voorziening Eindhoven" gesteld. Een inmiddels ingestelde speci le recherche-dienst heeft ter hand genomen het onderzoek omtrent de ro rende goederen, welke door N.S.B.-ers, Rijksduitschers en collaborante vóór hun vlucht ofwel door hun handlangers elders zijn ondergebracht.
Voor de distribueering onder de oorlogsgetroffenen komen niet in aanmerking de goederen van bijzondere waarde; deze blijven voorloopig ter beschikking van de gemeente.
De levensmiddelen worden ter beschikking gesteld van de Ziekenhuizen z wel van het Roode Kruis ter verzorging van evacué's, e.d.
Moeilijkheden, welke aanvankelijk een vlotte afdoening van zaken in de weg stonden, werden hoofdzakelijk veroorzaakt door het feit, dat een b trouwbare lijst van N.S.B.-ers en collaboranten in deze gemeente ontbr
Nu aan de hand van verschillende gegevens een betrouwbare documentatie omtrent bedoelde categorieën van personen is ontstaan, zijn deze moeilijkheden vrijwel opgelost.
Ook de vraag, of meerbedoelde personen met hun geheele gezin voortvluchtig zijn, is niet steeds aanstonds met een categorisch ja of neen te b antwoorden; elk geval wordt echter afzonderlijk onderzocht en beoordeel naar de voorliggende omstandigheden en gegevens.
Bij de distribueering onder de oorlogsgetroffenen wordt de groote moeilijkheid ondervonden, dat men niet de beschikking heeft over één centrale opslagplaats. Men is daarom practisch gedwongen de oorlogsgetroffenen van huisraad tot huisraad te brengen, wat een enorm tijdverlies met zich brengt. Alle moeiten zoowel om in het bezit van één centrale opslagplaats te geraken zijn op niets uitgeloopen, omdat in deze gemeente nu eenmaal geen bergingsruimte onbenut meer aanwezig is.

Onroerende goederen.

Na het bombardement hiervoren bedoeld, als gevolg waarvan 600 gezinnen dakloos waren, bleek onmiddellijk de noodzakelijkheid om de toewijzing van alle beschikbare woonruimte in handen der overheid te leggen.
De Burgemeester heeft op 22 September 1944 ter uitvoering van een hem door den Militairen Commissaris voor Oost-Brabant verstrekte opdracht, gevorderd, dat alle nog vrij te komen woonruimte in gebruik ter beschikking aan de gemeente Eindhoven beschikbaar moest worden gesteld.
Een in het leven geroepen Commissie Noodhuisvesting heeft tot dusverre 500 van de 600 getroffen gezinnen kunnen huisvesten.

Gezondheidstoestand en medische voorziening.

Voor zoover kan worden nagegaan vertoont de gezondheidstoestand der bevolking geen ernstige afwijkingen.
Ongetwijfeld zou bij een terzake in te stellen onderzoek blijken, dat zich incidenteele gevallen van ondervoeding voordoen, doch in het algemeen kan niet worden gezegd, dat de bevolking hieronder lijdt.
In de laatste weken deden zich 13 gevallen van typhus voor, voornamelijk bij bewoners van een gesticht. Maatregelen om uitbreiding dezer ziekte

tegen te gaan, zijn genomen.
Regelmatig doen zich, vooral onder de jonge volwassenen, gevallen van diphtherie voor. De jeugdige bevolking der stad wordt tegen diphtherie ingeënt.
De bestrijding van ongedierte en scabies is georganiseerd en heeft goede resultaten afgeworpen.
Gebrek aan brandstoffen en zeep maakt het onmogelijk de wasch op normale wijze te verzorgen; ook de hulp der wascheinrichtingen dreigt te vervallen. Een regeling op dit stuk is dringend noodig.
De voedseltoewijzing, welke tot voor kort ver beneden het hygiënisch noodzakelijk geachte peil was gedaald, heeft eenige verbetering ondergaan.
De nog aanwezige voorraad vitamine-D tabletten wordt voor zuigelingen en jonge kinderen beschikbaar gesteld.

Gas- water- en electriciteitsvoorziening.

De sedert de bevrijding op dit stuk ondervonden moeilijkheden zijn van tweeërlei aard.
a. moeilijkheden in verband met den algemeene toestand ;
b. moeilijkheden, speciaal tengevolge van het bombardement op Eindhoven van 19 September 1944.

ad a.

1. Electriciteit. Normaal werd de stroom betrokken van de P.N.E.M. en door de Gemeentebedrijven gedistribueerd. Door de verwoesting van de Centrale te Geertruidenberg is de P.N.E.M. niet meer in staat de gemeente van een voldoende hoeveelheid electrische energie te voorzien. Momenteel leveren de fabriekscentrale van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, alsmede een kleinere centrale van een plaatselijke leerfabriek, stroom. De maximale belasting is thans circa 1/3 van de normale. Het bedrijf is van tijd tot tijd noodgedwongen gestoord, doordat wegens onderhoud of revisie het grootste deel van het vermogen moet worden afgeschakeld. Schakelingen in het net moeten daartoe geregeld worden uitgevoerd. Alle aangeslotenen op het net kunnen momenteel, zij het sterk gerantsoeneerd, van stroom worden voorzien.
2. Gas. Normaal wordt het gas betrokken van de Staatsmijnen en door de Gemeentebedrijven gedistribueerd. De Staatsmijnen kunnen thans echter geen gas leveren, omdat een deel van de toevoerleiding nog in het door den vijand bezet gedeelte van Nederland ligt (Sector Maasbracht–Nieuwstad). De Gemeente beschikt over een kleine watergasfabriek, in staat is circa 1/[illegible] deel van het normaal benoodigd kwantum gas te leveren. Deze installatie is echter oud en niet geheel betrouwbaar. Met inspanning van alle krachten is het echter gelukt om de inwoners der gemeente gedurende een korte periode per dag van gas te voorzien. Door het steeds toenemend gasverbruik moest de leveringstijd van gas beperkt worden tot [illegible] uur per etmaal.
3. Water. Water kan normaal geleverd worden, zoolang de stroomlevering van het waterleidingsbedrijf niet wordt gestagneerd. De opgestelde diesel-motoren zijn, doordat op 1[illegible] December j.l. één der motoren onherstelbaar defect raakte, niet in staat om voldoende energie te leveren voor het geheele bedrijf. Zoodra er te weinig electrische energie beschikbaar kan worden gesteld, moeten de buitengemeenten Geldrop, Heeze, Valkenswaard en Veldhoven tijdelijk worden afgesloten.

ad b.

Het bombardement in Eindhoven van 19 September 1944, veroorzaakte de volgende schaden :
1. Op het terrein van de gasfabriek werden drie gashouders getroffen.
2. Op het terrein werden het kantoor van den technischen dienst en de daaronder gelegen werkplaats getroffen en brandden vrijwel geheel uit.
3. In de stad werden op 14 plaatsen groote schaden aangericht aan de hoofdbuisleidingen gas- en water en werden electriciteitskabels gestoord.
4. In de stad werden ruim 700 woningen onherstelbaar verwoest.
5. Een viertal transformatorstations werden beschadigd.

sub 1.
De gashouders werden met spoed gerepareerd.
Op 24 September kwam de eerste klaar en op 2[illegible] September d.a.v. de tweede, de derde gashouder, welke niet direct noodig is voor de gasdistributie, kwam eerst op eind October gereed.

sub 2.
Alles, behalve het teekening-archief, ging verloren [illegible] de Gemeentebedrijven [illegible] zijn bij [illegible] mogelijke [illegible] [illegible] technische gegevens voor noodig zijn. Vele werkzaamheden moeten nu elders worden verricht, omdat de werkplaats slechts ten deele kan worden gebruikt.

sub 3.
Het eigen personeel, versterkt met tijdelijk aangenomen werkkrachten en vrijwilligers (voor het grootste deel van de organisatie "Herstel en Opbouw") werden de defecten hersteld. Op 29 September werd het laatste lek in de leidingen gedicht en was de gas-, water- en electriciteitsvoorziening weer in orde. Doordat de gas- en waterleidingen naast elkaar gelegen, werden op vele plaatsen beide leidingen getroffen. Het uitstroomende water liep in groote hoeveelheden in de gasleidingen en verstopte deze, zoodat op diverse plaatsen in de stad geen gas kon worden geleverd. Met vele moeite werd dit water uit de leidingen gepompt. Eind October was men, wat dit betreft, de situatie meester. Een herhaling op kleinere schaal van dit euvel vond plaats op 1[illegible] December, toen de water- en gasleiding door een vliegende bom werd getroffen.

sub 4.
[illegible] het leveren van gas, water en electriciteit [illegible] [illegible] aansluitleidingen in de verwoeste perceelen worden gecontroleerd, om na te gaan of geen gas of water uit de leidingen vloeide en of de kabelaansluiting geen kortsluiting maakte. Voor dit werk, waarbij veel puin moest worden weggeruimd, werden eenige extra werkkrachten aangenomen. Op 30 September was het werk gereed.

sub 5.
De beschadigde transformatorstations werden hersteld. Doordat het kabelnet omschakelingen toeliet, ondervonden de aangeslotenen betrekkelijk weinig stagnatie. Het herstel vond onder toezicht der Gemeentebedrijven door een Eindhovensche installatiefirma plaats.

Hulpverleening bomslachtoffers, evacué's enz.

Het bombardement van 19 September 1944 heeft veel menschen van huis en haard verdreven en hen tevens geheel of gedeeltelijk beroofd van huisraad, kleeding, e.d.
Ingesteld werd een Centraal Bureau voor Hulpverleening, met als onderdeelen o.m. Departement van Sociale Zaken, Commissie Voorziening Eindhoven, Bureau "Herstel en Opbouw", Distributiebureau uitsluitend voor getroffenen, Bisschoppelijke Hulpactie, Diaten, Schade-Enquetecommissie e.a.
Maatregelen werden genomen om de nagelaten betrekkingen van overleden slachtoffers van het bombardement zoo noodig financieel bij te staan. Periodieke uitkeeringen aan hen, alsmede aan invalide nog in leven zijnde slachtoffers van het bombardement, vonden zoo spoedig mogelijk plaats.
Ook werd aan hen, die tengevolge van het bombardement tijdelijk niet in hun onderhoud konden voorzien, z.g. overbruggingssteun verleend.
Het verstrekken van voorschotten [illegible] steun aan geïsoleerde personen, [illegible] [illegible] aan hen, die tengevolge van het wegvallen der verbindingen in financieele moeilijkheden geraakten, geschiedde op ruime schaal.
Naar Eindhoven geëvacueerde personen zijn, deels in leegstaande fabrieksgebouwen, scholen, e.d. deels bij particulieren ondergebracht.
[illegible] werd een gemeentelijk Evacuatiebureau, waarbij de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken werd ingeschakeld.
Het Roode Kruis nam al spoedig een groot gedeelte van de taak van dit bureau over.
De Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken heeft de volgende [illegible], voortvloeiende uit de aanwezigheid van geëvacueerden [illegible] in deze gemeente :

a. uitkeering van gelden aan kwartiergevers en evacué's;
b. alsvoor aan evacué's, die hun eigen huishouding doen ;
c. uitkeering van zakgelden aan evacué's ;
d. het onderbrengen van evacué's in de plaatselijke ziekenfondsen ;
e. het administreeren van zieke evacué's, ondergebracht in drie plaatselijke ziekenhuizen, alsmede het betalen der daaraan verbonden kost.
f. Regeling van begrafenissen van evacué's.
Met betrekking tot punt f. zijn door het Militair Gezag begin Januari 1945 voor de gemeente bindende voorschriften gegeven.

Onderwijs.

Practisch is in deze gemeente alle schoolruimte - met uitzondering van een klein internaatschooltje - voor militair gebruik gevorderd.
Pogingen, welke door de schoolbesturen, gesteund door het gemeentebestuur, werden aangewend om schoolruimte vrij te krijgen, hebben geen resultaat opgeleverd.
Nagenoeg alle scholen hebben intusschen op zeer beperkte schaal de lessen hervat in noodlokalen (parochiehuizen, café's, particuliere woningen enz.).
Wegens gebrek aan brandstoffen zijn de lessen in de meeste dezer noodscholen weer stop gezet, terwijl de andere zeer spoedig zullen volgen.

1084. De hulpverlening.

Slachtoffers Bombardement 19-09-1944

1085. Het monument op het St. Joriskerkhof

E. Cox geboren 28.06.1889 te Afferden, wonende Stratumseind 51
A. Fr.A.Timmermans, geboren 19.04.1928 te Eindhoven, wonende Stratumseind 55.
W. Kroet geboren 31.08.1887 te Nijmegen, wonende Stratumseind 61
H. Kroet geboren 06.12.1885 te Nijmegen, wonende Stratumseind 61
H.J.C. Berkvens geboren 31.05.1897 te Eindhoven, wonende Stratumseind 63a.
A.J.H. Meewis geboren 22.03.1932 te Eindhoven, wonende Stratumseind 63a.
H.M.Th. Snellen geboren 05.04.1927 te Eindhoven, wonende 't College 4.
C.M. de Leest geboren 16.08.1922 te Bladel, wonende Rechtestraat 44.
A.C. Verbiezen geboren 02.03.1866 te Tilburg, wonende Pr. Hendrikstraat 33
J.C.A. Rijken geboren 25.03,1941 te Eindhoven, wonende Helmerslaan11
J.M. Verspaandonk geboren 19.05.1906 te Ottersum, wonende Helmerslaan 11
W.J. Fooy geboren 15.11.1878 te Breda, wonende Helmerslaan 11
C.M. Jansen geboren 03.02.1871 te Bergeijk, wonende Gestelsestraat 69.
A.M. Eijkens geboren 15.11,1871 te Gestel(Eindhoven), wonende Gestelsestraat 92
M.Ch.C. Senden geboren 17.01.1942 te Eindhoven, wonende Gestelsestraat 150.
W.A. Vugts geboren 19.02.1901 te Vught, wonende Rivierstraat 22
G. Pasmans geboren 03.06.1878 te Zesgehuchten, wonende St.Lambertusstraat 24a.

(Lijst onder voorbehoud).

Oorlogsslachtoffers Stratum

Bij gelegenheid van het 100 jaar bestaan van de Sint-Joriskerk in Stratum en 500 Sint-Joris-parochie is op het kerkhof van deze parochie aan de Sint-Jorislaan een monument onthuld ter nagedachtenis aan alle omgekomen parochianen gedurende de tweede wereldoorlog. Dit monument bevat alle namen van de omgekomen oorlogsslachtoffers zowel van hen die tijdens de meidagen 1940 gesneuveld zijn; zij die omgekomen zijn in het verzet en tijdens de bezetting als ook alle namen van de omgekomenen tijdens de Duitse bombardement op 19 september 1944 daags na de bevrijding van de stad, toen de schuilkelder waarin zij een goed heenkomen gevonden meenden te hebben een voltreffer kreeg en allen, 78 in getal, omkwamen

De tekst op het monument luidt:
"Ter herinnering aan de Parochianen van St.Joris die omkwamen door oorlogsgeweld in de donkere jaren 1940-1945, toen Jacobus J.M.Sicking (1894-1984) Parochieherder was, werd dit gedenkteken onthuld in het jaar der herdenking 100 jaar St.Joriskerk en 500 jaar St.Jorisparochie op 19 september 1984"

Onder deze tekst volgen de namen van alle omgekomenen met hun leeftijd.

Mei 1940.
A. Janssen 25 jaar, A. van Lith 43 jaar, D. van Toor 21 jaar, G. Trines 38 jaar.

Bezetting:
H. van de Broek 39 jaar, F. van Dijk 24 jaar, J. van Hout 36 jaar, J. Kersten 26 jaar,
J. Niessen 52 jaar, N. Rijntjes 49 jaar, P. Verboven 28 jaar, M. Verstegen 33 jaar.

Bombardement 19 september 1944,
J.van de Aa 34 jaar,
G. Adriaans 10 jaar, G. Adriaans 8 jaar,
F. Beckers 48 jaar,
J. van Beek 47 jaar, F. van Beek-Verhoeven 47 jaar, C. van Beek 18 jaar, A. van Beek 17 jaar,
P. van Beek 15 jaar, A. van Beek 14 jaar, A. van Beek 10 jaar, J.van Beek 2 jaar.
B. van de Bergh 21 jaar,
A.van de Bogaerdt 71 jaar,
J. Bossewinkel 48 jaar, J. Bossewinkel-de Boer 40 jaar, H.Bossewinkel 14 jaar,
G. Bossewinkel 11 jaar, A. Bossewinkel 5 jaar,
P. Braat 42 jaar, A. Braat-Verbraak 40 jaar, M. Braat 10 jaar, P. Braat 7 jaar. A. Braat 3 jaar
J. Braat 1 jaar,
L. van Bree 23 jaar.
J. Engelen-Scheepers 37 jaar, E. Engelen 12 jaar, W. Engelen 8 jaar,
A. Everaers 37 jaar,
A. Franssen 1 jaar,
J. van Geffen 57 jaar,
M. Gemmeke 54 jaar, A. Gemmeke 20 jaar, F. Gemmeke 10 jaar,
L. Goossens 40 jaar,
C. Heesterbeek-Lodewijks 49 jaar, M. Heesterbeek 18 jaar, P. Heesterbeek 14 jaar,
J. Heesterbeek 11 jaar,
H. Hermans 10 jaar.
J. van Hoek 45 jaar,
J. van Hout 72 jaar,
M. Jansen 20 jaar,
A de Jong 33 jaar,
A der Kinderen 55 jaar,
J. Kronenburg-Roos 52 jaar, J. Kronenburg 15 jaar, T. Kronenburg 11 jaar,
J. van de Laar-Heymans 49 jaar, C. van de Laar 21 jaar,
E. Maas-Büsgen 37 jaar, H. Maas 8 jaar, L. Maas 5 jaar, R. Maas 4 jaar,
J. Robben 11 jaar, M. Robben 6 jaar,
H. de Roos 23 jaar,
J. de Rooy 64 jaar, A. de Rooy-de Lauw 57 jaar, J. de Rooy 26 jaar, A .de Rooy 25 jaar,
M. de Rooy 20 jaar, J de Rooy 17 jaar,
S. Rosier 14 jaar,
S. Spijkermans 43 jaar, W. Spijkermans-van Breemen 42 jaar.
J. van Tongeren 38 jaar,
C. van Valen-Leemeijer 32 jaar, H. Valen 7 jaar, J. Valen 6 jaar, A. Valen 1 jaar,
T. Vermeulen 41 jaar, O. Vermeulen-Krettek 38 jaar, A.Vermeulen 10 jaar, T. Vermeulen 6 jaar,
M. van de Waarden-Schellekens 58 jaar,
G. Weijtens 69 jaar.

1086. Samenvatting en slachtofferlijst monument St. Joriskerkhof, Stratum.

Drama Biesterweg

Acht leden van het gezin Van Beek worden gedood tijdens het bombardement

Op een open veld aan de Biesterweg in Stratum stond een schuilkelder. De omwonenden hadden hem zelf gemaakt, maar daarin ligt niet de oorzaak van de ramp die zich in enkele ogenblokken voltrok. Tijdens het Duitse bombardement kwamen twee bommen terecht in de onmiddellijke nabijheid van de kelder, één aan de voorkant en één aan de achterkant. De gevolgen waren verschrikkelijk. De schuilkelder klapte dicht door de luchtdruk en werd het massagraf van 41 mensen die er beschutting hadden gezocht. Drie jongens, drie broers Van Beek, slaagden er in uit de ruïne te komen. Vermoedelijk omdat ze dicht bij de ingang stonden, wie zal het zeggen? Van de broers overleed Antoon (12) nog dezelfde nacht aan zijn verwondingen. De twee anderen – Joris (6) en Harrie (10) – overleefden het bombardement, waarin ze vader, moeder en zes broertjes en zusjes verloren.

Harrie heeft ruim een maand in het noodziekenhuis gelegen dat in de Geraniumstraat was ingericht. Zijn trommelvliezen waren ernstig beschadigd. Zijn broertje Joris, een hartpatiëntje dat veel later aan zijn handicap zou overlijden, was bij het bombardement ongedeerd gebleven en werd ondergebracht bij de familie Engbers. Na zijn ontslag uit het ziekenhuis kwam daar ook zijn broertje Harrie te wonen.

Bijzonder

De familie Engbers en de familie Van Beek waren goed bevriend. Ze woonden niet ver van elkaar: de Engbersen op de Gerarduslaan en de Van Beeks op de Biesterweg. De jongeren gingen regelmatig met elkaar uit, zo goed en zo kwaad als dat mogelijk was. Vader Jan van Beek was een tabaksbewerker bij Karel I en zorgde voor wat te roken. Ben Engbers, toen onderwijzer aan de St. Janschool in de Le Sage ten Broeklaan: "We kwamen vaak bij elkaar over de vloer. Mijn jongste broer Ad is nog als onderduiker bij Van Beek in huis geweest. Een geweldige familie."

1087. Feestvieren aan de Aalsterweg bij de doortocht van de Engelse bevrijders. Onderaan links Antoon (vermoedelijk) en Annie van Beek. Een paar uur later werden ze gedood bij het bombardement.

Op het moment van het bombardement was Engbers op weg van huis naar school. Hij passeerde het huis van de familie Van Beek en kon later melden dat er niets aan de hand was, omdat het huis er onbeschadigd uitzag. "Kon ik weten dat ze met z'n allen naar de schuilkelder waren gegaan. Pas later hoorden we hoe het drama zich afgespeeld had."

De twee oorlogswezen Harrie en Joris kwamen bij de ouders van onderwijzer Ben Engbers in huis. Ze trokken het meest op met zoon Ben en diens verloofde Mariëtte, die zonder papieren uit België was gekomen en met wie hij in 1946 trouwde. "Logisch, met ons was het leeftijdsverschil minder groot als met mijn ouders. Ik zorgde als hun pleegvader voor de studiebegeleiding. Ik heb ze flink achter de broek gezeten." Joris, de jongste, ging via het Rode Kruis regelmatig voor zijn gezondheid naar Zwitserland. Hij verkoos uiteindelijk daar definitief te blijven en overleed daar enkele jaren geleden.

Ambitieus

Harrie bleef in Nederland. Volgens zijn pleegvader was hij erg ambitieus. Hij volgde de HBS en de MTS, waar hij als eerste student in Nederland geen mondeling eindexamen hoefde af te leggen. Het NatLab van Philips wilde hem zo graag hebben dat zijn salaris tijdens zijn diensttijd werd doorbetaald. Toch werd het geen carrière bij het elektronicaconcern. Harrie kwam uiteindelijk terecht bij een Duits bedrijf en werd daarvan het hoofd van de Amerikaans industriële vestiging.

Bron: Eindhovens Dagblad, F.A. van der Mespel

1088. Het graf van de fam. Van Beek. Slachtoffers van de Biesterweg. (Foto auteur).

1089. In 2002 nam de auteur deze foto van het massagraf waar o.a. de Fam. Van Beek begraven ligt. Vanaf het St. Joriskerkhof heeft men zicht op deze kerk. Wilgenhof is er tussen gebouwd. Op hetzelfde kerkhof maakte hij nog meer foto's.

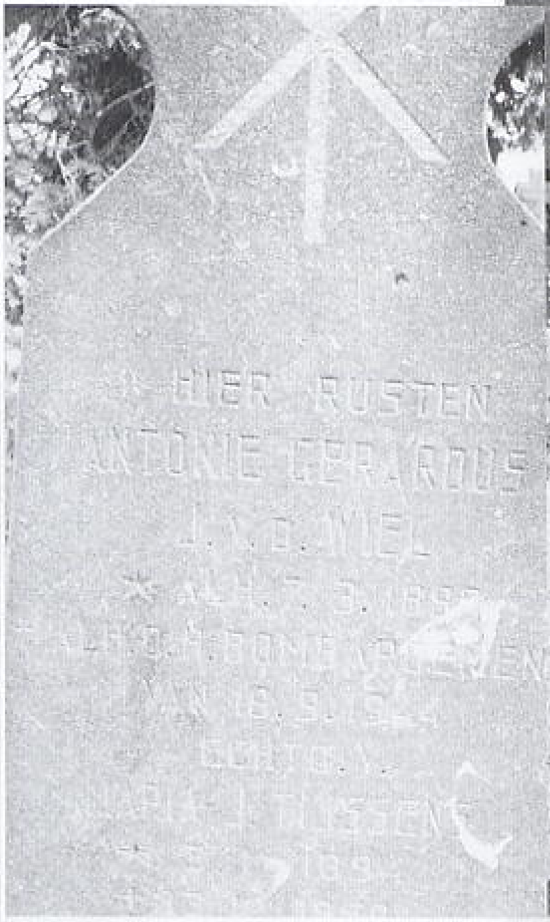

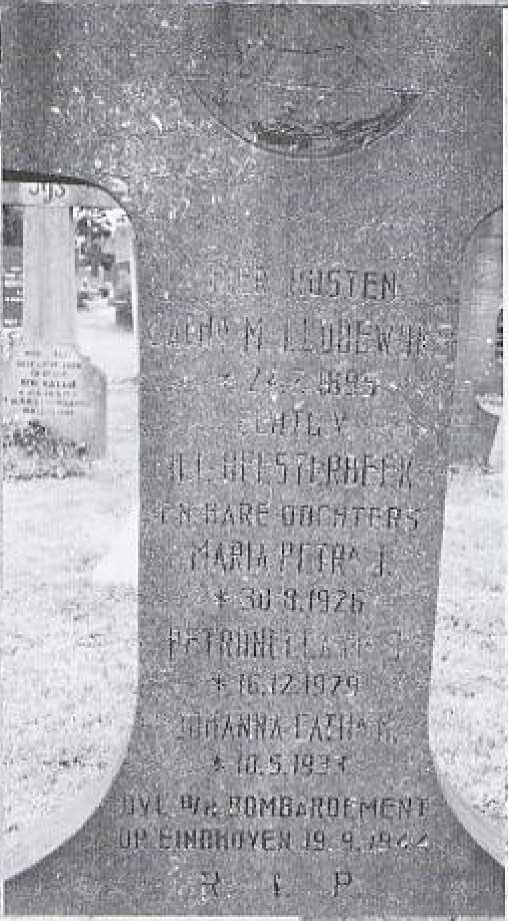

JAN C. TH. DE ROOIJ
7 JULI 1918
JEANNE M.C. DE ROOIJ
16 SEPT 1919
28 MAART 1924
2 DEC 1926
RUSTEN
IN VREDE
OVERLEDEN TE EINDHOVEN OP 19 SEPT. 1944
TENGEVOLGE VAN HET NOODLOTTIG BOMBARDEMENT

IN MEMORIAM
MIJN LIEVE VROUW
EN KINDEREN
LIESBETH MAAS_BUSGEN
FRIED INEKE
LOES RUDI
19 SEPTEMBER 1944

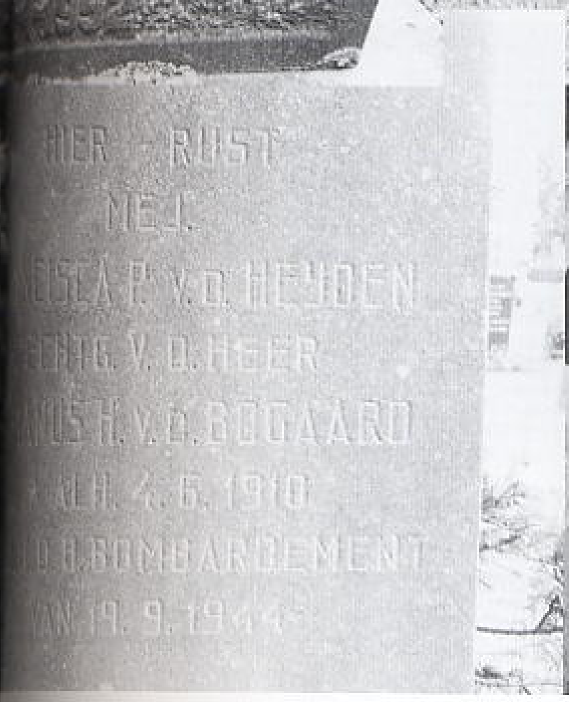
HIER RUST
MEJ.
V.D. HEIJDEN
ECHTG. V.D. HEER
V.D. BOGAARD
4.6.1910
BOMBARDEMENT
19.9.1944

HIER RUST
JOKE
V.D. NOSTERUM
BIJ HET
BOMBARDEMENT

†

BID VOOR DE ZIEL VAN

JOHANNES MARTINUS MARIA VAN DE WIEL

geboren te Tongelre 30 Mei 1923 en getroffen bij de ramp van 19 Sept. 1944 te Eindhoven, overleden 21 Sept. 1944 na voorzien te zijn van de H. Sacramenten der Stervenden.

Hoe onbegrijpelijk, Heer, zijn Uw beslissingen. In het midden mijner dagen hebt Gij mij uit het leven weggerukt. Waar ik verwachtte dat mijn leven ging beginnen, was het [illegible] Toch verzet ik mij niet tegen Gods H. Wil [illegible] prijs Gods goedheid, die mij in ruil [illegible] vergankelijk leven vol tegenslag [illegible] teleurstelling, de eeuwige gelukzaligheid schenkt.

Lieve Ouders, Broers en Zusjes, innig dank ik U voor Uw groote liefde, offers en zorg vooral tijdens mijn ziekte. Nu vraag ik nog slechts Uw gebed. Troost U met de gedachte, dat ik veel ellende verlaten heb en het volkomen geluk geniet.

Eerw. Heerbroer, bid gij vooral veel voor mij. Gij allen die mij dierbaar waart, vrienden en kennissen, ik dank U en vergeet U niet. Wilt ook gij aan mij blijven denken.

Laat ons bidden -

Lieve Jezus, die bij 't graf van Uw vriend Lazarus door Uw weenen onze tranen geheiligd hebt, U willen wij het leed van ons bedroefd hart opofferen voor de zielerust van Uwen dienaar Johannes, die Gij in Uw onnaspeurlijke liefde zo vroeg uit het leven hebt weggenomen.

Geef hem Uw vrede.

---

†

BID VOOR DE ZIEL VAN

LAMBERTUS FRANCISCUS MARIA VAN DER SANDEN

geboren 22 Mei 1927 te Eindhoven en aldaar gevallen in dienst van 't vaderland, voorzien van de H. Sacramenten der Stervenden 19 Sept. 1944

Een stap is 't maar
Van wieg tot graf
Voor ouden en voor jongen.
Gelukkig die, dit leven af
Hoe kort of lang
Het God hun gaf,
Den beteren weg is gegaan. G.G.

Vol heilige idealen voor den dienst van God en Vaderland is hij uit ons midden weggerukt om reeds daarboven te hooren: „Trouwe dienaar, treed binnen in de vreugde des Heeren.

'n Offer is gevraagd, vader en moeder, van uw leven, van uw bloed, van uw hoop, van uw troost.

'n Offer heb ik gebracht, broers en zusters, vrijwillig zonder klacht om voor U een voorlooper en voorspreker te zijn voor U en mijn familie. Neemt mijn plaats in voor en bij vader en moeder.

Uw grooten troost zal zijn, wat ik zeide in mijn laatste uren: „Bij al mijn drukte heb ik geheel de dag gebeden." Wie zoo sterft, sterft onverwacht maar niet onvoorbereid.

Bidt gij allen voor mijn zielerust, die mij als studiegenoot, als vriend, als verkenner, hebt meegemaakt.

Zorgt voor alles, voor 't Hemelsch Vaderland.

H. Hart van Jezus bekeer de zondaars, red de zielen uit het vagevuur, sta de stervenden bij.

In Uwe gebeden wordt aanbevolen de Ziel van Zaliger

†

Theodora Cornelia van Gerwen

geboren te Eindhoven 4 Februari 1930 en aldaar overleden bij den rampspoed, die tengevolge van een bombardement Eindhoven trof op 19 Sept. 1944.

Hoe ondoorgrondelijk zijn Gods oordeelen en hoe onnaspeurlijk Zijne wegen. Rom. XI, 33.

Zoo zult gij bidden: Onze Vader, die in de hemelen zijt.... Uw Wil geschiede op aarde zooals in den hemel. Math. VI 9, 10.

Heer, Gij hebt niet gewacht tot den avond om een arme bloem te plukken, die van U verwijderd slechts kon verdorren. H. Agnes.

Allen weenden en rouwden om haar, maar Jezus zeide: Weent niet, want het meisje is niet dood, maar het slaapt. Luc. VIII 52.

De Heer heeft het zóó gewild, en wie zal Hem vragen, waarom Hij zoo gehandeld heeft? II Reg. XVI 10.

God Gij hebt het offer van mijn leven gewild, ik wil het U geven als een bijdrage voor den vrede, dien de wereld niet geven kan.

Dierbare Ouders, hebt dank, voor de zorgen, die Gij voor mij hebt gehad. Moge God U beloonen. Dierbare broers en zusje, ik dank u voor de liefde, die ge mij steeds hebt toegedragen. Moge het u allen wel gaan! Looft steeds den Heer, want Hij is goed. Vaarwel, eens zien we elkander weer.

Heilige Maria, Koningin van den vrede, bid voor ons.

P. v. Veghel, koster St. Jozef, Eindhoven. K 853

In uwe gebeden wordt aanbevolen de Ziel van Zaliger

Johannes Theodorus Aarts

echtgenoot van

Antonia Kolen

weduwnaar van

Maria Josephina van der [illegible]

lid van de H. Familie

geboren te Asten 7 April [illegible] overleden door een noodlottig [illegible] Eindhoven 19 September 19[illegible]

Slachtoffer van goedheid [illegible] zaamheid en vaderlandsliefde [illegible] dat God 't minste wat men [illegible] doet, zijn loon zal geven.

Gaarne heb ik [illegible] grootste offer gebracht, [illegible] gave aan Gods Voorzienigheid [illegible] dierbare echtgenoote en [illegible] alles voorzien. De [illegible] God beschikt. Moge God [illegible] van U vroeg U [illegible] In den hemel zal ik [illegible] voortzetten. Zoo [illegible] echte vader, vol kracht [illegible]

Dierbare kinderen, blijft [illegible] moeder.

'n Dankbare pietein [illegible] allen een blijvende [illegible] heldendaden in gebed.

„Bewaar Hemelsche Vader [illegible] Gij ons gegeven hebt."

H. Hart van Jezus, bekeer [illegible] red de zielen uit 't vagevuur [illegible] stervenden bij.

F. v. d. Hurk, Koster, Tongelre

BID VOOR DE ZIEL VAN

LAMBERTUS FRANCISCUS MARIA VAN DER SANDEN

geboren 22 Mei 1927 te Eindhoven en aldaar gevallen in dienst van 't vaderland, voorzien van de H. Sacramenten der Stervenden 19 Sept. 1944

Een stap is 't maar
Van wieg tot graf
Voor ouden en voor jongen.
Gelukkig die, dit leven af
Hoe kort of lang
Het God hun gaf,
Den beteren weg is gegaan. G.G.

Vol heilige idealen voor den dienst van God en Vaderland is hij uit ons midden weggerukt om reeds daarboven te hooren: „Trouwe dienaar, treed binnen in de vreugde des Heeren.

'n Offer is gevraagd, vader en moeder, van uw leven, van uw bloed, van uw hoop, van uw troost.

'n Offer heb ik gebracht, broers en zusters, vrijwillig zonder klacht om voor U een voorlooper en voorspreker te zijn voor U en mijn familie. Neemt mijn plaats in voor en bij vader en moeder.

Uw grooten troost zal zijn, wat ik zeide in mijn laatste uren: „Bij al mijn drukte heb ik geheel de dag gebeden." Wie zoo sterft, sterft onverwacht maar niet onvoorbereid.

Bidt gij allen voor mijn zielerust, die mij als studiegenoot, als vriend, als verkenner, hebt meegemaakt.

Zorgt voor alles, voor 't Hemelsch Vaderland.

H. Hart van Jezus bekeer de zondaars, red de zielen uit het vagevuur, sta de stervenden bij.

TER GEDACHTENIS

Bid voor de Ziel van Zaliger

Mejuffrouw

Adriana Petronella v. d. Meeren

geboren te Eindhoven 23 Juli 1927 en door een noodlottig ongeval overleden te Eindhoven 19 September 1944

In den nacht der verwoesting toen alle menschenwerk ijdel bleek en ineen zonk onder het brandend geweld, riep God haar tot zich, opdat deze verderfelijke wereld haar ziel niet zou besmetten.

Onbekend is de dag en onverwacht het uur. Doch wie den Heer vreest zal gelukkig zijn op het einde van zijn leven en zal gezegend worden op den dag van zijn dood.

Lieve Ouders, broers en zusje, troost U over mijn heengaan. In den hemel zal ik bij God voor U bidden, opdat wij eenmaal weer met elkaar vereenigd worden.

Laat o Heer, de ziel van Uw dienares Adriana in vrede rusten en dat het eeuwig licht haar verlichte.

Mijn Jezus Barmhartigheid.

Lindner Eindhoven

---

† † †

Gedenkt in uwe gebeden [illegible]

Adriaan Johannus der Kinderen

echtgenoot van

Dina v. d. Heuvel

weduwnaar van

Petronella Umeeler

geboren te Eindhoven [illegible] overleden bij een noodlottig [illegible] Eindhoven in de nacht van 19 op 20 September 1944

[illegible]

GEBED DER ABDIJ

Th. v. d. Molengraft Stratum [illegible]

Uw gebed wordt gevraagd voor

Wilhelmus Gerardus van Hest

Geboren te Eindhoven 19 November 1925

Omgekomen tijdens het derde bombardement van de stad Eindhoven in de nacht van 19 op 20 September 1944.

Onder Gods ogen vierden wij het feest der bevrijding, ons Heer dankend en onze bevrijders toejuichend, als plotseling tegen den avond de vreugde wier veranderd in rouw. De oorlog keerde terug, de dood voer over de stad, onze huizen stortten in en wij zaten angstig met onze handen naar den hemel: „Onze Vader....... Wees gegroet, Maria....... Toen, midden in het oorlogsgeweld, riep God onze Wim bij zijn naam. Hij zei: „Hier ben ik, Heer!" en stierf op den drempel van het ineenstortende ouderlijke huis.

Heer, Uw H. Wil geschiede! schreiend en met een gebroken hart keeren wij uit de Kerk naar huis terug maar berusten en buigen ons hoofd: „Asteblief".

Ach God, om wille van onze nood, om wille van onze smart, gedenk in mildheid hoe onze jongen altijd voor Uw Heilig Aanschijn heeft gewandeld.

Mijn dierbare Ouders, Broers en Zusters, droog uw tranen en stookt uw geschrei. Bij offerde ik mijn leven van negentien jaren. Ik had u onuitsprekelijk lief diep in mijn hart, en deze liefde, Vader en Moeder en mijn zusters, sterft niet.

Ik denk aan u hier aan de voeten van God. Och, gedenkt gij mij, uw zoon en broer, in uw gebed.

JEZUS — MARIA — JOZEF

Koster A. v. Gaal, Ger. Maj. Druk Lindner

Neemt uw kruis op
en volgt mij.
(St. Luc. IX, 23.)

W. W. H. N° 12

TER VROME NAGEDACHTENIS

aan de parochianen van de H. Hartkerk te Eindhoven

gevallen als slachtoffers van het luchtbombardement op 19 September 1944.

† † †

CATHARINA BRINKMAN,	geb. 23-7-1927.
JOHANNES VAN DEN BROEK,	geb. 8-7-87.
MARIA van den BROEK-van LIEROP,	geb. 6-1-87.
PETRUS VAN DEN BROEK	geb. 1-3-26.
HELENA CREMERS,	geb. 23-2-24.
JOHANNA VAN DRUNEN-DROMERS,	geb. 9-8-95.
JOHANNA VAN DRUNEN,	geb. 3-1-28.
GERDINA KANTELBERG-PASMANS,	geb. 3-6-10.
WALTHERUS MERKELBACH,	geb. 28-12-71.
MARIA MERKELBACH-EIJKENS,	geb. 15-11-75.
JOHANNA VAN DEN NOSTRUM,	geb. 10-5-36.
WILHELMINA PAAIJMANS VAN DE VEN,	geb. 21-5-04.
CORNELIA VAN RULO-JANSEN,	geb. 2-2-71.
WILHELMINA RIJKEN-POOIJ,	geb. 15-11-78.
JOHANNA RIJKEN-VERSPAANDONK,	geb. 19-5-05.
JOSEPHUS RIJKEN,	geb. 25-3-41.
WILHELMUS VUGTS,	geb. 13-2-01.

God, op een dag van uitbundige en rechtmatige blijdschap hebt gij hen uit ons midden weggenomen. Voor ons verkeerde de vreugde in rouw, -moge voor hen de droefheid van dit tranendal veranderd worden in de ongestoorde vreugde des hemels.

H. Hart van Jezus, sterk de nabestaanden met Uw goddelijken troost. Geef ons allen die dezen doodsnood deelden de kracht U trouw te dienen, gelijk wij U dat toen beloofd hebben.

K 852

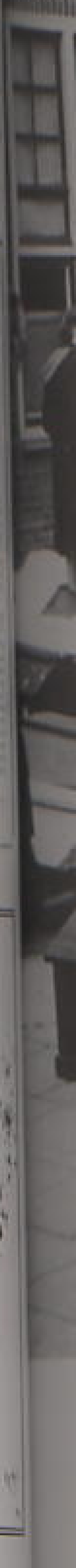

1090. Diverse bidprentjes

1091. Familieleden werden in de gelegenheid gesteld om te identificeren en afscheid te nemen. Locatie Lagere School aan de Thijmstraat in Stratum.

Ooggetuigen en Schade Eindhoven

Eindhoven dacht even aan vuurwerk

Eindhoven feestte alsof het dat nog nooit eerder gedaan had. Alle frustratie van vier harde oorlogsjaren leek op slag verdwenen. De muzikanten kregen geen tijd voor een adempauze, de hossende menigte accepteerde het niet. Eindhoven vlagde als op geen Koninginnedag daarvoor. De mensen werden het niet moe met eindeloze polonaises hun vreugde te uiten. Ze konden weer zeggen wat ze dachten zonder angst te hebben verraden en gearresteerd te worden. Het zou nu wel snel gedaan zijn met de eeuwige schaarste van eten, van kleding, van alles. Eindhoven realiseerde zich dat nog niet allemaal. Het vierde alleen maar feest. Het was dinsdag 19 september 1944, de eerste dag waarop in Eindhoven niet meer gevochten werd. Vanuit het zuiden trokken de Britten in lange colonnes met benzine, munitie, voorraden door de stad naar het noorden, met Nijmegen en Arnhem als uiteindelijk doel. In de stad reden honderden leden van de PAN, de Partizanen Aktie Nederland. Hun aantal groeide overigens senstationeel, alsof velen zich na de bevrijding realiseerden een "goede Nederlander" te zijn. Opeens was er het gerucht. Waar het vandaan kwam wist niemand, maar tegen de avond ging de mare rond dat de Duiters teruggekomen waren. Het gerucht was juist: een uit Venlo afkomstige Duitse tankbrigade deed een poging Son te heroveren. De toen achtienjarige **Lenie van Kasteren** herinnert het zich: "Ik was met een stel vriendinnen op een Engelse vrachtwagen meegereden. Op een gegeven moment hoorden we dat de Duitsers terugkwamen van de kanten van Son en Best. Ik ben meteen teruggegaan naar huis in de Anemoonstraat. Ik was niet zo'n held. Nog niet trouwens." Door het gerucht verliep het feest. De mensen durfden niet op straat te blijven. De rood-wit-blauwe vlaggen werden binnengehaald. Het gerucht had ook zijn invloed op het kilometerslange, niet beveiligde en nauwelijks bewapende aanvullingskonvooi, dat zich ruim achthonderd vrachtwagens sterk door de nauwe Eindhovense binnenstad wurmde. Het kwam tot stilstand. En werd uiterst kwetsbaar bij het bombardement waarop niemand had gerekend, waaraan geen seconde gedacht was. De Luftwaffe had al lang niets van zich laten horen. De trots van Hermann Göring leek voorgoed uitgeschakeld, maar op de 19e september om tien over zeven 's avonds bleek boven Eindhoven het tegendeel. Het is een compleet raadsel hoe een groep van 76 vliegtuigen ongemerkt bleef door de geallieerde strijdkrachten. Het betrof Junkers-88 en Dorniers-217, de bommenwerpers van de Kampgeschwader 2, 30

1092. De door de bommen vernielde Britse voertuigen nabij de Hertogstraat. Links trucks en rechts een halftrack (achter rupsbanden).

en 66 en Lehrgeschader I deel uitmaken van het IX Fliegerkorps. Maar eerst waren er de lichtkogels. Er waren mensen die aan een bevrijdingsvuurwerk dachten. De hemel hing vol met gele, naar oranje kleurende bollen die op de vroege avond de bijna vertrokken dag terugriepen. Maar het was geen vuurwerk. De lichtkogels vormden de inleiding tot een hels inferno. “Ik ben nog nooit van mijn leven zo bang geweest”, herinnert **Lenie van Kasteren** zich. “We lagen met ons allen in de gang van ons huis aan de Anemoonstraat. Ik weet nog dat m'n vader bij iedere ontploffing zei: “Het is met ons gedaan”. De buurvrouw die bij ons schuilde werd hysterisch. Die riep maar: “Bidt, bidt dan toch” tegen me. Maar ik stikte zo van schrik dat ik daar niet aan toe gekomen ben.” De honderden legervoertuigen stonden bumper aan bumper en vormden ideale doelen voor de Duitse jachtbommenwerpers. De auto's waren voornamelijk geladen met benzine en met munitie, nodig om de Amerikanen in de Corridor te bevoorraden. Op de Stratumsedijk ontploften zes wagens. De tankgranaten vonden een verwoestend einde tegen de gevels, kogels vlogen overal heen. Auto's die niet werden getroffen, raakten in brand door de exploderende brandende benzine. De Duitsers kenden de weg door Eindhoven op hun duimpje; de meeste piloten hadden een jaar en langer op de toen ontmantelde vliegbasis Welschap gelegen. De chaos die zij veroorzaakten was ongelooflijk groot. In de huizen en in de schuilkelders werd gevloekt en gebeden door tienduizenden Eindhovenaren die daar beschutting hadden gezocht.

Door de zware bominslagen trilden de huizen en golfden de vloeren onophoudelijk. De inwoners moesten oppassen om niet bedolven te raken onder vallend puin of omvallende meubelstukken. Er heerste opperste paniek. De latere leraar **Fred van Lieshout** woonde met zijn ouders en zus An in de Hoogstraat. Met zijn vieren waren ze 's middags naar de Stratumsedijk geweest waar de Engelse wagens doorkwamen. “Tijdens het bombardement hebben we plat in de gang gelegen. Ik weet nog dat in de Rivierstraat een bom in de tuin viel. Of het daardoor kwam, weet ik niet, maar ik hoorde mijn ouders vertellen dat daar net een vrouw in barensnood was. Die vrouw is op een handkar naar het zusterklooster aan de Hoogstraat gebracht. Wij hebben later in de Hoogstraat nog in een kelder gezeten. Vandaar naar m'n grootvader aan de Gennerperweg. De volgende dag zijn we via een hele grote omweg naar kennissen in Dommelen gegaan. Als je omkeek, zag je Eindhoven roken. De vader van **Wil van Hout** had een fotozaak op de Nieuwstraat. Na het bombardement van december 1942 vond hij het niet langer veilig om 's nachts in Eindhoven te blijven. Daarom fietste het hele gezin iedere avond naar familie in Geldrop. “Op 18 september hebben wij als kinderen de intocht van de Engelsen meegemaakt. De dag daarop deden we mee met de feesten op de Markt”, zeg **Wil Sol-van Hout** een halve eeuw later. “We hebben in de “Poort van Cleef” nog gekeken naar het kaalscheren van de vrouwen die zich met Duitsers hadden opgehouden. Ik ken er nog verschillenden van.”

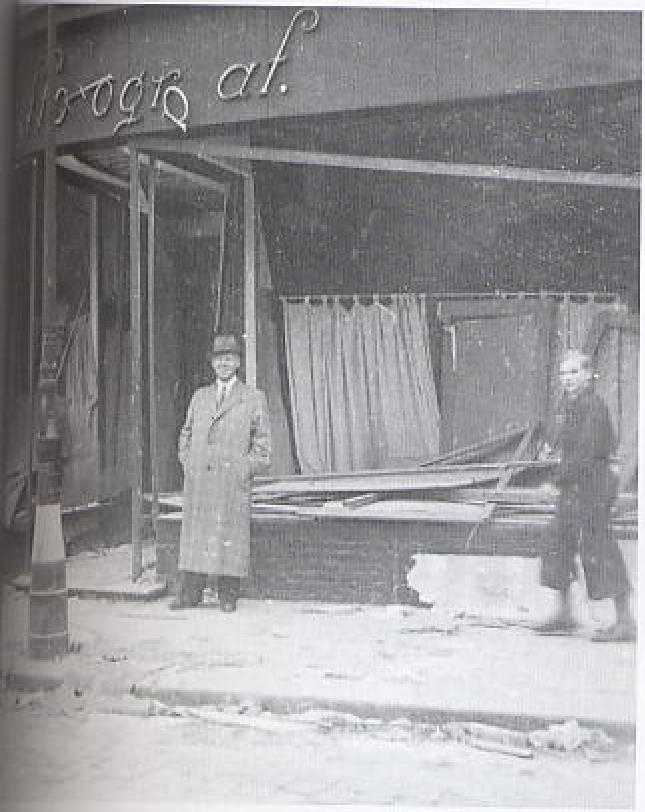

1093. Hoffotograaf Van Beurden voor zijn getroffen zaak in de Nieuwstraat.

1094. De vernielde panden met Britse militairen in de Nieuwstraat. Op de achtergrond de Vestdijk. Let op Duitse koppel die de Britse militair links draagt.

1095. Danszaal :Carlton" werd ook getroffen.

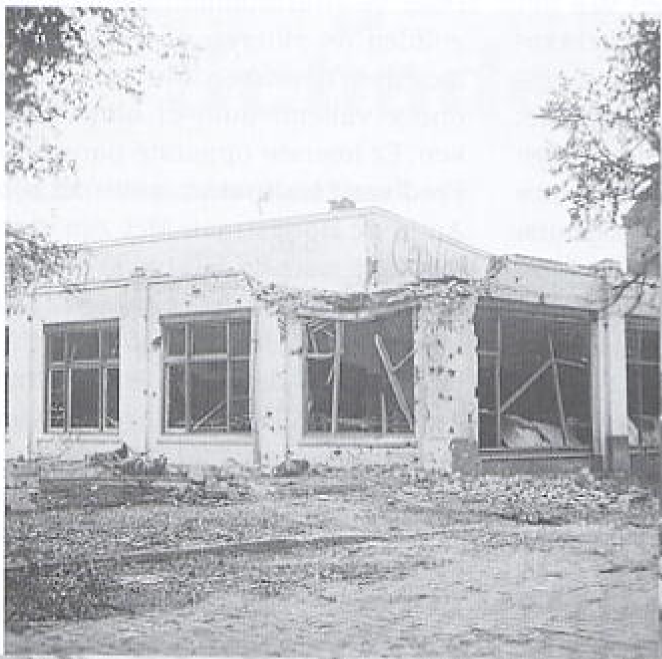

1096. Getroffen pand [illegible] op de Woenselse Markt.

1097. Vergroting van foto 1096.

1098. Ria Tielemans bij de schuilkelder op de Woenselse Markt.

1099. Vergelijk deze [illegible] met foto 1129 in [illegible] (coll. auteur).

"Rond vijf uur zouden we weer op de fiets naar Geldrop gaan. We passeerden de garage van **Ber Staals** in de Bleekstraat, een goede kennis van mijn vader. We moesten wat komen drinken op de bevrijding. Toen we naar buiten keken, konden we het vuurwerk zien. Lichtkogels. Mooie oranje en roodgekleurde. We dachten dat het iets met de bevrijding te maken had, maar dat bleek een vergissing". "We hebben tijdens het bombardement met z'n allen in een kelder geschuild. De grond trilde en beefde aan een stuk door. Toen het zo'n beetje voorbij was zijn we op het dak gaan staan. Hoe gek het ook klinkt: het was een mooi gezicht. Maar ja, als kind reageer je misschien wel zo. Ik ruik nog de stank van benzine. Duizenden mensen zijn de stad uitgevlucht. Mijn vader is met z'n broer Piet naar onze zaak wezen kijken. Het bleek mee te vallen, al hadden we natuurlijk schade." **Jacques Sol** woonde destijds op de Boschdijk, tegenover de steenfabriek. Zijn broer Nol was op de dag van de bevrijding in de schoorsteen geklommen om er de Nederlandse vlag aan te kunnen hangen. "tijdens het bombardement heb ik midden op de Boschdijk gestaan. Er was natuurlijk geen verkeer. We hoorden van afstand de ontploffingen en we zagen de vlammen wel vijftig meter hoog gaan. Zo jong als je was, wilde je er naar toe om te helpen. Maar tegelijkertijd voelde je aan dat er niets te helpen viel. Tenminste niet op dat moment." **Henk Staals** was een fanatiek voortrekker van de St. Michaël-stam in Woensel, die op 19 september '44 voor het eerst sinds het verbod in 1941 weer bovengronds in actie kwam. Tijdens de intocht van de Engelsen moesten Staals en zijn vrienden de menigte tegenhouden om te voorkomen dat er mensen onder de rupsbanden zouden komen. 's Avonds maakte hij thuis op de Kloosterdreef 47 het bombardement mee. "Mijn ouders en ik, de buren en een passeerden familie zaten met zijn achttienen in onze kelder. We hoorden de vliegtuigen laag overkomen en op hetzelfde moment een verschrikkelijke explosie waarna het hele huis instortte. Toen het stof was weggetrokken, keken we tegen de hemel aan. Mijn buurmeisje, dat haar baby op de arm had, was doorzeefd met scherven, terwijl de baby niets mankeerde. Ik werd met scherven in m'n rug en m'n schedel door een buurjongen naar een hulppost bij de zusters gebracht. Midden in de nacht reed een Amerikaan in een brancardjeep me door de brandende stad naar het Diaconessen-ziekenhuis aan de Parklaan. Nooit zal ik die troostende arm vergeten die hij om me heen sloeg. Ik zou hem er nu nog voor willen bedanken." Toen hij na de operatie weer bijkwam, lag hij bij kaarslicht in een lange rij gewonden in de keldergangen. "De doktoren hebben gigantische prestaties geleverd. **Chirurg Beins** heeft 48 uur staan opereren, op de been gehouden door zwarte koffie. De Diaconessen stonden onder een afdakje op twee veldfornuisjes te koken." "Ik lag naast een sportleraar bij PSV. Zijn been was eraf geschoten. Hij lag de hele dag te jammeren dat 'ie nooit meer kon werken. Er lag er een, die was heel erg verbrand. Die had aan één kant fosfor over zich heen gekregen. En dan probeerde ze kleine stukjes huid nieuw op te leggen. Die jongen lag zo te schreeuwen, dat vergeet ik nooit. Ik lag daar met een stukje zeep tegen m'n neus, zo stonk het." Het bombardement duurde "maar" veertig minuten. Maar voor de bange, biddende Eindhovenaren en voor de honderden bevrijders in de knel zijn het uren geweest. Er was nauwelijks een adempauze tussen de bominslagen. Er zijn op die dag na de bevrijding ruim 200 mensen omgekomen, van wie de meesten in de schuilkelder aan de Biesterweg. Enkele duizenden liepen verwondingen op. In de veertig minuten dat de Luftwaffe Eindhoven teisterde, zijn 230 woningen verwoest. De brand in een toren van de Catharinakerk werd geblust door **Jan de Mol**, **Bert van Gestel** en **Michael Grijseels**, alle drie leden van de Vrijwillige Brandweer. De huizen in de straten rond de Catherinakerk, Hertogstraat en Stratumsedijk waren het zwaarst getroffen, maar ook in de andere delen van de stad was het leed groot en lag het puin hoog opgetast. Toch wordt het bombardement – hoe verschrikkelijk ook – niet als een terreurbombardement beschouwd zoals destijds het bombardement op Rotterdam in '40. Voor de Duitsers was het stoppen van Britse troepen van wezenlijk belang. Er gaat een hardnekkig verhaal dat veel van de Duitse piloten, die ter plaatse goed bekend waren, hun bommen hebben laten vallen in de Dommelvallei – het gebied waar nu de gebouwen van de TU staan, maar dat toen landbouwgrond was. "Hadden ze dat niet gedaan dan was de ramp voor Eindhoven nog veel groter geweest", zegt **Henk Staals** overtuigd. Het verdriet van Eindhoven werd verdrongen, de tranen weggeveegd. Met man en macht werd gewerkt om de weg naar Son, en verder, weer berijdbaar te maken. De Amerikanen zaten immers te springen om versterkingen. De oorlog moest verder. Tot het bittere eind.

Bron: Eindhoven Dagblad: Hr. F. van der Mespel.

EINDHOVEN "RECEPTION"

Croxley Man In Thick Of It

If there are any illusions left that all the R.A.S.C does is drive around the countryside delivering its loads of "amn, pet and sup" (ammunition, petrol and supplies), the following story written by a military observer about the experiences of a number of drivers, including Driver S. Simpson of [illegible] New-road, Croxley Green, should dispel them once and for all.

A squadron of an Armoured Division's armoured [illegible] regiment had gone forward to Eindhoven to join the American Airborne Forces and a section of R.A.S.C. went with the squadron as second-line transport.

WENT TO EARTH.

The story begins at supper-time, when a blase attitude towards the sound of rifle shots changed directly bullets whistled overhead. Everyone "went to earth."

It was some time before the Service Corps contingent could crawl back very carefully to their own vehicles and trenches.

That was the cue for shelling to begin. Nothing landed very close, and just as everyone was contemplating a quiet night the planes came.

The location was plastered good and proper and the most terrifying part was the sticks of bombs which, like huge machine-guns, could be heard coming nearer and nearer.

BOCHE'S AIM WAS BAD.

The raid over, the men stretched up to have a smoke. So did a Boche with a rifle, but fortunately his aim was bad. The men spent the rest of the night fully dressed in the trenches alternately dozing and shivering.

Daylight revealed flat tyres, punctured petrol and oil tanks and damaged radiators. All the spare wheels were pooled and the six vehicles made runable, the three undamaged lorries having to tow the three with faulty radiators.

By 6 p.m. the six vehicles had been taken to Eindhoven, where no sooner had the drivers had a wash and a meal than civilians came streaming by to say that German tanks were approaching the town.

A corporal went off to disperse the lorries and eventually hid them in a rubble dump.

DOWN CAME A BOMB.

A plane overhead dropped flares, and down came a bomb.

"It sent us hell for leather to the edge of the dump," said one of the men, "where we fell flat, rolled into the swampy ground below, and stayed while plane after plane came over and strafed us."

"Another bomb hit the lorries, and not only did they burn furiously but their ammunition loads started to explode. The drivers spent that night in a mill.

The men's impressions of these 24 hours were coloured by the vast quantity of enemy dead, equipment and guns which littered the roadside to Eindhoven.

The Dutch reception to the British was overwhelming until the news was spread abroad that enemy tanks were approaching the town. Immediately all the Allied flags which had blossomed from every window were hurriedly taken in, like washing on a stormy day.

Driver Simpson was caretaker of Watford Girls' Grammar School before the war. Aged 39, he has served for four years, and with an armoured Division was one of the first to enter Antwerp.

1100. Uit een Britse krant.
Zie vertaling volgende pagina.

Ontvangst in Eindhoven

Soldaat uit Croxley temidden van de luchtaanval.

Als men nog mocht denken dat de RASC (Royal Army Service Corps / Aan- en afvoertroepen) alleen maar door het land rijdt om spullen zoals munitie, benzine en andere voorraden af te leveren, dan wordt daaraan wel een eind gemaakt door het volgende verhaal, geschreven door een militair waarnemer, over de ervaringen van een aantal chauffeurs waaronder chauffeur S. Simpson van 205 New Road Croxley Green. Een squadron van het gepantserd-verkennings-regiment behorend tot een Pantser-Divisie was opgerukt naar Eindhoven om zich aan te sluiten bij de Amerikaanse luchtlandingstroepen en een sectie van de RASC ging met het squadron mee als tweedelijns transport.

Plat op de grond

Het verhaal begint onder het avondeten toen een houding van: -meer dan gewend zijn aan het geluid van geweerschoten-, op staande voet veranderde bij het over hen heen fluiten van kogels. Iedereen dook naar de grond. Het duurde enige tijd voordat de transport-afdeling heel voorzichtig terug kon kruipen naar hun voertuigen en loopgraven. Dit was de aanwijzing voor het begin van granaatvuur. Geen van de inslagen was heel dichtbij en net toen iedereen aan een rustige nacht begon te denken, kwamen de vliegtuigen. De plaats werd zwaar en terdege gebombardeerd en het meest schrikaanjagende waren de reeksen bommen die men, als was het vuur van reusachtige machinegeweren, steeds dichterbij komend, hoorden inslaan.

Duitser mikt slecht

Na de aanval kwamen de mannen weer voor de dag en rookten een sigaret. Dat deed een Duitser ook, met een geweer, maar gelukkig mikte hij slecht. De rest van de nacht brachten de manschappen volledig gekleed in de loopgraven door, dan weer een beetje slapend, dan weer rillend van de kou. Bij daglicht werden de platte banden, de gaten in de benzine- en olietanks en de beschadigde radiateurs zichtbaar. Alle reservewielen werden bij elkaar gebracht en zes voertuigen werden rijklaar gemaakt. Drie onbeschadigde vrachtwagens moesten de drie met kapotte radiateurs slepen. Tegen zes uur 's avonds waren de 6 voertuigen in Eindhoven, waar, toen de chauffeurs zich nauwelijks hadden gewassen en hadden gegeten, groepen burgers naar hen toe kwamen om te zeggen dat Duitse tanks de stad naderden. Een korporaal ging verder met het verspreiden van de vrachtwagens en borg ze tenslotte op een afval-stortplaats.

Er viel een bom

Een vliegtuig boven ons gooide lichtkogels uit en er kwam een bom naar beneden. Het maakte dat we zo vlug als we maar konden naar de rand van de stortplaats renden, daar plat neerdoken, naar beneden in de drassige grond rolden en daar bleven terwijl vliegtuig na vliegtuig over kwam vliegen en ons beschoot. Een andere bom trof de vrachtwagens die daarop niet alleen bijzonder fel brandden maar waarvan ook de lading munitie begon te ontploffen. De chauffers brachten die nacht door in een fabriek. De indruk die de soldaten van die 24 uur hadden werd gekleurd door het grote aantal vijandelijke gesneuvelden, alsmede door de omvangrijke hoeveelheid uitrusting en geschut waarmee de weg naar Eindhoven lag bezaaid. De verwelkoming van de Britten door de Nederlanders was overstelpend, totdat van buitenaf het nieuws zich verspreidde dat vijandelijke tanks de stad naderden, Direct werden alle geallieerde vlaggen die van elke raam hadden gewapperd haastig binnengehaald, net als de was op een stormachtige dag. Chauffeur Simpson was voor de oorlog concierge van het Meisjes Gymnasium in Watford. Hij is thans 39 jaar. Destijds was hij vier jaar in militaire dienst en behorend bij een pantser-divisie was hij een van de eersten die Antwerpen binnentrokken.

The Blasted Heath
De Vervloekte Heide

Alvorens met het algemene verhaal verder te gaan naar de volgende dag, laat ons even terugkeren naar "The Blasted Heath" (de vervloekte heide). Tegen de middag van 19 september waren hier, onder bevel van Major Ward die het geheel commandeerde, de grote en logge divisie onderdelen en de RASC (aan- en afvoertroepen)-kolonne, beschermd door Squadrons A en D, zich in voorbereiding op hun opmars naar het noorden aan het verzamelen.

Deze verzameling van allerlei soortige opgestelde transportgroepen bestond uit meer dan 800 voertuigen met daar nog bijkomend een aantal luchtafweerkanonnen, materiaal voor het leggen van bruggen en diverse technische eenheden. De verantwoordelikheid voor zulk een omvangrijk en kwetsbaar geheel was niet te benijden en de moeilijkheden bij het allemaal in de hand te kunnen houden werden spoedig duidelijk. De mogelijkheid van het kunnen verdedigen van de honderden niet gepantserde voertuigen tegen vijandelijke flank-aanvallen, bestond in werkelijkheid niet en het uiterste dat kon worden gedaan was de gepantserde wagens ruimtelijk over de kolonne te verdelen en ze met een bepaalde tussenruimte van een op twintig voertuigen op te stellen en dan maar het beste ervan te hopen.

Het bleek dat gemiddeld elke eenheid verantwoordelijk was voor ongeveer zestig voertuigen en dat de transport-commandanten nooit meer dan een twaalftal van de voertuigen onder hun hoede, op hetzelfde ogenblik konden zien.

Het leidende voertuigen van de kolonne zette zich in de late namiddag in beweging en was al bijna in Eindhoven toen de laatste vrachtwagen pas van "The Blasted Heath" in dezelfde richting vertrok. Vanaf het ogenblik dat we op Nederlands gebied kwamen begonnen er geruchten over de vijand de ronde te doen in de kolonne. Hoe meer ze officieel werden ontkend, des te wilder werden ze naar het scheen, van inhoud. We dachten destijds dat ze van burgers afkomstig moesten zijn, maar hun hardnekkigheid gaf aanleiding tot de verdenking dat tenminste sommige geruchten moesten voortkomen uit bronnen van de vijfde kolonne. Daar kwam nog bij dat de Duitsers inderdaad de eerste- van een reeks pogingen deden om de centrale lijn van de opmars door te snijden. Onderdelen van de 107e Panzer Brigade, beschreven als een kleine- maar goed uitgeruste vestzak-pantserdivisie, uit het gebied van Venlo komend, deed een hevige tankaanval, ondersteund door 88mm geschut, op de brug in Son. De aanval werd uiteindelijk afgeslagen voordat hij zijn doel bereikte, maar riep weer heel wat verdere geruchten op. Het begon al donker te worden toen nog maar de helft van het konvooi door Eindhoven heen was. Verontrust door de geruchten en de onderzekerheden ging de commandant van de enige afdeling van de Nederlandse Ondergrondse Verzetbeweging in de stad de straten af en gaf de mensen de raad hun deuren op slot te doen en binnen te blijven. Als eenmaal het konvooi door de stad heen was, zou deze plaats min of meer zonder verdediging zijn, totdat de meer naar achter opgestelde flank-formaties waren aangekomen. Plotseling verlichtte een tros lichtkogels aan parachutes de lucht. Er kwamen nog meer lichtkogels. Het was net zo licht in de straten als overdag en degenen die binnen de lichtcirkel zaten voelden zich ondraaglijk onbeschut. De Luftwaffe piloten, die waarschijnlijk om hun bekendheid met Eindhoven, het vliegveld en omliggend gebied als bemanning en waren uitgekozen, bombardeerden precies en systematisch. Een paar vliegtuigen doken tot op 90 meter boven de vrachtwagens, stelden nauwkeurig hun doelen vast en beschoten ze met machinegeweren. Het A-Squadron gepantserde voertuigen dat het dichtst bij wat er gebeurde stond, vuurde terug in de inktzwarte donkerte boven de lichtkogels, maar had weinig hoop de vijand te raken. Het was allemaal snel voorbij. Een blok van de Philips-fabriek lag in puin en stond van voor tot achter hevig in brand. Zo ook veel huizen die zich tegen de lucht aftekenden. Het waren tragische tien minuten voor gelukkig bevrijd Eindhoven.

Bij de eerste aanval werd een zestal vrachtwagens die met munitie geladen waren rechtstreeks getroffen, waardoor de granaten in die wagens direct begonnen te ontploffen, hun eigen onplezierige soort lawaai en gevaar bij de zwaardere explosies van de bommen voegend. Een aantal vrachtwagens geladen met benzine vatte nu ook vlam en het vuur breidde zich uit naar andere voertuigen geladen met lichte wapens. Kogels

vlogen overal in 't rond en het scheen nu dat de stad plotseling werd verzwolgen door elk soort van explosies.
Alles bij elkaar werden 18 RASC vrachtwagens vernietigd, een pijnlijk verlies op het beste moment, maar een dat dubbel hard aankwam toen het tekort aan munitie aan het front al ernstige afmetingen begon aan te nemen.
Beseffend dat het direct op te lossen probleem was de uiteengerukte kolonne weer op de weg te krijgen, verzamelde Captain Profuma, tweede in bevelvoering over het A-Squadron, alle beschikbare burgers om mee te helpen het puin dat de weg versperde op te ruimen, een taak die hij zeer snel en met kalme doeltreffendheid volbracht.

Bron: "The Household Cavalry at War" page 320
Via: Hr. F. Kortie.

... maar toen vielen de bommen

Hr. F. Kortie, gemeentehuis, 1944

De volgende dag, 19 september, werd ik erg laat wakker. Tot diep in de nacht had ik uitbundig deelgenomen aan dit eerste bevrijdingsfeest. Daar en toen kreeg ik de inspiratie om later als gemeenteambtenaar mee te werken aan dit en andere stadsfeesten. Maar dat eerste, spontane feest zal ik nooit vergeten. Ik herinner me dat ik met mijn vrienden op een tank ben gekropen, toen die even moest stoppen voor onvoorzichtig overstekende feestvierders. Mondeling contact met de tankcommandant in de toren mislukte. Hij begreep mijn school Engels niet. Hij was geen Engelsman, maar een Schot.
Nog diezelfde dag kwam er een plotseling einde aan onze feestvreugde. Er hing een onverklaarbare spanning in de Eindhovense lucht. Allerlei geruchten deden de ronde. De Duitsers zouden terugkomen. Hun tanks stonden al in Nuenen. Vlaggen en oranje versiering werden weer naar binnen gehaald.

Ook bij ons thuis was die spanning erg merkbaar. Die nam toe, toen ik per gemeentebode de opdracht kreeg om zo spoedig mogelijk naar het gemeentehuis te komen. Mijn baas, gemeentesecretaris Van Elk, was benaderd door Airborne-officieren, die behoefte hadden aan een contact-man, die de Engelse taal machtig was.
Onderweg naar het gemeentehuis fietste ik door vrij lege straten. Langs de spoorlijn naar Weert zag ik onze Airborne-bevrijders in ganzenmars richting oud-Tongelre lopen. Later las ik in hun dagboeken, dat zij op weg waren naar Nuenen, waar zij een ongelijke strijd aan moesten gaan met de geduchte Duitse Tiger-tanks.

Centrum

1101. *De ravage bij de Woenselseoverweg.*

1103. *Het perron van N.S. Station Eindhoven. Op de voorgrond een verlaten Duitse Flakbarak.*

1104. *Een kijk vanaf de Bogert op de vernielingen bij het station.*

1102. *Vernielingen nabij het spoor. Dit waterpompstation werd door de Duitse Sprengkommando's opgeblazen.*

Twee diepe kraters achter de Genestetlaan

Hr. J. Verheugen, Broerelaan

Mijn ouders hadden weer een restaurant-banketbakkerij opgebouwd op de Vestdijk, waar weer zoals in 1942 een voltreffer op viel. Maar wij woonden toen in de Broerelaan en aan weerszijde was het Dommelhotel en Parkzicht waar Duitsers in hadden gezeten. Wij zaten in de schuilkelder, die ze hadden aangelegd met een Engelsman bij de uitgang. Ondanks het geluid van een buurjongetje en de troostende woorden van oudere buurmeisjes kon ik me heel goed concentreren op gebed, wat we in de oorlog wel geleerd hadden. De 2 diepe kraters achter de Genestetlaan getuigden van poging van de Duitsers om die 2 hotels te treffen. Als dat werkelijk was gelukt zouden wij ook weinig kans hebben gemaakt. Het is mijn stelligste overtuiging, dat het gebed van grote invloed is geweest op deze uitwerking van het bombardement. Ik bad vurig, dat we er levend vanaf mochten brengen, terwijl ik voor de zaak, die toch leeg was die avond, juist helemaal niet geïnteresseerd was.

1105. Eindhovenaren steken de Vestdijk over. Achter hen het verwoeste pand van Verheugen. Daar begint de Nieuwstraat.

1106. De ingang van de Nieuwstraat vanaf de Vestdijk. In het midden was het pand van Verheugen.

....en dook de w.c. weer in

Hr. G. van den Boomen, in het Centrum, 1944; 24 jaar

Maar de volgende dag, 19 september, werden we rond een uur of vijf in de namiddag, temidden van de feestvreugde, plotseling door de geallieerde soldaten, die we al sinds de vorige dag enthousiast inhaalden, van straat gestuurd. Er dreigde duidelijk gevaar en ik merkte dat onze bevrijders via draagbare radio's en walkietalkies druk met elkaar communiceerden. Wat het gevaar was, wisten we niet. Later werd het duidelijk. Die middag lanceerden de Duitsers vlak bij Son over land een aanval op de corridor van de Geallieerden, die midden door Eindhoven en in Woensel, vlak bij de Runstraat waar ik woonde, door de Frankrijkstraat liep. De moffen gaven het nog niet op.En toen, tegen de avond, het was goed zeven uur, verschenen Duitse vliegtuigen boven Eindhoven, naar we later begrepen om de aanval van grondtroepen op de corridor te ondersteunen. De feestelijke stemming van de afgelopen 24 uur was helemaal verdwenen. Ons gezin kroop in de kelder, waar ook de overbuurvrouw en haar dochters veiligheid zochten. Voor mij was er geen plaats meer. Ik vluchtte naar de wc. Eerst wierpen de Duitsers lichtkogels af, te beginnen boven het zuiden van de stad. Toen volgden bommen. Na de eerste bommen, veraf, liep ik naar buiten, zag dichterbij nieuwe lichtkogels, riep naar de kelder dat er were bommen kwamen en dook de wc weer in. Ik besefte dat de corridor van zuid naar noord werd aangepakt en kreeg het steeds benauwder. De derde serie lichtkogels en bommen vielen vlakbij. Later bleek dat ze inderdaad op een meter of vierhonderd van ons huis terecht waren gekomen; een meisje dat we goed kenden werd gedood.

Toen ik na de derde aanval weer naar buiten liep, verwachtte ik de volgende serie lichtkogels en daarna de bommen boven mijn hoofd. Ik stond weer in de wc en opnieuw, net als in 1942 in het halletje aan de Emmasingel, vreesde ik voor mijn leven. Maar het bombardement was voorbij. Ik liep de straat op en op de hoek van de Runstraat en de Kloosterdreef, twintig meter van ons huis, stonden Britse militairen te juichen. Ze hadden op de vliegtuigen geschoten en beweerden er een naar beneden te hebben gehaald. In totaal kwamen bij dit door 76 Duitse vliegtuigen uitgevoerde bombardement 201 Eindhovenaren om het leven en werden ruim 800 mensen gewond. Een broer van mij was die avond niet thuis maar bij zijn geliefde. Ze waren met z'n allen de velden ingevlucht en hadden bij terugkeer ontdekt, dat het huis door een Duitse bom vernietigd was. In onze woning werd tijdelijk plaats gemaakt voor enkelen van deze getroffenen.

1107. Een unieke foto van de voetgangersbrug. Een jongen loopt met een bezem om te helpen bij het glasvegen. Café "De Tramhalte" draagt hier de naam "Café Eetsalon Emma".

De Amerikanen rookten rustig een sigaret

Hr. R. Valk, op de Grote Berg, 1944; 17 jaar

In die dagen was ik bij de eerste hulpploeg van het Nederlandse Rode Kruis, en die avond was ik op weg om me te melden voor dienst. Toen ik bij het oude politiebureau op de Grote Berg aankwam stuurde onze sergeant mij door naar onze post op de Markt.

Ik was te voet dus liep ik in de richting van de stad. Toen ik bij de kruising Keizersgracht-Kerkstraat aankwam, kon ik veel vliegtuigen horen die lichtkogels afschoten en alles veranderde in een grote Oranje gloed. Sommige mensen dachten dat het feestlichten waren voor de bevrijding, maar het waren Duitse vliegtuigen die Eindhoven kwamen bombarderen. In de Kerkstraat waren toen veel winkels met grote winkelruiten dus holde ik verder in de richting van de stad, om bij al dat glas weg te komen, maar toen kon ik de bommen horen fluiten en ben dus in grote schrik neergevallen bij de trap van de Joodse kerk die daar toen was. Daar ben ik blijven liggen door al die ravage. Terwijl ik daar lag, zag ik twee Amerikaanse soldaten op de stoeprond zitten tegenover de grote kerk, die rustig een sigaret rookten alsof er niets aan de hand was. Toen zag ik een klein meisje hard lopen in de richting van de ravage en een van die soldaten stond op en ging er achteraan. Na verloop van tijd, ik weet niet hoe lang, werd alles weer rustig in de lucht en stond ik op. De boekhandel van Van Piere, een drie verdiepingen hoog gebouw was volkomen met de grond gelijk gemaakt. Ik was er dus wel dicht bij. Wij hebben toen ook die soldaat gevonden, die achter dat meisje aanliep. Hij had haar beschermd met zijn lichaam, maar het had hem wel het leven gekost en het meisje mankeerde niets. Wat er daarna allemaal gebeurd is weet ik echt niet meer.

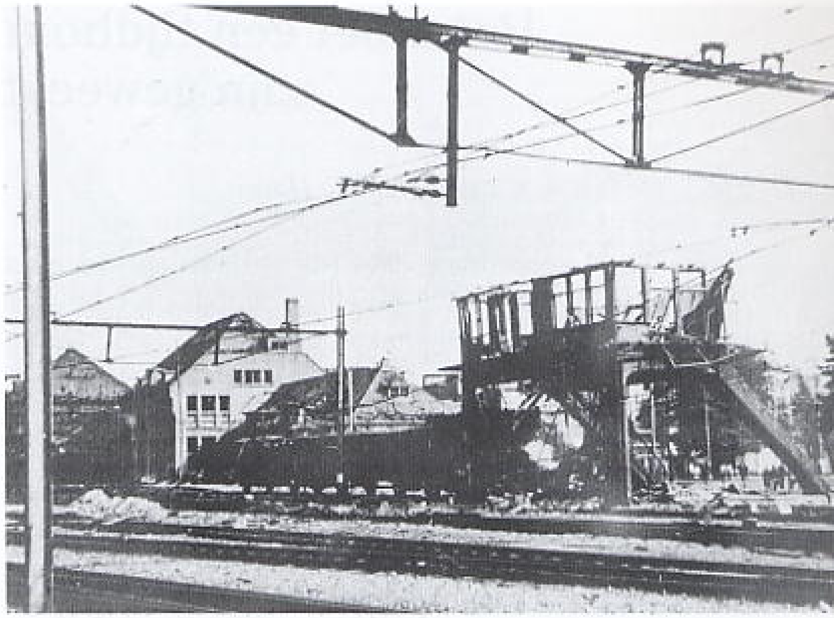

1108. Een foto genomen vanaf de noordzijde. Vernielingen aan het N.S. Station aangericht door opblazen door de Duitsers en door het bombarderen.

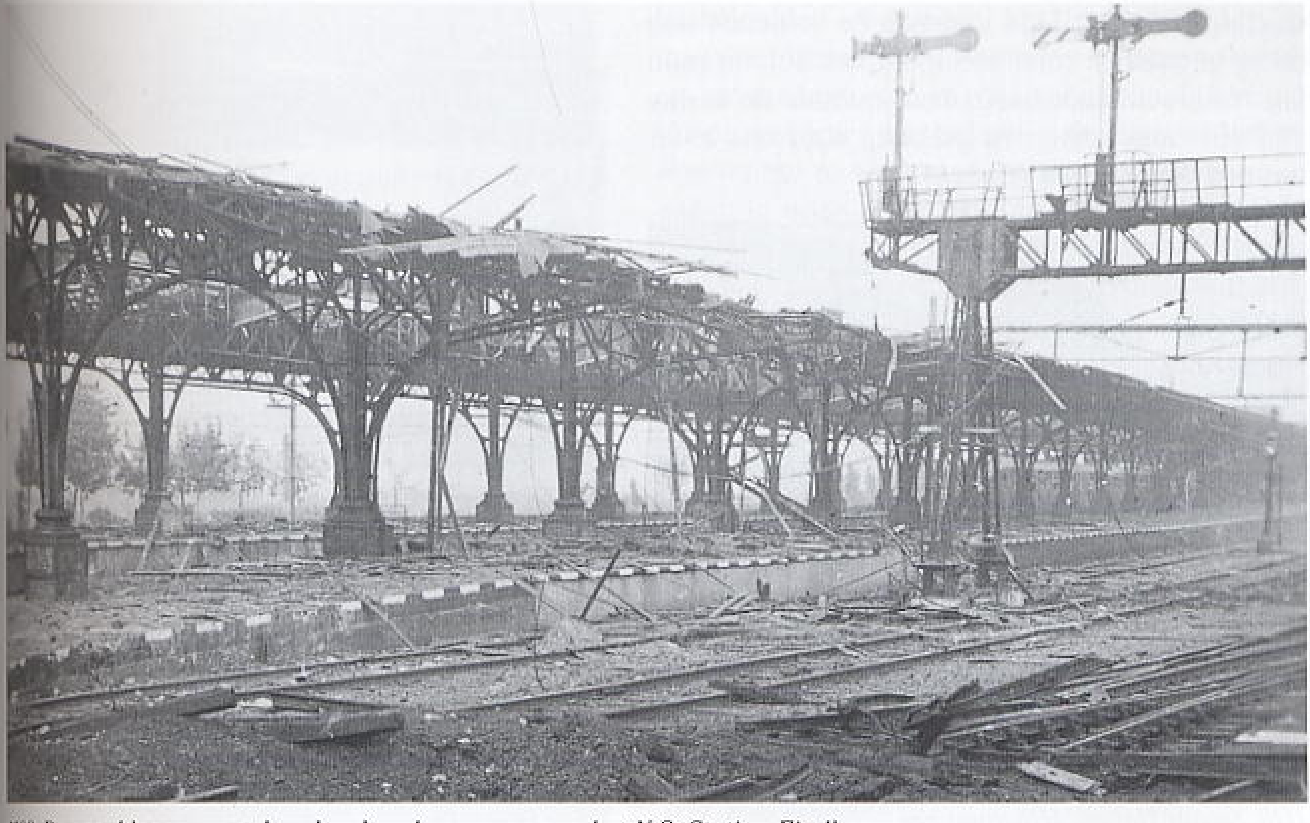

1109. De opgeblazen- en gebombardeerde perrons van het N.S. Station Eindhoven.

Het moet een tijdbom zijn geweest

Hr. G.H.A. v.d. Ven, Smalle Haven

Op 19 september 1944 (de verjaardag van mijn moeder) zaten wij gezellig rondom de tafel met een glaasje aanmaak limonade en een plakje cake, toen rondom half acht de straat fel verlicht werd. Daar wij dachten dat er, in verband met de bevrijding, vuurwerk ontstoken werd gingen wij naar buiten. Toen bleek dat de grote stapels lege sinaasappel kratjes (de sinaasappels waren door een hulporganisatie aan de bevolking van Eindhoven geschonken) die in de open lucht waren opgeslagen vlam hadden gevat. Ook zagen wij nog een lichtfakkel op de kratjes terechtkomen. Even later hoorden wij ontploffingen en vluchtten naar binnen. Wij (de kinderen) moesten in een ruimte onder de trap schuilen en mijn ouders kropen onder de tafel. Op een zeker moment hoorden wij iets van de trap rollen. Direct daarop werd op de voordeur gebonst en stond daar een Amerikaanse militair. Met gebaren en de woorden "bomb" en "out" en wat duwen en trekken wist hij ons uit het huis te krijgen. Hij heeft ons naar het einde van de straat gebracht en met gebaren duidelijk gemaakt dat wij niet terug mochten gaan. Wij (mijn ouders en vijf kinderen waarvan de jongste 2 jaar was) zijn daarop tijdens het bombardement naar Tongelre (een wijk ten zuiden van het centrum) getrokken en zijn daar bij een neef opgenomen. Mijn vader is de volgende dag terug gegaan en toen bleek dat het huis in puin lag. Waarschijnlijk heeft deze militair de inslag van een bom gezien en gelukkig voor ons moet het een tijdbom zijn geweest.

1111. De Smalle Haven werd ook getroffen. Foto van Noord naar Zuid. Links het pand St. Jozef.

1112. Verwoeste huizen in "'t College".

1110. Smalle Haven. Achteraan zijn wat mensen samengestroomd.

1113. Ook dit was "'t College". Een man kijkt troosteloos naar al het puin.

Voor de binnenplaats lagen nog drie jongens

Hr. J.J.M. van Glabbeek, Kerkstraat, 1944; .. jaar

Het was in de namiddag omstreeks 8 uur toen we het geroep hoorden, van haal de vlaggen in en vlucht in elk huis dat je kent, want de Duitsers zijn met tanks in aantocht. Een grotere chaos als die er toen heerste heb ik van mijn leven nog niet gezien. Vol angst vluchtten de mensen de huizen in, en ook bij ons kwamen er een stuk of twaalf personen binnen en vol spanning waren we op de minuut aan het wachten dat er geschoten zou worden. Maar er werd niet geschoten en het liep zo langzamerhand tegen negen uur toen we vliegtuiggeronk hoorden, in plaats van tanks, we waagden het om buiten te gaan kijken wat dat voor vliegtuigen waren, maar we waren nog niet buiten, of we vluchtten weer naar binnen want we zagen lichtkogels vallen en wisten toen haast zeker dat we een bombardement te verwachten hadden en we waren nog niet goed en wel binnen, of we hoorden de eerste vliegtuigen al omlaag suizen, toen lieten de vijf achterste mensen (het waren vreemden, zich plat op de grond vallen in de zaak), en wij lieten ons met 6 man sterk (mijn vader, moeder, 2 meisjes en 1 jongen en ik) op de binnenplaats vallen, en voor de binnenplaats lagen nog drie jongens, en in het kleine kamertje, zat mijn broer met drie meisjes en twee jongens). Twee jongens die niet in huis wilden blijven waren het huis uitgevlucht. Toen we goed en wel op de

1115. Vernielingen op het Stratumseind.

binnenplaats waren sloegen de eerste bommen in, een gedreun van het ineenstorten van huizen, dat was duidelijk hoorbaar, als was het dan wat ver af, en toen ging het onophoudelijk het laag overkomen van de vliegtuigen en het inslaan der bommen. Een geweldige explosie verdoofde onze oren en in een minimum van tijd was de hele plaats vol met ondraaglijke stofrook. Even daarna was het bij ons naast een ontzettend licht. Ik twijfelde er niet meer aan of er was een grote brand uitgebroken en onophoudelijk ging het verder met het bombarderen van onze dierbare stad. Ja het was een schrikwekkende drie kwartier die we toen hadden uitgestaan, en steeds hoorden we maar het inslaan van tientallen bommen tegelijk en het ineenstorten van huizen. Toen dan eindelijk de rust weer was gekomen durfden we het om ons buiten te wagen en het toneel wat we toen zagen in onze straat was zo schrikwekkend dat vele van de mensen die waren binnen gevlucht ook weer even hard de straat uitvluchtten, onze halve straat stond namelijk in lichte laaie (Kerkstraat). Er was namelijk ook een geweldige gasbreuk wat de brand waarschijnlijk heeft vergroot. Ook wij vluchtten zo hard als we konden de Grote Berg op, maar moesten eerst nog over het kruispunt en daar wij niet wisten dat daar mijnen lagen en er ook geen bewaking bij was gingen we alsof er niets aan de hand was over het kruispunt heen met een goed dertig man sterk, toen we goed en wel aan de overkant waren keken wij elkaar verwonderd aan omdat we daar zo raar hadden gelopen, bij nader bezien van dit, ontdekkend we dat

1114. Foto genomen vanuit de Ten Hagestraat. Rechts achter het uitgebrande pand van Boekhandel Van Piere. Links achter de Catharinakerk. Het pand links op de voorgrond is onlangs gesloopt.

het vol met mijnen lag en dat er op iedere mijn 4 pinnetjes waren aangebracht, zo ontdekten we dat we aan de dood waren ontsnapt. Toen zijn we verder de Grote Berg opgegaan en daar werd ons door een priester de zegen gegeven en zijn we verder naar Derumeau gegaan. Maar daar zat ik nog geen minuut of ik zei of het goed was dat ik naar huis toe ging om nog te redden wat er te redden was. Nu toen zijn wij, uitgezonderd mijn vader, weer naar huis gegaan maar we mochten niet meer de straat in om onze inboedel te redden. Door lang aanhouden mochten we er dan toch naar toe, zo hard als die nacht, tot ongeveer drie uur heb ik nog nooit gewerkt. Om goed drie uur werd ons geboden het huis te verlaten of we wilden of niet, omdat de brand op het punt stond over te slaan. Die nacht heb ik niet geslapen omdat we vol angst zaten of ons huis niet zou afbranden. 's Morgens zijn we gaan kijken en gelukkig ons huis stond er nog maar de hele straat was tot aan ons afgebrand. Toen begon de nieuwe dag en alles wat we die nacht hadden versjouwd moesten we nu weer terug brengen, maar toch waren wij blij het leven er zo goed te hebben afgebracht wat iedere mens die nog leefde wel kon zeggen. Onze stad heeft dien avond en nacht ontzettend veel geleden aan mensen en materiaal. Onze stad heeft dien avond plus-minus 220 doden geteld en ongeveer een 345 zwaar- en licht gewonden. Alle straten waar wat is gebeurd kan ik niet opnoemen omdat ik ze allemaal niet weet maar de voornaamste wil ik toch wel even noemen:

Kerkstraat	erg
Rechtestraat	erg
Stratumseind op twee plaatsen	erg
Nieuwstraat	erg
Vestdijk	erg
Kleine Vestdijk	erg
Stratumsedijk	erg
Hertogstraat	erg
Tramstraat	zeer erg
Leenderwg	zeer erg
Fellenoord	zeer erg
Martinus kerk (Boschdijk)	zeer erg
Bezemstraat	erg
Aalsterweg	erg
Helmerslaan	erg
Gestelsestraat	zeer erg
Tongelresestraat	erg
Smalle Haven	erg

Uit dit kan men wel vaststellen dat de stad Eindhoven zwaar geteisterd is geweest, er waren bijna 1125 huizen beschadigd of verwoest.

1116. De villa "De Laak" van de fam. Philips liep flinke schade op. Op de voorgrond een bomkrater.

1117. Het N.S.-emplacement van het station Eindhoven. Opgeblazen en gebombardeerde wagons en rails.

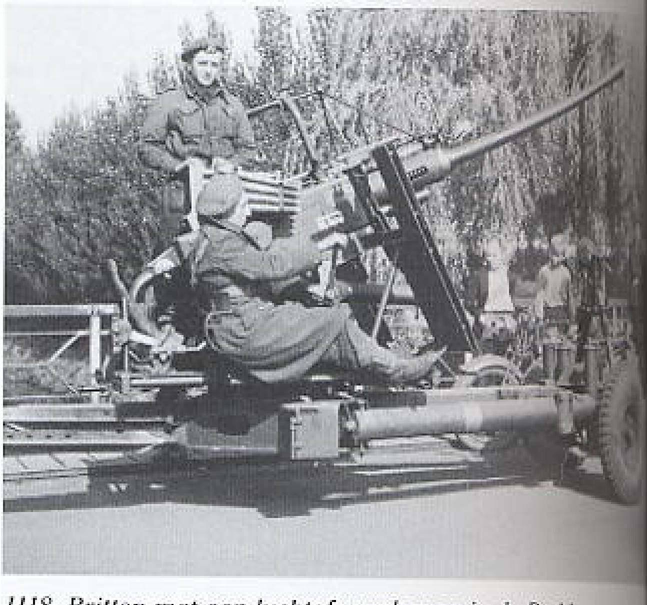

1118. Britten met een luchtafweerkanon in de Parklaan. Ze hadden weer veel bekijks.

1119. De oorkonde en krantenbericht over dit moedig optreden.

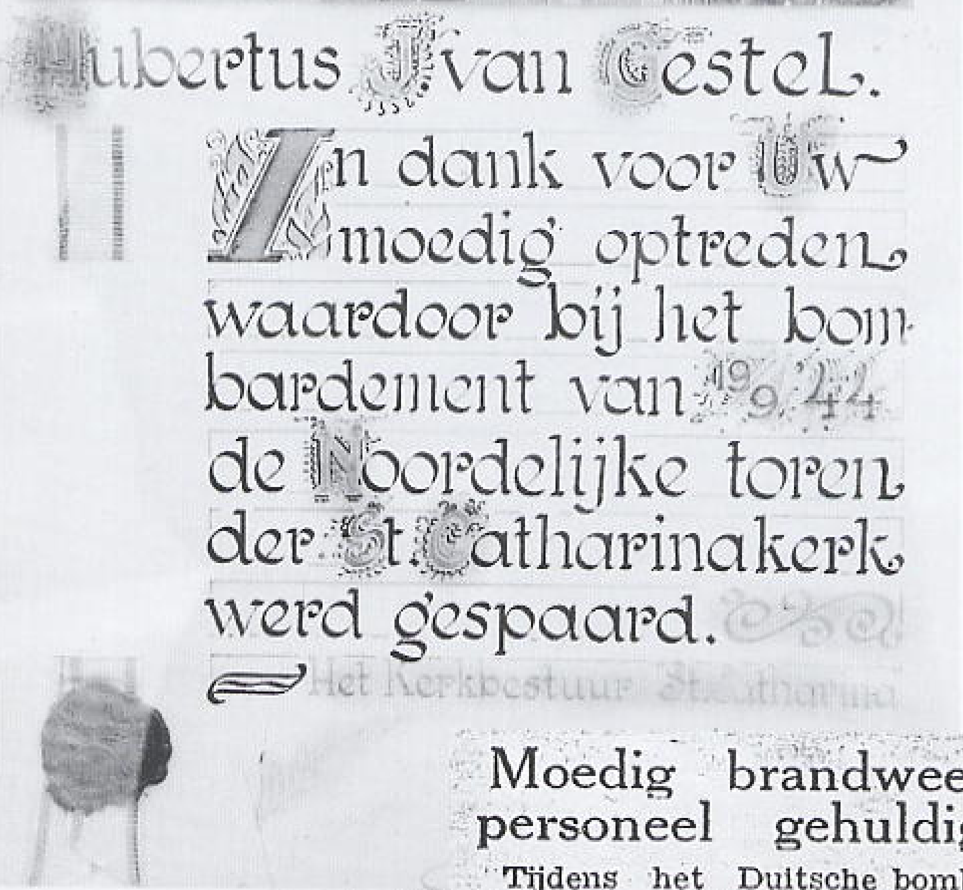

Hubertus J. van Gestel.
In dank voor Uw moedig optreden waardoor bij het bombardement van 19 9 44 de Noordelijke toren der St. Catharinakerk werd gespaard.
Het Kerkbestuur St. Catharina

Moedig brandweer-personeel gehuldigd

Tijdens het Duitsche bombardement op 19 September 1944 ontstond er brand boven in een der torens van de St. Catharinakerk. Dank zij het moedig optreden van de heeren H. van Gestel wnd. cdt. vrijwillige brandweer en M. Grijseels en J. de Mol brandweerlieden is den toren gespaard gebleven. Onder het bombardement zijn zij met brandbluschapparaten in den toren geklommen en er in geslaagd het vuur te blusschen.

Voor dit moedige optreden werden de heeren Zondagmiddag door den Hoogeerw. Heer Deken, Heezemans en het volledige Kerkbestuur gehuldigd. Als herinnering aan dit kordate optreden ontvingen zij een prachtige gecaligrafeerde oorkonde.

1120. Amerikaanse para's en burgers bekijken de schade aan de Catharinakerk. Op de achtergrond het vernielde pand van Boekhandel Van Piere.

1121. Een kijk in de Rechtestraat.

1122. Aan het opschrift is de boekhandel Van Piere nog te herkennen.

1123. Grote schade op 't Eindje.

1124. Boven de ingang zijn de data te lezen waarop het City Theater werd getroffen.

1125. Het City Theater op de Fellenoord. Zwaar gehavend, maar weer wat opgelapt. Een vrouwtje maakt zich uit de voeten en een jongen wil nog even de filmfoto's bekijken.

Woensel

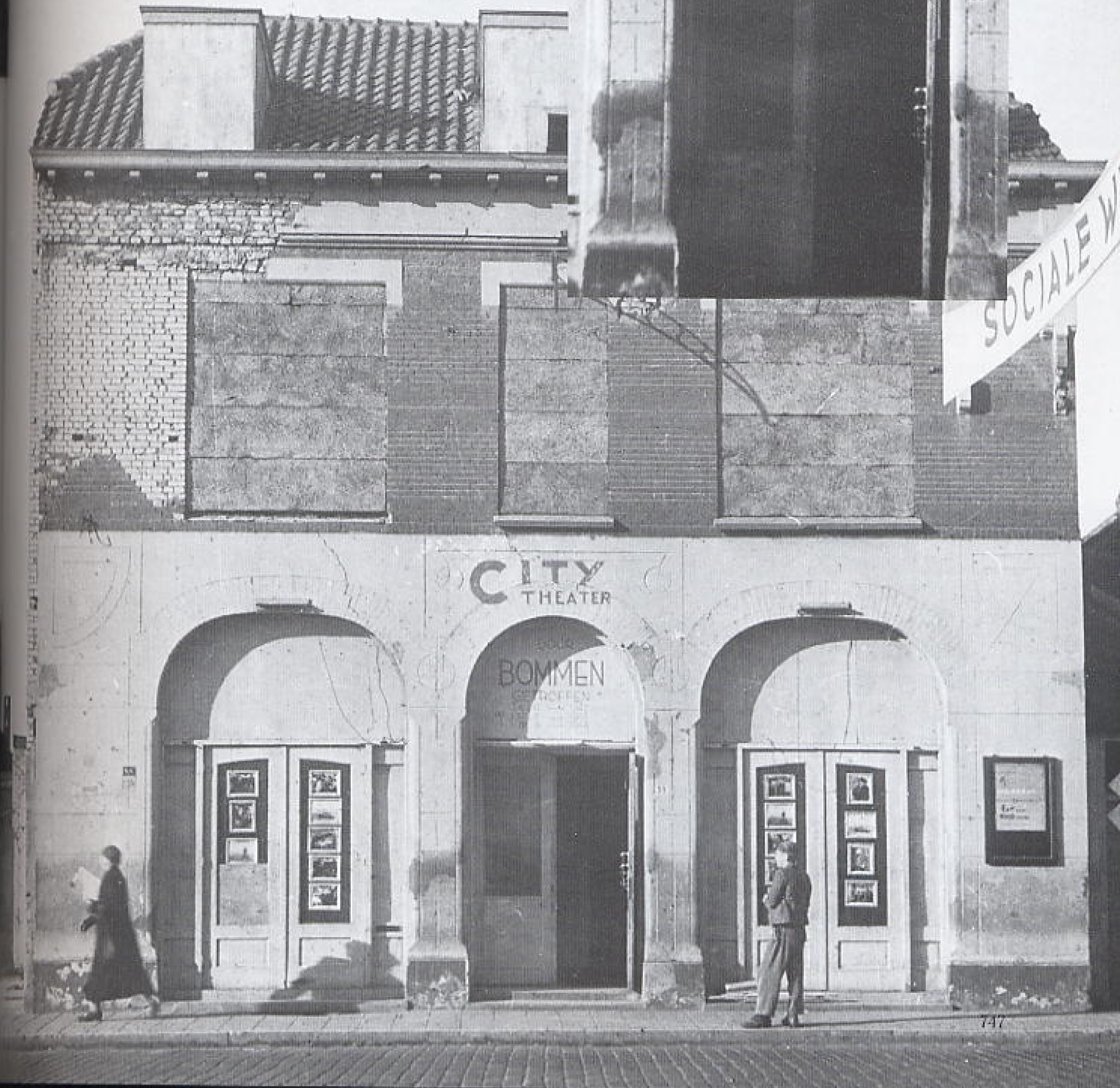

Naast vader gelopen met een handwagen met beddengoed

Hr. A.M.A.M. Martens, Kruisstraat 14, 1944; 8 jaar

Wij waren heel de dag op stap geweest langs de kant van de weg zwaaien, roepen en zingen, op voertuigen klimmen, een eind meerijden en dan weer teruglopen, je ogen uitkijkend naar het materiaal en die rare soldaten die ook allemaal zwaaiden en chocolade, kauwgom en sigaretten aan de feestvierende mensen gaf.
Het was tegen schemertijd dat er plotseling mooie grote vuurballen in de lucht hingen, waar ik met bewondering naar keek. Het was net vuurwerk.
Ik stond aan de overzijde van ons woonhuis, Kruisstraat 14, met anderen naar die mooie vuurballen te kijken. Maar mijn vader, die bij de NS werkte als machinist, wist wel beter. Hij begon te roepen en te schreeuwen: "naar binnen de kelder in", en zo zaten wij in onze vrij stevige met boogwelven ingerichte schuilkelder van ons woonhuis. Onmiddellijk daarop begon het bombardement en er was bij ons thuis een vast ritueel al wij in de kelder zaten, dan begon ons moeder hardop een rozenhoedje te bidden en dan moesten wij dus antwoorden.
Ik ben er van overtuigd dat dit een buitengewone goede psychologische ingreep was. Ik geloof dat het bombardement nogal lang heeft geduurd met in de onmiddellijke omgeving inslagen, gefluit en allerlei oorverdovende geluiden.

1126. Naaimachinehandel Tielemans op de Woenselse Markt werd zwaargehavend.

1127. De auteur nam deze vergelijkende foto. Het gebouwtje links heeft nu zijn trapgeveltje verloren.

Toen het bombardement afgelopen was en wij naar boven gingen, eerst ons vader om te kijken en daarna wij er achter aan.
Bijna alle buitendeuren lagen tegen de grond, alle glasramen stuk, dakpannen op de plaats, stucwerk van de plafonds lagen in de kamer en overal hing een reuklucht die alleen dan er is.
Maar als wij dan buiten komen dan zien wij dat wij er heel goed vanaf zijn gekomen, maar dat weet je als kind van 8 jaar ook niet en bovendien was het natuurlijk erg gevaarlijk op straat.
De andere dag, of later, zijn wij geëvacueerd naar het dorpje Acht, naar het klooster waar ook de Engelsen zaten. Als jongen van 8 jaar heb ik naast onze vader gelopen met een handwagen met beddengoed en kleren. Daar hebben wij een tijdje op de grond geslapen, maar wij kregen wel heel goed te eten, want daar was een grote Engelse keuken, die eten moest klaarmaken voor de frontsoldaten, welke maar een paar kilometer verder ingegraven zaten bij het Wilhelminakanaal. Het woonhuis werd weer opgeknapt en wij zijn weer naar huis teruggegaan en nu hadden wij weer geluk, want onze buurman, Musis Sacrum, Kruisstraat 10, was door Canadezen ingenomen die voor proviand moesten zorgen voor de soldaten welke bij Nijmegen lagen. Daar was ik dan regelmatig aanwezig en de soldaten stopten je dan wel wat lekkers toe en ook natuurlijk wat eten.

Heer Hurks, Woenselsestraat, 1944; 24 jaar,

vertelt dat er op 19 september 1944 bij hem in de straat bommen vielen o.a. bij hen tegenover bij de boerderij van Bert de Keijzer. Een schoonzoon zat met de kinderen op schoot en toen werd hij in de hals getroffen door een bomscherf.

Kom een kijken, er hangen lampions

Mevr. M. Löring-Hoeks, Brouwerstraat 36, kolenhandel, 1944; 11 jaar

Dinsdag 19 september vierde Eindhoven feest, Vader was weer alleen er op uit. Moeder en ik, mijn broer en mijn zusje waren naar de stad gegaan. Tegen 6 uur begonnen de Geallieerden hun geschut op te stellen. Mijn moeder raakte in paniek en zou zo tegen de mitrailleurs zijn opgelopen, maar wij maanden haar naar huis te gaan. Het was ongeveer op de Vestdijk. Overal haalden mensen hun vlaggen binnen. Tegen 8 uur kwam

1128. Een kijk vanuit de Fellenoord op het City Theater. De naam kreeg enkele voltreffers. De grote en kleine torens van de Antoniuskerk zijn nog juist te zien.

mijn broer Antoon me waarschuwen: "kom eens kijken, er hangen lampions". Het waren lichtkogels. Toen ze begonnen te ontploffen holden we naar beneden, waar we weer in het gangetje schuilden. Het bombardement duurde lang. Na afloop bleek dat in de buurt, ongeveer 6 huisjes verder, een blindganger lag. Moeder en kinderen gingen de straat op. Overal zag je branden. Bij de ouders van vaders knecht (Belgische vluchtelingen) hebben we de nacht doorgebracht.

Hr. S. Nijboer, Van Wassenaarstraat, 1944; 12 jaar

Ons huis op de Van Wassenaarstraat werd geraakt. Ook op de Woenselse Markt vielen bommen. Ze doken met z'n allen onder een grote tafel, vader, moeder en 6 kinderen.In onze buurt waren 12 doden. Omdat ons huis beschadigd was mochten we in een Duitse barak, die van het luchtafweer was geweest, op de Marconilaan. Onze buurman was een Rijksduitser en werkte op het vliegveld. Bij het bombardement kwamen zijn vrouw en 3 kinderen om. De buurman was ondergedoken maar kwam boven water voor de begrafenis.

1133. Koster Thomassen en pastoor Van Wijck. Beiden deden hun best de twee noodkerken tot levende godshuizen te maken. Hier staan zij voor de deuren van de St. Antonius Kroon met een verwijzing naar hotel De Kroon, waaraan deze kerk vastgebouwd was.

1134. Het vernielde altaar in de St. Antoniuskerk. De tabernakeldeur ligt er zelfs uit.

1135. Schade in de St. Antoniuskerk in Woensel.

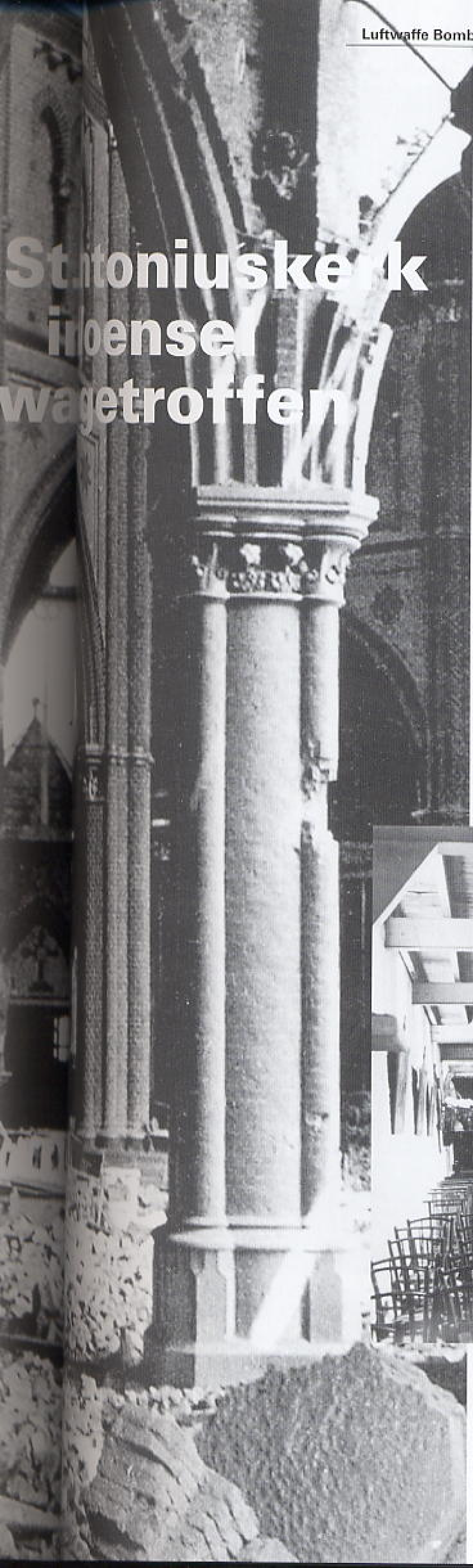

St. Antoniuskerk in Woensel zwaar getroffen

1136. De St. Antoniuskerk in haar glorietijd.

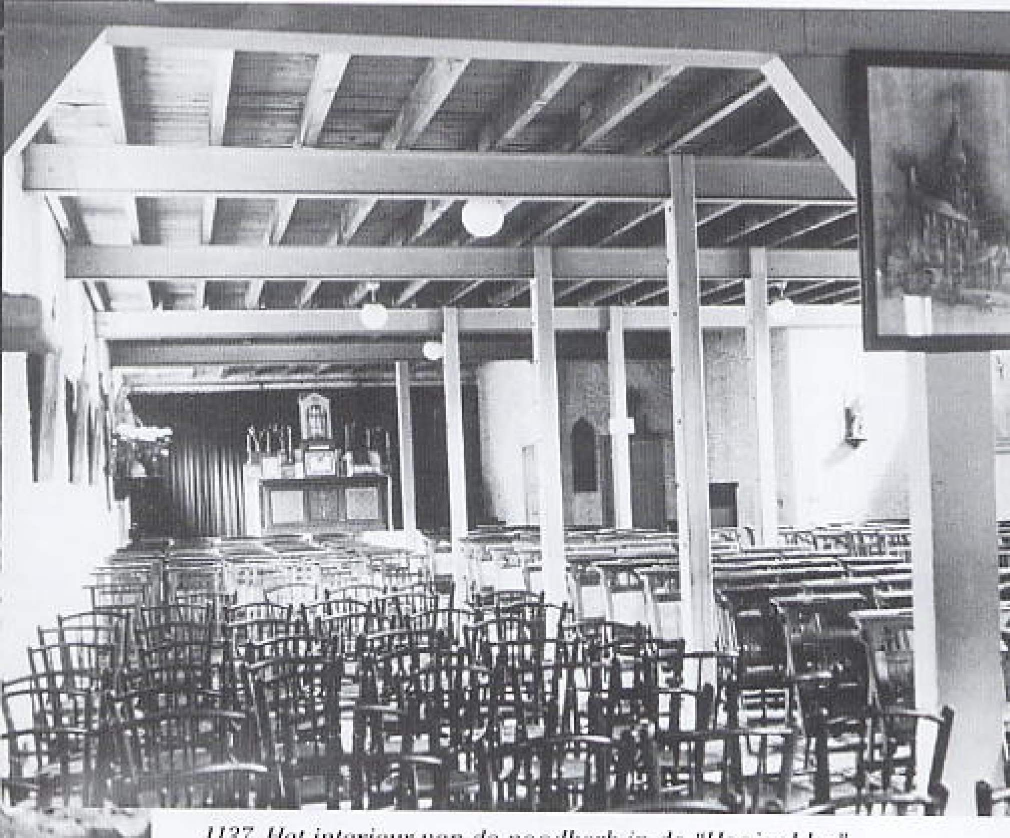

1137. Het interieur van de noodkerk in de "Hooizolder". Het was een voormalige sigarenfabriek en magazijn.

1138. De pastorie van de St. Antoniuskerk. Let op de met repen papier beplakte ruiten. Dit tegen glasschade.

1139. Een voltreffer in het schip van de St. Antoniuskerk.

1140. Pastoor Van Wijck die zoveel moest meemaken in zijn parochie gedurende W.O. II. Hij was erg geliefd bij zijn parochianen.

1141. Onthoofd door de bommen in de St. Antoniuskerk.

Hondenpoep

Hr. J.C. Vervoort, Marconilaan; 1944; 14 jaar

De Duitse toestellen kwamen bijna op manshoogte over. Wij stonden op de Boschdijk en zagen zeer goed de hakenkruizen. De Amerikanen kwamen in actie gingen achter de zandzakken en richtten de kanonnen. Een gemeentewagen met ijzeren wielen stond bij het huis van de boswachter. De straatvegers deponeerden meestal daaronder de hondenpoep. Sommige Amerikanen doken onder die wagen! Er kwamen lichtkogels uit de lucht en de Amerikanen zeiden tegen ons dat we moesten gaan liggen.

Hr. G. van Gorp, woonde op de Markt. We zaten die avond op het dak en zagen zeer goed de oranje lichtfakkels boven de stad. Daar kwamen de Duitse vliegtuigen. Een Engelsman van het luchtafweer zei: "Ik zal ze neerhalen!". Wij zetten hun helmen op. Later gingen we met een handkar naar Valkenswaard.

Hr. H. Joseph, vader was in die tijd bij de politie en moeder moest bevallen van mij. Er waren geen taxi's daarom gingen ze per koets naar het St. Jozefziekenhuis. De granaten vlogen in het rond. Moeder kreeg voorkeursbehandeling, maar toen kwam er een pastoortje, dat een ongeluk had gehad en daarvoor moest moeder van deze kamer af!

1131. Panden in de Juliusstraat getroffen.

1132. In de Juliusstraat kookt de fam. Oom buiten op een houtvuurtje. Af en toe was het gas en elektro afgesloten. Oma kijkt toe met breisok.

1129. Hoek Woenselse Markt-Kloosterdreef. Op de hoek links de naaimachinehandel Tielemans, rechts de vernielde panden aan de Kloosterdreef.

1130. Een kijk vanuit de vernielde woningen op de Kloosterdreef. De woningen aan de overzijde staan er in 2002 nog steeds.

Een koffer van de bolderkar gevlogen

Mevr. G. Heijligers-Wooning, Fred. Van Pruisenweg

Het staat me allemaal nog zeer helder voor de geest, deze dag vergeet je nooit. Die middag gingen we met ons gezin naar de stad om naar de doortocht van onze bevrijders te kijken. Toen we aan het eind van de middag weer naar huis gingen, was er een lichte paniek in de Willemstraat, de mensen liepen opgewonden op en neer en zeiden, dat we vlug naar huis moesten gaan, want de moffen kwamen terug en er zou een tankslag gevoerd aan worden en we moesten de vlaggen gauw naar binnen halen! In het begin van de avond hingen er ineens tientallen oranje lichtkogels in de lucht en ik dacht dat het ter ere van de bevrijding was! Mijn vader ging boven uit het zolderraam kijken maar kwam snel naar beneden, omdat er een lichtkogel onze richting uitkwam en in de heg van de achtertuin van onze buren viel. Er brak brand uit, buurgenoten hebben deze in het gangetje geblust met zand. De schrik zat er bij ons meteen flink in natuurlijk. Bijna tegelijkertijd begonnen de eerste bommen te vallen. We vergaten onzen "helmen" (pannen) op te zetten en gingen in de gang bij de trap op de grond liggen, angstig wachten op het einde! Toen het even rustig was, kwamen er vele mensen langs gehold, gillende: "De Beemd in." (veld aan het einde van onze straat, waar nu het Belastingkantoor staat) .. heel de binnenstad staat in brand...de moffen komen er aan! Wij vlogen weer naar binnen om jassen aan te trekken en onze bolderkar met daarop ons "vluchtkoffer" te pakken. Mijn moeder, zus en broertje waren al weggevlucht en mijn vader en ik kwamen met de bolderkar er achteraan. Intussen was het bombardement weer in alle hevigheid losgebarsten; door de hevige luchtdruk kon je haast geen adem krijgen en ik probeerde mijn vader toe te roepen dat de koffer van de bolderkar was gevlogen (de hele oorlog vastgebonden gezeten, maar omdat we waren bevrijd, waren de riemen losgemaakt!). Ik hoorde mijn eigen stem niet en mijn vader sleurde me van de straat af en trok me mee naar de overkant van de zijstraat, waar mijn moeder stond te wachten en te gillen naar ons, maar door het oorverdovende lawaai van de vallende bommen hoorden we haar niet. (Het was maar goed, dat we daar niet zijn blijven staan, want kort erna viel daar een splinterbom!). Het eerstvolgende huis (nr. 27) vlogen we naar binnen, hier stonden wel 10 – 20 mensen in de vestibule en gang velen stonden hardop te bidden! De bommen vielen steeds dichterbij; ik voel nog die angst van toen, vreselijk!

Het bleek een grote bom te zijn

Toen de tweede golf vliegtuigen weg was, holde iedereen weer in paniek naar buiten, het brandde overal in de omgeving en je hoorde volop ontploffingen. Mensen die uit de stad kwamen rennen riepen dat er een munitiekonvooi was getroffen op het Hertog Hendrik van Brabantplein en dat er vele doden en gewonden waren. Nadat het wat rustiger was geworden en de vliegtuigen weg waren wilden we naar ons eigen huis terug (wij woonden op 21, dus waren wij 3 huizen verder gevlucht!) maar we werden door de L.B. (Lucht Bescherming) teruggestuurd, want er lag een blindganger aan de overkant van de straat. Mijn vader vroeg of hij even ons koffer mocht gaan oprapen, dit werd door de L.B. gedaan en binnen gezet. De ramen en deuren stonden open, i.v.m. het ontploffingsgevaar. Wij werden de zijstraat ingestuurd en mochten bij buurtgenoten binnen. Daar zaten we met een paar gezinnen bij elkaar te wachten totdat het licht zou worden. De L.B. kwam weer langs en zei dat we nog een paar huizen verderop moesten, want het bleek een grote bom te zijn! Wanneer deze bom onschadelijk is gemaakt, weet ik me niet meer te herinneren, maar op een gegeven moment mochten we terug in ons (ijskoude) huis. Die dag hebben we heel wat scherven opgeraapt, dat was toendertijd een sport: wie had de grootste... de meeste.. Verder weet ik nog dat we niet ver van huis mochten, want overal lagen onontplofte bommen en er zou misschien nog een aanval kunnen komen!

Strijp

Toen werd er vuurwerk afgeschoten

Hr. J. Pax, Lijsterbesstraat, 1944; 11 jaar

De tweede dag van de bevrijding waren wij al vroeg op. Iedereen wilde naar de stad en waar ze vandaan kwamen (ik geloof van de Olifant) weet ik niet zo snel, maar we hadden oranjemutsen. Oranje kleps met aan de voorkant rood-wit-blauw. Nadat we de hele morgen naar de voorbij trekkende tanks, auto's, soldaten enz. (2e Britse Leger) en de parachutisten (101ste Airborne Divisie) gekeken hadden gingen we weer naar huis. Ik had er nog niet genoeg van en stond de hele middag te kijken bij het politiebureau aan de Grote Berg. Daar werden gearresteerde NSB-ers naar toe gebracht en ook gevangen genomen Duitsers. Natuurlijk werden die allemaal door een grote menigte uitgejouwd. Tegen de avond ging ik weer terug naar de Hoogstraat en ik was nauwelijks thuis. Het begon al donker te worden, toen er vuurwerk werd afgeschoten. Wij dachten tenminste dat het vuurwerk was en liepen de straat op. Ter hoogte waar de Gestelsestraat uitkomt op de Hoogstraat verschenen ineens een aantal mensen van de PAN (Patriottische Afdeling Nederland). Blauwe overalls, oranje armband, Nederlandse helm. Deze schoten in de lucht en joegen iedereen van de straat. Er moest iets ernstig aan de hand zijn en wij vluchtten allemaal naar huis, waar we bescherming zochten in de gang onder de trap. Daar hoorden wij de inslagen van de bommen en schudde het hele huis bij de inslagen. Wat heel angstig was, wat het volgende: je hoorde het fluiten van de bommen, maar je wist niet waar ze neer zouden komen. Toen het bombardement voorbij was kwamen wij erachter, hoe dicht de bommen bij ons gevallen waren. We stonden in de achtertuin en zagen 2 huizen in de Rivierstraat in lichterlaaie staan. Deze huizen stonden komende van de Hoogstraat aan de linkerkant, ongeveer in het midden van de Rivierstraat. Helaas waren ook hier slachtoffers te betreuren (zie bidprentjes). Ik ben de volgende dag gaan kijken. Natuurlijk was de Rivierstraat afgezet en toen ik daar stond werd een van de gevonden slachtoffers weggebracht. Ik ben ook nog in de stad geweest waar ik staande voor de Catharinakerk de grote verwoestingen gezien heb. Iets om nooit te vergeten.

Dinsdag 19 september. 's Ochtends naar het Gemeentehuis, want de Irene-brigade zal vandaag doorkomen. Van 's morgens 10 tot 5 uur in de

1142. De Aug. Sniederslaan na het bombardement.

1143. Redden wat er te redden valt.

middag heb ik gezeten op één van de stenen palen waaraan de hekken zitten van het park. Die dingen zijn twee meter hoog en je hebt zo een pracht uitzicht op alles wat er langs komt. Tanks in allerlei grootten, zware artillerie, luchtdoelgeschut, pontons, vouwboten, materiaal voor bruggen, benzine- en watertankauto's, ook vrachtauto's volgeladen met benzineblikken, enz. enz. De mensen zijn wild van enthousiasme. Zo nu en dan stokt het verkeer even. De Tommies delen daar sigaretten uit aan de omstanders, soms strooien ze ze uit. Ik blijf op mijn plaats. Als ik die plaats verlaat komen er anderen en dan kan ik voor de rest van de dag naar mijn uitzicht fluiten. 's Avonds thuis heeft iedereen zoveel te vertellen dat het eten er bijna bij inschiet. Tjongejonge, wat een dag, wat een dag!

Om kwart voor negen plotseling vliegtuiggeronk. Wij naar buiten. Er hangen lichtkogels. Direct daarna horen we fluiten. Fluiten van neersuizende bommen. Eerst in de stad en dan dichterbijkomend geluid van ontploffingen. We rennen de bijkeuken in en gaan plat op de grond liggen. Die bijkeuken heeft een plat dak en als die zou instorten hebben we niet te veel puin op ons. De muren bieden redelijke bescherming tegen rondvliegende scherven. Rondom ons horen we de bommen inslaan. Glasgerinkel, gekraak van hout en neerstorten van muren. Brandlucht. We hebben zanderig stof tussen kiezen en tanden. Als het voorbij is vluchten we naar de schuilkelder aan het eind van de Helmerslaan. De familie gaat naar binnen, maar ik blijf nog buiten staan. Op het open terrein achter de huizen staan vrachtauto's met munitie, benzine enz. Een tank wil de stad uit en denk aan het eind van de Helmerslaan rechtsaf te kunnen slaan, richting munitie-auto's, omdat hij in die richting licht ziet dwars door het huis van Jongers, meent hij vrij baan te hebben, rijdt het voortuintje binnen (hekje geen bezwaar) en tot mijn verbazing tracht hij de voorkamer binnen te rijden. Ruit en erker in diggelen. Hij merkt dat er iets niet klopt en gaat achteruit de straat weer op. Terwijl deze "operatie" aan de gang is, plotseling weer vliegtuiggeronk en weer hoor ik bommen fluiten, maar nu heel dichtbij. Ik gooi me op de grond naast de schuilkelder. Na de ontploffing van de bommen breekt de hel los. Ze hebben de munitie en benzinewagens geraakt. Geweerpatronen knetteren als voetzoekers, het brandt flink. Zo nu en dan doffe dreunen en daarna zoeft er iets door de lucht wat met metaalklank op de straat neerkomt. De volgende dag blijken dat hulzen of kogels of stukken van artillerie-munitie te zijn (25-ponders). We rennen zo vlug mogelijk weer naar huis terug, want die schuilkelder is ook maar een bovengronds ding, gemaakt van rioolbuizen en aarde. Als er nog meer gaat exploderen zo dicht in de buurt, is dat niet erg veilig in zoo'n ding. Over de stad hangt een geelrode gloed. Ook in de Staringstraat brandt het (v.d. Pas).

Er zijn meer munitiewagens getroffen want ook vanuit de stad komen die zoefgeluiden. We blijven eerst maar eens een kwartier thuis en als er dan geen vliegtuigen meer komen ga ik er op uit om te zien of er ergens hulp nodig is. Ergens is men bezig met een gewonde. Eerst gaan we naar een dokter op de Hoogstraat, maar we worden doorgestuurd naar de sectiepost van de Luchtbeschermingsdienst. We zeulen de draagbaar met het gebroken-arm slachtoffer er naar toe. Af en toe staan we even stil en drukken ons angstig tegen de muur van het huis waar we langs lopen. Er suist dan weer zoo'n dikke granaat door de lucht en omdat je niks kunt zien weet je niet waar dat ding ergens zal neerkwakken. We moeten oppassen niet te struikelen of uit te glijden over een laag glasscherven, stukken steen en hout, kapotte granaathulzen en meer dergelijk fraais. Dan weer terug naar huis. Onderweg vraagt men mij om hulp voor een vrouw achter in een huis dat getroffen werd door een bom. Het is het huis van v.d. Pas. Temidden van het puin, versplinterd balkhout en bedekt met een laagje roodbruin steenstof bevindt zich het lichaam van een vrouw. Hoofd en armen steken nog uit de verwarde massa bouwmaterialen. Ik voel haar pols. Slaat niet meer. Het lichaam is koud. Zonder twijfel is ze door het puin doodgedrukt of heeft iets zwaars tegen haar hoofd gehad (of allebei). Het is gevaarlijk om te trachten zonder licht het lichaam er uit te trekken. We zouden kans lopen de hele zaak op ons te krijgen en we zien daarom af van pogingen het lichaam te bergen. In de Rivierstraat brandt ook een huis. De lucht die je inademt is droog, stinkt branderig en zand knarst tussen de tanden. Als we naar bed gaan houden we onze kleren aan, gaan in de keuken op de grond liggen slapen. Het wordt een onrustige nacht. We schrikken wakker van elk vliegtuig dat over komt vliegen. Jarenlang hebben we het vliegtuiggeronk in de nacht met gepast gejuich begroet, want die machines gingen de moffen bestoken. Als we ze nu horen, zouden het wel eens moffen kunnen zijn die het op ons hebben gemunt. Dat hebben we enkele uren geleden aan den lijve ondervonden.

Woensdag 20 september. We zijn vroeg wakker. Ton is niet thuis geweest vannacht, maar hij leeft wel. Dat is door een padvinder verteld. In de Gestelschestraat is een hele rij huizen kapot. Die tank heeft het huis in de Helmerslaan aardig geruïneerd. Woonkamers zijn niet op zulke gasten gebouwd. In de Hugo Verriestraat en de Potgieterstraat zijn enkele huizen kapot. De spoorlijn naar Valkenswaard is door twee bommen ontwricht. Rechtestraat, Kerkstraat, Stratumsedijk nog al wat stuk. Het plein Hertogstraat-Stratumsedijk is een woestenij. Er liggen granaten op straat en er staan uitgebrande vrachtauto's. Het is een troosteloze bende. Gisteren werd overal gevlagd, vandaag zijn alle vlaggen weer weg. Er heerst een grimmig opgewekte stemming. Er moeten zoo'n tweehonderd doden zijn naar men zegt.

Een hoge prijs voor de zorgeloze vreugde waarmede Eindhoven de vrijheid vierde. De autokolonnes blijven doortrekken. De Irenebrigade is al gepasseerd. Wij evacueren onszelf naar een school aan de rand van de stad. Je kunt nu eenmaal nooit weten of de moffen zoo'n duivelse streek nog eens uithalen. Na drie nachten op het stroo te hebben gerust gaan we maar weer naar huis terug. Spoedig is het vliegveld weer in gebruik voor jagers. Een week na de bevrijding landen grote transportvliegtuigen op Welschap.

1145. Ondanks alle ellende toch nog even op de foto tussen de inboedel. (Vergroting foto 1143).

1144. In de Zeelsterstraat ging dit meisje toch nog trots even met twee Tommies op de foto. Links wordt er belangstellend vanachter de gordijnnen meegekeken!

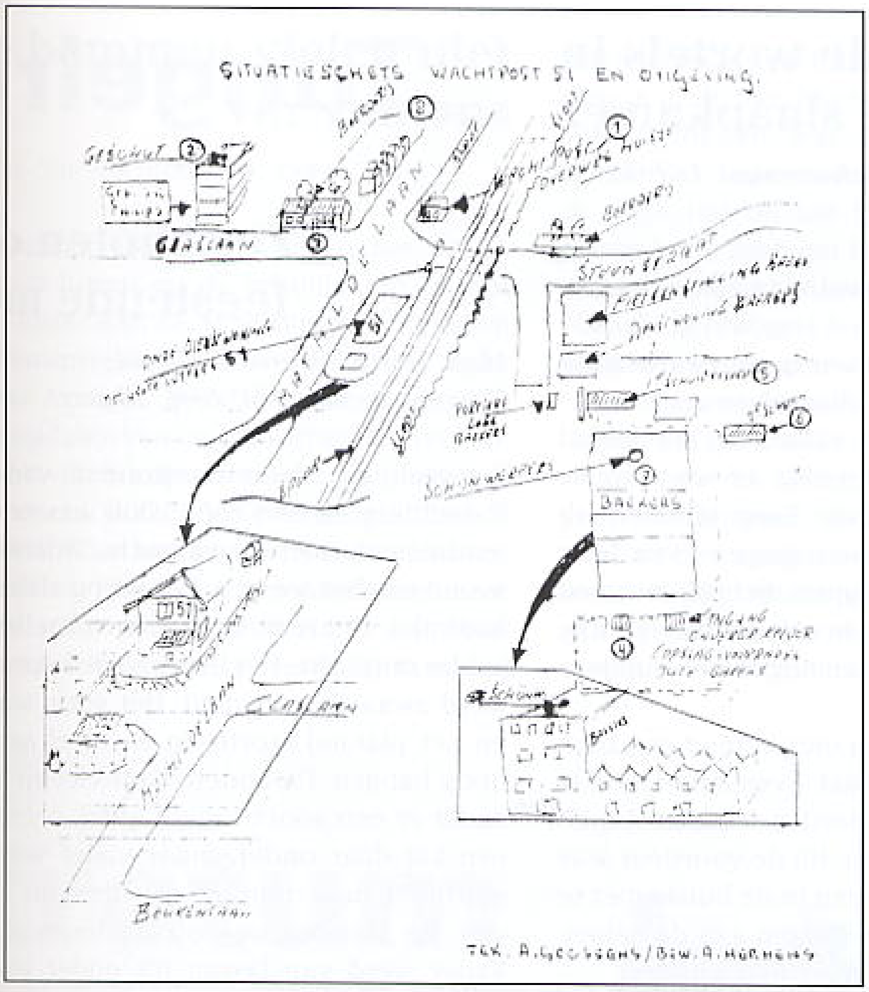

1146. Hr. A. Goossens maakte deze schets van wat hij meemaakte.

Langs een schietend kanon gelopen

Hr. A. Goossens, Wachtpost 51, 1944; 7 jaar

Bij een van die bombardementen was het op een middag, eerder einde middag dacht ik. Wij waren al naar de schuilkelder achter Baekers (ondergronds) gedirigeerd. Wij waren met andere vriendjes enz. (geboren 1935) met de kinderen V.d. Linden, de hoofdportier van Baekers. Plotseling vliegtuigen- bommen ben toen langs de PAN bewaking de schuilkelder uitgevlucht. Ik moest naar mijn ouders gaan kijken – helpen? Overal vielen toen zgn. splinterbommen. Kwam aan de wachtpost, alles stuk – ramen, pannen enz. Schuilen tegen de achterdeur plat op de grond. Maar geen ouders thuis. Aan de overkant boerderij v. Gool riepen mensen uit een kelderraampje dat ik bij hen moest komen. Dat tussendoor toch maar gedaan. Met gevaar voor eigen leven! Daar gebleven tot het al donker was. Hoe laat?? Toen naar schuilkelder. Zoeken naar de ouders. Die hadden doodsangsten uitgestaan. Achteraf werd duidelijk dat zij op visite waren bij die fam v.d. Linden en toen met het bombardement dwars door de fabriek naar de grote schuilkelder waren gegaan. Daar aangekomen mochten zij er van de PAN niet uit om te gaan zoeken naar mij. Wij liepen elkaar mis. Ik buiten om, zij binnendoor. Nu herinner ik me dat ik daar langs een schietend kanon ben gelopen met vele soldaten. Geen Duitsers. Dus toch dan 19-9-44. Zag geen vliegtuigen. Liep voorover gebogen. Maar hoorden wel duidelijk. Waren boven mijn hoofd. In de tuin v.d. boerderij vielen de bommen. Bij ingang Glaspoort Philips.

Omschrijving nummering
bovenstaande tekening:

- Nr. 1 is Wachtpost 51
- Nr. 2 is het gebouw SK op Philipsterrein waarop het afweergeschut stond.
- Nr. 3 is een boerderij hoek Glaslaan/ Mathildelaan.
- Nr. 4 Is de grote schuilkelder – ondergronds – achter Baekers en Raijmakers. Daar was toen ook een voetbalveld bij (club ?? weet ik niet meer)
- Nr. 5 Waren twee schuilkelders,
- Nr. 6 bovengronds. Aangelegd van grote brand stoftanks. Diameter ± 4 mtr. Lang ± 6 mtr??
- Nr. 7 De fabriek Baekers. Daarop de schijnwerpers. Die werden bemand door de toenmalige "Hakenkruizers"
- Nr. 8 Zijn huizen die langs de Mathildelaan stonden.

Met de wortels in de slaapkamer

Hr. A.C. van Hamburg, Lochemstraat 1, 1944; 12 jaar

De menigte juichte die avond toen ze de lichtkogels in de lucht zagen.
Dit veranderde zeer snel toen ze de zwarte kruizen op de vleugels van de vliegtuigen zagen.
We hoorden de bommen vallen en het geluid kwam bij iedere klap dichterbij. Er was paniek en de mensen stoven uiteen. Eerst stonden wij bij mensen in de gang maar gingen even later toch naar huis. Als de klappen dichtbij kwamen gingen we liggen of doken in een schuttersputje. In de Halvemaanstraat waren nog al wat van deze putjes.
Toen we in zo'n putje zaten ontplofte er een bom aan de overkant van de straat. Even later stond ik in de gang met ongeveer dertien mensen. Na de klap gingen we de kamer in. Bij de voordeur was een groot gat en in plaats van in de huiskamer te stappen keken we naar de sterren aan de hemel. Alles was weg behalve de gang. Een wonder?
Een andere bom kwam terecht in de Koenraadstraat (toen Bezemstraat). Deze verplaatste een boom! Deze boom stond rechtop in het dak met de wortels in de slaapkamer.

Tongelre

Ze schoten ook op feestende mensen

Mevr. M. v.d. Meeren-Schipstal, Tongelresestraat 134, 1944; 16 jaar

Het gezin v.d. Meeren bestond uit vader, moeder, 2 dochters en een zoon. Ook was er op 19 september een neef op vakantie. Iedereen was die avond aan het feesten. Plotseling vielen de Duitse bommen. Het huis kreeg een voltreffer, die in de kelder ontplofte. Het huis van de buurman, nr. 136 werd zwaar beschadigd. Het gezin was beneden en het plafond stortte in en bleef aan een zijde hoog hangen. De andere kant viel op het fornuis, zodat er een soort schuin afdak ontstond. Iedereen zat daar onder, maar vader werd vreselijk getroffen door mitrailleurkogels uit de vliegtuigen. Ze schoten ook op de feestende mensen! Vader werd van boven tot onder geraakt door kogels en overleed. Maria Schipstal kreeg zelf een bomscherf in haar onderbeen en werd provisorisch verzorgd. De zware gewonden kregen voorrang. Haar zus kreeg een kogel door haar arm. Gelukkig geen bloedader geraakt. Maria Schipstal kon vanwege haar verwonding niet naar de begrafenis van haar vader. In de stad vond een zus van haar toekomstige man de dood. Adriane v.d. Meeren, 17 jaar, redde een klein kind van de straat. Ze werd samen met het kind verbrand teruggevonden en werden ook samen in een kist begraven. Vader v.d. Meeren was bij het verzet en Maria bracht, onder haar truitje verstopt, illegale blaadjes rond.

De bommen vielen niet ver van ons

Hr. C. Rijken, Sint Rochusstraat; 1944 .. jaar

Op 19 september 1944 zat ik tegen het vallen van de avond boven op de schuilkelder bij het Clarissenklooster aan de Stratumsedijk te kijken naar het binnentrekken van het 2e Britse leger op weg naar Arnhem. Ik zat daar in gezelschap van enkele soldaten van de 101 Airborne Division, die hun taak – het vrijmaken van Eindhoven – hadden volbracht. Dikke rijen mensen juichten de bevrijders toe. Waar het gerucht vandaan kwam, weet ik niet, Maar plotseling begon iedereen naar huis te gaan, want – aldus het gerucht – de Duitsers stonden met een grote concentratie tanks bij Nuenen klaar om Eindhoven aan te vallen. Aangezien ik in de Sint Rochusstraat nabij de Geldropseweg woonde, was ik binnen enkele minuten thuis. Met mijn ouders en buurtgenoten stond ik enige tijd op het trottoir te praten, toen er boven het Iristerrein lichtkogels zichtbaar weren en een groot aantal vliegtuigen kwam aanvliegen. "Oranje lichtkogels ter ere van de bevrijding" zei iemand uit mijn gezelschap. Maar ik had de vliegtuigen al snel herkend als Ju 88's en zei onmiddellijk, dat het Duitse vliegtuigen waren, wat door de omstanders niet geloofd werd, want "de Duitsers hadden geen vliegtuigen meer". Nu hadden wij met een aantal jongelui in de tuin van deurwaarder Mettes een grote afgedekte schuilloopgraaf gebouwd. Binnen de kortste keren was deze met mensen uit de buurt gevuld. Mijn vader en ik

Stratum

1147. De auteur nam deze vergelijkingsfoto in 2000.

1148. De zwaar getroffen Geldropseweg.

bleven evenwel achter in de tuin van de familie Mettes staan kijken. Er kwam een Ju 88 aanvliegen, welke een aantal bommen liet vallen precies in onze richting. "als wij dit overleven, zijn wij er door" hoor ik mijn vader nog zeggen, terwijl wij ons plat op de grond wierpen. De bommen vielen niet ver van ons. Een ervan vernielde de groentezaak van Konings (hoek Voorterweg-Geldropsweg), terwijl een andere in het daar tegenover gelegen café ontplofte, waarbij enkele personen omkwamen. Er viel een bom in het op de hoek Geldropseweg-Sint Rochusstraat gelegen winkelpand, waarbij de bewoners het leven lieten. Aan de overzijde ontplofte een bom in de zijmuur van een woonhuis, waarvan de reparatie thans nog zichtbaar is. Er vielen ook enige bommen in de nabijheid van het toenmalige Sint Rochushofje. Ik herinner mij voorts, dat tijdens het gehele bombardement deurwaarder Mettes onverstoorbaar op de plaats achter diens huis een sigaar heeft staan te roken, omdat hij het noodzakelijk achtte toezicht te houden. Mijn moeder heeft tijdens en na het bombardement kapelaan H. Verbruggen, die erg overstuur was, geruime tijd begeleid, toen deze – evenals de overige geestelijken van de parochie Sint Joris – de parochie ingegaan was om – waar nodig – geestelijke bijstand te verlenen. Na het bombardement vonden er nog geruime tijd grote ontploffingen plaats, welke afkomstig bleken te zijn van brandende militaire voertuigen, waarvan er vele vol ammunitie zaten. Met name in de Hertogstraat. En boven al dit angstaanjagende geluid klonk het zware geronk van ongeveer 200 zware bommenwerpers van de Royal Air Force, welke op weg waren naar Mönchen-Gladbach. Bij het aanbreken van de nieuwe dag bleek pas goed, hoe groot de vernielingen in onze buurt waren en hoe zeer ons huis – met vele andere woningen – was beschadigd.

1149. Ook de Hoefkesstraat werd door bommen getroffen. Op de achtergrond het pand "De Kleine Man".

1150. De vier kinderen kijken vol verbazing wat er van het huis over is.

1151. Totale foto van 1150.

Hr. Th. Smulders, St. Rochusstraat, 1944; 30 jaar

We vlogen met z'n allen onder de tafel in de gang. Ik kwam juist terug uit Woensel. Aan de hemel waren oranje lichten en iedereen riep: "Oranje boven!", maar het bleek een voorbode te zijn van een Duits bombardement.
De buurvrouw zat dood aan tafel. Ze was gedood door de luchtdruk. Onder die tafel lag ook nog, half in de grond, een niet ontplofte bom.
Een café was geheel vernield.

Hr. G. van Dijk, Elzentlaan. Hij zag daar de oranje lichtkogels en de Duitse Stuka's (aut: duikbommenwerpers) huilden tijdens hun duik. Hij vluchtte een huis binnen en de kelder in. Moeder durfde niet de kelder in maar bleef bidden. Hij rende naar huis en nam de stofzuigerslang en legde die vanuit de kelder naar buiten om frisse lucht te kregen en het geluid te horen.
Mevr. N. Verhoeven was in de school aan de Begoniastraat en stond op het punt om naar buiten te gaan. De 6e klas moest blijven. De aanval begon en een non riep: "Rennen". Ze renden met z'n allen door de Bloemenbuurt, Orchideënstraat-Anjelierstraat enz. In de Dahliastraat viel een splinterbom. Het regende van de scherven. In de buurt waren er 20 doden.

1152. Ontplofte- en uitgebrande Britse auto's voor het getroffen A.B. Theater in Stratum. Op de voorgrond een ontplofte munitiebak met 25 ponder granaten.

En duwde ze naar binnen

Hr. P.J.M. van Veghel ...

..

Adriaan der Kinderen, een oom van mij, had op de Aalsterweg een café. Achter dit café was een schuilkelder. Tijdens het bombardement waren ze met het gezin in deze schuilkelder. Hij zag enkele Engelse militairen in paniek rondlopen. Hij ging snel naar buiten en haalde deze militairen op en duwde ze naar binnen. Op het moment dat hij zelf naar binnen wilde viel er een bom en dit werd hem noodlottig. Een dochter van hem, en dus mijn nichtje, is na de oorlog een bekende zangeres gewonden onder de naam Nellie Wijsbek. Zij werd de Nederlandse Vera Lynn genoemd.

De hond dacht er anders over

Mevr. L. Mansell, Hertogstraat, 1944; 30 jaar (zie artikel blz. 734).

Ter toelichting op het artikel dat verscheen in een plaatselijke krant in Watford, Hertfordshire, kan ik mijn eigen herinneringen laten volgen.

De voertuigen vermeld in dit artikel stonden tijdelijk in onze straat geparkeerd. Drie mannen van de R.A.S.C. bemanning van die voertuigen waren juist bezig zich te wassen in ons huis, toen het bevel kwam onmiddellijk naar hun voertuigen terug te keren vanwege een dreigende aanval op de stad.

Wij hadden intussen de tafel gedekt voor het avondeten. Van die maaltijd kwam niets terecht want binnen een heel korte tijd hoorden wij vliegtuigen en bommen vallen. Wij zochten onmiddellijk een veiligere plaats op: de kelder.

Mijn broer woonde in die tijd op de Aalsterweg in één van de laatste huizen op weg naar België. Aangezien de Geallieerde Legers al tot bij het Albert Kanaal in België waren opgerukt, dacht mijn broer dat zijn gezin veiliger zou zijn als zij verder de stad in zouden zijn. Zij kwamen dus, inclusief hun grote hond, bij ons logeren. Zij waren al een paar dagen bij ons in huis voordat de bomaanval plaats vond.

Zoals gezegd : wij – behalve de hond – waren dus in de kelder. We hadden de deur van de keuken op een kier laten staan als een mogelijke nooduitgang. De hond was boven gelaten omdat wij niet wisten was zijn reacties zouden zijn onder de omstandigheden, vooral omdat we een baby bij ons hadden. De hond (een Russische hazewind) dacht anders. Ik heb nog nooit zo'n grote angst in een beest gezien. Hij kroop zo laag mogelijk op zijn buik de trap af naar de kelder.

Wij wisten al heel gauw dat een bom vlak bij ons huis was gevallen want de kelder – al was die heel sterk gebouwd – bewoog toen de bom op de grond terecht kwam. Wij bleven de hele nacht in de kelder omdat wij de hele nacht ontploffingen vlakbij hoorden. Later bleek dat de voertuigen die voor ons huis hadden gestaan, ammunitie aan boord hadden. De voertuigen waren getroffen en de ammunitie bleef dus ontploffen. De militairen hadden de voertuigen weg gereden en in het moeras achter de huizen gelaten.

Ondanks al dat lawaai bleef de hond doodstil bij onze voeten liggen. Bovengronds gekomen zagen wij dat het huis zwaar beschadigd was. De bom bleek een 500 lb zware bom te zijn geweest die op een afstand van 2 huizen van ons af terecht kwam. De twee huizen naast ons waren totaal onbewoonbaar. De militairen hadden alles verloren behalve de kleren die ze aan hadden, maar wij hadden het overleefd!

Driver Simpson en zijn co-driver kwamen kijken hoe wij het maakten. Als ze later door Eindhoven kwamen en tijd hadden kwamen ze daarna verschillende keren ons opzoeken. Bij een van die bezoeken gaf Simpson ons het bijgaande artikel. Wij zullen die nacht van 18 september 1944 nooit vergeten!

1153. De uitgebrande huizen aan de Hertogstraat. Links de overblijfselen van een Brits voertuig.

Men klom voorzichtig over de houten schutting

Hr. P. van der Grinten, Hertogstraat

De familie van der Grinten had een bakkerij annex winkel/woonhuis aan de Hertogstraat. De bakkerij stond vrij in de tuin, waaronder een grote kelder was. Hiervan werd door de buren gebruik gemaakt als er alarm was.

Op die avond van 19 september zagen ze plotseling oranje licht aan de hemel en ze dachten aan vuurwerk. Al gauw kwamen ze er achter dat het een voorbode was van een bombardement. Het bleek een Duitse aanval te zijn. Iedereen, inclusief de buurt, dook in de grote kelder. De bommen vielen en het duurde erg lang. Later kwamen ze er achter dat na de ontploffingen van de bommen ook geallieerde munitie – en benzine – wagens in de lucht gevlogen waren.

Het ouderlijk huis met winkel werd verwoest door bommen en brand.

Ook de bewoners van het gehele huizenblok verloren have en goed. De bakkerij bleef gelukkig gespaard. Na de bommenregen en ontploffingen vluchtten allen door de achtertuinen naar de St. Rochusstraat.

Men klom voorzichtig over een houten schutting om deze niet te beschadigen. Later werd deze gewoon omgestoten!

De familie Van der Grinten en de buren werden tijdelijk opgevangen bij een gezin in de Tuinstraat. Zoon P. van der Grinten kreeg later na de oorlog de keuze om de bakkerij over te nemen of te gaan studeren. Het werd studie en de bakkerij werd verkocht en gesloopt. Er werd op die plek een hoogbouwflat gebouwd. Het A.B. theater was ook vernield werd kwam niet meer terug en er verrees een winkelcomplex. De naam A.B. komt van Anton Baekrand. Aan de overkant waar nu het Diagnostisch Centrum is stond het Pannenhuis, dat geheel vernield werd. Op die plek loopt nu de P.C. Hooftlaan.

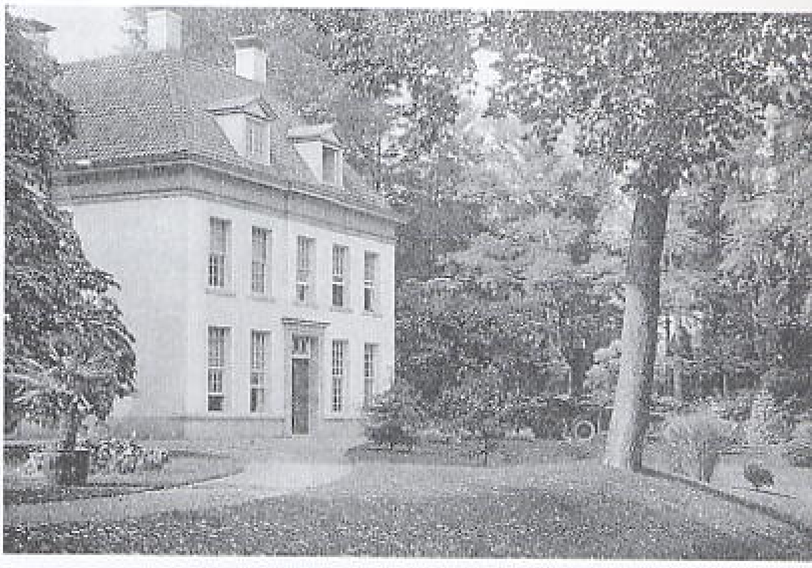

1154. Zo mooi was het Pannenhuis aan de Stratumsedijk.

1155. Dit bleef er van over. Links nog een brokstuk van een Brits voertuig.

1156. Vernielde huizen nabij de Hertogstraat.

Wisten wij veel van verlichtingsfakkels

Hr. L. Nouwen, op visite Aalsterweg

Het was dinsdag 19 september tegen de avond; we waren op visite bij mijn ouders, die dicht bij de Aalsterweg woonden. Nog steeds trokken tanks, vrachtwagens en jeeps in een onafgebroken colonne vanuit Aalst in de richting stad. Er hingen overal vlaggen. We hadden onze eerstgeborene – een baby van enkele weken – bij ons in de kinderwagen en stonden vanuit de verte naar de stroom voertuigen te kijken. We waren moe van het juichen.

Toen ineens stopte de colonne, de soldaten sprongen uit de wagens en tanks, gingen er gehurkt naast zitten en stelden hier en daar een mitrailleur op. Het ging zonder veel vertoon, zonder commando's maar het was toch een beetje sinister. Mijn vrouw zei: "We gaan naar huis, want ik heb het gevoel dat er iets akeligs op komst is". We liepen door de Leostraat, waren bijna op de Leenderweg, toen in de donker wordende lucht oranje ballen verschenen. Sommige mensen begonnen te juichen: "ook de geallieerde vliegers vierden onze bevrijding".

Wisten wij veel van verlichtingsfakkels, die aan een bombardement vooraf gingen.

Eerste bommen

Voor we thuis waren vielen de eerste bommen; hoe lang het allemaal duurde weet ik niet meer, tijdbommen verlengde het bombardement, ook toen de vliegtuigen allang uit de lucht verdwenen waren. Ik kroop op het dak zag in de richting van de stad een felle vuurgloed en ook veel dichterbij, in de richting Leostraat.

Angstig om wat er in 't ouderlijk huis gebeurd zou kunnen zijn, draafde ik terug door de Leostraat naar de Aalsterweg: links stonden enkele verwoeste huizen, zo maar midden in een gave rij, in brand – in de middenberm brandden enkele legerauto's – op de hoek bij de Obam-garage lag, half onder een jas verborgen een dode Engelse soldaat.

Het ouderlijk huis – deerlijk gehavend, maar niet direct geraakt – was leeg: de schuilkelder op de hoek was niet getroffen, maar leeg, achter het huis aan de Biesterweg, waar een open schuilkelder was gegraven, leek het op een inferno: doden die werden beschenen door de lantaarns van de Luchtbeschermingsmannen. Geen familie erbij.

Terug naar huis, nadat buren me vertelden dat ze mijn familie na het bombardement nog hadden zien lopen. Onderweg haalde ik ze in; ongedeerd maar volkomen van streek. Die avond besloten de bewoners van ons woonblok in groepjes de wacht te houden; de bossen en de hei tegenover ons huis zaten vol met mensen die de nacht niet in eigen huis durfden doorbrengen. Minstens dertig hebben die nacht op de vloer van onze huiskamer liggen slapen. Er gebeurde niets meer totdat we ons laatste bombardement kregen op de eerste januari 1945.

Bron: Eindhovens Dagblad

1157. Aan de Leenderweg werd dit pand vernield. Het pand van De Gruyter bleef gespaard en staat er nog.

1158. Een vergroting van de voorgaande foto. De jongetjes hebben misschien gesprokkeld?

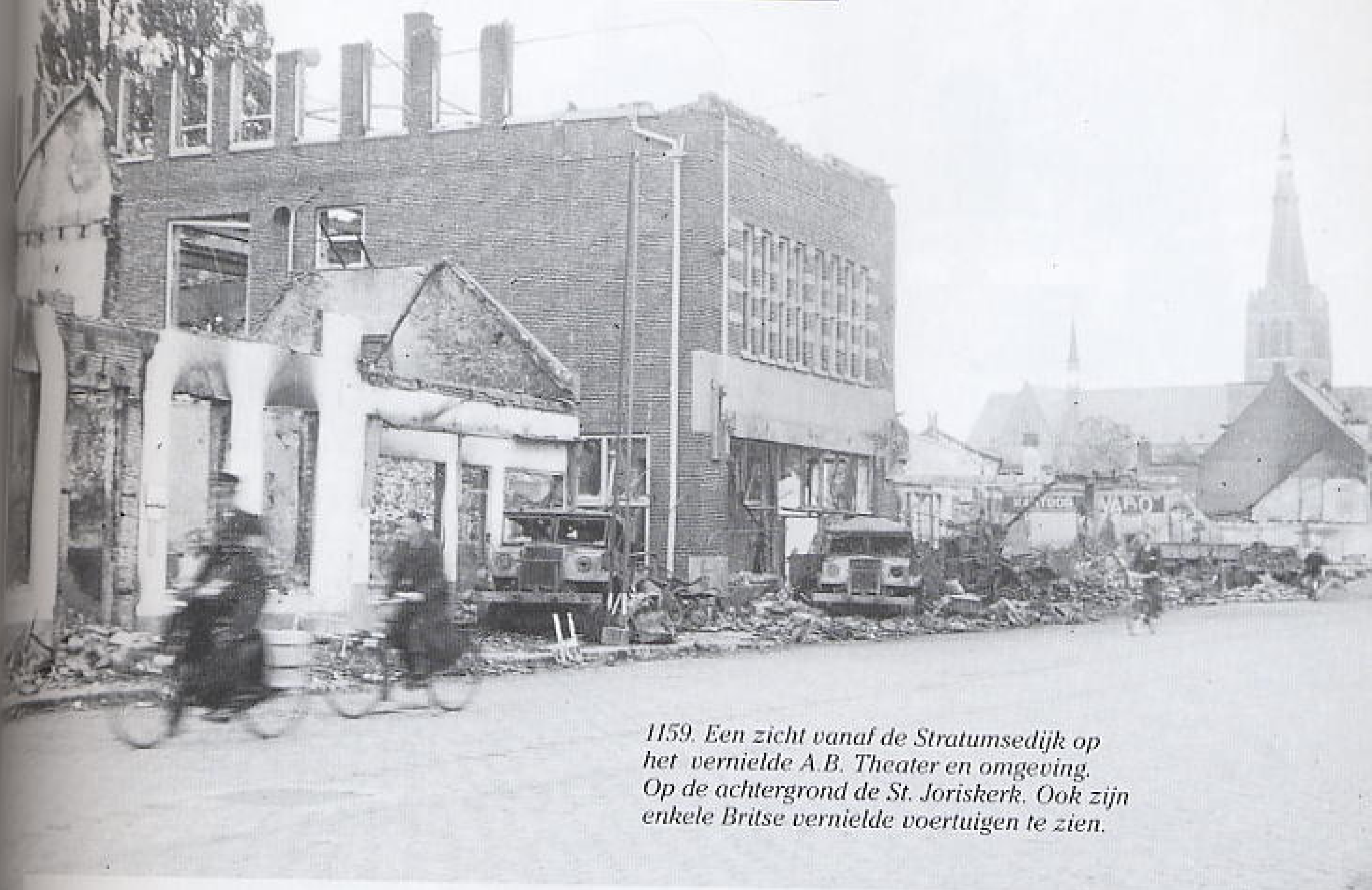

1159. Een zicht vanaf de Stratumsedijk op het vernielde A.B. Theater en omgeving. Op de achtergrond de St. Joriskerk. Ook zijn enkele Britse vernielde voertuigen te zien.

1160. Autogarage van de Meulen-Ansems op de Vestdijk vernield.

1161. Geallieerde colonne in de Stratumsedijk. Voorop rijdt een buitgemaakte Duitse "Kübelwagen" van Volkswagen.

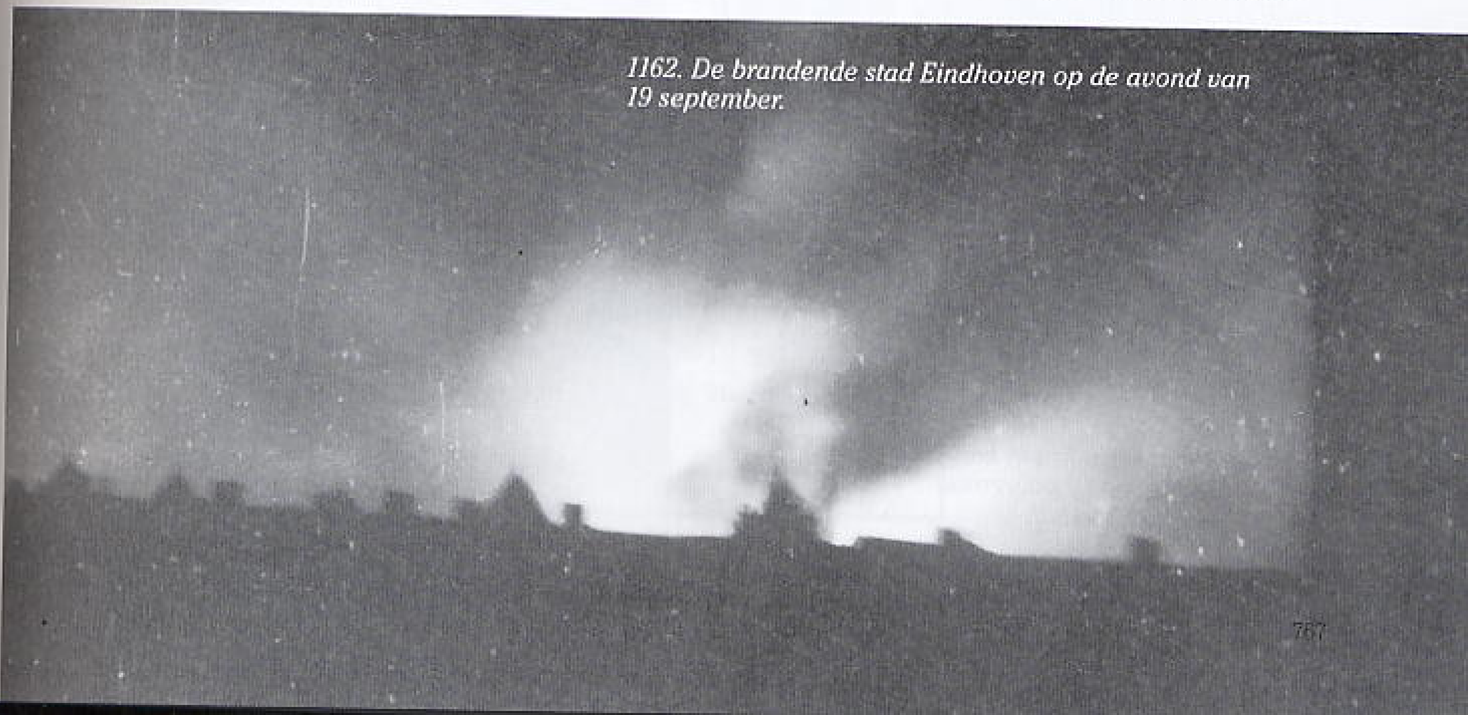

1162. De brandende stad Eindhoven op de avond van 19 september.

1163. Wagens met lijkkisten voor de St. Joriskerk in Stratum.

1164. De begrafenisstoet onderweg naar het kerkhof in de St. Jorislaan. De oude witte huizen geheel rechts staan er in 2002 nog steeds.

1165. De wagens met kisten komen voorbij. De man op de voorgrond neemt netjes zijn hoed af.

1166. De misdienaartjes gaan vanaf de St. Jorislaan rechtsaf het kerkhof op. Een padvinder kijkt verslagen toe.

1167. De pastoor zegent de kisten. Op de achtergrond de St. Joriskerk en daarvoor dde nabestaanden.

ndhovense doden in lange rijen opgebaard

n elf sleperswagens werden zaterdag 23 september in Stratum 78
chtoffers van het bombardement van 19 september naar de St.
iskerk gebracht voor een uitvaartdienst.
e Eindhovenaar Ben Postema had vrijdags het kisten van 162
den in de school in de Thijmstraat in Stratum aanschouwd.
agenladingen doodskisten worden hierheen gebracht, ruw gemaakt
n slecht hout. Het is een vreselijk gezicht. In lange rijen zijn de
den opgebaard op de speelplaats. Gedeeltelijk in kisten.
deeltelijk op brancards, bedekt door dekens. Familieleden worden
langs geleid om de soms zwaar verminkte lijken te identificeren.
ep-tragische tonelen spelen zich af. Er hangt een ontzettende lucht.
ensen, die hier werken, zijn niet te benijden. Steeds moeten ze hun
nden in lysol wassen en om het uur krijgen ze een borrel.
annen van de Luchtbeschermingsdienst en padvinders dragen
terdagmorgen 78 slachtoffers de St. Joriskerk in. Er zijn vier
assagraven. Zonder enige omslag worden de kisten erin gedragen.
s daarna wordt het publiek bij de graven toegelaten en vindt het
quiem plaats.

1168. Verslag over het opbaren en identificeren van de slachtoffers in de school De Thijmstraat, Stratum.

Philips
Schade Emmasingelcomplex

1169. Weer ravage voor de Lichttoren van Philips op de Emmasingel. De reclame-gloeilamp zit nog op zijn plaats!

1170. Verwrongen staal en puin bij Philips op de Emmasingel. Dit was het Ing. Bureau in de Willemstraat.

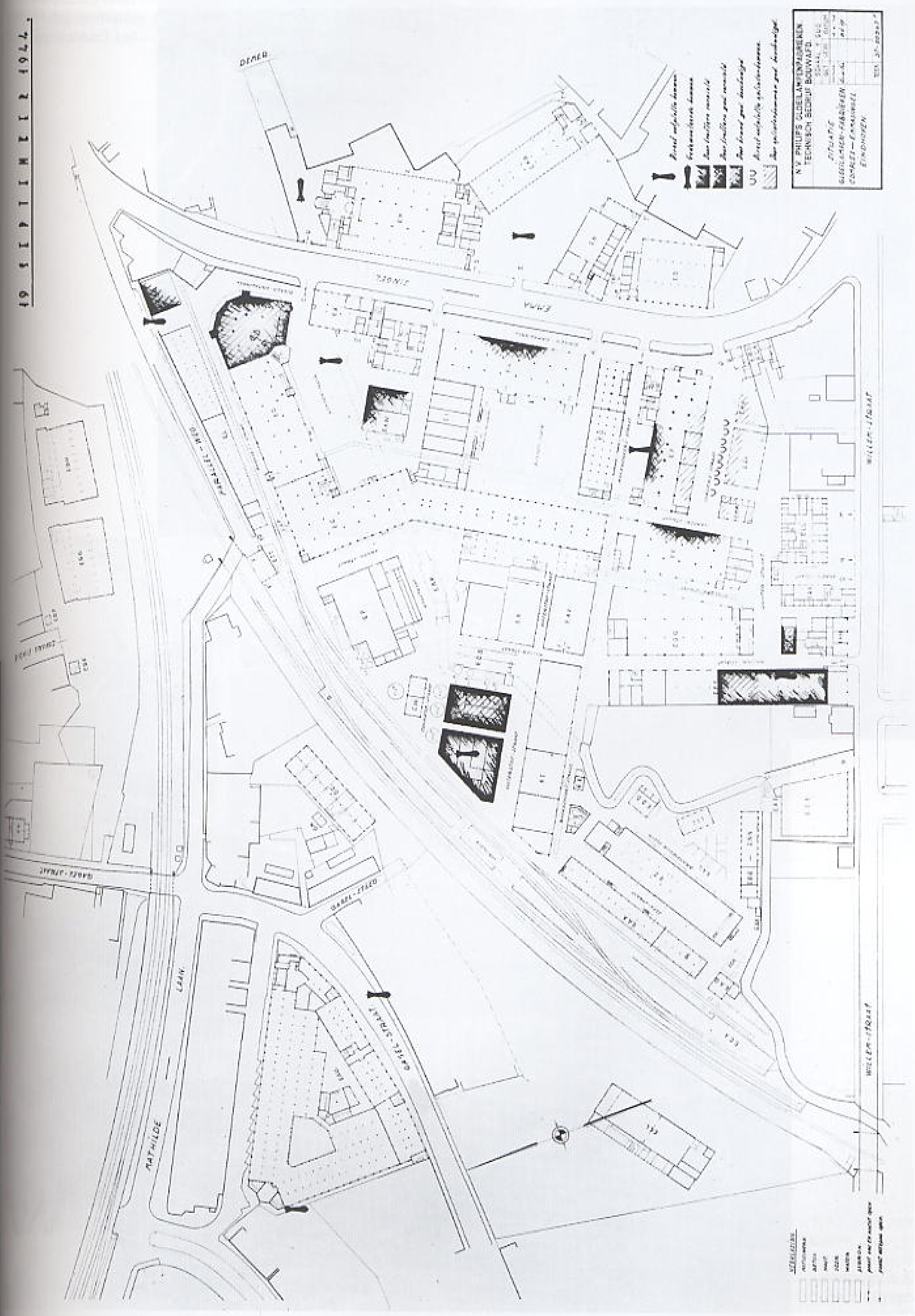

1171. Het Philips Emmacomplex met de schade ingetekend.

1172. Een zwaar vernield interieur van Philips op het Emmasingelcomplex.

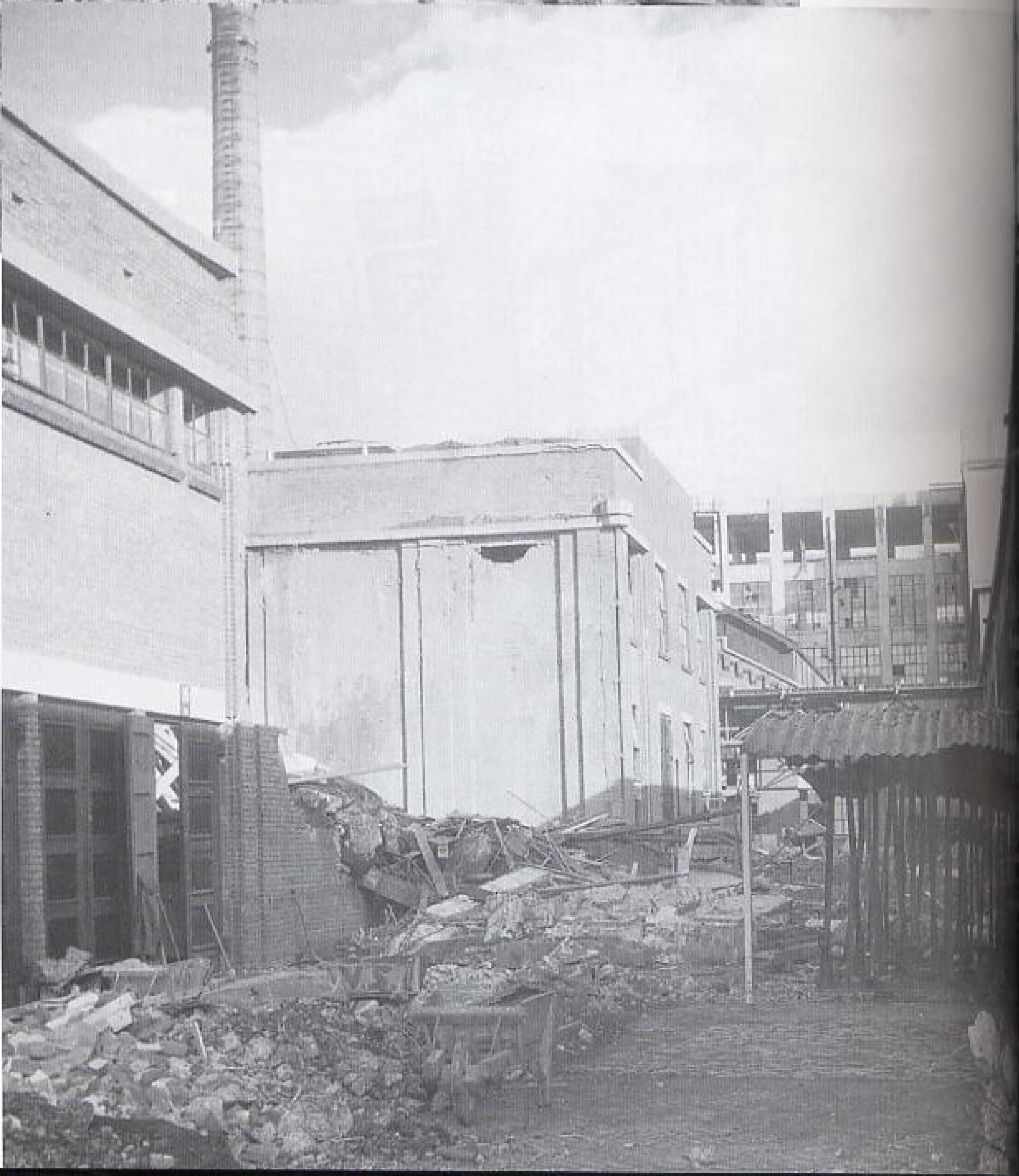

1173. Emmasingelcomplex na het bombardement.

1174. De ravage op het Emmasingelcomplex nabij de Gasfabriek.

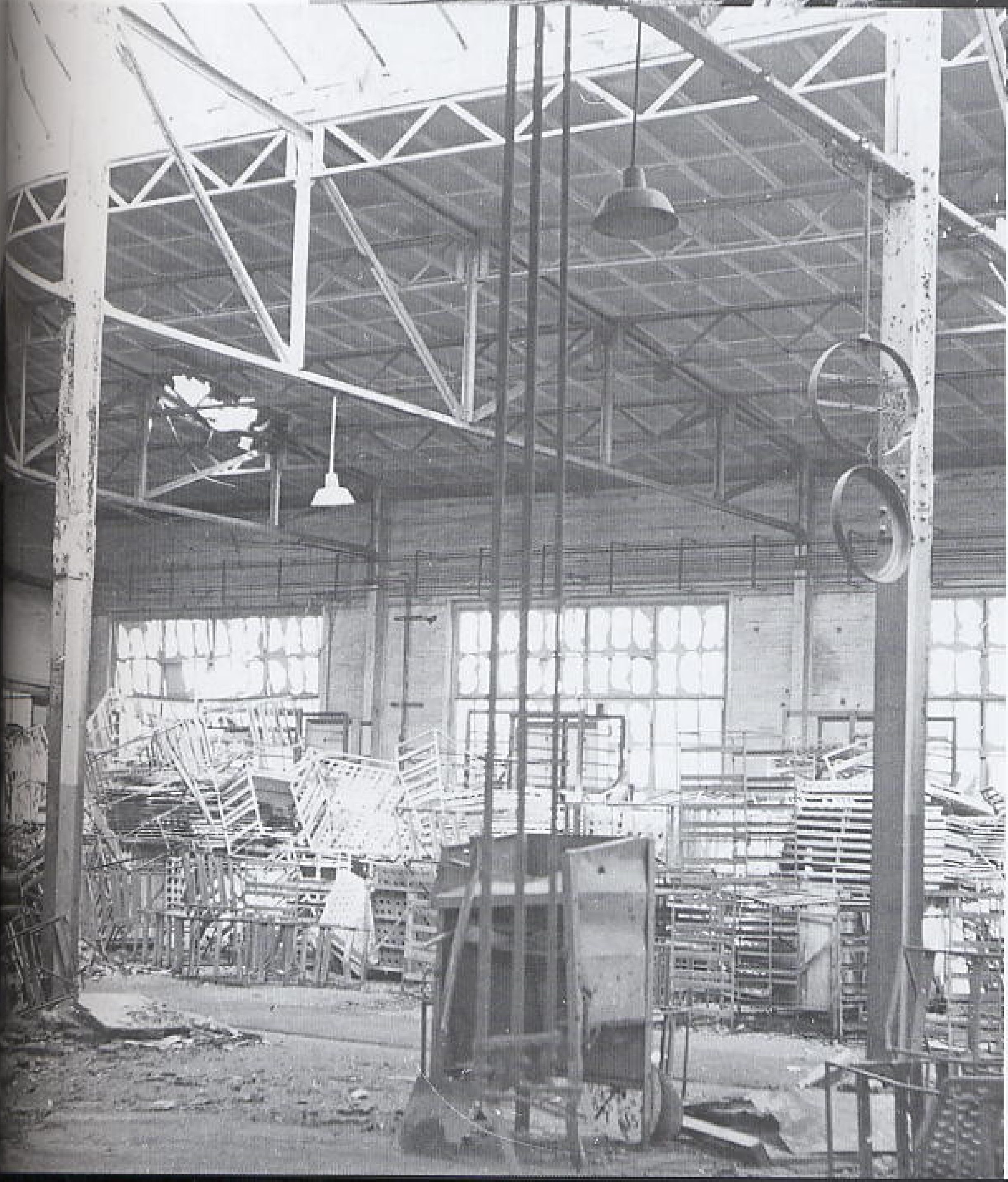

1175. Veel schade intern. Lampen rekken liggen op een hoop. Aan de balken hangt een vernielde klok. (geheel rechts).

1176. Er wordt alweer opgeruimd. Let op de cilinders rechts boven in het puin.

Philips
Schade Strijpcomplex

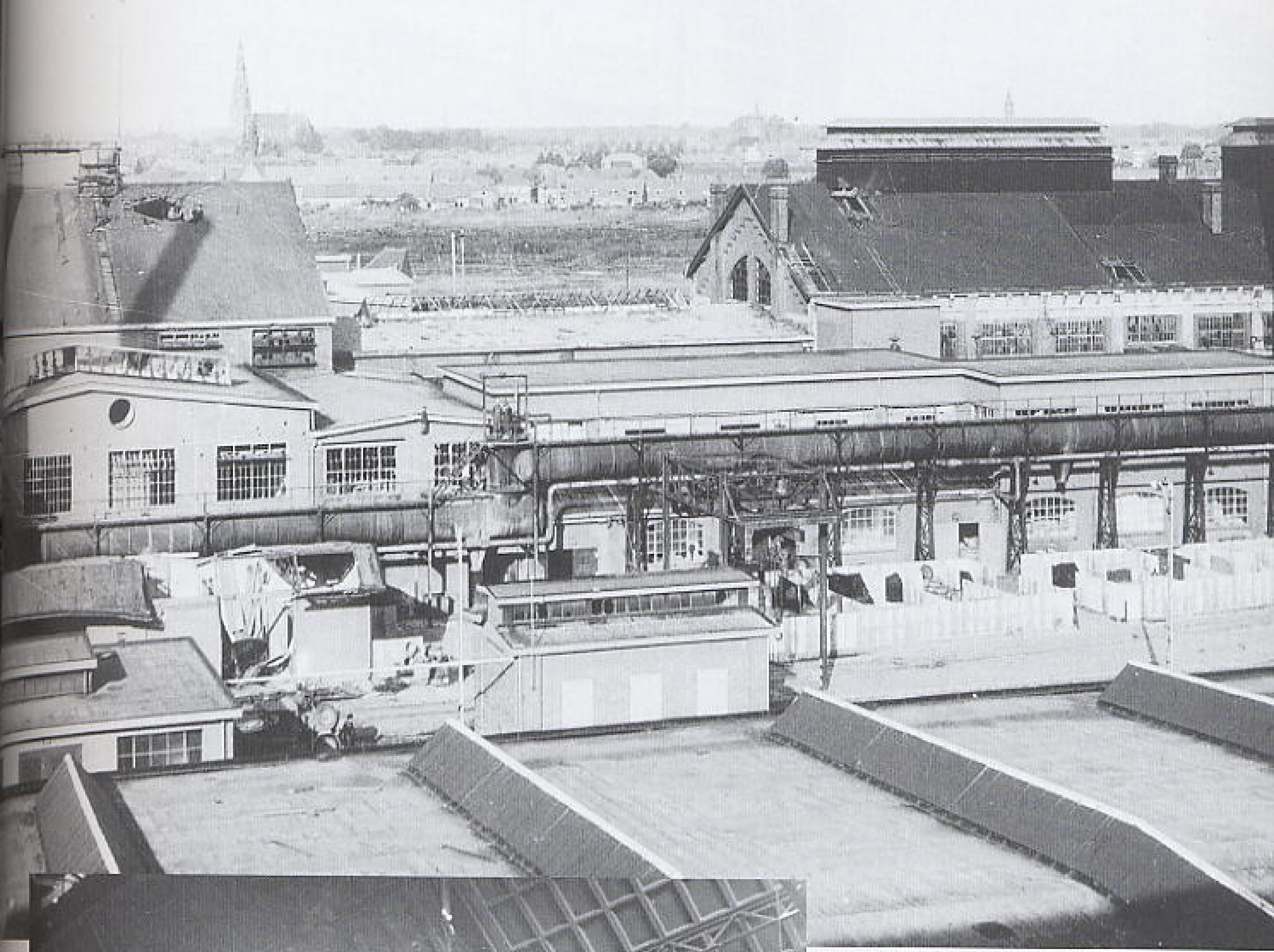

1177. Voltreffers op de Glasfabriek. Let op gat in dak links. Links onder is een geallieerde truck te zien. Rechts is te zien dat de kolenvakken bijna leeg zijn. Op de achtergrond de Lijmbeekstraat.

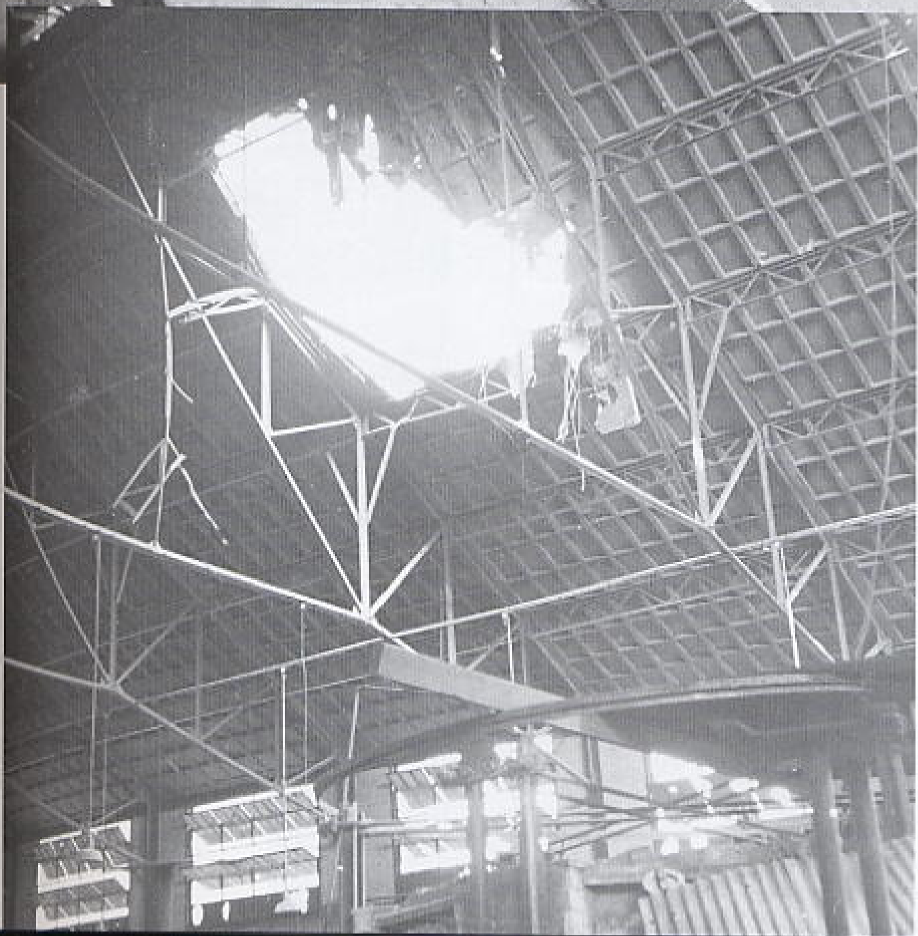

1178. Het gat van binnenuit gezien.

1180. Een kijk op de schade bij de Kartonnagefabriek. Let op: alle Flakstellingen op geb. SK zijn nog te zien.

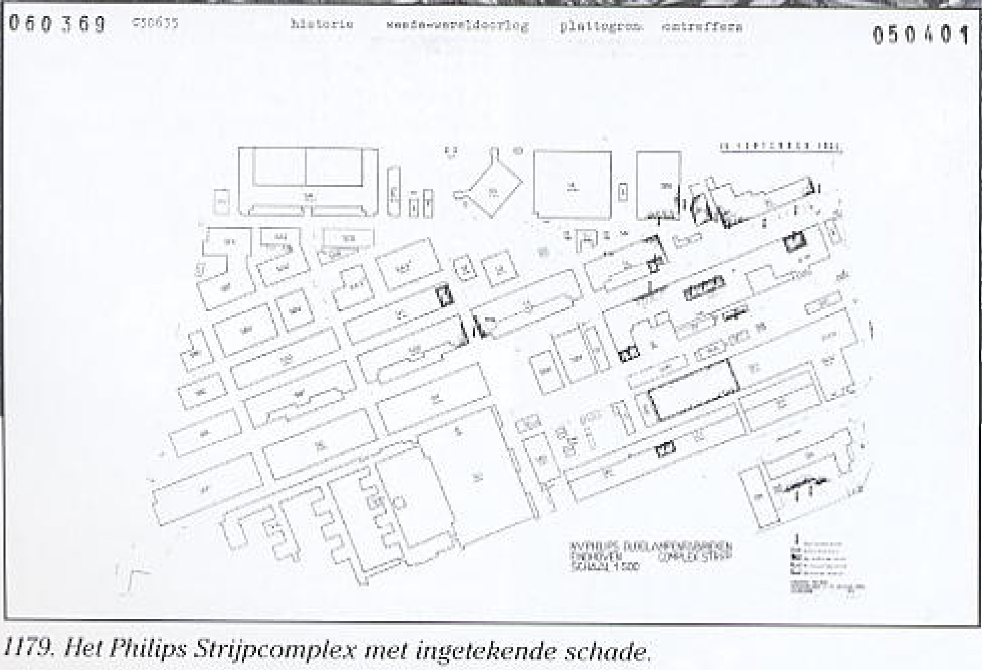

1179. Het Philips Strijpcomplex met ingetekende schade.

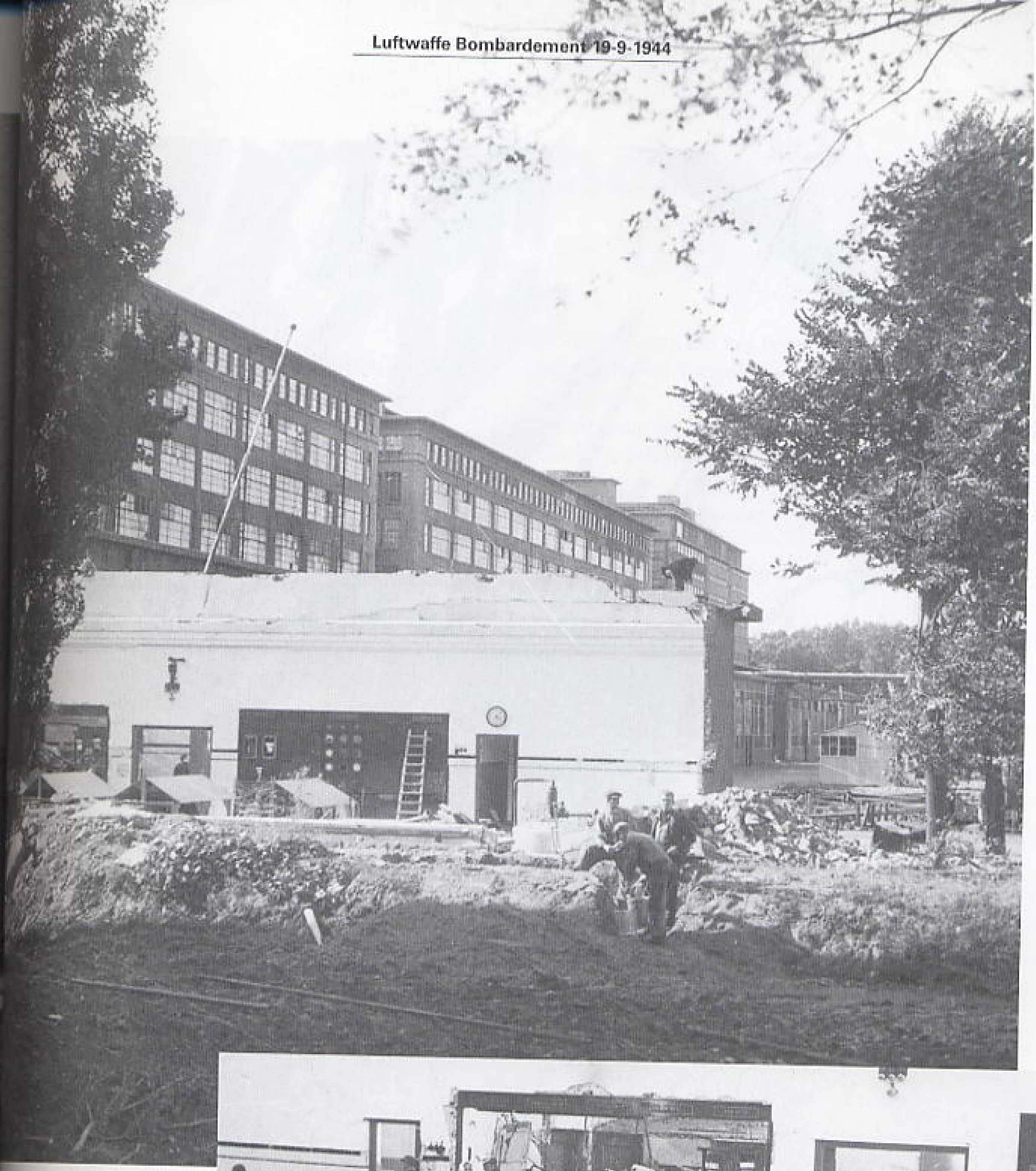

1181. Een kijk op het opgeblazen pompstation op het Philips Strijpcomplex. Op de achtergrond v.l.n.r. Geb. SAN, SBP en SDM (Veemgebouw).

1182. Een close-up van de afsluiters van het opgeblazen pompstation. De schade is nu ook veroorzaakt doordat de Duitsers, voordat ze vertrokken, de zaak hebben opgeblazen.

Hr. F.J. (Frits) Philips keert terug in Eindhoven vanuit zijn onderduikadres op 20-9-1944

1183. Hr. F.J. Philips bekijkt na alle bombardementen de schade in de fabriek.

Hawker "Typhoon" Crash 22 – 09 – 1944

Hawker Typhoon MKIB
181 Sqdn, 124 Wing, 83 Group/2e ATAF
Code EL.R. JP 800
Basis: Melsbroek, België
Doel: Bestoken van o.a. tanks en andere voertuigen met raketten.
Time up: 17.40 uur / Time down: 18.40 uur
Aantal toestellen dat deelnam 16.
Verloren 2.

Het toestel werd geraakt door lichte FLAK, waarna deze een noodlanding moest maken. Het toestel kwam uit de richting Helmond en vloog rakelings langs een hoogspanningsmast, onder een hoogspanningsleiding, "knipte" een perenboom middendoor, tipte een schoorsteen van een boerderij aan. Het halve dak stortte in en daarna sloeg het toestel over de kop en vloog meteen in brand. Helaas had de piloot F/O Tim. I. Pervin, 30 jaar, uit Canada geen kans om het toestel tijdig te verlaten en kwam om het leven. Dit alles gebeurde in het stadsdeel Tongelre aan de Urkhovenseweg en Zeggenweg.
Pervin rust thans op de Canadese Militarie Oorlogsbegraafplaats in Groesbeek.

Bron: Ad van Zantvoort.

Hr. A. Nijssen, knecht bij wed. v.d. Ven, 1944

Hij zag het toestel uit de richting van Mierlo komen en laag onver de hoogspanningsdraden vloog. Het vliegtuig raakte de grond en trok weer op en vloog over de boerderij van de wed. Van de Ven. Daarna dook hij in de schuur van de tegenoverliggende boerderij van de fam. Hurks om daarna vervolgens neer te storten. Hij viel op een weiland gelegen tussen de boerderij van de fam. Hurks en onze boerderij gelegen aan de Urkhovenseweg. Er waren nog verschillende raketten aan boord, die met veel lawaai ontploften.

1184. Wat er overbleef van de Typhoon.

Duitse bom Stratum 12-11-1944

†

Bid voor de ziel van Zaliger

HENDRIKUS TIMMERMANS

Echtgenoot van

ADRIANA v. d. LEE

Geboren te Hedel 3 Juni 1887

Overleden te Eindhoven 13 October 1944

Hoe ondoorgrondelijk zijn Gods oordeelen en hoe onnaspeurlijk Zijne wegen.

Rom. XI. 33.

De een komt om door het vuur, een ander door het zwaard, een derde door de pest, een ander weer door moord, en aldus is aller einde de dood; het leven der menschen schiet als een schaduw ijlings voorbij. Thom. a Kempis

Dierbare echtgenoote, ween als iemand, wien een groot ongeluk is overkomen, maar wees niet bedroefd gelijk zij, die geen hoop hebben.

Ik geef mijn leven voor God en Vaderland en ons gezin.

Geliefde Kinderen, weest de troost en den steun uwer moeder en blijft trouw aan Christus-Koning. Bidt voor mij.

H. Hart van Jezus, ik vertrouw op U.

Koster A. v. Gaal Ger. Maj. - Druk Lindner

1194. Geruime tijd na de bevrijding nog een bom in Stratum. Hr. H. Timmermans kwam daarbij om.

DANKBETUIGING.

Hiermede betuigen wij onzen hartelijken dank, aan H. H. Geestelijken, H. H. Doctoren, de Eerw. Zusters en Verpleegsters van het St Jozefziekenhuis, Familieleden, buren en kennissen, voor de goede verzorging en deelneming betoond tijdens het kortstondig lijden en sterven van onzen innig geliefden Man en goeden vader

Hendrikus Timmermans

Uit aller naam
Wed. A. Timmermans-
v. d. Lee.

Eindhoven, November '44.
Dahliastraat 70. 1422

1195. De dankbetuiging.

Vliegende bom in de Kruisstraat 16-12-1944

De vliegende bom (V-1)

Iets van zijn constructie en hoe zijn vlucht geregeld wordt. Uit The Sphere van october 1944 bewerkt door Fr. Meinard en een paar Tommies. Eerste publicatie in een Nederlandse krant.

Volgens een deskundige, die gelegenheid heeft gehad om de vliegende bom te onderzoeken, was het de opzet dat dit Duitse wapen omlaag zou duiken en uiteen spatten terwijl de motor nog op volle toeren draaide. Het afbreken van het motorgeratel precies voor het neerkomen, wat zulk een doeltreffend waarschuwingsteken gaf voor ophanden zijnd gevaar, was door den ontwerper niet zo bedoeld. Deze eigenaardigheid die talloos vele levens moet gered hebben doordat ze de mensen gelegenheid gaf op het laatste nippertje nog dekking te zoeken, is feitelijk heel toevallig. Men moet ze toeschrijven aan een nietbijtijds ontdekte fout in de constructietekening, waarschijnlijk omdat de vijand niet genoeg tijd gegund werd om zijn geheim wapen ten volle te ontwikkelen.
In Engeland bevindt zich maar één intacte V-1. Zij is een tijdje geleden, zonder tot explosie te komen, in Zuid-Engeland gevallen. De door de V-1 afgelegde afstand wordt, juist niet zoals men algemeen gelooft, door de voorraad meegenomen brandstof geregeld – evenmin begint zij te duiken als de machine afslaat door brandstofgebrek. Er zit in de neus van de V-1 een molentje met twee 15 cm lange wieken. Dit draait rond door de druk van de lucht die er langs wordt geleid. Het aantal toeren dat het maakt wordt op een elektrische teller aangegeven. Als nu een zeker aantal toeren, waarop men de teller vooraf afgesteld heeft, bereikt is, wordt het hoogteroer automatisch in een stand gezet, zo dat de bom steil omlaag duikt.
Drie procent van de V-1's werden met een kleine zender en sleepantenne uitgerust. Het ononderbroken sein dat van de bom werd uitgezonden kon door radiopeilingen haar positie worden nagegaan. De complete bom, met brandstof gevuld en gereed voor het lanceren, weegt 2132 kg. De kop van de torpedo bevat 900 kg explosieve stoffen en de tank heeft een inhoud van 675 liter. Een machine van 600 PK geeft de bom een snelheid van 560 – 580 km per uur. Het traject van de V-1 wordt voor het lanceren door middel van een automatische piloot uitgestippeld. De robot bestaat uit drie gyroscopen door samengeperste lucht uit de ronde flessen (zie tekening) aangedreven. De vlieghoogte wordt eveneens van tevoren geregeld op een arenoide barometer die met de robot is verbonden.
De V-1 kan meer dan 3 km hoog vliegen, maar er zijn maar weinig bommen gesignaleerd die hoger waren dan 1,5 km en het merendeel kwam op ongeveer 600 m hoogte over.

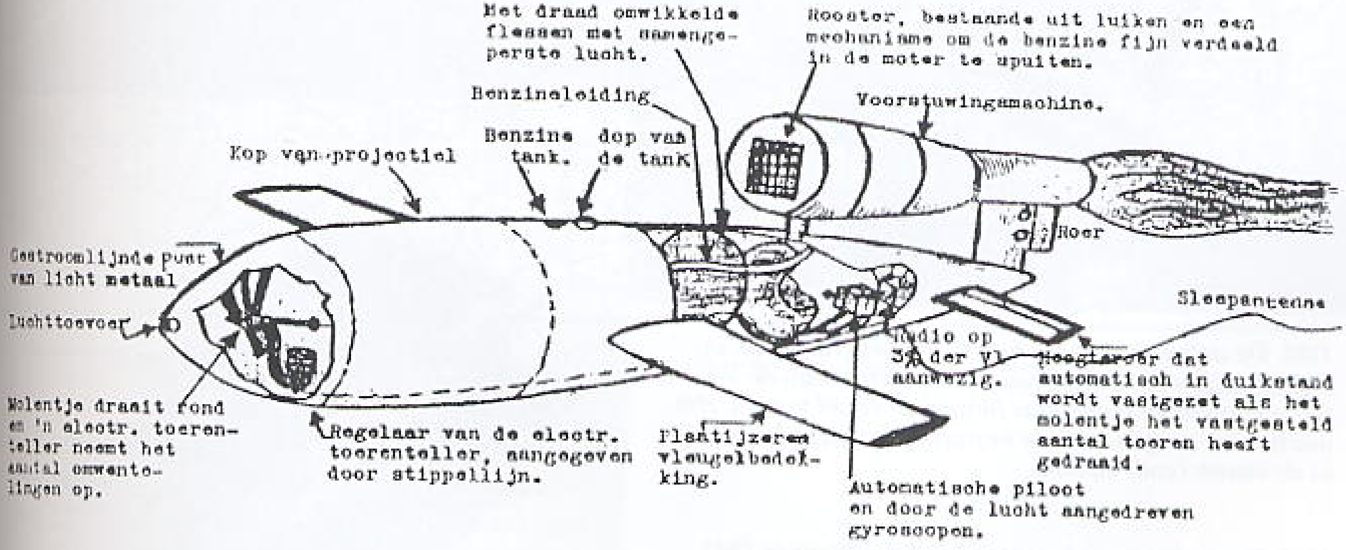

1187. Tekening V-1 uit 1944.

De tekenaar heeft nog enkele aantekeningen bij zijn schets gevoegd, welke hier volgen. Het is de bedoeling der Duitsers dat de motor bij het duiken door zou draaien. Dat dit niet het geval is ligt hieraan; de nog in de tank aanwezige benzine wordt door de plotselinge duik omhooggestuwd en de toevoer van brandstof naar de motor afgesneden, zodat deze afslaat. Het neerkomen in langzame glijvlucht vindt zijn oorzaak in een constructiefout of beschadiging door beschieting. In zo'n geval is de robot nog steeds ingesteld op recht-door vliegen, het hoogteroer blijft horizontaal maar door de afnemende snelheid zakt de V-1 steeds verder af en komt tenslotte met de aarde in botsing.

De schrijver heeft V-1's gehoord die vanaf vliegtuigen waren gelanceerd en waarvan de motor afsloeg op het moment dat ze boven hen waren. Toch hoorde hij geen ontploffing, zelfs niet op een rustige avond, hetgeen de veronderstelling wettigt dat ze nog 30 km verder zijn gezweefd.

De van vliegtuigen gelanceerde V-1's komen ook op verschillende hoogten over. Bij zekere gelegenheid was hij zo laag de de mensen beweerden de uitlaatgassen geroken te hebben. Men koos voor het lanceren waarschijnlijk de Heinkel 111 omdat de romp van dit vliegtuig van boven vlak is en het een groot vleugeloppervlak bezit. Het vliegtuig evenwel is niet snel.

Bij slecht weer vliegende bommen te lanceren is geen sinecure afgezien nog van wat er gebeurt is als een Mosquito op het toneel verschijnt.

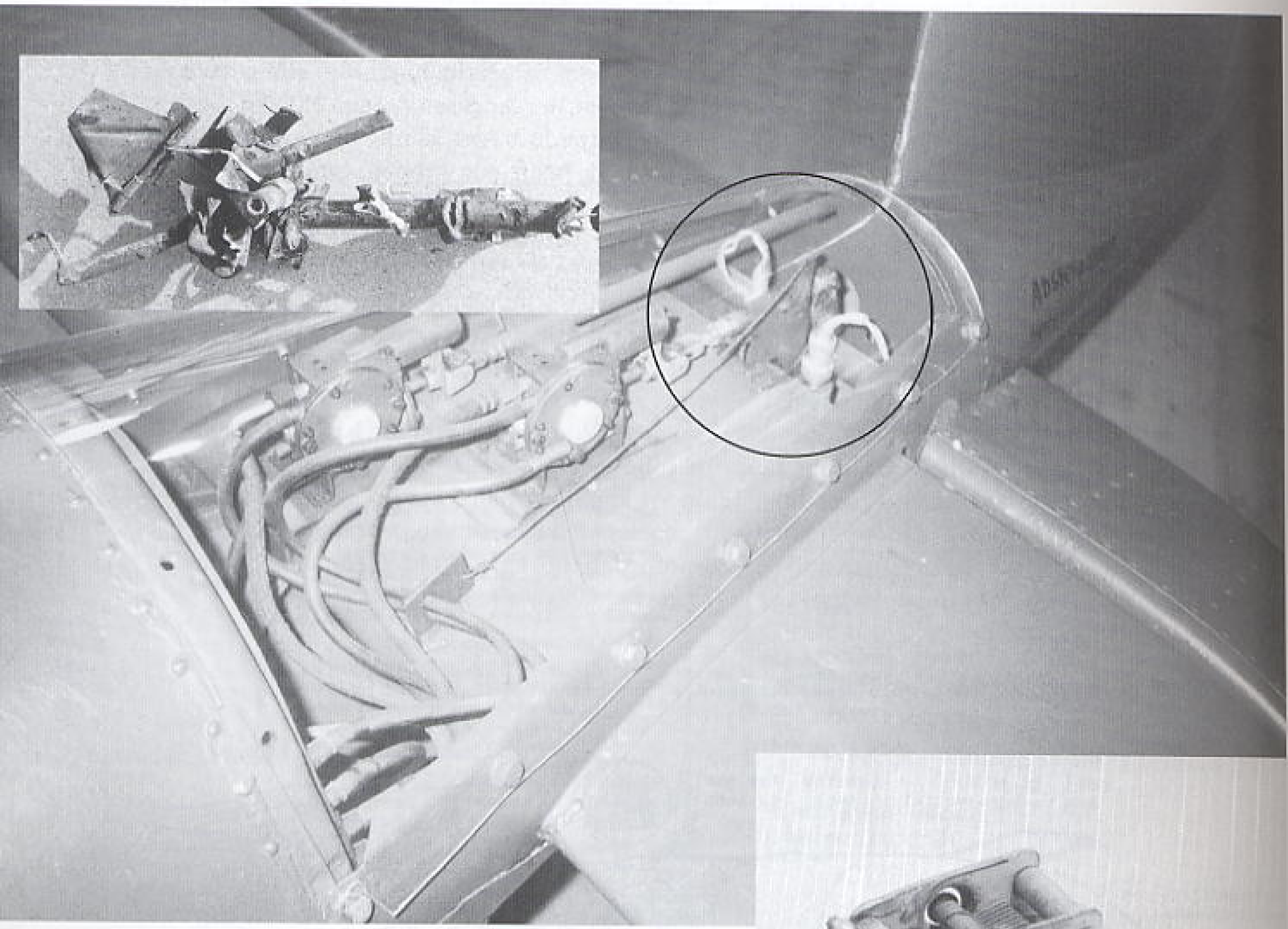

1188. De auteur nam deze foto in het Legermuseum in Delft. Dit is het interieur van het staartdeel van de V-1. Het onderdeel in de inzet is binnen de circel te zien. Het mechaniek zorgde voor de besturing van de rolroeren in de staart. (coll. auteur).

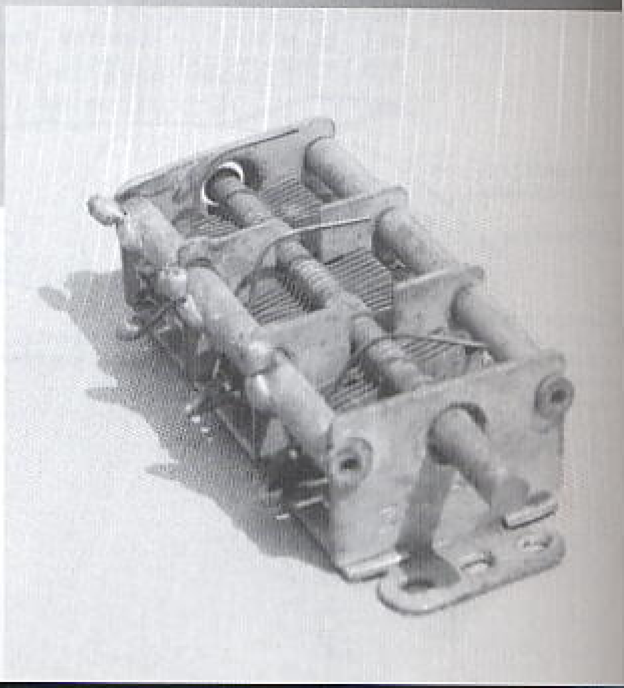

1189. Deze afstemcondensator vond de auteur in 1945 na een crash van een V-1 in zijn straat.

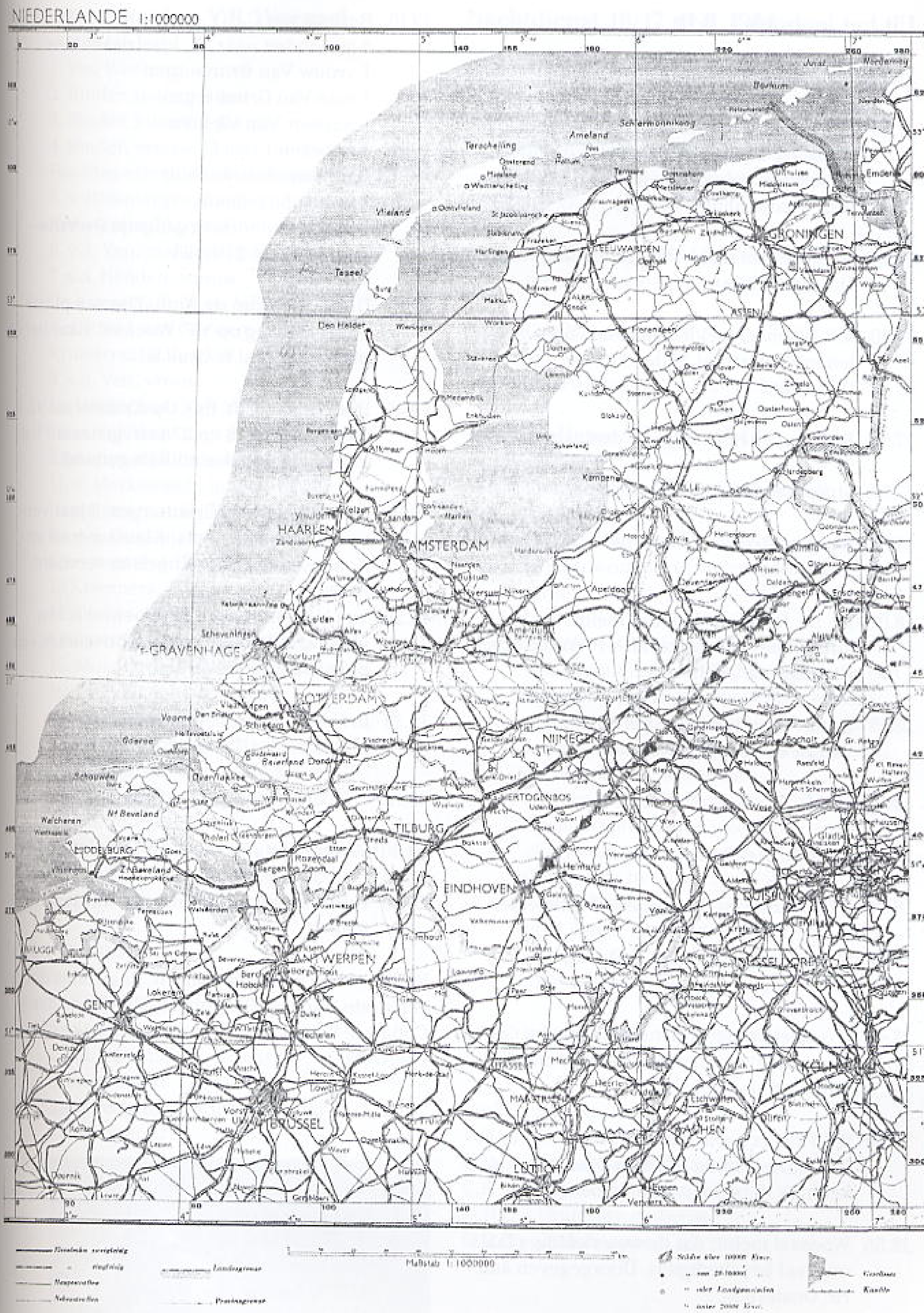

1190. De V-1 route naar Antwerpen vanuit het Oosten van ons land. De afwijkende route naar Eindhoven is ook ingetekend. Het is natuurlijk ook mogelijk dat hij halverwege van de route afweek.

Uit het logboek L.B.D.

L.B.D. Middagdienst 16 dec. 1944

17.35 Er komen berichten van Hr. Castendijk V.P. Woensel, Strijp, Hr. Koog V.P. Eindhoven. Zij hebben gehoord van zware ontploffingen, waarschijnlijk een V-1

17.45 Hr. Schenkel meldt: Vliegende bom van Oost naar West.

17.50 V.P. Woensel meldt: Vliegende bom gevallen in Kruisstraat bij hoek "Rust Roest", Gildelaan.

17.53 Richting vliegveld kleine explosie.

17.53 Strijp meldt: zware explosie

18.00. Licht in Strijp weer in orde en in Villapark uitgevallen.

18.08 Hr. De Jong V.P. Woensel meldt: Hr. V.d. Toorn op plaats ongeval. V.P. Woensel is te bereiken op 7152.

18.15 Door ? alles in orde laten maken voor ontvangst doden en gewonden.

18.15 O.H.D. Woensel uitgerukt

18.25 Stratum meldt alles is klaar.

18.26 V.P. Eindhoven rukt uit met 2 bakfietsen.

18.30 Stratum uitgerukt met G.D. wagen en 2 manschappen.

18.40 Woensel vraagt G.D. hulp aan adres Cat. ploeg: Kruisstraat 49 V.P. Gestel met G.D. ploeg laten uitrukken.

18.50 Dr. Tillema bericht aan Woensel dat er in Binnenziekenhuis 16 en in Diaconessenziekenhuis 10 bedden beschikbaar zijn.

18.56 Woensel meldt: dat de waterleiding plaats ongeval beschadigd is. Doorgegeven aan Hr. Oosterholt.

19.10 Bericht van C.P.O.
4 gewonden naar St. Jozefziekenhuis
1 vrouw Van Grimbergen
1 man Van Grimbergen
1 pastoor Van Vleuten
1 onbekend
Naar Binnenziekenhuis
1 vrouw Bazelmans
1 dode gevonden in gangetje De Vriesstraat tussen 21 en 23

19.15 De mensen van de Amb. Zijn van plaats ongeval terug op V.P. Woensel, daar het op plaats ongeval te druk is.

19.45 Bericht van Cdt. P.O. Op Kruisstraat 92, 2 meisjes resp. 18 en 22 jaar, genaamd V.d. Ven en de Engelse militair gedood.

19.10 Gedood: Jef van Grimbergen, 2 jaar vervoerd naar lijkenhuis, Kloosterdreef en Koba v.d. Ven door Engelsen vervoerd.

19.20 Van V.P. Eindhoven en Woensel is een ploeg O.H.D. uitgezonden. Bovendien een ploeg van Gem. Werken.

19.23 In Evacutatiepost Gasthuisstraat 1 is plaats voor ± 120 man.

20.15 G.D. Gestel terug naar V.P.

20.30 Waterleiding Kruisstraat afgesloten

20.40 G.D. wagens Amb. Terug op V.P. met dode man

Bericht van Ziekenhuis aan Hr. Castendijk dat er een dode is in het Ziekenhuis (Dit bleek later Coba v.d. Ven te zijn die door de Engelsen vervoerd was).

21.09 G.D. ploeg Eindhoven terug op post

21.31 G.D. ploeg Woensel rukt in:
Van de vaste kern personeel H.C.P. zijn omgekomen
T.L.F. Geering
Van Vlokhoven
O.D.N. Saassen
O.D.N. v. Dijk

Lijst van gewonden V.P. Woensel

1. Van Weeberg, vrouw
2. Binder, jongen 3 jaar
3. Binder, jongen 2 jaar
4. Binder, vrouw 33 jaar
Hoofdwonden naar huis Kruisstraat 32
5. v. Rinsmergen, jongen 4 jaar
Kruisstraat 34 op V.P.
6. v.d. Ven, meisje 18 jaar
7. v.d. Heijden, vrouw
De Vriesstraat 29 op V.P.
8. v. Rijsel van Gerwen, vrouw
Kruisstraat 73 op V.P.
9. v.d. Ven, vrouw
De Vriesstraat 5 op V.P.
10. v. Vijfeiken, man 55 jaar
Kruisstraat 87 naar huis
11. v. Merkelbach, jongen 14 jaar
Hamsterstraat 1c, Diaconessenhuis
12. v.d. Dussen, man 41 jaar
Kloosterdreef 18 op V.P.
13. Kreemers, 20 jaar adres onbekend
14. De Groot, man 66 jaar
Kruisstraat 61, St. Jozefziekenhuis
15. Molengraaf, vrouw 40 jaar
16. v.d. Ven, jongen 8 jaar
De Vriesstraat 2, naar huis
17. v.d. Ven, jongen 12 jaar
De Vriesstraat 2, naar huis
18. v.d. Dungen, vrouw op V.P.
19. v.d. Dungen, kind op V.P.
20. v.d. Dungen, kind op V.P.
21. v.d. Sommen, vrouw 41 jaar
De Vriesstraat 22, Binnengasthuis

Lijst van doden

1. v. Grimbergen, man
Kruisstraat 94
2. v.d. Ven, meisje, 18 jaar
Kruisstraat 92
3. v.d. Ven, meisje
Kruisstraat 92

Nachtdienst 16/17 dec. 1944

Lijst der doden en gewonden staan in bijliggend cahier.

00.44.. 2 lichamen gevonden, Kruisstraat 69 zijnde van H. en P. Haens, Bericht van C.P.O.

01.10. Bericht van C.P.O., de werkzaamheden zijn gestaakt tot daglicht

01.20. O.H.D. terug op V.P.

3.03 Zware dreunen in N.O. richting

Morgendienst 17 dec. 1944

06.30. Lichtkogel op 25°. Ook lichtflitsen

08.30.. G.D. Eindhoven met bakfiets naar Binnengasthuis om lijk te vervoeren naar Thijmstraat.

08.45.. Bericht van Cdt. p.o. Hr. Van Toorn:
Het opruimingswerk is hervat. Nodig een kraag om een dak op te lichten en tank met schuiver om puin van de straten te ruimen. Hr. Castendijk verzoekt deze bij de Engelsen te bestellen.
Hr Castendijk deelt mede dat om 9 uur de Engelse autoriteiten weer op p.o. aanwezig zijn, zodat hij dit even op z'n beloop laat.
Cdt. p.o. te bereiken op 3756.
Rode Kruis deelt mede: dat heden een post wordt geopend bij p.o. Zij zal zodra ze deze inricht ons nader plaats event. tel. nr. mededelen.

09.45.. Informatie-bureau is gevestigd Kruisstraat 49, geen tel. nr.

Verklaring afkortingen:
V.P. = Verband Post
G.D. = Geneeskundige Dienst
C.P. = Commando Post
O.H.D. = Onderhoudsdienst
O.D.N. = Ordonnance

1191. Een door de Duitsers voor hun aftocht vernielde V-1 startbaan in de bossen bij Almelo.

'Der Raum Holland zwingt nicht zur Rücksichtnahme auf die Zivilbevölkerung bezüglich der Frühabstürze und leidet nicht unter den Erschwernissen des Winters.' M.a.w. ze behoefden zich in Nederland niets aan te trekken over eventueel voortijdig neerstortende V-1's t.a.v. de burgerbevolking daar!
Bijna twee weken later, op 21 november, werd het inzetgebied in Nederland gewijzigd en moest nu komen in de driehoek Zwolle, Almelo, Enschede, Vreden (Dld), Zutphen en Deventer met als Hoofdkwartier Enschede en lanceerrichting België.

Uiteindelijk werden op 16 december, bij het begin van het Ardennenoffensief, door twee batterijen van II/155(W), dat zijn hoofdkwartier had gevestigd in Diepenveen, uit zeven stellingen in bovengenoemd gebied, de eerste V-1's op 'doel 0304', Antwerpen gelanceerd. De Amerikanen registreerden de eerste treffer in het stadsgebied om 07.47 uur.

BRON: „EN NOOIT WAS HET STIL..." G. ZWANENBURG

1192. De Duitsers werden op de hoogte gebracht van de gang van zaken en moesten zich niet druk maken over de V-1's die op de Nederlandse burgerbevolking neer zouden storten. Ook nog een melding over lanceringen op 16 december 1944 vanuit Diepenveen in het Oosten van het land.

1193. Veel bekijks na de V-1 inslag in de Kruisstraat.

Gedenk in uw gebeden de Zielen van Zaliger
Martinus Johannes van de Ven
geboren te Woensel 24 Augustus 1888
en zijn echtgenoote
Jacoba Cornelia v. Grimbergen
geboren te Woensel 6 Juli 1889
en hunne dochters
Catharina Cornelia Maria van de Ven
geboren te Eindhoven 30 Januari 1920
en
Maria Theresia van de Ven
geboren te Eindhoven 7 April 1926;
overleden door een noodlottig ongeval
16 December 1944.

†

„Midden in het leven is de dood ons nabij". Een helse machine van den meedogenloozen vijand bracht hun den dood, „waartoe d' ellenden 't hart bereiden."

Wat treurt gij, achtergeblevenen? Wij hebben God gevonden, Dien we geheel ons leven hebben gezocht.

Blijft met ons verbonden in het gebed, vooral gij, Eerw. Zoon en Broer, gedenk ons in de stilte van uw kloosterleven.

F. Thomassen, Koster, Fellenoord.

GEDENK IN UW GEBED
Geertruda Allegonda Blankers
Lid van de Maria-Congregatie;
geb. te Eindhoven 22 Jan. 1923 en, als slachtoffer van oorlogsgeweld, aldaar overleden 16 December 1944.

Een plotselinge dood beëindigde dit jonge leven. Het bruut geweld van den oorlog trof haar op een onverwacht moment. Maar, hoe onverwacht ook, toch hoeven wij ons niet te verontrusten omtrent haar eeuwig lot. Dat is een grote troost. Iedereen, die haar kent, zal getuigen van haar degelijke vroomheid, haar ware en oprechte godsdienstzin, van haar ijver en trouwe plichtsbetrachting, van haar werklust, haar eenvoud en voorkomendheid.

Zij was een vurige vereerster van de reine Moedermaagd Maria. Zij wist zich Haar kind en vertrouwde als een kind op Haar bescherming. Zulk een vertrouwen wordt niet teleurgesteld.

Voor haar ouders was zij een grote steun, zij verlichtte hun zorgen. Voor haar jongere broers en zusjes was zij een voorbeeld dat zij gaarne zullen navolgen.

Lieve vader en moeder: Hoe bedroefd gij ook zijt om mijn heengaan, onderwerpt u volkomen aan Gods Wil. Ook in den hemel blijf ik uw kind en mijn kinderlijke liefde zal ik tonen door veel voor u te bidden.

Mijn dierbare broers en zusters: Blijft de troost uwer ouders. Houdt hen in hoge ere. Volgt hun leiding en blijft mij indachtig.

Mijn verloofde: God geve u de kracht om het lijden van nu en het leed dat u nog wacht, te dragen. Mijn gedachten en gebeden omgeven u. God sterke u!

Jezus, Maria, Jozef!

Jan van Os, koster, Strijp

Bid voor de Ziel van Zaliger
Gerardus Majella Verhees
geboren te Eindhoven 16 October 1931 en aldaar overleden 19 December 1944 in den ouderdom van 13 jaren, na voorzien te zijn van de laatste H.H. Sacramenten.

De vrome stelt zijn dood boven het leven der boozen, zijn vroeg beëindigde jeugd boven den hoogen ouderdom van den zondaar. Sap. IV 16.

Als een bloem ontluikt de mensch en wordt hij vertreden en hij vliedt heen als een schaduw,
Job XIV 2.

Hoe ondoorgrondelijk zijn Gods oordeelen en onnaspeurlijk Zijne wegen. Rom. XI 33.

Wees niet bang voor den dood, uw lot, bedenk, dat allen, vóór u of na u, hetzelfde lot treft.
Eccles XL. 3.

Beminde Ouders, ik sterf gelukkig en tevreden, weest niet bedroefd gelijk zij, die geen hoop hebben. Hartelijk dank voor alles wat gij voor mij gedaan hebt. Ik zal voor u blijven bidden. Ook u, zusjes en broertje, dank ik voor uwe liefde, Bidden we voor elkaar, om in het hemelsch Vaderland weer vereenigd te worden.

Mijn Jezus Barmhartigheid.

P. v. Veghel, koster St. Jozef, Eindhoven K 855

1194. Enkele bidprentjes van slachtoffers.

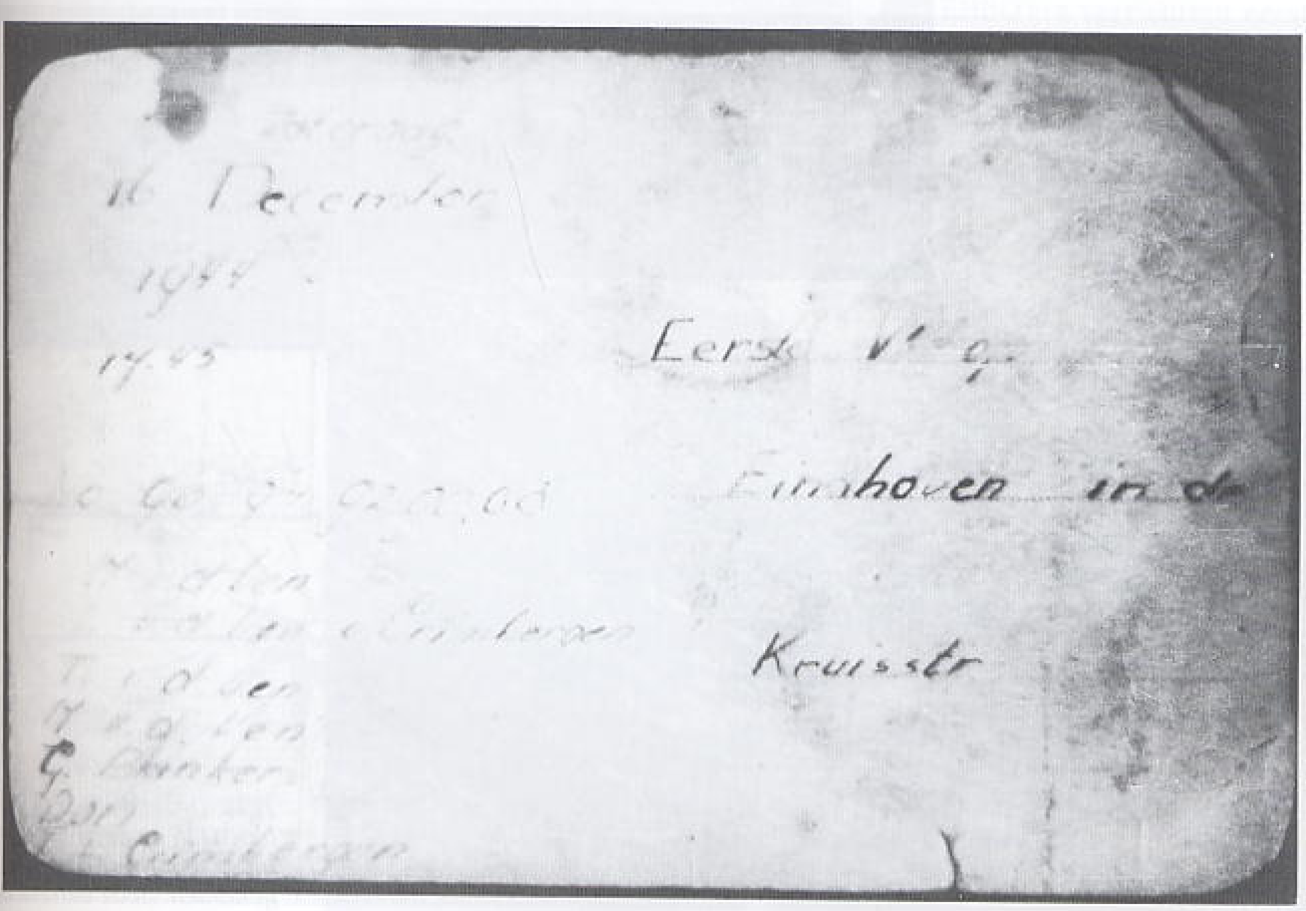

1195. Hr. L. Kanters noteerde het bovenstaande op het etiket van zijn dagboek.

1196. De ravage in de Gildelaan. Links op de voorgrond nog een gehavend huis in de Kruisstraat.

1197. De auteur nam deze foto ongeveer vanaf dezelfde plek op een lager standpunt. Vergelijk met foto boven.

1198. Dezelfde huizen van foto 1196 op de voorgrond, maar dan meer naar links genomen. In de verte is de Kruisstraat te zien en de huizen van de rij in de Gildelaan torent er bovenuit.

Het was een inferno

Hr. P. de Vrees, winkel "Rust Roest"
hoek Kruisstraat/Gildelaan, 24 jaar

Even voor zes uur in de middag van zaterdag de 16e december 1944 (de dag van het Ardennenoffensief) maakte Eindhoven voor de eerste maal kennis met een V-1. Het werd een verschrikkelijke confrontatie. De V-1, vliegende bom, verplaatste zich met een snelheid van ongeveer 540 km per uur en vloog gewoonlijk op duizend meter hoogte. Zolang de V-1 zich horizontaal voortbewoog maakte ze een sinister fluitend geluid. Zodra dat geluid ophield viel ze haar doel op aarde aan. Er waren al heel wat van die zoals de Engelsen ze noemden "doodlebugs" (sukkeltorren) over Eindhoven en wijde omgeving naar Engeland en België gevlogen. In oktober 1944 was er een in de buurt van Eindhoven neergekomen, doch ze had weinig schade aangericht.

Gevolgen

Dat was anders met de V-1, die in de late middag van zaterdag de 16e december, nu 25 jaar geleden, boven de klinkers van de Kruisstraat te Woensel, ter hoogte van de Gildelaan, tot ontploffing kwam. De gevolgen waren verschrikkelijk: zestien doden en zestig gewonden, waarvan veertien zwaar. De materiële schade was erg. Niet minder van vijftien huizen en winkels werden verwoest, ongeveer tweehonderd woningen kregen glas- en pannenschade.

Onder die verwoeste panden, de winkel van de heer P. de Vrees "Rust Roest", gelegen op de hoek van de Kruisstraat en de Gildelaan. De hr. De Vrees, toen 24 jaar, had de zaak (in matrassen, bedden en dekens) vier maanden daarvoor van zijn ouders overgenomen. Hij had die zaterdag zijn winkel een kwartiertje of daaromtrent eerder gesloten, want: "Er was toch niks te doen." Om kwart voor zes fietste hij naar de ouderlijke woning in de Frankrijkstraat. Op 't moment dat hij zijn rijwiel in het schuurtje wilde zetten hoorde hij een ontzaglijk harde dreun. Het geluid kwam uit de richting van de Kruisstraat, dus keerde hij zijn fiets en reed met grote snelheid terug naar de zaak.

De verwoesting was afschuwelijk, de ellende niet te overzien. Het menselijk leed onbeschrijflijk. Kinderen riepen in paniek om hun ouders, vaders en moeders zochten tussen de puinhopen hun kinderen. Gewonden kreunden. "Het was een inferno", herinnert de heer De Vrees zich.

Verschillende lage huisjes aan de Kruisstraat waren weggevaagd, van andere woningen resten nog slechts de buitenmuren. Zo o.a. van "Rust Roest". Het was alsof een grote stofzuiger het complete interieur had weggezogen.

Mensen van de Luchtbescherming, het Rode Kruis, de EHBO, Politie en Brandweer stroomden toe. Vele medici en EHBO'ers verrichtten eerste hulp, een kapelaan en pastoor verleenden geestelijke hulp. Het was met name voor Woensel een zwarte zaterdag.

Bron: Helmonds Dagblad

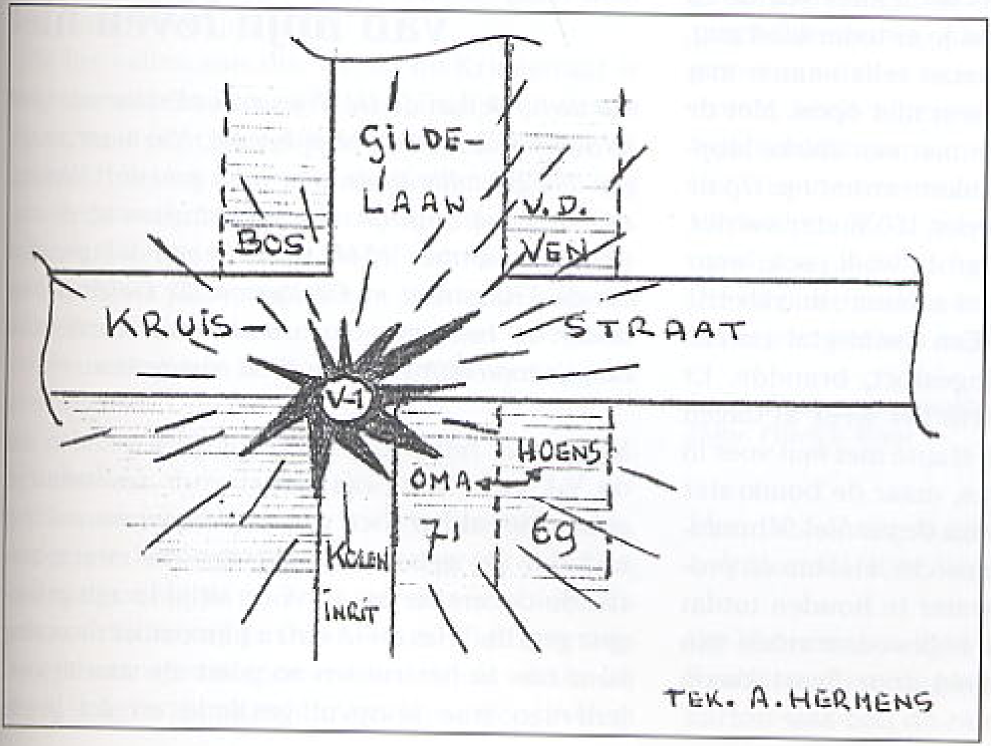

1199. De locatie van de inslag V-1 van enkele panden met toenmalige bewoners.

Plotseling hield Nel op met eten

Hr. P. Beerens, Slager, Kruisstraat, 1944; 12 jaar

Het was zaterdag 16 december 1944, 18 uur. De winkel was gesloten en het hele gezin had meegewerkt om de klanten te helpen, te poetsen en te schrobben. De bonnenvellen lagen voor de haard te drogen. Iedereen zat in de keuken aan tafel, naast de plattebuiskachel. De jongste werd gemaand om ook de korstjes van de boterham op te eten en een ander om zuinig te zijn met de suiker. Plotseling hield Nel op met eten. Ze keek moeder aan en wees met haar ogen naar boven. Ondertussen was het geluid er echt en voor iedereen. Er heerste stilte, nog geen angst. Het geluid zwol niet noemenswaardig aan, het klonk niet onvriendelijk, maar het kwam wel dichtbij. Het verstijven van schrik begon pas toen het geluid er ineens niet meer was. Wie zei nog iets? Als op commando schoof alles bijna traag van zijn stoel en met ogen die berusting en betrekkelijke veiligheid weerspiegelden omdat we met z'n allen samen waren, ontmoetten we elkaar op een kluitje tussen de tafelpoten. Zou dit het laatste zijn? Een felle flits door de donkerte buiten, en een enorme knal die bleef nadonderen. Het rinkelde ruiten, het huis kraakte, er was wind die aan ons trok en we wisten niet meer waar onze oren pijn van deden.

"We zijn er nog, God zij dank."

Moeder luchtte haar gemoed. Aan helderheid liet dit niets te wensen over. Als je dit alles voelde en nog kon vaststellen, dan was je er inderdaad nog. Evert wilde naar buiten, maar zelfs samen met vader kreeg hij de keukendeur niet open. Met de winkeldeur lukte het wel en met een sterke looplamp stormden ze de pikdonkere straat op. Op de hoek van de Gildelaan, amper 150 meter verder, werd vreselijk gegild. Een grote wolk rook, waar de vlammen gretig doorheen schoten, markeerde de plaats van de inslag. Een twintigtal huizen werd weggeblazen, was ingestort, brandde. Er stond een plas water, terwijl het weer al dagen droog was gebleven. Vader stapte met een voet in het water dat geen plas was, maar de bomkrater die volstroomde met water uit de vernielde hoofdleiding. Hij verloor zijn evenwicht, viel om en probeerde zijn hoofd boven water te houden totdat zijn vingers het toegestoken geweer vonden van een attente soldaat. Begeleid door Evert kwam vader terug en slaakte bij binnenkomst de historische kreet: **"Mart, ik ben strontnat."**
Het duurde even voordat vader in zijn droge goed teruggging naar het inferno. Langzaam werden mensen en dead bodies losgewoeld uit het puin. Men trof een jongen aan van 14 jaar die, met zijn benen om een hete potkachel, klem zat. Een twintigtal mensen, goede bekenden, buurtbewoners, waren er niet meer. Van twee meisjes van 18 jaar, op zaterdagavond op weg naar de bioscoop in de stad, vond men niets terug. Eerst waren ze vermist. Daarna bleek dat ze zich precies op de plek bevonden moesten hebben waar het afschuwelijke projectiel explodeerde. Nooit vernam men enig teken.
Oorlog is zinloos. Opnieuw pannen op het dak leggen. Planken voor de ramen. Zeilen onder het plafond. Stutten onder een balk. Emmers onder lekken. Sneeuw op je bed. Droevige familieleden die achterbleven. Je leefde mee met de slachtoffers, intens. En heel gauw dacht je toch weer verder. Bij ons was er niet meer dan materieel ongerief. Misschien het laatste. Alle andere V1's waren doorgevlogen op weg naar verder leed. Het was niet mogelijk alle verdriet te verbergen. Je misbruikte het bijna om je eigen geluk groter te laten lijken. Ons was immers niets gebeurd, wij gingen gewoon door, wij mochten doorgaan, wij moesten verder. Oorlog is zinloos.

Bron: Het verhaal van een slagersfamilie,
Piet Beerens, 1993

Die zaterdag vergeet ik van mijn leven niet

Op de hoek van de De Vriesstraat-Kruisstraat werd ik aangehouden door een kennis. "Ga maar terug", zei die. Bij jullie thuis is er niks gebeurd". Helaas, de man had ongelijk. Die zaterdagavond, de zestiende december 1944, was er een V-1 gevallen op de Kruisstraat in Eindhoven. Er vielen twintig doden te betreuren, waaronder zes familieleden van de toen vijftienjarige Nico van de Ven.

Morgen is het precies veertig jaar geleden dat de V-1 viel. "Het was kwart voor zes toen het gebeurde" aldus Nico van de Ven, nu woonachtig in Aalst. De gebeurtenissen van die zwarte zestiende december staan voor altijd in zijn geheugen gegrift. "Het deed extra pijn omdat de oorlog voor ons in het zuiden zo goed als voorbij was. Iedereen was hoopvol gestemd en vol goede

verwachtingen voor de toekomst." Zijn familie woonde in 1944 aan de Kruisstraat. Twee dochters en twee zoons van het gezin woonden nog thuis. "Ik was bij een vriend in de buurt om een radio te laten zien. Daar hoorden we de klap. De ruiten van het huis sprongen ervan. Iedereen liep meteen de straat op. Ik ben direct naar huis gerend, want in die richting was de bom gevallen. Onderweg werd ik aangehouden door een kennis die het hele tafereel al aanschouwd had. De V-1 was op het fietspad terechtgekomen, recht tegenover ons huis. Die man wilde voorkomen dat ik alle narigheid te zien kreeg. Een groot gedeelte van de Kruisstraat en omliggende straten lag totaal in puin."

Vergeltungswaffe

In december '44 was Von Rundstedt in de Ardennen zijn wanhoopsoffensief begonnen. Dat laatste ging onder andere gepaard met grote V-1-aanvallen op Antwerpen, aanvoerhaven voor de Geallieerden. Een van die V-1's ("Vergeltungswaffe"), een lange afstandsraket met explosieve lading, kwam in Eindhoven terecht. Het was de enige die in de oorlog in de regio Eindhoven zou vallen. "We hadden een vriend bij ons wonen, Don O'Hara, een Engelsman die juist daarvoor naar Antwerpen was geweest om hout te halen", vervolgt Nico van de Ven. "Toen hij weer thuis kwam, vertelde hij ons van die V-1's die daarginds zo'n verwoesting aanrichtten. Wij zagen ze hier alleen maar overkomen. Zolang de motor liep was er voor ons niks aan de hand. Maar oh wee als de motor plotseling ophield". Vandaar dat menigeen in deze omgeving het gebedje: "Lief vrouwke, geeft hem nog een douwke" prevelde.

"Na het vallen van die V-1 op de Kruisstraat is het leger meteen komen helpen. De lijken werden zolang naar de school aan de Pastoor Petersstraat gebracht. Ik ben daar zelf nog wezen kijken, nog onwetend welk ongeluk mijn familie had getroffen. 'sZondagmorgens, nadat ik bij kennissen geslapen had, - ik wist nog steeds van niks – kwam ik bij mensen die verder in onze straat woonden. De vrouw begon te huilen en heeft me vervolgens alles verteld".

Washok

Bij het ongeluk kwamen twintig mensen om, onder wie Nico van de Vens vader en moeder, zijn zusters, Maike en Toos, en de verloofde van een van zijn broers en Don O'Hara. "Een van mijn broers was op dat moment ook thuis, maar hij stond in het washok achter het huis. We zijn hem dagen kwijt geweest. Achteraf bleek dat het leger hem meegenomen had naar het ziekenhuis. Hij is de enige, op dat moment in huis, die het heeft overleefd." Van de overledenen werd in sommige gevallen nauwelijks iets teruggevonden. Nico van de Ven moest zijn vader identificeren aan de hand van een losse voet, met daaromheen een sok. De andere familieleden waren dusdanig verminkt dat hij ze niet meer te zien kreeg.

Alles kwijt

Door de val van de V-1 waren de familie Van de Ven en talrijke buurtgenoten in één klap alles kwijt. Van het huis en de inboedel was niets meer over. "Het enige dat ik bezat", zegt Van de Ven, " was het trainingspak dat ik aanhad".

De begrafenis, enkele dagen later, was helemaal een verschrikking. "Zo'n armoedige boel. De Antoniuskerk aan de Fellenoord was gebombardeerd en niet meer in gebruik. Er was één mis voor alle mensen. Deze werd opgedragen in café De Hooizolder. De ruwe kisten lagen op platte karren, ieder met een paard ervoor. Met krijt stond erop wie erin lag. Ieder familie liep achter zo'n kar. Geen enkele aandacht van de autoriteiten. Een armoedig gedoe, dat was het", zo herinnert oud-Eindhovenaar Nico van de Ven zich de uitvaart.

Naheffing

Er werden die zaterdag in 1944 32 huizen totaal vernield. De molestverzekering keerde de Van de Vens niets uit. Nog erger, er kwam zelfs per post nog een "na-heffing". De kranten van die tijd, Oost-Brabant en Eindhovensch Dagblad, wijdden geen millimeter aan dit voor Eindhoven nogal tragische nieuws. Alleen twee rouwadvertenties geven aan dat er zich in de Antoniusparochie een drama heeft afgespeeld. "Er stonden geen oorlogshandelingen van deze omgeving in de krant. Dat was toen verboden", aldus Nico van de Ven. Hij besluit: "Zo'n gebeurtenis, daar kom je nooit overheen. Je blijft het altijd met je meedragen. Die dag, die zestiende december, kwart voor zes, ik vergeet het van mijn leven niet meer.

Bron: Eindhovens Dagblad 1984
Door: Patrick Wiercx

Mevr. M. Löhring-Hoeks, Brouwerstraat 36, kolenhandel, 1944; 11 jaar

Op 16 december 1944 viel de vliegende bom in de Kruisstraat om ongeveer zes uur s' avonds. Golfkarton was aan de ramen bevestigd als verduis-

tering. Vader stond zich te scheren boven, mijn broer was ziek. Hij kwam op zijn blote voeten door puin en glasscherven naar beneden. Mijn moeder stond aan het fornuis karnemelkse pap te koken, die moest steeds geroerd worden. Mijn zusje en ik zaten bij haar. Op de vensterbank stond een potje met kolenbonnen. We hebben de klap van het inslaan niet gehoord maar het raam met papier en al lag ineens voor onze voeten. De kolenbonnen waren het grootste probleem, dat moest je kunnen verantwoorden. In huize Sancta Maria waren de muren en plafonds zwaar beschadigd. Onze knecht was al naar huis en was juist in de Gildelaan toen de bom ontplofte. Een tuinhekje zat daarna in zijn fiets, maar hij bleef ongedeerd.

Dat geluid van die V-1 vergeet ik van mijn leven niet

Mevr. Van Kan, Gildelaan 46, 1944

Ik was in de keuken en de kinderen waren buiten aan het spelen. Ineens een vreselijk geluid. Alles was plotseling pikdonker en we wisten niet wat er aan de hand was. Overal was stof.
Ik zei: "Riet waar ben je?" Maar het kind gaf geen antwoord en er kwam geen enkel geluid. Toen plotseling: "Ja mama", heel zachtjes. Ik zei: "Kom maar gauw" en meteen werd er geroepen: "All allright" en ik zei: "Ja hoor, ik heb de kinderen!" Een Engelsman kwam binnen die op vakantie geweest was en bij ons was ingekwartierd. Hij ging naar binnen en ruimde alles mee op. Daarna nam hij ons mee naar het Rode Kruis. Toen gingen we naar achteraan in onze straat waar het wat minder was en de kinderen werden bij vrienden gebracht. Eindelijk kwam mijn man thuis, want die zat op het Stadskantoor op de Emmasingel. Hij had ons gauw gevonden, want de mensen hadden hem naar ons verwezen. Toen zag hij dat alles o.k. was.
Dat geluid van die V-1 vergeet ik van mijn leven niet.

Bron: video-tape: "Alleen de herinnering is gebleven" Hr. H.E.A. Grijze

Toen het verdomde ding opeens weer vlamde

Hr. R. Valk, onderweg op de Demer, 1944; 17 jaar

Weer om me te melden, liep ik op de Demer (dit was ook weer na de bevrijding) en dat was toen een grote open vlakte vanwege het bombardement van december 1942, toen we plotseling een vliegende bom konden horen en zien. Maar ineens ging de vlam uit en iedereen wist dat het dan ging vallen, dus viel iedereen op de grond toen het verdomde ding opeens weer vlamde en verder ging. Het is toen een eindje verder in de Kruisstraat gevallen, daar ben ik voor de rest van de nacht geweest om hulp te verlenen en doden en stukken lichaam te bergen!

Ineens hield het geluid op

Hr. J. Pax, Lijsterbesstraat 5, 1944: 11 jaar

Wij woonden alweer in het Philipsdorp op ons oude adres Lijsterbesstraat 5. Voor ons als jongens een gouden tijd. Naar school hoefden we niet, souvenirs van de Duitsers hadden we genoeg, welke we dan bij de Engelsen ruilden voor sigaretten en snoep. Zo nu en dan zagen we ook een V-1 overkomen (waarschijnlijk op weg naar Antwerpen). Die dingen maakten net een geluid als een vrachtauto welke een zware last vervoerd, en aan de staart kwam er altijd zo'n soort vlam, meer een vuurstoot uit. Op die bewuste dag, ergens in oktober of november 1944 zaten wij te eten in de keuken (in de keuken stond het 4-pits fornuis, dat tevens voor warmte zorgde). Het was ± 18.00 uur en al donker. Plotseling hoorde ik een geluid als van een vrachtauto, welke met een zeulende motor iets voortrok. Ineens hield het geluid op en even later hoorden wij een zware klap. Alle ruiten rinkelden en het licht ging uit. Wij gingen buiten kijken, zagen niets, gingen weer naar binnen en aten verder bij kaarslicht. De volgende dag hoorden wij dat er een V-1 neergekomen was in Eindhoven. Het was in Woensel op de hoek van de Kruisstraat-Gildelaan. Komende vanuit de stad rechts op de hoek. Daar stonden allemaal lage huisjes. De hele hoek was weggevaagd. Jammer waren daar burgerlijke slachtoffers en Britse militairen te betreuren. Ik ben door de Vriesstraat gelopen en heb vanaf het café op de hoek (café is er nog) naar de puinhopen staan kijken. Dichterbij komen was niet mogelijk, daar alles was afgezet.

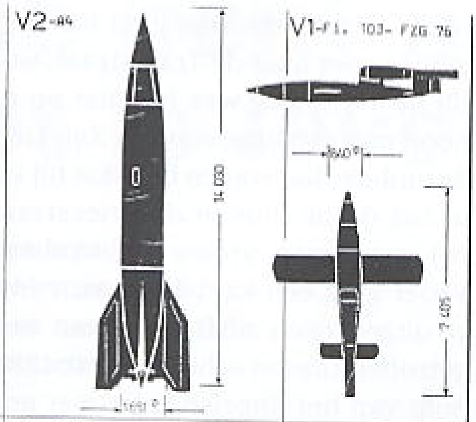

Vergleichsdaten:	V2-A4	V1-Fi. 103- FZG 76
Schubkraft in kp	max. 25.400	max. 390 bei 0 m 312 bei 1000 m Höhe
Transportierte Sprengstoffmenge	990 kg konventioneller Sprengstoff	830 kg konvent. oder Trialen Sprengstoff
Sprengwirkung	Wegen 650° C Reibungswärme an der Außenhaut war eine Füllung mit hochexplosiven Trialen nicht möglich, dadurch geringere Wirkung als V1	Etwa wie eine 2000 kg Luftmine bei Trialen-Füllung
Geschwindigkeit	max. 1500 m/s, Auftreff 800 m/s	175 m/s
Gesamtinvestition in RM	6 - 8 Milliarden	150-200 Millionen
Herstellungskosten in RM	ca. 240.000,--	ca. 3.500,-
Verbrauch an Arbeitsstunden je Projektil	ca. 10.000	ca. 350
Betriebsstoff für 250 km Zielentfernung	10.300 kg	453 kg (600 L)
Abwurf von Flugzeugen	nein	ja
Abschuß von U-Booten	projektiert	projektiert
Reichweite in km	290	235-375
Abwehrmöglichkeit d. Gegners	keine	Jäger, Flak, Sperrballone
Belastung für die Rüstungsindustrie	beträchtlich	gering
Entwicklungsdauer in Jahren	8	2
Treffergenauigkeit	1000 m Ø, 10000 m Ø	5000 m Ø, 15000 m Ø
Möglichkeit d. Vorwarnung bei Einsatz	ca. 4 min.	ca. 24 min.

1199a. Technische vergelijking tussen V-1 en V-2.

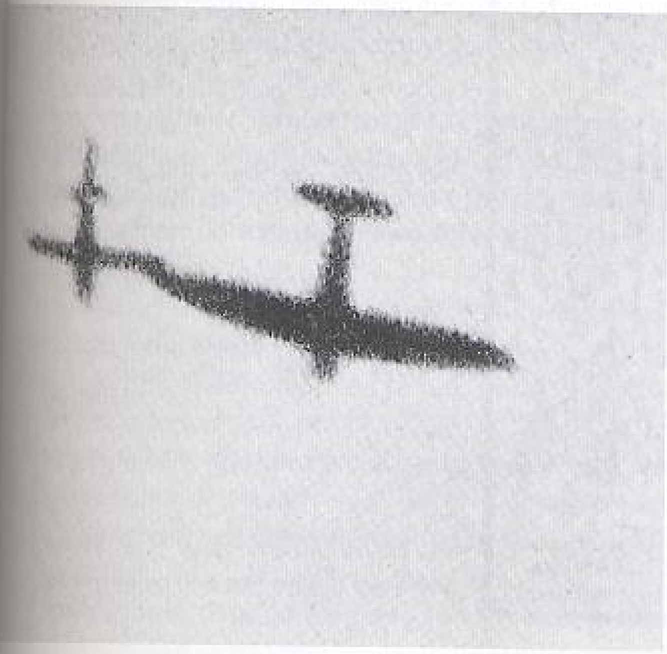

1199b. Spitfires gingen naast de V-1 vliegen en wipten een vleugel van de V-1 omhoog zodat deze uit balans raakte en neerstortte.

Mevr. G. Heijligers-Wooning, Fred. Van Pruisenweg

Omdat het kort voor Kerstmis was, gingen mijn vader en ik naar de Steentjeskerk om te "biechten". Aan het eind van onze straat, (Frederika van Pruisenweg) hoorden en zagen we een vliegende bom. Plotseling haperde en stopte het geluid en dat betekende dat hij zou gaan vallen! Kort erna zagen we een lichtflits en hoorden we een zware ontploffing en meteen een doodse stilte. Papa en ik gingen op de grond liggen tegen de muur van de slagerij op de hoek, nota bene onder een etalageraam (waarvan nog een gedeelte over was)! Na de klap zagen we in de richting van de Steentjeskerk een rode vuurgloed. We zijn maar niet meer naar de kerk gegaan maar omgedraaid en naar huis gegaan, waar mama ons ongerust opwachtte. Blij dat we niets mankeerden!!

Mevr. H. van Grootel-v.d. Ven, vanuit Stratum, 1944; 25 jaar

Ik woonde toen in Stratum en werd verrast door het bezoek van een vroegere buurman, politie-agent Henk Klingens. Hij vertelde me, dat er een bom was gevallen in onze straat. Achter op zijn fiets ben ik met hem mee gegaan. Op de Kruisstraat passeerden wij enkele ziekenwagens. Toen wij dichterbij kwamen, zag ik al gauw wat er gebeurd was.

Van ons huis was niets meer over en ook het huis naast ons lag in puin. Al gauw hoorde ik dat mijn vader en moeder dood waren en ook twee zusters en de verloofde van mijn broer. Een Engelse soldaat werd, zwaar gewond en totaal blind naar het ziekenhuis gebracht dat toen in "Eikenburg" was. Mijn ouders mocht ik niet meer zien.

Een paar dagen later kregen wij het droeve bericht, dat mijn oudste broer was gesneuveld. Ik dacht: het is maar goed, dat mijn ouders dat niet meer hoeven mee te maken. Mijn jongste broer, toen nog pas twaalf jaar, heb ik in mijn huis opgenomen. Mijn oudste broer, ook gewond op die bewuste dag, (waarop zijn verloofde gedood werd), had ook een erg moeilijke tijd. Eerst na een half jaar verpleging in het ziekenhuis, kon hij het leven weer aan.

Omdat de St. Antoniuskerk, op de Fellenoord, door eerdere bombardementen zwaar beschadigd was, moest de begrafenis-mis plaats vinden in café "De Hooizolder", hoek Kruisstraat-Hemelrijken. Zeer indrukwekkend met veel belangstelling.

Een zwarte neus

Heer Slaats, Weverstraat, 1944; 7 jaar

Zijn zus was in de buurt van V. en D. toen ze was afgewerkt en was onderweg naar huis. Bij de inslag van de V-1 ging een Engelse soldaat als bescherming op haar liggen een andere Engelse soldaat vond de dood (Hammond?). Zijn zus had splinters in haar hoofd. De bom viel ongeveer kwart over zes. Wij zouden thuis erwtenstamppot eten. De erwten hadden wij in een blik van de Engelsen gekregen. Ikzelf dook onder de platte buiskachel en had na afloop een zwarte neus.

Hij is nooit meer teruggevonden

Heer Van Lieshout, Kruisstraat 141, (Pivali drukkerij)

Hij had nog twee zussen en vader en moeder. De verduistering was al ingegaan toen de bom viel. Vader was op kantoor en de Hr. Verhagen, die onze accountant was ging juist de deur uit. Hij ging te voet naar de Tramstraat, waar hij woonde. Bij de V-1 inslag was hij juist op dat punt. Hij is nooit meer teruggevonden. Zijn kinderen kwamen de andere dag vragen hoe laat hij vertrokken was. In het derde huis in de Vriesstraat (naast slijterij) waren man, vrouw en 3 kinderen in de kelder. Vader ging een kapbijl halen, voor het geval dat ze uitgebroken zouden moeten worden. Hij werd getroffen tussen schuur en schuilkelder. Er kwam hulp van het Engelse leger met grote kranen. De Hr. Van Lieshout had wacht bij de Engelsen in de Vriesstraat bij de bakkerij en zag de V-1 aankomen!

Hr. J. v.d. Donk, Brouwerstraat

Onze tuin grensde aan de achterkant tegen de tuin van de Fam. V.d. Ven in de Kruisstraat. Vader was op dat moment in de stad en moeder was met het eten bezig toen de V-1 viel. Ik zat in de achterkamer (goeikamer) en bij de inslag vloog het glas en lood uit de deuren en ramen en dat kwam in de tuin terecht.

O, ZOETE MOEDER VAN DEN VREDE

O, Zoete Moeder van den Vrede
Neig toch Uw oor naar onze bede
Uw kind'ren zijn in grooten nood
Temidden van verderf en dood.

Een oorlog greep met grage handen
Naar dorpen, steden, zeeën, landen
Een wereld lijdt, een wereld brandt
De Dood heerscht over zee en land

Gij kunt van kind'ren toch begrijpen
Dat zij naar Moeder-handen grijpen
Nu zooveel leed hun hart bezwaart
Waarvoor geen troost is op deez' aard.

Wij, die zoo graag U Moeder noemen
En die ons op Uw macht beroemen
Wij houden in dit wreed torment
Ons hart het Uwe toegewend,

Dat Hart, waaronder eenmaal rustte
Dat ander Hart, vol zoete luste
Van Hem, die ons uit barren nood
Verloste door een wreeden dood.

Door U, tot Hem gaat onze bede:
O, Heer, schenk eind'lijk ons den Vrede
Waarnaar de menschheid smart'lijk smacht
Waarom zij smeekt bij dag en nacht

Om wille van Maria's deugden
Schenk ons de volle vredevreugden
Keer van dit [illegible] land
De handen van den dwingeland

O, Zoete Moeder van den Vrede
Neig toch Uw oor naar onze bede
Strekt Gij Uw milde Moederhand
Beschermend over Nederland!

1200. Een bede in oorlogstijd en een bekend schietgebedje.

Je bent nog jong en hebt je leven nog voor je

**Dies illa, dies irae,
Calamitatis et miseriae,
dies magna et amara valde
(Missa defunctorum)**

Avond 16 december 1944

Vijf minuten over half zes!
Een sombere, natte duisternis, veroorzaakt door een haarfijne stiefregen, hult de Eindhovense straten in een triestig kleed.
De mensen op straat stappen diep weggedoken in hun warme kleren, haastig over straat en iedereen spoedt zich om thuis te zijn.
De oorlog woedt nog op z'n hevigst, en niemand voelt zich thuis op de koude duistere straten. Nog enkele dagen en Kerstmis, het grote feest van de vrede, zal weer in het door oorlog en hongersnood geteisterde Europa gevierd worden.
En de Nederlanders zuchten: "En dit is nu reeds onze vijfde Kerstmis in de oorlog".
Ik zit op m'n kamer en maak enkele voorbereidselen om me te scheren, want ik moest nog even enkele zieken in de Kruisstraat van noodzakelijke levensmiddelen voorzien.
Plotseling hoor ik een vreemd zwaar doordringend en angstverwekkend geronk in de donkere lucht. Ik kende het niet en herinner me niet het ooit meer te hebben gehoord. Intuïtief vlieg ik op van mijn plaats en hol de deur uit, gang op, naar de trap, naar beneden.
Het electrische licht verdwijnt, nog even zie ik m'n medebroeders, door de rode gloed van de kachel, op de grond vallen, een akelig gefluit, als van een zware bom snijdt door de lucht ... en een donderende slag valt.
Het hele huis schudt, muren scheuren; hout kraakt, kalk vliegt omlaag en honderden ruiten kletteren rinkelend naar beneden. Dan is het stil, héél stil, doodstil!
Vlug echter vliegt iedereen overeind en we wensen elkaar geluk. We leven nog! We zijn er allen van overtuigd dat een vliegende bom Eindhoven heeft gevonden.
Spoedig reeds komen de gewonden al binnen, die vertellen dat er inderdaad een vliegende bom is neergekomen en wel in de Kruisstraat. Dat was dus verdraaid dichtbij.

Een sterk onrust gevoel komt plotseling bij me op, en drijft me naar buiten, de straat op. Inderdaad!
Wat ik nu zie, spot met elke beschrijving. De hele omgeving is gehuld in een mengsel van stiefregen en een enorme massa stof, dat hoog door de luchtdruk was opgehaagd. Uit de huizen van onder het puin komen gewonde en bloedende mensen te voorschijn. Grote mannen staan radeloos voor hun zwaar beschadigde of totaal vernielde huis en overal weerklinkt geschrei van vrouwen en kinderen die elkaar zoeken.
De kapelaan van de parochie komt uit de gedeeltelijk vernielde noodkerk met een gelaat dat aan alle kanten druipt van bloed.
Ik zie verder de straat in, naar no. 96 ... een waas valt voor mijn ogen.
Neen, ik droom niet, ik zie maar al te goed. Alles is verdwenen, er ligt één grote puinhoop voor in de plaats.
Even sta ik stil, maar dan vlieg ik vooruit .... Enkele meters.
"Halt Eerwaarde", klinkt het. Het is de politie.
Geheel verslagen en versuft, overrompeld door het gebeurde draai ik willoos om.
Langzaam keert m'n tegenwoordigheid van geest terug en vlug ga ik naar huis. Een dikke das om, een hoed op en terug ga ik weer.
Geen agent, soldaat, luchtbescherming, houdt me tegen op m'n resoluut gefingeerd antwoord: "Ik heb de leiding op pand 96".
Een honderdtal Engelse militairen was reeds ijlings aan 't reddingswerk begonnen. Een vijftal tanks met schijnwerpers verlichten de plaats des onheils.
Zonder te letten op puin, glas en water, dat er overvloedig stroomde, en waar ik tot over m'n enkels in moet waden bereik ik m'n doel.
De soldaten ruimden in wilde haast aan alle kanten tegelijk puin weg. Ik ging naar een officier en bracht hem op de hoogte met mijn bekendheid van zaken op deze plaats, waarop deze een twintigtal soldaten te mijner beschikking stelde.
Daarop legde ik hun kort de situatie uit – Moeder thuis, was ziek – lag te bed, moet hier ongeveer te vinden zijn.
Ze begonnen geconcentreerd te werken op de aangewezen plek en ik ging heen om te informe-

ren of er nog meer huisgenoten thuis waren; wat ongelukkig genoeg het geval bleek te zijn. Albert was in de buurt en had het ongeluk zien gebeuren, waarna hij totaal van streek was geraakt. Toos en Maaike en vader moesten volgens betrouwbare inlichtingen ook thuis zijn. Toen ik terug kwam bij de soldaten waren deze juist op de ingang van de kelder gestoten. Met dit oriëntatiepunt wist ik genoeg en even later was moeder Van de Ven gevonden, maar reeds overleden.

Ze had zich waarschijnlijk met de slag een halve draai in bed omgekeerd en was 't daaropvolgende ogenblik door een balk doodgedrukt.

Ik ging weer uit op informatie en vond Nico bij Wijdeven. Hij stelde honderden vragen; maar we vonden het beter nog niet precies te zeggen wat er met moeder was gebeurd. Een goede nachtrust zou de zware dag die zou volgen wel draagbaar maken. Hij vertelde dat Toos, Maaike en Don ook thuis moesten zijn, waarop ik antwoordde, dat ik ze direct wel zou sturen.

Teruggekeerd arriveerde juist George, onze goede Engelse kameraad. Een korte zakelijke begroeting volgde, en enige opheldering voor hem voor zover ik het dan al wist. Hij vertelde me dat hij juist om half zes op weg was naar hier, maar omdraaide toen hij het voor hem wel bekende geluid van de bom hoorde aan komen.

Gezien de tijd waarop 't gebeurd was, trokken we de conclusie, dat de aanwezigen in de keuken rond de kachel zouden gezeten hebben.

Koortsachtig werkten we om de twee meter puin boven de slachtoffers in de kortste keren met handen en voeten te verwijderen.

Buitengewoon prachtig en zelfopofferende werk ondervonden we, weer opnieuw van onze geallieerde vrienden. Zonder te letten op scherpe stukken puin, glas en ijzer wroeten ze als duivels met handen en voeten om de bedolven mensen te zoeken. In 'n minimum van tijd slagden ze hierin.

Dan stond ik voor een aangrijpend gezicht. Iets wat me heel mijn leven tot in de fijnste bijzonderheden zal bijblijven. Voor ons lagen net 3 x twee benen, de rest van de lichamen school nog onder puin.

Ik kreeg een eigenaardig misselijk gevoel. Het bloed steeg omhoog en mijn hoofd werd zwaar als lood. Zo vond ik nu deze mensen terug, die ik nog geen 24 uur geleden vrolijk een goede nacht had toegewenst.

Niemand van m'n eigen familie kende ik zo goed en van zo nabij als deze verongelukten.

Ik vermande me echter, zette de tanden op elkaar en probeerde mijn diep geschokt innerlijk, althans uiterlijk nog te verbergen. Met m'n ene hand woelde ik tussen en onder de blootgekomen lichaamsdelen. Steeds verderop om ze helemaal te bevrijden uit het knellende puin, m'n andere hand deed zonder ophouden m'n knijpdynamo rondtollen om zoveel mogelijk bij te lichten.

Het eerste kregen we Toos, de oudste dochter thuis, vrij. Ze lag met het aangezicht voorover op de grond. Benen en onderlijf bloedden hevig en waren zwaar verminkt. Toen we haar echter voorzichtig omdraaiden zagen we pas het ergste. Aan haar rechterslaap gaapte een vreselijke wonde tot in de neus toe. Met het grootste gemak kon men er een flinke vuist in steken. De kleren boven haar middel kleefden, vermengd met bloed, vuil en puin, vast aan de bebloede borst. De kleren beneden haar middel waren niet meer te zien, waardoor het bijkans naakte lichaam er nog afschuwelijker uitzag.

Ze was absoluut zeker gedood op de slag van de bom. O.L.H. had haar aldus gespaard voor een pijnlijke verstikkingsdood.

Eerbiedig en voorzichtig legden we het overschot van het eens zo levenslustige meisje op een brancard van de L.B.D. De pastoor gaf haar de H. Olie, er werd een doek overgelegd en het lichaam werd toevertrouwd aan de bekwame en hulpvaardige handen van de luchtbeschermingsdienst die haar overbrachten naar de dichtstbijzijnde hulppost.

In roerende stilte en diepe bewogenheid werkten we weer door om de twee andere lichamen onder 't puin uit te halen. Don O'Hara, onze Engelse vriend kwam nu aan de beurt. Hij lag eveneens languit en voorovergeslagen op de grond. Gedeeltelijk lag op hem de grote Brabantse kachel. Hij volgende slachtoffer lag onder deze kachel. Met veel moeite konden we zonder de twee lichamen te kwetsen deze grote kachel verwijderen.

Toen we Don omdraaiden, was ook hier reeds een blik voldoende dat er geen hulp meer nodig was. Z'n gezicht was platgedrukt en het bloed begon opnieuw te stromen uit de weggeslagen stukken van dit eens zo goedige gelaat, met de altijd glimmende oogjes. Slechts een afzichtelijke klomp vlees en bloed bleef over.

Ook hem had de Heer van leven en dood, het zware offer van z'n leven gevraagd. Hij die slechts enkele dagen geleden nog vertelde dat hij nog geen oorlog had gezien, evenmin Duitsers, hij verliest nu hier op deze rustige plaats en ver van de fronten z'n jonge leven. Hoe had hij naar 't Kerstfeest uitgekeken, want dat zouden we samen gevierd hebben. Hij die geen katholiek was had zo vurig verlangd met ons naar de nachtmis te

gaan; waar de broeders de kerstgezangen zouden uitvoeren. Het heeft niet mogen zijn. O.L. Heer heeft hem zeker "Et in terra pax hominibus" laten horen, gezonden door miljoenen engelen. Tevens ging zijn wens, niet gescheiden te worden van Maaike, in vervulling.

De Engelse soldaten zorgden voor het vervoer van hun gevallen collega.

Nu was de beurt aan de laatste van deze drie, Maria, meer amicaal Maaike geheten.

Ze lag in tegenstelling met de andere twee, achterover, gedeeltelijk met de door het puin gebroken rug op de kachel. Haar kleren waren gedeeltelijk verschroeid en gedeeltelijk aan flarden gereten, waardoor het lichaam zoveel te beter de overvloedige wonden en kneuzingen toonde. Hoofd en aangezicht waren wonderwel, bijna ongeschonden. Na zalving met H. Olie werd ook deze dode door de L.B.D. weggedragen.

Nu vermisten we nog drie personen, n.l. de vader, Cor, de zoon en zijn verloofde Truus Blankers.

Na 'n langdurig onderhoud met twee Engelse officieren over de namen van de vermisten, begaven we ons naar de informatiepost inde buurt. Ik zie "we". Albert v.d. Ven was juist aangekomen, toen Maaike weggebracht was.

Hij vroeg onmiddellijk naar vader, moeder, Toos en Maaike. Ik wist niets beter te antwoorden dan dat allen naar het ziekenhuis waren vervoerd en dat ik niet verder over hun toestand kon oordelen. Dat drie ervan minstens dood waren durfde ik hem niet te zeggen.

Hetzelfde moest ik Nico wijs maken, die in de Vriesstraat verbleef, bij goede bekenden, om hem zo mogelijk deze nacht nog zo rustig mogelijk te laten slapen. De komende dagen zouden toch reeds te zwaar zijn, de dag van morgen was lang genoeg om eens goed uit te kunnen huilen!

Maar terzake. Bij de informatiepost kregen we dezelfde verwikkeling als bij de officieren. Het ging n.l. over drie getroffen gezinnen in de buurt waar overal de familienaam "v.d. Ven" in zat. De officieren en andere mannen van de informatieposten konden bij al de verwarring van de avond er helemaal niet wijs uit worden.

Toen hebben we de verschillende familierelaties nauwkeurig uiteengezet, waarop de dienst aan Albert het droevige verlies van z'n moeder en twee zusters meedeelde. Arme jongen! Er was bijna geen houden meer aan en ik wist niet wat te doen. Na een verkwikkende kop koffie gingen we samen maar weer de donkere natte nacht in.

Alvorens het opsporingswerk met onze soldaten voort te zetten brachten we geld, testament, linnengoed e.d. bij elkaar. Eveneens een stel foto's die nu een tiendubbele waardevermeerdering waren ondergaan. Dit was dan althans veilig voor hyena's van 't slagveld die onvermijdelijk wel zouden opdagen. Dat dit een gelukkig idee was geweest, bewees ons inderdaad de volgende dag, toen inderdaad geld en kleren waren gestolen tussen de puinhopen van de omgeving.

Van het ameublement was niets meer te redden. Dit was totaal ingedrukt, gebroken en versplinterd. Geen kast, tafel, stoel of bed was nog één cent waard, tenzij voor brandhout. Alles was finaal verpletterd. Ondertussen was het kwart voor twaalf geworden. We zouden naar de vakpost van de L.B.D. gaan in Woensel om van daaruit naar de vakpost in Strijp te bellen. Deze moesten dan bij Blankers gaan informeren waar Cor en Truus waren, want van deze twee hadden we nog niets gehoord en zo laat thuis komen gebeurde ook nooit. Vader Van de Ven rekenden we ook bij de slachtoffers, want deze was nimmer na 't vallen van de avond buitenshuis, en we hadden nog niets van of over hem vernomen.

Onze telefoon bracht duidelijker aanwijzing: "Cor en Truus om 5 uur hier weggegaan naar Woensel. Van vader niets gehoord, hij is niet hier geweest".

Met deze boodschap zouden we dan terugkeren. Maar eerst werd ons gevraagd of we misschien de doden in 't lijkenhuisje in de tuin van de zusters wilden bezien, omdat daar mensen bij lagen die nog niet waren geïdentificeerd.

Het was een droeve gang in 't holst van de gure Decembernacht. Met z'n tweeën en een man van de L.B.D. slopen we tussen de stille kloostermuren door, naar de diepe tuin waarin achteraan een donker lichaam, het lijkenhuisje, afstak tegen wat lichtere maar toch donkere lucht.

Een koude vochtige wint woei ons tegen en een zachte stiefregen met een grauwe mist hulde ons in een triestig kleed.

Kalm en behoedzaam a.h.w., om de rust der doden niet te storen, schreden we voort in diepe stilte. Akelig knarsten onder onze voeten 't grint van het pad.

Op een meter of dertig van 't huisje bleef onze begeleider staan en vroeg aan Albert of hij hem nu verder wilde volgen. Hij voelde er niet veel voor en daar ik inzag dat al de griezeligheden die er te zien zouden zijn, hem boven z'n zenuwen zouden gaan, zei ik: "Blijf maar even hier, ik zal wel even meegaan". Ik had die avond al genoeg gezien en griezelde niet meer van verminkte lijken.

Toch knarste de sleutel akelig en ging de deur akelig piepend open. Het licht ging aan en ik stond voor vijf dode, verminkte mensen.
Toos en Maaike lagen er ook bij, al moest ik even goed naar 't bevuilde, bebloede en 't bij Toos verminkte gelaat zien. Een klein kindje van 4 à 5 jaar lag daar met de armpjes naast 't gedeeltelijk verbrande lichaam, juist alsof het rustig sliep.
De twee anderen waren zo niet te herkennen, maar deze konden misschien zijn, die wij zochten. Bij nader onderzoek bleek het ene lichaam dat van een meisje van 24 à 25 jaar te zijn. Het gelaat was vreselijk verminkt, ogen, oren en neus waren niet meer te bekennen. Het geheel leek meer op een met bloed en vuil bemorste spons. Het verwarde haar was een klomp bloed. Maar het was Truus niet, want de kleren kwamen me onbekend voor.
Het andere slachtoffer kon men aan 't gezicht helemaal niet herkennen, want alleen een stukje kin was van het hoofd overgebleven. Hersenkas en schedel hingen er langs. Man of vrouw was zo niet uit te maken, en we moesten de gespen van het over heen geslagen zeil losmaken om de kleren te zien. Ook een meisje, maar weer Truus niet. Waar zouden vader en Truus zijn?
Ook uit elkaar gereten als deze mensen. Of misschien door de luchtdruk opgenomen en tientallen meters verder tegen de muur verpletterd, zoals bij een der slachtoffers het geval was geweest! Of lagen ze misschien nog ergens te snakken naar onze hulp.
Totaal verslagen door de gruwzaamheden van deze vreselijke avond bleef ik versuft voor de ontzielde lichamen van Toos en Maaike staan.
Ik kon en wilde niet zo plotseling van hen scheiden, maar m'n begeleider scheen geen tijd te hebben, want hij liep onrustig heen en weer.
Dan stortte ik een schietgebed voor de zielerust van de overledenen, bracht een laatste vriendschapsgroet en verliet stil deze dodenkamer. Weer knerste de sleutel en opnieuw kraakte de deur. We stonden weer in de donkere stilte van de gure nacht.
Toen ik Albert had ingelicht dat er geen bekenden bij waren, begaven we ons samen zwijgend door de stille natte straten naar de plaats des onheils.
Onze Geallieerden werkten nog als paarden om mensen onder 't puin te zoeken. We gingen opnieuw naar de Engelse autoriteiten om verslag van m'n bevindingen uit te brengen. 'n Zenuwkalmerend middel bleek de hele avond een Engelse sigaret.

1201. *Mej. H. Gielen kwam niet meer thuis.*

Ondertussen was het half een geworden. Opnieuw ging het naar de informatiepost in de Kruisstraat. Ze waren er nog even onwetend als vroeg in de nacht.
Geestelijk en lichamelijk afgemat slenterden we terug naar wat het eens zo gezellig stekje was.
Eindelijk besloten we verder maar het daglicht af te wachten en alles over te laten aan Gods H. Wil. Misschien waren ze door anderen reeds gevonden, die reeds lang weer ergens anders werkten. Met Cor was dat 't geval, zoals daags daarna bleek. We wierpen nog 'n mismoedige blik op de troosteloze en waanzinnige vernieling, aangericht door 't onding en begaven ons rillend en klappertandend naar huis. Hoewel ik bijna niet meer op m'n benen kon blijven staan, had ik toch weinig zin om naar bed te gaan, te slapen, nu onze bekenden hun eerste zoete slaap des doods sluimerden. Daarom maakten we nog een praatje met de wacht van de grenswacht in ons huis, en deelden hem mede van overvolheid van ons opgepropt gemoed. Toen het één uur sloeg meenden

1202. Mej. C. Schampers bevond zich waarschijnlijk met Mej. H. Gielen precies op de plek waar de V-1 viel. Ze werden beiden nooit meer teruggevonden.

we toch beiden wat nachtrust te moeten nemen. Het was voor mij niet onnodig, want enkele minuten later was al het leed, verdriet en emotionele van de lugubere avond in 'n diepe en geruste slaap verzonken.

Om 6 uur reeds was ik weer wakker. Onmiddellijk kwam heel de misère weer naar boven. Ik trachtte nog wat te rusten, maar kon geen oog meer dicht krijgen. De afgelopen avond en nacht met al z'n gruwelheden trok weer als een film aan m'n geest voorbij. Ik zag duidelijk weer al die mensen onder 't puin, badend in hun bloed. Nu pas bij de nuchterheid van de vroege morgen drong de dramatiek van het gebeurde volledig door. Deze mensen zou ik nooit weerzien in dit aardse tranendal. Ik dacht aan hun genegenheid, goedheid en liefde. De hulpvaardigheid die ik van hen gedurende onze ballingschap had ondervonden. Hoe menig maal in de barre koude winter van 1943-1944 zaten we gezellig rond de grote, trouwe en gemoedelijke (Brabantse) kachel. Met hoeveel genoegen hielden we elkaar op de hoogte van 't oorlogsnieuws. Ik dacht aan moeder van de Ven. Deze goede en stille vrouw met haar gulle lach. Een moeder, niet alleen voor haar eigen kinderen, maar voor iedere noodlijdende die aan haar schamele woning kwam. Immer bezorgd voor altijd en iedereen was haar nooit iets te veel. Haar opgewekte aantrekkelijke blijmoedigheid, haar eenvoud en diepe godsdienstzin stichtten eenieder die haar kende. Altijd was ze werkzaam en drukke bezorgdheid met aantrekkelijke eenvoud omgaf iedereen die met haar in contact kwam. Ze was niet meer en toch kon ik het nog niet geloven. Zo plotseling en zo onverwacht, dat kon niet. Dan dacht ik aan haar trouwe echtgenoot. Z'n vrolijke opgeruimde en humoristische aard, trok iedereen aan en mensen die hem van nabij kenden voelden zich onweerstaanbaar tot hem getrokken. Hij was een arbeidzaam man met een voorbeeldige plichtsbetrachting, rechtvaardig en godvrezend. Wat had hij de laatste jaren niet afgesjouwd om de zo nodige levensmiddelen voor het door ziekte en rampen getroffen huisgezin. Hoe bleef hij niet alleen op z'n post, als 'n kapitein op 'n schip, bij het bombardement van Eindhoven daags na de bevrijdingsdag. Hij wilde z'n huis niet alleen laten. Hij was een godsdienstig man met een groot geloof en de gedachtenis der goeden waardig. Hij beminde z'n vrouw, omgaf haar in de vele ziekten met liefde en had een grenzeloze zorg voor zijn kinderen. Hij was de vreugde in z'n gezin.
Met geduld en zonder klagen heeft hij veel ongemakken geleden. Slechts een jaar geleden nog vroeg God het leven van z'n jongste en teerbeminde dochter, die na een zwaar en geduldig gedragen lijden 10 december stierf. De dood van z'n oudste zoon in november, dus een maand terug, die sinds Mei 1940 in het militair hospitaal in Utrecht lag, heeft hij gelukkig niet vernomen. Het front lag nog aan de grote rivieren en iedere verbinding tussen noord en zuid was verbroken. Hoe zal hij opgekeken hebben toen hij in de hemel niet alleen z'n jongste dochter mocht weerzien, maar ook zijn oudste zoon.
Verder dacht ik weer aan Toos en Maaike.
Jonge vrolijke en opgewekte meisjes van respectievelijk 24 en 18 jaar. Gesneden uit 't zelfde hout als hun goede ouders. Goed en minzaam en daarom aantrekkelijk voor jong en oud. Hoe

plotseling waren ze heengegaan uit ons midden, zij die nog zo vol van leven zaten, die zo aan het leven hechten. Maaike was pas slechts enkele maanden volledig hersteld van een ziekte die een jaar lang duurde. Een heel jaar had ze het bed moeten houden en alle mogelijke dingen moeten ontzeggen, die andere meisjes van haar leeftijd konden en mochten genieten.
Nog vele jaren hadden ze ongetwijfeld O.L.H. gevraagd, maar deze vroeg hen in de kracht van hun mooie jonge leven het offer ervan.
In dit verband trof me bijzonder een zin uit een brief van Don, die Maaike me enkele dagen geleden, toen ze een weinig ongesteld te bed lag, liet lezen. "You are young and you have your life ahead". (Jij bent jong en je hebt je leven nog voor je). Hoe vlug was deze regel ongedaan gemaakt, niet alleen voor de geadresseerde maar tezelfdertijd voor de schrijver van deze minnebrief.
Vol van deze en andere gedachten stond ik om 9 uur op.
Tot mijn verrassing bemerkte ik dat mijn studeerkamer ook een zware slag gekregen had. Van de 60 ruitjes stonden er misschien nog 10 in. Glas, zand en kapotte bloempotten, met kapotgerukte gordijnen lagen op de grond verspreid tussen boeken en allerlei private eigendom.
Maar dit was minder, dit was te verstellen en te maken, maar daarbuiten lagen 16 dode mensen, waar mensen niets aan doen zouden kunnen, dan veel en bitter wenen.
Na een lichte morgenverversing stond ik weer in de Kruisstraat. Men vertelde me al gauw dat Cor gisteravond zwaargewond in de tuin was gevonden. Hij was vervoerd naar 't "General Hospital" ofwel Eikenburg. Ik belde onmiddellijk op en kreeg te horen dat hij nog leefde en er nog redelijk veel hoop was dat hij er door zou komen.
Daar 't Zondag was en ik nog steeds geen H. Mis had gehoord, stapte ik naar de Hoogmis, die om 10.30 aanving. Nog nooit is me een kerkelijke dienst zo lang gevallen als deze.
Na de H. Mis, toen ik buiten kwam, kwam Nico op me toe en vertelde schreiend dat vader en Truus juist dood waren gevonden. Vader was verschrikkelijk verminkt. 't Hoofd was totaal van 't lichaam gescheiden en een voet met een stuk van 't been was eveneens verdwenen. Daags daarna bij de opruimingswerkzaamheden kwam de voet onder 't puin te voorschijn. De rest van 't lichaam was van boven tot onder één wonde, om er maar geen vrij griezelige vergelijking van te maken.
Truus moest eveneens op slag gedood zijn. Het gezicht was gaaf en eveneens het bovenlichaam, maar 't onderlijf was totaal vernield, waarschijnlijk door neervallende balken en puin.
Ook van dit goede en zachte meisje dood immers mag voor kwaad gehouden worden, aan welke een goed leven vooraf ging.

Moge de hemelen zich dan openen en de engelen hen tegemoet snellen om hen binnen te leiden in het rijk van geluk en vreugde.
Vaart wel allen tot weerziens in Gods schone hemel.

Requiscant in pace

Door: Hr. L. Kanters

In december 1982 ontvangen foto's van twee vrouwen die spoorloos verdwenen op 16 december 1944

Operatie "Bodenplatte" 1-1-1945

De algemene militaire situatie op 1 januari 1945 was zodanig dat het front zich vanaf het Hollands Diep tot Roermond langs de Maas had gestabiliseerd. Alleen ten noorden van Den Bosch tot oostelijk van Nijmegen werd het front gevormd door de Waal met bruggenhoofd over de Waal bij Nijmegen, het einde van de corridor die tot Arnhem had moeten reiken. Walcheren en Zuid-Beveland waren bevrijd, de toegang tot de havenstad Antwerpen via de Schelde was open. In het Zuiden liep het front vanaf Roermond langs de Duitse grens naar Aken en daarna dwars door de Ardennen alwaar de slag om Bastonje zijn hoogtepunt had bereikt. De Duitse opmars was tot staan gebracht en de Amerikaanse legers waren met een tegenaanval begonnen. Het was echt winterweer, het vroor dat het kraakte, de Maas was sterk gezwollen en het waterpeil was niet meer te regelen. Stuwen en bruggen waren vernield en vormden grote obstakels in de woeste stroom. De weersituatie was sterk verbeterd. De geallieerde luchtmacht was volop in actie gekomen en legde overdag het Duitse verkeer volledig lam. Daarom dat de Luftwaffe een poging wilde wagen om in één klap het in de lucht te herwinnen. Dit was de aanzet tot "Operation Bodenplatte" op 1 januari 1945. De gehele operatie werd met 900 vliegtuigen uitgevoerd en daarbij werden 18 vliegvelden aangevallen. Welschap was een van de aanvalsdoelen op de morgen van Nieuwjaarsdag.

De voorbereiding

Jagdgeschwader 3 (JG 3) "Udet" van de Luftwaffe onder commando van Oberst-Leutnant Bär werd aangewezen door de aanval op de Vliegbasis Eindhoven. Het Jagdgeschwader – vergelijkbaar met een wing – bestond uit 3 gruppen (squadrons). Gruppe 1 stond op het vliegveld Paderborn, Gruppe III op Lippspringe en Gruppe IV op Gütersloh. De eerste twee Gruppen vlogen met Messerschmitts BF 109E, terwijl Gruppe IV met Focke Wulf FW 190A-8 was uitgerust. In de late middaguren van 31 december vond er een briefing plaats warbij de Duitse commandanten voor het eerst werden ingelicht over de operatie van de volgende dag. Over deze aanval werd de grootst mogelijke geheimhouding in acht genomen. Deze geheimhouding ging zover dat zelfs de commandanten niet alle details van de operatie onder ogen kregen. Na de briefing werd een uitgangsverbod afgekondigd en het gebruik van alcohol verboden. Ondanks dat het oudejaarsavond was gingen de vliegers vroeg naar bed. De volgende morgen om 7 uur volgde weer een briefing waarbij iedereen de laatste instructies ontving en ook het aanvalsdoel werd bekendgesteld: de vliegbasis Eindhoven. Om half negen werd gestart, boven Lippstadt ontmoetten de drie Gruppen elkaar en formeerden zich tot één groot eskader. De 70 vliegtuigen zetten koers naar Nederland op een hoogte van 20 tot 50 meter. Omdat er volledige radiostilte werd in acht genomen loodste een JU-88 de vliegtuigen naar het doel. Om 9 uur passeerde men op ongeveer 25 km ten noorden van Venlo de grens, daarna ging de vlucht via een route noord van Helmond.

De aanval

Ook op Welschap was de dag vroeg begonnen. Twee formaties waren om 08.20 nog in de schemering gestart om weersverkenningen uit te voeren boven het Amerikaanse front in de Ardennen en in het gebied van Frith-Prum. De andere vliegtuigbemanningen wachtten in de crewrooms op terugkeer van de vliegtuigen. Ondertussen werden de vliegtuigen voor zoverre nog niet vlieggereed door de monteurs onder handen genomen en voorzien van bommen en raketten. Het leek een drukke vliegdag te worden. Het Duitse eskader had intussen de Sonde Heide bereikt en zwenkte nu in een wijde boog naar het zuiden af om Welschap vanaf het zuid-westen (over Oerle) aan te vallen. Een klein gedeelte van het eskader vloog door om Vliegbasis Gilze-Rijen te verrassen. Op dat moment waren de Duitse aanvallers nog steeds niet opgemerkt. Men nam voetstoots aan dat een zo grote formatie naderende vliegtuigen eigen toestellen moesten zijn. De aanval op Welschap was dan ook een complete verrassing. Om 9 uur 10 begon de aanval net op het moment dat 438 en 440 Squadron op het punt stond op te stijgen. Het eerste paar was al met de start bezig, het voorste vliegtuig werd door mitrailleur vuur getroffen en brak zijn start af. De vlieger klom nog uit de kist maar sneuvelde enkele minuten later door een maagschot. De andere Typhoon kwam

nog los maar werd vrijwel onmiddellijk neergeschoten. Een andere Typhoon vuurde zijn kanonnen af terwijl hij nog uittaxiede en wist daarbij een overscherende FW-190 te beschadigen maar werd spoedig daarna zelf in brand geschoten. Overal op het vliegveld speelden zich hachelijke tonelen af. Gealarmeerd door de eerste schoten rende iedereen naar buiten. Wat ze daar te zien kregen was ongeloofwaardig. Eerst scheerde een Focke Wulf laag over het veld en voor dat iemand maar iets had kunnen ondernemen brak de hel los. Tientallen vliegtuigen kwam net boven de toppen van de bomen rondom het vliegveld aanvliegen en voerden een haast ideale beschieting uit. Systematisch trokken ze op, doken en schoten met hun boordwapens. Daarbij zagen sommige vliegers zelfs kans om naar de RAF mannen te wuiven. Iedereen rende voor zijn leven en zocht dekking. Naast een van de verblijven lag een greppel die met een meter water was gevuld en bedekt met een 5 cm dikke laag ijs. Er zochten zoveel mensen dekking dat het ijs brak en een aantal mensen kopje onder gingen. Gelukkig liep dat nog goed af. Anderen verlieten in record tijd hun voertuigen en zochten dekking achter de wielen, tot dat de voertuigen in brand vlogen. Een andere man verliet haastig een van de nieuw gebouwde toiletten maar alvorens hij de deur kon dichtgooien was de hele toilettenrij plots verdwenen.

Bewapeningsmonteur Shephard was druk aan het werk aan een van zijn vliegtuigen toen hij door het geweld werd opgeschrikt.

Onbeschermd als hij was gooide hij zich plat op de grond en probeerde tevergeefs met zijn handen een gat te graven in de bevroren grond. De aanvallers schoten de vliegtuigen in brand en Shephard voelde de hitte van de daaropvolgende explosie. Overal op het veld ontploften opslagplaatsen van bommen, munitie en brandstof en er stegen geweldige rookwolken omhoog. Shephard bezag dit hele spektakel met groeiende verwondering en bemerkte toen door een vlijmende pijn dat hij gewond was. Hij probeerde de bloeding te stelpen en wachtte hulp af. Hij werd later overgebracht naar een hospitaal in Brussel dat hij enige maanden later weer voor verder herstel kon verlaten. Tijdens de aanval probeerden nog verschillende Typhoons te starten maar direct na de start werden nogmaals twee vliegtuigen neergeschoten. Oberst-Leutnant Bär behaalde daarbij zijn 204e luchtoverwinning (20 squadrons vliegtuigen!). De luchtafweer begon na de eerste aanvalsgolf behoorlijk effectief te worden daarbij gesteund door terugkerende vliegtuigen van 414 en 439 Sq. Nadat men reeds in de buurt van Roermond een Focke Wulf naar beneden had gehaald ploften ze boven Welschap op de laatste 20 Duitse vliegtuigen. De Spitfires schoten daarbij twee BF-109's neer en beschadigde een FW-190. Om half tien vlogen de laatste vliegtuigen naar het oosten terug. Voor hen breekt een lange en gevaarlijke terugtocht aan. In de buurt van Helmond verliest de Luftwaffe weer drie vliegtuigen door luchtafweer. Ten westen van Helmond ontspon zich weer een luchtgevecht met terugkerende Typhoons van 439 Squadron. Vier FW-190's werden daarbij neergeschoten en gaat een eigen Typhoon verloren. Door de hevige luchtgevechten, afweervuur en brandstof gebrek is het hele Geschwader uit elkaar geslagen. Individueel maakten de overblijvende vliegtuigen de terugweg naar hun thuisbasis. In zijn totaal gezien was de aanval op Welschap een van de succesrijkste van de "Operation Bodenplatte". Welschap moest tijdelijk voor het vliegverkeer worden gesloten en de terugkerende vliegtuigen werden doorverwezen naar Volkel. Ruim een uur lang ontploften er nog bommen en stegen er grote rookwolken op. Een spannend moment ontstond toen een enorme formatie van enkele honderden Amerikaanse bommenwerpers over het veld vlogen. In de war gebracht door de vele branden en de rookontwikkeling opende de "leider" van de formatie reeds zijn bomdeuren in de veronderstelling dat hij zijn doelgebied al had bereikt. Door middel van lichtsignalen kon men gelukkig verder onheil voorkomen. De hele aanval had 23 minuten geduurd, "23 minuten die een ieder verlamde", aldus het dagboek.

Verliezen

De ravage was enorm. De vier bij de 124 Wing ingedeelde squadrons beschikten nog over de volgende vliegtuigen: 13 Sq. nog elf, 181 Sq. nog acht, 247 Sq. vijf terwijl 182 Sq. geen enkel vliegtuig meer over had. Als men bedenkt dat de gemiddelde sterkte 12 vliegtuigen was betekend dit een aderlating van 24 vliegtuigen. De situatie bij 143 Wing was niet veel beter, het 440 en 438 Sq. telden elk nog maar twee Typhoons, 439 en 168 Sq. waren de dans ontsprongen en verloren elk een. Een verlies van 22 vliegtuigen. Relatief kwam 39 Wing nog het beste uit de bus, het 400 Sq. verloor 5 vliegtuigen en 430 en 414 elk vier. In totaal lagen er zo 55 à 60 uitgebrande vliegtuigen op het slagveld, de beschadigde vliegtuigen niet meegerekend. Ook werd een Amerikaanse B-17

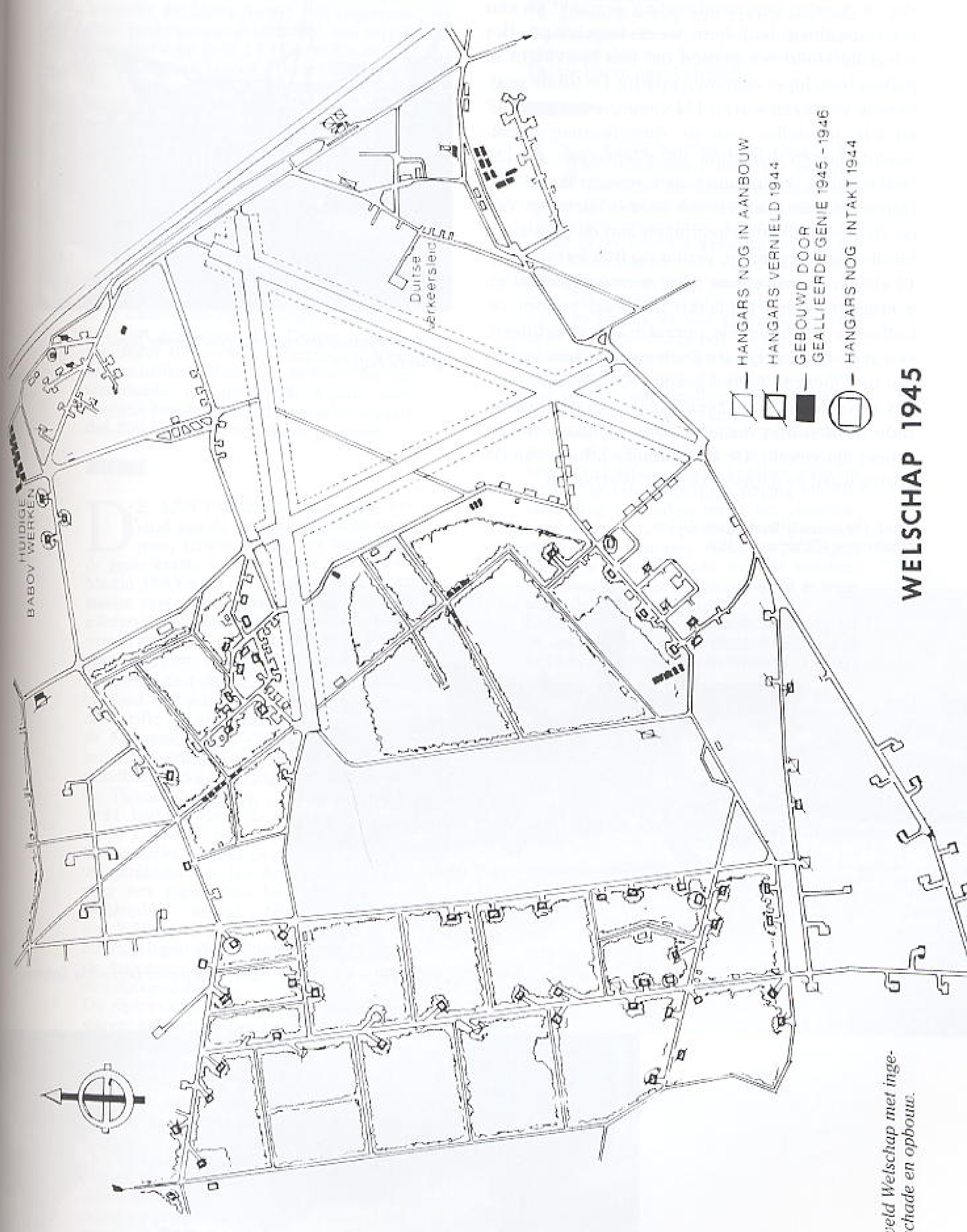

1213. Vliegveld Welschap met ingetekend de schade en opbouw.

bommenwerper vernield. Dit toestel had enige dagen geleden een noodlanding gemaakt en een reparatieploeg had hem weer opgeknapt. Het vliegtuig stond net gereed om een testvlucht te maken toen hij in vlammen opging. De totale geallieerde verliezen waren 144 vliegtuigen van 2TAF en 346 toestellen van de Amerikaanse Luchtmacht. Samen dus bijna 500 vliegtuigen, de 134 beschadigde vliegtuigen niet meegerekend. De Duitse verliezen waren ook behoorlijk hoog. Van de 70 deelnemende vliegtuigen aan de aanval op Eindhoven keerden er 18 niet op hun basis terug, 10 vliegers sneuvelden, twee werden gewond en 8 krijgsgevangen gemaakt. In totaal verloor de Luftwaffe bij de gehele operatie 255 vliegtuigen, een zeer hoge prijs. De Duitsers zijn hun verliezen niet meer te boven gekomen, vooral het verlies aan piloten woog zeer zwaar. Aan geallieerde zijde werden alle verliezen binnen enkele weken geheel aangevuld. De uiteindelijke afloop van de oorlog werd er nauwelijks door vertraagd.

Bron: Personeelsblad "Were Di", Eindhoven Welschap, 1982.

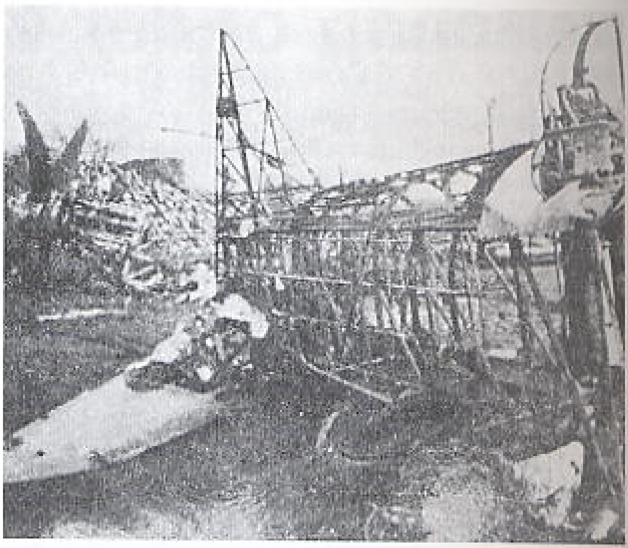

1204. Het geraamte van een geallieerde jager op Welschap.

1205. Een totaal vernielde Spitfire.

1206. Dit was de aanblik van Welschap na de Duitse aanval.

Het werd de allerlaatste slag die de Luftwaffe de geallieerden zou toebrengen. Letterlijk elk Duits toestel was opgetrommeld voor operatie *Bodenplatte*, een verrassingsaanval op liefst 17 vliegvelden in Brabant, België en Noord-Frankrijk.
De Duitse piloten hadden het over een plezierviuchtje: de zich veilig voelende geallieerden hadden weinig tot geen luchtafweergeschut klaarstaan, maar wel stonden de geallieerde kisten keurig open en bloot in lange rijen geparkeerd. Kaas uit het vuistje.

Het succes was dusdanig dat de Engelsen nooit officiële cijfers hebben bekend gemaakt. Ergens is een aantal van 144 vernielde vliegtuigen te vinden. Maar alleen al in Eindhoven zijn meer dan 110 kisten aan gort geschoten. De Duitse schattingen, zeker 400 vernielde vliegtuigen, lijken aannemelijker. Maar ook de kreet van het commando („Hitler heeft zojuist onze executie bevolen") werd bewaarheid: meer dan 200 Duitse piloten lieten het leven.

DE LUFTWAFFE telde aan het eind van de oorlog nauwelijks meer mee, terwijl ze aan het begin juist de grote kracht van de Duitse macht was. Medio 1943 nam die macht snel af, toen steeds meer Amerikaanse vliegtuigen en piloten de geallieerde luchtmacht kwamen versterken; juist op een punt dat de Duitse manschappen flink waren uitgedund en het merendeel uit jonge, onervaren piloten bestond. Zij waren geen partij voor de in de Pacific geharde Yanks, net zo min als de Messerschmidts – eerst nog superieur aan de Spitfire – kans hadden tegen de wendbare P-51 Mustang en de bloedsnelle Thunderbolt-jager. Tegen december 1944 hadden deze de ooit 3000 kisten sterke Luftwaffe meer dan gehalveerd.
Desondanks besloot het Duitse opperbevel, temidden van het Ardennen-offensief, voor een gigantische lucht-operatie: een gelijktijdige aanval, Nieuwjaarsochtend om 9.20 uur, op álle (zeventien) in de buurt gelegen vliegvelden door alle niet bij de Ardennen betrokken vliegtuigen: meer dan duizend in getal.
De operatie leek simpel. De vliegtuigen waren nauwelijks beschermd en stonden hapklaar opgesteld. Verrassing was cruciaal, niet alleen zou de geweldige air-support gebroken zijn, maar ook kon de Duitse moraal weer opgekrikt worden en zou die van de geallieerden juist een domper krijgen.
Die verrassing zorgde wel voor een probleem. De Duitsers moesten onder de geallieerde radar doorvliegen, maar het was onmogelijk om een vloot van duizend kisten op hooguit 90 meter boven de grond te laten denderen.
De oplossing was simpel: de Duitse kisten vlogen stiekem achter de Engelse bommenwerpers aan, die na de gebruikelijke nachtaanval terugkeerden naar Engeland. Zo 'slopen' duizend Duitsers de Nederlandse grens over. Boven Utrecht zouden ze omlaag duiken en van daaruit naar het zuiden afzakken.
De geheimhouding had echter een prijs. Bij Doetinchem schoot een batterij Duits afweergeschut wat Engelse, maar ook 100 Duitse kisten naar beneden.

DE REST van het plan slaagde beter. Eindhoven werd het zwaarste getroffen. Berichten meldden 'een apocalyps'. Op het deck stonden ruim 300 vliegtuigen geparkeerd, keurig in rij, als *sitting ducks* voor de aanstormende Duitsers. Meer dan de helft van de kisten was bewapend en geladen met scherpe bommen. Elke treffer op zo'n vliegtuig vernielde onmiddellijk de vier kisten die er omheen stonden. Maar ook de munitie- en brandstofdepots werden vol geraakt, evenals de truck-garages, de personeelsverblijven en het commandocentrum. Wrakken smolten door de hitte van het vuur.
Overlevende korporaal Cliff Tansley herinnert zich hoe hij met zijn nagels probeerde het asfalt open te krabben waar hij op lag, in een wanhopige poging om bescherming te vinden tegen het rondvliegend schroot. „Wegrennen had geen zin, want in de continue reeks ontploffingen kon je je geen seconde staande houden. Elke keer als je je oprichtte, werd je weer tegen de grond gesmeten."
Een angstig moment volgde toen net na de aanval een enorme vloot Amerikaanse B-17-bommenwerpers overkwam. De leider dacht door de rook al boven zijn Duitse doel te zijn en opende de bommenluiken. Alarmgeschreeuw door de radio voorkwam een fatale fout.

Bron: Eindhovens Dagblad
Door: Max Steenberghe

Geliefde speelobjecten

Hr. J. Pax, Lijsterbesstraat 5, 1945; 12 jaar

Op Nieuwjaarsdag 1944-1945 deden de Duitsers volkomen onverwacht een aanval op het vliegveld. Iedereen was er door verrast en we vluchtten allemaal het huis uit en de schuilkelder in. Na het bombardement van 1942 werden er overal schuilkelders gebouwd. Velen, waaronder ook wij, moesten een stuk van de tuin afgeven. Daar werd dan een schuilkelder gebouwd van steen en afgedekt met zand. In vele gevallen werden die schuilkelders maar zelden gebruikt, zodat ze na verloop van tijd helemaal begroeid waren met onkruid en vaak binnen vol met uitwerpselen en ander afval lagen. Voor ons als jeugd waren het geliefde speelobjecten. Voor ons waren het forten en wij "vochten" dan tegen andere buurten om hun fort te veroveren. Als "munitie" gebruikten we de lege conservenblikjes van de Engelse soldaten. In deze rotzooi moesten we dan zomaar ineens bescherming zoeken. Ik stond heel stoer met een Engelse helm op (heb ik nog!). Na ± 1/2 uur was alles weer normaal. Iedereen besefte echter dat de oorlog nog niet voorbij was.

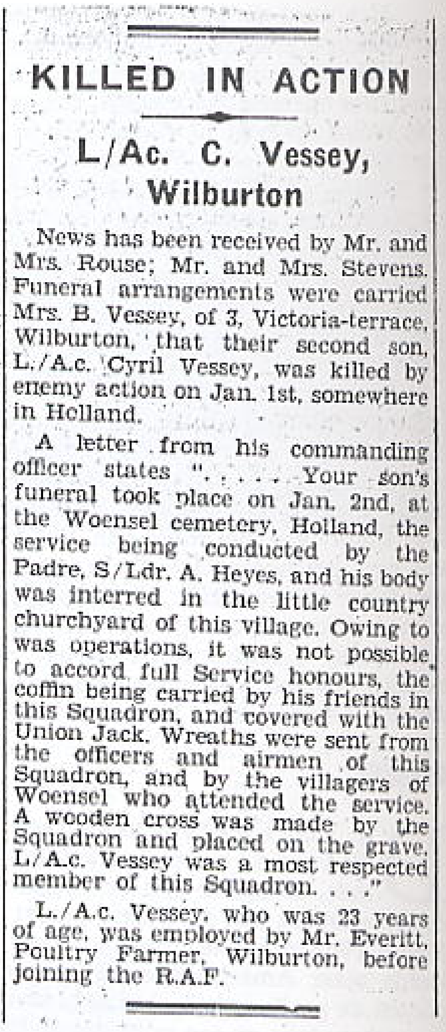

KILLED IN ACTION

L/Ac. C. Vessey, Wilburton

News has been received by Mr. and Mrs. Rouse; Mr. and Mrs. Stevens. Funeral arrangements were carried Mrs. B. Vessey, of 3, Victoria-terrace, Wilburton, that their second son, L./A.c. Cyril Vessey, was killed by enemy action on Jan. 1st, somewhere in Holland.

A letter from his commanding officer states ". . . . . Your son's funeral took place on Jan. 2nd, at the Woensel cemetery, Holland, the service being conducted by the Padre, S/Ldr. A. Heyes, and his body was interred in the little country churchyard of this village. Owing to was operations, it was not possible to accord full Service honours, the coffin being carried by his friends in this Squadron, and covered with the Union Jack. Wreaths were sent from the officers and airmen of this Squadron, and by the villagers of Woensel who attended the service. A wooden cross was made by the Squadron and placed on the grave. L/A.c. Vessey was a most respected member of this Squadron. . . ."

L./A.c. Vessey, who was 23 years of age, was employed by Mr. Everitt, Poultry Farmer, Wilburton, before joining the R.A.F.

1217. Het bericht van C. Vessey zijn dood in de locale krant in G.B.

1206. L/AC C. Vessey, 1529632, grondpersoneel verloor het leven bij de Duitse aanval. Vak K.K., nr. 249 Oude Toren, Eindhoven.

1207. L/AC William Crooks, 1715907, R.A.F. (Volunteer Reserve), 2017 Squadron. Vak K.K., nr. 248 Oude Toren, Eindhoven. Hij liet het bovenstaande adres achter.

Een vondst in 1945 en de gevolgen in 2000.

Een herinnering aan de tweede wereldoorlog

Ik heb altijd interesse gehad in de luchtvaart en gezien mijn leeftijd, ik maakte de 2e wereldoorlog mee als een jongetje van 6 tot 11 jaar, was deze oorlog een aaneenschakeling van spannende ervaringen. Ik woonde al die tijd in de Bredalaan, niet al te ver van de Vliegbasis Welschap en de bombardementen deden het ouderlijk huis fors schudden. Ik ben nu 69 en, merkwaardig genoeg, komen er de laatste tijd steeds meer herinneringen boven. Hoe wij uit angst voor een 2e bombardement door de Duitsers rond 20 September bij een boer in Zeelst gingen slapen. Daar vlogen toen `s nachts de granaten, die de Duitsers, vanuit een ingegraven tank op de oprukkende Engelsen afschoten, over onze schuilplaats Dus zochten wij de volgende dag maar weer ons eigen bed op.In de daarop volgende winter kwam mijn vader in het ziekenhuis terecht en ik moest met mijn jongere zusje, bomen hakken in de Philipsbossen, die elke dag een eindje verder van ons huis begonnen.Dat brandhout werd ons bij gelegenheid afgenomen door na de bevrijding opgestane partisanen in dienst van het Grootkapitaal.

Maar nu gaat het om iets anders. In September 1944 had ik ook de eerste aanval door Typhoon jachtbommenwerpers meegemaakt.in een fraaie duikvlucht gingen zij op hun doel, afweergeschut achter de Lievendaal, af en het angstaanjagende gebrul van de rookspuwende raketten, in combinatie met het gehuil van de Sabre-motoren, heeft zich voorgoed in mijn geheugen gegrift.We hadden al van alles meegemaakt, maar raketten, dat was iets geheel nieuws. Toen enige dagen na 18 September de RAF de basis had overgenomen en daar dielzelfde Typhoons bebruikte, gingen wij, er was toch geen school, zo dicht mogelijk naar de taxibaan langs het kanaal en zagen hoe de vliegtuigen op missie gingen en vaak zwaar beschadigd weer thuis kwamen.

De RAF had wel eens iets weg te gooien, dat kwam meestal terecht op de plaats, waar nu de Spotters hun vermaak zoeken Wij vonden daar van alles, benzinetanks, waar we bootjes van maakten om mee op het Beatrix-kanaal te varen en de hemel mag weten, wat nog meer. Op een dag vond ik een reddingsvest waarop de naam van de piloot, R.Edward Gardiner.Het ding was nog op te blazen en we hebben er nog jaren plezier van gehad, tot het uiteindelijk verdween. Ik heb me vaak afgevraagd, wat er toch van die man geworden was, tot ik van mijn jongste zoon een boekje kreeg getiteld"We flew the rocket-firing Typhoon" waarin bijdragen van Typhoon piloten, die de oorlog overleefd hadden en ja hoor, een van hen was R.E.Gardiner, die vertelde hoe hij op 14 October 1944 met 3´collega's de St-PetrusBanden kerk in Venray had vernield en daar later in zijn artsenpractijk door een ex-Venrayse op werd aangesproken.Via de Koninklijke Luchtmacht, de uitgever, kwam ik achter zijn adres en schreef hem van mijn vondst in 1945. Ik kreeg een brief van 5 kantjes terug, waarin hij mij onder anderen verzocht na te gaan, of er nog leden van de famile Smolders leefde, waar hij in 1944 geregeld op bezoek kwam; ze woonden in een dorp bij Eindhoven. Aangezien ik wist,dat hij in Zeelst gelegerd was geweest, gokte ik op Veldhoven en vond er inderdaad een paar terug. Rond de oorlog had de familie een timmerfabriek aan de Provinciale Weg in Meerveldhoven en daar hun deur altijd open stond, kwamen de Engelsen er graag op bezoek. We regelden een bijeenkomst en hierbij verscheen ook Mevr. Mary Bechtold-Smolders,die een jarenlang gekoesterd plakboek hed meegebracht, waarin Bob Gardiner diverse ontboezemingen had geschreven. Het was een aangrijpende bijeenkomst, waarin tot in detail herinneringen naar boven kwamen. Zo was de familie Smolders hem zeer dankbaar, dat door zijn toedoen Moeder Smolders van een zgn"open been"werd genezen. Hij had namelijk medicijnen gestudeerd en kon de RAF-arts bewegen een penicilline kuur toe te passen.

Het verhaal gaat nog verder; het Eindhoven`s Dagblad, waarin ik in eerste instantie een oproep had willen plaatsen, was geinteresseerd en vroeg om een interview. Dat vond inderdaad plaats en speurder en indirect gevondene werden zowaar op de foto gezet.

Momenteel probeer ik contact te krijgen met personen in Venray, die mij iets meer kunnen vertellen over de gebeurtenissen in !944.

Uit het logboek L.B.D.

Oudejaarsnacht 1944-1945

22.45. Afweer op 26°

23.35 Explosie in Oostelijke richting Venlo. Ook zijn er vliegtuigen in de lucht.

24.00 Nog steeds afweer in Oosten

00.05 Gelukwensen ontvangen van personeel. Vakpost Eindhoven-Strijp, Brandweerkazerne Gasfabriek enz.

00.30 Lichtkogel in Noorden

00.34 Lichtspoormunitie richting station

00.35 Wederom een lichtkogel in het Noorden

00.50 Lichtflitsen 25°/26°

01.15 Lichtflitsen tussen 60° en 5°

01.16 Vliegtuig vliegt laag over de stad, onbekend type richting Z.O. Lichtspoormunitie 25°

01.38 Uit zuid komt vliegtuig laag over de stad er wordt op geschoten.

04.15 Vermoedelijk vliegtuigbom richting Z.O. naar W.

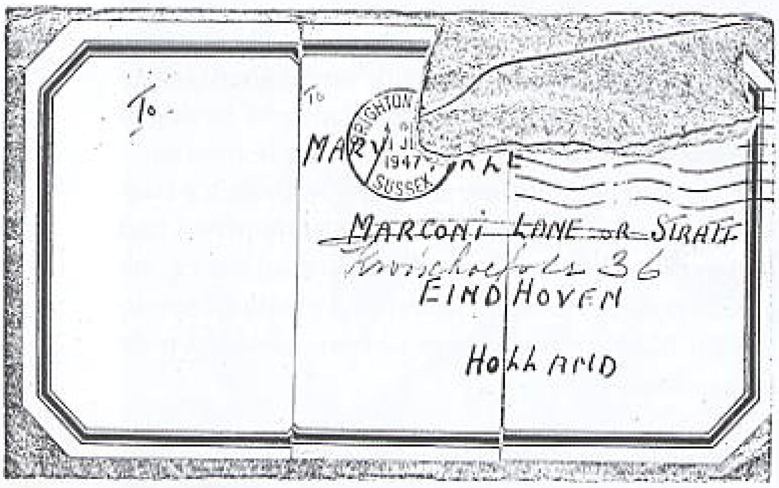

1208. Een Britse militair die bij de Fam. Van Aarle was ingekwartierd stuurde in 1947 deze brief naar Marie van Aarle in de Marconilaan.

Morgendienst 1 Jan. 1945

06.15 Vliegende bom over de stad van N.W. naar Z.O. Mitrailleurvuur op Welschap.

06.22 Zware dreunen in N.W. richting

06.35 V-1 van N. naar Z.W. richting Reusel

06.38 G.D. met 2 man en wagen naar Blaarthemseweg. Verkeersongeval. Patiënt zal vermoedelijk worden vervoerd.

06.45 Luchtgevecht richting Vliegveld-Oerle

07.00 Lichtspoormunitie richting Oirschot.

07.03 Zware explosie in N.W. richting

08.07 G.D. terug op V.P. Gestel, patiënt van Meurs Blaarthemseweg is vervoerd van Zusterhuis seringenstraat, pols gebroken en heupfractuur.

09.22 Er wordt zwaar geschoten richting Geldrop-Mierlo

09.23 Duitse vliegtuigen laag over de stad richting Tongelre

09.24 Melding V.P. Strijp (Duitser richting vliegveld)

09.25 Er worden bommen gegooid richting vliegveld

09.40 Grote rookwolken richting vliegveld (opgave Woensel)

09.41 Vliegtuig omlaag geschoten, parachutisten uitgesprongen (opgave Gasfabriek).

09.48 V.P. Gestel opdracht gegeven onderzoek in te stellen waar het vliegtuig neergekomen is (Vermoedleijk tussen Gestel en Strijp).

10.15 P.C. Woensel melding van Newtonplein 22 een vrouw in linkerbeen geschoten.

10.21 Explosie richting vliegveld.

10.22 Hr. Schouwstra van Philips meldt: Achter station, tenminste in die richting, vliegtuig omlaag gekomen.

10.25 Op Elburglaan (voetbalveld Eindhovense Boys) ligt vliegtuig met dode piloot (opgave Gestel). Duits vliegtuig (einde Apeldoornstraat).

10.30 Afweer in Oostelijke richting. G.D. van Strijp uitgerukt naar Schootsestraat (aanrijding, 10.45 terug).

10.40 Branddienst van Strijp uitgerukt naar vliegveld.

10.52 Opgekomen L.B.D. leden kunnen inrukken. Patiënte Newtonlaan 22 is Mej. Roeks v.d. Elsen geb. 19-1-1903 in Uden.

11.12 Opgave V.P. Woensel (wordt vervoerd naar Binnengasthuis) Er zijn volgens de .... 4 vliegtuigen neergestort.

13.01 Geschutvuur in Oostelijke richting

13.05 G.D. en V.P. Woensel terug op V.P. Mej. Roeks werd naar huis gebracht van Binnengasthuis.

Middagdienst 1 Jan. 1945

18.43 Richting vliegveld lichtflitsen

19.08 Op 5° grote lichtgloed en enige kleinere

19.15 Op 5° een lichtkogel dichterbij.

19.18 Zware explosie Oostelijke richting. Vermoedelijk V-1. Woensel en Strijp melden hetzelfde.

19.20 Op 15° in de stad signalen met oranje licht vanaf de grond.

19.27 Lichtflitsen in het Zuiden ver weg

19.48 Op 15° nog steeds oranje signalen in de stad vanaf de grond.

Nachtdienst 1/2 Jan 1945

22.15 Lichtkogel op 55°

00.08 Explosie N.W. richting V.P. Woensel meldt hetzelfde

00.44 Explosie N. richting Strijp en Woensel melden hetzelfde

03.22 Explosie in N.W. richting

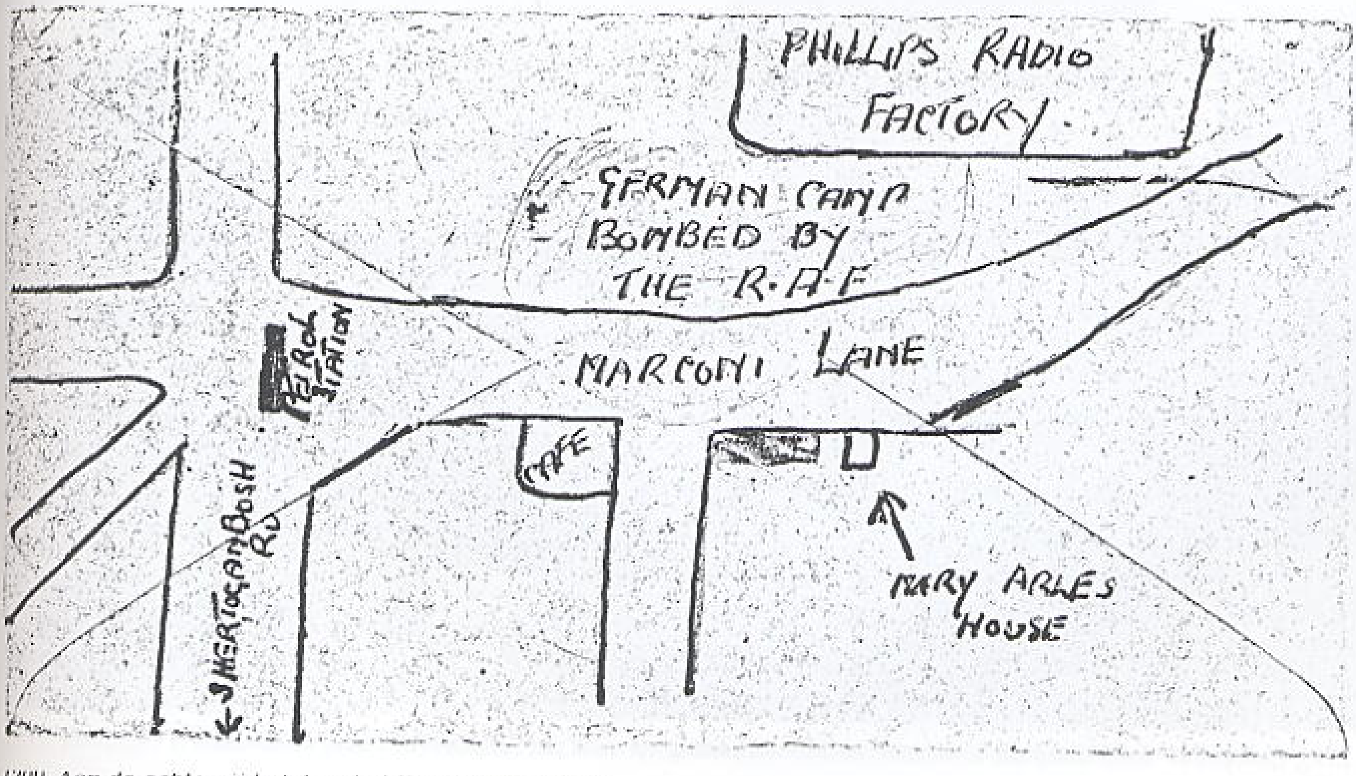

1209. Aan de achterzijde tekende hij een schets zoals hij het onthouden had, inclusief het Duitse Flakkamp en het benzinepompstation op de Boschdijk.

Noodlanding B-24 op Welschap 18-3-1945

B-24 J Liberator, 44-10506 (V2-S+) was ingedeeld bij de 491 BG/855 BS op de Engelse basis North Pickenham, Norfolk. Toestel maakte deel uit van een groep vliegtuigen die de Tiger-tank fabrieken te Berlijn hadden gebombardeerd op de 18e maart 1945. Na de bommenlast te hebben afgeworpen kreeg het toestel op de terugweg motorstoring en moest een noodlanding maken op het vliegveld Eindhoven. De volgende dag kon het toestel na reparatie zijn weg naar zijn basis in Engeland weer vervolgen.

Crew	piloot	2Lt	Albert K. Fisher
	Co-piloot	2Lt	Thomas A. Dempsey Jr
	Nav	2Lt	Charles C. Wilson Jr
	Engineer	T/Sgt	King G. Sheldon
	Tail gunner	Sgt	Joseph A. Homsher
	Nose gunner	Sgt	John Papageanopoulos
	Left Waist gunner	Sgt	Benjamin L. Rosenthal
	Radio Operator	S/Sgt	Jerome L. Weiss
	Right Waist gunner	Sgt	Donald E. Colbeck

1211. Research: Hr. A. van Zantvoort.

1212. Een U.S.A. B-24 "Liberator" maakte een noodlanding op de R.A.F. Basis-Welschap, 18-3-1945.

Koningin Wilhelmina bezoekt Eindhoven 19-03-1945

1214. De kollone auto's met koningin Wilhelmina op de Fellenoord.

1215. Koningin Wilhelmina onderhoudt zich met een dame. Let op de soldaat, stram in de houding. Locatie Van Abbemuseum.

1216. De auto's rijden hier de Woenselse Overweg over richting Centrum.

1213. Koningin Wilhelmina op het bordes van het Van Abbemuseum. Rechts van haar Burgemeester Verdijk.

GEMEENTE EINDHOVEN

Afd.
Luchtbeschermingsdienst.

EINDHOVEN, 16 Maart 1945.

erwerp: Schuilkelderreparatie.

N.V. Philips Gloeilampen Fabrieken,

Bureau D.U.W.

T.a.v. Den Heer Ir. Rooterink,

Eindhoven.

agen:

gelieve bij het antwoord nauwkeurig
agteekening, het nummer en de
ng van dezen brief aan te halen.

Wij bevestigen hiermede het telefonisch onderhoud dd. gisteren tussen den Heer Rooterink Uwerzijds en den Heer Exalto onzerzijds; naar voren gebracht werd dat het meerendeel der openbare schuilgelegenheden in deze Gemeente in een dusdanige toestand verkeert, dat zij ten enenmale onbruikbaar genoemd mogen worden.

Reparatie door Gemeentewerken is helaas onmogelijk, daar deze instantie momenteel beslist niet meer over het noodzakelijke personeel beschikt. Bij ons is toen het denkbeeld opgekomen of hier wellicht door de D.U.W. iets gedaan zou kunnen worden en het deed ons genoegen te horen dat Uw Bureau hier wel voor voelt, al verhinderen ~~ook~~ personeelsmoeilijkheden ook U om ogenblikkelijk te kunnen ingrijpen. U zegde ons echter toe de zaak, zodra er enige mogelijkheid bestaat, te zullen overwegen en we zien Uw berichten t.z.t. gaarne tegemoet.

Het betreft hier o.i. een groot algemeen belang voor de bevolking. Bovendien bereiken ons juist uit de bevolking geregeld verzoeken om de schuilplaatsen te doen repareren, waaraan wij om de boven uiteengezette redenen niet kunnen voldoen.

Het betreft in totaal een 40-tal schuilplaatsen van de U waarschijnlijk wel bekende constructie, nl. een stalen, resp. betonnen binnenwerk (dit gedeelte is overal intact) afgedekt met zand en graszoden en voorzien van uit zand, graszoden en hout gemaakte schutwanden.

U dankzeggend voor Uw bereidwilligheid om deze kwestie te willen overwegen, verblijven wij,

Hoogachtend,

(Ir. R. J. Castendijk).
Hoofd Luchtbeschermingsdienst.

1217. De schuilkelders moesten nog intact blijven. Een bericht van L.B.D. aan Philips

Einde
5 Mei 1945
Nederland Vrij

1218. De oorlog is voorbij. Nu met de vlag en muziek de straat op.

Toespraak van Hare Majesteit de Koningin

Zaterdagavond 5 Mei, hield Hare Majesteit de Koningin de volgende toespraak voor "Herrijzend Nederland."

"Mannen en vrouwen in Nederland,

"Onze taal kent geen woorden voor hetgeen in ons aller hart omgaat in deze ure der bevrijding van geheel Nederland. Eindelijk zijn wij weer baas op eigen erf en in eigen haard. Verslagen is de vijand, van Oost tot West, van Zuid tot Noord; verdwenen het vuurpeleton, de gevangenis en het martelkamp. Voorbij is de namelooze druk, de nimmer rust latende gedachte aan vervolging, welke vijf jaren lang U heeft beangst. Voorbij is de verschrikking van den hongersnood.

"Warmen dank breng ik, mede namens U allen, aan onze bondgenooten en hun strijdmacht voor onze bevrijding en voor onze redding uit den greep van den hongerdood. Hulde aan onze Binnenlandsche Strijdkrachten, die hun uiterste krachtsinspanning gaven en nog geven en voor wie geen offer te zwaar was, wanneer het gebracht moest worden voor de bevrijding van ons volk. Hulde ook aan hen, die buiten Nederland streden, hetzij te land, ter zee of in de lucht en vanzelf reken ik hierbij onze varende en strijdende scheepvaarders en visschers en de velen wier strijd en ontbering en lijden nimmer bekend zullen worden, omdat er geen getuigen of overlevenden zijn, die ons hiervan konden berichten. Hulde aan allen, die waar ook en hoe ook, hetzij door het offer van hun leven te brengen, hetzij door zich dagelijks in het grootste gevaar te begeven het mogelijk maakten om dezen dag van bevrijding thans te doen beleven.

"In zeer bijzondere mate gaan met U mijn gedachten uit naar allen, die dezen dag niet met ons mogen beleven en ik deel de smart der talloos velen die treuren om hen die heengingen. Niet minder leven wij allen mede met degenen, die nog in de onzekerheid verkeeren omtrent het lot van hen die hun lief zijn. Vervuld met diepen eerbied en bewondering breng ik U allen hulde voor Uw verzet, waarin Gij al die lange, bange jaren zoo schitterend hebt volhard, een verzet dat U heeft samengesmeed tot een eendrachtig, ondeelbaar volk, dat zich zijn roeping is bewust.

"Ons allen wacht een groote taak, waarmede wij, nu wij weer gelukkig vereenigd en geheel onszelf zullen zijn, terstond een aanvang moeten maken. Onder den druk van den overweldiger hebben wij onszelf teruggevonden, is onze volkskracht opnieuw ontwaakt. Wij zullen hiervan het bewijs moeten leveren. Ons evenwichtig karakter, onze eeuwenoude beschaving en onze kracht zullen ongetwijfeld de daden weten te stellen waardoor wij de wereld zullen toonen, wat wij vermogen. Laten wij allen de handen thans ineenslaan, gedreven door onze innerlijke kracht, onze plicht verstaan en niet achterblijven op den weg waarop zij, die wij in zoo hooge eere houden, ons voorgingen, den weg die zij met hun martelbloed ons hebben gewezen.

"Rijksgenooten in Oost en West, ook voor U is Nederlands bevrijdingsdag een historische feestdag. Het is ons allen een groote voldoening te weten, hoe innig Gij met ons medeleeft. Meer dan ooit zijn wij in den geest vereenigd met onze Rijksgenooten van Nederlandsch-Indië, die nog zoo bitter onder den zwaren druk van den vijand moeten lijden. Moge ook voor hen, mede door onze krachtsinspanning spoedig het uur der bevrijding slaan. In de ontwikkeling van de krijgsverrichtingen in de laatste maanden mogen wij ongetwijfeld een gunstig voorteeken zien.

"Landgenooten, wij houden thans den blik gericht op de toekomst, waarin onder den zegen van den Allerhoogste, Nederland zal herrijzen en zijn hooge roeping in de wereld vervullen."

1219. Eindelijk kon Koningin Wilhelmina haar toespraak houden tot haar vrije volk.

In 1982 onstak H.M. Koningin Beatrix de vlam, toen Eindhoven 750 jaar oud was.

1220. Het jaarlijks ontsteken van het bevrijdingsvuur, dat uit Bayeux wordt overgebracht, naar het Stadhuisplein. Hier burgemeester H. Witte.

Vocabulair t.b.v. Luchtaanvallen op Eindhoven en Philips 1940-1945, m.b.t. Duits aandeel

Arbeitsschutz (Werkschutz)
Duitse bedrijfspolitiedienst. Gestationeerd bij belangrijke industrieën.

Aussenstelle
Buro's van Duitse diensten in bezet gebied zoals bv. de Sicherheitsdienst. Eindhoven viel onder de Aussenstelle Den Bosch terwijl in den Haag de SD-bevelhebber zat.

Bäckmeister
Chef van de Heeresbäckerei en commandant van de Bäckereikompanie.

Feldwebelstube
Recreatieruimte voor onderofficieren dit i.t.t. de Officierscasino's.

Forschungstelle Langeveld
Geheime afluisterpost voor geallieerd berichtenverkeer resulterend onder de Deutsche Reichspost in het laatste deel van de oorlog te Valkenswaard.

Geschaftszimmer
Werkkamer van een legercommandant. Bij inkwartiering werden hiervoor huizen met voldoende luxe gevorderd.

Gestapo
Geheime Staats Polizei. Zeer gevreesd en exponent van de Duitse dictatuur.

Heeresbäckerei
Legerbroodbakkerij met meelopslagplaatsen bemand door een Bäckereikompanie en burgerpersoneel. Zo waren er ook veel legerkeukens in bedrijf.

KFZ
Kraftfahrzeug, legervoertuigen zoals vrachtwagens. Veelal werden deze gereden door de NSKK (National Sozialistisch Kraftfahr Korps) waar ook Nederlandse vrijwilligers zich bij aansloten.

KTD
Krafttransportdienst(stelle). Legertransportorganisatie met kantoren, garages etc.,

Landesschutz
Infanterie met territoriale taken die achter het front gebieden bezette tot het militair politionele gezag gevestigd is.

Oberbauleitung
Dienststelle belast met opbouw en inrichting van legerplaatsen zoals bv. de vliegvelden.

Oberzahlmeister
Legeradministrateur van hogere rang voor o.a. uitbetaling van vorderingsvergoedingen (ook wel Rechnungsführer voor controle van rekeningen).

Ortkommandantur
Buro's van de plaatstelijke Wehrmachts(ort)- kommandant en zijn staf. Van hieruit werden opdrachten gegeven aan de gemeente en de bezettingsorde gehandhaafd.

Pionier-Erkennungs Stab
Staf van een technisch legeronderdeel voor wegbewijzering e.d. (Genie)

RLM
Reichs Luftfahrt Ministerium te Berlijn, Ministerie o.l.v. Rijksmaarschal Göring die tevens Oberbefehlshaber der Luftwaffe was.

Schutzpolizie (Schupo)
Onderdeel van het complex aan Duitse politieorganisaties waar o.a. ook de Ordnungspolizei (Gendarmerie of Grüne Polizei) toe behoorde.

SD
Sicherheitsdienst, onderdeel van het SS-complex. Had in ons land de taken van de Gestapo. Synoniem met verraad, arrestatie en foltering.

Standort-älteste
Oudste officier op legerplaats of kwartier.

Verpflegungsamt
Dienstburo van legerbevoorrading. Beheer van magazijnen, voedsel etc.

Verwalter
Beheerder met speciale volmachten van een door de Duitsers bezet, economisch belangrijk bedrijf.

Wehrmachtsheim
Slaapgelegenheid voor militairen op doortocht of tijdelijke inkwartiering. Vaak een gevorderd gebouw met recreatieve voorzieningen. Ook wel bekend als Soldatenübernachtungsheim.

Bibliografie

Boeken, Nederland

Angelucci, Enzo en Matricardi, Paolo
Praktisch Handboek Vliegtuigen en W.O. II, Deel 1 en 2, 1978

Beerens, Piet
Het verhaal van een slagerfamilie, Eindhoven, 1993

Brouwers, Piet en Tabak, Lambert
Werken in vrijheid, Eindhoven, 1966

Donker, Ad
45 jaar met Philips, Eindhoven, 1979

Eynde, Jeroen van de
Vught in de Tweede Wereldoorlog, Vught, 1994

Gemeente Brandweer Eindhoven, 1966

Govers, J.
Eindhoven in oude ansichten, Zaltbommel, 2000-2001-2002

Hermens, A.
Rosmalen in de vuurlinie, Geldrop, 1994

Hout, J.P. en W.J. van den, Klerks, L.F.M., Riel, A.A.F.M. van
Vijf jaar luchtfront Gilze Rijen W.O. II, 1984

Kalkhoven, W., Osterlon, H., Philips, A., Reemers, J., Verhulst, H.,
Philips Brandweer Eindhoven, 80 jaar bestaan, 1982

Kok, René, Selier, Herman, Somers, Erik,
Fotografie in bezettingstijd, 1993

Maas, Jan van der, Neeven, Aad,
Zonder waarschuwing, 1940-1945, Haarlem, 1994

Margry, Karel,
De bevrijding van Eindhoven, Eindhoven, 1982-1992

Oorschot, J.M.P. van,
Tot de zieken gezonden, Binnenziekenhuis Eindhoven, 1993

Op den Buys, Martien,
Stadgenoten, Groot Woensels Memoriaal 1 en 2, 1998-1999

Overeem, Jan Willem,
Binnenziekenhuis Eindhoven, 1973

Reemers, Jack,
75 Rode Krius Eindhoven in beeld, 1984

Riemsdijk, H., Jhr. van,
Het Dagboek (niet gepubliceerd)

Riemsdijk-Philips, H.A. van,
Over Mensen, Voor Mensen, Amsterdam

Rijken, Kees, Schepers, Paul,
No.2 Group Operation Order
No. 82 Operation "Oester" (niet gepubliceerd)

Verelst, André,
De oorlog in de lucht en in de ruimte 1940-1945, 1974

Vermeeren, Karel,
Eindhoven, vroeger en nu, 1984

Vries, Leonard de, Groot, Jan de,
De Vliegende Hollander 1940-1945, 1974

Zwanenburg, Gerrit J.,
En nooit was het stil, Kroniek van een luchtoorlog, Deel 1 en 2, Klv.

Zinnicq-Bergman, Mr. R.J.E.M.,
Het doel bereikt, Leiden, 1990

Boeken Geallieerd

Bowman, N.,
The Reich Intruders, G.B.

Boywer, Michael,
2 Group R.A.F. A Complete History 1936-1945, 1974, G.B.

Kane, Leon-Macguire,
Gestapo Hunters, 464 Squadron at War, Australië

Purnell,
War Planes, 1939-1945, 1970, G.B.

Sanders, James,
Venturer Courgeous, 1983, G.B.

Wooldridge J. de L.,
The Story of two Mosquito Squadrons
1940-1943, 1993, G.B.

Boeken Duits

Tessin Georg,
Verband und Truppen der Deutsche Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg, 1939-1945

Dagboeken

Hr. A. Hendrikx
Hr. G. van Nimwegen
Hr. A. Kanters
Hr. K. Kroontje
Hr. G. Oom
Hr. P. van de Ploeg
Jhr. H. van Riemsdijk
Mevr. M. van Vroenhoven - van Aarle

Archieven, Musea en Associations

Nederland

Archief Dienst Brandweer en Rampenbestrijding Eindhoven
Archief Grote Beek, Eindhoven
Archief Zusters van Liefde, Tilburg
Gemeentearchief Amsterdam
Gemeentearchief Bergen op Zoom
Gemeentearchief Breda
Gemeentearchief Reimerswaal
Gemeentearchief Rilland Bath
Gemeentearchief Veere
Luchtmacht voorlichtingscentrum Vliegbasis Woensdrecht
N.I.O.D. Amsterdam
Philips Concern Archief
Sectie Luchtmachthistore, 's-Gravenhage
Sectie Militaire Geschiedenis, Luchtmacht, 's-Gravenhage
Streekarchief Regio Eindhoven
Topografische Dienst Emmen
Vliegbasis Eindhoven, Staf Voorlichting
Zeeuws Archief Middelburg

Geallieerden

Air Photo Library, Keele University, G.B.
Australian War Memorial Photograph Database, Australië
The Bomber Command Museum, Hendon, G.B.
Imperial War Museum, Londen, G.B.
The Joint School of Photography Museum, Wolverhampton, G.B.
MOD Crown Copyright Ministery of Defense, Londen, G.B.
National Archives of Australia, Australië
Public Record Office, Kew, G.B.
The Returned and Service League of Australia Limited, Australië
Royal Air Force Museum, Londen,Doxford, G.B.
2nd Tactical Air Force, Medium Bombers Association, G.B.
Ventura Memorial Flight Association, Canada
War History Branch, Department of International Affairs, Nieuw Zeeland

Duitsland

Bundes Archiv, Freiburg, Duitsland
Deutsche Dienststelle, Berlin, Duitsland
Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Privé archieven

Balk, V., Duitsland
Berselaar, B. v.d., Helmond
Boden, R., G.B.
Boey, Hagestein,
Boogmans, Ger en Christel, Amsterdam
Buraht, E., Duitsland
Doornen, J. van, Willemstad
Hey, J., Hengelo
Houben, J., Someren,
James, Dennis, G.B.
Jarvis, Tony, Canada
Jegerings, J., Nuenen
Kerr, Mike, G.B.
Kooistra-Kruijf, M., Someren
Mouton, Nieuw Zeeland
Mul, H. de, Eindhoven
Privé manuscripten
m.b.t. Bezetting en Bevrijding
Ragas, E., Baarle-Nassau
Robinson, J., G.B.
Wernink, W., Eindhoven
Woortman, J., Nuenen
Zandt, J. en M. in 't, Venlo
Zandvoord, A. van, Gerwen
Zwaaf, L., Malden
Zwanenburg, G.,; Klv.

Correspondentie

Geallieerden

Mrs. R. Burke (Zus van D. Redbourn) G.B.
Mrs. H. Chislett (Zus van M. Moor) Canada
Mr. H. Hanafin (Veteraan), Nieuw Zeeland
Mrs. M. Macloyd (Vriendin van zus van F. King) Canada
Mr. J. Martin (Broer van W. Martin) Australië
Mrs. H. Martin (Zus van W. Martin) Australië
Mrs. M. Mowforth (Echtgenote van E. Mowforth) G.B.
Mr. M. Mowforth (Zoon van E. Mowforth) G.B.
Mr. J. Pelly-Fry (Zoon van J. Pelly-Fry) G.B.
Mr. A. Ricketts (Veteraan) G.B.
Mrs. F. Robertson (Nicht van M. Hass) Australië
Mr. J. Roemmele (Verloofde van W. Martin) Noord Ierland
Mrs. H. Seavill (Echtgenote van F. Seavill) G.B.
Mr. C. Seavill (Zoon van F. Seavill) G.B.
Mr. M. Stone (Veteraan) Australië

Duitsland

Fam. Denzler (broer + zus van M. Denzler) Duitsland
Herr. M. Dütsch (neef van O. Dütsch) Duitsland
Frau L. Flint (zus van F. Flint) Duitsland
Herr. H. Jüngling (vriend O. Dütsch) Duitsland
Herr. H. Mentzel (broer van G. Mentzel) Duitsland

Aangeschreven gemeenten

Geallieerden

Council of Birmingham, G.B.
Council of Brighton, G.B.
Council of Crondall, G.B.
Council of Dalrymple, G.B.
Council of Dudley, G.B.
Council of Murrurundi, Australië
Council of New Port, G.B.
Council of Windthorst, Canada

Duitsland

Gemeinde Bad Sassendorf
Gemeinde Burgebracht
Gemeinde Güstrow
Gemeinde Nusse
Gemeinde Wittstock
Gemeinde Zapfendorf

Persoonlijke verslagen

R.A.F.

Sgt. C.J.J. Baker
Mr. J. Beede
P/O F. Deeks
W/C A.F. Carlisle
F/L B.D. Hanafin
Sgt. P.H. Mallison
P/O J.W. Moore
Sgt. S.C. Moss
F/L C. Patterson
F/S A.V. Ricketts
P/O G.M. Shinnie
F/S H.M. Stone
S/L L.H. Trent
P/O A.F.W. Valle-Jones
F/L R.A. Yates-Earl

Luftwaffe

Uff. W. Brombach

Dag- en weekbladen en tijdschriften

De Trompetter, Eindhoven
Eindhovens Dagblad
Groot Eindhoven
Fly Past Magazine, G.B.
Helmonds Dagblad
Middenstandsbelangen, Geldrop
Philips Magazine
Woensels Weekblad
Zondags Nieuws

Radio en T.V.

Omroep Brabant Radio
Omroep Brabant T.V.

Oude kranten en tijdschriften

Dagblad van het Zuiden, 1942
De Philips Koerier
De Vrije Philips Koerier, 1944
In en Om (Philips) 1941
Het Nieuws van den Dag 1942
Het Vrije Volk 1959
Oost Brabant, Dagblad voor Midden- en Oost Brabant 1944

Met dank aan

De volgende personen schreven hun verhaal, werden geïnterviewd of stelden foto's documenten enz. beschikbaar

Aarts-Feyen, Mevr.,
Akker, E. van de; Best
Akkermans-Verberne, P.; Uden
Alebeek, Hr. van,
Amerongen, W. van,
Appeldorn, J. van; Valkenswaard,
Avis, H.,

Bakers, W.,
Bakers-Reemers, Mevr.,
Bakker, C.G.,
Bas-Willemsen, Mevr.,
Bax, J.T.F.,
Beerens, P.; Liempde,
Beckert, K.,
Bergman-Buyts,
Bergmans, A.; Someren,
Bergmans, A.C.,
Berlo, B. van,
Beurden, Mevr. van,
Biemans, J.; Bergeijk,
Bockholts, J.P.M.,
Boomen, G. van den; Amstelveen,
Boon, A.,
Boonman-Lammers, C.,
Bos, M.J.,
Bosch, Mevr. M. in den,
Bragt, Mevr. van,
Bree-Wijn, Mevr. W. van,
Brilman, van Liempd, E.,
Broek-Duyts, E. van den,
Brok, E.; Heerlen
Bruin, Mevr. E.; Geldrop,
Buraht, E.; Dld.,

Chamboné, A.,
Ceelen, A.,
Cleef, van,
Close-Putman, G.,
Coenen, A.H.H.,
Croosen, G.,

Dankbaar, Hr.,
Deeben, J.,
Derkx, J.H.,
Derkx-van den Boogaard,
Dielissen, Mevr.,
Diepenbroek, Hr. en Mevr.; Doetinchem,
Diepenbroek, J.M.; Geldrop
Dings-Hoens, F.F.M.,
Donders, Mevr.; Valkenswaard
Dongen, W. van,
Dongen-Van de Water, J. van,
Dooren, J. van; Willemstad,
Doreleijers, Mevr.,
Dost, W.,
Draaisma, Hr.,
Driessen-Van de Kerkhof, E.,
Duinhoven, A.M. van,
Dumoulin, M.,; Zwolle,
Dijk, G. van,

Edelstein, J.A.; Son,
Elders, J.,
Est, J. van,
Eijck, F. van,
Eijkens, A.P.,

Faassen, P.,
Fietelaars-De Lepper, C.,
Fitselaar-Smeets, Mevr.,

Gelsing, J.W.,
Genuchten, B. van,
Gerven, van, D. Mevr.
Glabbeek, M.L.A.M. van,
Goossens, A.
Gorp, G. van,
Govers, J.; Waalre,
Graaf, G.C. van der,
Gramser-Van Dijk, I.,
Grinsven, Hr. van,
Grinten, P.C.J. van de,
Grootel-Michielsen, M. van,
Grijze, H.E.A.,
Gubbels-Govaarts K. (ZHS),

Hal, A. van; Son,
Hamburg, A.C. van; Goes,
Hamburg, F. van, Mevr.,
Hamburg, H. van,
Hanssen, G.,
Heerings-Lodewijks, E.,
Heesakkers-v.d. Kemenade,
Hegener, Hr.; Waalre
Heiligers-Wooning, G.,
Hendrich, E.,
Hendrikx, J.; Asten,
Hendrikx, P.; Bladel,
Heuvel, H. van de,
Heuvel, J. van de,

Heuvel, P. van de,
Heuvel, Mevr. van de,
Heijden, Hr. van de,
Heijnen, Hr.,
Hirsel, Mevr. G.A.M.T.,
Hobbelen, S.,
Hoeben, J.; Someren,
Hoek, Hr. van,
Hoens, Th.,
Hogervorst, P.H.,
Holten, P.,
Hoof-Hendriks, A. van,
Hout, Hr. van,
Hout-Van Soons, J.,

Ingen-Van Lith, J. van; Asten
Ispelen, Mevr. H. van,
Ispelen, Hr. van,
Israël, J.; Valkenswaard

Janssen, Hr.; Eersel,
Janssen-Dumoulin, Y.; Heerlen
Jegerings, J.; Nuenen
Jonge, K. de,
Jonkers, Hr.,
Josephs, H.; Weert

Kams, Hr.; Veldhoven
Kan, Mevr. van,
Kanters, L.; Geldrop
Kemenade, W.F.C. van,
Keser-Tielemans, R.,
Klaassen, Hr.,
Klaver, A.J.N.,
Klein, Hr.,
Klugers-v.d. Gevel, Mevr.,
Kooistra-Kruijf, M.; Someren,
Koop, W.,
Kortie, F.,
Kosman, Th.,
Kraan, Hr. van de,

Lamers, Hr.,
Lambers, Th.; Vught
Leerdam, N. van,
Libregts-Van Dongen, N.,
Liempt, Gebr. Van,
Liempt, W. van,
Lier-Crone, Mevr. van; Helmond,
Lieshout, Hr. van,
Linden, Hr. van de,
Lingen, A. van; Nistelrode,
Loo, J. van de,
Loo, W. van de,

Löring-Hoeks, M.,
Lourenz, B.; Waalre,
Lugten, J.,
Maaden, H. van der; Waalre,
Maas, P.,
Machielsen, Hr.,
Mangé, P.F.M.,
Mansell-Wallrath, L.; G.B.,
Martens, A.H.A.M.,
Martens-Lemmens; Beringen
Mason, Hr. A.; G.B.,
Mespel, Hr. van de,
Mil, Hr. van,
Mouton, Mevr. M.T., N.Z.,
Mul, H. de,
Mulder, A.,
Mulders-Staf, R.,
Mutsaers, J.; Helvoirt

Nass, Hr.,
Neeven, A.; Oosthuizen,
Nimwegen, G. van,
Notten, P.F.J.,
Nijboer, S.; Riethoven
Nijs, C.,
Nijs, J.; Helmond,
Nijssen, A.,
Nijssen, C.,
Nijssen, L.J.; Maarheeze,

Oers, W.P.A.A. van,
Ooyen, W.F.J. van,
Op den Buys, M.,
Op Laat, Hr.,

Pax, J.,
Pair, A. le,
Pair, G. le,
Peels, P.,
Pepers, D.J.; Veldhoven,
Pero, Hr.,
Philips, F. (sr.),
Philips, F. (jr.),
Ploeg, P. van de,
Pluym, Mevr. R. van de,
Pluymers, Hr.,
Postema, B.; Best,
Posthuma-Mey, Mevr.,
Putten-Verbaken, Van de,

Raadsen, P.H.; Rilland,
Rambonet, J.R.; Luyksgestel,
Raymann, Mevr. M.; Son,
Recourt, Hr. en Mevr.; Budel,

Reemers, J.C.J.,
Reintjes, J.,
Renders, M.H.C.M.,
Reuvers, J.; Geldrop,
Reyckers, A.,
Riemsdijk, Jhr. H. van, Waalre.
Riemsdijk-Philips, H.A., van, Waalre,
Roovers, E.,
Rooyakkers, J.,
Rooyakkers, J.; Veldhoven,
Rokx, Hr.,
Rosenbrand, J.,
Ruys-Van Veghel, E.,
Rijken, C.,
Rijnders, J.H.,

Schaap, Mevr.,
Scheen-v.d. Putten, Mevr.,
Scheepers, P.,
Schellekens-Ten Voorde, Mevr.,
Schuitema, W.P.,
Slaats, J.H.H.M.,
Slits-Bevers, S.; Gemert,
Smeets, Mevr.,
Smit, B.,
Smits, Hr.,
Smulders, Th., Canada,
Smulders-Henkelman, C.,
Snijders, Mevr.; Maarheeze,
Soetens, Hr.,
Spapens-van Iersel, Mevr.,
Speeks, C.M.,
Spoorenberg, J.,
Stams-Hendriks, Mevr.,
Steen-van Kasteren, A. van de; Son,
Stiphout, Hr. van; Stiphout,
Stokker-Maas, Mevr. van de,
Stottelaar, B.,

Talen, H.; Uden,
Tenger, J.H.F.,
Teuner, R.; Nuenen,
Tiggelen, Hr. van,
Thomas, Mevr.,
Thorogood, Hr. G., G.B.,
Top-Gäven, C.; Nuenen,

Valk, Mevr.,
Vegchel, P.J.M. van,
Ven, G.H. van de; Veldhoven
Verbeek-v.d. Wiel, L.,
Verhagen, P.,
Verheugen, I.,
Verheyden, E.H.H.,
Verhoeven, Mevr. N.,
Vermeeren, K.,
Vervoort, J.C.,
Verwimp, H.; Canada,
Vialle, J.; Geldrop,
Vlagsma, A.; Bolsward,
Vlemmingx, Hr.,
Vogels-Verhoeven, Mevr.,
Vroenhoven, Mevr. A.,
Vries, Th. de,
Vromans-Sebregts, A.,

Waardenburg, R. van de,
Wagemakers-van Lith; Oss,
Wal-Govers, B. van de; Oss,
Wees, D. van der,
Welbers, M.J.,
Wesseling-Van Hoof, J.,
Wildenberg, J.H.M.,
Winkelen, Hr.; Serooskerken,
Wintermans, H.; Duizel,
Wit. Hr. de,
Wittenboer, Hr. van de,
Wijn, W.,

Zandvoort, A. van; Gerwen,
Zandt, Hr. en Mevr. in 't; Venlo,
Zinnicq-Bergman, Mr. R.J.E.M.,;Vught
Zitteren, A.J.,

Verantwoording Illustraties

Aero-Photo Nederland;	480
Akkermans-Verberne, P., Uden;	658,
Angelucci/Matricardi (Italië);	33, 105, 275, 295, 296, 339, 340, 342, 343, 355, 356, 992, 995, 1007, 1072, 1073, 1074
Amerongen, W. van;	5, 829, 1014, 1038, 1045, 1049
Via: Appeldorn, J. van;	780, 783, 789, 791, 792, 1028
Bergen op Zoom, Gem. Archief;	462
Via: Beurden, Mevr. A. van;	277, 279, 280
Beurden, van, Hoffotograaf (Teune);	1032, 1033, 1035, 1037, 1042, 1043, 1121, 1153
Boden, R., (G.B.);	320
Brandweer, Eindhoven en Philips:	93, 94, 97, 98, 99, 100, 616, 620, 621, 622, 908, 909, 910A, 911, 919, 920, 1079, 1119
Bree-Wijn,W.;	783
Broek-Duyts, E.;	806, 807, 808, 809, 810, 811
Bruin, Mevr. E., Geldrop;	72, 155, 157, 158, 197, 835, 959, 1011, 1013, 1019, 1020, 1022, 1025, 1031, 1034, 1039, 1042, 1046, 1053, 1055, 1056, 1061, 1062, 1063, 1073A, 1101, 1102, 1104, 1107, 1214, 1216
Bundesarchiv, (Dld.);	435, 438, 438a, 439, 440, 441
Burke, Fam., (G.B.);	548
Catharinaziekenhuis, (Eindhoven);	635, 363, 637, 638
Crécy Books Ltd., (G.B.);	303, 306, 309, 311, 312, 313, 314, 329, 345, 353, 354, 358, 360, 362a, 379, 415, 416, 896, 897, 898, 899, 900, 901
Deeks, F., (G.B.);	407, 408
Denzler, Fam., (Dld.);	567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581,
Via: Diepenbroek, A., Doetinchem;	845, 848, 859, 861, 862, 864, 865
Donders, Mevr.;	1068, 1144
Dongen, Hr. en Mevr. van;	498, 534, 978a
Doren, van;	349
Via: Dumoulin, M.;	160, 162, 165, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 266, 269
Eindhoven, Gemeente;	2B
Faber en Faber, Londen (G.B.) Bostons (USA) (Bowyer);	292, 297, 302, 315, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 338, 341, 351, 362, 364, 411
Flint, Fam. (Dld);	560
Fly Past Magazine, Stamford (G.B);	419
Goossens, A.;	1146
Govers, J., Waalre;	52, 121, 664, 713, 758, 813, 1086, 1154
Grote Beek, Eindhoven;	124, 125
Hamburg, A.C. van, Goes;	224, 226, 228, 233, 496, 499, 502, 507, 527, 543

Hamburg, H. van;	1075a
Hamlym, The Publishing Co. (G.B.); 299	
Hanafin, B.D. (N.Z.);	428, 429, 430, 431
Hendriks, P.;	531, 536, 677, 683, 709, 710, 711, 712, 746, 749A, 756, 769, 830, 1130, 1134, 1135, 1141
Hendrikx, J., Asten;	826A, 827, 828
Hermens, A., Geldrop;	4, 5, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 49, 50, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 80, 130, 133, 139, 148, 179, 203, 206, 220, 223, 232, 240, 241, 242, 271, 273A, 273B, 273C, 281, 284, 289, 293, 329A, 333, 479, 481, 483, 484, 488, 497, 498, 500, 501, 505, 521, 524, 528, 530, 533, 535, 537, 542, 545, 558, 562, 592, 593, 594, 643, 647, 648, 649, 651, 652, 654, 663, 670, 691, 692, 701, 705, 706, 707, 713A, 720, 751, 755, 760, 762, 776, 784, 793, 794, 796, 800, 801, 819, 820, 831, 846, 858, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 891, 894, 922, 924, 925, 933, 935, 939, 940, 941, 950, 955, 957, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 978, 980, 992, 994, 1009, 1012, 1015, 1016, 1018, 1021A, 1057, 1081, 1087, 1088, 1089, 1090, 1092, 1099, 1111, 1122, 1127, 1136, 1138, 1139, 1140, 1147, 1149, 1152, 1155, 1157, 1158, 1159, 1162, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1194, 1197, 1199, 1200, 1206, 1207, 1213, 1219
Heijden, v.d.;	759
Via: Hout, v.d., Soons, J.;	136, 144
Hüsgen, B.;	797
Hutchinson of New Zealand;	344, 361, 420, 422, 423, 424
Israël, J. (Waalre);	641
Imperial War Museum Londen (G.B.);	375, 380, 383, 410, 510
Imperial War Museum Keele (G.B.) Air Photo Library;	1, 191, 192, 199, 221, 222, 225, 229, 230, 357, 544, 598, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 610, 611, 612, 613, 614, 981, 986, 996
Imperial War Museum Keele (G.B.) Film/video;	367, 418
Via: Janssen, Hr. (Eersel);	1037, 1041, 1047, 1048, 1052, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1106, 1109, 1128, 1129, 1143, 1145, 1148, 1150, 1151, 1156, 1160, 1161
Janssen-Dumoulins, Y., Heerlen;	269
Jegerings, J., Nuenen;	81,
Jones-Lewis, E., (G.B.);	554, 555
Jonkers, J., Valkenswaard;	201, 673, 674, 676, 686, 700, 765
Joseph, H., Weert;	683
Kanters, L., Geldrop;	1195, 1196, 1198, 1201, 1202
Keser-Tielemans, R.;	1036, 1058, 1098, 1108, 1113, 1126
Via: Klaassen, B.;	6, 7, 702, 860, 893, 895, 938, 1175, 1176, 1177, 1181, 1182
Koninklijke Landmacht Den Haag;	34, 1008

Koninklijke Luchtmacht, Welschap, Eindhoven;	107, 109, 110, 111, 112, 1203, 1204, 1205, 1212
Kooistra-Kruyf, M., Someren;	32
Korput, B. v.d.;	665, 667, 669, 675, 697, 721
Kortie, F.;	61, 668, 671, 696, 749, 750, 752, 753, 782, 787, 814, 815, 816, 818, 846, 852, 987, 988, 1008, 1010, 1023, 1124, 1125
Via: Kosman, Th.;	234, 235, 236
Via: Lambers-Van Driel, Fam. Vught;	645, 679, 693, 695, 708, 745, 747, 748, 761, 767, 832, 841, 888, 889
Le Pair, G.;	812
Lier-Crone, G. van, Helmond;	18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 774
Via: Loo, J. v.d.;	690, 694, 703, 717, 719
Maaden, H. van der, Waalre;	829
MacLoyd, Mrs. J., (Canada);	454, 455
Mansell-Walrath, M. (G.B.);	1100
Martin, Fam. (Australië);	511, 512, 513, 518, 519
Mason, A. (G.B.);	316, 317, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326
Meester, W. de, Alphen a/d Rijn;	436, 437
Mentzel, Fam., (Dld.);	584, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 595, 596
Moor, Fam., (Canada);	487, 489, 490, 491, 492, 493, 494
Mowforth, M., (G.B.);	400, 503
Via: Mul, H. de;	14, 15, 16, 17, 54, 87, 227, 699, 718, 802, 803, 822, 823, 824A, 836, 838, 842a, 847, 849, 863, 948, 951
Ned. Rode Kruis, Eindhoven;	101, 103, 104
Neeven, A., Oosthuizen;	239, 347, 394, 398, 399, 432, 433, 445, 446, 449, 459, 477, 478
Nimwegen, G. van;	958
N.I.O.D., Amsterdam;	194
Notten, P.F.J.;	770, 771, 772, 775, 777, 778, 779, 930b
Nijssen, L.J., Maarheeze;	902
Oom, G.;	141, 434A, 768, 1063, 1131, 1132
Via: Op den Buys, M.;	78, 88, 95, 96, 127, 129, 276, 278, 525, 642, 660A, 704, 786, 850, 1040, 1133, 1137
Oplaat, G.;	842, 843, 854A, 855, 857, 859
Orbis Publishing Ltd Londen (G.B.);	310, 311, 421, 989
O'Grady, Fam., (G.B.);	552, 553
Via: Pax, J.;	329b, 903
Philips Concern Archief:	8, 9, 10, 11, 12, 13, 25, 51, 53, 66, 67, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 91, 153, 154, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 188, 200, 207, 208, 209, 210, 215, 216, 217, 218, 219, 290, 368, 509, 618, 630, 631, 632, 633, 689, 824, 825, 825A, 826, 836, 844, 927, 932, 934, 936, 943, 952, 954, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1178, 1180, 1183, 1183a
Pelly-Fry, Fam., (G.B.);	305, 366, 369
Peppiatt, J., (G.B.);	348
Philips, Fam.;	2A, 661
Photo Joint School, (G.B.);	363
Ploeg, P. v.d.;	291, 937, 945, 949

Polygoon, Amsterdam;	42
Postema, B., Best;	214, 1164, 1165, 1166, 1167
Public Record Office, Kew, (G.B.);	301, 304, 307, 308, 327, 328, 337, 372, 374, 376, 376a, 381, 382, 384, 385, 386B, 391, 392, 396, 396A, 397, 597
R.A.F. Bomber Command, (G.B.);	274, 344
R.A.F. Museum, Hendon, (G.B.);	113, 114, 117, 118, 119, 120, 386
Raijmann, Mevr. M.;	257
Recourt, Hr. en Mevr., Budel;	152, 698, 757, 763, 766, 843, 1067, 1218
Reuvers, J., Geldrop;	1051, 1054, 1062
Ricketts, (G.B.);	401, 402, 403, 404, 405, 406, 551
Riemsdijk, Hr. en Mevr. van, Waalre;	102, 662
Rilland-Bath, Gem. Archief;	473, 475, 476
Robinson, J.P., (G.B.);	395, 434
Rooyakkers, L.J.;	205, 907, 912, 915, 918, 1026, 1078, 1080, 1082
Rosenbrand, L.J.;	619, 913, 914, 916, 917
Via: Rijken, C./zie ook Schepers;	417, 426, 443, 470, 556, 557, 660
Sarek;	26, 41, 58, 64, 65, 71, 76, 108, 122, 123, 126, 128, 131, 132, 135, 137, 138, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 156, 163, 193, 195, 196, 202, 204, 231, 264, 265, 267, 268, 270, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 555a, 559, 563, 569, 585, 615, 617, 623, 625, 626, 627, 629, 634, 653, 754, 760, 781, 795, 799, 804, 805, 817, 892, 904, 905, 906, 921, 926, 928, 929, 930, 979, 982, 997, 999, 1000, 1001, 1002, 1075, 1076, 1077, 1083, 1084, 1091, 1115, 1141, 1168, 1193, 1217
Schepers, P./zie ook Rijken;	417, 426, 443, 470, 556, 557, 660
Seavill, C.S. (G.B.);	452, 457
Smit, D.;	77
Smits, Mevr. A.;	198
Via: Snijders, G.E.H., Maarheeze;	687, 764, 840, 851, 854, 856, 931, 942, 944, 946, 947, 953
Speeks, C.M.;	181
Spoorenberg, J.;	678
Stams-Hendriks, Mevr.;	785, 930a
Stevendaal-Timmermans, E.;	1185, 1186
Stone, M. (Australië);	243, 244, 245, 247
Straten, P. van, Son;	520, 522, 523, 526, 529, 532
Sutton Publishing Ltd. (G.B.);	348, 351, 359, 365, 371, 373, 377, 388, 409, 412, 413, 414, 425
Tenger, J.H.F.;	1210
Top-Gäken, C.H.J., Nuenen;	960
Topografische Dienst, Emmen;	444, 453, 458, 469
Ventura Recovering Group (Canada);	386a
Ver. Flieger Deutscher Streitkräfte e.V.;	1071
Verheugen, J.;	714, 715, 716
Vialle, J., Geldrop;	238
Via: Vlagsma, A., Bolsward;	40, 44, 45, 46, 159, 169
Voorhoeve, N.;	1017, 1069

Via: Vroenhoeven, Mevr. A.;	3, 47, 48, 211, 212, 213, 675a, 956, 983, 984, 985, 998, 1003, 1004, 1005, 1006, 1029, 1030, 1064, 1208, 1209, 1215
Vught, Gem. Archief;	134
Via: Wagemakers-Van Lith, R., Oss;	1021, 1024, 1027, 1047, 1076, 1103, 1110, 1112, 1114, 1116, 1117, 1118, 1123, 1142, 1163
Via: Welbers, J.;	447, 448
Woortman, J., Nuenen;	821
Zandt, Hr. en Mevr. in 't, Venlo;	187, 272, 371, 374, 378, 382, 385A, 387, 390, 393, 464, 465, 466, 467, 471, 482, 485, 486, 504, 505, 506, 514, 515, 516, 517, 538, 539, 540, 541, 546, 547, 549, 680, 682, 684, 833, 834
Zantvoort, A. van, Gerwen;	298, 461, 890, 1184, 1211
Zwaaf, L., Malden;	442, 550, 991
Zwanenburg, G., Baarn;	106, 246, 450, 451, 456, 460, 463, 472, 993, 1070, 1192, 1199a, 1199b
Zitteren, Hr. van;	798